

การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชน
เกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

นายพิทักษ์ กาวีวน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2557

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE DEVELOPMENT OF A MODEL TO PROMOTE LIFELONG EDUCATION ON SUFFICIENT LIVING FOR HIGHLAND AGRICULTURE-BASED COMMUNITIES

Mr. Pitak Kavevon

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Non-Formal Education

Department of Lifelong Education

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic Year 2014

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง
โดย	นายพิทักษ์ กาวีวน
สาขาวิชา	การศึกษานอกระบบโรงเรียน
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	รองศาสตราจารย์ ดร.อาชัญญา รัตนอุบล
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	ยี่ง กীরติบุญธนะ

คณะกรรมการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาคุษฎีบัณฑิต

..... คณบดีคณะครุศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.บัญชา ชลาภิรมย์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา)
..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.อาชัญญา รัตนอุบล)
..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม
(ยี่ง กীরติบุญธนะ)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนัสวาสน์ โกวิททยา)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ศรีสว่าง เลี้ยววาริณ)

พิทักษ์ กาวิวัน : การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง (THE DEVELOPMENT OF A MODEL TO PROMOTE LIFELONG EDUCATION ON SUFFICIENT LIVING FOR HIGHLAND AGRICULTURE-BASED COMMUNITIES) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: รศ. ดร.อาชัญญา รัตนอุบล, อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม: ยิง กิรติบุรณะ, 119 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง 2) พัฒนารูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง 3) ศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไข รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงและ 4) นำเสนอแนวการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง การวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยคุณภาพโดยศึกษากับชุมชนในเขตพื้นที่สูงที่รับการคัดเลือกเป็นหมู่บ้านพอเพียงในภาคเหนือ ของคณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยจำนวน 10 ชุมชน ผลการวิจัยพบว่า 1.ชุมชนต้นแบบมีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตโดยมีองค์ประกอบดังนี้ บริบทของชุมชน กระบวนการที่ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต องค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิต กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ปัจจัยในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตและเงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต 2. รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตมีองค์ประกอบ 8 ประการดังนี้ 1)บริบทของชุมชนได้แก่ สภาพทั่วไปของชุมชน สภาพแวดล้อมของชุมชน ประเพณีและวัฒนธรรม วิถีชีวิต 2)กระบวนการที่ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ได้แก่ การสร้างความตระหนัก การมีส่วนร่วม การวางแผน การดำเนินการ การติดตามผลการดำเนินงาน 3)องค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิต ได้แก่ องค์ความรู้ที่สืบทอดกันมา ผู้นำที่เข้มแข็ง ประเพณีและความเชื่อ เครือข่ายการเรียนรู้ ทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ วิธีการดำเนินชีวิต 4)กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตได้แก่ การทำเกษตรแบบผสมผสานและการทำไร่หมุนเวียน การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร การส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ 5)วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตได้แก่ การเรียนรู้จากหลักสูตรท้องถิ่น การเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน จากภูมิปัญญาท้องถิ่นการเรียนรู้จากหลักสูตรการศึกษานอกระบบโรงเรียน การเรียนรู้จากการปฏิบัติ การศึกษาแหล่งเรียนรู้ การฝึกอบรม การศึกษาจากสื่อต่างๆและ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 6)ปัจจัยในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตได้แก่ การมีจิตสำนึกที่ดี การปฏิบัติตามกฎ ระเบียบของชุมชน การรักษาประเพณีอย่างเคร่งครัด ความสามัคคี การดำรงชีวิตอย่างพอเพียง 7)เงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตได้แก่ การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ความรับผิดชอบและการจัดสรรทรัพยากรอย่างเท่าเทียม 8)การใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ได้แก่ กิจกรรมพอเพียงด้านเกษตรกรรม กิจกรรมพอเพียงการใช้ผลิตผลทางการเกษตร กิจกรรมพอเพียง การอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมกิจกรรมพอเพียง 3. ปัจจัยการนำรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตไปใช้ ได้แก่ ปัจจัยด้านบุคคล ด้านงบประมาณหรือเงิน ด้านสื่อและวัสดุ ด้านการจัดการ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านการจำนวนสมาชิกในชุมชน เงื่อนไขการนำรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตไปใช้ ได้แก่การจัดทำแผนงาน แผนชุมชน การสนับสนุนงบประมาณ การให้ทุกส่วนของสังคมตั้งแต่ ครอบครัว ชุมชน สังคม หน่วยงานรัฐ และเอกชนตระหนักและเห็นความสำคัญ การประสานความร่วมมือ การมีระบบการจัดการศึกษา 4.แนวทางการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ได้แก่ การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตทั้งสามรูปแบบการศึกษานอกระบบโรงเรียน การศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย การส่งเสริมศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมและสนับสนุนบทบาทของคนในชุมชน การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ การมีบรรยากาศการเรียนรู้ตลอดเวลา การพัฒนารูปแบบและหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิต การมีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา การวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ในชุมชน การมีหน่วยงานที่รับผิดชอบหลัก การประเมินผลตามสภาพจริง และการปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต

ภาควิชา การศึกษาตลอดชีวิต .....ลายมือชื่อ.....
 สาขาวิชา การศึกษานอกระบบโรงเรียน .....ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก.....
 ปีการศึกษา 2557 .....ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาร่วม.....

5184282027 : MAJOR NON-FORMAL EDUCATION

KEYWORDS: LIFELONG / SUFFICIENT LIVING / HIGHLAND AGRICULTURE-BASED

PITAK KAVEVON: THE DEVELOPMENT OF A MODEL TO PROMOTE LIFELONG EDUCATION ON SUFFICIENT LIVING FOR HIGHLAND AGRICULTURE-BASED COMMUNITIES. ADVISOR: ASSOC. PROF. ARCHANYA RATANA-UBOL, Ph.D., CO-ADVISOR: YING KEERATIBURANA, Ph.D., 119 pp.

The objectives of this research were as followings : 1) to study the typical communities that promote lifelong education on sufficiency living for highland agriculture-based communities, 2) develop the model to uphold the lifelong education on sufficient living for highland agriculture-based community, 3) analyze the cases and conditions on sufficient living for highland agriculture-based community, 4) present the guidelines to promote lifelong education on sufficient living for highland agriculture-based communities.

The research was a qualitative research to study the 10 selected sufficient communities located in the highland northern part of Thailand. This selection was made by the Sufficient Economy Driving Subcommittee, Community Development Department, Ministry of Interior. The results of the research revealed that :1) The typical communities that promote lifelong education consist of several factors which were context of the communities, processes that promote lifelong education, factors of the lifelong education, activities to promote lifelong education, and factors and conditions to promote lifelong education. 2) The models to promote lifelong educations were as followings: 2.1) contexts of the communities which were geographical location of the communities, environment of the communities, traditions and culture, ways of living, 2.2) processes to promote lifelong education which were creations of awareness, participation, planning, implementation and follow-up, 2.3) factors of lifelong educations which were successive ingenuity, charismatic and dependable leader, traditions and faith, education network, abundant natural resources and ways of living, 2.4) activities to promote lifelong education which were integrated farming , rotational farming , processing of agricultural products , promotion of traditions and culture ,and natural resources conservation, 2.5) methods to promote lifelong education which were learning from local curriculum, learning from intellectual peasant and local knowledge , learning from non– formal education curriculum , learning from practices , educational sources, training , learning from various medias ,and exchange of knowledge, 2.6) factors to promote lifelong education which are moral sense, adherence to the community rules and discipline, strict maintenance of tradition, rapport, and sufficient living, 2.7)conditions in promoting lifelong education which were learning-based organization, responsibilities and equal resources allocation, 2.8) sufficient living, e.g., activities to promote sufficient agriculture, activities for sufficient usage of agricultural products, activities to support natural resources conservation, activities to support sufficient tradition and culture. 3) The factors concerning the application of model to promote lifelong education were as followings: 3.1) human resources from external entity 3.2) financial support, 3.3) medias and materials, 3.4) management, 3.5) participation, 3.6) number of people in the community, 3.7) conditions to apply the model to promote lifelong education, e.g., writing the implementation plan, community plan, financial support, emphasis from all relevant entities, for example; family, community, society, public and private organization, coordination, education administration. 4) The guidelines to promote lifelong education were as followings: 4.1) promotion of a lifelong education models, e.g. , non-formal education , formal education, informal education, 4.2) support on continuity of self study, 4.3) support on participation of the people in the community, 4.4) development of educational sources, 4.5) support on continuous learning, 4.6) development of lifelong education model and curriculum, 4.7) activities to support continuous and diversify education, 4.8) analysis and synthesis of community knowledge, 4.9) accountable entity, 4.10) evaluation according to actual outcome, 4.11) improvement of the environment that support lifelong education.

Department: Lifelong Education
Field of Study: Non-Formal Education
Academic Year: 2014

Student's Signature .....
Advisor's Signature .....
Co-Advisor's Signature .....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีเนื่องจากได้รับความกรุณาเป็นอย่างยิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร.อาชัญญา รัตนอุบล อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ดร.ยิ่ง กิริติบุรณะ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ซึ่งกรุณาเสียสละเวลาให้คำปรึกษา คำแนะนำ ช่วยเหลือ และข้อคิดเห็นต่างๆ ตลอดระยะเวลาการศึกษาที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา ประธานกรรมการสอบและคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ดังนี้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มนัสวานัน โกวิททยา อาจารย์ ดร.สุวิธิดา จรุงเกียรติเจริญ และ ดร.ศรีสว่าง เลี้ยววาริณ ที่ให้ข้อคิดข้อเสนอแนะและตรวจสอบ ความถูกต้อง แก้ไข และปรับปรุงข้อบกพร่องต่างๆ ของงานวิจัย อันส่งผลให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีความถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุชาติ ลิ้มตระกูล อาจารย์ ดร.เกศราพรรณ คงเจริญ อาจารย์ ดร.มิ่งขวัญ คงเจริญ อาจารย์ ดร.ชนินทร์ สุขเจริญ อาจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ ศรีสมบัติ ดร.นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม และ ดร.วิเลชา ลีสุวรรณ ที่ให้ความกรุณาตรวจพิจารณาและปรับปรุงเครื่องมือในการวิจัยให้ถูกต้องและสมบูรณ์

ขอขอบคุณบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่สนับสนุนทุน 90 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช ในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบคุณเพื่อนปริญญาเอก อาจารย์ ดร.ธีรศักดิ์ ศรีสุรกุล ดร.จุฑาทิพย์ พิทักษ์ คุณโอฬาร จันทร์คำ ดร.ประพิมพ์พรรณ สุวรรณภูมิ และคุณบรมัตต์ ท้าวแก่นสาร ที่ช่วยเหลือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และแนะนำในการจัดทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณผู้นำชุมชนต้นแบบพอเพียงและให้ข้อมูลรวมทั้งผู้เกี่ยวข้องที่อำนวยความสะดวกในการทำวิจัย

ท้ายสุดนี้ขอกราบขอบพระคุณครอบครัว บิดา มารดา เพื่อนร่วมงานที่ช่วยเหลือสนับสนุน และเป็นกำลังใจ จนสามารถจบการศึกษาระดับปริญญาคุษฎีบัณฑิตในครั้งนี้ ความดีงามใดใดที่จะเป็นประโยชน์ต่อสังคม อันเนื่องจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ของข้าพเจ้า ขอมอบให้กับครอบครัวของข้าพเจ้า บิดานายเคลือบ กาวีวน มารดา นางทองพูน กาวีวน และนางสาวณัฐชา กาวีวน ผู้ให้ความรัก ความเมตตา เลี้ยงดูและอบรมข้าพเจ้าให้เป็นคนดี สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา ขอให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงเป็นประโยชน์ด้านการศึกษาสืบต่อไป

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ	ช
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามในการวิจัย.....	11
วัตถุประสงค์ในการวิจัย.....	11
ขอบเขตของการวิจัย	12
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	14
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	16
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	17
ตอนที่ 1 แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต.....	17
ตอนที่ 2 แนวคิดการพัฒนารูปแบบ.....	35
ตอนที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนา	41
ตอนที่ 4 แนวคิดเกี่ยวกับความพอเพียง	46
ตอนที่ 5 ความรู้เกี่ยวกับชุมชนเกษตรกรรม.....	79
ตอนที่ 6 การประเมินชุมชนเกษตรกรรมพอเพียง	90
ตอนที่ 7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	94
ตอนที่ 8 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	102
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	99

ระยะที่ 1	การศึกษาชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง	101
ระยะที่ 2	การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง	107
ระยะที่ 3	การหาปัจจัยและเงื่อนไขในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง	116
ระยะที่ 4	การนำเสนอแนวทางในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง	119
บทที่ 4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	119
ตอนที่ 1	ผลการวิเคราะห์ชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง	119
บทที่ 5	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ	283
	รายการอ้างอิง	319
	ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	329

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โลกในปัจจุบันซึ่งเป็นยุคของข้อมูลและข่าวสาร รวมทั้งมีการแข่งขันระดับโลกมีความเจริญก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว ทั้งที่เกิดจากเทคโนโลยีและสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ มากมาย ส่งผลทำให้เกิดการแข่งขันขึ้นอย่างมากมาย และรุนแรงในทุกวงการ ซึ่งนับวันก็ยิ่งจะมีความรุนแรงมากขึ้น จะเห็นได้ว่าทุกวันนี้ คนที่มีงานทำ ส่วนหนึ่งไม่ต้องการที่จะเป็นลูกจ้างของใคร พนักงานราชการ หรือเอกชน ทั้งหลาย มีจำนวน ไม่น้อยที่ยังต้องการทำงานล่วงเวลา ผู้หญิงวัยทำงานเกือบทุกคนก็ยังต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ส่วนบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาไปแล้ว ก็ยังไม่สามารถนำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากยังขาดในคุณลักษณะนิสัย และทักษะที่จำเป็นต่อการทำงานและการดำเนินชีวิต หรือที่เรียกกันว่าทักษะชีวิต ดังนั้นทักษะชีวิตจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทุกคนจำเป็นต้องมี ทั้งนี้เพราะนับตั้งแต่มนุษย์เกิดมานั้นจะต้องได้รับการหล่อหลอม โดยกระบวนการตามธรรมชาติและกระบวนการทางสังคม เป็นปฏิกริยาอันต่อเนื่อง ซึ่งเป็นลูกโซ่ระหว่างที่ผ่านกระบวนการเหล่านั้น มนุษย์จำต้องปะทะกับแรงบีบ แรงกดดัน และแรงกระทบ จากภายนอกที่สำคัญสี่แหล่ง คือ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมครอบครัว เพื่อนและสิ่งแวดล้อม คนที่จะยืนหยัดอยู่ในโลกนี้ได้อย่างปกติสุข และไม่กลายเป็นคนเจ้าปัญหา จึงได้แก่คนที่สามารถจัดการกับแรงปะทะจากแหล่งภายนอกได้อย่างสมดุล โดยอาศัยทักษะชีวิตที่ได้รับการฝึกฝนมาเป็นอย่างดี (ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ และสุวรรณา เรืองกาญจนเศรษฐ์, 2552)

ในการที่จะพัฒนาประเทศชาติได้อย่างมีคุณภาพในระยะต่อไปนั้น การส่งเสริมการเรียนรู้และการสร้างสภาพการณ์เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ให้กับประชาชนอย่างทั่วถึงในทุกท้องถิ่น ถือว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อพัฒนาทางด้านคุณภาพ ประสิทธิภาพ และขีดความสามารถของคนส่วนใหญ่ภายในประเทศ ซึ่งเป็นรากฐานของประเทศ เมื่อเกิดการพัฒนาดังนี้ ตั้งแต่ระดับบุคคลและชุมชนเต็มตามศักยภาพ ก็จะสามารถทำให้เกิดพลังชุมชนท้องถิ่นที่เข้มแข็งได้ ซึ่งอันจะเป็นรากฐานในการพัฒนาประเทศชาติได้อย่างมีเสถียรภาพ และมีความยั่งยืนตลอดไป (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา 2553)

นอกจากนี้ในการพัฒนาประเทศนั้นตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 นั้น โดยมีเป้าหมายของการพัฒนาคือการส่งเสริมให้ประชาชนมีการกระจายตัวของประชากรอย่างเหมาะสม มีการพัฒนาคุณภาพของคนไทยให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงจากโลกภายนอกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ให้มีการมุ่งเน้นการดูแลตนเองอย่างเป็นองค์รวมโดยให้ยึดถือการศึกษาตลอดชีวิตเป็นเครื่องมืออันสำคัญที่จะทำให้ประชากรในพื้นที่ต่าง ๆ ได้พัฒนาตนเองทั้งด้านจิตใจและร่างกายเพื่อให้สังคมในทุกท้องที่เกิดความเข้มแข็งในการดำรงอยู่ร่วมกัน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555)

การพัฒนาประเทศให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลานั้น ประเทศไทยมีแนวคิดที่สำคัญที่ส่งเสริมให้เกิดความยั่งยืนในประเทศ ที่เป็นการนำทุนทางสังคม วัฒนธรรมเป็นระบบความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตในสังคมไทยมาใช้ให้เกิดคุณค่าสูงสุดด้วยแนวทางของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้ทรงพระราชทานแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้แก่ประชาชนมาช้านาน และเกิดผลที่อย่างยั่งยืนในการนำมาปฏิบัติในทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและเอกชนโดยเฉพาะภาคเกษตรกรรมซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศเป็นเกษตรกร ที่ช่วยให้เกิดความเข้มแข็งสามารถยืนหยัดอยู่ได้บนพื้นฐานของความพอเพียง พอประมาณ ทั้งนี้หากเกษตรกรหรือทุกคนในสังคมเข้าใจแล้วจะช่วยให้เป็นเกราะป้องกันตนเองได้เป็นอย่างดีสามารถฝ่าฟันอุปสรรค วิกฤติหรือปัญหาต่างๆ ได้ โดยมีวิธีการในการค้นหาเป้าหมายตนเอง ทำความเข้าใจถึงทรัพยากรที่อยู่รอบตัวและทำการวางแผนให้กับครอบครัว ชุมชน ก็จะช่วยให้เกิดความมั่นคงขึ้นท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงได้ (สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร, 2552)

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ได้นำหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานแก่ผู้ปฏิบัติงานโครงการหลวงที่เป็นต้นแบบในการพัฒนาที่ยั่งยืน นำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางขับเคลื่อนแผนในทางปฏิบัติมีหลักการสำคัญ คือ การกำหนดเป้าประสงค์ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีความสุข และมีสำนึกของความเป็นไทย การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ อันจะส่งผลให้การพัฒนายั่งยืน และมุ่งการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ซึ่งถือเป็นวิธีการพัฒนาที่ยั่งยืน มี “คน” เป็นจุดศูนย์กลาง มุ่งสร้างการอาศัยอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ร่วมเย็น ระวังามนุษย์กับมนุษย์ ด้วยกันเอง และระหว่างมนุษย์ กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และทรัพยากร บนพื้นฐานของภูมิสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลาย และดำเนินการแบบองค์รวม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2553)

นอกจากนี้ในพระราชบัญญัติการศึกษา 2542 แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ระบุถึงการจัดการศึกษาและพัฒนาคนไทยให้เป็นบุคคลที่สมบูรณ์มีความรู้ คุณธรรม จริยธรรมและเป็นคนสมบูรณ์ทั้งกาย ใจ ปัญญาอยู่ได้ด้วยตนเองและอยู่กับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข พร้อมทั้งจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับทุกคนในสังคมไทย ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและในการจัดระบบการศึกษา รวมถึงโครงสร้างการจัดการศึกษานั้น ควรยึดหลักในด้านความมีเอกภาพในด้านนโยบาย และด้าน การปฏิบัติ โดยมุ่งการกระจายอำนาจให้เขตพื้นที่ สถานศึกษาและท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในการจัดทำมาตรฐานการศึกษา ระบบประกันคุณภาพให้ได้มาตรฐานในทุกระดับ พัฒนาและส่งเสริมวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา และการจัดหาทรัพยากรเพื่อใช้ในการจัดการศึกษาโดยทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม อาทิ ชุมชน ส่วนราชการต่างๆ ภาคเอกชนรวมถึงครอบครัว องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและ สังคมทุกภาคส่วน (กระทรวงศึกษาธิการ 2553)

จากสภาพดังกล่าวข้างต้นนั้น ในการพัฒนาประเทศที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จำเป็นต้องให้การศึกษาแก่ประชาชนในประเทศ เพื่อให้สามารถปรับตัวเข้าทันกับสถานการณ์ในยุคโลกาภิวัตน์ เพราะการศึกษาจะสามารถช่วยให้ประชาชนในประเทศเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ สามารถพึ่งพาตนเองได้ ไม่เป็นภาระของสังคม และการศึกษาจะช่วยให้คุณภาพของประชาชนในประเทศนั้นดีขึ้น ซึ่งส่งผลต่อสังคมโดยรวมอีกทั้งจะช่วยขับเคลื่อนประเทศให้ก้าวหน้า พ้นจากความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางสังคม การศึกษาจึงนับได้ว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อทุกคน โดยเฉพาะการศึกษากับคนทุกคนอย่างเท่าเทียมกันและส่งเสริมการศึกษาของคนในชาติในทุกช่วงวัย ของคนตลอดชีวิต เพราะการศึกษาในทุกช่วงวัยมีความสำคัญต่อสภาพ ในสังคม และ เศรษฐกิจ โดยรวมของประเทศเช่นกัน ดังนั้น การศึกษาจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง รัฐจึงต้อง สนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตให้กับประชาชนของตนเอง

แผนการพัฒนาศึกษากระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.-2555- 2559) ได้ กำหนดแนวทางในการส่งเสริมให้เกิดการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยได้มีข้อแนวทางที่สำคัญ ไว้อันประกอบด้วย 1) การให้มีการจัดตั้ง จัดหาและพัฒนาาระบบงบประมาณ ทูบ เพื่อ สนับสนุนให้เกิดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง 2)การสร้างหลักประกันในการเข้าถึงการบริการทางการศึกษาให้กับผู้ด้อยโอกาส ผู้ห่างไกลให้เกิดขึ้นอย่างทั่วถึง 3) การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาให้มีความหลากหลายตอบสนองยืดหยุ่น มีความเหมาะสมต่อผู้เรียน 4)การสนับสนุน ค่าใช้จ่ายพื้นฐานให้เพียงพอต่อความต้องการจำเป็นสำหรับผู้เรียน 5)การพัฒนา ห้องสมุดประชาชนและแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ ที่ทันสมัย ให้กระจายอย่างกว้างขวาง ทั่วถึงง่าย สะดวก

เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนทุกพื้นที่ 6) พัฒนารูปแบบการให้บริการการศึกษาที่หลากหลายเหมาะสมกับผู้เรียน 7) การพัฒนาระบบการเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ 8) การส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้มีคุณภาพและได้มาตรฐาน มีความสอดคล้องกับความต้องการและปัญหาของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่น 9) การส่งเสริม และสนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดความรู้ สร้างความตระหนักเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ฟื้นฟู สืบ ทอด ศิลปะ วัฒนธรรมประเพณี ที่ดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาของประเทศ

จะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาตลอดชีวิตนั้นตอบสนองการดำเนินชีวิตในทุก ๆ ด้านดังนี้นักการศึกษาต่าง ๆ ควรคำนึงถึงการพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิตให้มีความครอบคลุมต่อเป้าหมายการจัดการศึกษาและปัญหาและความต้องการที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต่าง ๆ ที่รวมถึงกลุ่มที่อยู่ห่างไกล เช่นชุมชนในเขตพื้นที่สูงที่ดำรงชีวิตอยู่ด้วยการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติให้อยู่ร่วมกันได้อย่างพึ่งพิงกันด้วยการส่งเสริมให้เกิดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงในเขตพื้นที่สูงที่ดำรงชีวิตอยู่ ดังที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550) ได้มุ่งเน้นให้การศึกษาต้องกระจายไปยังบุคคลทุกกลุ่มวัย ในทุกพื้นที่โดยเฉพาะในชุมชนห่างไกลและให้ท้องถิ่นเป็นผู้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการดำเนินการ อีกทั้งสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2552) ก็ได้มีนโยบายมุ่งเน้นให้มีการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กว้างขวางเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนให้ดีขึ้น และการพัฒนาโครงการที่สอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยให้มีหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชนมีส่วนร่วมกันในการพัฒนาอาชีพที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตการทำเกษตรของชุมชนห่างไกล

ในการจะดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตนั้นปัจจัยสำคัญที่ส่งผล ประกอบด้วย ปัจจัย 2 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยภายใน ตัวผู้เรียน (Intrinsic to Learner) คือ ความสามารถในการเรียนรู้ (Educability) แรงจูงใจในการเรียนรู้ (Motivation) และ เจตคติต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Attitudes) กับ ปัจจัยภายนอกตัวผู้เรียน (Extrinsic to Learner) ได้แก่ โอกาสในการเรียนรู้ (Providers) และ สภาพแวดล้อมของการเรียนรู้ สิ่งที่สำคัญยิ่ง คือ ผู้เรียนต้องบูรณาการปัจจัยดังกล่าวเหล่านี้ ให้ออกมาเป็นลักษณะการปฏิบัติ หรือการกระทำอย่างสม่ำเสมอ ต่อเนื่อง จนเป็นนิสัยในการเรียนรู้ตลอดชีวิต จึงจะกล่าวได้ว่าได้บรรลุเป้าหมายของการศึกษาตลอดชีวิตตามต้องการ ซึ่งนิสัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้น คงมิใช่เพียงการเข้ามาร่วมการศึกษาและฝึกอบรมเท่านั้น แต่ทั้งนี้ควรประกอบด้วยการประพฤติปฏิบัติที่แสดงถึงการมีเจตคติ และมีคุณธรรมของการเรียนรู้ด้วย (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ 2549) , (นิตยา สำเร็จผล 2547) และ (Smith 1999)

การส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้นั้น ต้องสร้างและพัฒนาให้เกิดขึ้นในระบบของการศึกษา โดยการใช้หลักสูตรที่เป็นไปตามหลักการของการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญ และมีการจัดสถานการณ์ สภาพแวดล้อม ให้เอื้ออำนวยต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ ครู หลักสูตร หนังสือเรียน วิธีการถ่ายทอดความรู้ สภาพแวดล้อม และครอบครัวชุมชน ฯลฯ (Cropley 1977) (Mede I - Anonuevo. Carolyn 2001)และ(Galbraith 2001)

การศึกษาตลอดชีวิตซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้ในทุกระดับของการศึกษา ทุกช่วงอายุ ทุกเพศ ทุกวัย ทุกช่วงเวลาของชีวิต ทั้งการศึกษาทั้งในระบบ (Formal Education) นอกบบ(Non-formal Education) และการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) (Dave 1976); (Coon 1994) (Cropley 1977); การศึกษาตลอดชีวิต มีองค์ประกอบ 2 ส่วน คือ การเรียนรู้ในช่วงต้น และการเรียนรู้ในช่วงหลัง (Later Learning) ซึ่งการศึกษาทั้ง 2 ช่วง จะมีความต่อเนื่องและเชื่อมต่อกันระหว่างกัน นั่นคือ จะมีการนำเอาประสบการณ์จากการศึกษาในชีวิตช่วงต้นไปใช้ในการศึกษาในชีวิตช่วงหลัง จากหลักความคิดที่ว่าประสบการณ์ของการศึกษาในแต่ละช่วงมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ดังนั้นในการส่งเสริมให้บุคคลมีลักษณะนิสัยทางด้านการศึกษาตลอดชีวิต จึงควรเริ่มตั้งแต่การศึกษาในช่วงต้น โดยเฉพาะการศึกษาในระบบโรงเรียน ตั้งแต่การศึกษาภาคบังคับ จนถึงการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น คือระดับอาชีวศึกษาและอุดมศึกษา โดยต้องมีการทบทวนเกี่ยวกับการจัดระบบของการศึกษา ทั้งหลักสูตร และกระบวนการเรียน การสอนต่างๆ ให้มีความสอดคล้องและตอบสนองหลักการการศึกษาตลอดชีวิต เช่น วัตถุประสงค์ของหลักสูตรการสอน ควรมุ่งพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้มีการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต การสอนควรสนับสนุนส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตของผู้เรียน ทั้งครู และผู้เรียนนั้น ต้องมีลักษณะของการศึกษาแบบตลอดชีวิตเป็นต้น (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย 2553)

การศึกษาตลอดชีวิตภาครัฐต้องให้ความสำคัญและส่งเสริมให้ทุกคนในประเทศได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างทัดเทียมกัน ไม่ว่าจะอาศัยอยู่ในที่แห่งใดของประเทศรัฐ จำเป็นต้องจัดการศึกษาให้ทั่วถึง เช่น ประชาชนที่อาศัยอยู่ตามเกาะ ในเขตพื้นที่สูง ในถิ่นทุรกันดาร หรืออาศัยอยู่ตามตะเข็บชายแดน โดยที่ไม่เลือกเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม เพราะทุกคนที่อาศัยอยู่ในประเทศนั้น ต้องได้รับสิทธิเท่าเทียมกันอย่างทั่วถึง ดังเช่น ประชาชนที่อาศัยอยู่เขตพื้นที่สูงก็ถือได้ว่าเป็นประชาชนชาวไทย เป็นชุมชนในเขตพื้นที่สูง เป็นกลุ่มชนกลุ่มน้อยที่รวมตัวเป็นกลุ่มๆ ตามเชื้อสายและเผ่าพันธุ์ มีประเพณี วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมตลอดจนมีภาษาของตนเอง ซึ่งแตกต่างไปจากชนส่วนใหญ่ของประเทศ โดยอาศัยอยู่กระจัด

กระจายตามเขตพื้นที่สูงบนภูเขาในภาคเหนือ และทางภาคตะวันตกของประเทศไทย ซึ่งมีทั้งหมด 20 เผ่า เช่น ไทยใหญ่ ไทยลื้อ กะเหรี่ยง หรือม้ง เย้า แม้ว มูเซอ อีเก้อ อาข่าลีซอ และละว้า และก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ อันส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศชาติ จนกระทั่งรัฐได้เล็งเห็นความสำคัญในเรื่องของชุมชนในเขตเขตพื้นที่สูง จึงกำหนดนโยบายเพื่อพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่สูงเหล่านี้ไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 และ ต่อเนื่องมาโดยตลอด โดยรัฐมุ่งลดอัตราการเพิ่มประชากรชุมชนในเขตเขตพื้นที่สูงลง ส่งเสริมและสนับสนุนให้เป็นพลเมืองไทยที่ดีมีคุณภาพ ไม่สร้างปัญหา สามารถช่วยเหลือตนเองได้ พัฒนาทางด้านรายได้ ในการประกอบอาชีพ ด้านการศึกษา และสุขภาพอนามัยให้ดีขึ้น รวมถึงการปลูกฝังทัศนคติ ค่านิยม ความเป็นไทยให้แก่ชุมชนในเขตพื้นที่สูง เพื่อความมั่นคงของประเทศ (ชลิดา เกษประดิษฐ์ 2545)

จากการสำรวจชุมชนในเขตพื้นที่สูง พบว่า มีชุมชนในเขตพื้นที่สูง จำนวน 3,069 หมู่บ้าน มีประชากร 964,916 คน ซึ่งมีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน ต่อปี เพียง 59,184.93 บาท และชุมชนในเขตพื้นที่สูง ยังพบว่าเผ่าที่มีความยากจนที่สุด ได้แก่ เผ่าไทยลื้อ มีรายได้เฉลี่ยเพียง 19,970 บาท/ครัวเรือน/ปี รองลงมา ได้แก่ อาข่า และอีเก้อ มีรายได้เฉลี่ย 37,362.13 บาท/ครัวเรือน/ปี ส่วนเผ่าปะหล่อง มีรายได้เฉลี่ย 43,908 บาท/ครัวเรือน/ปี เผ่ากะเหรี่ยง มีรายได้เฉลี่ย 43,526.78 บาท/ครัวเรือน/ปี เผ่าไทยใหญ่ มีรายได้เฉลี่ย 44,990.80 บาท/ครัวเรือน/ปี เผ่าละว้า มีรายได้เฉลี่ย 45,882.97 บาท/ครัวเรือน/ปี และ ลีซอ จีนฮ่อ มูเซอ เผ่าเย้า ม้ง และคนเมือง ที่มีรายได้เฉลี่ย สูงกว่า 50,000 บาทขึ้นไป/ครัวเรือน/ปี และจากการสำรวจ พบว่าโครงสร้างของประชากรในเขต พื้นที่สูง ผู้ที่มีอายุมากกว่า 20 ปีขึ้นไป มีจำนวน ร้อยละ 53.67 คน และที่มีอายุ 20 ปี ลงมา มีจำนวนร้อยละ 46.33 คน (สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง 2551)

ชุมชนในเขตพื้นที่สูงซึ่งจากการสำรวจ ยังพบว่าในปัจจุบันมีการรับเอาประเพณีวัฒนธรรม การบริโภค เข้ามาของชุมชนในเขตพื้นที่สูง ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมากมาย เช่น การปลูกพืชผัก จากเพื่อยังชีพเลี้ยงตนเอง มาเป็นเพื่อการพาณิชย์ และมีการถือสิทธิครอบครอง ที่ดินทำกินเพิ่มขึ้น โดยการบุกรุกผืนป่า ตัดไม้ทำลายป่า ทำลายสิ่งแวดล้อมกันอย่างมากมาย อย่างกว้างขวาง และใช้ที่ดินเพื่อให้ได้ประโยชน์ของตนเองอย่างสูงสุด อันส่งผลให้ที่ดินเสื่อมโทรม ใช้สารเคมี ยาฆ่าแมลง เพิ่มขึ้น ทำให้เกิดการสะสมของยาฆ่าแมลงในดิน ซึ่งส่งผลให้มีต้นทุน การผลิตเพิ่มขึ้น แต่ราคาพืชผลที่ได้ไม่แน่นอน ทำให้เกิดการขาดทุนและเกิดหนี้สินทั้งในระบบและนอกระบบ และนอกจากนี้การรับเอาสังคมการบริโภคต่างๆ มาใช้ รู้จักเทคโนโลยีมากขึ้น ทำให้เกิดการขวนขวายหาเงินเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองและครอบครัว โดยไม่คำนึง หรือ

ประเมินสถานะและเศรษฐกิจของครอบครัว จนนำไปสู่การทำนิติกรรมหมายในรูปแบบต่างๆ อย่างต่อเนื่อง อาทิ การค้ายาเสพติด การขโมยทรัพย์ การค้าประเวณี เป็นต้น (สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง 2551)

นอกจากนี้ชุมชนในเขตพื้นที่สูงส่วนใหญ่ นั้น ยังประกอบอาชีพเกษตรกรรมอยู่ และจากสภาพในปัจจุบันได้ปรับเปลี่ยนจากการทำเกษตรกรรมเพื่อยังชีพ เป็นแบบใหม่ คือ ผลิตเพื่อการค้าขาย เพื่อสนองความต้องการของตลาด พืชที่นิยมปลูกจึงเป็นพืชเชิงเดี่ยว หรือพืชเศรษฐกิจ ที่ต้องใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต ให้ได้ผลผลิตเพิ่มมากขึ้น เช่น การใช้เครื่องจักรกลการเกษตร การนำปุ๋ยเคมีมาใช้ และสารเคมีต่างๆ เพื่อป้องกันกำจัดศัตรูพืช กอปรกับในส่วนของการภาครัฐได้มีการดำเนินนโยบายการเกษตรเพื่อการค้าเชิงพาณิชย์ ซึ่งเป็นการสนับสนุนวิถีชีวิตการเกษตรเชิงเดี่ยวและสนับสนุนให้เกษตรกรมีการใช้สารเคมี ป้องกันและกำจัดศัตรูพืช เพื่อช่วยเพิ่มผลผลิตได้มากยิ่งขึ้น จึงทำให้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชกลายเป็นปัจจัยที่สำคัญในการผลิต และมีความจำเป็นต่อเกษตรกร ดังนั้นจึงทำให้มีปริมาณการใช้สารเคมี ป้องกันกำจัดศัตรูพืช มาใช้ในการเกษตรเพิ่มสูงขึ้นในแต่ละปี นอกจากนี้ข้อมูลจากสถาบันการวิจัย เพื่อการพัฒนาประเทศไทยยังได้ระบุว่า ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีจำนวนการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชมากที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ถึงแม้ว่าตัวเลขของรายได้จากการส่งออกผลิตผลทางการเกษตรแสดงให้เห็นว่าเพิ่มสูงขึ้นในแต่ละปี แต่ก็มีกรนำเอาปุ๋ย และสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช มาใช้เพิ่มมากขึ้นเช่นกัน และในประเทศไทย ยังพบว่า จังหวัดทางภาคเหนือที่มีการนำเอาสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชมาใช้มากที่สุด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน เชียงราย แพร่ พะเยา และแม่ฮ่องสอน (สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข, 2547) ในการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช ถูกกำหนดโดยอ้อมจากนโยบายของรัฐแล้ว ยังพบว่าการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชดังกล่าว มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับผู้ใช้ นั่นคือ ตัวเกษตรกรเอง และแม้ว่าเกษตรกรจะมีความตระหนักถึงพิษภัยของสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชก็ตาม แต่เกษตรกรส่วนใหญ่ นั้น ยังคิดว่าไม่สามารถหลีกเลี่ยงการใช้สารพิษเหล่านี้ได้ จากข้อมูลสถิติสาธารณสุข พ.ศ. 2548 พบว่ามีผู้ป่วยด้วยโรคจากการประกอบอาชีพ 2,980 ราย ป่วยจากการถูกพิษยาฆ่าแมลง 1,632 ราย และป่วยด้วยโรคอันเกิดจากพิษของสารอันตรายสารกำจัดศัตรูพืช 1,864 ราย (สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข 2548)

ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงได้รับผลกระทบจากการพัฒนาระบบเชิงพาณิชย์ส่งผลให้ยังประสบปัญหาที่ต้องพึ่งพาทุนและเทคโนโลยีอย่างมาก ทำให้เกษตรกรใช้ปัจจัยการผลิต ทั้งเมล็ดพันธ์พืช ปุ๋ย สารเคมี ยาปราบศัตรูพืช รวมทั้งปุ๋ยคอก ปุ๋ยชีวภาพ จากภายนอกนำเข้ามาใช้

กันอย่างมาก ในขณะที่เดียวกันราคาพืชผลก็ถูกกำหนดจากภายนอก ซึ่งมีความผันผวนอยู่ตลอดเวลาจนทำให้เกษตรกรไม่มีอำนาจในการต่อรอง ส่งผลให้เกษตรกรยากที่จะสะสมทุนเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับชีวิต เกษตรกรจึงมีโอกาสและทางเลือกน้อยลง และยังพบว่า ผลกระทบจากด้านการพัฒนาจากภาครัฐต่อเกษตรกร ทำให้ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศมากมาย เกิดการทำลายความหลากหลายทางชีวภาพการทำลายพื้นที่ต้นน้ำลำธารซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญยิ่ง ทั้งสารเคมีและมลพิษที่ตกค้างในแหล่งน้ำธรรมชาติ การถูกจำกัดการใช้ทรัพยากรและกีดกันการเข้าถึงทรัพยากร การทำลายภูมิปัญญาท้องถิ่น และศักยภาพของชุมชนในการพึ่งพาตนเองและการพัฒนาตนเอง การสร้างแรงกดดันทางเศรษฐกิจ การทำลายสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศและก่อความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับภาคส่วนต่างๆ ชุมชนพยายามที่จะปรับตัวเพื่อรับมือกับสถานการณ์ปัญหาในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้น และการดิ้นรนหาทางเลือกเพื่อครอบครัวในกรดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ด้วยการให้ชุมชนของตนเองมีกลุ่มกิจกรรมที่เข้มแข็ง (ธวัชชัย เฟ็งพินิจ และแสงอรุณ สุนทรีย์ 2552)

การทำเกษตรกรรมของชุมชนในเขตพื้นที่สูงในปัจจุบัน ยังขาดความพอเพียง โดยยังพึ่งพาเอาเทคโนโลยีต่างๆ เข้ามาช่วยในการทำเกษตรกรรม การนำสารเคมีและยาฆ่าแมลงหรือวิธีการต่างๆ มาใช้ เพื่อทำให้ผลผลิตเพิ่มปริมาณมากขึ้น แต่ผลผลิตไม่ได้ตามความต้องการ จึงส่งผลให้ มีรายได้ไม่น้อยกว่าค่าใช้จ่ายในการเกษตร เช่น ค่าปุ๋ยเคมี และค่าอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการเกษตร ซึ่งเกินความจำเป็น เป็นต้น อีกทั้งวิถีชีวิตของชุมชนในเขตพื้นที่สูงยังได้รับผลกระทบจากการที่เกษตรกรขาดความพอเพียงด้านเกษตรกรรม ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาย อาทิ ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนขาดความสงบ ขาดภูมิคุ้มกัน และไม่สามารถอยู่อย่างพอเพียงได้ (ทวิช จตุวรพุกษ์ 2541) (เยาวลักษณ์ ชีพสุมล 2544) (สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข 2547)

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นการดำรงชีวิตตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชรัชกาลที่ 9 พระองค์ทรงเสนอแนวทางการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง โดยทรงมีพระบรมราโชวาท ตอนหนึ่งว่า “...หากเรามุ่งแต่จะทุ่มเทในการสร้างความเจริญและยกเศรษฐกิจขึ้นให้อย่างรวดเร็วเพียงแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการนั้นสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศชาติ และประชาชน โดยสอดคล้องด้วยแล้ว ก็จะทำให้เกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่างๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากและล้มเหลวได้ในที่สุด...” และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ยังทรงพระราชทานปรัชญาหรือแนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับความพอเพียงให้กับเหล่าพลสกนิกรมาแล้วเป็นเวลานานเพื่อใช้เป็นแนวทาง การดำเนินชีวิต และพระองค์เอง ยังทรงปฏิบัติ

อย่างพอเพียงตลอดมา และนอกจากนี้พระองค์ยังทรงพระราชทานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้กับ พลสกนิกร เพื่อใช้ในการดำรงชีวิตนับตั้งแต่เกิดวิกฤติเศรษฐกิจกับประเทศไทย ซึ่งทุกหน่วยงานได้น้อมรับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในการขับเคลื่อนทุกภาคส่วนของประเทศไทยโดยในทุกช่วงของการดำรงชีวิตประชาชนทั่วไป ทุกหน่วยงาน นั้น จำเป็นต้องใช้ชีวิตในแบบพอเพียง อันเป็นหลักสำคัญในการปฏิบัติให้มีความพอประมาณ ความมีเหตุและผล และสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี มีความรอบคอบ รอบรู้ และมีคุณธรรม แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นวิธีการดำเนินชีวิตที่ดีและเหมาะสมกับทุกคนสามารถนำไปใช้ได้เป็นแบบอย่างเพื่อความสุขของตนเองอย่างแท้จริงบนพื้นฐานของความพอเพียง (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง 2548)

การศึกษาของชุมชนในเขตพื้นที่สูงได้พยายามพัฒนาตนเองโดยการศึกษาในทุกรูปแบบเพื่อสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน และจากการที่รัฐบาลได้ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนทั่วประเทศ รวมทั้งชุมชนในเขตพื้นที่สูงด้วยทั้งนี้รัฐบาลได้ส่งเสริมตั้งแต่ปี พ.ศ.2551 เป็นต้น มีชุมชนในเขตพื้นที่สูงที่ได้รับการประเมินประมาณ 21 หมู่บ้านให้เป็นหมู่บ้านพออยู่พอกิน อยู่ดีกินดี และมีศรีสุข ซึ่งนับว่าน้อยมาก (ร้อยละ 1.34) เมื่อเทียบกับชุมชนในเขตพื้นที่สูงทั่วประเทศ และจากการที่ชุมชนในเขตพื้นที่สูงที่ได้รับการคัดเลือกจากสำนักส่งเสริมความเข้มแข็งชุมชนของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยให้เป็นหมู่บ้านพอเพียงนับได้ว่าชุมชนในเขตพื้นที่สูงมีการเรียนรู้แบบพอเพียงในระดับที่สามารถพึ่งพาตนเองได้และจากการที่ชุมชนในเขตพื้นที่สูงได้พยายามพัฒนาตนเองให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบได้นั้นจะต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจจากสิ่งต่างๆ นั้นแสดงว่ามีกระบวนการศึกษาตลอดชีวิตซึ่งไม่ใช่เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เรียนให้ห้องเรียนเช่นเดียวกับนักเรียนในโรงเรียนทั่วไปเพราะชุมชนเหล่านี้ประกอบด้วยประชาชนหรือสมาชิกหมู่บ้านล้วนอยู่ในวัยผู้ใหญ่และเกิดการเรียนรู้ในหลายลักษณะซึ่งเป็นการเรียนรู้ตลอดเวลา(กรมการพัฒนาชุมชน, ม.ป.ป)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นจะเห็นว่าการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงด้านเกษตรกรรม มีความจำเป็นสำหรับชุมชนในเขตพื้นที่สูงเพื่อส่งเสริมให้มีความรู้สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับวิถีชีวิตของตนเองซึ่งในแต่ละชุมชนมีลักษณะของความพอเพียงอยู่แล้วในประเพณีและวัฒนธรรมซึ่งชุมชนในเขตพื้นที่สูงสามารถฟื้นฟู ส่งเสริมความพอเพียงได้ โดยเฉพาะการศึกษาตลอดชีวิตที่ให้โอกาสทุกคนในการเรียนรู้และสามารถนำไปใช้ได้เป็นอย่างดีและจากผลของกระแสโลกาภิวัตน์ที่ทำให้ชีวิตของคนเราต้องเปลี่ยนแปลงไปเช่นกันซึ่งมีปัจจัยที่ทำให้ชุมชนในเขตพื้นที่สูงต้องได้รับการศึกษาตลอดชีวิตเพราะต้องทันต่อการเปลี่ยนแปลงหลายประการ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและอาชีพการงาน การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยี ความเปลี่ยนแปลงด้านการเมืองการปกครอง ความเปลี่ยนแปลงด้านความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิต การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรและข้อจำกัดของการจัดการศึกษาที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตให้กับชุมชนในเขตพื้นที่สูงจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อให้ชุมชนเหล่านี้สามารถก้าวทันความเปลี่ยนแปลงของโลกยุคโลกาภิวัตน์ได้ในทุกรูปแบบทุกประเภท ในการจัดการศึกษานั้นจำเป็นต้องให้การศึกษาระบบ 3 ระบบ ได้แก่ การศึกษาในระบบ การศึกษา นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย และการจัดการศึกษานั้นต้องสัมพันธ์กับบริบทของชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง (กระทรวงศึกษาธิการ 2552)

การใช้ชีวิตอย่างพอเพียงด้านเกษตรกรรม คือ คุณลักษณะที่เกิดขึ้นกับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ชุมชนใดชุมชนหนึ่ง ที่ทำเกษตรกรรมโดยบูรณาการวิถีชีวิตของตนให้เข้ากับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ตนเองอาศัยอยู่ โดยไม่ทำลายระบบนิเวศหรือสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ และการดำเนินชีวิตตามแนวทางความเป็นอยู่อย่างพอง่อนั้น คือ ความสามารถในการปฏิบัติตนในการดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุข โดยไม่เกิดปัญหา หรือความเดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างพอประมาณตามฐานะของตนเอง และไม่ยึดติดกับค่านิยมบริโภค วัตถุนิยม ไม่หลงไหลไปตามกระแสสังคม มีอิสรภาพ และเสรีภาพ ในการดำเนินชีวิต ไม่พันธนาการยึดติดผูกพันอยู่กับสิ่งใด ซึ่งการปฏิบัติตนตามความเป็นอยู่อย่างพอง่อนั้น ยึดหลักความประหยัด ตัดทอนในเรื่องค่าใช้จ่ายทุกด้านที่ไม่จำเป็น ลด ละ เลิก ความฟุ่มเฟือยที่ไม่จำเป็น ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์ ให้รู้จักขวนขวายหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ และงดเว้นการกระทำสิ่งชั่วให้หมดซึ่งจะเป็นการลดรายจ่าย แต่จะเป็นการเพิ่มรายได้ให้มากขึ้น รวมไปถึงการช่วยลดมลพิษต่างๆ ทั้งในดิน ระบบนิเวศ และธรรมชาติ และคุณลักษณะความพอเพียงของบุคคล ชุมชนรวมถึงการที่ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงมีความรู้ ความเข้าใจ ทศนคติและการปฏิบัติตนในการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับกิจกรรมด้านเกษตรกรรม เพื่อการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิตและอื่นๆ โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแล้วทำให้ชุมชนในเขตพื้นที่สูงสามารถปฏิบัติตนได้ตามองค์ประกอบของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ ด้านความมีเหตุผล ด้านความพอประมาณ ด้านภูมิคุ้มกันที่ดี และเงื่อนไขด้านความรู้ และคุณธรรม จริยธรรม

จากข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าการที่ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงจำเป็นต้องมีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อให้สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนของตนเองได้ โดยจัดการศึกษาให้กับชุมชนได้เรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพของชุมชน เพื่อให้รู้ เข้าใจ ที่จะส่งผลให้ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงเกิดความพอเพียงทั้งในด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้จากการที่

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง กรมการพัฒนาชุมชนได้คัดเลือกชุมชนต่าง ๆ ทั่วประเทศให้เป็นชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงมีชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงที่ผ่านเกณฑ์การประเมินจำนวนน้อยมาก ผู้วิจัยเห็นถึงความสำคัญในศึกษาบทเรียนของชุมชนที่ผ่านเกณฑ์เหล่านั้นว่ามีแนวทางอะไร มีปัจจัยเงื่อนไขอย่างไรที่ส่งผลให้เกิดความรู้และการปฏิบัติที่เกิดจากการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อที่จะนำมาสร้างเป็นรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงด้านเกษตรกรรมของชุมชนในเขตพื้นที่สูงอื่น ๆ ที่ยังเป็นกลุ่มที่ห่างไกลและยังไม่มีศักยภาพในการดำรงชีวิตในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ที่สร้างรายได้และอื่น ๆ ที่มีความจำเป็นในการดำรงชีวิตอยู่บนทรัพยากรธรรมชาติและการเกษตรกรรมที่ได้ดำเนินมาช้านานแต่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง ให้มีความรู้ ความเข้าใจและสามารถทำเกษตรกรรมแบบพอเพียงได้เพื่อใช้ในการดำรงชีวิตท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างเท่าทัน ไม่เกิดปัญหา ผู้วิจัยจึงสนใจในการพัฒนารูปแบบการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนในเขตพื้นที่สูง พร้อมทั้งศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขและแนวทางในการนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นนี้ไปใช้

คำถามในการวิจัย

1. ชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงเป็นอย่างไร
2. รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงเป็นอย่างไร
3. ปัจจัยและเงื่อนไขในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงมีอะไร
4. แนวการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

3. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไขในการนำรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงที่ได้พัฒนาขึ้นไปใช้

4. เพื่อนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรจากกรณีศึกษาที่ดี (Best practice) เพื่อศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีของชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามประกาศของคณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงปี พุทธศักราช 2554 ที่ผ่านการประเมินเกณฑ์ตัวชี้วัดของคณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงกรมการพัฒนาชุมชนและเป็นชุมชนผ่านเกณฑ์การประเมิน 6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด การคัดเลือกชุมชนต้นแบบพอเพียงทั้งหมดในแต่ละจังหวัดจำนวน 25 ชุมชนแบ่งเป็นจังหวัดแม่ฮ่องสอนจำนวน 14 ชุมชน จังหวัดเชียงใหม่จำนวน 6 ชุมชน จังหวัดน่านจำนวน 2 ชุมชน และจังหวัดเชียงรายจำนวน 3 ชุมชน จากนั้นผู้วิจัยกำหนดสัดส่วนชุมชนต้นแบบจากจำนวนชุมชนต้นแบบทั้ง 25 ชุมชน โดยเลือกแบบเจาะจงที่มีบริบทชุมชนคล้ายคลึงกันเพื่อให้ได้ประชากรตามที่ต้องการจำนวน 10 ชุมชน ดังนี้ จังหวัดแม่ฮ่องสอนจำนวน 5 ชุมชน จังหวัดเชียงใหม่จำนวน 2 ชุมชน จังหวัดน่านจำนวน 1 ชุมชน และจังหวัดเชียงรายจำนวน 2 ชุมชน มีดังนี้

- 1.1 ชุมชนบ้านแม่คูมอญ ต.สบป่อง อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน
- 1.2 ชุมชนบ้านถ้ำลอด ต.ถ้ำลอด อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน
- 1.3 ชุมชนบ้านไทรงาม ต.แม่ณาเต็ง อ.ปาย จ.แม่ฮ่องสอน
- 1.4 ชุมชนบ้านห้วยฮี ต.ห้วยปูลิง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน
- 1.5 ชุมชนบ้านเมืองแพม ต.ถ้ำลอด อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน
- 1.6 ชุมชนบ้านดอยปุย ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่
- 1.7 ชุมชนบ้านเด่นฮ่อม ต.บ่อแก้ว อ.สะเมิง จ.เชียงใหม่
- 1.8 ชุมชนบ้านสันติคีรี ต.แม่สลองนอก อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย
- 1.9 ชุมชนบ้านสามแยกอีก้อ ต.แม่สลองใน อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย
- 1.10 ชุมชนบ้านงอบเหนือ ต.งอบ อ.ทุ่งช้าง จ.น่าน

2. ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาตลอดชีวิตปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและด้านเกษตรกรรมประกอบด้วย

2.1 นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา พัฒนาชุมชน ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และด้านการเกษตรกรรม

2.2 ผู้บริหารในหน่วยงานภาครัฐ

2.3 ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยหรือผู้แทน

การกำหนดกลุ่มทรงคุณวุฒิเพื่อใช้ตรวจสอบรูปแบบรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาดลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงด้านเกษตรกรรมของชุมชนในเขตพื้นที่สูงได้แก่ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาดลอดชีวิต ผู้ทรงคุณวุฒิด้านความพอเพียงหรือเศรษฐกิจพอเพียง และกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเกษตร ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้มาจำนวน 7 คน โดยคำนึงถึงเกณฑ์ในการพิจารณากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิดังนี้

เกณฑ์การคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมตรวจสอบรูปแบบได้แบ่งผู้เชี่ยวชาญออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

2.3.1 กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาดลอดชีวิต

การคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาดลอดชีวิตจำนวน 3 คน มีเกณฑ์ดังนี้

1. เป็นผู้มืบทบาทในการกำหนดนโยบายหรือมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการส่งเสริมการศึกษาดลอดชีวิต

2. เป็นผู้ดำรงตำแหน่งนั้นๆ มาไม่น้อยกว่า 2 ปี

3. เป็นผู้บริหารสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยกระทรวงศึกษาธิการ

2.3.2 กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านความพอเพียงหรือเศรษฐกิจพอเพียงการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิด้านความพอเพียงหรือเศรษฐกิจพอเพียงจำนวน 2 คน

มีเกณฑ์ดังนี้

1. เป็นผู้มืบทบาทในการกำหนดนโยบายหรือมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการส่งเสริมการใช้ชีวิตพอเพียง

2. เป็นผู้ดำรงตำแหน่งนั้นๆ มาไม่น้อยกว่า 2 ปี

3. เป็นผู้บริหารสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติหรือคณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงหรือพัฒนาการจังหวัด

2.3.3 กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเกษตร

การคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิการเกษตรจำนวน 2 คน มีเกณฑ์ดังนี้

1. เป็นผู้มีความสามารถในการกำหนดนโยบายหรือมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการส่งเสริมการทำเกษตรกรรม
2. เป็นผู้ดำรงตำแหน่งนั้นๆ มาไม่น้อยกว่า 2 ปี
3. เป็นผู้บริหารที่รับผิดชอบเกี่ยวกับส่งเสริมการเกษตร

2. ขอบเขตด้านประเด็นที่ศึกษา ประกอบด้วย

ขอบเขตด้านประเด็นที่ศึกษาประกอบด้วย 7 ประเด็น ดังนี้คือ 1) บริบทชุมชน 2) กระบวนการที่ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต 3) องค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิต 4) กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต 5) วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต 6) ปัจจัยในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตและ 7) เงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต 8) แนวทางการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตให้กับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงเพื่อการมีชีวิตอย่างพอเพียง

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการมีชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชน

เกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง หมายถึง แบบหรือโครงสร้าง ซึ่งเกี่ยวข้องของการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการมีชีวิตอย่างพอเพียงซึ่งประกอบด้วย วิธีการ กระบวนการ เนื้อหาและทิศทางการดำเนินงาน โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบต่อไปนี้ บริบทชุมชน กระบวนการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต องค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิต กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ปัจจัยในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตและเงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตที่ใช้ในชุมชนเกษตรกรรมเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตกับสมาชิกในชุมชนทุกคนบนพื้นฐานของความพอเพียงได้แก่ กิจกรรมพอเพียงด้านเกษตรกรรม กิจกรรมพอเพียงด้านการใช้ผลิตผลทางการเกษตร กิจกรรมพอเพียงด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกิจกรรมพอเพียงด้านประเพณีและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต

บริบทชุมชน หมายถึง สภาพทั่วไป สภาพแวดล้อม ประเพณีและวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนที่ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการมีชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

กระบวนการที่ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง ขั้นตอนการดำเนินงานที่ชุมชนจัดขึ้นเพื่อใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการมีชีวิตอย่างพอเพียง

องค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง สิ่งที่ชุมชนนำมาเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง สิ่งที่ชุมชนนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันเพื่อสร้างอาชีพ สร้างรายได้และการดำรงชีพ

วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง สิ่งที่ชุมชนจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนได้ศึกษาเสริมความรู้ ทักษะและประสบการณ์สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ปัจจัยในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

เงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง ข้อแม้ของการนำการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาที่ชุมชนจัดขึ้นให้กับสมาชิกทุกคนทุกเพศทุกวัยได้ศึกษาตามความต้องการของตนเองเพื่อเสริมสร้างความรู้ ทักษะและประสบการณ์แล้วสามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตได้

ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่รวมกันบนภูเขาหรือพื้นที่สูงในเขตจังหวัดภาคเหนือตอนบนและประกอบอาชีพเกษตรกรรมด้านการทำไร่ ทำนา การปลูกพืชผักสวนครัว การเลี้ยงสัตว์ เป็นหลัก ได้แก่ จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน น่าน ลำปาง ลำพูน แพร่ พะเยา โดยมีวิถีชีวิต ภาษา วัฒนธรรมความเชื่อเป็นของตนเองที่ยึดถือกันสืบต่อมา

การใช้ชีวิตอย่างพอเพียง หมายถึง การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำรงชีวิตโดยใช้กิจกรรมพอเพียงด้านการเกษตรกรรม การใช้ผลิตผลทางการเกษตร การอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและการใช้ประเพณีและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต

ชุมชนต้นแบบพอเพียง หมายถึง ชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง ประจำปี พ.ศ. 2554 จากคณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยโดยใช้ตัวชี้วัดดำเนินการประเมินในหมู่บ้านวิถีชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามเกณฑ์ชี้วัด 6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด (ตัวชี้วัด 6 X 12) มีกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อยกระดับศักยภาพให้มีความสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมู่บ้านใดมีคุณสมบัติทั้ง 2 ประการนี้ จึงจัดให้มีการประเมินเพื่อจัดระดับเป็นหมู่บ้าน

พอเพียงโดยมีตัวชี้วัดดังนี้ (1)ด้านการลดรายจ่าย (2)ด้านการเพิ่มรายได้(3)ด้านการประหยัด(4)ด้านการเรียนรู้(5) ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน(6) ด้านการเอื้ออาทรต่อกัน

กิจกรรมพอเพียงด้านการเกษตรกรรม หมายถึง กิจกรรมที่ชุมชนจัดทำขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นประจำจนสามารถทำให้ชุมชนเกิดความพอเพียงได้แก่ การเกษตรผสมผสาน การทำไร่หมุนเวียน

กิจกรรมพอเพียงด้านการใช้ผลิตผลทางการเกษตร หมายถึง ผลิตผลที่ได้จากการทำเกษตรและนำไปใช้ในการอุปโภคบริโภคในครัวเรือนหรือในชุมชนได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ผักพื้นบ้าน ผักที่ปลูกตามฤดูกาล ไข่ หมู วัว ปลา เป็นต้น

กิจกรรมพอเพียงด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม หมายถึง กิจกรรมที่ชุมชนจัดทำขึ้นเพื่อรักษาว่าซึ่งความสมบูรณ์ของธรรมชาติได้แก่ การทำฝายชะลอน้ำ การทำแนวป้องกันไฟป่า การปลูกป่าชุมชน เป็นต้น

กิจกรรมพอเพียงด้านประเพณีและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต หมายถึง กิจกรรมที่ชุมชนจัดทำขึ้นตามความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรม ที่สืบทอดต่อกันมาได้แก่ ประเพณีปีใหม่ ประเพณีไขแดง ประเพณีการแต่งงานวัฒนธรรมการกิน เป็นต้น

ปัจจัยในการใช้รูปแบบ หมายถึง ข้อเสนอแนะในการนำรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงไปใช้แล้วเกิดผล

เงื่อนไขการใช้รูปแบบ หมายถึง ข้อแม้ของการนำรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงไปใช้จริง

แนวทาง หมายถึง วิธีการในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตให้กับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ข้อมูลชุมชนต้นแบบเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตลอดชีวิต หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการส่งเสริมความพอเพียงและหน่วยงานพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่สูงนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาและสร้างความรู้ความเข้าใจที่นำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนที่สามารถจัดการศึกษาตลอดชีวิตได้ตามความต้องการของสมาชิกในชุมชน

2. ได้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับ

ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ซึ่งหน่วยงานราชการ หน่วยงานเอกชนหรือองค์กรที่สนใจศึกษา ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงสามารถนำรูปแบบไปเป็นแนวทางดำเนินงานเพื่อพัฒนาชุมชน พื้นที่สูงให้เป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตพอเพียงและสามารถใช้ชีวิตท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทาง สังคมและเศรษฐกิจภายในประเทศได้อย่างเหมาะสม

3. ได้สารสนเทศในการใช้ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง สำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ซึ่งหน่วยงานราชการ หน่วยงานเอกชนหรือองค์กรที่สนใจ ศึกษาชุมชนสามารถนำไปใช้เพื่อแก้ปัญหาซึ่งเป็นข้อจำกัดสามารถนำไปสู่การส่งเสริมสนับสนุน รูปแบบการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

4. ได้แนวทางการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชน เกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ซึ่งหน่วยงานราชการ หน่วยงานเอกชนหรือองค์กรที่สนใจศึกษาชุมชน นำไปสู่แนวปฏิบัติ นโยบาย วางแผน นำสู่การปฏิบัติของหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงและที่ เกี่ยวข้องในการส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิตให้กับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงอื่น ต่อไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อครอบคลุมในประเด็นการศึกษาและเป็นแนวทางในการทำวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

- ตอนที่ 1 แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต
- ตอนที่ 2 แนวคิดการพัฒนารูปแบบ
- ตอนที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนา
- ตอนที่ 4 แนวคิดเกี่ยวกับความพอเพียง
- ตอนที่ 5 ความรู้เกี่ยวกับชุมชนเกษตรกรรม
- ตอนที่ 6 การประเมินชุมชนเกษตรกรรมพอเพียง
- ตอนที่ 7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ตอนที่ 8 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตอนที่ 1 แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับ2) พ.ศ.2545 กล่าวถึงการศึกษาตลอดชีวิตว่าเป็นการจัดการศึกษาโดยผสมผสานการศึกษาสามประเภทคือ การศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยโดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตามศักยภาพที่มีอยู่เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีตลอดชีวิต

1.1 ความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิต

การศึกษามีความจำเป็นต่อชีวิตมนุษย์ในทุกช่วงอายุเพราะมนุษย์ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม และสิ่งแวดล้อมอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะในสภาวะการณปัจจุบันที่มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและมากมาย ซึ่งมีผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ และการดำเนินชีวิตเกินกว่าที่จะใช้ความรู้ที่สะสมมาในช่วงวัยเรียนช่วยได้การศึกษาที่บุคคลได้รับ เมื่ออยู่ในช่วงวัยเรียนนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของชีวิตเท่านั้น เรียกว่าเป็นพื้นฐานการเรียนรู้ และใช้เป็น

เครื่องมือที่จะช่วยให้บุคคลแสวงหาความรู้ได้ต่อไป ซึ่งช่วงชีวิตหลังวัยเรียนเป็นช่วงชีวิตที่ยาวนานกว่าหลายเท่า ดังนั้นการศึกษาจึงมีความจำเป็นสำหรับบุคคลในทุกช่วงชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย บุคคลมีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต การศึกษาของแต่ละบุคคลมิได้สิ้นสุดเมื่อจบภาคบังคับจากในโรงเรียน หรือจบจากสถาบันการศึกษา การศึกษาตลอดชีวิตซึ่งเป็นภาพรวมทั้งหมดของการศึกษาทุกประเภทและทุกระดับแนวคิด ดังนั้นการศึกษาดูตลอดชีวิตจึงได้กลายมาเป็นแนวความคิดที่สำคัญและมีความหมายในการจัดการศึกษาซึ่งและกระบวนการหรือสร้างเสริมประสบการณ์โดยผสมผสานการศึกษากับการดำเนินชีวิตของคนให้ต่อเนื่องตลอดชีวิต (สุมาลีสังข์ศรี 2544)

สรุปได้ว่า การศึกษาดูตลอดชีวิตเป็นการศึกษาในช่วงชีวิตของคนซึ่งต้องเรียนรู้ตั้งแต่เกิดจนตายและแต่ละคนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลาซึ่งขึ้นอยู่กับวิถีชีวิตของแต่ละคน แต่ละชุมชนโดยขึ้นอยู่กับความพร้อมและศักยภาพของแต่ละคนแต่ละชุมชนซึ่งเป็นในรูปแบบของในระบบ นอกกระบวนหรือตามอัธยาศัย

1.2 ความหมายของการศึกษาดูตลอดชีวิต

สุนทร สุนันท์ชัย (2548) ได้ให้ความหมาย ของการศึกษาดูตลอดชีวิต ไว้ว่า หมายถึง การจัดการกระบวนการให้มีผลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีลักษณะดังนี้

- (1) เป็นการดำเนินการตลอดชีวิตของบุคคล
- (2) เป็นการจัดที่มีการวางแผน ทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้เกิดทักษะและมีเจตคติที่ดีอันจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิตซึ่งเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาจนในที่สุดทำให้บุคคลได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ
- (3) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากความต้องการและแรงจูงใจของผู้เรียนที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง
- (4) ใช้แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกประเภทในการศึกษาทั้งในระบบ นอกกระบวน และไม่เป็นทางการหรือตามอัธยาศัย

อัมพรพงษ์ กังสนานันท์ (2550) ได้กล่าวถึงการศึกษาดูตลอดชีวิตว่าเป็นการเรียนรู้เพื่อให้เท่าทันต่อสังคมโลกที่ประกอบด้วยวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีเศรษฐกิจและสังคม และอื่น ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อสังคมและชุมชน ด้วยกิจกรรมที่ประกอบด้วยการเรียนรู้ในระบบการศึกษาและการเรียนรู้ในระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่เพิ่มความรู้ ทักษะและประสบการณ์เพื่อส่งเสริมให้บุคคลได้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง

อาชัญญา รัตนอุบล (2550) ได้สรุปว่าเนื่องจากในการเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบันนี้บุคคลมีความจำเป็นต้องเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตั้งแต่เกิดจนตายด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่บูรณาการกันระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบโรงเรียนและกิจกรรมการศึกษาแบบธรรมชาติวิสัยเพื่อให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น

Faure (1972) กล่าวถึง การศึกษาตลอดชีวิตว่า การศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมการศึกษาทุกลักษณะ ทุกรูปแบบ เป็นการศึกษาโดยรวมทั้งหมด ไม่ว่าจะมองการศึกษาในส่วนตัวหรือการศึกษาลักษณะใด ล้วนเป็นการศึกษาตลอดชีวิตทั้งสิ้น การศึกษาตลอดชีวิตไม่ได้เป็นระบบการศึกษา แต่เป็นหลักการจัดการศึกษา ซึ่งรวมการศึกษาทุกระบบ ทุกหน่วยทุกแหล่งไว้ด้วยกันทั้งหมดและเป็นการพัฒนาการศึกษาในทุกส่วน

Dave (1976) ได้ให้ทัศนคติเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตว่าเป็นการรวมการศึกษาทุกประเภทไว้ได้แผนอันเดียวกันและดำเนินการตั้งแต่เกิดจนอายุขัยอย่างต่อเนื่องโดยไม่มีเงื่อนไขด้านเวลา สถานที่ แหล่งเรียนรู้ วิธีการ จุดประสงค์ การศึกษาตลอดชีวิตจึงเกิดขึ้นได้กับทุกคน ทุกเพศ ทุกวัยและทุกโอกาสและการศึกษาตลอดชีวิตต้องมีความยืดหยุ่นทั้งด้านเนื้อหา รูปแบบและกระบวนการ

Cropley (1977) ได้ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตว่าการรับความรู้ ทักษะและเจตคติตั้งแต่เกิดจนตายทั้งจากภายในโรงเรียนนอกโรงเรียนและโดยตั้งใจและไม่ได้ตั้งใจทั้งที่มีการวางแผนไว้และไม่ได้วางแผน โดยที่บุคคลเรียนรู้ได้ต่อเนื่องจนบังเกิดทำให้บุคคลนั้นมีคุณภาพและศักยภาพในชีวิตของตนเอง

Coon (1994) กล่าวถึง การศึกษาตลอดชีวิตว่า เป็นกระบวนการที่รวมเอาการเรียนรู้ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเข้าไว้ด้วยกัน โดยจุดเริ่มต้นของการศึกษาตลอดชีวิตมาจากการเรียนรู้ตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นเป็นประจำทุกวัน

UNESCO (1970) กล่าวถึง การศึกษาตลอดชีวิตตรงกันว่า การศึกษาตลอดชีวิต ไม่เพียงแนวคิดเท่านั้น แต่เป็นแนวปฏิบัติ เป็นปรัชญา เป็นยุทธวิธีเพื่อความเปลี่ยนแปลง เพื่อการพัฒนาไปสู่สังคมแห่งการศึกษา หรือสังคมแห่งการเรียนรู้

UNESCO (1971) อธิบายว่า การศึกษาตลอดชีวิต คือ ลักษณะธรรมชาติที่เกิดขึ้นในทุกๆ วัน ของทุกชีวิตทั้งผู้หญิงและผู้ชายทั่วโลกของชีวิตของทุกคน

จากความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปความหมายได้ว่าการศึกษาตลอดชีวิต คือกระบวนการศึกษาทุกรูปแบบรวมกัน คือการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยการเชื่อมโยง จัดให้มีการต่อเนื่อง

ทางการศึกษา ผสมผสาน และเสริมซึ่งกันและกัน เป็นการศึกษาที่มนุษย์ต้องเรียนรู้ไปตลอดชีวิต โดยแรงจูงใจภายในของแต่ละคนเป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดการศึกษาย่างต่อเนื่องได้ตามความต้องการของตนเอง

1.3 แนวคิดสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต

การศึกษาตลอดชีวิตมีความสำคัญและจำเป็นต่อบุคคล สังคมและประเทศชาติเป็นอย่างมาก เป็นการศึกษาที่ไม่สามารถแยกออกจากชีวิตโดยผสมกลมกลืนไปกับการดำเนินชีวิตของบุคคล ดังนั้นการจัดการศึกษาให้เป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต แนวคิดในการศึกษาตลอดชีวิตจึงสามารถสรุปได้ ดังนี้ (สุมาลี สังข์ศรี 2544)

- (1) การศึกษาตลอดชีวิตมุ่งพัฒนาบุคคลเพื่อเติมเต็มตามขีดความสามารถของตนเองและเป็นสมาชิกที่ดีในสังคมที่ตนอาศัยอยู่
- (2) การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาทั้งชีวิตอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เกิดจนตาย
- (3) การศึกษาตลอดชีวิตให้อิสระภาพกับบุคคลที่จะเลือกเรียนรู้จากการศึกษารูปแบบต่างๆ ที่เหมาะสม และสอดคล้องกับตนเอง
- (4) การศึกษาตลอดชีวิตมุ่งพัฒนาให้บุคคลได้พัฒนาตนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกเพื่อการทำงานและการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข
- (5) การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่จัดให้แก่ทุกกลุ่มอายุตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยสูงอายุ
- (6) การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่บริการให้ครอบคลุมทั่วถึงทุกคนในแต่ละช่วงวัยตลอดชีวิต
- (7) การศึกษาตลอดชีวิตคือการเป็นการศึกษาที่ต่อเนื่อง สอดคล้องกับชีวิตจริง
- (8) การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่กลุ่มเป้าหมายสามารถนำความรู้ที่ได้รับนำไปใช้ประโยชน์ได้ในการดำเนินชีวิตและการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลง
- (9) การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลสามารถพัฒนาตนเองได้เต็มประสิทธิภาพ
- (10) การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่ช่วยให้บุคคลสามารถพึ่งตนเองได้และนำตนเองได้ในการเรียนรู้
- (11) การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่ช่วยสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

สรุปได้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการมุ่งพัฒนาบุคคลเพื่อเพิ่มเติมขีดความสามารถของตนเอง โดยเกิดขึ้นตั้งแต่เกิดจนตาย เพื่อให้ตนเองพัฒนาทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก และการทำงานรวมทั้งเป็นการสร้างศักยภาพของตนเองเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

1.4 ปัจจัยสำคัญที่จำเป็นต้องมีการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

มนุษย์เรียนรู้ตลอดชีวิตในทุกสังคม ทั้งนี้ด้วยเหตุผลที่สำคัญ คือ เพื่อการดำรงชีวิตอยู่อย่างปลอดภัยและมีความสุขเท่าที่จะทำได้ในสังคมเกษตร มนุษย์เรียนรู้ที่จะอยู่ใกล้ชิดและดำรงชีวิตอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติ และมนุษย์เรียนรู้การต่อสู้กับภัยธรรมชาติ ต่อมาในสังคมอุตสาหกรรมมนุษย์เรียนรู้ที่จะนำธรรมชาติมาใช้เพื่อการบริโภค และการใช้สิ่งประดิษฐ์เพื่อทดแทนแรงงานคน ในสมัยปัจจุบัน หรือยุคข้อมูลข่าวสารที่ไร้พรมแดน มนุษย์ต้องเรียนรู้เพื่อการอยู่รอดอย่างล้นพ้นซับซ้อนกว่าที่เป็นมาในอดีต ในศตวรรษที่ 21 สังคมไทยจะต้องเผชิญกับปัญหามานาประการ บางปัญหาได้พัฒนาและกลายเป็นปัญหาข้ามพรมแดนเป็นปัญหาร่วมกันระหว่างประเทศ ปัญหาหลายเรื่อง ไม่ใช่ว่ามนุษย์ เราไม่มีความรู้ในเรื่องนั้นๆ แต่ความรู้ ความเข้าใจเจตคติ ข้อมูลองค์ความรู้ ผลการศึกษา การวิจัยไม่สมบูรณ์ สถานการณ์ สิ่งแวดล้อม บริบทของสังคมเปลี่ยนแปลงไปการที่สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป มนุษย์จึงต้องเรียนรู้ใหม่ การเรียนรู้ที่สำคัญต่อการอยู่รอดของคนเราไม่ใช่การเรียนรู้เพื่อได้สิ่งใหม่หรือเรียนรู้ตามกระแสนิยม แต่เป็นการเรียนรู้ที่จะนำประสบการณ์เดิมมาปรับปรุง แก้ไข พัฒนาให้ถูกต้อง ชัดเจนยิ่งขึ้น (อุ้นตา นพคุณ (อุ้นตา นพคุณ 2550), 2550)

และสำหรับ (จินตนา สุจจันท์ 2547) มีมุมมองว่าปัจจัยสำคัญที่จะต้องมีการจัดการศึกษาตลอดชีวิต มีดังนี้

(1) ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคมรวมทั้งบทบาทหน้าที่ของบุคคลซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามวัยต่างๆ

(2) ความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้คนต้องการความรู้ใหม่ๆ เพื่อจะได้ปรับตัวได้อย่างเหมาะสม และความก้าวหน้าเหล่านี้ทำให้ต้องการเข้าถึงข้อมูลได้อย่างสะดวกรวดเร็ว ดังนั้นการเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อช่วยให้ได้รับความรู้ใหม่ๆ และทันสมัยอยู่ตลอดเวลา

(3) ความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและการเมือง สภาพของสังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และซับซ้อน เพื่อให้สามารถปรับตัวได้กับสังคมที่เปลี่ยนแปลง ประชาชนควรได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ได้รับการศึกษาและข้อมูลข่าวสารอยู่ตลอดเวลา

(4) ความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและอาชีพการงาน สภาพเศรษฐกิจมีการแข่งขันอย่างรุนแรง คนจึงจำเป็นต้องพัฒนาตนเองให้มีความสามารถเพิ่มขึ้น จึงจำเป็นต้องเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาและเพิ่มคุณค่าให้กับตนเอง

(5) ข้อจำกัดของการจัดการศึกษาในระบบ มีระเบียบและหลักเกณฑ์ตายตัว จึงทำให้คนบางกลุ่มพลาดโอกาสเรียนในระบบโรงเรียน คนเหล่านี้ควรมีโอกาสได้รับการศึกษา แม้อายุจะพ้นวัยเรียนไปแล้วก็ตาม เพื่อให้ทุกคนมีโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึงและเสมอภาคกัน

สรุปได้ว่า ปัจจัยในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตขึ้นอยู่กับบุคคลทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

1.5 หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต

หลักการที่สำคัญนี้การศึกษาตลอดชีวิตเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตายเพราะการศึกษาคือเครื่องมือที่ช่วยพัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถพร้อมที่จะปรับตัวให้มีความพร้อมที่จะเผชิญกับสภาพความเปลี่ยนแปลงมีผู้รู้หลายท่านได้กล่าวถึงหลักการของการศึกษาตลอดชีวิตไว้ดังนี้

สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา(2548) ได้กล่าวถึงหลักการการศึกษาตลอดชีวิตไว้ ได้แก่

(1) หลักความต่อเนื่องในการจัดการศึกษาทั้งในระบบนอกระบบและตามอัธยาศัย โดยบูรณาการเชื่อมโยงให้ทุกคนสามารถศึกษาได้ตลอดชีวิตตามศักยภาพของตนเอง

(2) หลักโอกาสและความเสมอภาคของการศึกษาโดยส่งเสริมให้ทุกคนมีโอกาสเลือกที่จะศึกษาได้ด้วยตนเองซึ่งเป็นไปตามความต้องการของแต่ละคนเพื่อให้เขาเหล่านั้นเป็นบุคคลมีคุณภาพมีศักยภาพตามความต้องการพื้นฐานของแต่ละบุคคล

(3) หลักการเรียนรู้แบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีการจัดเนื้อหา หลักสูตร และกระบวนการเรียน การสอน ให้เหมาะสมกับพื้นฐาน และความต้องการ ของผู้เรียนของตนเองได้

(4) ส่งเสริมให้บุคคลใฝ่ใจแสวงหาความรู้และพัฒนาตนเองตลอดเวลา

(5) ค้นหาเอกภาพและความต่อเนื่องในการจัดการศึกษา

(6) ขยายขอบเขตของการศึกษาเพื่อให้สามารถบริการแก่มวลชนได้อย่างแท้จริง

(7) มุ่งพัฒนาชีวิตและพัฒนาสังคมโดยส่วนรวม

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2553) กล่าวว่า หลักการของการศึกษาตลอดชีวิตว่าควรตระหนักว่าการศึกษาตลอดชีวิตเป็นงานประจำต้องเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา การศึกษาตลอดชีวิตต้องครอบคลุมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และ

การศึกษาตามอัธยาศัย โดยประชาชนทุกคนต้องได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึงและเสมอภาคกัน บุคคลสามารถได้รับการศึกษาในหลายรูปแบบผสมผสานกันในแต่ละช่วงอายุเป็นการสะสมความรู้และทักษะและให้มีการเทียบโอนหลักฐานการศึกษาหรือผลการเรียนรู้ได้ทั้งในระบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พร้อมทั้งจัดบริการการศึกษาที่หลากหลายและหลายสาขาวิชาเพื่อสนองความต้องการที่จำเป็นของผู้เรียน นอกจากนี้การจัดการศึกษาต้องสัมพันธ์และกลมกลืนกับวิถีชีวิตของบุคคล ชุมชน และประเทศชาติ กระบวนการเรียนรู้ต้องให้ความสำคัญแก่ตัวผู้เรียนเป็นรายบุคคล และมีบริการช่วยเหลือหรือแนะแนวผู้เรียนด้วย กฎระเบียบต้องมีความยืดหยุ่นทั้งในด้านเวลา สถานที่และวิธีสนองความต้องการจำเป็นของผู้เรียนจัดการศึกษาตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอและจริงจังในวาระแห่งชาติและสังคมจนเป็นวัฒนธรรมในชีวิตของคน ครอบครัวและชุมชนควรเป็นแหล่งการเรียนรู้ ทั้งด้านวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตและความรู้ในทุกด้านหน่วยงานต่างๆ ทั้งของภาครัฐและเอกชนต้องร่วมมือกันในการบริการการศึกษาตลอดชีวิตในลักษณะหุ้นส่วนกัน

สรุปได้ว่าหลักเกณฑ์ในการ จัดการศึกษาตลอดชีวิตควรมีการเชื่อมโยงทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย มีความเสมอภาคและโอกาสทางการศึกษา การจัดหลักสูตร การวิเคราะห์และความยืดหยุ่นในการจัดการศึกษาทั้งด้านสถานที่ เวลา วิธีการและแหล่งเรียนรู้ รวมทั้งมีระบบการเทียบโอนผลการเรียนรู้ด้วย

1.6 นโยบายและยุทธศาสตร์กระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษา พ.ศ. 2555 ถึง 2558 โดยยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง มุ่งกระจายโอกาสทางการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียมทั้งในเมืองและชนบทบนพื้นฐานที่ว่าประชาชนที่เข้มแข็งและมีความรู้คือทุนที่มีพลังในการต่อสู้กับความยากจน โดยจัดการศึกษาที่มีคุณภาพสำหรับเด็ก เยาวชน ผู้พิการและผู้ด้อยโอกาสทุกคนให้เท่าเทียมกันทั้งในเมืองและชนบทและเทียบเท่า พัฒนาความเป็นพลเมืองโลกที่ทันสมัย มีทักษะหลากหลาย มีความสามารถในการแข่งขันสู่ตลาดโลกโดยบูรณาการการจัดการศึกษาภายใต้ 7 ประเด็น

ยุทธศาสตร์ที่สำคัญ อันได้แก่

- 1) การพัฒนาคุณภาพการศึกษาทุกระดับทุกประเภท โดยมุ่งเน้นเป้าหมายคือนักเรียน เป็นศูนย์กลาง
- 2) การสร้างโอกาสทางการศึกษาแก่ประชากรทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม
- 3) การปฏิรูปครูเพื่อยกฐานะครูและวิชาชีพครูให้เป็นวิชาชีพชั้นสูง

- 4) การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา อาชีวศึกษา และการฝึกอาชีพให้สอดคล้องกับตลาดแรงงานทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ
  - 5) การพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อให้การศึกษาทัดเทียมกับนานาชาติ
  - 6) การสนับสนุนการพัฒนาเพื่อสร้างทุนปัญญาของชาติ
  - 7) การเพิ่มขีดความสามารถของทรัพยากรมนุษย์เพื่อรองรับการเปิดเสรีประชาคมอาเซียนโดยมีกรอบแนวคิดหลักของของคุณภาพและความเท่าเทียม รวมทั้งการนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน ต้องมุ่งเน้นหลักการในการดำเนินงาน ประกอบด้วย
    - โอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อสามารถได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน
    - โอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุน ผู้เรียนสามารถเข้าเรียนได้ โดยขึ้นกับฐานะของผู้ปกครอง
    - โอกาสในการเพิ่มพูนและฝึกฝนทักษะ ผู้เรียนทุกคนสามารถเติบโตได้ในโลกที่เป็นจริง
 ผ่านการเรียนรู้บนฐานกิจกรรม (Activity-Based Learning)
    - โอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยใช้เทคโนโลยี สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ ศูนย์วัฒนธรรม และแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาจัดการศึกษาโดยยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพสามารถพัฒนาสมอง สร้างจินตนาการได้อย่างไม่มีขีดจำกัด ได้รับการดูแลอย่างรอบด้านประหนึ่งลูกหลานในครอบครัว ดูแลครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาดังญาติพี่น้องเพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มกำลังความสามารถและมีความก้าวหน้าในวิชาชีพและบริหารจัดการทุกระดับอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ ไม่มีการทุจริตและประพฤติมิชอบ
- ดังนั้น ยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษาจึงยึดแนวคิดพื้นฐาน 3 ประการ เพื่อนำหลักการสู่การปฏิบัติดังนี้
1. คำนึงถึงศักยภาพและบริบทรอบๆ ตัวผู้เรียน
  2. พัฒนาและยกระดับองค์ความรู้และกระบวนการเรียนการสอนให้ทัดเทียมอารยะประเทศด้วยการบริหารจัดการและเทคโนโลยีสมัยใหม่
  3. มุ่งสู่เป้าหมายของการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันได้ในระดับสากล
- และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ จึงกำหนดกรอบแนวคิดว่าการศึกษจะต้องเป็นไปเพื่อการพัฒนาประเทศ ดังนั้น ผลผลิตของการศึกษาจะต้องนำไปสู่การเตรียมประชาชนคนไทยในอนาคต ที่มีความเป็นไทย มีความรู้ ความสามารถ มีศักยภาพเพียงพอที่จะก้าวสู่ความเป็นประชาคมอาเซียนและประชาคมโลก โดยยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางและกระจายโอกาสทางการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียมทั้งในเมืองและชนบท

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ดำเนินการจัดทำแผนการดำเนินงาน
โครงการ/กิจกรรม ที่สนองนโยบายรัฐบาลและสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษาของ
กระทรวงศึกษาธิการ ปี พ.ศ. 2556 กล่าวคือ

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาคุณภาพการศึกษาทุกระดับทุกประเภทโดยมุ่งเน้นเป้าหมาย
นักเรียนเป็นศูนย์กลาง

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างโอกาสทางการศึกษาแก่ประชากรทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การปฏิรูปครู เพื่อยกฐานะครูและวิชาชีพครูให้เป็นวิชาชีพชั้นสูง

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา ระดับอาชีวศึกษา และการฝึกอาชีพให้
สอดคล้องกับตลาดแรงงาน ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาทัดเทียมกับนานาชาติ

ยุทธศาสตร์ที่ 6 การสนับสนุนการพัฒนาเพื่อสร้างทุนปัญญาของชาติ

ยุทธศาสตร์ที่ 7 การเพิ่มขีดความสามารถของทรัพยากรมนุษย์เพื่อรองรับการเปิดเสรี
ประชาคมอาเซียน

**นโยบายรัฐบาลและแผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ.2555-2559 ได้กำหนด
นโยบายการศึกษาไว้โดยมีเป้าหมายเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตลอดชีวิตไว้
ดังนี้**

การให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาในทุกกลุ่มวัยได้มีโอกาสได้รับการศึกษาตลอดชีวิตอย่างถาวร
ถึง เป็นธรรมชาติ โดยมีนโยบายที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

(1) การเร่งพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งระบบ การปฏิรูปเริ่มตั้งแต่โครงสร้าง การบริหาร
กฎหมาย ต้องให้สอดคล้องการการศึกษา และรัฐธรรมนูญ ปรับปรุงและพัฒนาระบบการบริหาร
การศึกษาขั้นพื้นฐาน อุดมศึกษา ครูผู้สอน หลักสูตร สื่อการเรียนการสอน พัฒนาทางด้านทักษะ
การคิด การวิเคราะห์ จัดให้มีสำนักงาน หรือศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ได้
อย่างทั่วถึง ช่วยกระจายอำนาจไปสู่ส่วนต่างๆ ในท้องถิ่นที่เหมาะสม ให้มีส่วนร่วมในการจัด
การศึกษาของชุมชนนั้นๆ ทำให้การเรียนรู้มีคุณภาพ เกิดความเสมอภาคในสังคม อันนำไปสู่การ
เรียนรู้คู่คุณธรรมได้อย่างแท้จริง

(2) การสร้างโอกาสทางการศึกษา กระจายโอกาสทางการศึกษาในสังคมไทย โดย
เน้นที่การสร้างเสมอภาค ให้กับประชาชนทุกกลุ่ม ซึ่งรวมถึงผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ
รวมทั้งชนกลุ่มน้อยโดยส่งเสริมการให้ความรู้ตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดาถึงแรกเกิดให้ได้รับการดูแล
อย่างมีประสิทธิภาพทั้งแม่และเด็ก ไปจนถึงการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้มีโครงการต่าง ๆ เพื่อสร้าง

รายได้ การกู้ยืมเพื่อการศึกษา มีการจัดการเรียนรู้ให้ชุมชนเพื่อส่งเสริมให้เกิดสังคมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

(3) การปฏิรูปบุคลากรทางการศึกษาเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งในการที่ต้องพัฒนาซึ่งได้แก่ ครู อาจารย์ ผู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เรียน ดังนั้น ผู้ที่เป็นครู อาจารย์ ต้องได้รับการดูแล มาตรการงานที่ไม่เกี่ยวกับการเรียนการสอน ให้ความช่วยเหลือทางด้านคุณภาพชีวิต ตั้งกองทุนเพื่อใช้ในการพัฒนาคุณภาพในชีวิตของครู เพื่อเป็นแรงใจให้ได้มาซึ่งครูที่ดี เก่ง มีคุณภาพ และมีคุณธรรม

(4) จัดการศึกษาให้ทุกคนได้มีโอกาสเรียนฟรี 15 ปี นับตั้งแต่อนุบาลจนถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียม และเสมอภาคกัน นั้นหมายถึง ประชาชนทุกคน รวมถึง ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการทางร่างกาย ผู้ยากไร้ ชนกลุ่มน้อย และกลุ่มชาติพันธุ์ ส่งเสริมยกระดับการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สำหรับเด็กเล็กภายในชุมชน

(5) ส่งเสริมให้เด็กเยาวชนและประชาชนทั่วไปได้มีความรู้ ทักษะในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ในเชิงสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดประโยชน์ ได้อย่างเต็มที่

(6) เร่งรัดการลงทุนทางการศึกษา ให้เกิดการบูรณาการในทุกมิติ ของระดับการศึกษา ระหว่างชุมชน และโรงเรียน

(7) เพิ่มขีดความสามารถให้กับทรัพยากรมนุษย์เพื่อรองรับการเปิดเสรีประชาคมอาเซียน โดยร่วมมือกันกับทุกภาคส่วน ที่ประกอบด้วย ภาคเอกชน ภาคการศึกษาต่างๆ

เป้าหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559)

จากเป้าหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติ ได้มีการกำหนดแผนการศึกษาให้เป็นไปตามเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ ซึ่งกำหนดไว้ดังนี้

การกำหนดการปฏิบัติในเชิงคุณภาพ ในการพัฒนาการศึกษาของประเทศ ไว้ดังนี้

(1) คนไทย เป็นคนดี เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ทั้งด้านวิชาการ และการปฏิบัติ มีสมรรถนะในการประกอบวิชาชีพ ควบคู่ไปด้วยการมีคุณธรรม จริยธรรม มีความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ในการดำรงชีวิตอยู่ในชุมชน สังคม นำหลักเศรษฐกิจแบบพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติตน เป็นผู้ที่ไม่เรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ทุกช่วงวัย ตลอดของชีวิต อีกทั้งการมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์ ช่วยให้การพัฒนาประเทศบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้

(2) สังคมไทย การปลูกฝังให้เป็นสังคมที่มีคุณธรรม จริยธรรม ความรู้ในชุมชนเป็นแหล่งของภูมิปัญญา การศึกษาเรียนรู้ต่างๆ เกิดขึ้นได้ทุกช่วงของการดำเนินชีวิตในชุมชน ทั้งนวัตกรรม ทรัพย์สินทางปัญญา และการสร้างองค์ความรู้ ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้ออาทรต่อกัน ทุกคนมีสิทธิ มีโอกาสที่จะได้รับการศึกษาตลอดชีวิตได้อย่าง ยั่งยืนและมีคุณภาพ

(3) ทรัพยากรธรรมชาติ และสภาพแวดล้อม ในสังคมไทย เอื้อต่อการพัฒนาด้าน บุคลากร เป็นอย่างดี และมีคุณภาพ ได้แบบยั่งยืน การนำเอาสื่อ อุปกรณ์ เทคโนโลยี สารสนเทศ มาใช้ช่วยพัฒนาในการศึกษาของบุคคล ให้ได้รับโอกาสทางการศึกษามากขึ้น เกิดการเรียนรู้ อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในด้านการบริหารการศึกษา มีการ กระจายอำนาจไปตามชุมชน สถานการศึกษา องค์กรต่างๆ มีการร่วมแรงร่วมใจ ช่วยเหลือเกื้อกูล กัน ต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีการระดมความคิดและทรัพยากร ทุกภาคส่วน ทั้งร่วมมือกับ นานาชาติ ทำให้ประชาชนอยู่ร่วมกับพลโลกได้อย่างมีความสุข

จุดเน้นการพัฒนาการศึกษา

การพัฒนาการศึกษาได้กำหนดเป็นนโยบายขึ้น โดยเร่งรัดเพื่อให้การปฏิรูปการศึกษาได้ ขับเคลื่อนไปสู่ในช่วงทศวรรษที่ 2 ให้เกิดเป็นรูปธรรมและได้ผลอย่างจริงจัง โดยต้องอาศัยองค์ รวมต่างๆ ได้แก่ การบริหาร การร่วมมือของแต่ละองค์กร ทุกหน่วยงาน ทุกฝ่าย ต่างร่วมกัน สร้างสรรค์ ในการพัฒนาการศึกษาของชาติ โดยมุ่งเน้นให้คนเป็นศูนย์กลาง ส่วนการศึกษานั้นเป็น ธง และช่วยกันขับเคลื่อนไปยังเป้าหมายให้เกิดการพัฒนาการศึกษา

สรุปได้ว่า ในการส่งเสริมการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการได้เห็นความสำคัญของการ ศึกษาตลอดชีวิต โดยส่งเสริมให้มีการจัดการศึกษาชีวิตในทุกระบบของการศึกษารวมถึงการ ให้การศึกษาตลอดชีวิตเป็นวิสัยทัศน์และเป็นกรอบในการพัฒนาการศึกษาของประเทศไทยดังนั้น นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการมุ่งส่งเสริมให้ทุกคนได้มีโอกาสเรียนรู้ในทุกช่วงวัยของชีวิต

1.7 แนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

แผนการพัฒนาการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.-2555- 2559) ได้กำหนดแนวทางในการส่งเสริมให้เกิดการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตไว้ดังนี้

- (1) จัดตั้ง จัดหาและพัฒนาระบบงบประมาณ ทุน เพื่อสนับสนุนให้เกิด การศึกษาอย่างต่อเนื่อง
- (2) สร้างหลักประกันในการเข้าถึงการบริการทางการศึกษาให้กับผู้ด้อยโอกาส ผู้ห่างไกลให้เกิดขึ้นอย่างทั่วถึง
- (3) พัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาให้มีความหลากหลายตอบสนองยืดหยุ่นมี ความเหมาะสมต่อผู้เรียน

- (4) สนับสนุนค่าใช้จ่ายและปัจจัยพื้นฐานให้เพียงพอต่อความต้องการจำเป็น
สำหรับผู้เรียน
- (5) พัฒนาห้องสมุดประชาชนและแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ ที่ทันสมัย ให้กระจายอย่าง
กว้างขวาง ทั่วถึงง่าย สะดวก เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนทุกพื้นที่
- (6) พัฒนารูปแบบการให้บริการการศึกษาที่หลากหลายเหมาะสมกับผู้เรียน
- (7) พัฒนาระบบการเทียบโอนความรู้และประสบการณ์
- (8) ส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
ให้มีคุณภาพและได้มาตรฐาน มีความสอดคล้องกับความต้องการและปัญหาของผู้เรียน ชุมชน
และท้องถิ่น
- (9) ส่งเสริม และสนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดความรู้ สร้างความ
ตระหนักเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ฟื้นฟู สืบทอด ศิลปะ วัฒนธรรมประเพณี ที่ดีงามที่สืบทอดกันมาของ
ประเทศ

สรุปว่าแนวทางในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตนั้นเน้นการส่งเสริมทั้งเรื่องงบประมาณ
การดำเนินการที่ยืดหยุ่นหลากหลาย การสนับสนุนทรัพยากรในท้องถิ่นที่มีส่วนสำคัญในการจัด
การศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องอย่างทั่วถึง

1.8 โครงสร้างการศึกษตลอดชีวิต

สำหรับระบบและโครงสร้างการศึกษตลอดชีวิต คณะทำงานส่งเสริมการศึกษา
ตลอดชีวิต สำนักบริหารการศึกษานอกโรงเรียน ได้กล่าวถึงระบบและโครงสร้างการศึกษตลอด
ชีวิตไว้ว่า คือ การสืบทอดวัฒนธรรมความเชื่อ และความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง เพื่อการ
ดำรงไว้ซึ่งเผ่าพันธุ์เชื้อชาติ และการพัฒนาสังคมให้ก้าวต่อไป สังคมจัดระบบให้การศึกษาทำ
หน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะสัมพันธ์สอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของมนุษย์ที่มีการ
เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ตามแนวคิดเรื่องการศึกษาตลอดชีวิต ได้มีการจัดระบบและ
โครงสร้างของการศึกษา โดยมีการศึกษาเรียนรู้ 3 ระบบย่อย ประกอบกันเป็นองค์ประกอบการจัด
การศึกษาตลอดชีวิตดังนี้

- (1) การศึกษาในระบบ (Formal Education)

การศึกษาในระบบ (Formal Education) เป็นการศึกษาที่จัดขึ้นโดยมีโครงสร้าง กฎ
ระเบียบต่างๆ ค่อนข้างตายตัว เช่น ในเรื่องของการแบ่งระดับชั้นการเรียนการสอน อายุของผู้เรียน

การกำหนดหลักสูตร การกำหนดเวลาเรียน ซึ่งส่วนใหญ่ต้องการเรียนเต็มเวลา การกำหนดคุณสมบัติของผู้สอน การกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนของแต่ละชั้น การมีเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัวในการวัดและประเมินผล การใช้เวลาเรียนยาวนานเพื่อมุ่งเตรียมเยาวชนหรือผู้เรียนให้นำความรู้ไปใช้ในวันข้างหน้า การเรียนการสอนมีโครงสร้างตายตัว เนื้อหาหลักสูตรค่อนข้างจะเป็นวิชาการ เป็นทฤษฎีและให้ผู้เรียนในทุกท้องถิ่นเรียนเนื้อหาเดียวกัน การศึกษาในระบบโรงเรียนจะจัดให้แก่บุคคลในช่วงอายุที่กำหนดเท่านั้น การเรียนการสอนจะต่อเนื่องจนจบหลักสูตรการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นในสถานที่หรือสถาบันที่จัดขึ้นโดยเฉพาะ เช่น โรงเรียน วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัย เป็นต้น (กระทรวงศึกษาธิการ 2552)

(2) การศึกษานอกระบบ (Non-Formal Education)

การศึกษานอกระบบ (Non-Formal Education) เป็นจัดการศึกษาศึกษาเพื่อให้บริการแก่กลุ่มเป้าหมายที่เป็นประชากรนอกโรงเรียนมีกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ยืดหยุ่น และสอดคล้องกับสภาพความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย มีความยืดหยุ่นในเรื่องหลักสูตร เวลาเรียน สถานที่เรียน วิธีเรียน ผู้เรียน ไม่มีข้อจำกัดในเรื่องอายุ อาชีพ พื้นฐานการศึกษา เน้นการเรียนในเรื่องที่เป็นสภาพปัจจุบัน เพื่อแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน หน่วยงานที่จัดมีหลากหลาย ทั้งหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชนองค์กรและสถานประกอบการต่างๆ ซึ่งจัดในรูปแบบอิสระหรือร่วมจัดในลักษณะภาคีเครือข่ายการศึกษานอกระบบมีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาศักยภาพกำลังคนและสังคมที่ใช้ความรู้และภูมิปัญญาเป็นฐานในการพัฒนา ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความมั่นคง และคุณภาพชีวิตตามแนวทางการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนที่เกี่ยวข้องได้เกิดแรงจูงใจและความพร้อมในการมีส่วนร่วมเพื่อจัดกิจกรรมการศึกษา โดยมีแนวทางในการจัดการศึกษาที่ต้องกว้างขวางทั่วถึงเป็นธรรมและมีคุณภาพเหมาะสมกับสภาพชีวิตของประชาชน พร้อมทั้งกระจายอำนาจให้แก่สถานศึกษาต่าง ๆ รวมทั้งภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ (พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบ พ.ศ. 2551)

(3) การศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education)

การศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) เป็นการเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เกิดขึ้นจากการประสมประสานจากการจัดการศึกษาและกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตตามธรรมชาติจากแรงจูงใจภายในของบุคคลทำให้เกิดการพัฒนาตนเอง ทั้งโดยรู้ตัวและไม่รู้ตัวเป็นการเรียนรู้ที่มีคุณค่าต่อชีวิตมนุษย์เพราะทุกคนสามารถแสวงหาและสะสมได้ จากประสบการณ์ทำงานสิ่งแวดล้อมเป็นกระบวนการปฏิบัติจริงทำให้เกิดการพัฒนาเจตคติความรู้และ

ทักษะได้อย่างแท้จริงและมักเกิดขึ้นอย่างยั่งยืนโดยไม่มี การจัดอย่างเป็นระบบไม่มีรูปแบบ กระบวนการที่แน่นอน วัดได้ยาก เป็นการศึกษาที่มีหลากหลายมิติ โดยในการศึกษาตามอัธยาศัย นั้นให้คำนึงถึงการเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจและวิถีชีวิตของผู้เรียนทุก กลุ่มเป้าหมาย การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ให้มีความหลากหลายทั้งส่วนที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และส่วนที่นำเทคโนโลยีมาใช้ในการศึกษา และการจัดกรอบหรือแนวทางการเรียนรู้ที่เป็น คุณประโยชน์ต่อผู้เรียน และควรมีเป้าหมายดังนี้คือ ผู้เรียนได้รับความรู้และทักษะพื้นฐานในการ แสวงหาความรู้ที่จะเอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผู้เรียนได้เรียนรู้สาระที่สอดคล้องกับความสนใจ และความจำเป็นในการยกระดับ คุณภาพชีวิตทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์และเทียบโอนผลการเรียนกับการศึกษาใน ระบบและการศึกษานอกระบบ ((สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อัธยาศัย 2552)

1.9 แนวคิดของการจัดการศึกษานอกระบบและอัธยาศัย

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2553) ได้เสนอแนวคิดในการจัดการศึกษานอก ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยดังนี้

(1) แนวคิดและความหมายของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จัดเป็นการศึกษาที่คู่ขนานเสริมการศึกษาในระบบโรงเรียนปกติ ให้โอกาสทางการศึกษากับ ประชาชนเป็นการส่งเสริมให้ได้เรียนเพิ่มเติม สามารถปรับเปลี่ยนไปมาระหว่างการศึกษาในระบบ และนอกระบบได้ รวมทั้งการยกระดับความก้าวหน้าของตนเองอย่างต่อเนื่อง จัดเป็นการศึกษา ทางเลือกของบุคคล ของชุมชน ได้เรียนรู้ทักษะที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตเน้นการเรียนรู้ การเตรียม ประชาชนเข้าสู่งานตามความต้องการของตลาดแรงงาน ในลักษณะการศึกษาที่ทันกับการ เปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยมีเป้าหมายเพื่อลดความไม่ เสมอภาค ส่งเสริมวัฒนธรรมประชาธิปไตยความเสมอภาคทางเพศ การป้องกันและอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมเตรียมคน และพัฒนาคน เข้าสู่งานตามวิฤตความต้องการของตลาดแรงงานเพื่อเป็น กำลังสำคัญของภาคเศรษฐกิจมุ่งเตรียมอาชีพ เพิ่มพูนอาชีพ เพิ่มรายได้ เพิ่มตำแหน่งงาน

(2) รูปแบบและวิธีการจัดการศึกษานอกระบบทุกประเทศจัดในรูปแบบที่ หลากหลาย สัมพันธ์กับความต้องการของประชาชน ชุมชนอย่างแท้จริง เรียนรู้จากสภาพปัญหา ของชุมชนเน้นการปฏิบัติจริง ใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้โดยองค์ความรู้มาจากชุมชน เปิดโอกาส ให้ทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามาร่วมจัดในลักษณะภาคีเครือข่าย ทั้งภาคธุรกิจ ภาครัฐ และ

ภาคเอกชนกระจายอำนาจความรับผิดชอบ ทำงานแบบหุ้นส่วนด้านการจัดการศึกษา เป็นการสร้างความรับผิดชอบร่วมกันทั้งระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ

(3) วิธีการเรียนรู้ มีการจัดแผนการเรียนรู้รายบุคคล หลากหลายวิธีการสอน ทั้งวิธีทางไกล วิธีชั้นเรียน เรียนด้วยตนเองที่บ้าน มหาวิทยาลัยเปิด การศึกษาพัฒนาทักษะวิชาชีพ กลุ่มสนใจ การปฏิบัติจริง การฝึกอบรม การศึกษาระยะสั้น การศึกษาต่อเนื่องทัศนศึกษา ระบบมัลติมีเดีย ฝึกอบรมขณะทำงาน สอนทางไปรษณีย์ใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารกับผู้เรียน เรียนแบบอิสระ ฯลฯ

(4) จุดเด่นของการจัดการศึกษานอกระบบ มีลักษณะแตกต่างจากการจัดการศึกษารูปแบบอื่น กล่าวคือ เป็นการศึกษาทางเลือกของชุมชนที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายโดยตรง เข้าถึงถิ่น ทุ่รกันดารทั้งในชนบทและในเมือง สามารถเลือกเรียนแบบอิสระ หรือเรียนเต็มเวลา

(5) หลักสูตร เป็นการจัดการศึกษาที่มีความหลากหลายยืดหยุ่น ทั้งหลักสูตรและวิธีการจัดรวมทั้งหลักสูตรเฉพาะเรื่องสามารถสนองความต้องการทันที่ต่อความต้องการของผู้เรียน/ชุมชน เน้นการรู้หนังสือพร้อมๆ กับความเข้าใจ สนใจชุมชนบ้างเป็นหลักสูตรที่ต่อเนื่องเชื่อมโยงกับการทำงาน บริการความรู้ที่หลากหลาย เป็นการเพิ่มโอกาสให้คนทำงาน

(6) ผู้จัดการศึกษาทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรชุมชน มูลนิธิ บริษัท ห้างร้าน ในลักษณะเครือข่าย หรือหุ้นส่วนตั้งแต่การร่วมศึกษาสำรวจสภาพปัญหา กำหนดหลักสูตร จัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดหาครู การดูแลชั้นเรียนรวมทั้งการนิเทศติดตามผล

(7) ผู้สอน ในบางประเทศได้ใช้ครูภูมิปัญญาในท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญสาขาเฉพาะ และมีประสบการณ์ตรงเป็นผู้สอน วิทยากร และครูอาสาสมัคร สถานที่เรียน การจัดการศึกษานอกระบบ มิได้จำกัดสถานที่เรียนเฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น ส่วนใหญ่จะจัดในลักษณะศูนย์การเรียนรู้ เป็นสถานที่เรียนจะจัดทั้งที่โบสถ์ ห้างสรรพสินค้า หอการค้า ศูนย์กีฬา สโมสรฟุตบอล สถานีรถไฟ แหล่งพักผ่อนหย่อนใจ ห้องสมุด โรงเรียนวิทยาลัย มหาวิทยาลัย สถานประกอบการ ศูนย์ชุมชน สโมสรผู้สูงอายุ สถาบันศิลปศึกษา สถาบันอาชีวศึกษา โป้ลีเทคนิค และองค์กรการศึกษาอื่นๆ ค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษา การศึกษานอกระบบเป็นการจัดการศึกษาที่มีค่าใช้จ่ายน้อย ทุกภาคส่วนของสังคมได้ร่วมลงทุนใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ร่วมกันทั้งบุคลากร ภูมิปัญญา ผู้ทรงคุณวุฒิ รวมทั้งสื่อการสอน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา 2553)

จากรูปแบบการศึกษาตลอดชีวิตดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการจัดการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับมนุษย์ทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย อย่างเท่าเทียมเสมอภาคที่

จะได้โอกาสเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเชื่อมโยงการเรียนรู้ ที่เกิดจากการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยยึดหลักผู้เรียนเป็นสำคัญในฐานะที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ โดยเชื่อว่ามนุษย์นั้นย่อมมีศักยภาพ มีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ และสามารถพัฒนาตนเองได้ มีความต้องการที่จะเรียนรู้ โดยมีอิสระในการเลือกเนื้อหา รูปแบบ และวิธีการในการเรียนรู้ตามความต้องการ ความสนใจ และมีความเหมาะสมกับตนเอง และนำความรู้ที่ได้ ไปใช้จริง

1.10 องค์ประกอบการจัดการศึกษาดูตลอดชีวิต

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2553) ได้แบ่งองค์ประกอบของการจัดการศึกษาในระบบไว้ดังนี้

(1) เนื้อหาสาระในการศึกษาในระบบทุกระดับนั้น จะมีหลักสูตรเป็นตัวกำหนดเรียนรู้ไปตามหลักสูตร แต่ก็เปิดโอกาสให้สามารถปรับเปลี่ยน หรือเพิ่มเติมสาระที่มีความสอดคล้อง และเหมาะสม กับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง บริบทของชุมชน ของท้องถิ่น เพื่อตอบสนองความต้องการ และปัญหา ได้อย่างแท้จริง

(2) ครูผู้สอน หรือผู้ที่ถ่ายทอดความรู้ ได้แก่ ครู อาจารย์ ต้องมีความรู้ ทั้งเนื้อหาสาระวิชา ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญ ผ่านการฝึกอบรมมาเป็นอย่างดี เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพต่อผู้เรียน และการเรียนการสอน

(3) สื่อและอุปกรณ์ ในการศึกษา ได้แก่ สถานที่จัดการศึกษา อาคารเรียน โต๊ะเก้าอี้ กระดาน หนังสือเรียน สมุด ปากกา ดินสอ ฯลฯ อีกทั้งสื่อและอุปกรณ์ที่ทันสมัย เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์ที่ใช้ในห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ควรต้องมีใช้ในการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพทางการศึกษา

(4) รูปแบบวิธีการเรียนการสอน เป็นรูปแบบที่แตกต่างจากเดิม เป็นวิธีการสอนโดยคำนึงถึงผู้เรียนเป็นหลัก ให้ความสำคัญต่อผู้เรียน เน้นวิธีการสอนฝึกใช้ความคิด มีการระดมสมอง ในการเรียน การแก้ปัญหา การคิด วิเคราะห์ และสร้างประสบการณ์ให้ผู้เรียนไม่เบื่อหน่ายใน การเรียนรู้ โดยการออกนอกสถานที่ที่น่าสนใจ และเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา มีสื่ออุปกรณ์ใช้เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้ได้หลากหลาย

(5) สถานที่และบรรยากาศแวดล้อม จัดได้ว่าเป็นสิ่งที่ควรให้ความสำคัญด้วยเช่นกัน ในการจัดการเรียนการสอนในแต่ละครั้ง อาคาร สถานที่ และบรรยากาศ รวมถึงสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไปนั้น เป็นปัจจัยและสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี มีความสุข ในสภาวะที่สบาย ผ่อนคลาย ส่งผลให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพ

(6) ผู้เรียน หรือผู้ศึกษา คือเป้าหมายหลักของการจัดการศึกษา อันเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุด การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดี นั้นเป็นผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา ดังนั้นจึงต้องให้ความสำคัญต่อผู้เรียนเป็นอย่างมากเริ่มตั้งแต่การเตรียมความพร้อมปรับเปลี่ยนทัศนคติ ขั้นตอน และกระบวนการเรียนการสอน อย่างเหมาะสม มีการวัดผลประเมินผล และส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

สุมาลี สังข์ศรี (2544) กล่าวถึงการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยว่าในการจัดการศึกษานั้นควรประกอบด้วย 1) หลักสูตร 2) วิธีการเรียนการสอน 3) สื่อและอุปกรณ์ 4) ระยะเวลาเรียน 5) การวัดผล ประเมินผล และ 6) สถานที่

ดังนั้นสรุปได้ว่า ในการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ เนื้อหา วิธีการเรียนรู้ ระยะเวลา ผู้เรียน ผู้สอนหรือผู้ถ่ายทอดความรู้ สื่อและอุปกรณ์ สถานที่และการวัดและประเมินผล

1.11 ช่วงระยะเวลาของการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2552) กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิตเป็นรูปแบบของการศึกษาที่เกิดขึ้นตลอดชีวิตนับตั้งแต่วัยแรกเกิดจนกระทั่งสิ้นชีวิตที่ครอบคลุมการจัดการศึกษา 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ (Formal Education) ที่มีโครงสร้างชัดเจนแน่นอนมีการแบ่งชั้นเรียนตามอายุ จัดการเรียนการสอนตามลำดับชั้นมีหลักสูตร ระยะเวลาเรียนที่แน่นอนมีการวัดผลประเมินผลเพื่อรับประกาศนียบัตรการศึกษานอกระบบ (Non-Formal Education) ที่มีการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบมีกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นสอดคล้องกับสภาพความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายเน้นการจัดการเรียนรู้เรื่องที่เป็นสภาพปัจจุบันเพื่อการแก้ปัญหาชีวิตประจำวันมีเวลาเรียนที่ยืดหยุ่นและการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) จึงเป็นมุ่งที่ผู้เรียนต้องการหาความรู้ด้วยตนเองโดยกลุ่มองค์การทางการศึกษาและผู้เกี่ยวข้องของการจัดการศึกษาต้องสร้างและจัดหาแหล่งเรียนรู้ไว้ให้พร้อมเพื่อสามารถทำกิจกรรมที่หลากหลายให้กับบุคคลที่ต้องการหาความรู้อย่างครอบคลุม ทันเหตุการณ์ทันสมัย โดยทุกภาคส่วนต้องสร้างให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ การศึกษาตามอัธยาศัยจึงต้องสนองกลุ่มเป้าหมายทุกเพศ ทุกวัยตามความสนใจความต้องการสอดคล้องกับชีวิตด้วยการจัดวิธีที่หลากหลายยืดหยุ่นไม่ยึดรูปแบบแต่ทันต่อเหตุการณ์ถูกที่ถูกละเวลามีบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังแสดงได้ตามภาพที่ 1 ดังนี้

การศึกษาตลอดชีวิต

นอกระบบ	ในระบบ		นอกระบบ	นอกระบบ
อัยาศัย	นอกระบบ	ในระบบ	อัยาศัย	อัยาศัย
	อัยาศัย			
		อัยาศัย		
อายุ 0 แรกเกิด	3 ปี ก่อนวัยเรียน	6 ปี วัยเรียน	22 ปี วัยทำงาน	60 ปี วัยสูงอายุ

ภาพที่ 1 แสดงช่วงอายุของบุคคลและประเภทของการศึกษาพึงได้รับ

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2553)

จากภาพที่ 1 พบว่าอายุ 0-3 ปี หรือวัยแรกเกิดบุคคลจะได้รับการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นส่วนใหญ่มีการศึกษานอกระบบบ้างเล็กน้อย อายุ 3-6 ปี หรือวัยก่อนวัยเรียนบุคคลยังคงได้รับการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นหลักแต่จะมีการศึกษานอกระบบบ้าง (กรณีศูนย์ เด็กเล็กในชุมชน) หรือการศึกษาในระบบบ้าง (กรณีชั้นเด็กเล็กในโรงเรียนประถมศึกษาหรือโรงเรียนอนุบาล) อายุ 6 ปี ขึ้นไปถึง 22 ปี โดยประมาณหรือวัยเรียนการศึกษาที่ได้รับเป็นหลักคือการศึกษาในระบบ มีการศึกษานอกระบบบ้างสำหรับคนที่ไม่ได้ศึกษาในระบบได้และยังคงได้รับการศึกษาจากสังคม และสิ่งแวดล้อมที่เป็นการศึกษาตามอัธยาศัยอยู่บ้าง อายุ 22 ปีขึ้นไปถึง 60 ปี โดยประมาณหรือวัยทำงานการศึกษาที่บุคคลในวัยนี้จะได้รับเป็นหลัก คือการศึกษาตามอัธยาศัยและการศึกษานอกระบบบ้าง อายุ 60 ปี ขึ้นไป หรือวัยสูงอายุการศึกษา การเรียนรู้ที่บุคคล ในวัยนี้จะได้รับคือ การศึกษาตามอัธยาศัยและการศึกษานอกระบบเสริมบ้าง

ดังนั้นสรุปได้ว่าการจัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตมี 3 รูปแบบ ได้แก่ การศึกษา พื้นฐานให้มีความรู้ความสามารถตามที่สังคมคาดหวัง การศึกษาด้านวิชาชีพเพื่อมีทักษะในการประกอบอาชีพและสามารถดำรงชีวิตในสังคม และการศึกษาตามอัธยาศัยซึ่งแต่ละบุคคลสามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกโอกาสและในการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตควรประกอบด้วย วัตถุประสงค์ เนื้อหา วิธีการเรียนรู้ ระยะเวลา ผู้เรียน ผู้สอนหรือผู้ถ่ายทอดความรู้ สื่อและอุปกรณ์ สถานที่และการวัดและประเมินผล ทั้งนี้การศึกษาตลอดชีวิตตามที่ถูกวิจัยศึกษาครั้งนี้โดยพื้นที่สูงมีการดำเนินการจัดการศึกษาทั้งสามรูปแบบอยู่ก่อนแล้ว

ตอนที่ 2 แนวคิดการพัฒนารูปแบบ

ในการศึกษาการพัฒนาในรูปแบบในครั้งนี้ มีลักษณะที่สำคัญ 3 ลักษณะ ได้แก่ ความหมายของรูปแบบ การพัฒนา รูปแบบ และการสร้างรูปแบบ ซึ่งมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

2.1 ความหมายของรูปแบบ

ความหมายของ คำว่ารูปแบบตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Model (โมเดล) ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของรูปแบบ ที่น่าสนใจเอาไว้ ดังนี้

Joyce and Weil (1986) ให้ความหมายของรูปแบบหมายถึงแผน (Plan) หรือแบบ (Pattern) ซึ่งสามารถใช้เพื่อการเรียนการสอนในห้องเรียนหรือการสอนพิเศษเป็นกลุ่มย่อย หรือเพื่อจัดสื่อการสอนซึ่งรวมถึงหนังสือ ภาพยนตร์ และเทปบันทึกเสียง โปรแกรมคอมพิวเตอร์ และหลักสูตร แต่ละรูปแบบจะให้แนวทางในการออกแบบการสอนที่ช่วยให้นักเรียนบรรลุวัตถุประสงค์ต่างๆ

Corsini (1996) ให้ความหมายของรูปแบบ หมายถึง ชุดของความสัมพันธ์ที่สร้างขึ้นระหว่างปรากฏการณ์ในโลกความจริง และโครงสร้างของสิ่งที่กำลังศึกษา ซึ่งเป็นตัวแทนของปรากฏการณ์ในโลกความจริง

Miller P. McC and M.J. Wilson (1983) สำหรับความหมายของรูปแบบเอง ได้มีนักวิชาการบางกลุ่มใช้คำว่า รูปแบบจำลอง ซึ่งหลายท่านได้ให้ความหมายว่า เป็นรูปแบบการปฏิบัติงานซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการคาดคะเนสิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้นโดยเป็นแบบแผนที่จำลองเหตุการณ์ในเชิงความสัมพันธ์ ระหว่างตัวแปรต่างๆ ซึ่งตัวแปรแต่ละตัวจะบอกถึงองค์ประกอบเชิงหน้าที่ของความสัมพันธ์ตัวแปรต่างๆ เข้าไว้ด้วยกัน โดยเป็นการพรรณนาถึงความจริงอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยเจตนาที่เข้าใจง่ายโดยพรรณนาให้อยู่ในรูปของแผนภูมิ แบบจำลองใดๆ ก็ตามย่อมต้องการที่จะแสดงให้เห็นถึงส่วนประกอบสำคัญๆ ของโครงสร้างหรือกระบวนการอย่างใดอย่างหนึ่งรวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบเหล่านั้น ดังนั้นรูปแบบจำลองจึงมีประโยชน์สำหรับการตั้งสมมติฐานในการวิจัย และเป็นเครื่องช่วยการใช้ความคิดพิจารณาแบบที่เหมาะสมในการศึกษาการสื่อสารที่จะแสดงให้เห็นจริงได้ เนื่องจากการสื่อสารเป็นพลังเชื่อมสัมพันธ์ภาพทางสังคมซึ่งมองไม่เห็น จับต้องไม่ได้และไม่มีรูปแบบที่ถาวรกิจกรรมการสื่อสารที่จะมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใดสามารถบอกล่วงหน้าได้โดยใช้รูปแบบ การสื่อสารที่แสดงถึงโครงสร้างแผนผังความหนักแน่น และทิศทางของสัมพันธ์ภาพเหล่านั้น

อุทุมพร จามรมาน (2541) ให้ความหมายของรูปแบบ หมายถึง โครงสร้างของความสัมพันธ์ของระหว่างหน่วยต่างๆ หรือ ตัวแปรต่างๆ ดังนั้นโมเดลจึงน่าจะมีมากกว่า 1 มิติ หลายตัวแปร และตัวแปรดังกล่าวต่างมีความเกี่ยวข้อง (เชิงความสัมพันธ์หรือเหตุผล) ซึ่งกันและกัน

ทิตินา เขมมณี (2545) ให้ความหมายของรูปแบบ หมายถึง รูปธรรมของความคิดที่เป็นนามธรรมโดยบุคคลแสดงออกมาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเช่นเป็นแผนผัง เป็นคำอธิบาย เป็นแผนภาพ เป็นตารางหรือเป็นไดอะแกรมเพื่อให้ผู้อื่นเข้าใจได้ชัดเจนยิ่งขึ้นรูปแบบจึงเสมือนเป็นแผนภาพความคิดในการสืบเสาะหาคำตอบ หาความรู้และความเข้าใจ

บุญส่ง หาญพานิช (2546) ได้ให้ทัศนคติเกี่ยวกับรูปแบบว่าเป็นโครงสร้าง เป็นแบบจำลองหรือแบบจำลองสภาพความเป็นจริงที่สรุปจากความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากประชากรในการวิจัย

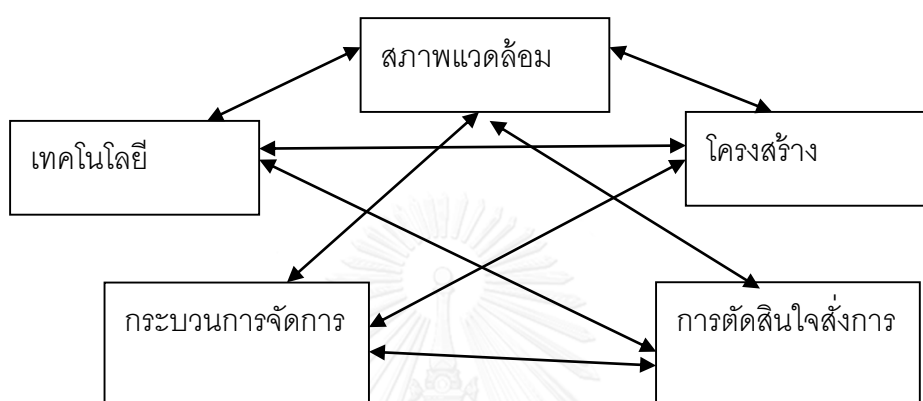
ดังนั้น เมื่อก้าวโดยสรุป รูปแบบ หมายถึง แบบจำลองสภาพความคิดของบุคคล กลุ่มบุคคลต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลักการ องค์ประกอบ ขั้นตอนและวิธีดำเนินงาน ที่เป็นข้อสรุปจากความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของบุคคล โดยแสดงความสัมพันธ์ของหลักการ องค์ประกอบ และขั้นตอนต่างๆ ที่ปรากฏในรูปแบบนั้น อย่างเป็นแบบแผน เพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจและชัดเจนขึ้นว่าเป็นการย่อส่วนที่ทำให้เข้าใจรูปแบบเป็นรูปธรรม เรียกว่ารูปแบบจำลองที่เป็นรูปธรรม แต่รูปแบบจำลองอีกประเภทหนึ่งซึ่งเป็นแบบจำลองแนวความคิดและจะปรากฏเป็นข้อมูลตัวเลขหรือตัวอักษรหรือภาพ เป็นรูปแบบ 2 มิติ มีความเป็นนามธรรมมากกว่าแบบจำลองเบื้องต้น เรียกว่ารูปแบบจำลองที่เป็นนามธรรม โดยในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะเป็นการประยุกต์ใช้รูปแบบจำลองแบบนี้ โดยการสร้างรูปแบบจำลองที่เป็นนามธรรม และแสวงหารูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2.2 การสร้างรูปแบบ

การสร้างรูปแบบ มีผู้ให้แนวคิดไว้ดังนี้

Boyle (1966) กล่าวว่า ในกระบวนการสร้างรูปแบบนั้น มีการจำแนกมโนทัศน์ออกเป็น 2 ประเภทหลักๆ คือ มโนทัศน์เชิงทฤษฎี และมโนทัศน์การสังเกต ได้มาจากการพิจารณาองค์ประกอบที่ศึกษาโดยหลักการเหตุผลเชิงตรรกะมีฐานมาจากทฤษฎีอื่นหรือผลการวิจัยอื่นที่ผู้พิจารณามีได้มีประสบการณ์ในการสังเกตโดยตรง ส่วนแนวคิดการสังเกตได้จากการเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยผู้วิจัยพิจารณาเอง

Brown W. B. and D. J. Moberg (1980) ใช้แนวคิดจากการบริหารเชิงระบบกับการบริหารจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นซึ่ง Brown and Moberg กล่าวว่ารูปแบบควรประกอบด้วยสภาพแวดล้อม เทคโนโลยี โครงสร้างกระบวนการจัดการ และการตัดสินใจสั่งการ ในส่วนของรูปแบบการศึกษาและการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดองค์การและการบริหารของ Brown and Moberg

ภาพที่ 2 แสดงการจัดการและการบริหารตามสถานการณ์

Joyce and Weil (1986) ได้แบ่งวิธีการสร้างรูปแบบออกเป็นส่วนต่างๆ ได้เป็น 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 อธิบายความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ซึ่งเป็นที่มาของรูปแบบประกอบด้วย เป้าหมายของรูปแบบ ทฤษฎีและข้อสมมติที่รองรับรูปแบบหลักการ และมโนทัศน์สำคัญที่เป็น พื้นฐานของรูปแบบ ส่วนที่ 2 ลักษณะรูปแบบ เป็นการอธิบายด้วยรูปแบบซึ่งนำเสนอเป็นเรื่องราว อย่างละเอียดและเน้นการปฏิบัติได้ แบ่งเป็น 4 ประเด็น คือ

(1) ขั้นตอนของรูปแบบ เป็นรายละเอียดของรูปแบบนั้นๆ ว่ามีกี่ขั้นตอนโดยจัดเรียงลำดับกิจกรรมที่จะสอนเป็นขั้นๆ แต่ละรูปแบบมีจำนวนขั้นตอนไม่เท่ากัน

(2) รูปแบบการปฏิสัมพันธ์ เป็นการอธิบายบทบาทของผู้นำ ผู้เรียนรู้และความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในแต่ละรูปแบบ บทบาทของผู้นำจะแตกต่างกัน เช่น เป็นผู้นำกิจกรรม ผู้อำนวยความสะดวก ผู้ให้การแนะนำเป็นแหล่งข้อมูล เป็นต้น

(3) หลักการแสดงการโต้ตอบ เป็นการบอกถึงวิธีการแสดงออกของผู้นำต่อผู้เรียนรู้ การตอบสนองต่อสิ่งที่ผู้เรียนรู้กระทำ เช่น การปรับปรุงพฤติกรรมโดยการให้รางวัลหรือการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ด้วยการสร้างบรรยากาศที่เป็นอิสระ เป็นต้น

(4) สิ่งสนับสนุน เป็นการบอกถึงเงื่อนไขหรือสิ่งจำเป็นต่อการใช้รูปแบบการสอนนั้นๆ ให้เกิดผล เช่น รูปแบบการทดลองในห้องปฏิบัติการต้องใช้ผู้นำที่มีการฝึกฝนมาอย่างดีแล้ว เป็นต้น

ส่วนที่ 3 การนำรูปแบบไปใช้ เป็นการแนะนำให้ข้อสังเกตในการนำรูปแบบนั้นไปใช้ เช่น การใช้กับเนื้อหาประเภทใดจึงจะเหมาะสม จะใช้กับผู้เรียนระดับใด เป็นต้น นอกจากนั้นยังให้คำแนะนำอื่นๆ เพื่อให้การใช้รูปแบบนั้นมีประสิทธิภาพมากที่สุด และส่วนที่ 4 ผลที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม รูปแบบแต่ละรูปแบบจะส่งผลต่อผู้เรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยผลทางตรงเกิดจากกิจกรรมที่จัดตามลำดับขั้นตอนของรูปแบบส่วนผลทางอ้อมเกิดจากสภาพแวดล้อม ซึ่งถือเป็นผลกระทบที่เกิดจากการสอนตามรูปแบบนั้นเป็นสิ่งที่คาดคะเนไว้ว่าจะเกิดผลไปกับผล สามารถใช้เป็นสิ่งพิจารณาในการเลือกรูปแบบที่ใช้ได้ด้วย

Keeves (1988) ได้นำเสนอหลักการในการสร้างรูปแบบได้แก่

- (1) แสดงความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างมากกว่าความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้อง
- (2) พยากรณ์ผลที่จะเกิดแล้วสามารถตรวจสอบได้
- (3) แสดงถึงขั้นตอนเรื่องที่ศึกษาและสามารถอธิบายผลที่เกิดได้
- (4) ใช้แสดงถึงแนวความคิดใหม่และความสัมพันธ์ใหม่เป็นองค์ความรู้ใหม่ได้

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่ารูปแบบไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนว่าจะต้องเป็นแบบใดบ้าง มีวิธีการ กระบวนการอย่างไร แต่รูปแบบที่ได้จะมีลักษณะเฉพาะขึ้นอยู่กับผู้ศึกษาหรือผู้ทำการวิจัยว่าจะกำหนดให้เป็นรูปแบบใดแต่ทั้งนี้ต้องให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของสิ่งที่ค้นพบซึ่งมีกระบวนการ องค์ประกอบที่สัมพันธ์กัน

2.3 องค์ประกอบของรูปแบบ

Joyce and Weil (1986) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของรูปแบบไว้ว่าการที่จะระบุว่ารูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง จะประกอบด้วยรายละเอียดมากน้อยเพียงใดจึงจะเหมาะสม และรูปแบบนั้นควรมีองค์ประกอบอะไรบ้าง ไม่ได้มีข้อกำหนดที่แน่นอน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์นั้นๆ ตัวอย่าง เช่น รูปแบบที่มีลักษณะบางประการของระบบเปิด เป็นรูปแบบที่แสดงองค์ประกอบย่อยของระบบซึ่งประกอบด้วย 4 ส่วน คือ 1) ปัจจัยนำเข้า 2) กระบวนการ 3) ผลผลิต และ 4) ข้อมูลย้อนกลับจากสภาพแวดล้อม ซึ่งการพิจารณารูปแบบในลักษณะนี้ถือว่าผลผลิตของระบบเกิดจากการที่มีปัจจัยนำเข้าส่งเข้าไปผ่านกระบวนการ ซึ่งจะจัดกระทำให้เกิดผลผลิตขึ้นและให้ความสนใจกับข้อมูลย้อนกลับจากสภาพแวดล้อมภายนอก ซึ่งเป็นลักษณะของระบบเปิด

2.4 การพัฒนารูปแบบ

การพัฒนาหรือสร้างรูปแบบ ขึ้นอยู่กับการวิเคราะห์ถึงความสอดคล้องกับแนวคิด หรือปรัชญาของรูปแบบ และสภาพปัญหา ให้เหมาะสม และพิจารณาตัดสินใจในการเลือกใช้รูปแบบ การพัฒนารูปแบบให้มีความสมบูรณ์ และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นนั้น ต้องพัฒนารูปแบบอย่างเป็นระบบ โดย (ชัยยงค์ พรหมวงศ์. 2544) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการจัดระบบหรือการพัฒนาระบบ โดยมีขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

(1) การวิเคราะห์ระบบ (System Analysis) เป็นวิธีการระบุส่วนประกอบขององค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้งหลาย ที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบภายในระบบกับองค์ประกอบภายนอก การจัดเรียงองค์ประกอบ ทรัพยากรที่ต้องใช้ กลุ่มเป้าหมายของผู้ใช้ระบบ ภารกิจที่ต้องการดำเนินการ และผลผลิตหรือบริการที่จะเสนอแก่กลุ่มเป้าหมายในการวิเคราะห์ระบบ ผู้วิเคราะห์มีกิจกรรมที่ต้องวิเคราะห์ ดังนี้

- (1.1) วิเคราะห์ปณิธาน
- (1.2) วิเคราะห์จุดมุ่งหมาย และจุดประสงค์
- (1.3) วิเคราะห์เจ้าหน้าที่
- (1.4) วิเคราะห์ภารกิจ
- (1.5) วิเคราะห์เครื่องมือ สื่อ หรือ ช่องทาง
- (1.6) วิเคราะห์วิธีการ
- (1.7) วิเคราะห์การตรวจสอบ ควบคุม และการประเมิน

(2) การสังเคราะห์ระบบ (System synthesis) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการสร้างระบบใหม่ โดยการนำองค์ประกอบ ความสัมพันธ์ ทิศทาง และลำดับขั้นตอนของระบบใหม่

(3) การสร้างแบบจำลอง (System Modeling) เป็นขั้นการสื่อสารระบบที่สร้างใหม่ เพื่อง่ายต่อการนำไปใช้ โดยการเขียนแบบจำลองแบบใดแบบหนึ่ง ดังนี้

(3.1) แบบรูปภาพหรือหุ่นจำลองของจริง เช่น ภาพวาด หุ่นจำลองเครื่องบิน ฯลฯ

(3.2) แบบจำลองเปรียบเทียบ เช่น นาฬิกา เป็นแบบจำลองของเวลาหรือ สีแดง ขาว น้ำเงิน ของธงชาติไทย เป็นแบบจำลองอุปมาอุปมัยของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เป็นต้น

(3.3) แบบจำลองสัญลักษณ์ เช่น สัญลักษณ์ทางคณิตศาสตร์

(3.4) แบบจำลองแนวคิด ได้แก่ แบบจำลองที่แทนด้วยภาพแผนภูมิ หรือแผนภาพในรูปแบบต่างๆ แบบจำลองจะช่วยอธิบายขั้นตอนสำคัญของระบบ ช่วยในการสื่อสารให้ทราบขั้นตอน และการควบคุม และทำนายไว้ว่าจะเกิดอะไรขึ้น เมื่อได้ดำเนินไปตามระบบ

(4) การทดสอบระบบ (System Testing) เมื่อได้มีการพัฒนาระบบด้วยการกำหนดขั้นตอน และแสดงออกมาในรูปแบบจำลองแล้ว เรียกได้ว่าเราได้ระบบใหม่ขึ้นเป็นต้นแบบ แต่ยังไม่ประกันไม่ได้ว่า ระบบที่พัฒนาขึ้นจะทำงานได้ตามวัตถุประสงค์ นักจัดระบบจึงจำเป็นต้องนำ “ต้นแบบระบบ” (System Prototype) ไปทดสอบระบบในสถานการณ์จำลอง (Systems Simulation) กล่าวคือ นำระบบไปใช้ในสถานการณ์ที่ใกล้เคียงความจริง แน่นนอน หากนำไปทดลองในสถานการณ์จริงมีปัญหามากในด้านค่าใช้จ่าย เวลา และความเสี่ยง โดยเฉพาะระบบที่เกี่ยวข้องกับคนและทรัพย์สิน นักจัดระบบจึงทดสอบระบบในสถานการณ์จำลองแทน

ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาระบบไปสู่การพัฒนาต้นแบบ การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง โดยการศึกษา สสำรวจ วิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างรูปแบบ การตรวจสอบรูปแบบและการประเมินรูปแบบ ซึ่งในการตรวจสอบรูปแบบนั้นเป็นขั้นตอนที่จะทำให้รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมานั้น มีความถูกต้อง สมบูรณ์ และน่าเชื่อถือ มากยิ่งขึ้น

2.5 การตรวจสอบรูปแบบ

การตรวจสอบรูปแบบมีหลายวิธี สามารถนำวิธีการวิเคราะห์แหล่งอ้างอิงเชิงคุณภาพหรือเชิงปริมาณ โดยผู้วิจัยหรือผู้พัฒนานำรูปแบบที่ได้ให้ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิในด้านนั้นๆ ทำการตรวจสอบรูปแบบทั้งที่เป็นไดอะแกรม แผนภาพ แผนภูมิโดยใช้วิธีการทางสถิติทางการวิจัยซึ่งการตรวจสอบควรคำนึงถึงคุณลักษณะ 2 ข้อคือ (อุทุมพร จามรมา 2541)

(1) การตรวจสอบความสัมพันธ์เชิงเหตุผล ตัวแปร เส้นทาง และสถิติที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบที่ได้

(2) หาค่าสัมพัทธ์ระหว่างตัวแปรระหว่างเส้นทาง ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันซึ่งจะตรวจสอบนำไปสู่คำตอบ ว่าเป็นการสร้างรูปแบบใหม่หรือต้องปรับปรุงหรือพัฒนารูปแบบเดิม

Brown W. B. and D. J. Moberg (1980) ได้เสนอแนวคิดการตรวจสอบรูปแบบ ไว้ว่าการวิจัยในเชิงคุณภาพ ที่ใช้ความละเอียดอ่อน มากกว่าการวิจัยในเชิงปริมาณ นั้น ควรให้ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้ตรวจสอบความถูกต้อง และเหมาะสม ซึ่งเชื่อว่าผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้รู้ และได้เสนอแนวคิดในการตรวจสอบรูปแบบ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ไว้ดังนี้

(1) การตรวจสอบ โดยผู้ทรงคุณวุฒินั้นไม่ได้เน้นถึงผลสัมฤทธิ์ของเป้าหมายแต่จะเป็นการวิเคราะห์ในเชิงวิจารณ์อย่างละเอียด และลึกซึ้งในประเด็นที่สำคัญเฉพาะ ซึ่งไม่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ก็ได้ แต่ก็สามารถผสมผสานปัจจัยอื่นๆ ในด้านการพิจารณาต่างๆ ให้เข้าด้วยกัน ขึ้นอยู่กับดุลพินิจ วิจารณ์ญาณของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ได้ข้อสรุปของสิ่งที่ตรวจสอบให้เกิดคุณภาพ ประสิทธิภาพ และความเหมาะสม

(2) เป็นรูปแบบการตรวจสอบเฉพาะทาง ต้องให้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางในเรื่องที่ตรวจสอบ โดยมีการพัฒนารูปแบบมาจากรูปแบบของการวิจารณ์งานศิลป์ ซึ่งมีความลึกซึ้ง และละเอียดอ่อน ไม่สามารถที่จะประเมินค่าด้วยเครื่องวัดได้ แต่ต้องใช้ความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ ชำนาญการโดยเฉพาะ จากผู้ทรงคุณวุฒิตั้งระดับสูงมาช่วยในการตรวจสอบและวินิจฉัย

(3) เป็นรูปแบบที่น่าเชื่อถือว่าถูกต้องมีความเป็นไปได้สามารถนำไปปฏิบัติได้แนวถึงแนวความคิดใหม่รูปแบบใหม่ทั้งนี้เพราะผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญแล้ว

(4) เป็นรูปแบบที่ยืดหยุ่นสามารถตรวจสอบได้โดยการพินิจพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้ทรงคุณวุฒิในการเลือกผู้ทรงคุณวุฒิจะเน้นที่สถานภาพทางวิชาชีพ ประสบการณ์ และการเป็นที่เชื่อถือของวิชาชีพนั้นเป็นสำคัญ

การตรวจสอบรูปแบบในการวิจัยครั้งนี้เป็นการใช้ตัวบุคคลหรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ และประสบการณ์ในการบริหารการส่งเสริมการอ่านของนักเรียนในสถานศึกษา

ดังนั้น คำว่า “รูปแบบ” หรือ “Model” สำหรับในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง สิ่งที่แสดงโครงสร้าง ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบและแนวทางในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง โดยการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบไปด้วยผู้ที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาตลอดชีวิต ด้านการเกษตร ด้านเกษตรพอเพียง และผู้ปฏิบัติที่ประสบผลสำเร็จเกี่ยวกับความพอเพียง

ตอนที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนา

3.1 ความหมายของการวิจัยและพัฒนา

การวิจัยพัฒนามีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้หลายท่านดังนี้

สุวิมล ว่องวาณิช (2546) กล่าวว่า การวิจัยและพัฒนา หมายถึงการวิจัย เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและนำไปใช้ในการปรับปรุง หรือส่งเสริมพัฒนาการให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

บุญธรรม กิจปริดาบริสุทธิ (2547) กล่าวว่า การวิจัยและพัฒนามาจากคำว่า Educational research and development เรียกว่า R & D เป็นวิธีการที่ใช้พัฒนาและตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมของงานการศึกษา

สุพัทธ์ พิบูลย์ (2549) กล่าวว่า การวิจัยและพัฒนา(The Research and Development) เป็นลักษณะหนึ่งของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ(Action Research) ที่ใช้กระบวนการศึกษา ค้นคว้า อย่างเป็นระบบ มุ่งพัฒนาทางเลือกหรือกระบวนการใหม่ๆ เพื่อใช้ในการยกระดับคุณภาพงานหรือคุณภาพชีวิต การวิจัยและพัฒนาเป็นการวิจัยเชิงทดลองการวิจัยและพัฒนาจะให้ผลลัพธ์ที่สำคัญ 2 ลักษณะ คือ (1) นวัตกรรมวัสดุที่เป็นชิ้นอัน (Materials) เช่น ชุดการสอน สื่อการสอน ชุดกิจกรรมเสริมความรู้อยู่เป็นต้น (2) นวัตกรรมประเภทที่เป็นรูปแบบ/ วิธีการ /กระบวนการ /ระบบปฏิบัติการ(Methods / Process / Procedure / Style) เช่น รูปแบบการสอน วิธีสอน รูปแบบการบริหารจัดการ เป็นต้น

บุญธรรม กิจปริดาบริสุทธิ (2547) กล่าวว่า การวิจัยและพัฒนาหรือ R & D เป็นการวิจัยประยุกต์เป็นการวิจัยที่เน้นการแสวงหาผลิตภัณฑ์ใหม่ สิ่งประดิษฐ์ใหม่ พัฒนาระบบการพัฒนาระบบและวิธีทำงานและเทคโนโลยีใหม่ๆ โดยใช้การวิจัยเป็นฐาน สำหรับการพัฒนาสิ่งที่ต้องการ

กล่าวโดยสรุปการวิจัยและพัฒนาเป็นกระบวนการศึกษาค้นคว้าอย่างมีระบบ ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งใช้พัฒนารูปแบบการทำงานหรือวิธีการทำงานเพื่อให้สามารถไปใช้พัฒนาและปรับปรุงงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.2 ความสำคัญของการวิจัยและพัฒนา

ทิตินา แคมมณี (2547) กล่าวว่ากระบวนการวิจัยและพัฒนา เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองของตน จึงเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียนให้ประสบความสำเร็จและมีความยั่งยืน การวิจัยและพัฒนาเป็นการพัฒนาแบบหนึ่งที่ใช้การวิจัยเป็นเครื่องมือหรือยุทธวิธีในการดำเนินงาน เป็นการดำเนินการเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในทิศทางหรือลักษณะที่ต้องการโดยใช้กระบวนการวิจัยในการพัฒนางานซึ่งจะช่วยให้เห็นภาพของงานและมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบระเบียบ มีการศึกษาทดลองเพื่อให้เห็นผลประจักษ์มีการตัดสินใจบนฐานข้อมูลที่เชื่อถือได้และมีการปรับปรุงพัฒนาไปเรื่อยๆ

บุญธรรม กิจปริดาบริสุทธิ (2547) กล่าวว่าการบริหารหรือการทำงานใดใดที่มุ่งแก้ปัญหาหรือพัฒนาให้เกิดคุณภาพนั้น เมื่อผู้บริหารหรือผู้ปฏิบัติงานค้นพบปัญหาและเกิดความ

ตระหนักในปัญหา ก็จะคิดค้นรูปแบบสื่อ หรือรูปแบบการพัฒนา ที่มักเรียกว่า “นวัตกรรม” เพื่อใช้ในการแก้ปัญหา หรือพัฒนางานดังกล่าว โดยที่รูปแบบสื่อหรือรูปแบบการพัฒนาที่คิดขึ้น จะต้องมียุทธศาสตร์ หลักการ หรือทฤษฎีรองรับ ในการเลือกเลือกใช้วิธีการปรับปรุงในสิ่งที่มีผู้อื่นให้ศึกษาหรือเคยใช้ได้ผลในสถานการณ์ที่เป็นปัญหาเช่นเดียวกันมาก่อน หรือสิ่งคิดขึ้นใหม่ก็ได้

สุพักตร์ พิบูลย์ (2549) กล่าวว่า การวิจัยและพัฒนาเป็นทางเลือกสำคัญที่จะมีผลต่อการยกระดับคุณภาพงานในองค์กร รวมทั้งการยกระดับคุณภาพชีวิตของบุคคล หากองค์กร / หน่วยงาน / กลุ่มนักวิชาชีพใดๆ มีการพัฒนาสื่อ คู่มือ อุปกรณ์ สิ่งประดิษฐ์ต่างๆ ตลอดจนนวัตกรรมงานใหม่ แล้วนำมาใช้ในการพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง จะส่งผลให้องค์กรหรือนักวิชาชีพกลุ่มนั้นๆ สามารถยกระดับคุณภาพงานได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ บุคลากรหรือคนในรุ่นหลังจะมีนวัตกรรมหรือทางเลือกเพื่อใช้ในการดำรงชีวิตที่หลากหลาย ช่วยให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

สมคิด พรหมจ้อย (2550) กล่าวว่า การวิจัยและพัฒนามีความสำคัญดังนี้

(1) ช่วยให้เกิดความรู้ใหม่หรือวิทยาการใหม่ แนวคิด ทฤษฎีใหม่ การวิจัยช่วยให้เกิดความรู้ใหม่เป็นการเพิ่มพูนวิทยาการให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น คือ ทำให้รู้ในสิ่งที่ยังไม่รู้หรือสิ่งใดที่พอรู้อยู่แล้วก็ทำให้รู้และเข้าใจดียิ่งขึ้น แล้วนำความรู้เหล่านั้นมาพัฒนาเป็นวิทยาการใหม่ๆ หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ต่อไปได้ เช่น พัฒนานวัตกรรม อาทิ คอมพิวเตอร์ ชุดการสอน บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน สื่อการสอน ชุดเอกสารเสริมความรู้ คู่มือประกอบการทำงานวิธีสอน รูปแบบการทำงาน เป็นต้น

(2) ช่วยในการแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ ในการดำเนินงานใดย่อมเกิดปัญหาต่างๆ ได้มากมาย ปัญหาบางปัญหามีความยุ่งยากซับซ้อน การแก้ไขปัญหาโดยการคาดคะเนแบบสามัญสำนึก หรือจากการใช้ประสบการณ์ เป็นการแก้ปัญหาไม่ถูกต้องคือ ไม่รู้ว่าประเด็นที่แท้จริงของปัญหาคืออะไร จึงแก้ปัญหาไม่ถูกต้อง การวิจัยสามารถช่วยให้ทราบสาเหตุของปัญหาอย่างเป็นระบบ รวมถึงแนวทางและวิธีการแก้ปัญหาที่ถูกต้องเหมาะสมที่สุดได้

(3) ช่วยในการกำหนดนโยบายและวางแผนได้อย่างถูกต้อง งานวิจัยและพัฒนาบางเรื่องมีวัตถุประสงค์ที่จะนำผลการวิจัยนั้นไปใช้กำหนดนโยบายหรือวางแผน ตลอดจนนำไปใช้ในการปฏิบัติตามนโยบายหรือแผนที่วางไว้ การวิจัยดังกล่าวจะศึกษาค้นคว้าเพื่อนำมาเป็นแนวทางกำหนดทิศทางการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งการวิจัยจะเป็นส่วนสำคัญในการช่วยชี้ลู่ทางในการวางแผนนโยบายอย่างมีประสิทธิภาพ

(4) ช่วยพัฒนาระบบการบริหารและดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น งานวิจัยบางเรื่องเป็นงานวิจัยที่มีส่วนช่วยเสริมสร้างสมรรถนะทางการบริหารโดยการใช้ความรู้ทางวิชาการ มาอธิบายพฤติกรรมและปัญหาทางการบริหาร การติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานประเมิน 8 ประสิทธิภาพของการทำงานจะช่วยให้ ทราบข้อเท็จจริงตามความเป็นจริง ซึ่งให้ เห็นทั้งประสิทธิภาพ ปัญหา อุปสรรคและแนวทางแก้ปัญหา ซึ่งจะ เป็นข้อมูลที่สำคัญให้ผู้บริหารใช้ในการวินิจฉัย สั่ง การ หรือแก้ไขปัญหาก็ได้มีประสิทธิภาพและเป็นข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการปรับปรุงหรือพัฒนางาน นั้นให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

โดยสรุปกล่าวได้ว่าการวิจัยและพัฒนาเป็นกระบวนการที่ช่วยให้ผู้วิจัยหรือ ผู้เกี่ยวข้องสามารถค้นหาข้อเท็จจริงต่างๆ และนำเอาข้อเท็จจริงหรือผลการวิจัยนั้นๆ มาพิจารณา ใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวาง นับตั้งแต่การค้นคว้าหาความรู้ใหม่ๆ การกำหนดนโยบาย การ วางแผน การแก้ปัญหาต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งพัฒนาระบบการดำเนินงานให้มี ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3.3 ขั้นตอนของการวิจัยและพัฒนา

Borg and Gall (1989) ได้กล่าวถึงขั้นตอนสำคัญของการวิจัยพัฒนามี 10 ขั้นตอน ดังนี้

(1) การเก็บรวบรวมข้อมูล (Research and Information Collection) โดยการ รวบรวมวรรณกรรม การสังเกตภายในห้องเรียน การเก็บสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องหรือมีอยู่ และเป็น ประโยชน์ในการนำมาทำวิจัย

(2) การวางแผน (Planning) เป็นการวางแผนที่รวมถึงการวางแผนเกี่ยวกับทักษะ การกำหนดจุดมุ่งหมาย การจัดลำดับเนื้อหาวิชา การทดสอบแบบต่างๆ การพัฒนารูปแบบผลผลิต ขั้นต้น รวมทั้งการเตรียมสื่อแบบต่างๆ คู่มือ และแบบทดสอบ

(3) พัฒนารูปแบบขั้นตอนของผลิตภัณฑ์ (Develop preliminary form of product) ขั้นตอนนี้เป็นขั้นการออกแบบและจัดทำผลิตภัณฑ์การศึกษาตามที่วางไว้

(4) การทดสอบเบื้องต้น (Preliminary Field Testing) คือ การนำผลผลิตทั้งหมดมา ทดลองถ้าเป็นโรงเรียนใช้ 1-3 โรงเรียน ถ้าเป็นบุคคลใช้จำนวน 6-12 คน โดยการสัมภาษณ์ การสังเกต และแบบสอบถาม ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล ในเชิงคุณภาพ

(5) ผลผลิตไปปรับปรุง (Main Product Revision) ภายหลังได้รับการเสนอแนะ และทดสอบในเบื้องต้น

(6) ทดสอบกลุ่มย่อย (Main Field Testing) ถ้าเป็นโรงเรียนใช้กลุ่มตัวอย่าง 5 – 15 โรงเรียน ถ้าเป็นบุคคลใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 – 100 คน ในขั้นนี้จะเป็นข้อมูลเชิงปริมาณ 9 ผลลัพธ์และการประเมินผลที่ได้จะเป็นไปตามวัตถุประสงค์ โดยมีการเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุม ตามความเหมาะสม

(7) ปรับปรุงผลผลิตที่ได้จากการทดลอง (Operational Product Revision)

(8) ทดสอบภาคสนาม (Operational Field Testing) เป็นการทดลองโดยใช้กลุ่มตัวอย่าง ถ้าเป็นโรงเรียนใช้ 10 – 30 โรงเรียน ถ้าเป็นบุคคลใช้กลุ่มตัวอย่าง 40 – 200 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ สังเกต แล้วใช้แบบสอบถาม แล้วนำมาวิเคราะห์

(9) ปรับปรุงผลผลิตขั้นสุดท้าย (Final Product Revision) เป็นการปรับปรุงผลผลิต ภายหลังการทดสอบขั้นสุดท้าย

(10) นำไปเผยแพร่ (Distribution) เป็นการประชุม หรือในวารสาร หรือการเผยแพร่ ทางการค้า การเผยแพร่จะนำมาสู่การควบคุมคุณภาพ

ทิสนา แคมมณี (2547) กล่าวว่า ขั้นตอนหลักในการดำเนินการวิจัยและพัฒนา มีขั้นตอนการดำเนินงาน ที่สำคัญแบ่งตามกระบวนการหลักเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการวิจัย (R) และขั้นตอนการพัฒนา (D) ซึ่งเริ่มต้นจาก R เพื่อแสวงหาความรู้ และแนวทางการพัฒนา นวัตกรรม / ผลิตภัณฑ์ และต่อยอดด้วย D_1 คือ การพัฒนานวัตกรรม / ผลิตภัณฑ์ตามแนวทางนั้น ต่อไป คือ ขั้นตอนการวิจัย R_1 เพื่อตรวจสอบและประเมินคุณภาพของนวัตกรรม / ผลิตภัณฑ์ที่ พัฒนาขึ้นหาข้อบกพร่องและวิธีการปรับปรุงแก้ไข และนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุง D_1 ให้เป็น นวัตกรรม D_2 ที่ดีขึ้น ทั้งนี้ นักวิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังกล่าว ซ้ำหลายๆ รอบจนกว่าจะได้ นวัตกรรม / ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด กระบวนการวิจัยและพัฒนาจึงมี ขั้นตอนเรียงลำดับดังนี้ คือ R_1, D_1, R_2, D_2 ซึ่งมีขั้นตอนต่อเนื่องกันไปจนกว่าจะได้ นวัตกรรม / ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน หรือเริ่มต้นจาก R_1, D_1, R_2, D_2 ก็ได้ หากเริ่มต้นจากนวัตกรรม / ผลิตภัณฑ์ที่คิดขึ้น

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์ (2547) ได้ระบุขั้นตอนการวิจัยและพัฒนาโดยเริ่มจาก ขั้นตอนแรก (วิเคราะห์สภาพปัญหาความต้องการจำเป็น) เป็นเพียงการศึกษาให้รู้ ว่างานในหน้าที่ ความรับผิดชอบนั้นมีปัญหาที่แท้จริงคืออะไร การสืบค้นหรือวิธีการหาปัญหาอย่างมีระบบก็คือการ วิจัยเชิงสำรวจ นั่นเอง และเมื่อได้ทราบปัญหาแล้ว ถ้าหยุดนิ่งไม่แก้ปัญหาก็พัฒนาให้ดีขึ้น ก็

ยอมไม่มีการเปลี่ยนแปลงที่ดีเกิดขึ้น จึงต้องคิดค้นรูปแบบหรือนวัตกรรมเพื่อใช้ในการแก้ปัญหา นั่นคือ การพัฒนา และเมื่อพัฒนารูปแบบการแก้ ปัญหาหรือนวัตกรรมแล้ว เพื่อให้รู้ ว่ารูปแบบนั้นมีประสิทธิภาพเพียงใดก็ต้องนำไปทดลองใช้ นั่นคือ การวิจัยเชิงทดลองหากแก้ปัญหา ไม่สำเร็จก็กลับไปวิเคราะห์ปัญหาและปรับปรุงรูปแบบหรือนวัตกรรม แล้วทดลองใช้ใหม่จนสามารถแก้ปัญหาได้สำเร็จ หากแก้ปัญหาได้สำเร็จแล้วก็เขียนรายงานการวิจัย และ เผยแพร่ รูปแบบหรือนวัตกรรมนั้นๆ ให้เกิดประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและวงวิชาการต่อไป

กล่าวโดยสรุปขั้นตอนของการวิจัยและพัฒนาเริ่มต้นจากการวิเคราะห์สภาพปัญหา ความต้องการจำเป็น คิดค้นนวัตกรรมเพื่อนำไปใช้แก้ปัญหา นำนวัตกรรมไปทดลองใช้ ปรับปรุงรูปแบบนวัตกรรม แล้วนำไปใช้ใหม่ จนกระทั่งสามารถแก้ปัญหาหรือมีนวัตกรรมที่มีคุณภาพแล้ว จึงเผยแพร่ นวัตกรรมที่มีคุณภาพและได้มาตรฐาน โดยเริ่มจาก R₁ D₁ R₂ D₂ ทั้งนี้สามารถสรุปขั้นตอนในการวิจัยและพัฒนาเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การประเมินสภาพปัจจุบัน / ปัญหา (ประเมินความต้องการจำเป็น)

ขั้นที่ 2 สร้างรูปแบบที่สอดคล้องกับผลการประเมินสภาพปัจจุบันปัญหาและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ขั้นที่ 3 ทดลองและปรับปรุงต้นแบบอย่างต่อเนื่อง

ขั้นที่ 4 ประเมินผลการทดลองใช้ สรุปผลและเขียนรายงานการพัฒนา

ตอนที่ 4 แนวคิดเกี่ยวกับความพอเพียง

4.1 ความหมายของความพอเพียง

ศิริกุล ดำรงมณี (2546) ได้ให้ความหมายของความพอเพียง ในความหมายตามแนวคิดที่ได้พระราชทานไว้ นั้นว่ามีความหมายมากกว่าการที่มีข้าวอยู่ในยุ้งฉาง ผักและปลาอยู่ในไร่ นา เพียงพอสำหรับการบริโภคในครัวเรือนเท่านั้น แต่ยังกินความหมายลุ่มลึก และผูกพันสอดคล้องไปถึงปรัชญาและแนวคิดในการดำรงชีวิตอยู่ของผู้คน ชุมชนและสังคมไทยในภาพรวม

ประเวศ วะสี (2542) กล่าวว่า พอเพียงหมายถึง 1) แนวคิด 2) ทศนคติ 3) ความเชื่อมโยง และ 4) ค่านิยมบางประการที่อยู่มั่นตัวของคำว่าพอเพียง จึงถือว่าเป็นพอเพียงอย่างแท้จริง ส่วนคำว่าวัฒนธรรมถ้าไม่เข้าใจพอเพียงแล้วคนส่วนใหญ่ก็จะนึกถึงการทำเกษตรตามความรู้ความสามารถของตนเองแต่การเกษตรแบบพอเพียงเป็นการทำการเกษตรบนที่ดินของตนเองในปริมาณที่เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือนและเพื่อให้มีรายได้เพียงพอสำหรับใช้จ่ายใน

ครัวเรือนไม่จำเป็นต้องหารายได้เกินต้องการของเรามากจนเกินไปดังนั้นกล่าวได้ว่าพอเพียงคือ วัฒนธรรมที่ไม่ใช่การรู้จักการทำเกษตรกรรมหรือคุณธรรมจริยธรรมเท่านั้นแต่เป็นการเข้าถึงการปฏิบัติ การบริโภค เท่าที่จำเป็น

ประเวศ วะสี (2542) ได้ให้ทัศนะและความหมายเกี่ยวกับพอเพียงว่าหมายถึง เศรษฐกิจพอเพียง คือ “เศรษฐกิจที่มีรูปแบบเป็นทางสายกลาง หรือเศรษฐกิจแบบมีชนิมาปฏิบัติ เพราะเชื่อมโยงทุกเรื่องเข้ามาด้วยกันทั้งเศรษฐกิจจิตใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ที่จริงคำว่า เศรษฐกิจ เป็นคำที่มีความหมายในทางที่ดี ที่หมายถึงความเจริญที่เชื่อมโยง กาย ใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน แต่ได้มีการนำเอาคำว่า เศรษฐกิจไปใช้ในลักษณะที่แยกส่วน ที่หมายถึงการแสวงหาเงินเท่านั้น เมื่อแยกส่วนก็ทำลายส่วนอื่นๆ จนเสียสมดุลและวิกฤต”

ปรีชา ธรรมา (2543) ได้ให้ความหมายของความพอเพียงว่า หมายถึง ความสามารถในการกระทำกิจการใดๆ ได้สำเร็จตามเป้าประสงค์ของตนเองเป็นการกระทำของบุคคลกลุ่มบุคคล หรือชุมชนที่มีความสามารถของตนเองอย่างพอเพียงโดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยความช่วยเหลือหรือความร่วมมือจากภายนอก

พระพรหมคุณาภรณ์ (2546) ปราชญ์แห่งพุทธธรรมได้มองพอเพียงในแง่วัตถุนิยม และจิตวิสัยดังนี้ 1) มองอย่างวัตถุนิยม มองภายนอก คือ ต้องมีกินมีใช้ มีปัจจัยสี่เพียงพอที่เราพูดว่า พอสมควรกับอัตภาพ ซึ่งใกล้เคียงกับคำว่าพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ 2) ส่วนความหมายด้านจิตวิสัย หรือด้านจิตใจภายในคือคนจะมีความรู้สึกเพียงพอไม่เท่ากัน บางคนมีเป็นล้านก็ไม่พอบางคนมีนิดเดียวก็พอ เป็นการเพียงพอทางจิต

สุเมธ ตันติเวชกุล (2545) ได้กล่าวว่าความพอเพียงการมีสติตัดสินใจในการยับยั้งชั่งใจที่จะบริโภคเกินความจำเป็น เป็นการรู้ว่าพอดี พอแล้วอยู่ได้ด้วยความสบายใจ ไม่เดือดร้อนคนอื่น ไม่เป็นภาระของสังคมและไม่ชวนขยายสิ่งที่ไกลเกินตัวเกินความสามารถที่มีอยู่ไม่กู้หนี้ยืมสินสามารถสร้างสิ่งที่มีอยู่ในครอบครัวให้เกิดประโยชน์สูงสุด

กรมการพัฒนาชุมชน (2549) ให้คำนิยาม ความพอเพียงว่าจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อมๆ กัน ดังนี้

ความพอประมาณ หมายถึง การรู้จักประมาณตนเองในการบริโภคอุปโภค การใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็นการรู้จักพอไม่ยิ้นดียิ้นร้ายอยากได้อะไรก็มีมากจนเกินไป

ความมีเหตุผล หมายถึง การตั้งสติยั้งคิดเพื่อตัดสินใจว่าควรหรือไม่ควร ดีหรือไม่ดีเป็นผลเสียต่อตนเอง ครอบครัวและสังคมหรือไม่การมีคุณธรรมอยู่ในใจ

การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง ความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัวเองทั้งในปัจจุบันและในอนาคตโดยไม่ย่อท้อต่อผลกระทบนั้นๆ แม้ว่าจะเป็นวิกฤติใดๆ ก็ตามที อภิรัชย์ พันธเสน (2549) กล่าวว่า พอเพียง เป็นแนวพระราชดำริที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช ฯ ได้ทรงพระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย ซึ่งมีหลักการสำคัญ คือ “ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนให้มีความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี”

สรุปได้ว่า ความพอเพียงหรือเศรษฐกิจพอเพียง จึงมีความหมายเหมือนกันซึ่งหมายถึง การรู้สติดังคิดเพื่อกระทำการบางอย่างให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของตนเอง ครอบครัวหรือชุมชน ชุมชนที่มีความสามารถของตนเองอย่างพอเพียงโดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยความช่วยเหลือหรือความร่วมมือจากภายนอกสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยไม่เป็นภาระกับใคร อยู่อย่างสมฐานะไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือยไม่หลงไหลไปกับกระแสทุนนิยม สามารถบูรณาการบริบทและสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้เข้า การดำรงชีวิตได้

4.2 ส่วนประกอบของความพอเพียง

ความพอเพียงมีส่วนประกอบที่สำคัญอยู่ 3 ส่วนด้วยกัน (ปรีชา ธรรมมา 2543) คือ

(1) ส่วนที่เกี่ยวกับความสามารถในตัวของคน ได้แก่ เชาวปัญญา ความถนัด ความคิดสร้างสรรค์ ประสบการณ์ การเรียนรู้ การศึกษาเล่าเรียน การเข้าใจตนเอง การปรับตัว ทักษะและคตินิยมที่จำเป็นต่อการปฏิบัติภารกิจงาน

(2) ส่วนที่เกี่ยวกับกิจการงาน ได้แก่ การรู้ลักษณะของภาระงาน การรู้วิธีทำงาน การรู้วิธีแก้ปัญหาการวางแผนงาน การประเมินผลงานและการสร้างงาน

(3) ส่วนที่เกี่ยวกับเป้าประสงค์ของคนในการกระทำกิจการงาน ได้แก่ ความคาดหวังความต้องการ แรงจูงใจ ระดับความปรารถนา ความกล้าเสี่ยง ประสบการณ์ด้าน

ความสำเร็จ ความล้มเหลว การหวังความสำเร็จ การกลัวความสำเร็จ รางวัลและโทษที่จะเป็นผลตามมา

กล่าวโดยสรุปคือ ส่วนประกอบสำคัญ 3 ส่วนของความพอเพียง เป็นเหตุปัจจัยที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของสภาพร่างกายและจิตใจรวมทั้งงานที่ทำภายในสิ่งแวดล้อมอันเป็นเหตุปัจจัยที่สามารถเกื้อหนุนหรือขัดขวางได้แล้วแต่กรณีๆ ไปและจะเห็นได้ว่าคุณสมบัติย่อยในส่วนประกอบทั้งสาม เมื่อประสมประสานกันเข้าในตัวบุคคลจะแสดงออกมาให้ปรากฏว่าบุคคลนั้นมีต้นที่สามารถพอเพียงหรือไม่ประการใด

4.3 ปัจจัยที่เกื้อหนุนความพอเพียง

ปัจจัยที่เกื้อหนุนความพอเพียงได้มากหรือน้อยเพียงใด ได้แก่บริบทต่างๆ ของการกระทำกิจการงาน บริบทเหล่านี้ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (สภาพของดินฟ้าอากาศความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ) สภาพทางเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัสดุ อุปกรณ์ แหล่งความรู้ และสื่อต่างๆ ที่หาได้ เพื่อใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตการทำงานตามเป้าประสงค์ เหตุการณ์รุนแรงที่เกิดจากปัจจัยเหล่านี้ได้แก่ ภัยธรรมชาติ วิกฤตทางเศรษฐกิจ ทางสังคม ทางการเมือง รวมทั้งอุบัติเหตุที่มีผลกระทบอย่างมากต่อความพอเพียงในชีวิตประจำวัน ขณะเดียวกันเหตุการณ์รุนแรงเหล่านี้เป็นเครื่องพิสูจน์ให้เห็นอย่างแน่ชัด ว่ามีความพอเพียงและเข้มแข็งแห่งตน ณ ระดับใดในวิกฤต

นอกเหนือไปจากคุณลักษณะสำคัญของผู้มีความพอเพียง รวมทั้งปัจจัยที่เกื้อหนุนหรือบั่นทอนความพอเพียงดังกล่าวแล้ว ยังต้องพิจารณาในส่วนที่เกี่ยวกับระดับความพอเพียง ภายในขอบข่ายอันพอเหมาะพอควรอีกด้วย ทั้งนี้เพราะหากมีความพอเพียงแห่งตนระดับสูงเกินไป จะถูกมองในแง่ของการมีพฤติกรรมประเภทที่ไม่พึงพาดอาศัยผู้อื่นมากเกินไปจนกลายเป็นความหย่อหยิ่ง ทะนงตน อวดดี อวดเด่นอวดเก่งขาดความสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่นทำให้ต้องมีชีวิตอยู่อย่างโดดเดี่ยว โอกาสที่จะสัมผัสโลกภายนอกจะลดน้อยลงไปในขณะเดียวกันตนเองต้องแบกภาระงานที่มากและหนัก ปิดกั้นตนเองไม่ให้การตอบสนองจากการบริการหรือจากการใช้เครื่องอุปโภคบริโภคจากแหล่งอื่นเท่าที่ควรจะได้ ไม่ว่าจะในรูปแบบการค้าขายหรือการแลกเปลี่ยนระหว่างกันผลที่สุดกลายเป็นบุคคล กลุ่มบุคคล หรือชุมชนที่มีโลกทัศน์แคบ เป็นผู้ทำความสิ้นเปลืองหรือความสูญเสียให้กับทรัพยากรหรือปัจจัยต่างๆ อันเป็นส่วนประกอบของการผลิต ส่วนผลที่บังเกิดจากการมีความ พอเพียงระดับต่ำเกินไปย่อมแสดงถึงความด้อยในด้านความสามารถทำกิจการงานไม่บรรลุเป้าประสงค์เท่าที่ควรตนเองไม่ได้รับการตอบสนองความต้องการทำอะไรไม่ได้ตามคาดหวัง

นับว่าเป็นความล้มเหลว ฟังพาดตนเองไม่ได้ ไม่ได้รับผลตอบแทนอันควร ทำให้เสียโอกาสเสียเวลา ไม่คุ้มค่าตนเองด้วยคุณค่าด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงต้องมีความจำเป็นต้องมีการบอบหรือขอบเขตอันเหมาะสมสำหรับความพอเพียงซึ่ง (ปรีชา ธรรมมา 2543) ได้กล่าวว่าขอบเขตความพอเพียงอันเหมาะสมเท่าที่สามารถวิเคราะห์สรุปความจากกระแสพระราชดำรัสดังกล่าวปรากฏว่า ส่วนใหญ่อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดให้ผู้ประกอบอาชีพถือปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

- (1) การผลิต ไม่มากเกินไปจนความจำเป็นหรือมากเกินไปจนทำให้ค่าของผลผลิตตกต่ำไป
- (2) ต้นทุนการผลิต ไม่ใช่วัตถุดิบราคาแพงหรือวัตถุดิบจากนอกท้องถิ่นห่างไกล ซึ่งต้องเสียค่าขนส่งมีราคาแพงมากขึ้นเพราะมีค่าขนส่งเพิ่มเข้ามา
- (3) การบริโภค ไม่ก่อให้เกิดความฟุ่มเฟือยในการบริโภค ไม่ทำให้เกิดความสูญเปล่าความอดดีอดเด่นในการบริโภค
- (4) ความสุขความพอใจ ไม่ก่อให้เกิดผลเสียกับตัวเอง ไม่แสวงหาความสุขจากการเอาัดเอาเปรียบผู้อื่น
- (5) การเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น เมื่อผลผลิตมีเหลือต้องแบ่งปันให้ผู้อื่นที่ขาดแคลนโดยการให้เปล่าหรือการแลกเปลี่ยนผลผลิต
- (6) เทคโนโลยี เครื่องมือ เครื่องจักรกล เครื่องทุ่นแรงราคาไม่แพง ไม่ทำให้เกิดความเดือดร้อน ไม่ส่งผลเสียต่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่เกื้อหนุนความพอเพียงสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สภาพทางเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัสดุ อุปกรณ์ แหล่งความรู้ และสื่อต่างๆ ภัยธรรมชาติ วิกฤตทางเศรษฐกิจ ทางสังคม ทางการเมือง รวมทั้งอุปนิสัยที่มีผลกระทบอย่างมากต่อความพอเพียงในชีวิตประจำวัน

4.4 คุณลักษณะด้านความพอเพียง

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องพบว่า ได้มีผู้ระบุถึงคุณลักษณะของการเป็นคนที่มีความพอเพียง ดังนี้

จรรย์ อิศรางกูร ณ อยุธยา (2548) ได้กล่าวว่าลักษณะความพอเพียงมีหลักพิจารณาได้แก่ ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว และเงื่อนไข 2 ประการคือ ความรู้ หมายถึง การรู้ในสิ่งต่างๆ รอบด้านและรู้ว่าจะเอาความรู้นั้นมาใช้อย่างไรเพื่อนำมาบูรณาการในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง และคุณธรรม หมายถึง ความตระหนักรู้ในคุณธรรม จริยธรรม มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซื่อสัตย์ อดทนและมีความเพียร

สมชัย จิตสุชน (2542) ได้กล่าวไว้ในการสัมมนาวิชาการประจำปีการศึกษา 2542 เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง ว่าคนที่มีความพอเพียงประกอบด้วยคุณสมบัติหลักๆ 4 ประการคือ

- (1) ความพอประมาณ
- (2) ความมีเหตุผล
- (3) ความซื่อสัตย์
- (4) ความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวัง

ปรีชา ธรรมมา (2543) ได้กล่าวว่่าลักษณะคนที่มีความพอเพียงเป็นดังนี้

(1) เมื่อเผชิญกับปัญหาอุปสรรคสามารถเอาเข้าประสงคือื่นมาแทนเข้าประสงคืที่มีอุปสรรคขัดขวางได้

(2) เมื่อเผชิญกับความวิตกกังวลสามารถแสดงกลวิธานในรูปแบบต่างๆ

(3) เมื่อต้องเผชิญกับสิ่งเ้ายวนใจสามารถอดทนรอได้ คอยได้

(4) เมื่อได้รับการประเมินตามสภาพความเป็นจริงสามารถปรับตัวหรือพฤติกรรม

ให้เหมาะสมกับสถานการณ์หรือแต่ละบุคคล

(5) เมื่อเผชิญกับความผิดพลาดสำนึกผิดและแก้ไขสิ่งผิด

(6) สามารถควบคุมตนเองได้ขณะที่ไม่มีการควบคุมจากภายนอก

(7) เมื่อเผชิญกับความตื่นเต้นเร้าใจของกลุ่มบุคคลไม่ด่วนตอบสนองของความตื่นเต้น

เร้าใจภายในกลุ่ม

(8) เมื่อรับรู้สภาพแท้จริงของระเบียบกฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติต่างๆ ในชีวิตประจำวัน

จะไม่รู้สึกว่่าได้รับความเสียหายจากระเบียบ กฎเกณฑ์และข้อปฏิบัติต่างๆ

(9) การเผชิญกับความล้มเหลวความสำเร็จและความผิดพลาดสามารถแก้ไข

ข้อผิดพลาดและภาคภูมิใจกับความสำเร็จ

(10) ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

สุเมธ ตันติเวชกุล (2545) ได้กล่าวไว้ในวารสารข้าราชการว่่าลักษณะคนที่มีความพอเพียงแห่งตนเป็นดังนี้

(1) มีความประหยัด

(2) มีความซื่อสัตย์สุจริต

(3) ใฝ่หาความรู้

(4) ปฏิบัติตนในแนวทางที่ศีลดละสิ่งชั่ว

วารี ถาวรรุ่งกิจ (2548) ได้สรุปว่่าคนที่มีความพอเพียงมีลักษณะดังนี้

- (1) ฟังพาดตนเอง
- (2) มีความรับผิดชอบ
- (3) มีความพอประมาณ
- (4) มีความขยัน
- (5) มีความซื่อสัตย์
- (6) มีความสุจริต
- (7) มีสติ
- (8) มีปัญญา
- (9) มีความเพียร
- (10) มีความอดทน
- (11) มีความรอบคอบ

สกุลศักดิ์ อินหล้า(2551) ได้กล่าวว่า การที่คนเราจะตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น จะต้องประกอบด้วยเงื่อนไข 2 ส่วน คือ เงื่อนไขความรู้ และคุณธรรม

เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย

- (1) มีความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน
- (2) มีความรอบคอบมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และ

ความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

เงื่อนไขคุณธรรม ประกอบด้วย

- (1) มีความตระหนักในคุณธรรม
- (2) มีความซื่อสัตย์สุจริต
- (3) มีความเพียร
- (4) ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2552) กล่าวว่า ความพอเพียงมีลักษณะที่ควรคำนึงถึง 5 ประการ ได้แก่

(1) แนวความคิด เป็นวิธีการหรือข้อเสนอแนะเพื่อการใช้ชีวิต การวางตัว การปฏิบัติ จากความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมใช้ประเพณีและวัฒนธรรม ความเชื่อมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ความเปลี่ยนแปลงเพื่อให้สามารถฟันฝ่าวิกฤติต่างๆ และส่งผลให้ตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม อยู่รอดปลอดภัย มั่นคงและเกิดความยั่งยืน

(2) คุณลักษณะความพอเพียงสามารถนำมาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติใน

การยึดทางสายกลางเพื่อการดำเนินชีวิตและพัฒนา

(3) คำนิยามความพอเพียงจะต้องประกอบด้วยคุณลักษณะสามประการดังนี้

(3.1) ความพอประมาณ หมายถึงความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

(3.2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆอย่างรอบคอบ

(3.3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

(4) ข้อกำหนดเพื่อการตัดสินใจในการดำเนินงานโครงการหรือกิจกรรมให้พอเพียงนั้นต้องเป็นผู้ที่มีพื้นฐานในด้านความรู้และคุณธรรมจริยธรรมได้แก่ความรู้ด้านงานต่างๆ เป็นอย่างดีมีเหตุผลในการนำความรู้มาใช้ในการบูรณาการเพื่อวางแผนการปฏิบัติและดำเนินงานโดยไม่ประมาท ส่วนด้านคุณธรรมจริยธรรมนั้นต้องมีความมุ่งมั่น ซื่อสัตย์ รอบคอบ ขยัน อดกลั้นอดทนมีสติสัมปชัญญะในการดำรงชีวิต

เงื่อนไขการตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน คือ ความรู้ ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ ส่วนคุณธรรมประกอบด้วย ความตระหนัก ความซื่อสัตย์และความอดทนมีความเพียรในการใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

(5) ความคาดหวังจากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีความเข้มแข็งมีการพัฒนาและประยุกต์ใช้กับตนเอง ครอบครัวและสังคมยอมรับความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าคุณลักษณะด้านความพอเพียง หมายถึงลักษณะพฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคลที่แสดงออกในรูปของลักษณะท่าที อุปนิสัย ความรู้สึกนึกคิด และความประพฤติ ในคุณลักษณะ ความซื่อสัตย์ ความประหยัด ความขยัน ความรอบคอบ ความอดทน ความรับผิดชอบ และการควบคุมตนเอง

4.5 ความพอเพียงตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ความพอเพียงตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมีนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญได้ให้คำจำกัด และหลักปฏิบัติเพื่อความพอเพียงตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไว้หลายท่านดังนี้

อรสุตา เจริญรัต (2546) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการเกิดขึ้นการดำรงอยู่ และการปรับตัว ของเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย กล่าวว่าเศรษฐกิจพอเพียงโดยนัย ของความสามารถในการตอบสนองความต้องการของตนเองที่ปรากฏอยู่ในรูปของความสมดุล ระหว่างการผลิต และการบริโภค รวมทั้งดุลยภาพระหว่างความสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติ มนุษย์กับมนุษย์ ความสมดุลระหว่างกายกับจิตของมนุษย์นั้น เกิดขึ้นและดำรงอยู่ภายใต้สังคม ประเพณีของหมู่บ้าน นี้ได้ด้วยเงื่อนไขหลักสำคัญ 2 ประการประการแรกคือ การมีวิถีการผลิตแบบ ยั่งยืนของหมู่บ้าน ซึ่งการผลิตเป็นไปเพื่อตอบสนองต่อการบริโภคของตนเองเป็นหลักประการที่ สองคือศักยภาพของหมู่บ้านที่ยังคงสามารถดำรง รักษาอำนาจในการดูแลจัดการทรัพยากรต่างๆ และกระบวนการขัดเกลาทางสังคมของตนเองไว้ทำให้สามารถใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่จัดการให้ กิจกรรมการผลิตและกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่นๆ ตอบสนองความต้องการในการบริโภคของตนเอง อย่างสมดุล

นิमित ไคร์วานิช (2544) , ประเวศ วะสี (2542) และ (สุเมธ ตันติเวชกุล 2543)สรุปว่า ความพอเพียงเป็นคุณลักษณะทุกคนทุกคนรอบคร้วที่ควรมีคือการอยู่ด้วยกันด้วยความรัก ความ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความซื่อสัตย์ สามัคคีกัน อาทรต่อกันในครอบครัว ต่อชุมชนและต่อสังคม รู้จัก ยอมรับตนเองและผู้อื่น รักษาสิ่งแวดล้อม เสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งอยู่อย่างมีสติ พอประมาณ เรียนรู้ไปด้วยกันสมานฉันท์กันสามารถปรับตัวได้กับทุกสถานการณ์และวิกฤติต่างๆ ดูแล สิ่งแวดล้อมธรรมชาติอยู่กับธรรมชาติได้อย่างมีดุลยภาพบนพื้นฐานของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ทำองถิ่นเอื้อต่ออาชีพและดำรงชีวิตให้มีความมั่นคงค่อยๆเปลี่ยนแปลงสภาวะปัญหาให้เกิด สุขภาพจิตและสุขภาพกายที่ดีเมื่อความพอเพียงในลักษณะดังกล่าวสมบูรณ์เชื่อมโยงในด้านกาย ใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมให้เกิดความสมดุลและพอเพียง

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2548) เป็นการดำรงชีวิตอยู่อย่างพอดี แล้วขยับขยายให้มีมากขึ้นไปอีกได้โดยถูกต้องชอบธรรมเป็นลำดับ(อุดมพร อมรรธรรม, 2549) ตาม ความจำเป็นและความสำคัญของมนุษย์ ความเสื่อมโทรมและหมดไปของสภาพแวดล้อมมากกว่า การผลิตสิ่งของมีความเป็นตัวของตัวเองในลักษณะกลุ่มที่สามารถจัดการกับหน่วยการผลิตที่ หลากหลายด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสมสามารถคิดสร้างและริเริ่มได้เองจากชุมชนเป็นฐาน

กรมการพัฒนาชุมชน (2549) ความพอเพียงเกิดจากการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้โดยนำหลักทางสายกลางมาใช้ในการปฏิบัติได้แก่ การประมาณตนเอง การมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี โดยมีเงื่อนไขสองประการได้แก่ความรู้และคุณธรรม

สมหมาย สาททรัพย์ (2546) สามารถพึ่งตนเองได้โดยไม่เดือดร้อน โดยสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตัวเองให้มีความพอกินพอใช้ไม่มุ่งหวังสร้างความเจริญยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วประการเดียว ผู้มีความเพียงพอในการพึ่งตนเองสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้นไปได้ตามลำดับ

Schumacher (1999) มีการควบคุมการขยายตัวของความต้องการ(กิเลส) ให้พอเหมาะพอดีเป็นสำคัญ เมื่อการผลิตมีปริมาณที่กว่าความต้องการแล้วจึงนำความมีอยู่ที่เหลือใช้ไปแจกจ่ายให้ผู้ที่ขาดแคลนหรือด้อยกว่าเป็นการเอื้ออารีต่อชุมชน และนำเสนอสำหรับอนาคตที่มีภูมิคุ้มกันที่ดี

เมื่อกล่าวโดยสรุป ความพอเพียงเป็นดำเนินชีวิตของบุคคลที่สามารถอยู่ได้อย่างทำให้เดือดร้อนกับผู้อื่น มีสติรู้คิดในการดำรงชีวิตอย่างไม่ประมาท ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีความรอบรู้มีคุณธรรมจริยธรรมมีความสุขและพอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ มีการบริโภคอุปโภคพอเหมาะพอดี ขยันอดกลั้นอดทนสามารถรักษาสุขภาพของตนเองให้ดำรงอยู่ได้บนพื้นฐานและวิถีชีวิตตามครรลองคลองธรรมวัฒนธรรมและประเพณี

4.6 องค์ประกอบเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงมีองค์ประกอบจากคำในความหมายและคุณลักษณะของความพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้เสนอองค์ประกอบเศรษฐกิจพอเพียงดังนี้

พระธรรมปิฎก (2543) ได้กำหนดไว้ว่าเศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วย เศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นวัตถุดิบ มีปัจจัยสี่สำหรับบริโภคและใช้เพียงพอกับอัตรภาพให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมในชุมชนได้ กับเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นจิตวิสัย มีความรู้สึกรู้ว่าเพียงพอเป็นการพอเพียงทางจิตและความต้องการที่ไม่โลภ ไม่ขวนขวายจนเกินกำลัง ทั้งที่เป็นวัตถุดิบและจิตวิสัยต้องประกอบด้วยองค์ประกอบอีก 3 ด้าน ดังนี้

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2547) ได้เสนอองค์ประกอบเศรษฐกิจพอเพียงดังนี้

(1) ด้านความพอประมาณ เป็นความพอดีไม่น้อยไม่มากเกินไปในการพูดจาการบริโภคที่ไม่เกินความจำเป็น การจัดการผลิต จัดการหน่วยการผลิต และการใช้เทคโนโลยีการผลิต

ที่เหมาะสมกับทรัพยากรในชุมชนให้มีประสิทธิภาพโดยไม่เบียดเบียนตนเองไม่เบียดเบียนผู้อื่น และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติให้เสื่อมโทรม พร้อมกับไม่สร้างภาระหนี้สินที่เกินความสามารถชำระคืนได้ องค์ประกอบด้านความพอประมาณ ผู้วิจัยได้กำหนดองค์ประกอบย่อยจากการศึกษาเนื้อหาได้ จำนวน 6 ด้าน ดังนี้

(1.1) การพูดจาในปริมาณพอดีพูดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ หมายถึง การสื่อความหมายจากคำพูดเพื่อให้บุคคลอื่นได้ฟังอย่างเข้าใจ โดยพูดเฉพาะส่วนที่เป็นประโยชน์ไม่น้อยไปจนทำให้คนฟังสรุปความหมายไม่ได้และไม่มากไปจนทำให้คนฟังเบื่อหน่าย

(1.2) การบริโภคที่ไม่เกินความจำเป็นไม่ฟุ่มเฟือย หมายถึง การรับประทานอาหารการใช้จ่าย และการนำเอาทรัพยากรมาใช้อย่างเหมาะสมกับกิจกรรม โดยไม่ขาดแคลนและไม่ทำให้ทรัพยากรที่ใช้เหลือจากกิจกรรมนั้น

(1.3) การใช้ทรัพยากรในการผลิตที่สมดุลกับผลผลิตที่ได้ หมายถึง การทราบถึงผลผลิตที่จะได้รับในการผลิต แล้วมีการนำเอาทรัพยากรมาใช้ในการผลิตนั้นอย่างเหมาะสมกับผลผลิตนั้น

(1.4) การไม่สร้างภาระหนี้สินที่เกินความสามารถชำระคืนหรือมีหนี้สินที่ไม่ทำให้ครอบครัวเดือดร้อน หมายถึง การไม่มีหนี้สินหรือมีหนี้สินเหมาะสมสามารถชำระคืนได้ตามกำหนด และหลังการชำระคืนไม่มีผลกระทบที่ทำให้เกิดความเดือดร้อนในครอบครัว

(1.5) มีหน่วยการผลิตที่เหมาะสมกับทรัพยากรชุมชน หมายถึง การมีโรงงานหรือกลุ่มองค์กรที่ทำหน้าที่ผลิตในชุมชนขนาดเหมาะสมกับปริมาณทรัพยากรการผลิตที่มีอยู่และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติให้เสื่อมโทรม

(1.6) มีเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการผลิตและไม่กระทบสิ่งแวดล้อม หมายถึง การนำเอาเทคโนโลยีการผลิตมาใช้แปรรูปวัตถุดิบที่เหมาะสม ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติให้เสื่อมโทรม

(2) ด้านความมีเหตุมีผล เป็นการตัดสินใจโดยใช้ศักยภาพและมติของชุมชนที่มีอยู่เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการกำหนดวิสัยทัศน์ทิศทางการพัฒนาชุมชน การสร้างความสัมพันธ์ของชุมชน การช่วยเหลือแบ่งปันกัน การรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการลดความต้องการและกิเลสของตนเองและชุมชน ที่พิจารณาจากศักยภาพการพัฒนาให้เห็นถึงผลของการกระทำอย่างรอบคอบในระดับความพอเพียงของชุมชน องค์ประกอบด้านความมีเหตุมีผลได้กำหนดองค์ประกอบย่อยจากการศึกษาเนื้อหาได้ จำนวน 6 ด้าน ดังนี้

(2.1) การใช้ศักยภาพของชุมชนที่มีอยู่เป็นข้อมูลในการตัดสินใจหมายถึงการลงมติกระทำการในชุมชน โดยการนำข้อมูลที่เป็นจุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรค และโอกาสของชุมชนมาเป็นข้อมูลในการลงมติดังกล่าว

(2.2) การกำหนดวิสัยทัศน์หรือแผนชุมชนจากเหตุผล และข้อมูลที่สนับสนุน หมายถึง การวางแผนและทิศทางการพัฒนาของชุมชนในอนาคตที่คำนึงถึงความเป็นไปได้และได้ประโยชน์จริง โดยพิจารณาจากข้อมูลชุมชนและเหตุผลที่ดีประกอบการกำหนดแผนและอนาคตชุมชน

(2.3) การสร้างความสัมพันธ์ภายในและภายนอกชุมชนด้วยเหตุผลที่เพียงพอ หมายถึง การพิจารณาถึงผลที่คาดว่าจะได้รับจากการสร้างสัมพันธ์ภายในและภายนอกชุมชนทั้งผลด้านที่เป็นประโยชน์และผลด้านที่ไม่เป็นประโยชน์

(2.4) การช่วยเหลือแบ่งปันกันในชุมชนอย่างมีเหตุมีผล หมายถึง สภาพการช่วยเหลือกันในชุมชนเป็นไปอย่างมีเหตุมีผลที่ดีและเกิดประโยชน์จากกิจกรรมแท้จริง

(2.5) การรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนด้วยเหตุผล หมายถึง การมีเหตุผลที่ดีเหมาะสมในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและรักษาสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ตลอดไป

(2.6) การลดความต้องการหรือกิเลสของตนลงได้อย่างเหมาะสม หมายถึง การมีความต้องการแสวงหาทรัพย์หรือการสะสมทรัพย์ในปริมาณที่ลดลงจากอดีตที่ผ่านมาอย่างเหมาะสมกับสถานะของตน โดยไม่มีใครบังคับ ชูเชิญ และสามารถอธิบายการลดลงของความต้องการหรือกิเลสของตนเองได้

(3) ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดี หมายถึง การเตรียมพร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลง ด้วยการกระทำที่ไม่กระทบสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ มีการประกอบอาชีพและดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนด้วยความมั่นคง อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติไว้สำหรับอนาคต ใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยสีในชุมชนอย่างเหมาะสม ด้วยการมีอิสระในการจัดการและเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน รวมถึงการสืบทอดและพัฒนาภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ชุมชน องค์ประกอบด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดี ได้กำหนดองค์ประกอบย่อยจากการศึกษาเนื้อหาได้ จำนวน 6 ด้าน ดังนี้

(3.1) การกระทำที่ไม่กระทบสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การประกอบกิจกรรมในชุมชนแล้วไม่ทำให้สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายให้มีปริมาณหรือคุณภาพลดลง

(3.2) การมีอาชีพและชีวิตของประชาชนที่มั่นคงในชุมชน หมายถึง ประชาชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนด้วยการประกอบอาชีพหรือหาเลี้ยงชีพได้จากทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนและมีความเชื่อมั่นในการอยู่อาศัยในระยะยาว

(3.3) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติไว้สำหรับอนาคต หมายถึง มีกิจกรรมร่วมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติเพื่อให้มีอยู่และใช้ได้ในอนาคตตลอดไป

(3.4) การมีทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนนำมาใช้เป็นปัจจัยได้อย่างเหมาะสม หมายถึง ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนสามารถนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้เป็นอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย ได้ตามสภาพของชุมชนและมีความมั่นคง

(3.5) การมีอำนาจอิสระในการจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การที่สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการควบคุมจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน โดยไม่ถูกแทรกแซงจากบุคคล หน่วยงาน หรือรัฐ จากภายนอกชุมชน

(3.6) การสืบทอดและพัฒนาภูมิปัญญาและวัฒนธรรมชุมชนให้คงอยู่ หมายถึง การมีกิจกรรมในการทำให้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมชุมชน มีความคงอยู่ตลอดไปและมีการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบันแต่ยังคงเอกลักษณ์ของเดิมไว้

เมื่อกล่าวโดยสรุป เศรษฐกิจพอเพียงจึงมีลักษณะองค์ประกอบสำคัญด้วยความเป็นวิถึ วิสัยและจิตวิสัยที่มีความพอประมาณในการผลิต การบริโภค การลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น และการเพิ่มรายได้จากฐานการผลิตที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นในการนำทรัพยากรมาใช้ ความมีเหตุมีผลในการเชื่ออารีบุคคลอื่นหรือขอรับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น มีเหตุมีผลในการผลิต การบริโภคและการสะสมทรัพย์ตามความเหมาะสมกับความพอดี มีการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีสำหรับป้องกันตนเองโดยการรวมกลุ่มให้เกิดความเข้มแข็ง การประหยัดด้วยการสะสมทรัพย์ที่พอประมาณเหมาะสม และร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีสำหรับชุมชน เศรษฐกิจพอเพียง โดยเฉพาะชุมชนชนบทตลอดไป การพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทของไทยนั้น มีแนวคิดในการพัฒนาที่ยั่งยืนที่สำคัญ คือ หลักความพอเพียงเป็นสิ่งสำคัญของทุกคนที่ต้องพึ่งพาตนเองก่อนโดยคำนึงถึงศักยภาพของตนเอง พื้นฐานความเป็นอยู่ประเพณีและวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติรอบตัวโดยไม่ทำให้สิ่งเหล่านี้สูญหายไปแต่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสมดุลซึ่งจะส่งผลต่อไปทั้งในระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับประเทศ

4.7 การดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

(คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง 2547) นับตั้งแต่ยุคเกษตรกรรมสู่ยุคอุตสาหกรรมหรือยุคโลกาภิวัตน์ เป็นยุคที่มีการแข่งขันกันอย่างรุนแรง แต่ละประเทศมุ่งหวังให้เป็นผู้นำทางด้านเศรษฐกิจ ดังนั้นรายได้ของประชาชาติจึงเป็นตัวชี้วัดและตัดสินว่าประเทศมีการพัฒนา แต่ภัยที่มากับความเจริญ เกิดการแก่งแย่ง เพื่อครอบครองทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติลดน้อยลง อีกทั้งยังถูกทำลาย เกิดภาวะที่เสื่อมโทรม ทั้งจิตใจมนุษย์และสิ่งแวดล้อม เกิดภัยพิบัติขึ้นทั่วโลก เช่น เกิดภัยธรรมชาติน้ำท่วม เนื่องจากการตัดไม้ทำลายป่า ปัญหาต่างๆ เกิดขึ้นตามมาอีกมากมาย เช่น ปัญหาด้านสังคม ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม และปัญหาอื่นๆ อีกมากมาย ประชาชนทั่วโลกต่างได้รับความเดือดร้อน ประเทศไทยเราก็เช่นกัน ได้รับผลกระทบจากปัญหาดังกล่าวอย่างมาก การหลงใหลนำเอาวัฒนธรรมของชาวตะวันตกเข้ามาใช้ กลายเป็นวัตถุนิยม บริโภคนิยม ประชาชนใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย จนมีหนี้สินล้นพ้น จิตใจเสื่อมโทรม ไม่มีความยั้งคิด ขาดศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม ไม่หลงเหลือความเป็นไทย ที่มีจิตใจอ่อนโยน โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีวิถีชีวิต มีวัฒนธรรม ประเพณี ที่ดีงาม จากสภาพดังกล่าวทำให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัววราชนารถที่ 9 ได้ทรงเล็งเห็น และเป็นห่วงพสกนิกรชาวไทยอย่างยิ่ง จึงได้คิดทฤษฎีใหม่ขึ้นมา นั่นคือ เศรษฐกิจพอเพียง เพราะพระองค์ท่านได้ให้ความสำคัญเพื่อแก้ปัญหาและให้ประเทศไทยอยู่รอดให้พ้นจากวิกฤตในยุคโลกาภิวัตน์ และให้มั่นคงและยั่งยืน เศรษฐกิจพอเพียงเป็นการชี้แนวทางในการดำเนินชีวิตของประชาชนทุกระดับ ชุมชน บุคคลหรือองค์กรและทางภาครัฐ สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาประเทศได้ในหลักการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงก็คือให้ดำเนินการทางสายกลางไม่สุดโต่งไปทางใดทางหนึ่ง ให้มีความพอดี พอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันต่อสภาพแวดล้อมความเปลี่ยนแปลงหรือผลกระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากภายนอก นอกจากนี้เศรษฐกิจแบบพอเพียงยังได้ส่งเสริมทางด้านจิตใจให้ทุกคนมีจิตสำนึก มีคุณธรรม มีความซื่อสัตย์ มีความอดทน มีความเพียรพยายาม และมีสติปัญญา ในการดำเนินชีวิต เพื่อให้อยู่รอด ปลอดภัย มีความสุข และมั่นคง ซึ่งเศรษฐกิจพอเพียงนั้นมีคุณลักษณะ 3 อย่าง ได้แก่

ความพอประมาณ รู้จักประมาณตนให้มีความพอดี ดำรงชีวิตโดยความพอดี ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

ความมีเหตุผล การดำเนินชีวิต การตัดสินใจ ต้องอยู่บนฐานของเหตุผลเสมอ ต้องคิดพิจารณาอย่างรอบคอบ

การมีภูมิคุ้มกันที่ดี คือมีความรู้ มีความระมัดระวัง ในการดำเนินชีวิต เตรียมความพร้อมไว้เสมอเมื่อเกิดความเปลี่ยนแปลง หรือสถานการณ์ต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น

การดำเนินชีวิต หรือการดำเนินกิจการใดๆ ในแบบพอเพียงนั้น ต้องมีความรู้รอบด้านทั้งในด้านวิชาการและด้านการปฏิบัติ อีกทั้งต้องมีความรอบคอบ มีความระมัดระวังในการปฏิบัติ และต้องมีคุณธรรม มีความซื่อสัตย์ และความเพียร ดำเนินชีวิตด้วยสติปัญญา

ดังนั้นการนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต จะทำให้ชีวิตมีความสุข ทุกคนสามารถพึ่งตนเองได้ทั้งในระดับครอบครัว บุคคล ชุมชนและองค์กรต่างๆ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติได้อย่างสมดุล และยั่งยืน

4.8 การดำเนินชีวิตโดยการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2552) กล่าวว่าชีวิตแต่ละคนแตกต่างกันไปตามยุคสมัย และสังคมที่สลับซับซ้อน เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลาแต่ทุกคนต้องการที่จะประสบผลสำเร็จสำหรับประเทศไทยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนมาช้านานซึ่งต่อมาคำเอาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและเอกชนโดยเฉพาะภาคเกษตรกรรมซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศเป็นเกษตรกร ดังนั้นการนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ให้กับเกษตรกรจะช่วยให้เกษตรกรมีความเข้มแข็งสามารถยืนหยัดอยู่ได้บนพื้นฐานของความพอเพียง พอประมาณ ทั้งนี้หากเกษตรกรหรือทุกคนในสังคมเข้าใจแล้วจะช่วยให้เป็นเกราะป้องกันตนเองได้เป็นอย่างดี สามารถฝ่าฟันอุปสรรค วิกฤติหรือปัญหาต่างๆ ได้ ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ครอบครัวและชุมชน ต้องมีวิธีการอย่างเป็นขั้นตอนดังนี้

(1) ค้นหาความต้องการของตนเองให้พบว่าการอะไร มีเป้าหมายอย่างไร

(2) วิเคราะห์ข้อมูลของตนเองและครอบครัวซึ่งจะทำให้ทราบสถานะของตนเองและครอบครัวได้ว่ามีปัญหาอะไร มีปัจจัยอะไรบ้างที่เกี่ยวข้องและรู้ถึงผลกระทบต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมเทคโนโลยีและทรัพยากรสิ่งแวดล้อมซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ประการ ได้แก่ ศักยภาพของตนเองเช่น ความรู้ความสามารถ คำชานาญประสบการณ์ ความมั่นคง ความก้าวหน้าฐานะทางการเงิน รายได้ รายจ่ายการออมเป็นต้น และศักยภาพของครอบครัว เช่น วิธีการดำเนินชีวิต เศรษฐกิจครอบครัว ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยมประเพณีและวัฒนธรรม ฐานะทางสังคม ฐานะทางการเงินของครัวเรือนเป็นต้น

(3) การวางแผนในการดำเนินชีวิต ได้แก่ การพัฒนาตนเองให้มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สร้างนิสัยที่มีความคิดก้าวหน้า มุ่งมั่นมีเป้าหมายกับชีวิต รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง การบริหารจัดการให้มีความซื่อสัตย์สุจริต สามัคคี มีความเที่ยงธรรม มีศีลธรรมที่ดีงาม นอกจากนี้การฝึก

ทำบัญชีรายรับรายจ่าย^๑ของตนเองและครอบครัว รวมทั้งการรักษาสุขภาพให้สมบูรณ์แข็งแรง ไม่ทอดทิ้งหรือหมดกำลังใจเมื่อประสบปัญหาชีวิต

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2552) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง ภาคการเกษตรว่าจากการที่วิถีชีวิตคนไทยได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคมและสภาพแวดล้อมต่างๆ ทำให้เกิดภาวะหนี้สินดังนั้นก็จำเป็นต้องปรับตัวระบบ การเกษตรภาคครัวเรือนให้กับสภาวะการผลิต การตลาดในปัจจุบันตามความเหมาะสมกับ สภาพแวดล้อมของชุมชน ของครอบครัว เพื่อความมั่นคงในอาชีพและคุณภาพชีวิตที่ดีและยั่งยืน ต่อไปดังนี้

(1) ลดรายจ่าย เพื่อเป็นการประหยัด เช่นลดรายจ่ายในครอบครัว โดยทำพืชผักสวนครัวสำหรับการบริโภคในครัวเรือนซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในครอบครัวได้แก่ พ่อแม่ลูก เป็นต้น

(2) เพิ่มรายได้ โดยการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในครัวเรือนให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการสร้างรายได้ เช่น การถนอมอาหาร การแปรรูปงานฝีมือ การเลี้ยงสัตว์ การทำกิจกรรมทางการเกษตร เป็นต้น

(3) ขยายโอกาสโดยการสร้างอาชีพใหม่ที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถความเชี่ยวชาญของตนเองและของครอบครัวและร่วมมือกับชุมชนในการสร้างความเข้มแข็งกล่าวคือการหาตลาด แหล่งเงินทุน และเครือข่ายเพื่อให้การประกอบอาชีพยั่งยืน ทำให้ครอบครัวมั่นคงและอบอุ่น

4.9 แนวทางส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง

คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2548) ได้กำหนดแนวทางการส่งเสริมชุมชนให้สามารถนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางปฏิบัติและปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตให้ตั้งอยู่บนแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีขั้นตอนตามลำดับ 7 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่หนึ่ง สร้างแกนนำเครือข่ายสานต่อองค์ความรู้โดยการเชื่อมโยงกลุ่มหรือบุคคลที่มีการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยสร้างความเข้มแข็งให้ผู้นำ ติดตามประเมินผลและแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างปัจจัยหลักให้เกิดในชุมชน ขั้นตอนที่สอง สร้างเครื่องมือจากการถอดบทเรียนกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมระหว่างแกนนำเครือข่ายโดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมให้เกิดความรู้อย่างทั่วถึงขั้นตอนที่สาม สร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาที่มีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานให้เกิดทางเลือกการพัฒนา ขั้นตอนที่สี่ เรียนรู้และวิเคราะห์

ผลการปฏิบัติให้ตระหนักถึงประโยชน์ที่นำไปสู่พลังศรัทธาและฉันทามติร่วมกันในชุมชน ขั้นตอนที่ห้า สร้างสื่อเพื่อการเปลี่ยนแปลงจากบทเรียนและการวิเคราะห์ผลนำไปเผยแพร่ให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจและสนใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยจัดทำเอกสารและสื่อเผยแพร่เกี่ยวกับพระราชดำรัสและพระราชกรณียกิจ

ขั้นตอนการไปดูงานโครงการพระราชดำริ รายละเอียดโครงการพระราชดำริ ส่งเสริมและสร้างจิตสำนึกชุมชนในการใช้ รักษา และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ขั้นตอนที่หกขยายผลให้เกิดชุมชนเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สุขต่อตนเองและชุมชนด้วยองค์ความรู้และสร้างกลุ่มการเรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรและความเข้าใจในศักยภาพของชุมชนและของประเทศ โดยการถอดบทเรียนความสำเร็จและความล้มเหลวจากการพัฒนาที่ผ่านมาในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติแบบไม่ยั่งยืน พร้อมทั้งกำหนดข้อบังคับให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างเป็นธรรมและร่วมกันเผื่อระวังไม่ให้เกิดการทำลายเกิดขึ้น และสุดท้ายขั้นตอนที่เจ็ด ปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตที่นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ปรับเปลี่ยนระบบและโครงสร้างของสังคมให้พัฒนาอยู่บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเท่านั้น

การพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดกระบวนการตามขั้นตอนส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงมีปัจจัยที่จำเป็นในการพัฒนาชุมชนจากการศึกษาของ (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง 2547) ได้มีปัจจัยสำคัญที่จำเป็นในชุมชน ได้แก่ ทุนทางสังคม โดยปัจจัยทุนทางสังคมเป็นทุนที่มีอยู่และดำรงอยู่ตลอดเวลาในชุมชนแบ่งได้เป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบทุนทางสังคมที่เป็นรูปธรรม รวมถึงทุนทางสังคมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น น้ำ ดิน ป่าไม้ แร่ธาตุ เป็นต้น กับทุนทางสังคมที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่นนวัตกรรมทางด้านเทคโนโลยี เป็นต้น และรูปแบบทุนทางสังคมที่เป็นนามธรรม ที่ถูกกำหนดขึ้นและถือปฏิบัติกันในชุมชน วัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่เป็นกรอบการดำเนินชีวิตของสมาชิกองค์ความรู้และความสัมพันธ์ที่ไว้วางใจกันในชุมชน ได้แก่ กลุ่มองค์กรชุมชนเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นและปัญหานั้นส่งผลต่อชุมชน ประชาชนจะกระตือรือร้นในการรวมกลุ่ม ดังนั้นกระบวนการสร้างความสำนึกรวมในการร่วมมือแก้ไขปัญหาก็เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติโดยผ่านการรวมกลุ่มของคนท้องถิ่น ใช้เหตุผลวิเคราะห์แนวทางแก้ไขปัญหามาแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันและป้องกันผลประโยชน์ชุมชน เมื่อการรวมกลุ่มประสบความสำเร็จชุมชนสามารถสร้างเครือข่ายกับชุมชนอื่นที่ประสบกับปัญหาเดียวกันเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลประสบการณ์ความรู้และร่วมมือกันสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ชุมชนตนเอง การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

ในการส่งเสริมการพัฒนาทางด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมเป็นความสำคัญของวัฒนธรรมไทย คือ การมีคุณธรรมเป็นพื้นฐานนำการพัฒนาที่มีระบบที่ดี ระเบียบที่สวยงาม วางแผนการจัดการสภาพชุมชนที่ดี มีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาใช้ปัญญาแก้ไขปัญหาและมีจิตใจตั้งอยู่ในความพอดี โปร่งใส ยุติธรรม ไม่หวังเอาชนะกัน และศาสนาเป็นปัจจัยที่ช่วยให้คนในชุมชนมีการดำเนินชีวิตที่มีคุณธรรม ซื่อสัตย์ ยึดหลักคำสอนของศาสนาเป็นแนวการดำรงชีวิต รู้จักเสียสละให้ทานกับบุคคลที่ด้อยกว่า เป็นการแบ่งปันทรัพยากรที่ใช้ในการดำรงชีวิตให้ชุมชนนั้นมีความพอเพียง พอประมาณ และมีเหตุมีผลมากขึ้นการรวมกลุ่มและชุมชนเข้มแข็ง กระบวนการรวมกลุ่มในชุมชนเป็นการพยายามสร้างความคิดการปรึกษาร่วมกันในชุมชน ระหว่างชุมชน การค้นคว้าหาความรู้ใหม่ที่นำมาพัฒนาการสร้างผู้นำชุมชนให้ชุมชนมีความสนใจเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ชุมชนร่วมกันรับรู้ถึงกระบวนการขจัดปัญหาของชุมชนเองทั้งหมด ลักษณะของกลุ่มยังทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ในการผลิต เทคโนโลยีการตลาดและการจำหน่าย การจัดการกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรในชุมชนให้ใช้ประโยชน์ต่อไปถึงรุ่นอนาคต เกิดการไว้วางใจ และค้นหาศักยภาพของผู้นำชุมชนลักษณะดังกล่าวทำให้ชุมชนก้าวเข้าสู่ความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงได้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชุมชนที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ตั้งอยู่ในภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมในการนำเอาทรัพยากรมาใช้ชุมชนดังกล่าวมีจิตสำนึกหวงแหนร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติให้มีความมั่นคง หากชุมชนที่มีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์จนเกินความต้องการและชุมชนนั้นไม่เคยพบวิกฤติด้านทรัพยากรขาดแคลนทำให้มีการใช้ทรัพยากรที่ฟุ่มเฟือย ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญที่นำสู่การพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ โดยมีการสร้างพฤติกรรมให้ชุมชนรู้สึกว่สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตจากการสร้างบทเรียนความสำเร็จและความล้มเหลว

จากการพัฒนาในชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน (กรมการพัฒนาชุมชน 2548)แนวทางการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงมีลักษณะเป็นพฤติกรรมของบุคคลที่อาศัยอยู่ในชุมชนแสดงออกมีสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนที่เหมาะสมและมีการสนับสนุนจากภายนอกชุมชนให้เกิดการพฤติกรรมที่แสดงออกต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันอย่างสมดุล

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2548) ได้กำหนดองค์ประกอบที่เป็นแนวทางการส่งเสริมชุมชนให้สามารถนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางปฏิบัติและปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิต เพื่อให้ตั้งอยู่บนแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีรายละเอียดดังนี้

(1) ขั้นตอนการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง มีขั้นตอนตามลำดับ 7 ขั้นตอน ได้แก่

(1.1) ขั้นตอนที่ 1 สร้างแกนนำเครือข่ายสถานต่อองค์ความรู้โดยการเชื่อมโยงกลุ่ม หรือบุคคลที่มีการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยสร้างความเข้มแข็งให้ผู้นำติดตามประเมินผลและแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างปัจจัยหลักให้เกิดในชุมชน

(1.2) ขั้นตอนที่ 2 สร้างเครื่องมือจากการถอดบทเรียนกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมระหว่างแกนนำเครือข่ายโดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมให้เกิดความรู้อย่างทั่วถึง

(1.3) ขั้นตอนที่ 3 สร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาที่มีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นพื้นฐานให้เกิดทางเลือกการพัฒนา

(1.4) ขั้นตอนที่ 4 เรียนรู้และวิเคราะห์ผลการปฏิบัติให้ตระหนักถึงประโยชน์ที่นำไปสู่พลังศรัทธาและฉันทามติร่วมกันในชุมชน

(1.5) ขั้นตอนที่ 5 สร้างสื่อเพื่อการเปลี่ยนแปลงจากบทเรียนและการวิเคราะห์ผลนำไปเผยแพร่ให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจและสนใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยจัดทำเอกสารและสื่อเผยแพร่เกี่ยวกับพระราชดำรัสและพระราชกรณียกิจ ขั้นตอนการไปดูงานโครงการพระราชดำริ รายละเอียดโครงการพระราชดำริส่งเสริมและสร้างจิตสำนึกชุมชนในการใช้รักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(1.6) ขั้นตอนที่ 6 ขยายผลให้เกิดชุมชนเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สุขต่อตนเองและชุมชน ด้วยองค์ความรู้และสร้างกลุ่มการเรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรและความเข้าใจในศักยภาพของชุมชนและของประเทศ โดยการถอดบทเรียนความสำเร็จและความล้มเหลวจากการพัฒนาที่ผ่านมาในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติแบบไม่ยั่งยืน พร้อมทั้งกำหนดข้อบังคับให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างเป็นธรรมและร่วมกันเผื่อระวังไม่ให้เกิดการทำลายเกิดขึ้น

(1.7) ขั้นตอนที่ 7 ปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตที่นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ปรับเปลี่ยนระบบและโครงสร้างของสังคม ให้การพัฒนาอยู่บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเท่านั้น

(2) ปัจจัยการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง ปัจจัยที่จำเป็นในการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง จากการศึกษาของคณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2547) มีปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่

(2.1) ทุนทางสังคมโดยปัจจัยทุนทางสังคมเป็นทุนที่มีอยู่และดำรงอยู่ตลอดเวลา ในชุมชนแบ่งได้เป็น 2 รูปแบบ ได้แก่

(2.1.1) รูปแบบทุนทางสังคมที่เป็นรูปธรรมรูปแบบนี้รวมถึงทุนทางสังคมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น น้ำ ดิน ป่าไม้ แร่ธาตุ เป็นต้น กับทุนทางสังคมที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น นวัตกรรมทางด้านเทคโนโลยี เป็นต้น

(2.1.2) รูปแบบทุนทางสังคมที่เป็นนามธรรม เป็นรูปแบบที่ถูกกำหนดขึ้นและถือปฏิบัติกันในชุมชน วัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่เป็นกรอบการดำเนินชีวิตของสมาชิกชุมชนองค์ความรู้และความสัมพันธ์ที่ไว้วางใจกันในชุมชน ได้แก่ กลุ่มองค์กรชุมชนเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นและปัญหานั้นส่งผลกระทบต่อประโยชน์ส่วนใหญ่มุมชน ประชาชนจะกระตือรือร้นรวมกลุ่ม ดังนั้นกระบวนการสร้างความสำนึกรวมในการร่วมมือแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ โดยผ่านการรวมกลุ่มของคนในชุมชนท้องถิ่น ใช้เหตุผลวิเคราะห์แนวทางแก้ไขปัญหตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันและป้องกันผลประโยชน์ชุมชน เมื่อการรวมกลุ่มประสบความสำเร็จชุมชนสามารถสร้างเครือข่ายกับชุมชนอื่นที่ประสบปัญหาเดียวกันเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลประสบการณ์ความรู้และร่วมมือกันสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ชุมชนตนเอง การเรียนรู้ซึ่งกันและกันในการส่งเสริมการพัฒนาทางด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม เป็นความสำคัญของวัฒนธรรมไทยคือ การมีคุณธรรมเป็นพื้นฐานนำการพัฒนา มีระบบทุนที่ดี มีกฎระเบียบที่สวยงาม วางแผนการจัดการสภาพชุมชนที่ดี มีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาใช้ปัญญาแก้ไขปัญหา และมีจิตใจตั้งอยู่ในความพอดี โปร่งใส ยุติธรรม ไม่หวังเอาชนะกัน และศาสนาก็เป็นปัจจัยที่ช่วยให้คนในชุมชนมีการดำเนินชีวิตที่มีคุณธรรม ซื่อสัตย์ ยึดหลักคำสอนของศาสนาเป็นแนวการดำรงชีวิต รู้จักเสียสละให้ทานกับบุคคลที่ด้อยกว่า เป็นการแบ่งปันทรัพยากรที่ใช้ในการดำรงชีวิตให้ชุมชนนั้นมีความพอเพียง พอประมาณ และมีเหตุมีผลมากขึ้น

(2.2) การรวมกลุ่มและชุมชนเข้มแข็ง กระบวนการรวมกลุ่มในชุมชนเป็นการพยายามสร้างความคิดการปรึกษาร่วมกันในชุมชน ระหว่างชุมชน การค้นคว้าหาความรู้ใหม่ที่น่าสนใจนำมาพัฒนาการสร้างผู้นำชุมชนให้ชุมชนมีความสนใจเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ชุมชนร่วมกันรับรู้ถึงกระบวนการขจัดปัญหาของชุมชนเองทั้งหมด ลักษณะของกลุ่มยังทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ในการผลิต เทคโนโลยี การตลาดและการจำหน่าย การจัดการกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรในชุมชนให้ใช้ประโยชน์ต่อไปถึงรุ่นอนาคต เกิดการไว้วางใจ และค้นหาศักยภาพของผู้นำชุมชนลักษณะดังกล่าวทำให้ชุมชนก้าวเข้าสู่ความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงได้

(2.3) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชุมชนที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ ตั้งอยู่ในภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมในการนำเอาทรัพยากรมาใช้ ชุมชนดังกล่าวจะมีจิตสำนึกหวงแหนร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้มีความมั่นคง หากชุมชนที่มีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์

จนเกินความต้องการ และชุมชนนั้นไม่เคยพบวิกฤตด้านทรัพยากรขาดแคลนทำให้มีการใช้ทรัพยากรที่ฟุ่มเฟือย ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่นำสู่การพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ โดยมีการสร้างพฤติกรรมให้ชุมชนรู้สึกว่าการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตจากการสร้างบทเรียนความสำเร็จและความล้มเหลวจากการพัฒนาในชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน (กรมการพัฒนาชุมชน 2548)

แนวทางการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง มีลักษณะที่เป็นพฤติกรรมแสดงออกของบุคคลที่อาศัยอยู่ในชุมชน มีสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนที่เหมาะสม และมีการสนับสนุนจากภายนอกชุมชนให้เกิดพฤติกรรมแสดงออกต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันอย่างสมดุล

(3) องค์ประกอบเศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจพอเพียงมีองค์ประกอบจากความหมายและคุณลักษณะของความพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว องค์ประกอบเศรษฐกิจพอเพียง จากลักษณะของเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นวัตถุประสงค์ คือ มีปัจจัยสี่สำหรับบริโภคและใช้เพียงพอกับอัตภาพให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในชุมชนได้ และลักษณะของเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นจิตวิสัย คือ มีความรู้สึกที่เพียงพอเป็นการพอเพียงทางจิตและความต้องการที่ไม่โลภ ไม่ขวนขวายจนเกินกำลัง เศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วยที่เป็นวัตถุประสงค์และจิตวิสัยประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ด้าน (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง 2547) ได้แก่

(3.1) องค์ประกอบด้านความพอประมาณ เป็นความพอดีไม่น้อยไม่มากเกินไปในการพูดจา การบริโภคที่ไม่เกินความจำเป็น การจัดการผลิต จัดการหน่วยการผลิต และ การใช้เทคโนโลยีการผลิตที่เหมาะสมกับทรัพยากรในชุมชนให้มีประสิทธิภาพ โดยไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติให้เสื่อมโทรม พร้อมกับไม่สร้างภาระหนี้สินที่เกินความสามารถชำระคืนได้ องค์ประกอบด้านความพอประมาณ ผู้วิจัยได้กำหนดปัจจัยย่อยจากการศึกษาเนื้อหาได้ จำนวน 6 ด้าน ดังนี้

(3.1.1) การพูดจาในปริมาณพอดีพูดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ หมายถึง การสื่อความหมายจากคำพูดเพื่อให้บุคคลอื่นได้ฟังอย่างเข้าใจ โดยพูดเฉพาะส่วนที่เป็นประโยชน์ไม่น้อยไปจนทำให้คนฟังสรุปความหมายไม่ได้และไม่มากไปจนทำให้คนฟังเบื่อหน่าย

(3.1.2) การบริโภคที่ไม่เกินความจำเป็นไม่ฟุ่มเฟือย หมายถึง การรับประทานอาหาร การใช้จ่าย และการนำเอาทรัพยากรมาใช้ที่เหมาะสมกับกิจกรรม โดยไม่ขาดแคลนและไม่ทำให้ทรัพยากรที่ใช้เหลือจากกิจกรรมนั้น

(3.1.3) การใช้ทรัพยากรในการผลิตที่สมดุลกับผลผลิตที่ได้ หมายถึง การทราบถึงผลผลิตที่จะได้รับในการผลิต แล้วมีการนำเอาทรัพยากรมาใช้ในการผลิตนั้นอย่างเหมาะสมกับผลผลิตนั้น

(3.1.1) ไม่สร้างภาระหนี้สินที่เกินความสามารถชำระคืนหรือมีหนี้สินที่ไม่ทำให้ครอบครัวเดือดร้อน หมายถึง การไม่มีหนี้สินหรือมีหนี้สินเหมาะสมสามารถชำระคืนได้ตามกำหนดและหลังการชำระคืนไม่มีผลกระทบที่ทำให้เกิดความเดือดร้อนในครอบครัว

(3.1.4) มีหน่วยการผลิตที่เหมาะสมกับทรัพยากรชุมชน หมายถึง การมีโรงงาน หรือกลุ่มองค์กรที่ทำหน้าที่ผลิตในชุมชนขนาดเหมาะสมกับปริมาณทรัพยากรการผลิตที่มีอยู่และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติให้เสื่อมโทรม

(3.1.5) มีเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการผลิตและไม่กระทบสิ่งแวดล้อม หมายถึง การนำเอาเทคโนโลยีการผลิตมาใช้แปรรูปวัตถุดิบที่เหมาะสม ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ธรรมชาติให้เสื่อมโทรม

(4) องค์ประกอบด้านความมีเหตุมีผล เป็นการตัดสินใจโดยใช้ศักยภาพและมติของชุมชนที่มีอยู่เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการกำหนดวิสัยทัศน์ ทิศทางการพัฒนาชุมชน การสร้างความสัมพันธ์ของชุมชน การช่วยเหลือแบ่งปันกัน การรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการลดความต้องการและกิเลสของตนเองและชุมชน ที่พิจารณาจากศักยภาพการพัฒนาให้เห็นถึงผลของการกระทำอย่างรอบคอบในระดับความพอเพียงของชุมชน องค์ประกอบด้านความมีเหตุมีผลผู้วิจัยได้กำหนดปัจจัยย่อยจากการศึกษาเนื้อหาได้ จำนวน 6 ด้าน ดังนี้

(4.1) การใช้ศักยภาพของชุมชนที่มีอยู่เป็นข้อมูลในการตัดสินใจหมายถึงการลงมติกระทำการในชุมชน โดยการนำข้อมูลที่เป็นจุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรคและโอกาสของชุมชนมาเป็นข้อมูลในการลงมติดัดสินใจ

(4.2) การกำหนดวิสัยทัศน์หรือแผนชุมชนจากเหตุผลและข้อมูลที่สนับสนุน หมายถึง การวางแผนและทิศทางการพัฒนาของชุมชนในอนาคตที่คำนึงถึงความเป็นไปได้และได้ประโยชน์จริง โดยพิจารณาจากข้อมูลชุมชนและเหตุผลที่ดีประกอบการกำหนดแผนและอนาคตชุมชน

(4.3) การสร้างความสัมพันธ์ภายในและภายนอกชุมชนด้วยเหตุผลที่เพียงพอ หมายถึง การพิจารณาถึงผลที่คาดว่าจะได้รับจากการสร้างสัมพันธ์ภาพทั้งภายในและภายนอกชุมชนทั้งผลด้านที่เป็นประโยชน์และผลด้านที่ไม่เป็นประโยชน์

(4.4) การช่วยเหลือแบ่งปันกันในกลุ่มชนอย่างมีเหตุมีผล หมายถึง สภาพการช่วยเหลือกันในกลุ่มชนเป็นไปอย่างมีเหตุมีผลที่ดีและเกิดประโยชน์จากกิจกรรมแท้จริง

(4.5) การรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในกลุ่มชนด้วยเหตุผล หมายถึง การมีเหตุผลที่ดีเหมาะสมในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและรักษาสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ตลอดไป

(4.6) การลดความต้องการหรือกิเลสของตนลงได้อย่างเหมาะสม หมายถึง การมีความต้องการแสวงหาทรัพย์หรือการสะสมทรัพย์ในปริมาณที่ลดลงจากอดีตที่ผ่านมาอย่างเหมาะสมกับสถานะของตน โดยไม่มีใครบังคับ ชูเชิญ และสามารถอธิบายการลดลงของความ ต้องการหรือกิเลสของตนเองได้

(5) องค์ประกอบด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดี หมายถึง การเตรียมพร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลง การกระทำที่ไม่กระทบสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ มีการประกอบอาชีพและดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนด้วยความมั่นคง อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติไว้สำหรับอนาคต ใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ในชุมชนอย่างเหมาะสม ด้วยการมีอิสระในการจัดการและ เป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน รวมถึงการสืบทอดและพัฒนาภูมิปัญญาและวัฒนธรรม อันเป็นเอกลักษณ์ชุมชน องค์ประกอบด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดี ผู้วิจัยได้กำหนดปัจจัยย่อยจากการศึกษาเนื้อหาได้ จำนวน 6 ด้าน ดังนี้

(5.1) การกระทำที่ไม่กระทบสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติหมายถึงการประกอบกิจกรรมในชุมชนแล้วไม่ทำให้สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายให้มีปริมาณลดลงหรือคุณภาพลดลง

(5.2) การมีอาชีพและชีวิตของประชาชนที่มั่นคงในชุมชน หมายถึง ประชาชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนด้วยการประกอบอาชีพหรือหาเลี้ยงชีพได้จากทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนและมีความเชื่อมั่นในการอยู่อาศัยในระยะยาว

(5.3) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติไว้สำหรับอนาคต หมายถึง มีกิจกรรมร่วมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติเพื่อให้มีอยู่และใช้ได้ในอนาคตตลอดไป

(5.4) การมีทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนนำมาใช้เป็นตัวชี้วัดสื่ออย่างเหมาะสม หมายถึง ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนสามารถนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้เป็นอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย ได้ตามสภาพของชุมชนและมีความมั่นคง

(5.5) การมีอำนาจอิสระในการจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การที่สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการควบคุมจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน โดยไม่ถูกแทรกแซงจากบุคคล หน่วยงานเอกชนหรือรัฐ จากภายนอกชุมชน

(5.6) การสืบทอดและพัฒนาภูมิปัญญาและวัฒนธรรมชุมชนให้คงอยู่ หมายถึงการมีกิจกรรมในการทำให้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมชุมชน มีความคงอยู่ตลอดไปและมีการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบันแต่ยังคงเอกลักษณ์ของเดิมไว้เศรษฐกิจพอเพียงจึงมีลักษณะองค์ประกอบสำคัญด้วยความเป็นวัตถุนิยมและจิตวิสัยที่มีความพอประมาณในการผลิต การบริโภค การลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น และการเพิ่มรายได้จากฐานการผลิตที่ไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่นในการนำทรัพยากรมาใช้ ความมีเหตุมีผลในการเอื้ออาทรบุคคลอื่นหรือขอรับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น มีเหตุมีผลในการผลิตการบริโภคและการสะสมทรัพย์ตามความเหมาะสมกับความพอดี มีการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีสำหรับป้องกันตนเองโดยการรวมกลุ่มให้เกิดความเข้มแข็ง การประหยัดด้วยการสะสมทรัพย์ที่พอประมาณเหมาะสม และร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีสำหรับชุมชนตลอดไป กระทรวงมหาดไทย ได้นำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาดำเนินการส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนมีความเข้าใจและประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับชีวิตและชุมชน โดยการประยุกต์องค์ประกอบเศรษฐกิจพอเพียงในด้านความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีสู่การปฏิบัติได้ (สยุมพร ลิ้มไทย 2549) โดยการดำรงชีวิตด้วยการเรียนรู้ในชุมชนจากภูมิปัญญาและวัฒนธรรมเพื่อใช้เป็นแนวทางดำเนินชีวิตในอนาคต รู้จักการเอื้ออาทรต่อกันในชุมชนให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขมีการผลิตสินค้าบริโภคจำหน่าย หรือแลกเปลี่ยนกันภายในชุมชน มีจัดการทรัพยากรให้สามารถเพิ่มรายได้และลดรายจ่าย โดยกระบวนการผลิตที่ไม่เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขณะเดียวกันก็สามารถที่จะร่วมกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้มีสำหรับอนาคตต่อไป

สรุปได้ว่า แนวทางการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงดำเนินการได้โดยการสร้างแกนนำเครือข่ายสานต่อองค์ความรู้ สร้างเครื่องมือจากการถอดบทเรียนสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนา เรียนรู้และวิเคราะห์ผลการปฏิบัติสร้างสื่อเพื่อการเปลี่ยนแปลงปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตขยายผลให้เกิดชุมชนเรียนรู้

4.10 แนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่

เกษตรทฤษฎีใหม่เน้นความหลากหลายในการผลิต เป็นการลดความเสี่ยงเกี่ยวกับความแปรปรวนในด้านราคา การสร้างบ่อเก็บน้ำเป็นการลดความเสี่ยงอันเกิดจากดิน ฟ้า อากาศ

และเสริมศักยภาพในการปลูกพืชมูลค่าสูง อันจะช่วยให้รายได้ดีขึ้น เกษตรทฤษฎีใหม่เน้นการบริหารจัดการน้ำและดินในระดับฟาร์ม เป็นการรักษาสมดุลของดินและสิ่งแวดล้อม แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นก็ปรัชญาที่ค้ำจุนสิ่งแวดล้อมโดยการกำกับอุปสงค์หรือความต้องการ กล่าวคือ ให้มีการบริโภคพอประมาณ ไม่ฟุ้งเฟ้อ การลดการบริโภคที่ไม่จำเป็นจะลดขยะ ของเสีย และมลภาวะอีกด้วย

เกษตรทฤษฎีใหม่เน้นความสามัคคีและการรวมตัวกันในรูป สหกรณ์ มีการแลกเปลี่ยนความรู้ความเห็น ให้บุคคลมีความรับผิดชอบและมีบทบาทในสังคมมากขึ้น เกษตรทฤษฎีใหม่ชี้ให้เห็นถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่มีพระทัยห่วงใยในพสกนิกร และได้ทรงชี้แนะให้เห็นทางสว่างที่เกษตรกรทุกคนปฏิบัติตนได้เพื่อช่วยตัวเองและเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยสังคม ช่วยชาติ รักษาสิ่งแวดล้อม

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2552) กล่าวถึงแนวพระราชดำริ "เกษตรทฤษฎีใหม่" ว่าเป็นแนวทางหรือหลักการในการจัดการทรัพยากรระดับไร่นาคือที่ดินและแหล่งน้ำ เพื่อการเกษตรให้เกิดประโยชน์สูงสุด เกษตรทฤษฎีใหม่ (New Theory Agriculture) เป็นรูปแบบหนึ่งของการเกษตรแบบยั่งยืนซึ่งถือได้ว่าเป็นตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งพอจะสรุปเป็นหลักการและเงื่อนไขต่างๆ ดังนี้

- (1) เป็นรูปแบบการทำเกษตร สำหรับเกษตรกรรายย่อยที่มีพื้นที่ทำกินน้อย ประมาณ 10-15 ไร่ ในเขตน้ำฝน
- (2) การมีแหล่งน้ำในไร่นาสามารถใช้ประโยชน์จากน้ำเพื่อการปลูกพืชและประมง
- (3) เกษตรกรมีพื้นที่ทำนาซึ่งผลิตอาหารหลัก ให้มีผลผลิตเพียงพอแก่การบริโภค (คน 1 คนบริโภคข้าวเปลือก 20 ถังต่อปี)
- (4) การแบ่งพื้นที่ด้านการเกษตร ให้มีทั้งการทำนา ปลูกพืชไร่ และไม้ผลรวมทั้งสระน้ำเป็นการเกษตรที่มีความหลากหลายเพื่อการบริโภคในครอบครัวที่เหลือก็ขายเป็นรายได้สู่ครอบครัว
- (5) การทำกิจกรรมหลายๆ ด้าน จะช่วยให้เกษตรกรได้ใช้ทรัพยากรในไร่นาอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ ช่วยเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดิน และสร้างสมดุลนิเวศทางการเกษตร
- (6) การปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้น เป็นการเพิ่มปริมาณของต้นไม้ยืนต้นไว้ใช้สอย และมีไม้ฟืนไว้ใช้ในครอบครัวเป็นการสร้างความชุ่มชื้นแก่ธรรมชาติ

(7) การมีแหล่งกักเก็บน้ำในไร่นานับว่าเป็นหัวใจสำคัญของการเกษตร เกษตรกรจะสามารถใช้น้ำอย่างประหยัดและเห็นคุณค่า รวมทั้งเป็นการเพิ่มปริมาณการกักเก็บน้ำให้เพิ่มขึ้นและมีการรวม กลุ่มกันเพื่อการใช้งานน้ำและช่วยกันดูแลสนับสนุนให้เกิดความสามัคคีในชุมชนในการดำเนินการตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ มีหลักการและขั้นตอนในการดำเนินงานดังต่อไปนี้

(7.1) ขั้นที่ 1 ทฤษฎีใหม่ขั้นต้นเกษตรกรมีพื้นที่ในการทำกินน้อยยากจนแต่น้ำพอเพียงในการทำเกษตร ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อความความสมดุลทางด้านอาหารการมีรายได้ที่มั่นคงเพื่อความมั่นคงของชีวิต ของครอบครัวและของชุมชนโดยแบ่งพื้นที่ของตนเองออกเป็นสี่ส่วนคือ 30/30/30/10 ซึ่งพื้นที่สี่ส่วนนี้หมายถึง พื้นที่ร้อยละสามสิบแรกใช้สำหรับขุดสระเก็บกักน้ำในฤดูฝนไว้ใช้ในฤดูแล้งเพื่อปลูกพืชน้ำเช่น ผักกระเฉด ผักบุ้ง หรือผักอื่นๆ ที่ชอบน้ำ เลี้ยงสัตว์น้ำ เช่น ปลา พื้นที่ร้อยละสามสิบ ต่อมาใช้สำหรับปลูกข้าวตามฤดูกาลคือการปลูกข้าวในช่วงหน้าฝนเพราะข้าวเป็นสิ่งจำเป็นไว้ใช้บริโภคตลอดปีจะสามารถตัดค่าใช้จ่ายได้ดีพอสมควรซึ่งเราสามารถพึ่งตนเองได้ พื้นที่ร้อยละสามสิบต่อมาใช้สำหรับปลูกพืชผักไม้ผล ไม้ยืนต้นต่างๆ เช่น มะม่วง กระท้อน ขนุน ชมพู มะพร้าว เป็นต้น รวมทั้งพืชล้มลุกอื่นๆ เช่น ผักสวนครัว ผักตำลึง ผักชะอม ผักคะน้า เผือก สมุนไพรต่างๆ เช่น ขิง ข่า ตะไคร้ มะกรูด มะนาว เป็นต้นไว้บริโภคในครอบครัวและเมื่อเหลือก็สามารถนำไปขายเป็นรายได้ให้กับครอบครัว ส่วนอีกร้อยละสิบนั้นไว้สำหรับเป็นที่อยู่ของสัตว์และเพื่อสร้างเป็นโรงเรือน ต่างๆ เช่น คอกหมู เล้าไก่ ที่เก็บอุปกรณ์ ที่เก็บฟาง โรงปุ๋ยหมัก โรงเพาะเห็ด หรือปลูกดอกไม้เพิ่มเติมสีสันให้กับบริเวณสวนเกษตร ซึ่งเมื่อเกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจแล้วลงมือปฏิบัติตามขั้นตอนดังกล่าวไประยะหนึ่ง เกษตรกรจะพัฒนาตนเองจากขั้นคามพออยู่พอกินแล้วไปเป็นขั้นพอมีอันจะกินแล้วและเพื่อให้ผลสมบูรณ์มากขึ้นเกษตรกรต้องทำเกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่สองและที่สามต่อไป

(7.2) ขั้นที่ 2 ทฤษฎีใหม่ขั้นกลาง หมายถึงการที่เกษตรกรรู้และเข้าใจหลักการแล้วสามารถปฏิบัติได้แล้วและเห็นแล้วว่าเป็นผลดีต่อตนเองและครอบครัวแล้วในขั้นที่สองคือ การที่เกษตรกรต้องมีการรวมกลุ่มกันร่วมแรงร่วมใจกันจะจัดตั้งเป็นสหกรณ์แล้วร่วมกันดำเนินการร่วมกันได้แก่

(7.2.1) ทุกคนต้องร่วมมือกันในการผลิตในขั้นตอนของการเตรียมดิน การคัดเลือกพันธุ์พืช การทำปุ๋ย การหาปุ๋ยเพื่อใช้ในการเพาะปลูก

(7.2.2) เมื่อได้ผลผลิต เกษตรกรทุกคนในกลุ่ม ในสหกรณ์จะต้องเตรียมวางแผนการขายผลผลิตนั้นให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น การจัดหาลานตากข้าว ข้าวโพด ที่เก็บรักษาข้าว รวมทั้งเครื่องสีข้าว แล้วร่วมกันขายผลผลิตเพื่อให้ได้ราคาดีและเป็นการลดรายจ่ายไปในตัวอีกด้วยเมื่อเทียบกับการจัดการเหล่านี้ด้วยตนเอง

(7.2.3) เกษตรกรต้องมีความเป็นอยู่ที่ดีโดยมีปัจจัยพื้นฐานของการดำรงชีพอย่างเพียงพอ เช่น ข้าว ปลา อาหาร เครื่องดื่ม ของอุปโภค บริโภค เป็นต้น

(7.2.4) การจัดสวัสดิการของแต่ละชุมชนเพราะจะช่วยให้ในกรณีฉุกเฉิน หรือขาดส่น การจัดการกองทุนเพื่อประโยชน์ในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

(7.2.5) โรงเรียนต้องมีบทบาทเพื่อส่งเสริมและเสริมสร้างการศึกษาให้กับเด็กและเยาวชน เช่นการมีกองทุนการศึกษา กองทุนเพื่ออาหารกลางวันของชุมชน เป็นต้น

(7.2.6) วัดหรือศาสนสถานซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนต้องเป็นแหล่งที่ช่วยขัดเกลาจิตใจของคนในชุมชนและเป็นที่ยึดเหนี่ยวของสมาชิกในชุมชน

จากกิจกรรมดังกล่าวกล่าวได้ว่าทุกคนในชุมชน ในสังคมจะต้องร่วมมือกันรวมทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรต่างๆ

(7.3) ขั้นที่ 3 ทฤษฎีใหม่ขั้นก้าวหน้า คือการประสานงานเพื่อจัดหาทุนแหล่งเงินต่างๆ เช่น สหกรณ์ ธนาคาร บริษัทเอกชนเพื่อมาช่วยในการทำธุรกิจของชุมชนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน โดยทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องได้รับประโยชน์ร่วมกันกล่าวคือเกษตรกรขายสินค้าทางการเกษตรได้ในราคาสูง ส่วนบริษัทก็จะได้ประโยชน์คือได้บริโภคของดีมีคุณภาพเมื่อมีการรวมตัวกันเป็นสหกรณ์เวลาซื้อของก็จะได้สินค้าราคาถูกเพราะซื้อร่วมกันและจำนวนมากทำให้ประหยัดรายจ่ายในการทำเกษตร

ภาพที่ 3 แสดงพื้นที่การทำเกษตรทฤษฎีใหม่

ดังนั้นสรุปได้ว่า เกษตรทฤษฎีใหม่เป็นแนวปฏิบัติที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวต้องการนำมาใช้ให้กับคนไทยทุกหมู่เหล่าเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับ ตนเอง ครอบครัวและสังคม เกษตรทฤษฎีใหม่เริ่มมีการยอมรับกันอย่างกว้างขวางในภาคเกษตรของไทย เกษตรทฤษฎีใหม่จึงนับได้ว่าช่วยส่งเสริมให้คนเกิดความพอเพียงและอยู่ในสังคมได้ตามอัตภาพของตนเอง ไม่เดือดร้อนแม้อยู่ในภาวะยากลำบากทั้งนี้เพราะเกษตรทฤษฎีใหม่ได้สอนให้เรารู้จักบริหารจัดการที่ดินเพื่อทำเกษตรกรรมและทำให้เราดำรงชีวิตอยู่ได้ท่ามกลางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปและสังคมทุน โดยเกษตรกรจะได้รับประโยชน์สูงสุดโดยแบ่งที่ดินออกเป็นสามส่วนเพื่อใช้ในการทำเกษตรตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้แก่พื้นที่เพื่อการปลูกพืช พื้นที่สำหรับการทำนาทำไร่ พื้นที่สำหรับการปลูกพืชผักสวนครัว การมีสระน้ำและมีดินในการเลี้ยงสัตว์เช่น หมู เป็ด ไก่ ห่าน วัว ควายเป็นต้น

4.11 การนำเกษตรทฤษฎีใหม่มาใช้ในการส่งเสริมการเกษตร

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2552) ได้กล่าวถึงการผลิตทางเกษตรกรรมว่าควรพิจารณาถึงองค์ประกอบของกิจกรรมที่เกิดภายในที่นาของตนเองแล้วนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ สังคมและพิจารณาในเชิงระบบคือการมีกิจกรรมที่หลากหลายเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของตนเอง ดังนี้

(1) กิจกรรมเกี่ยวกับน้ำ กิจกรรมการเกษตรในประเทศไทยส่วนยังคงอาศัยน้ำฝนในการทำนา ทำไร่ ปลูกพืชผักต่างๆ บางพื้นที่สามารถเก็บกักน้ำได้ไม่นาน ดังนั้นเกษตรทฤษฎีใหม่จึงให้เกษตรกรขุดสระน้ำให้มีขนาดเท่าที่จำเป็นสำหรับการเพาะปลูกในฤดูแล้ง เป็นสระขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่ หรือเกษตรกรสามารถหาพื้นที่ใกล้แหล่งน้ำธรรมชาติเพื่อใช้ในการเกษตรได้ แหล่งน้ำที่เกษตรกรใช้ควรเลี้ยงปลาเป็นอาชีพเสริมและเลี้ยงสัตว์อื่นที่เกื้อกูลกันเพื่อจะได้ส่วนหนึ่งในการบริโภคและอีกส่วนหนึ่งนำไปขายเป็นรายได้ขอครอบครัว

(2) กิจกรรมเกี่ยวกับอาหาร เกษตรกรควรปลูกข้าวเพื่อใช้เป็นอาหารในครอบครัวซึ่งจะปลูกผักหรือเลี้ยงสัตว์เพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภค เช่น ข้าว ข้าวโพด ถั่วลิสง ถั่วเหลือง ถั่วเขียว

ทานตะวัน หรือปลูกพืชยืนต้นเช่น มะพร้าว ถั่วฝักยาว มะละกอ ไม้ครัวเลี้ยงสัตว์ด้วยอาทิล้างกับ ปู ปลา การเลี้ยงสัตว์ปีกเช่น ไก่ เป็ด นกกระทาและสัตว์ใหญ่เช่น วัว ควาย หมู เป็นต้น

(3) กิจกรรมเกี่ยวกับการหารายได้โดยเน้นการเพิ่มรายได้เป็นหลักและเพื่อ ก่อให้เกิดรายได้ต่อเนื่อง

(4) กิจกรรมเกี่ยวกับบริเวณบ้าน บริเวณบ้านเป็นส่วนหนึ่งที่มีประโยชน์ในการใช้ สอยคือสามารถปลูกผักสวนครัว หรือสมุนไพรต่างๆ ตลอดจน ผลไม้ หรือการเลี้ยงสัตว์ จะเป็นการ ช่วยประหยัดให้กับครอบครัวได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งจะส่งผลให้คุณภาพชีวิตของครอบครัวเกษตรกรมี ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความสุข ตามอัตภาพของตนเอง

สรุปได้ว่า เกษตรทฤษฎีใหม่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับพื้นที่นาของตนเอง โดยกิจกรรมที่เกิดขึ้นจะต้องประยุกต์ให้ให้เหมาะสมกับที่ดิน ที่นาของตนเองมากที่สุด โดย คำนึงถึงแหล่งน้ำ อาหาร การเพิ่มรายได้และการปลูกพืชเพื่อใช้ในการบริโภคภายในครอบครัว

4.12 ความร่วมมือในการนำเกษตรทฤษฎีใหม่มาปฏิบัติ

กรมส่งเสริมการเกษตร (2542) กล่าวถึง ความร่วมมือในการนำเกษตรทฤษฎีใหม่มา ปฏิบัติมีดังต่อไปนี้

(1) เกษตรกรทั่วไปที่มีพื้นที่ขนาดเล็กสามารถบริหารจัดการพื้นที่ของตนเองได้โดย ยึดหยุ่นตามความเหมาะสมและกับสภาพพื้นที่นั้นๆ

(2) ทฤษฎีใหม่ขั้นที่หนึ่ง เป็นสร้างฐานการผลิตให้กับครอบครัวตนเองให้พออยู่พอ กินประหยัดอดออมอดทนและมีความเพียรขยันพอเพียงพอเพื่อการบริโภค มีสระน้ำและสามารถ เก็บกักน้ำได้ จัดการทรัพยากรในพื้นที่ของตนเองให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยการปลูกพืช หลากหลายทั้งพืชล้มลุกและพืชยืนต้น การเลี้ยงสัตว์และมีกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อช่วยลดความ เสี่ยงในการขาดรายได้ เน้นการใช้น้ำฝนเป็นหลักในการทำเกษตรกรรม

(3) ในขั้นที่สอง เกษตรกรต้องรวมกลุ่มกันเพื่อรวมกลุ่มและช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน บนความพอเพียงพออยู่พอกินและมีความเข้มแข็งโดยไม่ใช้มาขอความช่วยเหลือฝ่ายเดียว

(10) ในขั้นที่สาม สร้างชุมชน องค์การให้เข้มแข็งแล้วสร้างเครือข่ายนอกชุมชน เพื่อเสริมสร้างความแข็งแกร่งทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนต่อไปโดยร่วมกันผลิต จัดการและ ผลประโยชน์ร่วมกันซึ่งจะทำให้เกิดความยั่งยืน

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่จะทำให้เกษตรทฤษฎีใหม่ประสบผลสำเร็จได้นั้นต้องมีแหล่งน้ำ ที่อุดมสมบูรณ์สามารถทำเกษตรได้ตลอดปีและต้องเริ่มจากครอบครัวของตนเองแล้วขยายสู่

ชุมชนและสร้างเครือข่ายภายนอกชุมชนเป็นการสร้างรากฐานทางเศรษฐกิจ สังคมที่เข้มแข็งและมีความยั่งยืนตลอดไป

4.13 ข้อจำกัดในการดำเนินงานตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2552) ได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับข้อจำกัดในการดำเนินงานตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ ดังนี้

(1) วิเคราะห์กิจกรรมที่ประชาชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมโครงการได้อาทิ การปลูกพืชว่าควรปลูกพืชให้เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศและความต้องการของผู้บริโภค

(1.2) ติดต่อประสานงานแหล่งรับซื้อผลผลิตที่เกษตรกรผลิตขึ้น

(1.3) ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดความคุ้มค่าและให้เกิดประโยชน์สูงสุด

(2) การดำเนินงานตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ควรคำนึงถึงการคัดเลือกสมาชิกโดยพิจารณาตามความพร้อม ความขยันหมั่นเพียร ความตั้งใจ มีที่ดินและทุนบ้างพอสมควร นอกจากนี้ควรมีความรู้ความเข้าใจอาชีพเกษตรกรรม พร้อมที่จะรับเอาวิธีการใหม่ๆ มาใช้ และสามารถถ่ายทอดให้กับบุคคลอื่นได้

(2.1) ต้องศึกษาความเป็นไปได้ของพื้นที่ที่จะใช้ในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่อย่างละเอียดและจะต้องช่วยเหลือร่วมกันทุกภาคส่วนทั้งส่วนราชการ มูลนิธิ และภาคเอกชน

(2.2) ทุกคนต้องมีความสามัคคีกันโดยใช้กลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนเป็นหลักในการพัฒนาและการปฏิบัติตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่

(2.4) ใช้กระบวนการกลุ่มในการดำเนินงานโดยให้กลุ่มสนับสนุนให้สมาชิกในชุมชนมีเป้าหมายร่วมกันรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมนั้นๆ

(2.5) สมาชิกในชุมชนควรเข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ทฤษฎีใหม่ ตามความสมัครใจ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และควรสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนในลักษณะของการทำการเกษตรแบบไร้นาสวนผสม การทำไร่แบบหมุนเวียน การทำไร่แบบวนเกษตร การทำการเกษตรแบบผสมผสาน ซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติของพื้นที่และทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน

สรุปได้ว่า การดำเนินงานตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่นั้น ควรมีการวิเคราะห์ถึงกิจกรรมที่สามารถปฏิบัติได้ทางเกษตรกรรมที่สมาชิกทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมโดยคำนึงถึง

ลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ความพร้อมกิจกรรม กิจกรรมกลุ่มรวมถึงการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการดำเนินงานตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่

4.14 การขับเคลื่อนการจัดการศึกษาโดยใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กระทรวงศึกษาธิการ (2554) มีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา โดยร่วมกันกำหนดนโยบายการดำเนินงานและการส่งเสริมสนับสนุนโครงการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่ตั้งไว้ พิจารณาแผนงาน โครงการ งบประมาณที่ดำเนินการเสนอแนะแนวทาง ตลอดจนให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการ ควบคุม กำกับติดตามเร่งรัดการดำเนินงานโครงการ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ และมีประสิทธิภาพ และสร้างขวัญกำลังใจต่อหน่วยงาน โดยส่งเสริมให้สถานศึกษาทั่วประเทศนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาอย่างเหมาะสม เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันทางสังคมดังนี้

- (1) การสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับ ผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษา
- (2) การนำไปสู่การปฏิบัติ ผู้บริหารนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง
- (3) สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- (4) ติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการพัฒนาตัวชี้วัดความพอเพียงของสถานศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550) ได้กำหนดการขับเคลื่อนนโยบายเป็น 6 กลยุทธ์ ดังนี้

- (1) กลยุทธ์เร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาโดยยึดคุณธรรมนำความรู้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงความสามัคคีสันติวิธี วิถีประชาธิปไตย
- (2) กลยุทธ์ขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของประชากรวัยเรียนอย่างกว้างขวางและทั่วถึง
- (3) กลยุทธ์พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ
- (4) กลยุทธ์กระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา
- (5) กลยุทธ์ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชากร ชุมชน ภาคเอกชนและท้องถิ่นในการจัดการศึกษา

(6) กลยุทธ์เร่งพัฒนาการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

ด้านสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดกลยุทธ์ในการนำความรู้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็น 1 ใน 6 กลยุทธ์ที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานขับเคลื่อน และเป็นภารกิจที่สำคัญที่ต้องส่งเสริมให้เกิดขึ้นในการศึกษา โดยมีกิจกรรมสำคัญที่เป็นจุดเน้น 3 กิจกรรม ประกอบด้วย

(1) พัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดทำหลักสูตรและมีกระบวนการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

(2) พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาในการจัดทำหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และสิ่งแวดล้อม

(3) สร้างเครือข่ายในระดับต่างๆ ทุกภาคส่วนเพื่อจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตั้งแต่สถานศึกษา บ้าน วัด โรงเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและกระทรวงศึกษาธิการในการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ดังนี้

(3.1) ประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง “การมีวิถีชีวิตที่มีความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวบนพื้นฐานของความรู้และคุณธรรม โดยบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ใน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและวัฒนธรรมองค์กรที่เชื่อมโยงวิถีชีวิตของตนเองและชุมชน

(3.2) เสริมสร้างค่านิยมประชาธิปไตย “การมีสิทธิ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้และการพัฒนาสังคมร่วมกันผ่านกระบวนการแสดงความคิดเห็นการตัดสินใจการร่วมตรวจสอบตามหลักธรรมาภิบาล โดยมุ่งเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรนักเรียนเป็นลำดับแรก”

(3.3) ส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์ “การดำรงเอกลักษณ์ของตน เข้าใจและยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ทั้งด้านการนับถือศาสนา ฐานะทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ประเพณี เพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยมุ่งเน้นการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในกลุ่มผู้มีความแตกต่างเป็นลำดับแรก

สรุปได้ว่าการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาโดยใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ในสถานศึกษานั้น กระทรวงศึกษามีนโยบายให้โรงเรียนในสังกัดนำปรัชญาเศรษฐกิจ

พอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ไปใช้ในสถานศึกษา โดยบูรณาการให้เข้ากับหลักสูตรการเรียนการสอน

4.15 การขับเคลื่อนการจัดการศึกษาโดยใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2552) ได้กำหนดสาระสำคัญของแผนปฏิบัติการ 4 ปี เพื่อพัฒนาการศึกษาโดยกำหนดเป้าประสงค์ในการจัดการศึกษาดังนี้

- (1) คนไทยได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม
- (2) ผู้รับบริการได้รับการส่งเสริมการศึกษาที่ได้มาตรฐานและมีคุณภาพและมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เป็นพลเมืองที่ดีตามการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข
- (3) มีการจัดการศึกษาตลอดชีวิตจากภาคีเครือข่ายอย่างกว้างขวาง
- (4) การจัดการความรู้และวิธีการเรียนรู้เพื่อสร้างสังคมการเรียนรู้
- (5) จัดแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและทั่วถึงให้ทุกคนได้รับโอกาสในการพัฒนาทางการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพและสนองตอบความต้องการของทุกคนในปีการศึกษา 2554
- (6) สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ในการบริหารสถานศึกษา ศูนย์การเรียนและจัดการเรียนรู้แก่ทุกคนอย่างมีประสิทธิภาพ
- (7) สถานศึกษาและหน่วยงานจัดระบบบริหารจัดการให้ได้มาตรฐานและมีคุณภาพ ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ
- (8) บุคลากรมีสมรรถนะสูงขึ้นในการดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยและได้กำหนดนโยบายด้านการสนับสนุนโครงการพิเศษได้แก่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้
  - (8.1) ส่งเสริมการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อสนับสนุนโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ หรือโครงการอันเกี่ยวเนื่องจากพระราชวงศ์อย่างมีคุณภาพและเกิดผลโดยตรงกับกลุ่มเป้าหมาย

(8.2) จัดทำฐานข้อมูลโครงการและกิจกรรมของ **สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย** ที่สนองงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

(8.3) ให้ศูนย์ฝึกอาชีพทุกแห่ง เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาบุคลากร และเผยแพร่ความรู้ด้านเกษตรกรรมชาติโดยความร่วมมือระหว่างสำนักงาน **สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย** กับมูลนิธิ MOA ไทยและ MOA International

(8.4) มุ่งจัดและพัฒนาการศึกษาอาชีพ กระบวนการเรียนรู้การจัดกิจกรรมพัฒนาอาชีพที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนชายแดน โดยเน้นเรื่องเกษตรกรรมชาติให้แก่ประชาชนตามแนวชายแดน

(8.5) จัดและพัฒนา ศฝช.ให้เป็นศูนย์สาธิตการประกอบอาชีพ ศูนย์การเรียนรู้ต้นแบบการจัดกิจกรรมตามแนวพระราชดำริปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การประกอบอาชีพสำหรับประชาชนตามแนวชายแดน

(8.6) จัดระบบเครือข่ายศูนย์การเรียนรู้อาชีพ ศูนย์เรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยเชื่อมโยงกับ **สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย** ตำบล/แขวง ในพื้นที่

สรุปได้ว่า ในการขับเคลื่อนโดยใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่นั้น องค์การต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และหน่วยงานอื่นๆ ได้ให้ความสำคัญต่อการนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเกษตรทฤษฎีใหม่ไปใช้ในการจัดการศึกษาให้กับทุกคนในสังคมหลากหลายรูปแบบทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย

ตอนที่ 5 ความรู้เกี่ยวกับชุมชนเกษตรกรรม

การเกษตรเป็นการจัดการกับที่ดินในการสร้างผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร เช่น การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์หรือการประมง การเกษตรจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับเกษตรกรไทยซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรม อีกทั้งเกษตรกรสามารถพัฒนาประเทศไทยให้มีความเจริญรุ่งเรืองต่อไปได้

อัจฉรา รักยุติธรรม (2547) ได้ให้ทัศนะคิดว่า มนุษย์เราสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยการบริโภคอาหารที่มาจากพืชและจากสัตว์ เช่น ผักต่างๆ ผลไม้และนำสัตว์มาเป็นอาหารได้บ้าง เช่น วัว ควาย ไก่ นก เป็นต้น จนต่อมามีการพัฒนาให้เป็นการทำเกษตรกรรมเพราะเกษตรกรรมเป็นปัจจัยหนึ่งของการผลิตเพื่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เรา กล่าวคือ ผลิตผลทางการเกษตรเป็นพื้นฐานของการอุปโภคบริโภคเครื่องใช้ เครื่องอุปโภคบริโภค ต่างๆ ซึ่งเป็นปัจจัยสี่ของการ

ดำรงชีวิตของมนุษย์ นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างสินค้าเพื่อเป็นรายได้จากการจำหน่ายให้ผู้อื่นซึ่งเป็นการเพิ่มรายได้ของครอบครัว การเกษตรสามารถส่งเสริมให้มีการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว

5.1 ประเภทของการเกษตร แบ่งได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

ชัยวุฒิ ชัยพันธ์ (2542); และอัจฉรา รักยุติธรรม (2547) ได้แบ่งประเภทของการเกษตร ดังนี้

(1) **การปลูกพืช** แบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ การปลูกพืชสวน เช่น การปลูกไม้ดอกและไม้ประดับ การปลูกพืชผักต่างๆ เช่น ผักกาด กะหล่ำปลี ต้นหอม ผักชี มะนาว มะเขือ เป็นต้น และการปลูกผลไม้ เช่น มังคุด ลำไย ลิ้นจี่ ลองกอง ทุเรียน เงาะ เป็นต้น

(2) **การเลี้ยงสัตว์** เป็นอาชีพที่ของคนไทยที่ทำมานาน เพื่อใช้เป็นทั้งอาหารและแรงงาน เช่น วัว ควาย นอกจากนี้การเลี้ยงสัตว์ยังเป็นอาชีพเสริมรายได้ให้กับตนเองได้ การเลี้ยงสัตว์ยังทำให้เราผ่อนคลายได้ด้วยเช่นการเลี้ยงแมว การเลี้ยงสุนัข การเลี้ยงนกสวยงาม เป็นต้น สัตว์เหล่านี้ทำให้เรามีอารมณ์ผ่อนคลาย เพลิดเพลินอีกด้วย

(3) **การประมง** เป็นการเกษตรแบบหนึ่ง การประมงสามารถสร้างรายได้ให้กับเราได้เป็นอย่างดี เช่นการเลี้ยงปลาต่างๆ การเลี้ยงกุ้ง การเลี้ยงหอย เป็นต้น

สรุปได้ว่า ประเภทของเกษตรมี 3 ประเภท ได้แก่ การปลูกพืชสามารถแบ่งได้เป็นการปลูกพืชสวน การปลูกพืชไร่ การเลี้ยงสัตว์เป็นการเลี้ยงสัตว์เพื่อใช้เป็นแรงงานและบริโภค ส่วนการประมงเป็นการประมงน้ำจืดกับประมงน้ำเค็ม

5.2 เกษตรกรรมที่ใช้หลักความพอเพียงมาใช้ในการดำรงชีวิต

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมและมีการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ซึ่งรวมถึงการประยุกต์ใช้ในภาคเกษตรกรรมด้วย และในประเทศไทยมีการทำการเกษตรหลายประเภทด้วยกันซึ่งเกษตรกรรมเหล่านี้เป็นการเกษตรที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งสามารถแบ่งประเภทของเกษตรกรรมได้ 6 ประเภทดังนี้

(1) การเกษตรแบบผสมผสาน

ตะวัน ห่างสูงเนิน (2540) กล่าวว่า การเกษตรแบบผสมผสานเป็นการเกษตรอีกรูปแบบหนึ่งที่ยินยอมทำกันในประเทศไทยเพราะเป็นการทำการเกษตรเพื่อยังชีพของเกษตรกรแต่เมื่อเกินความจำเป็นในครัวเรือนก็จึงขาย เกษตรกรรมแบบนี้ตั้งนับได้ว่าเป็นเกษตรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอีกแบบหนึ่ง เกษตรแบบผสมผสานชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การเกษตรแบบไร้นาสวนผสม ซึ่งหมายถึงการทำเกษตรกรรมโดยปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ไว้ในพื้นที่หรือบริเวณเดียวกัน การเกษตรแบบผสมผสานให้ความสำคัญของการสร้างความหลากหลายในพื้นที่เกษตรของตนเอง ได้แก่การใช้ปุ๋ยหมักพืชสด ปุ๋ยคอกจากสัตว์ที่เลี้ยง การใช้วัสดุที่ได้จากการทำนาเป็นพืชคลุมดิน การปลูกพืชหลากหลายประเภท การใช้แหล่งน้ำให้เกิดความคุ้มค่า ลักษณะของการทำการเกษตรแบบผสมผสานแบ่งออกได้เป็นสามชนิดคือ

- 1) การปลูกพืชเป็นหลักและเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพเสริม
- 2) การเลี้ยงสัตว์เป็นหลักและปลูกพืชเป็นอาชีพเสริม
- 3) การเลี้ยงปลาเป็นหลักและปลูกพืชรวมทั้งเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพเสริม

ข้อดีของการทำการเกษตรแบบผสมผสานคือมีรายได้แน่นอน ไม่มีความเสี่ยงในเรื่องของการขาดรายได้ที่จุนเจือครอบครัว อีกทั้งยังเป็นการลดการพึ่งพาชุมชน ภาครัฐและองค์กรสนับสนุนต่างๆ นอกจากนี้ยังมีอาชีพตลอดปี

(2) เกษตรอินทรีย์ (Organic farming)

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์(2552) ได้กล่าวว่า “เกษตรอินทรีย์เป็นกระบวนการผลิตที่คำนึงถึงสภาพแวดล้อมรักษาสมดุลธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพโดยมีการจัดระบบนิเวศวิทยาที่คล้ายคลึงกับธรรมชาติและหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีสารสังเคราะห์และฮอร์โมนต่างๆ ตลอดจนไม่ให้พืชหรือสัตว์ที่ติดต่อพันธุกรรมที่ก่อให้เกิดมลพิษในสภาพแวดล้อม เน้นการใช้อินทรีย์วัตถุเช่นปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสดและปุ๋ยชีวภาพในการปรับปรุงดินให้มีความอุดมสมบูรณ์เพื่อให้ต้นพืชมีความแข็งแรงสามารถต้านทานทางโรคและแมลงได้เป็นการนำเอาภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ประโยชน์ด้วย”

หลักการทำการเกษตรอินทรีย์

- 1) ห้ามใช้สารเคมีสังเคราะห์ทางการเกษตรทุกชนิดไม่ว่าปุ๋ยเคมี สารเคมีฆ่าแมลง ยากำจัดศัตรูพืชและฮอร์โมน
- 2) เน้นการปรับปรุงบำรุงดินด้วยอินทรีย์วัตถุเช่นปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด และปุ๋ยชีวภาพตลอดจนการปลูกพืชหมุนเวียนให้พืชแข็งแรงมีความต้านทานโรคและแมลง

3) รักษาความสมดุลของธาตุอาหารภายในฟาร์มโดยใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นมาหมุนเวียนให้เกิดประโยชน์สูงสุด

4) ป้องกันไม่ให้ปนเปื้อนสารเคมีจากภายนอกฟาร์มทั้งทางดิน ทางน้ำและอากาศ โดยสร้างแนวกันชนโดยขุดคูหรือปลูกพืชยืนต้นและพืชล้มลุกกันไว้

5) ใช้พันธุ์พืชหรือสัตว์ที่มีความต้านทานโรคและมีความหลากหลาย

6) การกำจัดวัชพืชในการเตรียมดินที่ดีและแรงงานคนหรือเครื่องมือกลแทนการใช้สารเคมีกำจัดวัชพืช

7) ป้องกันกำจัดศัตรูพืชให้ใช้สมุนไพรกำจัดศัตรูพืชแทนการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช

8) ใช้ฮอร์โมนที่ได้จากธรรมชาติเช่น น้ำสกัดชีวภาพแทนการใช้ฮอร์โมนสังเคราะห์

9) รักษาความหลากหลายทางชีวภาพโดยรักษาไว้ซึ่งพันธุ์หรือสัตว์คลอดจนสิ่งมีชีวิตทุกชนิดที่อยู่ในท้องถิ่น

เกษตรอินทรีย์เป็นวิธีการหนึ่งที่เป็นประโยชน์กับครอบครัวชุมชนและสังคมรวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพราะมีความปลอดภัยต่อสุขภาพเป็นการประหยัดงบประมาณในการซื้อเทคโนโลยีต่างๆ ที่ทำให้ต้นทุนของสินค้าเพิ่มขึ้นได้แก่ การใช้เครื่องจักรกลการใช้ปุ๋ยเคมี การใช้ยาฆ่าแมลงและสารกำจัดวัชพืช เป็นต้น

(3) วนเกษตร (Agro forestry farming)

ไพบูลย์ เสงสุวรรณ และคณะ (2547)กล่าวว่าเป็นรูปแบบการใช้ที่ดินเพื่อเปลี่ยนระบบจากระบบการเกษตรแบบดั้งเดิมไปเป็นระบบการเกษตรที่มีความยั่งยืน กล่าวคือเป็นการเกษตรที่ผสมผสานระหว่างพืชยืนต้นกับกับการทำการเกษตรในรูปแบบต่างๆ ซึ่งส่งผลดีต่อครอบครัวชุมชนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมซึ่งในที่ดินแปลงหนึ่งจัดการเป็นระดับแปลงของชุมชน ฟาร์ม กลุ่มน้ำ ภูมิภาค ไปจนถึงประเทศ

วนเกษตรทำให้ระบบนิเวศและเศรษฐกิจดีขึ้นเพราะการทำวนเกษตรเป็นการใช้ทรัพยากรในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพทั้งทรัพยากรที่อยู่เหนือพื้นดินได้แก่ แสงสว่าง อากาศ และน้ำ และที่อยู่ใต้ดิน ได้แก่ น้ำและธาตุอาหาร ช่วยฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดินโดยการหมุนเวียนธาตุอาหารของต้นไม้ ช่วยอนุรักษ์ดินและน้ำ เป็นระบบที่ก่อให้เกิดผลผลิตที่หลากหลายและยั่งยืนทั้งไม้ใช้สอย ไม้ฟืน แหล่งอาหารเสริม แหล่งอาหารสัตว์ เส้นใย สมุนไพร ดังนั้นวนเกษตรจึงเป็นเกษตร

ทางเลือกใหม่สำหรับเกษตรกรไทยหรือมองอีกมุมหนึ่ง “วนเกษตรเปรียบเสมือนการทำการเกษตรตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในเรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง”

(4) การทำไร่หมุนเวียน

กล่าวว่าการทำไร่หมุนเวียนเป็นวิธีการหนึ่งในการเกษตรของไทยที่ส่งเสริมให้เกิดดุลยภาพระหว่างการดำรงชีวิตของคนกับสิ่งแวดล้อม การทำไร่หมุนเวียนในปัจจุบันยังมีการทำกันในหลายพื้นที่โดยเฉพาะในทางภาคเหนือและในบริเวณที่มีชาวเขาหรือชนกลุ่มน้อยหรือชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ทั้งนี้เนื่องจากมีชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงไม่สามารถจัดการพื้นที่ของตนเองให้มีความอุดมสมบูรณ์ได้ตลอดเวลาเนื่องจากข้อจำกัดของเทคโนโลยีและทุนทรัพย์ แต่การทำไร่แบบหมุนเวียนเป็นเกษตรกรรมที่สามารถทำให้ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงสามารถอยู่กับป่าได้โดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมของตนเอง การทำไร่จึงต้องอาศัยพื้นที่หลายแห่งที่อยู่ใกล้กันเพื่อทำการเกษตรเช่น ปลูกข้าว ทำไร่ ทำสวนผัก เป็นต้น ลักษณะการทำไร่หมุนเวียนคือในปีแรกจะทำในพื้นที่หนึ่งก่อนพอปีที่สองก็จะไปทำอีกพื้นที่หนึ่งใกล้กันปล่อยให้พื้นที่แรกพักฟื้นด้วยตัวของมันเองเพื่อคืนความสมบูรณ์ให้กับดิน พอปีที่สามก็ย้ายไปทำที่ใหม่และปล่อยให้พื้นที่ที่สองปรับสมดุลในตัวมันเองเพื่อทำให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่อไป พอปีที่สี่และห้าก็ย้ายไปทำในพื้นที่ใหม่และเมื่อพื้นที่แรกดินมีความอุดมสมบูรณ์แล้วก็กลับมาทำใหม่อีกครั้งสลับกันไป ซึ่งการทำไร่หมุนเวียนจะไม่ใช่การทำลายสภาพแวดล้อมธรรมชาติแต่สามารถทำให้ชุมชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยการใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่อย่างยั่งยืน

(5) เกษตรทฤษฎีใหม่

ธวัชชัย เฟ็งพิณี และแสงอรุณ สุนทรีย์ (2552) กล่าวว่าเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นตัวอย่างที่เป็นรูปแบบของการนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้แบ่งเป็น 3 ขั้นตอนได้แก่

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ หนึ่ง เป็นการทำการเกษตรที่มีระบบการผลิตที่สามารถเลี้ยงตนเองในระดับที่ประหยัดและสามารถช่วยเหลือตนเองได้โดยเริ่มจากแบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วน ส่วนที่หนึ่งเป็นพื้นที่สระน้ำเพื่อเก็บกักน้ำฝนไว้ใช้เพราะปลูกและเลี้ยงสัตว์ ส่วนที่สองเป็นพื้นที่ปลูกข้าวเพื่อใช้สำหรับบริโภคในครัวเรือนให้เพียงพอตลอดปี ส่วนที่สามเป็นพื้นที่ปลูกไม้ผลไม่ยืนต้นพืชไร่และอื่นๆ เพื่อเป็นอาหารและยาสำหรับบริโภคในครอบครัว เหลือจึงจำหน่ายเป็นรายได้ ส่วนที่สี่เป็นโรงเรียนที่อยู่อาศัย

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ สอง เป็นการรวมพลังของเกษตรกรในรูปของสหกรณ์หรือร่วมกันดำเนินการผลิต การตลาดและการเป็นอยู่รวมถึงการศึกษา ศาสนา สังคม โดยได้รับความร่วมมือจากรัฐและเอกชน

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ สาม เป็นการประสานเพื่อหาทุนและแหล่งเงินทุนช่วยในการลงทุนและพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยได้ประโยชน์ร่วมกัน

ดังนั้นการเลือกใช้ทฤษฎีใหม่ทั้งสามขั้นทั้งขั้นต้นและขั้นก้าวหน้าในการส่งเสริมเกษตรกรให้เป็นรูปเป็นธรรมตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมกับเกษตรกรแต่ละชุมชนแต่ละพื้นที่ที่ต้องเข้าใจและยึดหลักการในการบริหารจัดการที่ดินและน้ำเพื่อเกิดประโยชน์สูงสุด

จากวิธีการทำเกษตรกรรมที่กล่าวมาข้างต้นทั้ง 6 ชนิด สรุปได้ว่าเกษตรกรสามารถเลือกวิธีการใดวิธีการหนึ่งหรือการผสมผสานหลายๆ วิธี เข้าด้วยกันได้โดยเกษตรกรชาวบ้านหรือชุมชนสามารถร่วมทำการเกษตรได้ด้วยกันโดยใช้หลักความพอเพียงการอาศัยซึ่งกันและกันการแบ่งปัน การใช้เหตุผล การพอประมาณ การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าการใช้เทคโนโลยีเท่าที่จำเป็น การใช้จิตใจที่เปี่ยมด้วยคุณธรรม จริยธรรมและหลักพุทธศาสนาแล้ว ชุมชนสามารถอยู่ได้อย่างมีความสุข

5.3 การใช้ชีวิตอย่างพอเพียงด้านเกษตรกรรม

ในการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงโดยยึดหลักแนวคิดความพอเพียงและประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เหมาะสมกับการทำเกษตรกรรมโดยเฉพาะเกษตรทฤษฎีใหม่องค์ประกอบของการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงจึงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อเป็นแนวทางในการนำไปใช้ซึ่งจากแนวคิดของนักการศึกษาหลายท่าน (ปรีชา ธรรมมา, 2543 ; สุเมธ ตันติเวชกุล, 2545 ; ประเวศ วะสี, 2542; คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2547) สรุปได้ว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่สามารถสร้างบุคคล ชุมชนและสังคมให้เกิดความพอเพียงได้ในหลากหลายรูปแบบตามที่บุคคลหรือชุมชนนั้นๆ นำไปใช้โดยประยุกต์ให้เข้ากับบริบท สังคม ประเพณีและวัฒนธรรมและลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งที่เราสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงนั้นคือ ด้านเกษตรกรรม ทั้งนี้เนื่องจากคนส่วนใหญ่ของประเทศเป็นเกษตรกรและทำเกษตรกรรมเพื่อการดำรงชีพ ดังนั้น ถ้าเรามีการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงด้านเกษตรกรรมแล้ว จะส่งผลดีต่อครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ จากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการทำเกษตรแบบทฤษฎีใหม่นั้นนับได้ว่า เหมาะสมกับบริบทและสังคมไทย ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรทฤษฎีใหม่อยู่บนพื้นฐานแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งสามารถแบ่งองค์ประกอบของการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงด้านเกษตรกรรมได้ 4 องค์ประกอบ ดังนี้

(1) การใช้ชีวิตอย่างพอเพียงด้านความมีเหตุผล หมายถึง การที่เกษตรกรใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่น การใช้แรงงานของคนในครอบครัว การปลูกพืชหมุนเวียน การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือปราชญ์ชาวบ้านในการทำเกษตรกรรม การวางแผนการจัดการน้ำ การผลิตการใช้ปุ๋ย การวางแผนงบประมาณ ความถนัดในการทำเกษตรกรรม

(2) การใช้ชีวิตอย่างพอเพียงด้านความพอประมาณ หมายถึง การที่เกษตรกรสามารถผลิตให้เพียงพอต่อการบริโภคในครอบครัว เช่น ข้าว พืชผักสวนครัว การเลี้ยงสัตว์ และการทำเกษตรกรรมที่ไม่เกินความสามารถของตนเอง การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

(3) การใช้ชีวิตอย่างพอเพียงด้านภูมิคุ้มกันที่ดี หมายถึง การที่เกษตรกรมีการผลิตทางการเกษตรที่หลากหลายสามารถนำไปใช้ในครอบครัวเพื่อการบริโภคได้อย่างเพียงพอ เช่น ข้าว อาหาร ผัก ผลไม้ มีแรงงานเพียงพอในการทำเกษตรกรรม มีทรัพยากรเพียงพอต่อการใช้จ่ายและดำรงชีวิต มีการผลิตที่เหมาะสมไม่ใช้เทคโนโลยีจากภายนอก

(4) การใช้ชีวิตอย่างพอเพียงด้านเงื่อนไขความรู้และคุณธรรม หมายถึง การที่เกษตรกรมีความรู้ในการทำเกษตร สามารถวางแผนงบประมาณ มีการศึกษาหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ภูมิปัญญาชาวบ้าน ส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัวหาความรู้เพิ่มเติมรับฟังข่าวสารจากสื่อต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ และด้านคุณธรรม เกษตรกรคำนึงถึงสภาพแวดล้อมที่ไม่ส่งผลเสียต่อสภาพแวดล้อม การถ่ายทอดความรู้ให้กับบุคคลในชุมชน การนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา มาใช้ เช่น ซื่อสัตย์ ความประหยัด ความมัทยัสถ์และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

จากองค์ประกอบดังกล่าวถ้าชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงนำไปใช้แล้ว จะสามารถมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างพอเพียงด้านเกษตรกรรมได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้องค์ประกอบดังกล่าวเป็นรากฐานหรือเป็นปัจจัยพื้นฐานความต้องการของมนุษย์และถ้าชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงมีคุณลักษณะดังกล่าวแล้วจะทำให้สามารถมีชีวิตร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี

5.4 ความรู้เกี่ยวกับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงในประเทศไทยส่วนใหญ่อาศัยกระจุกกระจายอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ใน 20 จังหวัด ประกอบด้วย เชียงราย แม่ฮ่องสอน น่าน พิชณุโลก เพาะเยา ลำพูน ลำปาง แพร่ ราชบุรี เชียงใหม่กำแพงเพชร เพชรบุรี ตากกาญจนบุรี อุทัยธานี ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบูรณ์ในปีพ.ศ.2545 มีประชากรประมาณ 1,200,000 คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยงจำนวน 438,131 คน คิดเป็นร้อยละ 36.41 รองลงมาเป็นชาวเขาเผ่ามั่วจำนวน 153,955 คน คิดเป็นร้อยละ 12.79 ชาวเขาเผ่ามูเซอ จำนวน 102,876 คน คิดเป็นร้อยละ 8.55 ชาวเขาเผ่าอาข่า

หรืออีกจำนวน 68,653 คน คิดเป็นร้อยละ 5.70 ชาวเขาเผ่าเย้าหรือเมี่ยน จำนวน 45,571 คน คิดเป็นร้อยละ 3.78 และที่เหลือคือ ชาวเขาเผ่าลีซอ ลัวะ ถิ่น ชมุ มลาบรี ปะหล่อง ตองซุ ไทยลื้อ จีนฮ่อ ไทยใหญ่ ซึ่งมีจำนวนประชากรเพียงเล็กน้อยไม่ถึงร้อยละ 4 ของประชากรชาวในเขตพื้นที่สูงทั้งหมด

5.4.1 ความหมายของชุมชน

มีนักวิชาการและผู้ให้ความหมายของคำว่าชุมชนแตกต่างกันไปดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของคำว่าชุมชน คือ เขตพื้นที่ระดับของความคุ้นเคย และการติดต่อระหว่างบุคคล ตลอดจนพื้นฐานความยึดเหนี่ยว เฉพาะบางอย่างที่ทำให้ชุมชนต่างไปจากกลุ่มเพื่อนบ้าน ชุมชนมีลักษณะเศรษฐกิจเป็นแบบเลี้ยงตัวเองที่จำกัดมากกว่าสังคม แต่ภายในวงจำกัดเหล่านั้นย่อมมีการสังสรรค์ใกล้ชิดคิดอกว้าวและความเห็นอกเห็นใจลึกซึ้งกว่า จะมีสิ่งเฉพาะบางประการที่ผูกพันเอกภาพ เช่นเชื้อชาติ ต้นกำเนิดเดิมของชาติหรือศาสนา

โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ (2545) ได้ให้ความหมายของคำว่าชุมชน หมายถึง พื้นที่ที่มีจำนวนคนมากกว่า 2 คนขึ้นไป มีทัศนคติ แนวคิดอย่างเดียวกัน เห็นพ้องต้องกันแล้วรวมตัวกันเพื่อมุ่งหวังที่จะประสบความสำเร็จร่วมกัน

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2544) กล่าวว่า ชุมชน คือกลุ่มคนที่อยู่รวมกัน ให้ความสนใจในเรื่องราวต่างๆ เหมือนกันแล้วอยู่รวมกันเป็นกลุ่มอยู่อย่างง่าย ๆ และมีขอบเขตมากพอที่จะอยู่ร่วมกันในชีวิตประจำวันได้ หมู่บ้านหนึ่ง ชนเผ่าหนึ่ง ชุมชนหนึ่ง อำเภอหนึ่ง จังหวัดหนึ่งเป็นต้น

Kingsley (1949) ได้ให้ความหมายว่า “หมายถึง กลุ่มคน ซึ่งอยู่ร่วมกันในบริเวณใด บริเวณหนึ่งที่แน่นอนแล้วดำรงชีวิตร่วมกันทางสังคมภาษาพูดจารีตประเพณี และทัศนคติ เป็นแบบเดียวกัน”

Dunham (1958) กล่าวว่าชุมชนคือกลุ่มคนที่มีภูมิภานา มีอาณาเขตทางภูมิศาสตร์แน่นอนและติดต่อกันและกันและใช้ชีวิตที่ว่ๆ ไปโดยมีประเพณีและวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมร่วมกัน

Maciver (1964) ได้ให้ความหมายชุมชนว่าหมายถึง “ กลุ่มของคน ที่อยู่ร่วมกัน และมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันมีความสนใจ มีวิถีชีวิตเป็นอยู่ร่วมกัน มีตั้งแต่กลุ่มขนาดเล็กคือ หมู่บ้านไปจนถึงกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น เมือง ประเทศชาติ”

Warran (1972) กล่าวว่า ชุมชนคือกลุ่มคนหลายๆกลุ่มมารวมกันพื้นที่เดียวกัน ภายใต้กฎหมาย กฎระเบียบอันเดียวกัน มีความสนใจร่วมกัน และมีผลประโยชน์เหมือนกัน เช่น การพูด จารีต ขนบธรรมเนียมและประเพณี

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่าชุมชนหมายถึงกลุ่มคน ซึ่งอยู่ร่วมกันในบริเวณใดบริเวณหนึ่งที่แน่นอนแล้วดำรงชีวิตร่วมกันทางสังคมภาษาพูดจารีตประเพณี และทัศนคติ เป็นแบบเดียวกันภายใต้กฎหมายและระเบียบเดียวกัน มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ใช้ภาษาเดียวกันในการสื่อสารและมีขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิตร่วมกัน

5.4.2 ชุมชนแห่งการเรียนรู้

ชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นกลุ่มคนที่มารวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการมีวัตถุประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันและมีการสร้างองค์ความรู้ร่วมกันเพื่อพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในทางที่ดีขึ้น กลุ่มคนที่มารวมตัวกันส่วนใหญ่จะมาจากคนที่มีหน้าที่คล้ายกันหรือมีความสนใจเรื่องเดียวกันแล้วไว้วางใจกัน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันและมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แก่กัน การที่จะพัฒนาให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้นั้นทุกคนในชุมชนจำเป็นต้องพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ๆ แล้วแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมองค์กรต่อไป

5.5 ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

5.5.1 ชาวเขาเผ่าลัวะ

ประวัติความเป็นมา

ลัวะหรือละว้ามีถิ่นฐานเป็นกลุ่มชนออสโตรนีเซียนอพยพมาจากทางตอนใต้ของ ไทย มะลายาหรือเขมรเมื่อประมาณ 2,000 ปีมาแล้ว บางคนเชื่อว่าลัวะเป็นเชื้อสายเดียวกับพวก วัวที่อยู่ทางภาคเหนือของพม่าและทางตอนใต้ของมณฑลยูนนานในประเทศจีน เพราะลักษณะ รูปร่าง การแต่งกายและภาษาคคล้ายคลึงกัน ลัวะได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตเมืองเชียงใหม่ ประมาณ 900 ปีมาแล้ว ภาษาลัวะแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มวาอูอยู่ในเขตลุ่มแม่น้ำปิง อีกกลุ่ม หนึ่งเรียกว่ากลุ่มอังกา อยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน แต่ทั้งสองกลุ่มสามารถเข้าใจภาษาของกันได้ ปัจจุบันลัวะในประเทศไทยมีทั้งหมดประมาณ 65 หมู่บ้านมีประชากรประมาณ 25,000 คน อาศัยอยู่ในจังหวัดภาคเหนือของไทย ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน สุพรรณบุรี ลำปาง และอุทัยธานี พื้นที่ที่ชาวลัวะอยู่ส่วนใหญ่อยู่บนภูเขาชันเขา ค่ายบ้านกะเหรี่ยง ลักษณะบ้านของ ชาวลัวะจะมุงด้วยหญ้าคาหรือใบตองตึงมีหน้าจั่วไขว้กันสองอัน ลักษณะทางสังคมของชาวลัวะ

ได้แก่ การแต่งงานโดยผู้หญิงจะเข้าไปอยู่บ้านฝ่ายชาย ชาวลัวะส่วนใหญ่นับถือผีและบรรพบุรุษ ชุมชนลัวะจะไม่มีหัวหน้าที่แต่งตั้งขึ้นชัดเจนแต่จะให้ผู้นำจิตวิญญาณเป็นผู้ตัดสิน กรณีเกิดข้อพิพาทกัน ด้านเศรษฐกิจ ชาวลัวะส่วนใหญ่มีเศรษฐกิจแบบยังชีพทำไร่แบบหมุนเวียนส่วนใหญ่ปลูกข้าวเจ้าเพื่อบริโภค ชาวลัวะนิยมทำเหล้าจากข้าวเจ้าเมื่อมีพิธีกรรมต่างๆ นอกจากนี้ยังมีการปลูกพืชอย่างอื่นได้แก่ ข้าวโพด พริก ฝ้าย ถั่ว แตงกวาและผักตามฤดูกาลที่นิยมบริโภคในชุมชนสัตว์ที่นิยมเลี้ยงกันได้แก่ ควาย วัว ไก่ หมู สุนัข ปลา เป็นต้น ผลผลิตของชาวลัวะส่วนใหญ่มีเพียงพอต่อการบริโภคและขายในหมู่บ้านใกล้เคียง ปัจจุบันชาวลัวะมีการปลูกผักเพื่อจำหน่ายเป็นอาชีพเสริมรายได้ของครอบครัวได้แก่ เสาวรส มะเขือเทศ ถั่วลันเตา ถั่วแดง ผักกาดเป็นต้น (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ 2551)

5.5.2 ลีซอ

ชาวลีซอหรือ ลีซู่ เป็นชาวเขาที่มีภูมิลำเนาอยู่แถวต้นน้ำสาละวินและแม่น้ำโขงของประเทศธิเบตและมณฑลยูนนานของจีน สำหรับการอพยพเข้ามาในประเทศไทยพบว่าส่วนใหญ่มาจากประเทศพม่าและตั้งถิ่นฐานครั้งแรกอยู่ที่ดอยช้างอำเภอแม่สรวยจังหวัดเชียงราย ชาวลีซอประกอบด้วย 2 กลุ่มคือลีซอลายและลีซอดำ แต่ส่วนใหญ่จะเป็นลีซอลายที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ซึ่งทั้งสองกลุ่มมีการแต่งกายและภาษาพูดแตกต่างกันแต่ฟังพอเข้าใจกันได้ ปัจจุบันชาวลีซอส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในภาคเหนือได้แก่ ลำพูน ลำปาง เชียงใหม่ เชียงราย แพร่ น่าน แม่ฮ่องสอน พะเยา ตาก และกำแพงเพชร ชาวลีซอส่วนใหญ่ต้องการมีลูกชายมากกว่าลูกสาว การแต่งงานของชาวลีซอส่วนใหญ่จะแต่งงานในเผ่าเดียวกัน ชาวเขาเผ่าลีซอส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยปลูกข้าว ข้าวโพด เป็นหลักแต่จะมีการเลี้ยงสัตว์ ปลูกผักเพื่อบริโภคในครอบครัวเช่น มันฝรั่ง ผักกาด ถั่วลันเตา กะหล่ำปลีสีม่วง ข้าวบาร์เลย์ ท้อ ถั่วแขก สาลี่ และมะเขือเทศ ส่วนอาชีพเสริมส่วนใหญ่คือการเย็บผ้า การทำเครื่องประดับด้วยโลหะเงิน การต้มสุรา และบางครั้งครอบครัวมีการตีเหล็ก ตีมีดและอุปกรณ์ทางการเกษตรเช่น จอบ เสียม เป็นต้น

ลีซอส่วนใหญ่ยังคงนับถือผีและบรรพบุรุษซึ่งพบเห็นได้ทั่วไปของชุมชนเผ่าลีซอ เช่น ผีประจำหมู่บ้าน ผีน้ำหรือผีลำห้วย ผีเรือน ผีหลวง ผีป่า เป็นต้น แต่ปัจจุบันมีการนับถือศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์ ด้านการปกครองชาวลีซอส่วนใหญ่คิดว่าทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันดังนั้นจึงเชื่อถือและนับถือผู้เฒ่า ผู้แก่ในชุมชนเมื่อมีงาน ประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2551)

5.5.3 อาข่า (อีก้อ)

ชาวอาข่าหรือชาวอีก้อ เป็นชนเผ่าหนึ่งที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมาช้านานชาวอาข่าส่วนใหญ่อาศัยอยู่กระจัดกระจายทั่วไปปะปนกับชาวจีนหมู่บ้านอาข่าบางแห่งเป็นสิ่งผสม

ระหว่างชาวอาข่ากับชาวจีน อาข่าเดิมอยู่ตามบริเวณภูเขาสูงทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือและ ตะวันตกเฉียงใต้ของจีน โดยเฉพาะมณฑลยูนนานแคว้นสิบสองปันนาและมณฑลไกวเจา แต่เดิม อาข่ามีอาณาจักเป็นของตนเองอยู่ในแคว้นธิเบต ต่อมาถูกรุกรานจนถอยร่นลงทางใต้สู่มณฑลยูน นานและมณฑลไกวเจา ต่อมากระจัดกระจายเข้าไปยังแคว้นเชียงตุงของประเทศพม่า แคว้นหัวโขง และแคว้นพงสาลีของลาว และทางตอนเหนือของประเทศไทยคือจังหวัดเชียงราย หมู่บ้านชาวอาข่ามี ประมาณ 273 หมู่บ้านประชากรประมาณ 70,000 คน อาข่าแบ่งออกเป็นสามกลุ่มได้แก่ อาข่าไทย อาข่าหม่อเป๊ะและอาข่าโลมีชา ชาวอาข่านิยมสร้างบ้านตามภูเขาสูงหรือสันเขาแต่ไม่ห่างไกล แหล่งน้ำมากนัก ชาวอาข่าเชื่อว่าการตั้งหมู่บ้านอยู่กลางภูเขาสูงจะทำให้อยู่เย็นเป็นสุข ปลูกพืชผัก ได้ผลดีมีความอุดมสมบูรณ์

ลักษณะการสร้างของอาข่า จะสร้างจากพื้นสูงประมาณหนึ่งเมตรมีบันไดสามถึงห้า ขั้นซึ่งบันไดนั้นมีทั้งหน้าบ้านและบางครั้งก็มีหลังบ้านด้วย บ้านของอาข่าโดยทั่วไปจะใช้ไม้เนื้อแข็ง เป็นพื้นและใช้ไม้ไผ่เป็นฝาบ้านแล้วมีเตา มีหิ้งอยู่ภายในบ้านเพื่อทำอาหารและเป็นที่ยกเมล็ด พันธุ์พืช เช่น พันธุ์ข้าว พันธุ์พืชทอง และพันธุ์ผักต่างๆ รวมทั้งเป็นการใช้สำหรับถนอมอาหารเช่น การย่างเนื้อหมู เนื้อควายเป็นต้น บ้านของอาข่าจะกั้นแบ่งเขตแดนเป็นบริเวณบ้านของตนเองและ นิยมเลี้ยงสัตว์ไว้ข้างบ้านเช่น หมู ไก่ วัว ควาย เป็นต้น นอกจากนี้จะมียุ้งฉางสำหรับเก็บข้าวและ ครกตำข้าวอยู่ในแต่ละบ้าน

ครอบครัวอาข่าเป็นครอบครัวแบบขยายประกอบด้วยปู่ย่าพ่อแม่ลูกชายลูกสะใภ้ และหลาน เมื่อหัวหน้าครอบครัวเสียชีวิตลงไปจะให้บุตรชายคนโตเป็นผู้รับผิดชอบแทนดังนั้นชาว อาข่าจึงให้ความสำคัญกับลูกชายมาก ผู้ชายทุกคนต้องมีความรู้เกี่ยวกับการดองของสกุลกันของ ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงซึ่งเชื่อว่าเมื่อตายไปแล้วจะได้ทำพิธีกรรมเพื่อให้ไปอยู่ตามที่ของสกุลนั้น การแต่งงานในสมัยก่อนจะมีลานสาวกอดซึ่งหนุ่มสาวสามารถมาเกี่ยวพาราวาสีกันที่นี้แต่ห้าม เกี่ยวพาราวาสีกันบนบ้านเพราะถือว่าเป็นเรื่องไม่สมควร เมื่อแต่งงานแล้วฝ่ายหญิงจะย้ายเข้ามา อยู่กับบ้านฝ่ายชาย ด้านการปกครองของชาวอาข่าแต่ละหมู่บ้านจะมีหัวหน้าหมู่บ้านเรียกว่า หยื่อ มะ มีความรับผิดชอบคือทำพิธีกรรมต่างๆ ในหมู่บ้าน หน้าที่รักษากฎระเบียบของหมู่บ้านและ ตัดสินคดีความเมื่อเกิดกรณีพิพาทกัน ซึ่งเมื่อหัวหน้าหมู่บ้านตายก็จะสืบเชื้อสายโดยให้ลูกชายคน โตเป็นแทนแต่ถ้าไม่มีก็ให้ญาติที่มีเชื้อสายใกล้เคียงกันเป็นผู้รับตำแหน่งแทน ด้านเศรษฐกิจ ชุมชน ชาวอาข่ามีการทำการเกษตรเพื่อยังชีพแต่เมื่อมีโอกาสเหลือแล้วก็จะขายเพื่อเป็นรายได้ของ ครอบครัว แต่ก่อนชาวอาข่าจะทำไร่เลื่อนลอยแต่ปัจจุบันหันมาทำไร่มุมนเวียนแทน ทั้งนี้พื้นที่ เพาะปลูกมีน้อยและประชากรเพิ่มมากขึ้น พืชที่ชาวอาข่านิยมปลูกได้แก่ ข้าวและข้าวโพด

นอกจากนี้ยังมีผักอื่นๆ บางซึ่งปลูกตามฤดูกาลส่วนอาชีพเสริมสำหรับชาวอาซาได้แก่การตีมีด การจักสาน การปักผ้าและเครื่องประดับเพื่อนำไปขายให้กับกลุ่มนักท่องเที่ยว(กรมการพัฒนาชุมชน, 2547)

5.6.4 ไทใหญ่

ชาวไทใหญ่เป็นชนกลุ่มน้อยอีกกลุ่มหนึ่งที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทยแต่เดิมอยู่ในประเทศจีนและพม่าต่อมามีการย้ายถิ่นฐานกระจายเข้าสู่ประเทศไทย ส่วนใหญ่ชาวไทใหญ่อยู่ในทางทิศเหนือของประเทศพม่า นั่นคือรัฐฉาน ซึ่งเป็นชุมชนไทใหญ่ที่ใหญ่ที่สุด นอกจากนี้ยังบางส่วนยังอยู่ในประเทศจีนในมณฑลยูนนาน และในประเทศอินเดียคือรัฐอัสสัม ส่วนไทใหญ่ในประเทศไทยมีอยู่กระจายในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงราย เชียงใหม่ และจังหวัดอื่นๆ ในภาคเหนือบ้างแต่มีไม่มากนัก ชาวไทใหญ่มักตั้งรกรากอยู่ตามที่ราบลุ่มแม่น้ำ ตามหุบเขา ชาวไทใหญ่ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมเช่นเดียวกับชนเผ่าอื่นแต่จะนิยมปลูกข้าว ปลูกถั่ว ไร่ยาสูบ แตงโม ผักต่างๆ และพืชล้มลุกอื่นๆ ตามฤดูกาล วิถีชีวิตของชาวไทใหญ่จะมีพิธีกรรมที่ได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพุทธและจะมีความเชื่อผีนางไม้ ซึ่งทำให้ชาวไทใหญ่มีพิธีกรรมประเพณีและวัฒนธรรมที่ไม่แตกต่างจากกลุ่มอื่นๆ เช่น ไทใหญ่ในลาว ไทใหญ่ดำ ไทใหญ่ขาว และไทใหญ่ลื้อ ประเพณีที่เป็นที่รู้จักกันทั่วไปคือ การรำนก รำโต ประเพณีเหลินก้า ประเพณีเหลินสาม เหลินสี่ เหลินห้า ปอยส่งล่องเป็นต้น (สุพัตรา สุภาพ 2543)

ตอนที่ 6 การประเมินชุมชนเกษตรกรรมพอเพียง

กรมการพัฒนาชุมชน ได้กำหนดเป้าหมายการให้บริการ คือ ส่งเสริมให้ชุมชนมีความสามารถในการวางแผนบริหารจัดการชุมชน และพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้มั่นคงตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สอดคล้องกับนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลและกระทรวงมหาดไทยที่ต้องการให้หมู่บ้าน/ชุมชน มีศักยภาพและขีดความสามารถในการแก้ไขปัญหาของตนเองในการประเมินหมู่บ้านพอเพียงของกรมพัฒนาชุมชนมีทางการดำเนินการเพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบมีการดำเนินการดังนี้

- (1) เพื่อใช้ผลการประเมินเป็นเครื่องมือในการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนในแต่ละหมู่บ้าน/ชุมชนทั่วประเทศและให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ใช้ประโยชน์จากข้อมูลในการวางแผนการติดตามและพัฒนาหมู่บ้านตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- (2) เพื่อใช้ผลการประเมินในการจำแนกระดับการพัฒนาของหมู่บ้าน/ชุมชน
- (3) เพื่อประเมินให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

6.1 แนวทางและขั้นตอนการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงมีการดำเนินการ ดังนี้

6.1.1 การเตรียมความพร้อมก่อนการประเมินหมู่บ้าน

- (1) กรมพัฒนาชุมชนทำคู่มือประเมิน
- (2) ทำความเข้าใจกับทุกภาคส่วน
- (3) จังหวัดทำแผนปฏิบัติงาน
- (4) หน่วยงานระดับตำบล อำเภอ ปฏิบัติตามแผนงานของจังหวัด
- (5) การประเมินผลระดับหมู่บ้านปฏิบัติ ดังนี้
  - (5.1) ประเมินและแบ่งระดับหมู่บ้านเป็น 3 ระดับ
  - (5.2) พัฒนา ส่งเสริม สนับสนุน กิจกรรมต่างๆ ให้กับหมู่บ้าน
  - (5.3) ทำการประเมินหมู่บ้านพอเพียง เพื่อรับรองแล้วประกาศผลเป็นหมู่บ้านต้นแบบต่อไป

6.1.2 การประเมินหมู่บ้านและการจัดทำทะเบียนข้อมูลหมู่บ้าน

- (1) ระดับหมู่บ้าน ให้มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และตกลงร่วมกันเพื่อดำเนินการในขั้นต่อไป โดยผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นผู้นำในการประชุม
- (2) ระดับตำบล ให้มีการจัดเก็บข้อมูลของแต่ละหมู่บ้าน
- (3) ระดับอำเภอ ให้จัดทำทะเบียนข้อมูลต่างๆ ของหมู่บ้านให้ครบถ้วน
- (4) ระดับจังหวัด จัดทำทะเบียนผู้ผ่านเกณฑ์การประเมินแล้วรายงานให้

ส่วนกลาง

6.1.3 ให้คะแนนตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ โดยมีตัวชี้วัด ดังนี้

ตัวชี้วัดที่ 1. หมู่บ้านหรือชุมชน ประชาชนมีความสามัคคีและความร่วมมืออันดีระหว่างกันด้วยการร่วมกันแสดงความคิดเห็น ตัดสินใจเพื่อการแก้ปัญหาและการพัฒนา แสดงออกถึงพฤติกรรมความร่วมมือ แบ่งเบาภาระการทำงานเพื่อส่วนรวม ปรงอดองเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

ตัวชี้วัดที่ 2. หมู่บ้านชุมชนมีข้อตกลงกำหนดเป็นข้อปฏิบัติของหมู่บ้าน

ตัวชี้วัดที่ 3. หมู่บ้านหรือชุมชน มีกองทุนเพื่อสวัสดิการของชุมชนเพื่อให้บริการแก่สมาชิก

ตัวชี้วัดที่ 4. หมู่บ้านหรือชุมชนยึดหมั่นในหลักประชาธิปไตย

ตัวชี้วัดที่ 5. หมู่บ้านหรือชุมชน มีหลักคุณธรรม จริยธรรม ในการดำเนินชีวิตร่วมกัน

ตัวชี้วัดที่ 6 คนในครอบครัวมีความอบอุ่น ชุมชนมีความปลอดภัย

ตัวชี้วัดที่ 7 คนในชุมชนมีความเชื่อมั่นในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวชี้วัดที่ 8 ครุเรือ่นมีการจัดทำบัญชี

ตัวชี้วัดที่ 9 หมู่บ้านหรือชุมชนมีกิจกรรมลดรายจ่ายและสร้างรายได้

ตัวชี้วัดที่ 10 หมู่บ้านหรือชุมชน มีการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพหลักของผลผลิต

เป็นรายได้หลัก

ตัวชี้วัดที่ 11 หมู่บ้านหรือชุมชน มีการออมที่มีหลายรูปแบบ มีการ

ตัวชี้วัดที่ 12 หมู่บ้านหรือชุมชนมีการดำเนินการสร้างรายได้ในรูปแบบ

วิสาหกิจ

ชุมชน

ตัวชี้วัดที่ 13 หมู่บ้านมีระบบฐานข้อมูลชุมชนคือการทำที่ชุมชนมีข้อมูลที่ดี

ตัวชี้วัดที่ 14 หมู่บ้านหรือชุมชน มีการใช้ประโยชน์จากข้อมูลและแผนชุมชน

ตัวชี้วัดที่ 15 หมู่บ้านหรือชุมชนมีการค้นหาและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านองค์ความรู้ของท้องถิ่นและด้านภูมิปัญญาประเภทงานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน

ตัวชี้วัดที่ 16 หมู่บ้านหรือชุมชนมีการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมในการเรียนรู้

ตัวชี้วัดที่ 17 หมู่บ้านหรือชุมชนมีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับศักยภาพ

ของหมู่บ้านหรือ

ตัวชี้วัดที่ 18 หมู่บ้านหรือชุมชนมีการสร้างเครือข่ายภาคีการพัฒนา

ตัวชี้วัดที่ 19 หมู่บ้านหรือชุมชนมีการปฏิบัติตามหลักการของการพึ่งตนเอง

ตัวชี้วัดที่ 20 หมู่บ้านหรือชุมชนมีจิตสำนึกของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

และสิ่งแวดล้อม

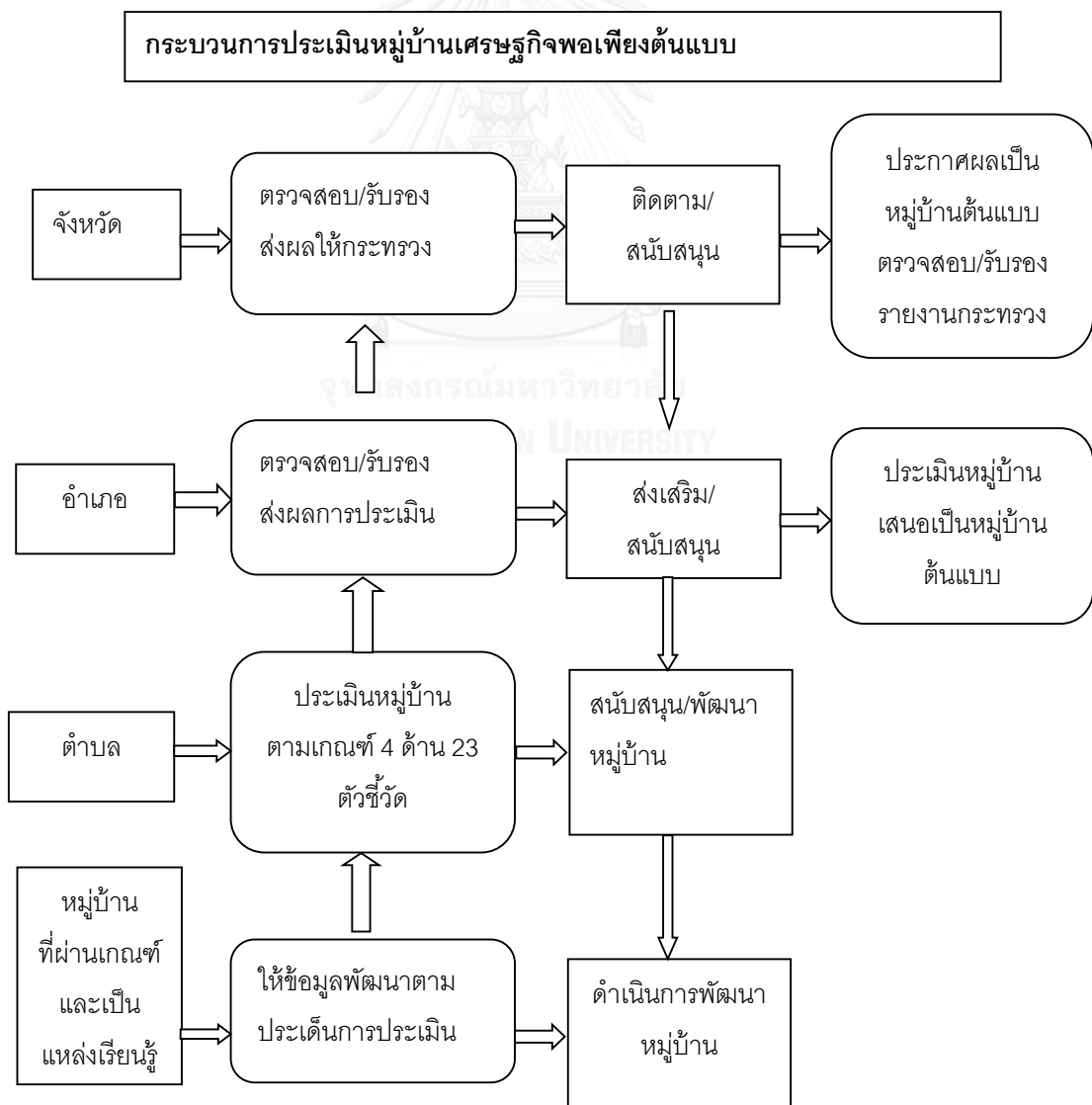
ตัวชี้วัดที่ 21 หมู่บ้านหรือชุมชนมีกลุ่ม/องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม

ตัวชี้วัดที่ 22 หมู่บ้านหรือชุมชนมีการใช้พลังงานทดแทนที่สอดคล้องกับ

สภาพแวดล้อมของชุมชน

ตัวชี้วัดที่ 23 หมู่บ้านหรือชุมชนมีการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรธรรมชาติ

และสิ่งแวดล้อม ดังแผนภาพต่อไปนี้

กลไก	เม.ย. – พ.ค.	มิ.ย. – ก.ค.	1-15 ส.ค
ศจพ.จ./อ./ต./ม. อื่น ๆ ตามที่ จังหวัดเห็นควร	ประเมินเบื้องต้น เพื่อจัดหมู่บ้านเป็น 3 ระดับ	ส่งเสริม พัฒนา หมู่บ้าน	ตรวจสอบ รับรอง หมู่บ้านต้นแบบ

ภาพที่ 4 แนวทางและขั้นตอนการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง (กรมการ
พัฒนาชุมชน ม.ป.ป.)

ตอนที่ 7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เดชา หวังมี (2549) ได้ศึกษาเรื่องความต้องการ การศึกษาตลอดชีวิตของประชาชนใน
ชนบท : กรณีศึกษาจังหวัดพังงา ผลการวิจัยพบว่า 1) ประชาชนในชนบทจังหวัดพังงามีความ
ต้องการเรียนรู้ตลอดชีวิตระดับปานกลางถึงมาก โดยมีความต้องการในการเรียนรู้ด้านสุขภาพ
อนามัยและด้านการใช้ชีวิตในครอบครัวสูงสุด รองลงมา คือ ด้านการเป็นพลเมืองดี ด้านการมี
ชีวิตที่สมบูรณ์ ด้านอาชีพ และด้านการศึกษาสายสามัญ ตามลำดับ 2) เจตคติต่อการศึกษาและ
ลักษณะการมุ่งอนาคตของประชาชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญตามตัวแปร รายได้ แต่ไม่พบ
ความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญตามตัวแปร เพศ อายุ ระดับการศึกษา บทบาททางสังคมและ
อาชีพ 3) เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ เจตคติต่อการศึกษาและลักษณะการมุ่งอนาคต
ของประชาชน มีความสัมพันธ์กับความต้องการในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน 4) ปัญหาและ
ข้อเสนอแนะในการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ได้แก่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดกิจกรรม
การเรียนรู้แหล่งเรียนรู้ รูปแบบการเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชนเป็นหลักและควรส่งเสริมการเรียนรู้ด้าน
คุณธรรมจริยธรรมมากขึ้น

วารี ถาวรรุ่งกิจ (2548) ได้ศึกษาเรื่อง เครือข่ายการเรียนรู้ของเกษตรกรในการประกอบ
อาชีพเสริมในชุมชนชนบท ผลการวิจัยพบว่า 1) เครือข่ายการเรียนรู้ของเกษตรกรในการประกอบ
อาชีพเสริมในชุมชนชนบท เป็นเครือข่ายการเรียนรู้ที่ผ่านเครือข่ายทางสังคมภายในชุมชนและ
ภายนอกชุมชน เป็นการเรียนรู้ที่มีเป้าหมายเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ข้อมูลข่าวสาร ทักษะอาชีพ
และประสบการณ์การประกอบอาชีพเสริมที่เกษตรกรสนใจและเลือกทำ เครือข่ายการเรียนรู้ของ
เกษตรกรที่เกิดขึ้นในชุมชนได้แก่ เครือญาติ เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมอาชีพและผู้นำชุมชน ซึ่งเป็น
เครือข่ายการเรียนรู้ในแนวนอนที่มีให้เห็นเสมอในสังคมชนบท และเครือข่ายการเรียนรู้กับภายนอก

ชุมชน ได้แก่ กลุ่มบุคคล องค์กร สถาบัน หรือหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เป็นเครือข่ายการเรียนรู้แนวตั้งที่มีบทบาทต่อการถ่ายทอดความรู้ ทักษะการประกอบอาชีพ รวมทั้งสนับสนุนด้านการเงินและด้านการตลาด 2) ลักษณะการเรียนรู้ของเกษตรกรที่ประกอบอาชีพเสริมในชุมชนบทเป็นความสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรที่มีประสบการณ์ความรู้ที่แลกเปลี่ยนเป็นความรู้ติดตัวตนเรียนรู้จากของจริงเจ้าของประสบการณ์จริง ๆ ในลักษณะธรรมชาติวิสัย ในภาษาและบรรยากาศแบบชาวบ้านด้วยกันซึ่งทำให้เกิดความมั่นใจซึ่งกันและกันได้ การติดต่อกันจะมีลักษณะแนวนอนอย่างไรก็ตามเกษตรกรไม่ปฏิเสธการเรียนรู้จากภายนอกหรือแนวตั้ง เช่น การเรียนรู้จากหน่วยงานองค์กรภายนอกชุมชน เพียงแต่ว่าเนื้อหาหรือประสบการณ์นั้น ๆ จะต้องได้รับการยืนยันจากเกษตรกรรายอื่นในชุมชนด้วย สำหรับในกลุ่มเกษตรกรที่ก้าวหน้า จะมีการเรียนรู้ที่ผสมกลมกลืนความรู้ใหม่ที่ได้รับเพิ่มเข้ามา กับความรู้เดิมที่มีอยู่ด้วย 3) เครือข่ายการเรียนรู้ของเกษตรกรในการประกอบอาชีพเสริมเกิดขึ้นด้วยปัจจัยหลาย ๆ ด้านประกอบกัน ซึ่งเป็นปัจจัยที่พบส่วนใหญ่ จะมีความเกี่ยวข้องกับตัวของเกษตรกรทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยทางสังคมและสิ่งแวดล้อม อันได้แก่ ครอบครัว ญาติและเพื่อน สภาพความพร้อมทางเศรษฐกิจและปัจจัยเฉพาะบุคคลของเกษตรกรซึ่งได้แก่ อุปนิสัยส่วนตัว ที่เอื้ออำนวยต่อการเกิดเครือข่ายการเรียนรู้ ความต้องการความรู้ ข้อมูลข่าวสาร ทักษะอาชีพและประสบการณ์ความต้องการด้านการตลาดและการขาย รวมทั้งระยะเวลาและความบ่อยครั้งที่เกษตรกรพบปะด้วยกัน นอกจากนี้ สื่อมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์และสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ และกระบวนการส่งเสริม สนับสนุนจากองค์กร หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริม สนับสนุน กระตุ้นและผลักดัน ให้เกษตรกรที่ประกอบอาชีพเสริมในชุมชนชนบทเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือขนานยหาความรู้ในการประกอบอาชีพเสริมของตนเอง

เสมอ แผนปั้น (2550) ได้ศึกษาความต้องการของเกษตรกรต่อบทบาทการดำเนินงานของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลจังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่าระดับความต้องการของเกษตรกรต่อบทบาทการดำเนินการของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล จังหวัดสุพรรณบุรี โดยรวมอยู่ระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านปรากฏว่า ความต้องการของเกษตรกรต่อบทบาทการดำเนินการของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล จังหวัดสุพรรณบุรีทุกด้าน อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการพยากรณ์และเตือนภัยธรรมชาติ ภัยศัตรูธรรมชาติ ภัยศัตรูพืช และภัยเศรษฐกิจ ด้านการถ่ายทอดเทคโนโลยี ด้านการจัดทำข้อมูลพื้นฐานการเกษตร ด้านการบังคับใช้กฎหมายและการให้บริการประชาชน สถานภาพของเกษตรกรด้านระดับการศึกษาและการเป็นสมาชิกกลุ่ม มีผล

ต่อความต้องการของเกษตรกรที่ตอบสนองบทบาทการดำเนินการของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล จังหวัดสุพรรณบุรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05 ส่วนสถานภาพของเกษตรกร ด้านอายุ การมีตำแหน่งในชุมชน การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทางการเกษตร การได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการทำการเกษตร การรับรู้ข่าวสารด้านการเกษตร การได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการทำการเกษตร การรับรู้ข่าวสารด้านการเกษตรขนาดการถือครองที่ดินและลักษณะการถือครองที่ดินไม่มีผลต่อความต้องการของเกษตรกรที่ตอบสนองบทบาทการดำเนินการของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล จังหวัดสุพรรณบุรี

ไพบูลย์ สุทธิสุภาและคณะ (2545) ทำการประเมินผลโครงการนำร่องเพื่อการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนของเกษตรกรรายย่อย ภูมินิเวศน์เชียงใหม่ -ลำพูน มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลสภาวะแวดล้อมและกระบวนการจัดการ ความสำเร็จและผลกระทบที่เกิดขึ้นได้ดำเนินการแบบมี ส่วนร่วม โดยให้เกษตรกรผู้ เข้าร่วมโครงการได้มีส่วนร่วมมากที่สุด พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ (ร้อยละ 80) มีความเห็นว่าวิธีการของเกษตรกรรมยั่งยืนจะทำให้เกษตรกรพึ่งตนเองได้เป็นทางออกที่ดี ในระยะยาวและพบว่า การดำเนินงานของโครงการนำร่องประสบความสำเร็จพอสมควรในประเด็นการบริหารจัดการองค์กรให้มีความเข้มแข็ง

ตะวัน ห่างสูงเนิน (2540) ได้ศึกษารูปแบบและวิธีการทำการเกษตรแบบผสมผสาน โดยศึกษาเฉพาะกรณีเกษตรกรดีเด่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยพบว่าเกษตรกรดีเด่น ทุกคนทำการเกษตรในรูปแบบเดียวกันที่เรียกว่าเกษตรผสมผสานแบบเป็นการค้าและเกษตรกรต้องการมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นต้องการมีรายได้ตลอดปี และต้องการลดค่าใช้จ่ายในครอบครัวในเรื่องอาหารและปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่เกษตรกรดีเด่นประสบความสำเร็จคือ ลักษณะเฉพาะตัวของเกษตรกรที่มีความขยัน อดทน ประหยัด และใฝ่หาความรู้ตลอดเวลา

สุธีร์ สัตยาภรณ์ (2544) ศึกษาเรื่องการทำเกษตรอย่างยั่งยืนของเกษตรกรในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรร้อยละ 63.64 มีรูปแบบการทำการเกษตรแบบยั่งยืนในรูปวนเกษตรและเกษตรแบบผสมผสาน เมื่อพิจารณาปริมาณผลผลิตของไม้ผล พบว่า ลางสาด ลองกอง และกาแฟมีปริมาณผลผลิตเฉลี่ยคงที่ และมีแนวโน้มสูงขึ้น ทำให้มีระดับความยั่งยืนสูง ทุเรียนและมะไฟมี ปริมาณผลผลิตเฉลี่ยเปลี่ยนแปลงขึ้นลงเพียงเล็กน้อย แสดงว่ามีระดับความยั่งยืนปานกลาง สำหรับสับปะรดมี ปริมาณผลผลิตเฉลี่ยที่ลดลง แสดงว่ามีความยั่งยืนในระดับต่ำโดยมีปัญหาในการทำการเกษตรยั่งยืน ในเรื่องการดูแลรักษาสวนไม้ผล เนื่องจากแมลงศัตรูพืชระบาดและประสบปัญหาเรื่องวัชพืช ราคาผลผลิตตกต่ำการได้รับข้อมูลข่าวสารจากรัฐ ปัญหาเกี่ยวกับสินเชื่อและการกู้เงินนอกระบบ

สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ (2547) ได้ศึกษากระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ของชุมชนด้านการจัดการองค์กรชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง โดยการสังเคราะห์การวิจัย 6 กรณีศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง พบว่า กระบวนการเรียนรู้มีการถ่ายทอดโดยวิธีบอกเล่าภูมิปัญญา อุดมการณ์ของผู้นำชุมชน โดยเริ่มจากการศึกษาประวัติท้องถิ่น การศึกษาดูงาน และการเรียนรู้โดยผ่านกระบวนการกลุ่ม กระตุ้นความคิดเชิงสังคมและเศรษฐกิจรอบตัว ส่วนปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ มีปัจจัยภายใน ได้แก่ ผู้นำ สมาชิกและนักพัฒนาในพื้นที่ ปัจจัยภายนอก ได้แก่ แหล่งทุนสนับสนุนงบประมาณ แผนกิจกรรมโครงการต่างๆ นักวิชาการภายนอกชุมชน

ชัยรินทร์ ชัยวิสิทธิ์. (2542) ได้วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเสริมค่านิยมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้นักเรียนและชุมชนด้วยโครงการอาชีพ พบว่า ผู้ปกครองมีความพึงพอใจที่นักเรียนได้นำเอาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในโครงการ เนื่องจากเป็นการเรียนรู้อาชีพด้วยตนเอง เป็นลักษณะการพึ่งตนเอง นอกจากนั้นการทำโครงการยังเป็นการใช้เวลาว่าง ให้เป็นประโยชน์ ช่วยแบ่งเบาภาระให้ครอบครัว มีความรับผิดชอบในงานของตนเองมากขึ้น อีกทั้งเป็นตัวอย่งให้กับน้องๆ และเพื่อนบ้านให้ความชื่นชม เกิดความรักความสามัคคี รวมทั้งการมีส่วนร่วมภายในครอบครัว

มูลนิธิพัฒนาไทยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและสถาบันพัฒนาสี่แยกอินโดจีน (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง 2546) ได้ศึกษาการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แลกเปลี่ยนทัศนะ สังเคราะห์องค์ความรู้การแก้ไขปัญหาความยากจนของชุมชน และหาแนวทางการปฏิบัติที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่า ผู้นำชุมชนไม่ได้ต่อต้านกระแสโลกาภิวัตน์แต่ต้องการให้เลือกรับแต่สิ่งที่ดีมาประยุกต์ใช้กับวิถีชีวิตอย่างรอบคอบ ปัจจัยการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วย 4 กลุ่มปัจจัย ได้แก่ กลุ่มปัจจัยทุนทางสังคม กลุ่มปัจจัยชุมชนเข้มแข็ง กลุ่มปัจจัยทรัพยากรธรรมชาติและกลุ่มปัจจัยรัฐธรรมนุญและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ข้อเสนอการวิจัยครั้งต่อไปคือ ควรศึกษาการวัดระดับการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชน ศึกษาการสร้างตัวแบบการจัดทำแผนเศรษฐกิจพอเพียงในเชิงลึก การปลูกจิตสำนึกเยาวชนให้เห็นถึงประโยชน์การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้และการประยุกต์แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใช้เป็นฐานประกอบการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น

สมคิด พรหมจ้อยและคณะ (2546) ได้ศึกษาเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสานได้เกี่ยวกับประวัติและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของชุมชน ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและ

สังคมและแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนของเศรษฐกิจชุมชนของหมู่บ้านอีสานใต้ พบว่าในอดีตอีสานใต้มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรและการผลิตแบบยังชีพโดยมีอาชีพหลักคือทำนา แต่ในปัจจุบัน เปลี่ยนแปลงจากวิถีชีวิตแบบสังคมเกษตรที่เรียบง่ายเป็นการดิ้นรนเพื่อการอยู่รอด หารายได้มาจุนเจือครอบครัว บางครอบครัวต้องหารายได้นอกภาคเกษตร สาเหตุมาจากอำนาจรัฐ การศึกษาและการศาสนา การคมนาคม การเพิ่มของประชากร การกำหนดกรอบพัฒนาประเทศ และการรุกรายอย่างขนานใหญ่ของระบบทุนนิยม การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการคงอยู่ของเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสานใต้ มีวัฒนธรรมและความเชื่อความสามารถในการจัดการทรัพยากรในชุมชน ผู้นำองค์กรระดับชุมชน ความเข้มแข็งขององค์กรทางเศรษฐกิจและสังคมภายในชุมชน พฤติกรรม การผลิตและการบริโภคของชุมชนการสะสมทุนและแหล่งทุนเพื่อการผลิต การใช้อำนาจรัฐ และผลจากการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ภายนอกชุมชน แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนจากการศึกษา คือการสร้างระบบเศรษฐกิจโดยยึดฐานทางวัฒนธรรมใช้กระบวนการทางประชาสังคมร่วมกันจัดการทรัพยากรชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพ มีผู้นำชุมชนที่เป็นที่ยอมรับเข้มแข็งและสามารถแสวงหาความร่วมมือจากส่วนอื่นได้โดยภาครัฐต้องลดบทบาทเป็นผู้แนะนำและส่งเสริม ชุมชนต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้ตนเองไม่กระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยี ชุมชนต้องเร่งฟื้นฟูฐานทางทรัพยากรทางธรรมชาติเพื่อเป็นทุนทางธรรมชาติ ภาครัฐควรออกกฎหมายเพื่อส่งเสริมการดำเนินเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

นิมิต ไคร้วานิช (2544) ได้ศึกษาด้านการวัดระดับเศรษฐกิจพึ่งตนเองในชุมชนภาคเหนือตอนบน โดยเสนอว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่สามารถกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้ ทำให้การเจริญเติบโตเป็นไปอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน ประกอบไปด้วยโครงสร้างหลักในสามส่วน คือ การมีส่วนร่วมของชุมชน ระดับการพัฒนาของชุมชน และประสิทธิภาพของชุมชน การศึกษาใช้ข้อมูลทุติยภูมิที่จัดเก็บในเขตชนบททั่วประเทศของ กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย พบว่าชุมชนที่มีค่าดัชนีสูงที่สุดกับชุมชนที่มีค่าดัชนีต่ำสุดพบว่ามี ความสอดคล้องต้องกัน ระดับความพอเพียงของชุมชนที่แตกต่างกัน มีความต่างอย่างสอดคล้อง ต้องกันความเป็นจริงที่ได้จากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพที่มีลักษณะของชุมชนพอเพียง โดยที่การพัฒนาไม่ใช่ตัวแปรเดียวที่ชี้้นำ ต้องมีการเปลี่ยนทิศทางการพัฒนาประเทศโดยเน้นการสร้าง ความเข้มแข็งระดับชุมชนเป็นหลัก ซึ่งมีผลต่อการปฏิรูปการบริหารประเทศมากขึ้น

บัวพันธ์ พรหมพักพิง (2545) ได้ศึกษาลักษณะการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ และสังคมของหมู่บ้าน ศึกษาถึงพลังหรือปัจจัยที่ทำให้ชุมชนดำรงอยู่ได้และพัฒนาต่อไปอย่างมีศักดิ์ศรี ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการยังชีพที่สำคัญมี 3 รูปแบบ คือ รูปแบบอาศัยที่ดินหรือทำ

การเกษตรเป็นหลัก รูปแบบการยังชีพโดยการหาอยู่หากินโดยอาศัยทักษะและประสบการณ์แบบดั้งเดิมบวกกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบหมู่บ้าน และรูปแบบสุดท้ายเป็นการยังชีพโดยการอพยพแรงงานหรือการทำงานรับจ้างในภาคเศรษฐกิจสมัยใหม่ ในสภาพของความเข้มแข็งของชุมชนพบว่า วัฒนธรรมประเพณีหรือค่านิยมแบบดั้งเดิมของชุมชนเสื่อมสลายลงไปมาก แต่ชุมชนบ้านท่าพยายามนำเอาประเพณีและวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมมาใช้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนา รวมทั้งการสร้างเครือข่ายแบบใหม่ขึ้นมาทั้งแนวราบและแนวตั้ง

อรสุตา เจริญรัต (2546) ได้ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยเพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์และการปรับตัวของเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้บริบททางสังคม รวมทั้งปัจจัยเงื่อนไขและกระบวนการเป็นอย่างไร งานวิจัยพบว่า เศรษฐกิจพอเพียงเกิดและดำรงอยู่ภายใต้การสร้างสังคม ประเพณี ด้วยเงื่อนไขหลัก 2 ประการ คือ เงื่อนไขการมีวิถีการผลิตแบบยังชีพที่เชื่อมโยงระหว่างการผลิตและการบริโภคอย่างสมดุล และเงื่อนไขที่ศักยภาพชุมชนยังคงสามารถดำรงรักษาอำนาจในการจัดการดูแลทรัพยากรของชุมชนไว้ได้ นอกจากนี้ยังพบว่า มีเงื่อนไขสนับสนุนการดำรงอยู่ของเศรษฐกิจพอเพียงคือ การปลอดจากการแทรกแซงของอิทธิพลภายนอกและระบบการค้าแบบเงินตรา สภาพความอุดมสมบูรณ์ของป่า การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม การมีจำนวนประชากรที่พอเหมาะ พิธีกรรมที่เอื้อต่อการผลิตและการบริโภคที่สมดุล รวมถึงการควบคุมพฤติกรรมกรรมการบริโภคให้อยู่บนพื้นฐานของปัจจัยการผลิต ในปัจจุบันนี้ระบบเงินตราและปัจเจกชนเข้ามาแทนที่ อิทธิพลจากภายนอกทำให้พฤติกรรมและทัศนคติการบริโภคเริ่มเปลี่ยนไปในลักษณะพึ่งพาจากภายนอกมากขึ้น ชุมชนจึงต้องปรับตัวเองให้รักษาระดับความพอเพียงของตนเองไว้โดยการปรับตัวให้การผลิตและการบริโภคมีความสมดุลพร้อมกับสร้างกระบวนการต่อรองให้สามารถรักษาอำนาจและความสัมพันธ์ที่สมดุลกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรวมทั้งการพึ่งพาอาศัยกัน

มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืนแห่งประเทศไทย (2546) ได้ศึกษาบริบทการตั้งถิ่นฐานทำกินในเขตป่าของชุมชนเกษตรกร โดยศึกษารูปแบบเงื่อนไขปัจจัย ระบบการจัดการทรัพยากรของชุมชน และสังเคราะห์ข้อเสนอในการสนับสนุนให้เกิดระบบเกษตรยั่งยืนในประเทศไทย การศึกษาพบว่า ระบบเกษตรยั่งยืนในเขตป่าแตกต่างจากเขตทั่วไปตรงที่ระบบนิเวศน์เกษตรกับระบบนิเวศน์ของป่าแยกไม่ออก มีระบบสวนคูซุง ระบบสวนสมรม และระบบไร่หมุนเวียน การปลูกพืชแทรกในป่าปลูกมะเขวนในพื้นที่พักการทำไร่ จัดที่ป่าชุมชนไว้ซูดหาของป่าเฉพาะ หน่วยงานรัฐบาลมองว่าพื้นที่ทำกินของชาวบ้านทั้งหมดคือป่า แต่สำหรับชุมชนในเขตป่าแยกแยะระหว่างพื้นที่ป่ากับพื้นที่การเกษตรออกจากกันอย่างชัดเจน โดยมีการกันพื้นที่ป่าไว้อย่างถาวรแยกออกจากป่าพื้นที่ใช้สอย

มีข้อเสนอว่าการเสริมสร้างอำนาจในการจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติควรใช้ระบบกรรมสิทธิ์ที่หลากหลายในการจัดการที่ดิน ในเวลาเดียวกันนี้

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2547) ได้จัดสัมมนาเชิงวิจัยการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แลกเปลี่ยนทัศนะสังเคราะห์องค์ความรู้การแก้ไขปัญหาความยากจนของชุมชน และหาแนวทางการปฏิบัติที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติพบว่า ผู้นำชุมชนไม่ได้ต่อต้านกระแสโลกาภิวัตน์แต่ต้องการให้เลือกรับแต่สิ่งที่ดีมาประยุกต์ใช้กับวิถีชีวิตอย่างรอบคอบ ปัจจัยการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 4 กลุ่มปัจจัย ได้แก่ กลุ่มปัจจัยทุนทางสังคม กลุ่มปัจจัยชุมชนเข้มแข็ง กลุ่มปัจจัยทรัพยากรธรรมชาติและกลุ่มปัจจัยรัฐธรรมนูญและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ข้อเสนอการวิจัยครั้งต่อไปคือ ควรศึกษาการวัดระดับการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชน ศึกษาการสร้างตัวแบบการจัดทำแผนเศรษฐกิจพอเพียงในเชิงลึก การปลูกจิตสำนึกเยาวชนให้เห็นถึงประโยชน์การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ และการประยุกต์แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใช้เป็นฐานประกอบการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น

พิพัฒน์ ยอดพฤติการ และคณะ (2550) ได้ศึกษารวบรวมข้อมูลกลุ่มองค์กร พื้นที่ที่ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิที่มีข้อมูลทั้งหมดจำนวน 13 แหล่ง นำมาจัดทำเป็นฐานข้อมูล เพื่อประโยชน์ในการถ่ายทอดความรู้ใช้เป็นกรณีศึกษาในการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ในการคัดกรองข้อมูลสำหรับการเผยแพร่มีทั้งสิ้น 626 กลุ่ม โดยแบ่งเป็น 3 หมวด คือ หมวดที่เข้าข่ายปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มี 488 กลุ่ม หมวดที่มีความเข้าใจและปฏิบัติตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มี 126 กลุ่ม และหมวดที่เป็นกรณีศึกษาตัวอย่างตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มี 12 กลุ่ม การจัดกลุ่มยึดหลักองค์ประกอบ 3 คุณสมบัติ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี ภายใต้เงื่อนไขความรู้และคุณธรรม การศึกษาดังกล่าวใช้จัดทำข้อมูล กลุ่ม องค์กร พื้นที่ที่ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต โดยใช้ที่อยู่บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตซึ่งใช้เป็นศูนย์รวมข้อมูลโครงการที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากทุกภาคส่วน ใช้ประโยชน์ในการศึกษาต่อยอดกระบวนการขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรม อุปสรรคการวิจัย คือ ขาดเกณฑ์ชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงได้เสนอแนวทางพัฒนาเกณฑ์ชี้วัดเศรษฐกิจพอเพียงในระยะต่อไปเป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้และจูงใจให้ผู้สนใจเข้าสู่วิถีของเศรษฐกิจพอเพียง

ธเนศ ต่วนชะเอม และคณะ (2548) ได้ศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่เศรษฐกิจแบบพอเพียง ตามรอยพระยุคลบาทเนื่องในวโรกาสทรงครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี โดยศึกษาเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการทฤษฎีใหม่ พบว่าบริบทชุมชนที่มีสภาพเศรษฐกิจที่ยากจนพื้นดินไม่ได้รับการบำรุง ขาดน้ำในการประกอบอาชีพ ซึ่งยังผลให้เกิดความยากจน แรงจูงใจการเข้าร่วมโครงการมาจากการแนะนำ การเชิญชวนอธิบายถึงประโยชน์สิ่งที่ได้รับที่เป็นวัตถุประสงค์ของและการปรับชีวิตออกจากความยากจน แรงจูงใจที่สำคัญ คือ มีความหวังที่ดีกว่าในอนาคตตนเองและสมาชิกครอบครัว มีความรู้ความเข้าใจจากการได้รับข้อมูลข่าวสารหลายครั้งจนเกิดการสะสมข้อมูลในความทรงจำที่สามารถอธิบายได้ วิธีปฏิบัติต้องได้รับคำแนะนำและลงมือทำไปพร้อมกันกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ จึงประสบผลสำเร็จแต่เป็นผลเพียงขั้นที่หนึ่ง หลังจากเข้าร่วมโครงการชีวิตและความเป็นอยู่ดีขึ้น อาชีพทางการเกษตรมีรายได้ทุกวัน พึ่งใช้จ่ายอย่างประหยัดสามารถนำเงินใช้คืนหนี้สินได้ ใช้เกษตรอินทรีย์ในการผลิตด้านการเกษตร รู้จักการเก็บไว้ใช้ มีความสุขกายสบายใจและความภาคภูมิใจที่เข้าร่วมโครงการและซาบซึ้งในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง มีความต้องการอยากให้เกษตรกรทั่วไปที่มีความเดือดร้อน เช่นตนในอดีตเข้าร่วมโครงการโดยต้องการให้ผู้อื่นมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี เป็นความรู้สึกที่สะสมมาจากหลักธรรมของพุทธศาสนาที่อยากช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ให้พ้นทุกข์ คือ เมตตากรุณาต่อเพื่อนเกษตรกรด้วยความสุขกายสบายใจของตนเองจากการเข้าร่วมโครงการทฤษฎีใหม่

สกุลศักดิ์ อินหล้า (2551) ได้วิจัยวิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของสมาชิกชุมชนการพึ่งตนเองบ้านสวนสายลมจอย ตำบลห้วยทราย อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่าคุณภาพชีวิตทางด้านร่างกายของกลุ่มสมาชิกเกษตรอินทรีย์ ส่วนมากมีร่างกายแข็งแรงตั้งแต่มาปลูกพืชผักโดยใช้เกษตรอินทรีย์ รู้สึกว่ามีสุขภาพแข็งแรงกว่าตอนที่ทำการเกษตรโดยใช้สารเคมี นอกจากนั้นยังมีโอกาสได้ออกกำลังกายและทำกิจกรรมต่างๆ ในแต่ละวันคุณภาพชีวิตด้านจิตใจของกลุ่มสมาชิกเกษตรอินทรีย์มีความสุขในการดำเนินชีวิต ตั้งแต่มาปลูกพืชผักโดยใช้เกษตรแบบอินทรีย์และดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงคุณภาพชีวิตด้านสัมพันธภาพทางสังคม ทั้งกลุ่มสมาชิกเกษตรอินทรีย์และผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ต่างอาศัยอยู่ในชุมชนแบบเครือญาติ มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอยู่เสมอคุณภาพชีวิตทางด้านสิ่งแวดล้อมถือว่า อยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากมีปัญหาเกี่ยวกับควันพิษจากการทำเฟอร์นิเจอร์กลุ่มสมาชิกเกษตรอินทรีย์มีคะแนนเฉลี่ยคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพร่างกายสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 70.6 รองลงมาได้แก่คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ คุณภาพชีวิตด้านสัมพันธภาพทางสังคม และคุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม โดยมีคะแนนเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 68.0, 62.7 และ 57.5 ตามลำดับเมื่อแบ่งตามระดับคะแนนคุณภาพชีวิต 3 ระดับ พบว่ากลุ่มสมาชิกเกษตรอินทรีย์ส่วน

ใหญ่ร้อยละ 95.7 มีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง และมี ร้อยละ 4.3 ที่มีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับดี

จากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่าความพอเพียงเป็นสิ่งจำเป็นในการส่งเสริมให้ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงรู้จักการบูรณาการในการนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชุมชนโดยมาผสมผสานกับขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของตนเองเพื่อเป็นชุมชนพอเพียง สามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้ด้วยดีด้วยความมีเหตุผล ความพอประมาณและมีภูมิคุ้มกันที่ดีจากกระแสโลกาภิวัตน์ซึ่งทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงหลายๆ ชุมชนไม่สามารถปรับวิถีชีวิตให้เข้ากับกระแสของการเปลี่ยนแปลงทำให้ประเพณี วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของตนเองต้องล่มสลายไปในไม่ช้าแต่ถ้าชุมชนได้รับการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตคือการส่งเสริมให้ชุมชนได้เรียนรู้หลายๆ รูปแบบ ทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียนและตามอัยาศัยจะทำให้ชุมชนนั้นเกิดทักษะ ประสบการณ์ สามารถคิดวิเคราะห์ได้ด้วยตนเอง มีวิจรรณาญาณในการตัดสินใจมากขึ้น และสิ่งที่เป็นหัวใจของชุมชนคือการอยู่อย่างพอเพียงโดยมีพื้นฐานของการทำเกษตรกรรมซึ่งเป็นสิ่งหล่อเลี้ยงความเป็นอยู่ของชุมชนให้มีความสุข โดยใช้พื้นที่ที่มีอย่างจำกัดในชุมชนเพื่อทำเกษตรกรรมโดยไม่ทำลายสภาพแวดล้อม แต่อยู่กับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติได้อย่างสมดุล

ตอนที่ 8 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีการศึกษาตลอดชีวิต เกิดความรู้ ความเข้าใจ มีทัศนคติที่ดีและสามารถปฏิบัติตนในการดำรงชีวิตได้อย่างพอเพียง ซึ่งการศึกษาตลอดชีวิตนั้นเป็นการศึกษาในทุกช่วงชีวิตของคนอันประกอบไปด้วยการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย ทั้งนี้การศึกษาทั้งสามรูปแบบสอดคล้องกับสถานการณ์ของแต่ละช่วงชีวิต โดยการศึกษาในระบบโรงเรียน (Formal Education) มีจุดเด่น คือ เป็นการจัดการศึกษาที่มีโครงสร้างหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้ที่แน่นอนเนื้อหาที่เป็นหลักวิชาการสากลในการเรียนรู้ แต่มีในการศึกษาคือ ผู้เรียนถูกกำหนดให้ศึกษาตามเนื้อหาที่สถาบันหรือสถานศึกษากำหนดเท่านั้น ซึ่งการศึกษาด้านการเกษตรกรรมยังต้องศึกษามากกว่าที่มีอยู่ในระบบโรงเรียน เช่น เพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับพันธุ์ข้าว การบำรุงดิน วิธีการทำปุ๋ยชนิดต่างๆ ที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เป็นต้น เป็นการศึกษาหาความรู้ความเข้าใจและวิธีปฏิบัติเพื่อประโยชน์ในการประกอบอาชีพให้เกษตรกรในเขตพื้นที่สูงได้ดำเนินชีวิตด้านเกษตรกรรมอย่างถูกต้องและพอเพียง ในความรู้ด้าน

เกษตรกรรมซึ่งมีความหลากหลายดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยการด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียนซึ่งเป็นการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน มีกิจกรรมการเรียนรู้ การสอนสามารถยืดหยุ่นได้ มีความยืดหยุ่นทั้งด้านเวลาเรียนและในขณะเดียวกันการเรียนรู้ด้านเกษตรกรรมยังเป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นตลอดเวลา เช่น การแลกเปลี่ยนเทคนิคการใส่ปุ๋ยในนาข้าวด้วยวิถีธรรมชาติหรือการแนะนำซึ่งกันและกันของเพื่อนเกษตรกรในการผันน้ำเข้านาโดยไม่พึ่งพาเทคโนโลยีเป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัย อันมีข้อดี คือ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถศึกษาได้ตลอดเวลาตามที่ตนเองต้องการทุกที่ทุกเวลา

ดังนั้น รูปแบบการศึกษาตลอดชีวิตทั้งสามรูปแบบจึงมีความสำคัญต่อประชาชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ในเขตพื้นที่สูงเป็นการส่งเสริมการศึกษาตามความต้องการของตนเองและมีอิสระในการเลือกที่จะเรียนรู้และสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะการส่งเสริมการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงด้านเกษตรกรรมให้พออยู่ พอกิน พอใช้ ในสถานการณ์ที่ประชาชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมของชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงกำลังได้รับผลกระทบจากสภาพการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมวัฒนธรรม วัฒนธรรมการใช้ของฟุ่มเฟือย และเน้นพึ่งพาเทคโนโลยี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดความพอเพียง ที่มีจุดเด่น คือ เป็นดำเนินชีวิตของบุคคลที่สามารถอยู่ได้อย่างทำให้เดือดร้อนกับผู้อื่นมีสติรู้คิดในการดำรงชีวิตอย่างไม่ประมาท ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีความรอบรู้มีคุณธรรมจริยธรรมมีความสุขและพอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ มีการบริโภคอุปโภคพอเหมาะพอดี ขยันอดกลั่นอดทนสามารถรักษาสุขภาพของตนเองให้ดำรงอยู่ได้บนพื้นฐานและวิถีชีวิตและวัฒนธรรมและประเพณี

ทั้งนี้การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงนั้น นับเป็นกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้ต้องศึกษาความรู้เกี่ยวกับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่เป็นชาวไทยภูเขา อันมีการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ความเชื่อ วัฒนธรรม ในวิถีชีวิตที่มีลักษณะเฉพาะ ดังนั้น ในการศึกษาการพัฒนาารูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงดำเนินการศึกษาด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ(qualitative research) เป็นการศึกษาชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงแล้วนำข้อมูลที่ได้ไปพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง รวมทั้งวิเคราะห์ปัจจัยเงื่อนไขรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ตลอดจนจัดทำแนวทางการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงด้วยการใช้แนวคิดในการพัฒนารูปแบบ แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตศึกษาตามหลักของการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชน

เกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงตามประเด็นต่อไปนี้ 1)บริบทชุมชน 2) กระบวนการที่ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต 3)องค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิต 4) กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต 5)วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต 6)ปัจจัยในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต 7) เงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต แนวคิดเกี่ยวกับความพอเพียง โดยศึกษาจากองค์ประกอบการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงด้านเกษตรกรรม จำนวน 4 องค์ประกอบ คือ ด้านความพอประมาณ ด้านภูมิคุ้มกันในตัวเอง ด้านความมีเหตุผลและด้านเงื่อนไข ความรู้และคุณธรรมร่วมกับแนวคิดเกี่ยวกับเกษตรกรรมและความรู้เกี่ยวกับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงจากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยขอนำเสนอกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 5 แสดงกรอบแนวคิดรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่าง
พอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาารูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้แก่ 1) เพื่อศึกษาชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไขในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง 4) เพื่อนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

วิธีการดำเนินการวิจัยเพื่อให้ได้ผลการวิจัยเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังกล่าว ใช้ระยะเวลาวิจัยทั้งสิ้น จำนวน 2 ปี 8 เดือน 17 วัน ซึ่งมีระยะการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ระยะเวลาประกอบด้วย

ระยะที่ 1 การศึกษาชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

การวิจัยระยะนี้ เป็นการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลในชุมชนเกษตรกรรมต้นแบบของคณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นกรณีศึกษาในการวิจัยครั้งนี้จำนวน 10 ชุมชน ซึ่งเป็นชุมชนที่มีการดำเนินการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตให้แก่คนในชุมชน อันนำไปสู่การได้ข้อมูล ได้แก่ 1) บริบทของชุมชน 2) กระบวนการที่ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต 3) องค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิต 4) กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต 5) วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต 6) ปัจจัยในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตและ 7) เงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ผู้วิจัยใช้ระยะเวลาดำเนินการวิจัยในระยะนี้จำนวน 1 ปี 11 เดือน 23 วัน (วันที่ 20 มิถุนายน 2555 ถึง วันที่ 13 พฤษภาคม 2557)

ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

การวิจัยระยะนี้ เป็นการนำผลของการวิจัยในระยะที่ 1 เพื่อนำมาจัดทำาร่างรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมใน

เขตพื้นที่สูงพร้อมทั้งจัดทำแบบสัมภาษณ์เพื่อประเมินการตรวจรับรองการยกเว้นรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องพิจารณาและตรวจสอบ ทำให้ได้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง การดำเนินการวิจัยในระยะที่ 2 นี้ ใช้ระยะเวลาดำเนินการ จำนวน 4 เดือน 4 วัน (วันที่ 26 สิงหาคม 2556 ถึง 22 มกราคม 2557)

ระยะที่ 3 การศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไข รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงด้านเกษตรกรรมของชุมชนในเขตพื้นที่สูง

เป็นการนำผลของการวิจัยในระยะที่ 2 เพื่อนำมาหาปัจจัยและเงื่อนไขในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงพร้อมทั้งจัดทำแบบสัมภาษณ์เพื่อหาปัจจัยและเงื่อนไขในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง การดำเนินการวิจัยในระยะที่ 3 นี้ ใช้ระยะเวลาดำเนินการจำนวน 2 เดือน 7 วัน (วันที่ 23 มกราคม 2557 ถึง 30 มีนาคม 2557)

ระยะที่ 4 การนำเสนอแนวการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

การวิจัยระยะที่ 4 นี้ เป็นการนำผลของการวิจัยในระยะที่ 3 เพื่อนำมาหาแนวทางในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงพร้อมทั้งจัดทำแบบสัมภาษณ์เพื่อประเมินการตรวจรับรองการยกเว้นรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องพิจารณาและตรวจสอบ ทำให้ได้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง การดำเนินการวิจัยในระยะที่ 3 นี้ ใช้ระยะเวลาดำเนินการ จำนวน 2 เดือน 13 วัน (วันที่ 31 มีนาคม 2557 ถึง 13 พฤษภาคม 2557)

ดังมีรายละเอียดของการวิจัยดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

การวิจัยระยะที่ 1 นี้มี 2 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเอกสาร บทความ สื่อ สิ่งพิมพ์ ต่างๆ และงานที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ผู้วิจัยศึกษาเอกสารได้แก่ เอกสารประเมินชุมชนต้นแบบพอเพียงของพัฒนาชุมชนชุมชนต้นแบบทั้ง 10 ชุมชน แผนกลยุทธ์ขององค์การบริหารส่วนตำบล แผนชุมชนของชุมชนต้นแบบทั้ง 10 ชุมชน บันทึกการประชุมประจำเดือน รายงานผลการดำเนินงานของโครงการ และความรู้เกี่ยวกับชุมชนในเขตพื้นที่สูง นำมาใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการจำแนกถ้อยคำหรือใจความที่กลุ่มเป้าหมายแสดงความคิดเห็น แล้วนำมาตีความ สร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Induction Analysis) แล้วอภิปรายถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นถึงความสัมพันธ์ และประเด็นสำคัญ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวคิดการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงด้านเกษตรกรรม

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

การสร้างเครื่องมือในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจัดทำแบบวิเคราะห์เอกสารเพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์กับชุมชนต้นแบบพอเพียง โดยมีการดำเนินการ ดังนี้ (ภาคผนวก ข)

2.1 ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน

ผู้วิจัยได้จัดทำแบบวิเคราะห์เอกสารรูปแบบการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงมี โดยมีข้อมูลพื้นฐานได้แก่ หน่วยงาน รายชื่อชุมชน และประเภทเอกสาร

ตอนที่ 2 แบบวิเคราะห์เอกสารรูปแบบการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงโดยนำแนวคิดการศึกษาครั้งนี้มาจัดทำเป็นแบบวิเคราะห์เอกสาร ได้แก่ 1)แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตประกอบด้วยประเด็น วัตถุประสงค์ ผู้เรียน เนื้อหา วิธีการเรียนรู้ ผู้สอน ผู้ถ่ายทอดความรู้ ระยะเวลาที่ดำเนินการ สื่อการเรียนรู้ สถานที่/แหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล 2)แนวคิดเกี่ยวกับความพอเพียง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ภูมิคุ้มกันที่ดี ความรู้ คุณธรรม 3)แนวคิดเกี่ยวกับการเกษตรประกอบด้วย ลักษณะการทำเกษตร เหล่านี้ หลังจากได้ข้อมูลตามบริบทชุมชนแล้วนำมาวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อจัดกลุ่มให้เป็นไปตามองค์ประกอบของกระบวนการ

ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ได้แก่ 1) บริบทของชุมชน 2) กระบวนการที่ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต 3) องค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิต 4) กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต 5) วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต 6) ปัจจัยในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตและ 7)เงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต

2.2 ขอความอนุเคราะห์อาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัย

2.3 ผู้วิจัยตรวจสอบความตรง (Validity) ของแบบวิเคราะห์เอกสารโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ คือ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาตลอดชีวิต ผู้ทรงคุณวุฒิด้านเกษตรกรรม และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัยประกอบด้วยรายนามดังนี้

1. ผศ.ดร. สุชาติ ลิ้มตระกูล รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
2. อาจารย์ ดร.สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล อาจารย์ประจำสาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียนคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. ดร.วิเลขา ลีสุวรรณ ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด เชียงราย
4. อาจารย์ ดร. เกศราพรรณ คงเจริญ ผู้ช่วยคณบดีคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
5. อาจารย์ ดร. มิ่งขวัญ คงเจริญ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการศึกษานอกระบบ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผู้วิจัยตรวจสอบความตรงใช้เกณฑ์การวัดค่าความสอดคล้องระหว่างข้อความกับวัตถุประสงค์ (IOC) โดยมีเกณฑ์การประเมินความสอดคล้อง (Index of concordance : IOC) ของแต่ละข้อคิดเห็นโดยตั้งเกณฑ์ ค่าตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไปถือว่าใช้ได้ ดังนี้(ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ 2550)

+1	หมายถึง	แน่ใจว่ามีความสอดคล้องเชิงเนื้อหา
0	หมายถึง	ไม่แน่ใจว่ามีความสอดคล้องเชิงเนื้อหา
-1	หมายถึง	แน่ใจว่าไม่มีความสอดคล้องเชิงเนื้อหา

สูตร
$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC แทน ดัชนีความสอดคล้องระหว่างจุดประสงค์กับเนื้อหา หรือระหว่าง ข้อทดสอบกับจุดประสงค์

$$\frac{\sum R}{N}$$

แทน ผลรวมคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด
N แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

จากการตรวจสอบแบบวิเคราะห์เอกสารได้ผลเท่ากับ 0.94 แสดงให้เห็นว่าแบบวิเคราะห์เอกสารซึ่งเป็นเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้มีความตรงที่น่าเชื่อถือได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำแบบวิเคราะห์เอกสารรูปแบบการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงด้านเกษตรกรรมของชุมชนในเขตพื้นที่สูงนำไปใช้กับประชากร

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาชุมชนต้นแบบ จำนวน 10 ชุมชน

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาชุมชนต้นแบบการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงด้านเกษตรกรรมของชุมชนในเขตพื้นที่สูงผู้วิจัยได้ศึกษาชุมชนต้นแบบโดยดำเนินการดังต่อไปนี้

3.1 การกำหนดประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาขั้นตอนนี้ประกอบด้วย 4 กลุ่ม คือ

- (1) เกษตรกรชุมชนในเขตพื้นที่สูงที่มีอาชีพทำนา ทำไร่ ทำสวน ที่มีอายุตั้งแต่ 15- 55 ปี และอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่สูงในภาคเหนือ
- (2) ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
- (3) สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
- (4) หัวหน้ากลุ่มเกษตรกร

ผู้วิจัยได้เลือกประชากรจากประชากรดังนี้

- (1) คัดเลือกชุมชนต้นแบบพอเพียงทั้งหมดในแต่ละจังหวัดที่อยู่ในภาคเหนือจำนวน 25 ชุมชนเมื่อแยกเป็นรายจังหวัดมีดังนี้ จังหวัดแม่ฮ่องสอนจำนวน 12 ชุมชน จังหวัดเชียงใหม่จำนวน 6 ชุมชน จังหวัดน่านจำนวน 2 ชุมชนและจังหวัดเชียงรายจำนวน 5 ชุมชน จากนั้นผู้วิจัยกำหนดสัดส่วนชุมชนต้นแบบจากจำนวนชุมชนต้นแบบทั้ง 25 ชุมชน ผู้วิจัยคัดเลือกจากชุมชนต้นแบบโดยการเลือกแบบเจาะจงจากชุมชนดังกล่าวจำนวน 10 ชุมชน ได้แก่ จังหวัดแม่ฮ่องสอนจำนวน 5 ชุมชน จังหวัดเชียงใหม่จำนวน 2 ชุมชน จังหวัดน่านจำนวน 1 ชุมชนและจังหวัดเชียงรายจำนวน 2 ชุมชน เกณฑ์ที่ใช้ในการคัดเลือกใช้ตัวชี้วัดของคณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง กรมการพัฒนาชุมชน และเป็นชุมชนผ่านเกณฑ์การประเมิน 6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด ได้แก่

- (1.1) ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ต.สบป่อง อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน
- (1.2) ชุมชนบ้านถ้ำลอด ต.ถ้ำลอด อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน
- (1.3) ชุมชนบ้านไทรงาม ต.แม่नाเติง อ.ปาย จ.แม่ฮ่องสอน
- (1.4) ชุมชนบ้านห้วยฮี้ ต.ห้วยปูลิง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน
- (1.5) ชุมชนบ้านเมืองแพม ต.ถ้ำลอด อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน
- (1.6) ชุมชนบ้านดอยปุย ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่
- (1.7) ชุมชนบ้านเด่นฮ่อม ต.บ่อแก้ว อ.สะเมิง จ.เชียงใหม่
- (1.8) ชุมชนบ้านสันติคีรี ต.แม่สลองนอก อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย
- (1.9) ชุมชนบ้านสามแยกอีก้อ ต.แม่สลองใน อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย
- (1.10) ชุมชนบ้านงอบเหนือ ต.งอบ อ.ทุ่งช้าง จ.น่าน

(2) การสัมภาษณ์ประชากรในการวิจัยครั้งนี้จำนวนทั้งสิ้น 200 คน จากสมาชิกใน 10 ชุมชนโดยจำแนกได้ดังนี้

(2.1) เกษตรกรชุมชนในเขตพื้นที่สูงที่มีอาชีพทำนา ทำไร่ ทำสวน ที่มีอายุตั้งแต่ 15- 55 ปี จำนวน 140 คน(10 ชุมชน) เป็นกลุ่มประชากรในการวิจัยโดยเลือกจำนวนชุมชนละ 14 คน

(2.2) ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจำนวน 20 คน (10 ชุมชน) เป็นกลุ่มประชากรในการวิจัยโดยเลือกจำนวนชุมชนละ 2 คน(ผู้ใหญ่บ้าน 1 คน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 1 คน)

(2.3) สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน 20 คน (10 ชุมชน) เป็นกลุ่มประชากรในการวิจัยโดยเลือกจำนวนชุมชนละ 2 คน

(2.4) หัวหน้ากลุ่มเกษตรกรภายในชุมชนจำนวน 20คน(10 ชุมชน)เป็นกลุ่มประชากรในการวิจัยโดยเลือกจำนวนชุมชนละ 2 คน

3.2 การสร้างเครื่องมือในวิจัย

(1) แบบสัมภาษณ์รูปแบบการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงประกอบด้วย 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล แบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มผู้นำชุมชนและกลุ่มผู้ปฏิบัติและมีประเด็นการสัมภาษณ์กับผู้ถูกสัมภาษณ์ดังนี้ ชื่อ นามสกุล ตำแหน่ง วุฒิการศึกษา เขตพื้นที่ชุมชนและจังหวัดของผู้ถูกสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ประเด็นการสัมภาษณ์ ได้แก่ โครงการหรือกิจกรรมเด่นเกี่ยวกับการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงในหมู่บ้านมีอะไรบ้าง จุดมุ่งหมายของโครงการมีอะไรบ้าง จุดเน้นของโครงการได้แก่อะไรบ้าง โครงการที่ท่านทำมีขั้นตอนและวิธีการในการทำโครงการอย่างไร มีวิธีการถ่ายทอด/สอนอย่างไรบ้างและมีวิธีการเรียนรู้อย่างไร มีระยะเวลาที่ใช้ในการดำเนินโครงการอย่างไร มีผู้รับผิดชอบโครงการและมีผู้ถ่ายทอดความรู้หรือผู้สอนหรือไม่อย่างไรและมีวิธีการคัดเลือกอย่างไร มีการจัดเนื้อหาในการถ่ายทอดความรู้จากโครงการอย่างไร มีผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมายได้แก่ใครบ้าง มีสถานที่ใช้ในการถ่ายทอดความรู้จากโครงการ มีสื่อและอุปกรณ์ที่ใช้ในการถ่ายทอดความรู้มีอะไรบ้าง มีการวัดและประเมินผลโครงการอย่างไร คิดว่าโครงการ/กิจกรรมที่ท่านทำตามเงื่อนไขตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร คิดว่าโครงการดังกล่าวประสบความสำเร็จเพราะเหตุใด คิดว่าโครงการดังกล่าวมีปัญหา หรืออุปสรรคอย่างไรบ้างมีแนวทางใดบ้างที่จะส่งเสริมโครงการนี้มีความยั่งยืนและเป็นประโยชน์กับชุมชนต่อไปมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ตอนที่ 3 ข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม (ภาคผนวก ข)

(2) แบบสังเกตชุมชนรูปแบบการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ประกอบด้วย (ภาคผนวก ข)

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป มีรายละเอียดดังนี้ ชื่อหมู่บ้าน ชนเผ่า ที่อยู่ แผนที่ โดยสังเขป ข้อมูลทั่วไปของชุมชน ประวัติความเป็นมา ประชากร อาณาเขตของหมู่บ้านการคมนาคม การประกอบอาชีพ แหล่งสาธารณูปโภค การศึกษา ศาสนา กลุ่มองค์กร/กิจกรรมในชุมชน ประเพณีและวัฒนธรรม

ตอนที่ 2 ประเด็นการสังเกต มีรายละเอียดดังนี้ด้านสภาพแวดล้อม ด้านวิถีชีวิต ด้านประเพณีและวัฒนธรรม

ตอนที่ 3 ข้อสังเกตอื่นๆ

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้ เก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนด้านเกษตรกรรม ที่ประสบความสำเร็จในการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง โดยเก็บข้อมูลกับชุมชนจำนวน 10 ชุมชน ดังนี้

- (1) ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ต.สบป่อง อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน
- (2) ชุมชนบ้านถ้ำลอด ต.ถ้ำลอด อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน

- (3) ชุมชนบ้านไทรงาม ต.แม่नाเติง อ.ปาย จ.แม่ฮ่องสอน
- (4) ชุมชนบ้านห้วยฮี้ ต.ห้วยปูลิง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน
- (5) ชุมชนบ้านเมืองแพม ต.ถ้ำลอด อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน
- (6) ชุมชนบ้านดอยปุย ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่
- (7) ชุมชนบ้านเด่นฮ่อม ต.บ่อแก้ว อ.สะเมิง จ.เชียงใหม่
- (8) ชุมชนบ้านสันติคีรี ต.แม่สลองนอก อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย
- (9) ชุมชนบ้านสามแยกอีโก้ ต.แม่สลองใน อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย
- (10) ชุมชนบ้านงอบเหนือ ต.งอบ อ.ทุ่งช้าง จ.น่าน

การรวบรวมข้อมูลได้มีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยการตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (Triangulation) โดยผู้วิจัย ตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งต่างๆ โดยคำนึงถึงเวลา สถานที่ และ บุคคลผู้ให้ข้อมูล ทั้งนี้การดำเนินการในขณะเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยครั้งนี้มีบุคคลที่ช่วยในการตรวจสอบข้อมูลมีองค์ประกอบ ได้แก่ ผู้สังเกตการณ์(ผู้ช่วยนักวิจัย)ผู้ให้ข้อมูล(กลุ่มเป้าหมาย) ผู้ช่วยบันทึกข้อมูล ตัวอย่างการตรวจสอบข้อมูล เช่น ชุมชนบ้านห้วยฮี้ ผู้วิจัยศึกษาเอกสารจาก นักพัฒนาชุมชนแห่งนี้โดยรวบรวมข้อมูลและสอบถามซึ่งมีผู้สังเกตการณ์และผู้ช่วยบันทึกข้อมูล คอยรวบรวมและบันทึกการดำเนินการของนักวิจัยที่มีต่อแหล่งข้อมูลและนักพัฒนาชุมชน จากนั้น หลังจากออกจากพื้นที่ชุมชนบ้านห้วยฮี้ ผู้วิจัย ผู้สังเกตการณ์และผู้ช่วยบันทึกข้อมูลได้มาประชุม หาข้อสรุปจากการดำเนินการชุมชนบ้านห้วยฮี้ ซึ่งมีบางประเด็นที่ให้ความเห็นของข้อมูลแตกต่างกัน เช่น การจัดกิจกรรมภายใต้โครงการธนาคารข้าวพบว่า นักพัฒนาชุมชนบอกผู้วิจัยว่า “การนำ ข้าวไปไว้ที่ธนาคารข้าวของชุมชนโดยไม่กำหนดจำนวนที่จะต้องนำไปไว้ในธนาคารข้าว” ผู้สังเกตการณ์เห็นว่าชาวบ้านอยู่ใกล้ ๆ แสดงพฤติกรรมไม่เห็นด้วยกับสิ่งที่นักพัฒนาชุมชนพูด ดังกล่าวในขณะเดียวกันผู้ช่วยจดบันทึกได้บันทึกตรงตามที่นักพัฒนาชุมชนกล่าว ดังนั้นผู้วิจัยจึง ตรวจสอบข้อมูลจากชาวบ้านโดยการสัมภาษณ์อีกครั้งหนึ่งในประเด็นนี้พร้อมกับผู้สังเกตการณ์ และผู้ช่วยจดบันทึกจึงทำให้ทราบว่าแท้จริงแล้ว “การนำข้าวไปไว้ที่ธนาคารข้าวของชุมชนโดยไม่ กำหนดจำนวนที่จะต้องนำไปไว้ในธนาคารข้าว” เป็นต้น การดำเนินการตรวจสอบเช่นนี้นักวิจัยได้ ดำเนินการเป็นระยะ ๆ จนแล้วเสร็จ เป็นต้น

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เนื้อหา(Content Analysis) โดยการจำแนกถ้อยคำหรือใจความที่กลุ่มเป้าหมายแสดงความคิดเห็น แล้วนำมาตีความ สร้าง

ข้อสรุปแบบอุปนัย (Induction Analysis) แล้วอภิปรายถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นถึงความสัมพันธ์ และประเด็นสำคัญ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวคิดการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมการใช้ชีวิต อย่างพอเพียงด้านเกษตรกรรม

ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการศึกษตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่าง พอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

การดำเนินการในระยะที่ 2 นี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการมี 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 นำข้อมูลที่ได้จากผลการดำเนินการวิจัยในระยะที่ 1 โดยนำมาดำเนินการ พัฒนารูปแบบการส่งเสริมการศึกษตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่าง พอเพียงสำหรับชุมชน เกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงซึ่งมีประเด็นประกอบด้วย

1. บริบทชุมชน
2. กระบวนการที่ส่งเสริมการศึกษตลอดชีวิต
3. องค์ประกอบของการศึกษตลอดชีวิต
4. กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษตลอดชีวิต
5. วิธีการส่งเสริมการศึกษตลอดชีวิต
6. ปัจจัยในการส่งเสริมการศึกษตลอดชีวิต
7. เงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษตลอดชีวิต

ผู้วิจัยได้นำประเด็นที่ค้นพบจากข้อ 1-7 นี้มาพัฒนาเป็นร่างรูปแบบการส่งเสริม การศึกษตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่าง พอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง (ภาคผนวก ข)

ขั้นตอนที่ 2 การตรวจสอบ(ร่าง)รูปแบบการส่งเสริมการศึกษตลอดชีวิตเพื่อการใช้ ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดทำขึ้นดังนี้

2.1 จัดทำเครื่องมือโดยใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อประเมินการตรวจรับรอง การยกร่างรูปแบบการส่งเสริมการศึกษตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชน เกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงที่ผู้วิจัยได้จัดทำขึ้น

2.2 ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบแบบสัมภาษณ์เพื่อประเมินการตรวจรับรอง

การยกกร่างรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงเพื่อตรวจสอบหาความสอดคล้องเนื้อหาเกี่ยวกับประเด็นคำถาม โดยกำหนดเกณฑ์ค่า IOC (Index of Item Objective Congruence) ตั้งแต่ .60-1.00 ขึ้นไปถือว่าผ่าน (ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ, 2550) เกณฑ์มีความสอดคล้องผลปรากฏว่าได้ค่าความสอดคล้องเท่ากับ 0.95 แบบสัมภาษณ์เพื่อประเมินการตรวจรับรองการยกกร่างรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงได้ ผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจสอบความสอดคล้องของแบบสัมภาษณ์จำนวน 5 คน ได้แก่

1. ผศ.ดร. สุชาติ ลิ้มตระกูล รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
2. อาจารย์ ดร.สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล อาจารย์ประจำสาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียนคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. ดร.วิเลชา ลีสุวรรณ ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด เชียงราย
4. อาจารย์ ดร. เกศราพรรณ คงเจริญ ผู้ช่วยคณบดีคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
5. อาจารย์ ดร. มิ่งขวัญ คงเจริญ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการศึกษานอกระบบ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

จากการตรวจสอบแบบสัมภาษณ์เพื่อประเมินการตรวจรับรองการยกกร่างรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นด้วยกับแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยร่างไว้แล้วแล้วนั้นแต่มีข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิในส่วน้อยจำนวน 2 ท่านได้แก่ ดร.วิเลชา ลีสุวรรณ ให้ปรับแก้จากเดิมมีระดับการแสดงความคิดเห็น 5 ระดับ ให้ปรับแก้ไขเป็นว่า มีความสอดคล้องและตรงกับเนื้อหาแทนและ อาจารย์ ดร. เกศราพรรณ คงเจริญ ได้เสนอแนะจากเดิมแบบสัมภาษณ์ เดิมไม่เป็นประโยคคำถามให้ปรับแก้ไขมีประโยคคำถามเช่น อย่างไร อยู่ท้ายประโยค ทำให้ได้แบบสัมภาษณ์ที่สมบูรณ์(ภาคผนวก ข)

2.3 ผู้วิจัยแก้ไขแบบสัมภาษณ์เพื่อประเมินการตรวจรับรองการยกกร่าง

รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงตามที่คุณผู้ทรงคุณวุฒิเสนอแนะ

2.4 สรุปผลแบบสัมภาษณ์เพื่อประเมินการตรวจรับรองการยกกว้าง

รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ทำให้ได้แบบสัมภาษณ์เพื่อประเมินการตรวจรับรองการยกกว้างรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ซึ่งประกอบด้วยข้อคำถาม 6 ข้อ ดังนี้

1) ความเป็นมาและแนวคิดของการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

1.1) ความเป็นมาและแนวคิดการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงเป็นอย่างไร

1.2) มีความจำเป็นสำหรับการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงหรือไม่อย่างไร

2) ร่างรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงเป็นอย่างไร

2.1) มีความสอดคล้องและตรงกับเนื้อหา มีข้อพิจารณาและข้อคิดเห็น

2.2) ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ มีข้อพิจารณาและข้อคิดเห็น

3) ปัจจัยในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงควรเป็นอย่างไร

4) เงื่อนไขในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

5) แนวทางในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงควรเป็นอย่างไร

6) หน่วยงานใดควรเป็นผู้รับผิดชอบหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

7) ข้อเสนอแนะและข้อเพิ่มเติมอื่น ๆ

2.5 นำแบบสัมภาษณ์เพื่อประเมินการตรวจรับรองการยกกว้างรูปแบบ

การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขต
พื้นที่สูงนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบร่างรูปแบบโดยมีผู้ทรงคุณวุฒิประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิ
ด้านการศึกษาตลอดชีวิต จำนวน 3 คน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านเกษตรกรรมจำนวน 2 คนและ
ผู้ทรงคุณวุฒิด้านเศรษฐกิจพอเพียงจำนวน 2 คนโดยมีเกณฑ์การคัดเลือกดังนี้

เกณฑ์การคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมตรวจสอบรูปแบบได้แบ่งผู้เชี่ยวชาญออกเป็น 3
กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาตลอดชีวิต

การคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาตลอดชีวิตจำนวน 3 คน มีเกณฑ์ดังนี้

1.1 เป็นผู้มึบทบาทในการกำหนดนโยบายหรือมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการ
การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต

1.2 เป็นผู้ดำรงตำแหน่งนั้นๆ มาไม่น้อยกว่า 2 ปี

1.3 เป็นผู้บริหารสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม

อัธยาศัย กระทรวงศึกษาธิการ

2. กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านความพอเพียงหรือเศรษฐกิจพอเพียงการคัดเลือก

ผู้ทรงคุณวุฒิด้านความพอเพียงหรือเศรษฐกิจพอเพียงจำนวน 2 คน

มีเกณฑ์ดังนี้

2.1 เป็นผู้มึบทบาทในการกำหนดนโยบายหรือมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการ
ส่งเสริมการใช้ชีวิตพอเพียง

2.2 เป็นผู้ดำรงตำแหน่งนั้นๆ มาไม่น้อยกว่า 2 ปี

2.3 เป็นผู้บริหารสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติหรือคณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงหรือพัฒนาการจังหวัด

2.3.3 กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเกษตร

การคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิการเกษตรจำนวน 2 คน มีเกณฑ์ดังนี้

4. เป็นผู้มึบทบาทในการกำหนดนโยบายหรือมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการ
ส่งเสริมการทำเกษตรกรรม

5. เป็นผู้ดำรงตำแหน่งนั้นๆ มาไม่น้อยกว่า 2 ปี

6. เป็นผู้บริหารที่รับผิดชอบเกี่ยวกับส่งเสริมการเกษตร

ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบร่างรูปแบบมีรายชื่อดังต่อไปนี้

1. ดร. วิเลขา ลีสุวรรณี

ผู้อำนวยการสำนักงานการศึกษา

นอกระบบและการศึกษาตาม

อภัยาศัยจังหวัดพะเยา

2. นายสนธิ กาญจนประดิษฐ์ ผู้อำนวยการสำนักงานการศึกษา

นอกระบบและการศึกษาตาม

อภัยาศัยจังหวัดแพร่

3. ดร.นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม นักวิชาการศึกษาสำนักงาน

เลขาธิการสภาการศึกษา

4. นางสาวศศิธร อินทกุล พัฒนาการจังหวัดแพร่

5. นางณัฐวิภาภรณ์ ศรีสุบรรณ์ พัฒนาการจังหวัดพะเยา

6. นายก่อพงษ์ โกมลรัตน์ เกษตรจังหวัดแพร่

7. นายชาญยุทธ์ มณีพงศ์ เกษตรจังหวัดพะเยา

2.6) แก้ไขตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอแนะ

2.7) สรุปผลร่างรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่าง

พอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

กล่าวโดยสรุปวิธีดำเนินการวิจัยดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามตารางที่ 1
ดังนี้

ตารางที่ 1 การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่าง
พอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

ระยะ ที่	รายละเอียด	ปัจจัยนำเข้า (Input)	กระบวนการ (Process)	ผลลัพธ์ (Output)
1	เป็นการศึกษาและ วิเคราะห์ข้อมูลในชุมชน เกษตรกรรมต้นแบบของ คณะกรรมการขับเคลื่อน เศรษฐกิจพอเพียงที่เป็น กรณีศึกษาในการวิจัย ครั้งนี้จำนวน 10 ชุมชน ซึ่งเป็นชุมชนที่มีการ	1. บริบทของชุมชน 2. กระบวนการที่ ส่งเสริมการศึกษา ตลอดชีวิต 3. องค์ประกอบของ การศึกษาตลอดชีวิต 4. กิจกรรมที่ใช้ในการ ส่งเสริมการศึกษา	สังเคราะห์และ วิเคราะห์ (Content Analysis): เครื่องมือในการ วิจัย: ลงพื้นที่ชุมชน: สัมภาษณ์:	องค์ประกอบ รูปแบบการ ส่งเสริม การศึกษา ตลอดชีวิตเพื่อ การใช้ชีวิต อย่างพอเพียง สำหรับชุมชน

	ดำเนินการส่งเสริม การศึกษาตลอดชีวิต ให้แก่คนในชุมชน อัน นำไปสู่การได้ข้อมูล	ตลอดชีวิต 5. วิธีการส่งเสริม การศึกษาตลอดชีวิต 6. ปัจจัยในการ ส่งเสริมการศึกษา ตลอดชีวิต 7. เงื่อนไขในการ ส่งเสริมการศึกษา ตลอดชีวิต	สังเกต	เกษตรกรรมใน เขตพื้นที่สูง
--	--	--	--------	------------------------------

ตารางที่ 1 การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง
สำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง(ต่อ)

ระยะ ที่	รายละเอียด	ปัจจัยนำเข้า (Input)	กระบวนการ (Process)	ผลลัพธ์ (Output)
2	เป็นการนำผลของการ วิจัยในระยาะที่ 1 เพื่อ นำมาจัดทำร่างรูปแบบ การส่งเสริมการศึกษา ตลอดชีวิตเพื่อการใช้ ชีวิตอย่างพอเพียง สำหรับชุมชนเกษตร กรรมในเขตพื้นที่สูง พร้อมทั้งจัดทำแบบ สัมภาษณ์เพื่อประเมิน การตรวจรับรองการยก ร่างรูปแบบการส่งเสริม การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อ การใช้ชีวิตอย่างพอเพียง	- แยกแยะปัญหา ความต้องการ จุดเด่น จุดด้อย โอกาส อุปสรรค - ออกแบบและยกร่าง รูปแบบการส่งเสริม การศึกษาตลอดชีวิต เพื่อการใช้ชีวิตอย่าง พอเพียงด้าน เกษตรกรรมของ ชุมชนในเขตพื้นที่สูง -วางแผน - นำไปปฏิบัติ - ตรวจสอบ/ประเมิน	ผู้ทรงคุณวุฒิที่ เกี่ยวข้อง พิจารณาและ ตรวจสอบ	ได้รูปแบบการ ส่งเสริม การศึกษา ตลอดชีวิตเพื่อ การใช้ชีวิต อย่างพอเพียง ด้าน เกษตรกรรม ของชุมชนใน เขตพื้นที่สูง

	สำหรับชุมชน เกษตรกรรมในเขตพื้นที่ สูง	- แก้ไข ปรับปรุง		
--	---	------------------	--	--

ตารางที่ 1 การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง
สำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง(ต่อ)

ระยะ ที่	รายละเอียด	ปัจจัยนำเข้า (Input)	กระบวนการ (Process)	ผลลัพธ์ (Output)
3	เป็นการนำผลของการวิจัยในระยะที่ 2 เพื่อนำมาหาปัจจัยและเงื่อนไขในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงพร้อมทั้งจัดทำแบบสัมภาษณ์เพื่อหาปัจจัยและเงื่อนไขในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง	<ul style="list-style-type: none"> - ข้อดี - ข้อเสีย - ข้อเสนอแนะ 	ผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องพิจารณาและตรวจสอบ	ได้ปัจจัยและเงื่อนไขรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

ตารางที่ 1 การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง
สำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง(ต่อ)

ระยะ ที่	รายละเอียด	ปัจจัยนำเข้า (Input)	กระบวนการ (Process)	ผลลัพธ์ (Output)
4	หาแนวทางในการใช้ รูปแบบการส่งเสริม การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อ การใช้ชีวิตอย่างพอเพียง สำหรับชุมชน เกษตรกรรมในเขตพื้นที่ สูงพร้อมทั้งจัดทำแบบ สัมภาษณ์เพื่อประเมิน การตรวจรับรองการยก ร่างรูปแบบการส่งเสริม การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อ การใช้ชีวิตอย่างพอเพียง สำหรับชุมชน เกษตรกรรมในเขตพื้นที่ สูง	1. บริบทของชุมชน 2. กระบวนการที่ ส่งเสริมการศึกษา ตลอดชีวิต 3. องค์ประกอบของ การศึกษาตลอด ชีวิต 4. กิจกรรมที่ใช้ใน การส่งเสริม การศึกษาตลอด ชีวิต 5. วิธีการส่งเสริม การศึกษาตลอด ชีวิต 6. ปัจจัยในการ ส่งเสริมการศึกษา ตลอดชีวิต 7. เงื่อนไขในการ ส่งเสริมการศึกษา ตลอดชีวิต	ผู้ทรงคุณวุฒิที่ เกี่ยวข้องพิจารณา และตรวจสอบ	ได้แนวทางการ ส่งเสริม การศึกษา ตลอดชีวิตเพื่อ การใช้ชีวิต อย่างพอเพียง ด้าน เกษตรกรรม ของชุมชนใน เขตพื้นที่สูง

ระยะที่ 3 การหาปัจจัยและเงื่อนไขในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่าง พอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

การดำเนินการในระยะที่ 3 นี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการมี 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 นำข้อมูลที่ได้จากผลการดำเนินการวิจัยในระยะที่ 2 โดยนำมาหาปัจจัยและเงื่อนไขในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่าง พอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

ขั้นตอนที่ 2 หาปัจจัยและเงื่อนไขในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่าง พอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดทำขึ้นประกอบด้วย

2.1 จัดทำเครื่องมือโดยใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อหาปัจจัยและเงื่อนไขในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงที่ผู้วิจัยได้จัดทำขึ้น

2.2 ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ปัจจัยและเงื่อนไขในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงเพื่อตรวจสอบหาความสอดคล้องเนื้อหาเกี่ยวกับประเด็นคำถาม โดยกำหนดเกณฑ์ค่า IOC (Index of Item Objective Congruence) ตั้งแต่ .50 ขึ้นไปถือว่าผ่านเกณฑ์มีความสอดคล้อง ผลปรากฏว่าได้ค่าความสอดคล้องเท่ากับ 0.95 (ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ, 2550) สามารถแบบสัมภาษณ์แนวทางในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงได้ ผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจสอบความสอดคล้องของแบบสัมภาษณ์จำนวน 5 คน ได้แก่

1. ผศ.ดร. สุชาติ ลิ้มตระกูล รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เชียงราย
2. อาจารย์ ดร.สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล อาจารย์ประจำสาขาวิชาการศึกษานอกกระบวนโรงเรียนคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. ดร.วิเลขา ลีสุวรรณ ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด เชียงราย
4. อาจารย์ ดร. เกศราพรรณ คงเจริญ ผู้ช่วยคณบดีคณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

5. อาจารย์ ดร. มิ่งขวัญ คงเจริญ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการศึกษา

ผู้ใหญ่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2.3 ผู้วิจัยแก้ไขแบบสัมภาษณ์ปัจจัยและเงื่อนไขในการใช้รูปแบบการส่งเสริม

การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอแนะได้แก่ การใช้คำให้ความสอดคล้องและตรงกับเนื้อหาให้ปรับแก้ไขมีประโยคคำถามเช่น อย่างไร อยู่ท้ายประโยค ทำให้ได้แบบสัมภาษณ์ที่สมบูรณ์

2.4 สรุปผลแบบสัมภาษณ์ปัจจัยและเงื่อนไขในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

2.5 นำแบบสัมภาษณ์ปัจจัยและเงื่อนไขในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงไปสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 27 เมษายน 2557 ผู้ทรงคุณวุฒิประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาตลอดชีวิต จำนวน 3 คน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านเกษตรกรรมจำนวน 2 คนและผู้ทรงคุณวุฒิด้านเศรษฐกิจพอเพียงจำนวน 2 คนผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาตลอดชีวิต จำนวน 3 คน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านเกษตรกรรมจำนวน 2 คนและผู้ทรงคุณวุฒิด้านเศรษฐกิจพอเพียงจำนวน 2 คนโดยมีเกณฑ์การคัดเลือกดังนี้
เกณฑ์การคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมตรวจสอบรูปแบบได้แบ่งผู้เชี่ยวชาญออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาตลอดชีวิต

การคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาตลอดชีวิตจำนวน 3 คน มีเกณฑ์ดังนี้

1.1 เป็นผู้มืบทบาทในการกำหนดนโยบายหรือมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต

1.2 เป็นผู้ดำรงตำแหน่งนั้นๆ มาไม่น้อยกว่า 2 ปี

1.3 เป็นผู้บริหารสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กระทรวงศึกษาธิการ

2. กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านความพอเพียงหรือเศรษฐกิจพอเพียงการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิด้านความพอเพียงหรือเศรษฐกิจพอเพียงจำนวน 2 คน

มีเกณฑ์ดังนี้

2.1 เป็นผู้มืบทบาทในการกำหนดนโยบายหรือมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการส่งเสริมการใช้ชีวิตพอเพียง

2.2 เป็นผู้ดำรงตำแหน่งนั้นๆ มาไม่น้อยกว่า 2 ปี

2.3 เป็นผู้บริหารสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติหรือคณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงหรือพัฒนาการจังหวัด

3. กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเกษตร

การคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิการเกษตรจำนวน 2 คน มีเกณฑ์ดังนี้

3.1 เป็นผู้มีความสามารถในการกำหนดนโยบายหรือมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการส่งเสริมการทำเกษตรกรรม

3.2 เป็นผู้ดำรงตำแหน่งนั้นๆ มาไม่น้อยกว่า 2 ปี

3.3 เป็นผู้บริหารที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร
ผู้ทรงคุณวุฒิมีรายชื่อดังต่อไปนี้

1. ดร. วิเลขา ลีสุวรรณ ผู้อำนวยการสำนักงานการศึกษา
นอกระบบและการศึกษาตาม
อัธยาศัยจังหวัดพะเยา

2. นายสนธิ กาญจนประดิษฐ์ ผู้อำนวยการสำนักงานการศึกษา
นอกระบบและการศึกษาตาม
อัธยาศัยจังหวัดแพร่

3. ดร.นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม นักวิชาการศึกษาสำนักงาน
เลขาธิการสภาการศึกษา

4. นางสาวศศิธร อินทกุล พัฒนาการจังหวัดแพร่

5. นางณัฐวิภาภรณ์ ศรีสุบรรณ พัฒนาการจังหวัดพะเยา

6. นายก่อพงษ์ โกมลรัตน์ เกษตรจังหวัดแพร่

7. นายชาญยุทธ มณีพงศ์ เกษตรจังหวัดพะเยา

2.6 แก้วไขตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอแนะ

2.7 สรุปผลปัจจัยและเงื่อนไขในการนำรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต
เพื่อการใช้ชีวิตอย่าง พอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงไปใช้

ระยะที่ 4 การนำเสนอแนวทางในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

การดำเนินการในระยะที่ 4 นี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการมี 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในระยะที่ 1 ถึง 3 มาใช้เป็นพื้นฐาน

ความคิดเพื่อพิจารณาหาแนวทางการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

ขั้นตอนที่ 2 การหาแนวทางในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดทำขึ้นดังนี้

2.1 จัดทำเครื่องมือโดยใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อหาแนวทางในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงที่ผู้วิจัยได้จัดทำขึ้น

2.2 ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบแบบสัมภาษณ์แนวทางในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง เพื่อตรวจสอบหาความสอดคล้องเนื้อหาเกี่ยวกับประเด็นคำถาม โดยกำหนดเกณฑ์ค่า IOC (Index of Item Objective Congruence) ตั้งแต่ .50 ขึ้นไปถือว่าผ่านเกณฑ์ที่มีความสอดคล้องผลปรากฏว่าได้ค่าความสอดคล้องเท่ากับ 0.95 (ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ, 2550) สามารถแบบสัมภาษณ์แนวทางในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงได้ ผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจสอบความสอดคล้องของแบบสัมภาษณ์จำนวน 5 คน ได้แก่

1. ผศ.ดร. สุชาติ ลิ้มตระกูล รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
2. อาจารย์ ดร.สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล อาจารย์ประจำสาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียนคณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. ดร.วิเลขา ลีสุวรรณ ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด
เชียงราย
4. อาจารย์ ดร. เกศราพรรณ คงเจริญ ผู้ช่วยคณบดีคณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

5. อาจารย์ ดร. มิ่งขวัญ คงเจริญ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการศึกษา

ผู้ใหญ่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2.3 ผู้วิจัยแก้ไขแบบสัมภาษณ์แนวทางในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอแนะ

2.4 สรุปผลแบบสัมภาษณ์แนวทางในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

2.5 นำแบบสัมภาษณ์แนวทางในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาตลอดชีวิต จำนวน 3 คน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านเกษตรกรรมจำนวน 2 คนและผู้ทรงคุณวุฒิด้านเศรษฐกิจพอเพียงจำนวน 2 คนผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาตลอดชีวิต จำนวน 3 คน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านเกษตรกรรมจำนวน 2 คนและผู้ทรงคุณวุฒิด้านเศรษฐกิจพอเพียงจำนวน 2 คนโดยมีเกณฑ์การคัดเลือกดังนี้

เกณฑ์การคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมตรวจสอบรูปแบบได้แบ่งผู้เชี่ยวชาญออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาตลอดชีวิต

การคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาตลอดชีวิตจำนวน 3 คน มีเกณฑ์ดังนี้

1.1 เป็นผู้มืบทบาทในการกำหนดนโยบายหรือมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต

1.2 เป็นผู้ดำรงตำแหน่งนั้นๆ มาไม่น้อยกว่า 2 ปี

1.3 เป็นผู้บริหารสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กระทรวงศึกษาธิการ

2. กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านความพอเพียงหรือเศรษฐกิจพอเพียงการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิด้านความพอเพียงหรือเศรษฐกิจพอเพียงจำนวน 2 คน

มีเกณฑ์ดังนี้

2.1 เป็นผู้มืบทบาทในการกำหนดนโยบายหรือมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการส่งเสริมการใช้ชีวิตพอเพียง

2.2 เป็นผู้ดำรงตำแหน่งนั้นๆ มาไม่น้อยกว่า 2 ปี

2.3 เป็นผู้บริหารสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม

แห่งชาติหรือคณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงหรือพัฒนาการจังหวัด

3. กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเกษตร

การคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิการเกษตรจำนวน 2 คน มีเกณฑ์ดังนี้

3.1 เป็นผู้มีความสามารถในการกำหนดนโยบายหรือมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการส่งเสริมการทำเกษตรกรรม

3.2 เป็นผู้ดำรงตำแหน่งนั้นๆ มาไม่น้อยกว่า 2 ปี

3.3 เป็นผู้บริหารที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร

ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบร่างรูปแบบมีรายชื่อดังต่อไปนี้

1. ดร. วิเลขา ลีสุวรรณ ผู้อำนวยการสำนักงานการศึกษา
นอกระบบและการศึกษาตาม
อัธยาศัยจังหวัดพะเยา

2. นายสนธิ กาญจนประดิษฐ์ ผู้อำนวยการสำนักงานการศึกษา
นอกระบบและการศึกษาตาม
อัธยาศัยจังหวัดแพร่

3. ดร.นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม นักวิชาการศึกษาสำนักงาน
เลขาธิการสภาการศึกษา

4. นางสาวศศิธร อินทกุล พัฒนาการจังหวัดแพร่

5. นางณัฐวิภาภรณ์ ศรีสุบรรณ์ พัฒนาการจังหวัดพะเยา

6. นายก่อพงษ์ โกมลรัตน์ เกษตรจังหวัดแพร่

7. นายชาญยุทธ์ มณีพงศ์ เกษตรจังหวัดพะเยา

2.6 แก้ไขตามที่คุณวุฒิเสนอแนะ

2.7 สรุปผลการแนวทางในการใช้การนำรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต
เพื่อการใช้ชีวิตอย่าง พอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงไปใช้

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยขอหนังสือจากคณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง
ด้านเกษตรกรรมของชุมชนในเขตพื้นที่สูง จำนวน 7 คน และผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบ

ประเมินการตรวจรับรองการยกวางรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงที่ผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบและยืนยันครบทั้ง 7 คน

จากนั้นผู้วิจัยได้บันทึกสาระสำคัญ ประเด็นต่างๆ จากการประเมินความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญและนำไปปรับปรุงรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในด้านภาพรวมรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงด้านเกษตรกรรมของชุมชนในเขตพื้นที่สูงและพัฒนาเป็นรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงที่สมบูรณ์ทำให้ได้แนวทางการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

5. การตรวจสอบแนวทางการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงดำเนินการโดยผู้ทรงคุณวุฒิในข้อ 2.5 ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบโดยทางโทรศัพท์ โทรสารและ สืออิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่าแนวทางที่น่าเสนอมีความเป็นไปได้ ที่จะทำให้ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงเกิดการศึกษาดูตลอดชีวิตและทำให้การดำเนินชีวิตมีความพอเพียง อันนำไปสู่การดำเนินการขยายผลต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลการวิเคราะห์การวิจัยเรื่องการพัฒนา รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาวิเคราะห์การส่งเสริมเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และศึกษาชุมชนในเขตพื้นที่สูงที่เป็นชุมชนต้นแบบพอเพียงโดยการสังเกต การสัมภาษณ์ การสอบถาม การลงพื้นที่ภาคสนามและการประเมินความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยขอแนะนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

ตอนที่ 2 ผลการพัฒนา รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยเงื่อนไขในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

ตอนที่ 4 การนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงนั้นผู้วิจัยได้กำหนดรายละเอียดการวิเคราะห์เป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่

1.1 การวิเคราะห์เอกสารของชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงจำนวน 10 ชุมชน

ในการวิเคราะห์เอกสารชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงได้แก่ เอกสารประเมินชุมชนต้นแบบพอเพียงของพัฒนาชุมชนชุมชนต้นแบบทั้ง 10 ชุมชน แผนกลยุทธ์ขององค์การบริหารส่วนตำบล แผนชุมชนของชุมชนต้นแบบทั้ง 10 ชุมชน บันทึกการประชุมประจำเดือน รายงานผลการดำเนินงานของโครงการ ผู้วิจัยได้เข้าไปติดต่อประสานงาน โดยทำหนังสือจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อขอเอกสารของชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงทั้ง 10 ชุมชน ได้แก่ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ชุมชนบ้านถ้ำลอด ชุมชนบ้านไทรงาม ชุมชนบ้านห้วยฮี้ ชุมชนบ้านดอยปุย ชุมชนบ้านงอบเหนือชุมชนบ้านเด่นฮ่อม ชุมชนบ้านสามแยกก้อ ชุมชนบ้านสันติคีรี และชุมชนบ้านเมืองแพม จากพัฒนาชุมชน อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน พัฒนาชุมชน อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน พัฒนาชุมชน อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน พัฒนาชุมชน อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย พัฒนาชุมชน อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน พัฒนาชุมชนสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ และพัฒนาชุมชน อำเภอเมืองเชียงใหม่ องค์การบริหารส่วนตำบลสบป่อง องค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำลอด องค์การบริหารส่วนตำบลเมานาเต็ง องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยปูลิง องค์การบริหารส่วนตำบลสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ องค์การบริหารส่วนตำบลปอแก้ว องค์การบริหารส่วนตำบล แม่สลองนอก องค์การบริหารส่วนตำบลแม่สลองใน องค์การบริหารส่วนตำบลงอบ จังหวัดน่าน และเมื่อได้เอกสารดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ตามรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงผลโครงการ/กิจกรรม ของชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

ชื่อชุมชน	จำนวนโครงการ/ กิจกรรม	โครงการ/ กิจกรรมพอเพียง	ร้อยละ
1. ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง	21	12	57.14
2. ชุมชนบ้านถ้ำลอด	25	15	60.00
3. ชุมชนบ้านไทรงาม	11	7	54.54
4. ชุมชนบ้านห้วยฮี้	21	13	61.90
5. ชุมชนบ้านดอยปุย	27	19	70.37
6. ชุมชนบ้านงอบเหนือ	21	14	66.67
7. ชุมชนบ้านเด่นฮ่อม	29	19	65.52
8. ชุมชนบ้านเมืองแพม	20	14	70.01
9. ชุมชนบ้านสันติคีรี	22	14	63.64
10. ชุมชนบ้านสามแยกก้อ	27	20	74.07

รวม	224	147	644
เฉลี่ย	22.40	14.70	64.39

จากตารางที่ 2 พบว่า ชุมชนที่มีโครงการ/กิจกรรม ที่เกี่ยวกับความพอเพียง เฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 64.39 เมื่อคิดเป็นร้อยละมากที่สุด ได้แก่ ชุมชนบ้านสามแยกอีโก้ ร้อยละ 74.07 รองลงมา ได้แก่ ชุมชนบ้านดอยปู่ ร้อยละ 70.37 และชุมชนบ้านเมืองแพม ร้อยละ 70.007 ส่วนโครงการ/กิจกรรมพอเพียงที่มีน้อยที่สุดเมื่อคิดเป็นร้อยละ ได้แก่ ชุมชนบ้านไทรงาม

จากการวิเคราะห์เอกสารจากชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ผู้วิจัยพบประเด็นที่ส่งผลต่อการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ดังนี้

1.1.1 ลักษณะของการทำเกษตรกรรม

ผลการวิเคราะห์เอกสารของชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงพบว่า มีการทำการเกษตรแบบเกษตรระบบไร่หมุนเวียน โดยจะมีพื้นที่ไร่จำนวนสองแปลงในการเพาะปลูกและไม่ห่างไกลกันมากนัก เมื่อการปลูกพืชในพื้นที่หนึ่งหนึ่งซ้ากัน 3-4 ปี ก็จะไปปลูกในแปลงที่สองเพื่อให้ไร่ในแปลงที่ 1 มีการฟื้นตัวเองตามธรรมชาติ โดยชุมชนส่วนใหญ่นิยมการปลูกข้าวไร่ ข้าวโพด ในไร่ของตนเอง ส่วนการปลูกผัก และการเลี้ยงสัตว์ ก็จะทำในบ้านของตนเอง การทำการเกษตรแบบระบบไร่หมุนเวียนจะเห็นได้ในชุมชนต้นแบบพอเพียง ได้แก่ บ้านแม่ค่อม ชุมชนบ้านห้วยอี๊ ชุมชนบ้านถ้ำลอด ชุมชนบ้านเมืองแพม ชุมชนบ้านสามแยกอีโก้ และมีการทำการเกษตรแบบผสมผสาน ได้แก่ ชุมชนบ้านเด่นห่อม ชุมชนบ้านไทรงาม ชุมชนบ้านสันติคีรี ชุมชนบ้านดอยปู่ ชุมชนบ้านงอบเหนือ

การทำการเกษตรแบบเกษตรทฤษฎีใหม่ส่วนใหญ่ไม่ได้ทำ ซึ่งจากการวิเคราะห์เอกสาร พบว่า มีข้อจำกัดเกี่ยวกับสถานที่ ภูมิประเทศและสภาพภูมิอากาศ รวมทั้งมีประสบการณ์ไม่เพียงพอและไม่มีทักษะในการจัดการที่ดีในการทำการเกษตรกรรมแบบทฤษฎีใหม่ แต่ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงมีการทำการเกษตรกรรมอีกแบบหนึ่ง คือการทำการเกษตรกรรมแบบเกษตรผสมผสาน โดยมีการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ เลี้ยงปลา มีการผสมผสาน โดยแต่ละบ้านในชุมชนจะปลูกผัก เพื่อบริโภคและเลี้ยงสัตว์ด้วยในบริเวณเดียวกันเช่น ไร่ ไร่เปิด หมู เป็นต้น ผักที่นิยมปลูกได้แก่ ถั่วฝักยาว ผักกาด มะเขือ พริก ใบกระเพรา และผักพื้นเมืองประจำเผ่า เช่น ผักคาวตอง ผักไผ่ น้ำเต้า เผือก มัน กระเจี๊ยบ ผักชี ต้นหอม งาขาว ถั่วแดง เป็นต้น ชุมชนใช้สิ่งที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์ โดยใช้จัดสภาพแวดล้อม เพิ่มความสมบูรณ์ให้กับชุมชน โดย

การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์หลายประเภทรวมกัน ทำให้ชุมชนมีรายได้จากการผลิตบ้าง แต่ไม่ใช่เป็นรายได้หลักของครอบครัว

1.1.2 การจัดการศึกษาตลอดชีวิตด้านเกษตรกรรม

ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงมีการศึกษาตลอดชีวิตทั้งสามรูปแบบ ได้แก่ การศึกษาในระบบโรงเรียน นักเรียนที่เรียนจบภาคบังคับ (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3) เมื่อจบออกมาแล้วก็นำความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตด้านความพอเพียง และส่วนใหญ่เรียนต่อ การศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่งเป็นการประยุกต์ความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้การเรียนรู้เกิดทักษะและประสบการณ์ความพอเพียงด้านเกษตรกรรมซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้เป็นอย่างดี เช่น การปลูกข้าว การปลูกผัก การปลูกพืชสวนครัว เป็นต้น และด้านการศึกษาตามอัธยาศัยนั้น ชุมชนมีรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีศูนย์การเรียนรู้ กลุ่มอนุรักษ์ ศาสนา วัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ศูนย์วิทยุ โทรทัศน์ แผ่นพับต่างๆ เอกสารจากทางราชการ มีศูนย์การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ให้บริการการฝึกอบรม ฝึกปฏิบัติ **การอบรมหลักสูตรระยะสั้น** นอกจากนี้ยังมีการจัดทำโครงการโดยการสนับสนุนของหน่วยงานต่างๆ การศึกษา ดูงานทั้งภายในชุมชน และภายนอกชุมชน

จากการวิเคราะห์เอกสาร พบว่า ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ ความตระหนัก เกี่ยวกับความพอเพียง และสามารถขับเคลื่อนกิจกรรมพอเพียงให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ มีประสิทธิภาพและยั่งยืนและนอกจากนี้ยังมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาทักษะอาชีพและเพื่อเป็นอาชีพเสริมของตนเองและชุมชน

ส่วนด้านเนื้อหาของโครงการ/กิจกรรม ที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร พบว่า เนื้อหาของโครงการ/กิจกรรม เกี่ยวกับการเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับความพอเพียง การสร้างทักษะอาชีพเกษตรกรรม เช่น การเพาะเห็ด การทำปุ๋ยหมัก การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเช่น การปลูกป่า การรักษาป่าต้นน้ำ การทำแนวกันไฟ การส่งเสริมเกษตรกรรมทั้งในระดับครัวเรือน และระดับชุมชน เช่น การปลูกข้าวไร่ การปลูกข้างโพด การเลี้ยงสัตว์ การอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรม เช่น กิจกรรมไล่ชิงช้า ประเพณีปีใหม่ไข่แดง เป็นต้น

วิธีการเรียนรู้ของชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงที่เป็นชุมชนต้นแบบพอเพียง มีวิธีการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบ เช่น การเรียนแบบพบกลุ่ม ซึ่งพบในชุมชนที่มีศูนย์ส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล เช่น ชุมชนบ้านถ้ำลอด ชุมชนบ้านงอบเหนือ

การเรียนแบบชั้นเรียนเป็นนักเรียนที่เรียนในระบบโรงเรียนของโรงเรียนในชุมชนนั้นๆ การเข้าค่าย ซึ่งจัดขึ้นโดยส่วนราชการ เช่น พัฒนาชุมชนประจำอำเภอ เกษตรตำบล เกษตรจังหวัดและองค์การบริหารส่วนตำบล การเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้แม่ฟ้าหลวง การเรียนรู้จากวิทยากร การอบรมจากพัฒนาชุมชนอำเภอ การฝึกอบรมจากเกษตรตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล เช่น การทำปุ๋ยหมัก การศึกษาดูงาน การศึกษาด้วยตนเอง เรียนรู้จากพ่อแม่ การเรียนรู้จากเพื่อนบ้าน การเรียนรู้จากชุมชน และการเรียนรู้จากสื่อต่างๆ อาทิ วิทยุ โทรทัศน์ แผ่นพับ เอกสารจากทางราชการ

ด้านระยะเวลาที่ใช้ในการทำโครงการ/กิจกรรม พบว่า การดำเนินงานของโครงการ/กิจกรรม ขึ้นอยู่กับระยะเวลาของโครงการ/กิจกรรม และบางโครงการ/กิจกรรม มีการดำเนินงานตลอดปี บางโครงการ/กิจกรรม เช่น การอบรม การฝึกปฏิบัติ การศึกษาดูงานใช้เวลาประมาณ 1-2 วัน เช่น โครงการจัดทำแนวกันไฟป่า โครงการบริหารกองทุนแก้ไขปัญหาความยากจน และโครงการบริหารกองทุนหมู่บ้าน โครงการกลุ่มทอผ้า กลุ่มตีมีด โครงการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต โครงการปลูกกาแฟ โครงการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ โครงการปลูกลิ้นจี่ โครงการปลูกผักปลอดสารพิษ โครงการคืนฟ้ามุ่งสู่ป่า โครงการเชิดชูเกียรติภูมิปัญญา โครงการสร้างสวนสมุนไพรชุมชน ดอยปุ๋ยและชุมชนงอบเหนือ เป็นต้น

การศึกษาศึกษาตลอดชีวิตที่พบในโครงการ/กิจกรรม พบว่า ผู้เรียนส่วนใหญ่เน้น เยาวชน ผู้นำหมู่บ้าน หัวหน้ากลุ่มโครงการ/กิจกรรมและสมาชิกในชุมชน และบางครั้งมีการเปิดโอกาสให้เด็กเข้าร่วมกิจกรรมได้ เช่น การอบรมทำแนวกันไฟป่า การอบรมการรักษาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ผู้สอน ผู้ถ่ายทอดความรู้เป็นบุคคล องค์กร เจ้าหน้าที่ ประชาชนชาวบ้าน ครูจากสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยประจำตำบล อำเภอ พัฒนาการอำเภอ เจ้าหน้าที่จากเกษตรตำบล เกษตรอำเภอ เจ้าหน้าที่จากศูนย์การเรียนรู้ และเจ้าหน้าที่จากองค์การบริหารส่วนตำบล

การใช้สื่อและอุปกรณ์เพื่อใช้ในการทำโครงการ/กิจกรรมของชุมชนเกษตรกรรม ในเขตพื้นที่สูงที่เป็นชุมชนต้นแบบพอเพียง มีสื่อที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นสื่อของจริง เพราะโครงการกิจกรรมทำการฝึกปฏิบัติจากเหตุการณ์จริง สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้เลย การทำโครงการหรือกิจกรรมบางอย่างต้องใช้วิทยากร นอกจากนี้ในการศึกษาหรือการฝึกอบรมยังมีการใช้วัสดุดิบ วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ในชุมชนมีภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิทยากรจากหน่วยงานรัฐ การศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ การเรียนรู้จากประชาชนชาวบ้าน การเรียนรู้จากรุ่นพ่อรุ่นแม่/บรรพบุรุษ เรียนรู้จาก

ชุมชน การเรียนรู้จากเพื่อนบ้าน วิทยากรผู้ให้การอบรมของส่วนใหญ่ใช้แหล่งเรียนรู้อื่นเป็นตัวอย่าง และสื่อการเรียนเป็นของจริง ส่วนสิ่งพิมพ์ที่เป็นสื่อในการอบรม ได้แก่ คู่มือการอบรม แผ่นพับ ใบความรู้ วีดีทัศน์

สถานที่และแหล่งเรียนรู้ พบว่า ชุมชนมีสถานที่และแหล่งเรียนรู้ทั้งที่อยู่ในชุมชน ได้แก่ บ้ายประชาสัมพันธ์ประจำหมู่บ้าน แหล่งเรียนรู้จริงในหมู่บ้าน แปลงสาธิตการเกษตร ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน หอประชุมประจำหมู่บ้าน โบสถ์ วัด โรงเรียน ครอบครัว หอกระจายข่าว ประชาชนชาวบ้าน ตัวอย่างเช่น การเลี้ยงหมู ไก่ วัว ปลา กบ และแหล่งเรียนรู้ที่อยู่นอกชุมชน เช่น ศูนย์ฝึกอบรมของพัฒนาชุมชน หอประชุมองค์การบริหารส่วนตำบล เกษตรตำบล เกษตรอำเภอ และศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง

ในการวัดและประเมินผลการจัดทำโครงการ/กิจกรรมใช้การสังเกต การสอบถาม การสัมภาษณ์ การประเมินจากสภาพจริง การประเมินผลสำเร็จ/ผลการปฏิบัติและนอกจากนี้มีการประเมินผลจากรายงานผลการปฏิบัติงานและรายงานประจำปี

จากการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความพอเพียงจากเอกสาร ได้แก่ แผนกลยุทธ์ขององค์การบริหารส่วนตำบล แผนชุมชนของชุมชนต้นแบบทั้ง 10 ชุมชน บันทึก การประชุมประจำเดือน รายงานผลการดำเนินงานของโครงการ พบว่า ชุมชนทั้ง 10 ชุมชน มีโครงการ/กิจกรรมที่เกี่ยวกับความพอเพียง และจากการวิเคราะห์ พบว่าชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ต้นแบบ การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ดังนี้

ด้านความพอประมาณ ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงต้นแบบสามารถผลิตสิ่งจำเป็นพื้นฐาน เช่น ที่อยู่อาศัย อาหาร เสื้อผ้า ให้เพียงพอกับครอบครัว มีการทำเกษตรกรรมที่ไม่เกินความสามารถของตนเอง การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอดี การลดใช้สารเคมี การลดต้นทุนการทำเกษตรกรรม การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่า การใช้เศษวัสดุเหลือใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด การใช้ปุ๋ยจากธรรมชาติเช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก เศษใบไม้ โครงการจัดทำฝายแม้ว โครงการปลูกป่าชุมชนต้นน้ำ โครงการจัดทำแนวกันไฟป่า โครงการบริหารกองทุนแก้ไขปัญหาความยากจน และโครงการบริหารกองทุนหมู่บ้าน โครงการของกลุ่มทอผ้า การตีมีด โครงการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต พบว่า สามารถลดรายจ่ายในครัวเรือนได้ การรู้จักใช้ทรัพยากร ธรรมชาติให้คุ้มค่า

ด้านความมีเหตุผล ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงต้นแบบมีความตระหนักรู้ และใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า มีเทคโนโลยีที่พอดี แม้ว่าจะมีการใช้ไฟฟ้าจากแผงโซลาร์เซลล์ ซึ่งส่วนใหญ่ใช้วันละ 2-3 ชั่วโมงเท่านั้น มีการจัดการที่ดินอย่างเพียงพอ ไม่บุกรุกป่าเพิ่ม และสร้างป่า

ชุมชนเพิ่มมากขึ้น มีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น การเลี้ยงไก่ สุกร วัว ความ เปิด การปลูกผักสวนครัวในบริเวณบ้าน นอกจากนี้มีการใช้วัสดุขุดที่มีอยู่ในท้องถิ่น การใช้แรงงานของคนในครอบครัว การปลูกพืชหมุนเวียน การอนุรักษ์พืชพื้นบ้าน การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน การวางแผนด้านการจัดการน้ำด้วยภูมิปัญญาของชุมชนซึ่งงบประมาณอย่างสมเหตุสมผลเหมาะกับสภาพแวดล้อมของชุมชน การรู้จักใช้และความตระหนักในการใช้ทรัพยากร การรู้จักใช้และความตระหนักในการใช้เทคโนโลยี และการจัดการที่ดิน

ภูมิคุ้มกันที่ดี ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงต้นแบบเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง มีการจัดทำแผนชุมชน การประชาคมหมู่บ้าน การจัดทำฝายแม้วเพื่อชะลอน้ำ และเก็บรักษาน้ำไว้ใช้หน้าแล้ง การปลูกป่าชุมชนต้นน้ำ การทำแนวกันไฟป่า การบริหารกองทุนแก้ไขปัญหา ความยากจน การบริหารกองทุนหมู่บ้าน มีกลุ่มทอผ้า มีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มีผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่หลากหลายสามารถนำไปใช้ในครัวเรือนเพื่อการบริโภคได้อย่างเพียงพอ มีแรงงานเพียงพอในการทำเกษตรกรรม มีทรัพย์สินเพียงพอต่อการใช้จ่ายและดำรงชีวิต มีการผลิตที่เหมาะสมไม่ใช้เทคโนโลยีจากภายนอกมากเกินไปจนเกิดความจำเป็น การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต มีการวางแผนการใช้จ่ายการเกษตร มีการจัดทำบัญชีการเงิน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้านเกษตรกรรมเพื่อนำมาปรับปรุงและมีการติดตามข่าวสารเหตุการณ์ เพื่อให้ทันเหตุการณ์

ด้านความรู้ ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงต้นแบบมีความรู้ และเข้าใจเกี่ยวกับความพอเพียงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมให้สอดคล้องกับประเพณี สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม บริบทและถิ่นฐานของตนเอง สามารถปฏิบัติตนให้เหมาะสมตามแนวคิดแบบพอเพียง โดยใช้อาชีพเกษตรกรรมของตนเองให้เข้ากับหลักของความพอเพียงมีการศึกษาหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้จากแหล่งต่างๆ ทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียนและตามอัยาศัย มีภูมิปัญญาเป็นของตนเองและสามารถผสมผสานความรู้ใหม่ๆ เพื่อใช้ในการเกษตรสามารถเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรได้เป็นอย่างดี

ด้านคุณธรรมของชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงต้นแบบที่ผู้วิจัยพบเห็นจากโครงการ กิจกรรมหรือแผนชุมชน ของชุมชนบ้าน คือ ความซื่อสัตย์ มัธยัสถ์ และความสามัคคีของคนในชุมชน มีความตระหนักและเห็นคุณค่าของกันและกัน การคำนึงถึงสิ่งที่ไม่ส่งผลเสียต่อสภาพ แวดล้อม การเป็นผู้นำผู้ตามที่ดี ความประหยัดและความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การส่งเสริมจิตใจให้ดีงาม ความอดทน ความประหยัด และอดออม

1.2 การวิเคราะห์ชุมชนจากการลงพื้นที่ภาคสนามชุมชนต้นแบบการส่งเสริม การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่ สูง ซึ่งแต่ละตอนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.2.1 ผลการวิเคราะห์ชุมชนจากการลงพื้นที่ภาคสนามชุมชนต้นแบบการส่งเสริม การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ด้านบริบททั่วไปชุมชนบ้านแม่อุ้มอง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.2.1.1 ประวัติความเป็นมาชุมชนบ้านแม่อุ้มอง

บ้านแม่อุ้มองเป็นชุมชนเกษตรกรรมเผ่าลีซอหรือลีซู แต่เดิมอาศัยอยู่บ้านแม่ยานเมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2495 ในอดีตประชาชนประสบปัญหาโรคระบาด ชาวบ้านล้มป่วย สัตว์เลี้ยงล้มตาย จึงได้อพยพชาวบ้านและตั้งหมู่บ้านขึ้นที่บริเวณบ้านแม่อุ้มอง ซึ่งติดกับหมู่บ้านน้ำริน อาศัยอยู่ได้ ประมาณ 5 - 6 ปี มี 14 ครัวเรือน และได้เกิดการทะเลาะกันเกี่ยวกับสัตว์เลี้ยงที่เข้าไปกินพืชผล และการทำสวนไร่ นา ทำให้พืชผลของหมู่บ้านน้ำรินเกิดความเสียหาย ผู้นำชุมชนโดยผู้เฒ่าหน้อยมู ได้ปรึกษารือ กบฏบ้าน และอพยพที่ทำกินกันใหม่ จึงได้ย้ายมาตั้งหมู่บ้านใหม่ที่บ้านแม่อุ้มอง ในปัจจุบันโดยมีผู้นำคนแรก คือ นายซ่า เสียงก้องไพร, นายเปล่งคา ขุนเขาขจี, นายสมชาย สุข โภธิญาณและนายเปล่งคา ขุนเขาขจี กลับมาดำรงตำแหน่งอีกครั้งในปี พ.ศ. 2545 – พ.ศ. 2549

ประชากร ปัจจุบันมีจำนวน 85 ครัวเรือน ประชากร 345 คน

อาณาเขตของหมู่บ้าน

ทิศเหนือ	ติดกับ	บ้านน้ำรินตำบลสบป่อง
ทิศใต้	ติดกับ	บ้านหนองเขาลูกป่าก้อ ตำบลสบป่อง
ทิศตะวันออก	ติดกับ	ดอยจิกจ้อง ตำบลสบป่อง
ทิศตะวันตก	ติดกับ	บ้านดงมะไฟ ตำบลสบป่อง

การคมนาคมระยะทางจากอำเภอถึงหมู่บ้านแม่อุ้มอง ประมาณ 16 กิโลเมตร ระยะทางจากจังหวัดแม่ฮ่องสอน ถึง หมู่บ้านแม่อุ้มองประมาณ 86 กิโลเมตร

การประกอบอาชีพเกษตรกรรมจำนวน 85 ครัวเรือน ค้าขายจำนวน 5 ครัวเรือน รับจ้างจำนวน 12 ครัวเรือน รายได้เฉลี่ยครัวเรือน 13,268 บาท ต่อคนต่อปี

แหล่งสาธารณูปโภคที่สำคัญในหมู่บ้าน มีไฟฟ้า (โซล่าเซลล์) มีไฟฟ้าใช้ จำนวน 85 ครัวเรือน ประปาภูเขาใช้จำนวน 85 ครัวเรือน

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขาแม่ฟ้าหลวงจำนวน 1 แห่ง

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 1 แห่ง

ศาสนา ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีวัดจำนวน 1 แห่ง
 สถานบริการสาธารณสุข ประชาชนส่วนใหญ่ใช้บริการโรงพยาบาลปางมะผ้า
 กลุ่มองค์กรที่สำคัญในหมู่บ้าน ได้แก่ กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน กองทุนแก้ไข
 ความยากจน กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มทอผ้าบ้านแม่อุ้มอง
 โครงการ/กิจกรรม การพัฒนาในรอบปีที่ผ่านมาได้จัดทำโครงการจัดทำแผน
 ชุมชน โครงการจัดทำฝายแม่ว โครงการปลูกป่าชุมชนต้นน้ำ โครงการจัดทำแนวกันไฟฟ้า โครงการ
 กองทุนแก้ไขปัญหาคความยากจน โครงการบริหารกองทุนหมู่บ้าน โครงการกลุ่มทอผ้าบ้านแม่อุ
 มอง และโครงการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

ประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญในหมู่บ้าน ได้แก่ ประเพณีมัดมือ ประเพณี
 ไหว้ เจ้าเมือง ประเพณีเลี้ยงผีข้าว ประเพณีวันเข้าพรรษาและออกพรรษา

1.2.1.2 ผลการวิเคราะห์จากการสังเกตชุมชนบ้านแม่อุ้มอง

ด้านสภาพแวดล้อม จากการสังเกตของผู้วิจัยยัง พบว่า ชุมชนบ้านแม่อุ้มองมี
 ทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ มีแม่น้ำยาน และน้ำตกแม่ยาน ชุมชนบ้านแม่อุ้มองอาศัยอยู่กับ
 ธรรมชาติและมีที่ดินสำหรับทำกินเป็นของตนเอง

ด้านวิถีชีวิตมีการร่วมมือระหว่างคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นปัจจุบันให้เรียนรู้ในวิถีชีวิต
 และเกิดความภาคภูมิใจในประเพณี และชาติกำเนิด การส่งเสริมแหล่งรายได้จากการทำ
 การเกษตร การลดต้นทุนการผลิต การพัฒนาระบบการผลิตให้มีคุณภาพ การจัดระบบน้ำเพื่อ
 การเกษตรให้มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ เพื่อเพิ่มมูลค่าทาง
 การตลาดอันเป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาหมู่บ้านในอนาคต และการที่หมู่บ้าน ยังต้องกำหนด
 แผนพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง โดยชี้ให้เห็นคุณประโยชน์ด้านการ
 อนุรักษ์ โทษแห่งการทำลาย และแนวทางการอนุรักษ์ธรรมชาติอย่างยั่งยืนโดยคนในชุมชน

ด้านประเพณีและวัฒนธรรมชุมชนบ้านแม่อุ้มองสามารถผสมผสานวัฒนธรรม
 อื่นมาปรับใช้ในชุมชนได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นประเพณีวัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมต่างชาติที่ค่อยๆ ซึม
 ซับเข้ามาในชุมชนบ้านแม่อุ้มอง อาทิ วัฒนธรรมการกิน การบริโภค การใช้ชีวิตและการแต่งกาย
 เป็นต้น แต่ชุมชนบ้านแม่อุ้มองยังคงรักษาประเพณีวัฒนธรรมความเชื่อในชุมชนของตนไว้ได้เป็น
 อย่างดี

ชุมชนบ้านแม่อุ้มองเป็นชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงอีกชุมชนหนึ่ง ซึ่งเป็น
 ชุมชนที่มุ่งส่งเสริมการนำหลักความพอเพียงมาใช้ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยจะเห็นได้โครงการ
 เกี่ยวกับความพอเพียงหลายโครงการที่บ่งบอกถึงการใชีวิตอย่างพอเพียง เช่น โครงการส่งเสริม

การปลูกผักเพื่อบริโภคในครัวเรือน โครงการส่งเสริมส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการสนับสนุนด้านการพัฒนาหมู่บ้าน โดยการสร้างความรู้ ความเข้าใจ เพิ่มทักษะด้านการบริหารจัดการ กลุ่ม/องค์กร ในหมู่บ้าน กระตุ้นให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมด้าน การพัฒนาและแก้ไขปัญหาของหมู่บ้านเป็นแกนกลางในการเชื่อมประสานการพัฒนา เพื่อนำไปสู่การพัฒนาหมู่บ้านสู่ความเข้มแข็งและยั่งยืน โดยเฉพาะการปรับปรุงสภาพแวดล้อมของชุมชนให้เป็น ศูนย์เรียนรู้ครบวงจร

ดังนั้นอาจกล่าวได้ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง มีความโดดเด่นด้านวิถีชีวิตชนเผ่าและ พัฒนาหมู่บ้าน โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทำให้ชาวบ้านเกิดความรักความสามัคคีและหวง แหวนแผ่นดินเกิด มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์และมีวิถีการอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชนอย่างต่อเนื่อง เข้มแข็ง สามารถประยุกต์การเรียนรู้ทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย แล้วนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในระดับหมู่บ้านและในระดับครัวเรือน ส่งผลต่อการดำรงชีวิตดีอย่างพอเพียง โดยการทำการเกษตรกรรมแบบไร้หมุนเวียนและมีโครงการปลูก ป่าชุมชนต้นน้ำเป็นโครงการที่ประสบผลสำเร็จบนพื้นฐานของความพอเพียง

1.2.1.3 ผลการวิเคราะห์ชุมชนจากการลงพื้นที่ชุมชน

จากการลงพื้นที่วิจัยภาคสนามของผู้วิจัยพบว่า โครงการส่งเสริมการศึกษาตลอด ชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงของชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ได้แก่ โครงการปลูกป่าชุมชนต้นน้ำ

โครงการปลูกป่าชุมชนต้นน้ำเป็นโครงการหนึ่งของชุมชนบ้านแม่อุ้มองที่ ประสบผลสำเร็จ โดยชุมชนบ้านแม่อุ้มองต้องการให้ชุมชนและป่าอยู่ด้วยกัน โดยชุมชนต้องพึ่งป่า และพื้นที่ในการทำเกษตร เมื่อชุมชนพบปัญหาว่าน้ำที่เคยใช้ในการเกษตรมีน้อยลงและแห้งขอด ในฤดูแล้งแทบจะไม่พอใช้ในชุมชน ผลผลิตทางการเกษตรได้น้อยลงทำให้ขาดรายได้ของครอบครัว ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ได้พบปัญหาว่า ป่าไม้ที่เคยมีอยู่ในบริเวณกว้างได้ลดน้อยลงไปกลายเป็นที่ทำ ไร่ของคนในชุมชน ผู้นำชุมชน คือนายนายเปล่งคา ขุนเขาขจี ได้ปรึกษาหารือกับลูกบ้าน ถึง สภาพปัญหาของการขาดแคลนอาหาร รายได้ ผลผลิตทางการเกษตร และในที่ประชุมได้ลง ความเห็นว่าเราต้องมีการพลิกฟื้นป่าให้มีความอุดมสมบูรณ์เพื่ออนาคตของชุมชนและลูกหลาน ของชุมชนบ้านแม่อุ้มองจึงได้มีการจัดทำโครงการ ปลูกป่าชุมชนต้นน้ำขึ้น โดยผู้วิจัยสัมภาษณ์ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำและสมาชิกชุมชน ในวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2556

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า “ผมอยู่ที่นี้มาหลายสิบปีตั้งแต่ก่อตั้งหมู่บ้านใหม่ๆ แล้วแต่ ก่อนหมู่บ้านเรามีน้ำอุดมสมบูรณ์และมีต้นไม้เยอะแยะเต็มไปหมด มีสัตว์ป่าให้เราล่าเพื่อเป็น

อาหารของพวกเขา เยอะแยะมากมาย ที่นี้พอหมู่บ้านเราเริ่มขยายมีครอบครัวมากขึ้นทุกคนก็จับจองที่ทำมาหากินของตนเอง บางคนมีลูกมากก็มีไร่มาก ปลูกข้าว ข้าวโพด จำนวนมาก และขยายออกไปกว้างขวาง มีการโค่นและตัดไม้ลงทุกปีๆ เราก็ทำอะไรเขาไม่ได้ เพราะเขาต้องทำมาหากินและเลี้ยงครอบครัว แต่พอมาวันนี้ผมว่ามันไม่ได้แล้ว เพราะเราไม่มีน้ำมาทำไร่ และรู้สึกถึงความแห้งแล้งของหมู่บ้าน”

จากการที่ชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของน้ำ อาหารและการทำเกษตรกรรม จึงได้จัดทำแผนของชุมชนเพื่อนำเสนอต่อองค์การบริหารส่วนตำบลสปองเพื่อของบประมาณในการฟื้นฟูป่าไม้ ต้นน้ำและการอนุรักษ์ต้นน้ำ ชุมชนบ้านแม่อุ้มองได้ปรึกษาหารือเพื่อหาแนวทางโดยการระดมความคิดเห็นของคนในชุมชนว่ามีวิธีการจัดการอย่างไร การอนุรักษ์ป่าต้นน้ำของชุมชนมีการศึกษาจากชุมชนอื่นที่ประสบผลสำเร็จและได้มีการอบรมจากเจ้าหน้าที่ของท้องถิ่นอำเภอปางมะผ้า รองผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอปางมะผ้า และผู้ประสานงานศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีตำบลถ้ำลอด ทำให้ชุมชนมีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้ ต้นน้ำลำธารของชุมชนและนอกจากนี้จากการที่ชุมชนได้ติดตามข่าวสารจากสื่อประเภทต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ เอกสารความรู้ วิทยุ โทรทัศน์รวมทั้งภูมิปัญญาชาวบ้านเอง ส่งผลให้การจัดทำโครงการปลูกป่าชุมชนต้นน้ำประสบผลสำเร็จ ซึ่งจากความรู้ ประสบการณ์ต่างๆ ชุมชนได้รับนับเป็นการศึกษาตลอดชีวิต ที่ชุมชนบ้านแม่อุ้มองสามารถพลิกฟื้นป่าเพื่อชุมชนและลูกหลานของตนเอง

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า “ผมว่ามันเป็นสิ่งที่เราภูมิใจที่สามารถรักษาผืนป่าของเราให้กับชนรุ่นหลังได้ใช้ต่อไป และผมคิดว่าการที่เราร่วมมือร่วมใจกันไม่ว่าเด็กหรือผู้ใหญ่เขาก็ให้เขามีส่วนร่วม เพราะว่าเขาจะสำนึกได้ว่าป่าไม้มีประโยชน์ต่อทุกคนในฤดูฝนเราก็จะช่วยกันทำฝายชะลอน้ำ เพื่อไม่ให้มันไหลแรงจนเกินไปทำให้ดินริมตลิ่งพังลงมาและในฤดูแล้งเราก็ช่วยกันทำแนวกันไฟป่าและมีอาสาสมัครของหมู่บ้านดูแลและป้องกันไฟป่า”

ผู้นำกล่าวว่า “ผมภูมิใจที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าของเราและทุกคนในหมู่บ้านของเราก็รักษาภูเขาระเบียบของหมู่บ้าน เช่น ถ้าใครจะตัดไม้ต้องมาขอจากผู้ใหญ่บ้านก่อน และถ้าใครตัดโดยไม่บอกกล่าวก็จะเป็นการผิดผีต้องขอขมาลาโทษ และปรับเงินเพื่อเข้ากองทุนหมู่บ้าน สิ่งนี้ผมว่ามันทำให้ชาวบ้านไม่กล้าที่จะตัดไม้เอง แต่ถ้าใครต้องการตัดไปสร้างบ้าน เราก็ให้ตัดเหมือนกันแต่ก็ตัดให้พอเหมาะพอดี”

กิจกรรมที่ชุมชนบ้านแม่อุ้มองจากโครงการปลูกป่าชุมชนต้นน้ำมีการปรึกษาหารือกันทั้งผู้นำหมู่บ้านและลูกบ้าน มีการแบ่งหน้าที่กันทำ เช่น การหาพันธุ์ไม้ การเตรียมพื้นที่ปลูกป่า การกำหนดวันเวลาและประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การจัดทำแนวป้องกันไฟ การจัดชุดเฝ้า

ระวังไฟฟ้าและการบุกรุก การทำฝายชะลอน้ำ การแบ่งกลุ่มลูกบ้านเพื่อรับผิดชอบในการทำกิจกรรมอนุรักษ์ป่าไม้ต้นน้ำของชุมชน

โครงการปลูกป่าชุมชนต้นน้ำของชุมชนบ้านแม่อุ้มองเป็นกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงที่แสดงถึงการรู้จักพอประมาณหรือความพอดีจากการที่ได้มีการบุกรุกถางป่าเพื่อทำไร่และทำเกษตรกรรม โดยใช้ยาฆ่าหญ้า ยาฆ่าแมลง ส่งผลให้ระบบนิเวศน์เสียสมดุล ดินถูกทำลาย ต้นไม้ลดลงแต่การที่ชุมชนได้รู้จักโทษของความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการตัดไม้ทำลายป่าชุมชนได้หันมารู้จักการพึ่งตนเอง การพึ่งธรรมชาติและสามารถให้อยู่กับธรรมชาติได้อย่างมีความสุข โดยหยุดการถางไร่และอนุรักษ์ป่าไม้ ต้นน้ำ ส่งผลให้ชุมชนมีภูมิคุ้มกันจากการใช้เทคโนโลยีอย่างไม่ถูกต้อง ทั้งที่ภูมิปัญญาชาวบ้านสามารถทำให้ผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้นได้โดยใช้ปุ๋ยจากธรรมชาติ ปุ๋ยจากมูลสัตว์ และมีการร่วมแรงร่วมใจในการเก็บเกี่ยวผลผลิต โครงการปลูกป่าชุมชนต้นน้ำช่วยส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความรัก ความสามัคคี ความอื้อเพื่อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน มีกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่องตลอดปี ส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ซึ่งจากการน้อมนำเอาหลักเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาใช้ในชุมชน ส่งผลให้ชุมชนบ้านแม่อุ้มองมีความสุขแบบพอเพียง มีความภูมิใจในชุมชนของตนเอง

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า “ทุกวันนี้น้ำในหมู่บ้านเราหายไปมากไม่อุดมสมบูรณ์เหมือนแต่ก่อน แล้วพอน้ำแล้งแย่งกันใช้น้ำกินน้ำใช้ เตือดร้อนถึงพวกผมที่เป็นหัวหน้าหมู่บ้าน ถึงเก็บน้ำก็ไม่พอกับหมู่บ้าน ประปาภูเขาที่ไหลน้อย ไหลช้า คนทำหมู่บ้านแทบไม่ได้ใช้น้ำ มันเป็นปัญหาที่ต้องแก้ไขโดยทุกคนต้องรับรู้ถึงปัญหาและร่วมกันแก้ไขปัญหาร่วมกัน”

ผู้นำกล่าวว่า “ตอนที่ผมนำเสนอความคิดว่าป่าของเรามันหายไปเยอะแล้ว เราจะทำอย่างไรกัน มีหลายๆ คน ในหมู่บ้านถามเราว่าถ้าปลูกป่า ปลูกต้นไม้ ที่ดินทำกินของเราก็ไม่เหลือแล้วจะพอกินได้อย่างไร บ้านผมมีลูกหลายคน มันไม่ค่อยพอกอยู่แล้วและถ้าได้ทำไร่ไถ่ลงอีก มันจะไม่พอกอยู่พอกินนะ แต่ผมบอกว่าเราก็ต้องทำเท่าที่เรามีนั้นแหละ อย่างบุกรุกป่าอีกเลยเพราะมันจะไม่เหลือแล้ว ชาวบ้านหลายๆ คนก็เห็นว่าถ้าเราทำไร่ไถ่โดยลดต้นทุนโดยการไม่ใช้สารเคมีและยาฆ่าแมลงในไร่มันก็น่าจะมีกำไรบ้าง แล้วเอาปุ๋ยที่ทางการเขาสอนให้เอาไปใช้ในไร่ตอนนี้เราก็ทำปุ๋ยน้ำหมักและเลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ กันแทบทุกบ้านเพื่อจะได้ปุ๋ยจากมูลสัตว์นำไปใช้ในไร่ต่อไป”

นอกจากนี้ สมาชิกยังกล่าวว่า “การที่เราได้รับคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ผมคิดว่าน่าจะมาจากการที่เราได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในหมู่บ้าน ร่วมแรงร่วมใจกัน เพราะหมู่บ้านเราเดินทางลำบาก ใครเขาจะมาช่วยเหลือเราได้เราต้องพึ่งตัวเราก่อนจะหวังรอแต่

ทางการมั่นคงไม่ทันแน่ๆ เราต้องกินต้องใช้ทุกวัน ทุกคนรู้ว่าจะต้องทำอะไร เราจึงต้องช่วยเหลือกันเองโดยเอาสิ่งที่มีอยู่มาช่วยกัน”

โครงการปลูกป่าชุมชนต้นน้ำเป็นวิธีการหนึ่งที่ชุมชนร่วมกันคิดขึ้นจากประสบการณ์ ความรู้และการเสาะแสวงหาความรู้ใหม่ๆ ที่เกิดจากปัญหาความแห้งแล้งในชุมชน จึงทำให้เกิด ความต้องการแก้ปัญหาและรักษาต้นน้ำแหล่งต้นน้ำ ดังนั้นชุมชนจึงได้ผสมผสานความรู้จากบรรพบุรุษ ความรู้จากการฝึกอบรมและความรู้จากแหล่งเรียนรู้อื่นเพื่อนำมาใช้ในการจัดทำโครงการปลูกป่าชุมชนต้นน้ำ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ตามอัธยาศัยหรือการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า “พอเราได้จัดทำโครงการปลูกป่าชุมชนต้นน้ำ เราก็มาปรึกษาหารือว่าจะทำอย่างไรกันดีและในที่ประชุมก็สรุปกันว่าควรปลูกต้นไม้เพิ่มเติม โดยไปขอพันธุ์ไม้จาก กรมป่าไม้บ้าง ทำหนังสือขอเกษตรอำเภอบ้างและประสานงานกับอำเภอ และนำมาปลูกเพิ่มเติมโดยพื้นที่ใกล้เคียงหมู่บ้านก่อนเพื่อจะดูแลได้ง่ายและขยายในปีต่อไป ถ้าต้นไม้ไหนที่ใหญ่ๆ ก็จะทำพิธีบวชต้นไม้เพื่อเป็นสัญลักษณ์ว่าห้ามตัด ซึ่งพวกเราก็ทำแบบนี้มาแล้ว เราเชื่อว่าต้นไม้ที่ใหญ่ๆ มี ผีสง่า มีเจ้าที่ เจ้าทาง หากไปดวงเงินก็จะมีอันเป็นไปเช่น ไม่สบาย เกิดอุบัติเหตุเป็นต้น” (สัมภาษณ์ 2 กุมภาพันธ์ 2556)

โครงการปลูกป่าชุมชนต้นน้ำของชุมชนบ้านแม่อุ้มองเป็นชุมชนต้นแบบหนึ่งด้านความพอประมาณ โดยชุมชนใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน โดยหันมาใส่ใจกับการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดในชุมชน ได้แก่ น้ำ อันเป็นปัจจัยหลักสำคัญในการทำเกษตรกรรมและการดำรงชีวิตของคนในชุมชน โดยผู้นำชุมชน คือ ผู้ใหญ่บ้านสามารถจัดการทรัพยากรน้ำให้กับสมาชิกได้อย่างเท่าเทียม และชาวบ้านพึงพอใจในวิธีการดังกล่าว นอกจากนี้สมาชิกในชุมชนเริ่มตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนจึงยอมรับและช่วยกันจัดทำโครงการปลูกป่าชุมชนต้นน้ำ เพื่อจะได้เป็นการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืนจะได้มีน้ำใช้ในการทำการเกษตรต่อไป

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า “สิ่งที่พวกผมทำในวันนี้ ผมคิดว่าจะทำให้มีป่ามากขึ้น เมื่อมีป่าก็ต้องมีน้ำแล้วเราก็สามารถทำอะไรทำสวนข้าวโพด ปลูกผักเพื่อประทังชีวิตได้ต่อไปคนที่อยู่ข้างหลังพวกเราก็จะได้มีน้ำกินน้ำใช้บ้าง”

นอกจากนี้ ผู้นำยังได้กล่าวว่า “ตอนนี้เราปลูกได้เยอะแล้วและถ้าไม่มีใครมาตัดอีกผมว่าจะทำให้บ้านเรามีน้ำกินน้ำใช้ต่อไป ไม่เป็นปัญหากับพวกเราอีกและตอนนี้เราก็มีกฎของหมู่บ้านว่าห้ามตัดไม้ก่อนได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการหมู่บ้าน”

โครงการปลูกป่าชุมชนต้นน้ำของชุมชนบ้านแม่อุ้มองบอกถึงความมีเหตุผลตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนบ้านแม่อุ้มองมองเห็นความสำคัญ และความจำเป็น

ของชุมชน ในการใช้น้ำเพื่ออุปโภค บริโภค และการใช้น้ำเพื่อการเกษตร ผู้นำชุมชนและทุกคนในชุมชนมองเห็นอนาคตของการขาดแคลนน้ำว่าจะมีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของชนเผ่า จึงได้จัดโครงการปลูกป่าชุมชนต้นน้ำของชุมชนบ้านแม่อุ้มองขึ้น

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า “มีลูกหลานพวกเราหลายคนที่จบมัธยมศึกษาปีที่ 3 แล้วออกไปทำงานในอำเภอ และในเมือง เพราะพวกเขาบอกว่าถ้าอยู่หมู่บ้านก็ไม่มีการทำ ไม่มีอะไรกิน แต่ก่อนก็รู้สึกไม่ลำบากหรอก แต่เดี๋ยวนี้จะทำอะไรก็ลำบาก แต่ผมไม่อยากให้ลูกหลานไปทำงานที่อื่นหรอก เพราะอีกหน่อยเขาก็ทำงานไม่เป็นและผมกลัวว่าถ้าเขาทิ้งบ้านทิ้งครอบครัวไป เขาจะไม่กลับมาดูแลบ้าน ไม่มาพัฒนาบ้านเรา แต่ถ้าเขาเห็นว่าในหมู่บ้านพอจะมีอาชีพให้เขาทำบ้าง เขาก็จะไม่ไป”

ผู้นำกล่าวอีกว่า “เราต้องทำเพื่อลูกหลานของเราและอนาคตของหมู่บ้านด้วย เราส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนให้เข้าใจป่าไม้ ต้นน้ำลำธาร เราให้พวกเขาไปปลูกป่ากับเรา ทำฝายชะลอน้ำ บวชป่า และทำแนวกันไฟกับพวกเรา ซึ่งเขาก็ไปกันด้วยความเต็มใจ และสนุกสนานจากการได้เจอเพื่อนๆ สิ่งเหล่านี้จะทำให้เขาได้ตระหนักถึงบุญคุณของป่าไม้”

โครงการปลูกป่าชุมชนต้นน้ำของชุมชนบ้านแม่อุ้มอง เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนในด้านต่างๆ ได้แก่ การเตรียมพร้อมของการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตซึ่งชุมชนบ้านแม่อุ้มองได้ตระหนักถึงความขาดแคลนน้ำเพื่อใช้อุปโภคบริโภคและการใช้เพื่อเกษตรกรรม นอกจากนี้ชุมชนบ้านแม่อุ้มองยังได้มองเห็นถึงอนาคตของลูกหลานที่จะต้องยากลำบากและการเปลี่ยนแปลงของสังคมวัฒนธรรมของชุมชนอีกด้วย

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า “ถ้าจะหวังพึ่งทางการอย่างเดียวก็ไม่ได้ เพราะกว่าจะได้ต้องมีกระบวนการหลายขั้นตอน มันช้าเกินไปที่จะให้ทางการมาช่วยเหลือหมู่บ้านเรา เพียงแค่เอาต้นไม้มาให้เราและเราก็ช่วยกันปลูกมันก็ยังดีกว่าไม่ได้ทำอะไรเลย ผมในฐานะผู้ใหญ่บ้านยังบอกให้พวกเขาปลูกต้นอะไรก็ได้ถ้ามันไม่พอ เอาเมล็ดต้นไม้ที่มันขึ้นง่าย ๆ ไปหว่านไว้ก็ได้ เช่น เม็ดมะขาม เม็ดมะขามป้อม เม็ดสั๊ก เม็ดไม้แดง ตะเคียน หรืออะไรก็ได้ เดี่ยวมันก็ขึ้นเอง”

โครงการปลูกป่าชุมชนต้นน้ำของชุมชนบ้านแม่อุ้มองส่งเสริมความรู้ให้กับชุมชนได้เกิดการเรียนรู้จากการพึ่งตนเอง จากประสบการณ์ใหม่ๆ ทั้งที่ได้จากการฝึกอบรม การเรียนรู้จากสื่อต่างๆ เช่น แผ่นพับ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ การศึกษาดูงานในชุมชนอื่น แล้วมาประยุกต์ให้เข้ากับชุมชนได้เป็นอย่างดี

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า “ผมเคยไปอบรมที่พัฒนากรอำเภอปางมะผ้าให้ความรู้เกี่ยวกับการรักษาป่า การดูแลต้นน้ำ และยกตัวอย่างชุมชนบ้านถ้ำลอด บ้านเมืองแพม ที่เป็น

ตัวอย่างในการอนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร ผมก็เลยมาเล่าให้สมาชิกฟัง และช่วยกันคนละไม้คนละมือในการปลูกป่า”

โครงการปลูกป่าชุมชนต้นน้ำของชุมชนบ้านแม่อุ้มองเสริมสร้างคุณธรรมให้กับชุมชนได้เป็นอย่างดี ทุกคนรักหวงแหนและตระหนักเป็นอย่างดี ส่งผลให้ชุมชนบ้านแม่อุ้มองเป็นชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า “ผมภูมิใจที่เห็นชาวบ้านรักกันดี เวลาทำอะไร เราก็ช่วยกันไม่เอาัดเอาเปรียบกัน มีน้ำน้อยก็ต้องแบ่งกันใช้ คนหัวบ้านท้ายบ้านต้องได้เท่ากัน ถ้าเรารู้จักแบ่งปัน เราก็มีความสุข แม้ว่าในหลายปีที่ผ่านมาเกษตรกรรมของหมู่บ้านเราไม่ค่อยดีเท่าไรแต่เราก็ต่อสู้กับมัน ผมเป็นผู้นำหมู่บ้านก็ต้องทำให้ลูกบ้านได้เข้าออกเข้าใจกันมีปัญหาที่แก้กันไปถ้าเราสามัคคีกันเราก็มีความสุข”

จากข้อมูลของชุมชนบ้านแม่อุ้มองดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการนำข้อมูลมาวิเคราะห์แล้วทำให้ได้ประเด็นและผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดีตามตารางที่ 4.2 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3 ประเด็นและผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี : ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง
จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ประเด็น	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
1. บริบทชุมชน	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีการปลูกผักเพื่อบริโภคในครัวเรือน การส่งเสริมส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ 2. การสามารถผสมผสานวัฒนธรรมที่หลากหลายมาปรับใช้ในชุมชนได้เป็นอย่างดี 3. การมีแม่น้ำที่หล่อเลี้ยงการทำเกษตรกรรม 4. การมีวัฒนธรรมชนเผ่าที่ยังรักษาไว้ได้อย่างดี

ตารางที่ 3 ประเด็นและผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี : ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง
จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ประเด็น	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
2. กระบวนการส่งเสริมการศึกษา	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้นำสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของแหล่งน้ำ 2. การดำเนินกิจกรรมที่แก้ไขปัญหาที่เน้นความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่า

ตลอดชีวิต	<p>โดยมีเป้าหมายเพื่อรักษาป่าให้ลูกหลาน</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. การคำนึงถึงการแบ่งปันทรัพยากรน้ำให้ทั่วถึงโดยรวม 4. การมีแนวร่วมในการให้การศึกษาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ที่ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น หน่วยงานการศึกษานอกระบบโรงเรียน ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยี 5. การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบไปแต่ละงาน
3. องค์ประกอบของการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. การสร้างกฎระเบียบ 2. การใช้ประเพณีอันดีงามเพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวในการอยู่ร่วมกัน 3. การสร้างความภาคภูมิใจให้ชุมชนที่มีส่วนร่วมในการดูแลชุมชน
4. กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. การปลูกป่าเพิ่มเติม 2. การจัดทำแนวป้องกันไฟ 3. การกำจัดชุดเผ่าระวังไฟป่า และการบุกรุกป่า 4. การทำฝายชะลอน้ำ 5. การบวชป่า
5. วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. เรียนรู้จากสื่อ แผ่นพับ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ 2. การศึกษาดูงานในชุมชนอื่น 3. การอบรมในโครงการของราชการแล้วมาถ่ายทอดต่อ 4. การมีศูนย์เรียนรู้ครบวงจร

ตารางที่ 3 ประเด็นและผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี : ชุมชนบ้านแม่ด้อมอง
จังหวัดแม่ฮ่องสอน (ต่อ)

ประเด็น	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
6. ปัจจัยในการส่งเสริมการศึกษา	<ol style="list-style-type: none"> 1. การมีผู้นำที่เสียสละและมองการณ์ไกล 2. การเข้าถึงสื่อการเรียนรู้

ตลอดชีวิต	3. การเชื่อมโยงกับหน่วยงานราชการที่หลากหลาย 4. การมีแหล่งน้ำเพียงพอต่อการดำรงชีวิตทั้งการเกษตรและการบริโภค
7. เจือไนซ์ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	1. การที่สมาชิกชุมชนมีความตระหนักและเห็นคุณค่าของป่าไม้ 2. การที่สมาชิกร่วมแรงร่วมใจกันของชุมชน

จากตารางที่ 3 พบว่า ชุมชนบ้านแม่อุ้มองมีบริบทชุมชน ด้านการส่งเสริมการเกษตรแบบผสมผสาน มีแม่น้ำในการทำการเกษตร และดำรงชีวิตของชุมชน มีประเพณีวัฒนธรรมที่ยังคงรักษาไว้แบบดั้งเดิม

กระบวนการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนบ้านแม่อุ้มองมีการสร้างความตระหนักให้กับคนในชุมชน มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องโดยแบ่งหน้าที่รับผิดชอบเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

องค์ประกอบของการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านแม่อุ้มอง มีการใช้ประเพณีที่สืบทอดต่อกันมา เพื่อให้ทุกคนได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน และสร้างกฎระเบียบ เพื่อยึดถือปฏิบัติ และการให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น

กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านแม่อุ้มอง มีการส่งเสริมให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ได้แก่ การปลูกป่า การจัดทำแนวป้องกันไฟ การทำฝายชะลอน้ำ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตโดยชุมชนบ้านแม่อุ้มองมีวิธีการส่งเสริมการศึกษา โดยผ่านสื่อ แผ่นพับ วิชิตู โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ การอบรมแล้วมาถ่ายทอดต่อการศึกษาดูงานในชุมชนและนอกชุมชน มีศูนย์การเรียนรู้ที่ช่วยส่งเสริมให้ชุมชนได้ศึกษา

ปัจจัยในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านแม่อุ้มองมีผู้นำที่เข้มแข็ง มีจิตสำนึกที่ดีในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตให้กับคนในชุมชนและรักษาประเพณีของชุมชนได้ดี มีแหล่งน้ำเพียงพอต่อการดำรงชีวิตทั้งการเกษตร และการบริโภค มีการเชื่อมโยงกับหน่วยงานราชการที่หลากหลาย และการส่งเสริมให้เข้าถึงสื่อการเรียนรู้

เจือไนซ์ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต พบว่า ชุมชนมีความตระหนักและเห็นคุณค่าของป่าไม้ และการร่วมมือร่วมใจกันของคนในชุมชน

1.2.2 ผลการวิเคราะห์ชุมชนจากการลงพื้นที่ภาคสนามชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ด้านบริบททั่วไปชุมชนบ้านถ้ำลอด จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.2.2.1 ประวัติความเป็นมาชุมชนบ้านถ้ำลอด

หมู่บ้านถ้ำลอดเป็นหมู่บ้านไทยใหญ่เมื่อประมาณปี 2503 ได้อพยพมาจาก บ้านไม้ลัน บ้านปางงาม โดยพ่อเฒ่าจิ้นตง พร้อมญาติพี่น้อง 25 ครัวเรือน มาอาศัยอยู่บ้านหัวกลางใต้ 9 ปี มีประชากรเพิ่มมากขึ้น และทำให้มีพื้นที่ทำกินน้อย จึงกลับบ้านมาอยู่บ้านเก่า (บ้านนาหมากโอ) ปี พ.ศ. 2512 อยู่บ้านหมากโอได้ 1 ปี เกิดน้ำป่าไหลหลากท่วมบ้านเรือน จึงย้ายขึ้นมาอยู่เนินเขาใกล้ถ้ำผาเผือกหรือเรียกว่าบ้านกลางอยู่มา 4-5 ปี มีการเจ็บป่วยไข้ ล้มตายหลายรายจากไข้ป่า ระบาดรุนแรง (ไข้มาลาเรีย) ชาวบ้านมีความเชื่อว่าบ้านเก่านั้นไม่เหมาะแก่การตั้ง บ้านเรือน หลายๆ ครอบครัวจึงเกิดความกลัว จึงอพยพลูกหลานมาตั้งถิ่นฐานบนเนินเขาเตี้ยๆ ไม่ห่างจากบ้านเก่ามากนัก เมื่อปี พ.ศ. 2518 นำโดยพ่อเฒ่าวีหระสาะ หอมสกุลขจร แม่เฒ่าโยง โจรณ์เกษตรสิน พ่อเฒ่าจายนุ แม่เฒ่าแดง เพชรประดับ พ่อเฒ่าปา แม่เฒ่าเล็ก อาสาสินพัฒน์ พ่อเฒ่าออ แม่เฒ่าแป สมชายชาติวี 5 ครอบครัว ไทยใหญ่พร้อมลูกหลาน อีก 1 ปีผ่านมา พ.ศ. 2519 นำโดยพ่อเฒ่าจิงตา แม่เฒ่าอิ่ง วิฑิตกุลภักทรวงศ์ พ่อเฒ่าตี๋หวิง แม่เฒ่ากู่ การวิเศษศักดิ์ พ่อเฒ่า ลอก๊ะ แม่เฒ่าแต่ม พร้อมมณฑัย พ่อเฒ่าตง แม่เฒ่าด้าย เจริญรัตน์ทวีกุล 4 ครอบครัวใหญ่ ได้ย้ายมาจากบ้านเก่า มาตั้งถิ่นฐานบนเนินเขาเตี้ยๆ ลูกที่ 2 มีน้ำห้วยไหลผ่าน ระหว่างบ้านเหนือ และบ้านใต้ ที่มีชื่อเรียกปัจจุบันว่า บ้านถ้ำลอด สาเหตุที่ไม่อยู่บ้านเหนือด้วยกัน เพราะมองการไกล และอนาคตลูกหลานเพิ่มมากขึ้น พื้นที่นั้นอาจไม่เพียงพอ ต่อมา 1-2 ปี ก็มีญาติทยอยมาอยู่รวมกันประมาณ 40 หลังคาเรือน การปกครองสมัยก่อนนั้นมีพ่อเฒ่าจิงตา วิฑิตภักทรวงศ์ เป็นผู้ใหญ่บ้าน ขึ้นตรงต่ออำเภอเมือง ปี พ.ศ. 2522 ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ให้หมู่บ้าน ถ้ำลอด ขึ้นตรงกับอำเภอ สบป่อง สมัยกำนันอ่องเป็นผู้ใหญ่บ้านคนที่ 2 ได้จากการคัดเลือก โดยการแข่งกันนับเลข 1-100 ได้แก่ นายจาแหล่ง สุวรรณอร่าม ต่อมาหมดวาระ จึงมีการคัดเลือกผู้ใหญ่บ้านคนใหม่คนที่ 2 คือ นายมณี เสภาสุวรรณ เป็นผู้ใหญ่บ้าน ปี พ.ศ. 2530 ได้ยกฐานะเป็นตำบลจึงได้มีการคัดเลือกกำนันตำบลถ้ำลอดคนแรกคือ นายมณี เสภาสุวรรณ ผู้ใหญ่บ้าน คนปัจจุบัน คือ นายยงตรชัย ไสภารวการ

ประชากรบ้านถ้ำลอด มีทั้งสิ้น 1,376 คน จำนวน 206 หลังคาเรือน แยกเป็นชาย 442 คน หญิง 415 คน ประชากรแฝงมี 87 หลังคาเรือน รวม 277 คน บุคคลหมายเลข 0 มี 79 คน และอพยพมาจากหมู่บ้านอื่นประมาณ 53 คน รวมประชากรแฝงทั้งสิ้นประมาณ 409 คน

อาณาเขตและแผนที่ชุมชน

ทิศเหนือ	มีอาณาเขตติดต่อ	บ้านแอกแสนคำลือ
ทิศใต้	มีอาณาเขตติดต่อ	บ้านวนาหลวง
ทิศตะวันออก	มีอาณาเขตติดต่อ	บ้านเมืองแพมและบ้านผามอน
ทิศตะวันตก	มีอาณาเขตติดต่อ	บ้านห้วยแห้งและบ้านแม่ละนา

การคมนาคมระยะทางจากหมายเลขทางหลวง 1907 ที่บ้านสบป่อง หมู่ที่ 1 เข้ามาบ้านถ้ำลอดระยะทาง 9 กิโลเมตร เป็นถนนสายคอนกรีตตลอดสาย จากหมู่บ้าน ถึง อำเภอปางมะผ้า 12 กิโลเมตร จากหมู่บ้านถึงตัวเมืองแม่ฮ่องสอนประมาณ 83 กิโลเมตร

การประกอบอาชีพเกษตรกรรมจำนวน 241 ครัวเรือน อาชีพค้าขายและธุรกิจส่วนตัวจำนวน 16 ครัวเรือน รับจ้างจำนวน 25 ครัวเรือน รับราชการจำนวน 11 ครัวเรือนและรายได้เฉลี่ยครัวเรือน 18,540 บาทต่อคนต่อปี

แหล่งสาธารณูปโภคที่สำคัญในหมู่บ้านไฟฟ้าจำนวน 250 ครัวเรือนประปาภูเขา จำนวน 293 ครัวเรือน

การศึกษาและสถานที่สำคัญโรงเรียนบ้านถ้ำลอด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล ศูนย์การศึกษาถ้ำลอด สถานีพัฒนา และส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าถ้ำน้ำลอด ศูนย์บริการเด็กก่อนวัยเรียน ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน

ศาสนาส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธมีวัดจำนวน 1 แห่ง และโบสถ์จำนวน 1 แห่ง

กลุ่มองค์กรที่สำคัญในหมู่บ้าน ได้แก่ กลุ่มบริการนำเที่ยว กลุ่มบริการล่องแพ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่มธนาคารเพื่อการเกษตร กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มอนุรักษ์ถ้ำลอด กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐาน กลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน กลุ่มอนุรักษ์ศาสนาวัดมนตรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มฌาปนกิจหมู่บ้าน กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม

โครงการ/กิจกรรม การพัฒนาในรอบปีที่ผ่านมาโครงการปลูกป่าต้นน้ำ โครงการติดตั้งโซลาร์เซลล์ โครงการซ่อมแซมขยายหอกระจายข่าว โครงการฝึกอบรมการใช้ปุ๋ยชีวภาพและพลังงานทดแทน โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์เส้นทางท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โครงการอบรมภาคีเทศบาลท้องถิ่น โครงการสร้างฝายเข้าพื้นที่เกษตร โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูสืบสานวัฒนธรรมประเพณี โครงการอนุรักษ์กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา โครงการสืบชะตาหมู่บ้านถ้ำลอด โครงการส่งเสริมกิจกรรมเด็กและเยาวชนในวันสำคัญ โครงการสนับสนุนกิจกรรมเข้าค่ายพุทธธรรม โครงการถ่ายทอดความรู้หลักธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น โครงการก่อสร้างฝายชะลอความชุ่มชื้น โครงการก่อสร้างเตาเผาขยะอย่างถาวร โครงการป่าชุมชนโครงการทำแนวกันไฟ โครงการ

ต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง โครงการส่งเสริมให้ทุกครัวเรือนปลูกผักปลอดสารพิษไว้รับประทานเอง โครงการรณรงค์การออกกำลังกายทุกเพศทุกวัยเพื่อสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง ประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญในหมู่บ้าน ประเพณีเลี้ยงผีเจ้าเมือง ประเพณีข้าวห้ำกัญ ประเพณีกั้นตอ ประเพณีปอยส่างลอง งานสงกรานต์ ประเพณีจ่างซอ ต่อดลวง ประเพณีเข้าพรรษาออกพรรษา ประเพณีปี๋ใหม่ ประเพณีดับไฟเทียน (ทอดกฐิน)

1.2.2.2 ผลการวิเคราะห์จากการสังเกตชุมชนบ้านถ้ำลอด

ด้านสภาพแวดล้อม ชุมชนบ้านถ้ำลอดมีแม่น้ำ มีที่ดินทำกินและใช้ในการเพาะปลูกเพียงพอ มีบริเวณที่อยู่อาศัยเพียงพอเป็นสัดส่วน มีลักษณะที่เอื้อต่อการทำการเกษตรมีทรัพยากรที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพได้แก่ ถ้ำลอด ชุมชนบ้านถ้ำลอดได้ตระหนัก และร่วมวางแผนการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง จนเกิดผลเป็นรูปธรรมในปัจจุบัน การพัฒนาระบบการผลิตให้มีคุณภาพ การจัดระบบน้ำเพื่อการเกษตรให้มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ เพื่อเพิ่มมูลค่าทางการตลาด การลดต้นทุนการผลิต ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาหมู่บ้านในอนาคตชุมชนบ้านถ้ำลอด มีความสามัคคี

ด้านวิถีชีวิตชุมชนบ้านถ้ำลอดมีการคงไว้ซึ่งวิถีชีวิตชนเผ่าต่างๆ การส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น จึงต้องสร้างความร่วมมือระหว่างคนรุ่นใหม่กับคนรุ่นปัจจุบัน ทำให้เรียนรู้ในวิถีชีวิต และเกิดภาคภูมิใจในประเพณี และชาติกำเนิด การผลิตผลการเกษตรต้องพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติด้านดิน น้ำ ป่าไม้ ที่อุดมสมบูรณ์ หมู่บ้านยังต้องกำหนดแผนพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง โดยชี้ให้เห็นคุณประโยชน์ด้านการอนุรักษ์ โทษแห่งการทำลาย และแนวทางการอนุรักษ์ธรรมชาติอย่างยั่งยืนโดยคนในชุมชน การที่ชุมชนบ้านถ้ำลอดมีวิถีชีวิตของชนเผ่า และมีทรัพยากรธรรมชาติ จึงสามารถดำเนินชีวิตแบบพอเพียงได้เป็นอย่างดี มีการบริหารจัดการกองทุนได้ดี สามารถนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักของการขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้าน อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของประชาชนในหมู่บ้านและเผยแพร่สู่บุคคลภายนอกโดยทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวขึ้น

ด้านประเพณีและวัฒนธรรมเอาประเพณีและวัฒนธรรม ความเชื่อของตนเองเช่น ความเชื่อว้าป่าไม้ แม่น้ำ ภูเขา มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์สถิตย์อยู่จึงมีการบวงสรวงและทำพิธีเพื่อขอมาซึ่งเป็นการเชื่อมโยงทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์และมีกลุ่มอนุรักษ์ศาสนาวัดธรรมประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม มีโครงการปลูกป่าต้นน้ำโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูสืบสานวัฒนธรรมประเพณี โครงการอนุรักษ์กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา โครงการสืบชะตาหมู่บ้านถ้ำลอด โครงการส่งเสริมกิจกรรมเด็กและเยาวชนในวันสำคัญ โครงการสนับสนุน

กิจกรรมเข้าค่ายพุทธธรรมโครงการถ่ายทอดความรู้หลักธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และมี ประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญในหมู่บ้าน ประเพณีเลี้ยงผีเจ้าเมือง ประเพณีชาวห้วยกู่ ประเพณีกั้นตอ ประเพณีปอยส่งล่อง งานสงกรานต์ ประเพณีจ่างซอ ต้อหลวง ประเพณีเข้าพรรษา ออกพรรษาประเพณีปีใหม่ ประเพณีดับไฟเทียน (ทอดกฐิน)

ชุมชนบ้านถ้ำลอด มีจุดแข็งที่ความโดดเด่นด้านวิถีชีวิตชนเผ่าและเป็นพัฒนา หมู่บ้านพอเพียง ทำให้ชาวบ้านเกิดความรัก ความสามัคคีและหวงแหนแผ่นดินเกิด มี ทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และมีระบบการอนุรักษ์ที่ต่อเนื่องเข้มแข็ง

1.2.2.3 ผลการวิเคราะห์ชุมชนจากการลงพื้นที่ชุมชนบ้านถ้ำลอด

จากการลงพื้นที่วิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยพบว่า โครงการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงของชุมชนบ้านถ้ำลอด ได้แก่ โครงการท่องเที่ยวถ้ำลอดเชิงอนุรักษ์

โครงการท่องเที่ยวถ้ำลอดเชิงอนุรักษ์เป็นโครงการที่มีความโดดเด่นของชุมชน บ้านถ้ำลอดที่แสดงถึงการรู้สึกหวงแหนปกป้องธรรมชาติในชุมชนได้อย่างยั่งยืน เป็นต้นแบบ การศึกษาตลอดชีวิตและการดำเนินงานตามความพอเพียงที่ชุมชนบ้านถ้ำลอดร่วมแรงร่วมใจและ แสดงศักยภาพของชุมชนที่มีต่อการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสันติสุขนั่นคือ การที่ชุมชนบ้านถ้ำลอด ตระหนักดีว่าถ้ำลอดที่นำอศวรรษมีน้ำไหลออกมาจากถ้ำ มีค้างคาวนับหมื่นตัว ปลานับแสนตัว อาศัยอยู่ในถ้ำ รวมทั้งนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมความมหัศจรรย์ของถ้ำลอดหลายพันคนต่อปี โดยที่ชุมชนสามารถรักษาความเป็นธรรมชาติของถ้ำเป็นอย่างดีเพราะทุกคนตระหนักดีว่าชุมชนมี รายได้จากการพานักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมถ้ำลอดหลายหมื่นบาทต่อปีต่อครอบครัว โดยผู้วิจัย สัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำและสมาชิกชุมชน ในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2556

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า “แต่ก่อนนั้นเราไม่ได้มีนักท่องเที่ยวมากมายเท่าทุกวันนี้ นักท่องเที่ยวที่เข้ามาถ้ำลอดบางคนไม่รู้ก็จะจับหินงอก หินย้อย ในถ้ำ และทำให้หินปูนที่ก่อตัวอยู่ ตลอดเวลาเสียหายและมีหลายอันที่หลุดออก เพราะหยดน้ำเปลี่ยนเส้นทางบ้าง มีคนไปขีดเขียน เล่นบ้าง พวกเราในชุมชนเห็นว่าถ้ำทำอย่างนี้อาจทำให้ถ้ำเสียหาย แล้วพวกเราก็ขาดรายได้ ชาว ชุมชนบ้านถ้ำลอดจึงร่วมกันคิดว่า ทำอย่างไรจึงจะทำให้ถ้ำเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เราจึงได้ตั้ง กฎระเบียบและของบประมาณจากทางการ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอปางมะผ้า และ การท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ประธานกลุ่มโครงการท่องเที่ยวถ้ำลอดเชิงอนุรักษ์กล่าวว่า “จากการที่ นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชนของเรามีหลายๆ ครอบครัวที่ไม่มีรายได้หรือรายได้น้อยและบาง ครอบครัวไม่มีอาชีพ ซึ่งเป็นปัญหาของพวกเรามาแล้ว เราจึงคิดว่าถ้าเรามีเรือ มีไฟฉาย มี

ตะเกียงเพื่อนำนักท่องเที่ยวยุโรปเข้ามาชมถ้าก็จะมีรายได้มาจุนเจือครอบครัวบ้างเราจึงได้ตั้งกลุ่มที่สนใจปรากฏว่าเริ่มต้นไม่กี่ครอบครัวที่สนใจโดยเราแบ่งเป็นวันๆและต่อมาก็มีมากขึ้นเราก็ทำเป็นเจ้าหน้าที่ประจำวันวันละ 10-20 คน ได้แก่ คนนำเที่ยว คนพายเรือและทุกคนก็พอใจที่มีรายได้จากการนำเที่ยว” สมาชิกกล่าวสนับสนุนว่า“ถ้าไม่มีโครงการนี้เราก็ไม่รู้ไปหารายได้จากไหนผมมีลูกสามคน เมียผมก็ไม่รู้จะทำอะไรทอผ้า ปักผ้าอยู่ที่บ้าน ตอนไม่ได้ทำอะไรเราก็ไม่ค่อยมีเงินแต่พอได้เข้ามาอยู่ในกลุ่มเราก็พอมีรายได้บ้างแต่บางวันก็ไม่ได้เลย เพราะนักท่องเที่ยวน้อยแต่เราก็พออยู่พอกินเรามีความสุขที่อย่างน้อยก็มีแหล่งทำมาหากินในหมู่บ้าน”

โครงการท่องเที่ยวถ้ำลอดเชิงอนุรักษ์มีรูปแบบของการศึกษาตลอดชีวิตโดยชุมชนศึกษาตามอรรถศาสตร์ เช่น การอบรมสมาชิกของโครงการจะอบรมเพื่อให้รู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ การดูแลรักษาหินงอก หินย้อย การให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ถ้ำลอดแก่นักท่องเที่ยวและมีการศึกษาดูงานชุมชนอื่นที่มีถ้ำเป็นแหล่งท่องเที่ยว เมื่อสมาชิกมีความรู้ ความเข้าใจแล้ว จะมีการถ่ายทอดความรู้ให้กับสมาชิกอื่นในชุมชนด้วย ด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีศูนย์การเรียนรู้ถ้ำลอด ก่อนถึงถ้ำลอดมีการให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวระหว่างเดินทางเข้าเยี่ยมชมถ้ำลอด

โครงการนี้ยังส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนในชุมชนให้ช่วยกันรักษาธรรมชาติภายในถ้ำรู้จักรักและหวงแหนซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของชุมชน

นอกจากนี้อาจกล่าวได้ว่า โครงการท่องเที่ยวถ้ำลอดเชิงอนุรักษ์ของชุมชนบ้านถ้ำลอด เป็นชุมชนที่ส่งเสริมการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงจากการใช้ทรัพยากรที่มีในชุมชนให้เกิดประโยชน์กับชุมชนของตนเอง

ด้านความมีเหตุผล ชุมชนบ้านถ้ำลอดมีกฎระเบียบของหมู่บ้านเพื่อใช้ปฏิบัติโดยเท่าเทียมกันของกลุ่ม โครงการท่องเที่ยวถ้ำลอดเชิงอนุรักษ์และต้องปฏิบัติโดยเคร่งครัด เช่น ห้ามลัดคิวในการให้บริการนักท่องเที่ยว ห้ามจับปลา ขโมยปลาและตัดไม้ทำลายป่าต้นน้ำ นอกจากนี้ มีการดูแลทางเดินของนักท่องเที่ยวให้สะอาดเป็นระเบียบอยู่เสมอ

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า “ถ้าเป็นของคนทุกคนในชุมชน แต่ถ้าชุมชนไม่ดูแลเอาใจใส่เห็นแก่ตัว โดยทำลายถ้ำ ขโมยปลา และตัดไม้ทำลายป่าต้นน้ำ ก็จะไม่มีการมาเที่ยว กลายเป็นถ้ำที่ทรุดโทรมไม่น่าดู เราก็จะไม่มีความหมายได้ อาชีพของเราก็หมดไป”

ชุมชนบ้านถ้ำลอดนับได้ว่าเป็นชุมชนที่มีความพอประมาณ คือ การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน มีการอนุรักษ์พันธุ์ปลา ถ้ำ ระบบนิเวศน์ และต้นไม้อบริเวณแหล่งต้นน้ำลำธารรวมทั้งไม่มีการเผาไหม้แห้ง แต่จะนำมาทำปุ๋ยพืชสด เป็นปุ๋ยธรรมชาติอย่างแท้จริง มีการแบ่งปันรายได้ของกลุ่มอย่างเท่าเทียมกันและการลดต้นทุน เช่น การทำเรือพายของชุมชน โดยใช้ไม้ไผ่ที่มีอยู่หมู่บ้าน ระหว่างรอนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม มีการถักแห เพื่อนำไปใช้ในการจับสัตว์น้ำ เป็นอาหารในครอบครัว

ผู้นำกล่าวว่า “บ้านถ้ำลอดก็มีจุดเด่นแค่ถ้ำและปลาเท่านั้นแหละแต่ก่อนยังไม่เป็นที่รู้จัก ไม่มีใครมา เราก็ทำไร่ข้าว ข้าวโพด ผักเมืองหนาว เช่น กะหล่ำ ผักกาด และก็เลี้ยงสัตว์ เช่น หมูดำ ไก่ วัว ควาย เราเอาใช้เป็นอาหารพอเลี้ยงในครอบครัว และถ้ำลอดนี้แหละที่ตอนนี้พอจะทำได้ให้กับครอบครัวเราบ้าง แต่ก็ไม่มากมายพออยู่ได้ ทุกคนก็แบ่งๆ กันไปเท่าๆ กัน วันไหนมี นักท่องเที่ยวหน่อย เราก็ได้น้อย บางคนมารอตั้งแต่เช้าจนค่ำก็ยังไม่ได้ ก็ยังดีแต่เราก็พอใจที่จะทำ”

โครงการท่องเที่ยวถ้ำลอดเชิงอนุรักษ์มีภูมิคุ้มกันที่ดี ชุมชนมีความเข้มแข็งมีการวางแผนการจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติ มีกฎระเบียบ มีการส่งเสริมความรู้ด้านวิถีธรรมชาติมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งภายในกลุ่มและภายนอกกลุ่ม เช่น หมู่บ้านเมืองแพม หมู่ 5 ตำบลปางมะผ้า เป็นต้น มีการประชาสัมพันธ์และสร้างภาพลักษณ์ของชุมชนกับนักท่องเที่ยว มีกิจกรรมหลากหลาย อาทิ การจัดทำป้ายบอกทาง ป้ายความรู้ ศูนย์การเรียนรู้บ้านถ้ำลอด การตกแต่งสภาพแวดล้อมบริเวณให้สวยงามอยู่เสมอ

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า “ตอนแรกทางการและชาวบ้านอยากให้ติดไฟส่องสว่าง ทั้งถ้ำ นักท่องเที่ยวจะได้เห็นความสวยงามของถ้ำแต่ก็มีหลายคนที่ทักท้วงว่าถ้ำเราติดไฟเราก็ไม่ต้องใช้คนนำทาง คนพายเรือ แล้วเราก็มีรายได้จากการท่องเที่ยวได้อย่างไร และถ้ำหินที่กำลังออกอยู่แล้วมันจะหยุด เช่น มีคนเอามือไปลูบหินก็หยุดการงอก ผมว่านี่เป็นความรู้ที่นักท่องเที่ยวจะได้รู้และการทำแบบนี้มันเป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติของถ้ำได้ และถ้ำก็จะมีจุดเด่นที่จะส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวกัน”

โครงการท่องเที่ยวถ้ำลอดเชิงอนุรักษ์ส่งเสริมความรู้ให้กับสมาชิก เด็กและเยาวชนทั้งในชุมชนและนักท่องเที่ยว โดยมีกิจกรรมอบรมให้กับเยาวชนได้เรียนรู้ในระบบโรงเรียน โดยใช้หลักสูตรท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน การเรียนรู้ตามอัธยาศัย มีป้ายความรู้ตลอดทางเดินเข้าสู่ถ้ำ มีศูนย์การเรียนรู้บ้านถ้ำลอดให้นักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชมวิถีชีวิตของชุมชนชาวไทยใหญ่

โครงการท่องเที่ยวถ้ำลอดเชิงอนุรักษ์เป็นการส่งเสริมให้สมาชิกในโครงการมีคุณธรรม และมีจริยธรรม มีความซื่อสัตย์ทั้งตนเองและนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยี่ยมชม โดยการกำหนดราคาที่เหมาะสม ยุติธรรม โครงการท่องเที่ยวถ้ำลอดเชิงอนุรักษ์ส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดความรัก ความสามัคคีซึ่งกันและกัน ไม่เอารัดเอาเปรียบโดยการจัดสรรปันส่วนทำหน้าที่เป็นไกด์นำเที่ยวตามลำดับ

ตารางที่ 4 ประเด็นและผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี:ชุมชนบ้านถ้ำลอด จังหวัด

แม่ฮ่องสอน

ประเด็น	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
1. บริบทชุมชน	<ol style="list-style-type: none"> ตั้งอยู่เชิงเขาใกล้แม่น้ำลอดเป็นแม่น้ำสายหลักของชุมชน มีกลุ่มอาสาสมัครรับผิดชอบในการดูแลชุมชน มีวิถีชีวิตแบบชาวไทยใหญ่ การให้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการอยู่ร่วมกัน มีสถานที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว
2. กระบวนการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> การตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ การวางแผนในการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว การคำนึงถึงส่วนรวมในการมีรายได้จากการท่องเที่ยวร่วมกันด้วยการแบ่งหน้าที่กัน การสร้างความยั่งยืนของโครงการท่องเที่ยวให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และดึงเยาวชนเข้ามาช่วยเรียนรู้และปลูกฝังให้รักธรรมชาติ การติดตามผลการดำเนินงานภาคคุเทศก์นำเที่ยว
3. องค์ประกอบของการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> ผู้นำมีความรู้ความเข้าใจให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การมุ่งเน้นที่การมีคุณธรรม จริยธรรม ไม่เอาเปรียบกัน มีองค์ความรู้ในการอนุรักษ์หินงอกหินย้อยในถ้ำ มีทรัพยากรธรรมชาติเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติ

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตารางที่ 4 ประเด็นและผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี : ชุมชนบ้านถ้ำลอด
จังหวัดแม่ฮ่องสอน (ต่อ)

ประเด็น	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
4. กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> การท่องเที่ยวถ้ำเชิงอนุรักษ์ที่มีการให้ความรู้ สร้างการมีส่วนร่วม มีการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง การทำเกษตรแบบผสมผสานและการปลูกพืช ผัก ไม้ประดับในครอบครัว มีประเพณีและวัฒนธรรมที่ปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่อง

5. วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. การช่วยกันอบรมความรู้เรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติของสมาชิกด้วยกันเองและสมาชิกในชุมชน 2. การศึกษาดูงานจากสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่อื่นๆ 3. การเรียนรู้จากป้ายที่ทำขึ้น ณ จุดต่างๆ ที่สามารถเรียนรู้ให้สอดคล้องกับธรรมชาติแต่ละจุด 4. การเรียนรู้จากศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน 5. การเรียนรู้ของเด็กในโรงเรียน ในหลักสูตรท้องถิ่น
6. ปัจจัยในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. ความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกันมีสิทธิเท่าเทียมกัน 2. การมีแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่เกื้อกูลสมาชิกชุมชนด้วยกัน 3. การมีแหล่งสัตว์น้ำให้นำมาเป็นอาหาร 4. การประชาสัมพันธ์ที่ทั่วถึงให้นักท่องเที่ยวมีความรู้ในการเที่ยวเชิงอนุรักษ์ 5. ความใส่ใจในรายละเอียดของการจัดการท่องเที่ยว
7. เงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. ชุมชนเข้มแข็ง 2. มีการวางแผนที่ดี 3. มีการส่งเสริมองค์ความรู้ 4. การมุ่งเน้นที่จะรักษาธรรมชาติให้คงไว้ ไม่มุ่งเน้นที่การมีรายได้

จากตารางที่ 4 พบว่า ชุมชนบ้านถ้ำลอดเป็นชุมชนที่มีการส่งเสริมตลอดชีวิตตามองค์ประกอบดังนี้

บริบทชุมชน บ้านถ้ำลอดตั้งอยู่เชิงเขามีแม่น้ำไหลผ่าเพื่อหล่อเลี้ยงชุมชน และทำการเกษตรมีวิถีชีวิตและประเพณีเป็นของตนเอง

กระบวนการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านถ้ำลอด มีความตระหนัก มีการวางแผน คำนึงถึงส่วนรวมและมีการติดตามผลการดำเนินงาน

องค์ประกอบของการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านถ้ำลอด มีผู้นำที่มีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการชุมชน แหล่งท่องเที่ยว เน้นการมีคุณธรรม จริยธรรม และความเท่าเทียมกัน ชุมชนมีองค์ความรู้ในการอนุรักษ์หิ้งงอก หินย้อย ในถ้ำและมีแหล่งศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติ

กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านถ้ำลอดมีกิจกรรมการท่องเที่ยวถ้ำเขิงอนุรักษ์ การทำเกษตรแบบผสมผสานและมีประเพณีและวัฒนธรรมที่ปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่อง

วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านถ้ำลอด โดยการอบรมมีการศึกษาดูงาน การส่งเสริมการเรียนรู้จากศูนย์การเรียนรู้ การส่งเสริมการศึกษาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน

ปัจจัยในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านถ้ำลอด ได้แก่ ความสามัคคีร่วมมือร่วมใจ การมีแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิต การประชาสัมพันธ์ที่ทั่วถึงให้กับนักท่องเที่ยวมีความรู้ในการเที่ยวเขิงอนุรักษ์ การมีแหล่งสัตว์น้ำเพื่อเลี้ยงชีพ การมีแหล่งท่องเที่ยวเพื่อหารายได้และการเคารพสิทธิที่เท่าเทียมกัน

เงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านถ้ำลอด เป็นชุมชนที่เข้มแข็งสามารถจัดสรรการใช้ทรัพยากรด้วยความเท่าเทียม มีการส่งเสริมองค์ความรู้ให้กับเยาวชนและสมาชิกในชุมชนและการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

1.2.3 ผลการวิเคราะห์ชุมชนจากการลงพื้นที่ภาคสนามชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงด้านบริบททั่วไปชุมชนบ้านไทรงาม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.2.3.1 ประวัติความเป็นมาชุมชนบ้านไทรงาม

เดิมมีชาวเขาเผ่าลีซอประมาณ 15 ครัวเรือน มาตั้งบ้านเรือนอยู่ แต่สถานที่คับแคบ ที่ทำกินไม่เพียงพอ ประกอบกับพื้นที่ลาดชัน จึงได้อพยพบ้านเรือนย้ายไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีพื้นที่กว้างขวางกว่าเดิม เมื่อมีชาวบ้านย้ายมาอยู่มากขึ้น จึงกลายเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ ตั้งชื่อว่า หมู่บ้านไทรงามในปัจจุบัน

ประชากรจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้นจำนวน 72 ครัวเรือนจำนวนประชากรทั้งสิ้นจำนวน 269 คน เป็นชายจำนวน 143 คน เป็นหญิงจำนวน 126 คน

อาณาเขตและแผนที่ชุมชน

ทิศเหนือ	ติดกับบ้านในของ บ้านดอยผีลู
ทิศใต้	ติดกับบ้านแม่ณะ
ทิศตะวันออก	ติดกับบ้านห้วยช้างเผ่า
ทิศตะวันตก	ติดกับเขตอำเภอปางมะผ้า

การคมนาคมแยกทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1095 ตำบล แม่ณาเต็ง จังหวัดแม่ฮ่องสอนประมาณ 30 กิโลเมตร

การประกอบอาชีพอาชีพเกษตรกรรมจำนวน 57 ครัวเรือน อาชีพรับจ้าง จำนวน 13 ครัวเรือน ค้าขายจำนวน 2 ครัวเรือน รายได้เฉลี่ยครัวเรือน 15,000 บาทต่อคนต่อปี แหล่งสาธารณูปโภคที่สำคัญในหมู่บ้านไม่มีไฟฟ้ามีน้ำประปาจำนวน 102 ครัวเรือน มีโทรศัพท์สาธารณะจำนวน 2 เครื่อง แหล่งน้ำ ได้แก่ แม่น้ำของแม่น้ำห้วยเสือและ แม่น้ำท่างือบ มีโทรศัพท์ส่วนตัว จำนวน 20 ครัวเรือน

สถานที่สำคัญในชุมชน ได้แก่ โรงเรียนบ้านไทรงาม หอประชุมหมู่บ้าน ที่อ่านหนังสือพิมพ์ หอกระจายเสียง บอร์ดประชาสัมพันธ์ ศูนย์สาธารณสุขมูลฐาน

ศาสนามีวัดจำนวน 1 แห่ง โบสถ์จำนวน 1 แห่ง และศาลเจ้าเมืองจำนวน 1 แห่ง กลุ่มองค์กรที่สำคัญในหมู่บ้าน ได้แก่ กรรมการกองทุน กข.คจ กรรมการกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มทำน้ายาล้างจาน กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ กลุ่มเลี้ยงหมู กลุ่มเลี้ยงไก่ กลุ่มเลี้ยงเป็ด กลุ่มจักสาน กลุ่มปลูกผักไร้สารพิษ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าทอลีซู

โครงการ/กิจกรรม ชุมชนบ้านไทรงามมีโครงการหลากหลาย ได้แก่ โครงการทำน้ายาล้างจานโครงการปลูกผักปลอดสารพิษ โครงการเลี้ยงหมู โครงการเลี้ยงไก่ โครงการออมทรัพย์กิจกรรมอนุรักษ์ป่าไม้กิจกรรมการลด ละ เลิกและปลอดอบายมุขประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญในชุมชน ได้แก่ ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีการเกิด ประเพณีการตาย ประเพณีการแต่งกาย ประเพณีกินวอ(ปีใหม่)

1.2.3.2 วิเคราะห์จากการสังเกตชุมชนบ้านไทรงาม

ด้านสภาพแวดล้อมชุมชนบ้านไทรงามเป็นชุมชนที่อยู่หุบเขาสูงชันการเดินทางยากลำบาก ถนนที่ใช้สัญจรไปมาเป็นลูกรัง ในฤดูฝนถนนจะถูกกัดเซาะและบางครั้งไม่สามารถสัญจรไปมาได้แต่ชุมชนบ้านไทรงามยังเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถดำรงอยู่ได้โดยอาศัยธรรมชาติสิ่งแวดล้อมโดยปรับตัวเข้ากับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี ซึ่งยังคงรักษา อนุรักษ์ สิ่งเหล่านั้นไม่ให้ถูกทำลายลงไปเช่น แม่น้ำของ แม่น้ำงือบ และบ่อน้ำร้อนไทรงาม ซึ่งมีนักท่องเที่ยวที่ชื่นชมธรรมชาติสามารถเข้ามาแช่น้ำ เพื่อผ่อนคลายได้

ด้านวิถีชีวิตชุมชนบ้านไทรงามเป็นชุมชนเกษตรกรรมต้นแบบอีกชุมชนหนึ่งที่มีกิจกรรมเด่น ในการส่งเสริมให้ทุกคนสามารถใช้ชีวิตอย่างพอเพียง สามารถดำรงชีพได้แม้อยู่ในสภาวะยากลำบาก สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานไม่มี ห่างไกลชุมชน สถานที่ราชการ แต่ชุมชนบ้านไทรงามสามารถประยุกต์วิถีชีวิตของตนเองได้โดยใช้ธรรมชาติรอบตัวเป็นที่พึ่งและเข้าใจธรรมชาติ ทำให้สามารถดำรงอยู่ได้มายาวนานโดยการทำการเกษตรแบบเกษตรผสมผสาน มีการปลูกพืช

การเลี้ยงสัตว์ การประมง รวมทั้งการผสมผสานและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ใช้สิ่งที่มีอยู่ในชุมชนอย่างเหมาะสมเกิดประโยชน์สูงสุด มีความสมดุลระหว่างชุมชนกับสภาพแวดล้อมในชุมชนกระบวนการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนบ้านไทรงามเป็นไปอย่างต่อเนื่องทั้งสามรูปแบบ คือ ในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และตามอัธยาศัยโดยชุมชนบ้านไทรงามให้ความสำคัญกับการศึกษาโดยส่งบุตร หลานเรียนเข้าเรียนในระบบเมื่อจบการศึกษาปี 6 เข้าศึกษาต่อในระบบการศึกษานอกโรงเรียน โรงเรียน ตำบลแม่มาตัง และชุมชน มีการศึกษาตามอัธยาศัยในลักษณะต่างๆ เช่น การศึกษาด้วยการฝึกอบรมโครงการทำน้ายาล้างจาน โครงการปลูกผักปลอดสารพิษ โครงการเลี้ยงหมู โครงการเลี้ยงไก่ โครงการออมทรัพย์การทำกิจกรรมอนุรักษ์ป่าไม้ กิจกรรมการลด ละ เลิก และปลอดอบายมุข และกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณีเพื่อให้ลูกหลานได้รู้วิธีและสืบสานประเพณีวัฒนธรรมเหล่านั้น ดังนั้นการขับเคลื่อนการศึกษาของชุมชนบ้านไทรงามจึงเป็นการศึกษาเพื่อเพิ่มศักยภาพของบุคคลและชุมชน แม้ว่าจะมีอุปสรรค ปัญหาและการขาดแคลนสาธาณูปโภคขั้นพื้นฐานก็ตาม

ด้านประเพณีและวัฒนธรรมชุมชนมีการจัดทำโครงการต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับประเพณีและวัฒนธรรม ความเชื่อของตนเองโดยจัดเป็นกลุ่มและจัดทำโครงการที่สอดคล้องกับประเพณีวัฒนธรรมเช่น กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษกลุ่มเลี้ยงหมู กลุ่มเลี้ยงไก่ กลุ่มเลี้ยงเป็ด กลุ่มจักสาน กลุ่มปลูกผักไร้สารพิษ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าทอสีชู โครงการการเลี้ยงหมูดำ โครงการเลี้ยงไก่ โครงการออมทรัพย์กิจกรรมอนุรักษ์ป่าไม้กิจกรรมการลด ละ เลิกและปลอดอบายมุขประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญในชุมชน ได้แก่ ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีการเกิด ประเพณีการตาย ประเพณีการแต่งกาย ประเพณีกินวอ(ปีใหม่) เป็นต้น

1.2.3.3 ผลการวิเคราะห์ชุมชนจากการลงพื้นที่ชุมชนบ้านไทรงาม

จากการลงพื้นที่วิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยพบว่า โครงการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงของชุมชนบ้านไทรงาม ได้แก่โครงการอนุรักษ์แหล่งต้นน้ำและการจับสัตว์น้ำ

โครงการอนุรักษ์แหล่งต้นน้ำและการจับสัตว์น้ำของบ้านไทรงามเกิดจากการร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในชุมชนในการอนุรักษ์บริเวณจับสัตว์น้ำได้แก่ แม่น้ำของ แม่น้ำท่างือบและแม่น้ำห้วยเสือ เพื่อเป็นแหล่งอาหารของหมู่บ้าน ซึ่งมีมาช้านานแล้วตามบรรพบุรุษ เชื่อว่าแม่น้ำของมีปลาอาศัยอยู่ในหินกลางแม่น้ำกลางและเป็นที่วางไข่ ขยายพันธ์และเป็นที่ยลบซ่อนจากศัตรู ดังนั้นสมาชิกในชุมชนบ้านไทรงามจึงได้จัดทำโครงการอนุรักษ์แหล่งต้นน้ำและการจับ

สัตว์น้ำขึ้น โดยมีอาณาเขตประมาณ 1 กิโลเมตร จากหมู่บ้าน เป็นต้นไป โดยสมาชิกมีกฎของชุมชน ห้ามจับสัตว์น้ำในฤดูวางไข่ระหว่างเดือนเมษายนถึงพฤษภาคม

โครงการอนุรักษ์แหล่งต้นน้ำและการจับสัตว์น้ำเป็นโครงการที่ชุมชนบูรณาการ จากการศึกษาซึ่งเกิดขึ้นจากวิถีชีวิตของชุมชนอันเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ จากการทำงาน ชุมชน ความเชื่อจากบรรพบุรุษและสืบทอดต่อกันมารวมทั้งจากบุคคลจากชุมชนต่างๆ ทั้งในและ นอก เช่น หมู่บ้านใกล้เคียง ได้แก่ บ้านดอยผีดู บ้านแม่ชะห้วยช้างเผือก จากหน่วยงานราชการเช่น องค์การบริหารส่วนตำบลแม่มาเต็ง เกษตรอำเภอลำปาง ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนป่า และจากแหล่ง ความรู้ต่างๆ เช่น เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะเกี่ยวกับการอนุรักษ์แหล่งต้นน้ำและการจับสัตว์น้ำของ แม่มาของ โดยผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำและสมาชิกชุมชน ในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2556

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า “ตอนแรกนั้นในหมู่บ้านของเรามีปลาเยอะมากมาย และ ทุกคนก็มีปลากินกัน เราหาปลาโดยการทอดแหบ้าง ดักด้วยไซบ้าง และบางครั้งก็ใช้เบ็ด ปลาที่นี้ หาง่ายตัวใหญ่มากๆ และมีตลอดปี ยิ่งหน้าแล้งน้ำน้อย เราก็ก็จับไปขายได้เงินมาพอใช้จ่ายใน คราวเรือน แต่มาเดี๋ยวนี้มันหาได้น้อยลง ๆ ”

ผู้นำกล่าวว่า “ตอนแรกเราก็ไม่รู้จะทำอย่างไรและไม่รู้ว่าปลาที่มีอยู่จำนวน มากนั้นได้หายไปเกือบหมดแล้ว แต่ก่อนเคยจับได้ตัวใหญ่มากๆ แต่มันก็ค่อยๆ เล็กลงๆ เราก็เลย ไปพบว่าเราไม่ได้ดูแลที่อยู่ของปลาเลย คือ บริเวณเขตหินที่เป็นแอ่งลึกของแม่น้ำของ ซึ่งปลาชอบ มาอยู่ที่นี่จำนวนมากในแต่ละปี เราก็เลยมาปรึกษากันว่าจะทำอย่างไรและเราคิดว่าวันใดวันหนึ่ง ปลาไม่มีให้เรากินเราจะทำอย่างไรและแต่ก่อนเราเคยจับปลาด้วยเบ็ด ด้วยไซ แม้ได้ปลาน้อยตัว แต่ก็ตัวใหญ่ๆ เราจึงได้ตั้งกฎระเบียบว่าห้ามจับสัตว์น้ำจากท้ายหมู่บ้านไปประมาณหนึ่งกิโลเมตร บริเวณเขตหินกลางแม่น้ำ”

โครงการอนุรักษ์แหล่งต้นน้ำและการจับสัตว์น้ำของชุมชนบ้านไทรงามเป็นการ ใช้ชีวิตอย่างพอเพียงโดยอาศัยวิถีชีวิตดั้งเดิมด้วยการจับสัตว์น้ำหาปลาเพื่อใช้เลี้ยงดูครอบครัว และสามารถดูแลรักษาต้นน้ำเพื่อใช้เป็นแหล่งอาหารของชุมชนได้เป็นอย่างดี ดังนั้นวิถีชีวิตและ การได้ศึกษาด้วยตนเองเพื่อให้อยู่รอดในสภาพปัจจุบัน ซึ่งผู้วิจัยพบว่า ชุมชนบ้านไทรงามจึงเป็น ชุมชนแห่งความพอประมาณ โดยอาศัยแม่น้ำของ และแม่น้ำอื่นๆ ที่ใกล้เคียงใช้ดำเนินวิถีชีวิตโดยไม่ เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เป็นการดำเนินชีวิตที่มีระบบผลิต และระบบการบริโภคที่อยู่ในระดับ พอประมาณ ไม่ทำลายธรรมชาติแวดล้อมแต่ปรับวิถีชีวิตให้เข้ากับธรรมชาติได้อย่างสมดุล เช่น การหาปลาและ การจับสัตว์น้ำในระยะเวลาที่กำหนด การสร้างกฎระเบียบเพื่อรักษาพื้นที่สงวนของ ชุมชน

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า “ถ้าไม่มีธรรมชาติ ป่าไม้ เราจะอยู่ได้อย่างไร เราจะทำการอนุรักษ์สัตว์น้ำ อยากให้ลูกหลานได้รู้จักปลาที่มีอยู่ในหมู่บ้าน รู้จักการรักษาไม่ให้มันหายไปหรือสูญพันธุ์ มันเป็นการดีที่หมู่บ้านเรายังไม่มีไฟฟ้าใช้เพราะถ้ามีไฟฟ้าใช้อาจมีคนเอาไฟฟ้ามาซื้อปลา มันต้องตายเป็นฝูงแน่นอน”

โครงการอนุรักษ์แหล่งต้นน้ำและการจับสัตว์น้ำของชุมชนบ้านไทรงามนับว่ามีเหตุผลในการให้คนกับธรรมชาติ และน้ำได้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข โดยชุมชนพึ่งน้ำกินน้ำใช้พึ่งปลาเป็นแหล่งอาหารของหมู่บ้าน และไม่ได้ทำลายปลาให้สูญพันธุ์ แต่มีการให้ที่พักอาศัยเพื่อสืบพันธุ์ นั่นคือการรักษาโชดหินให้ปลามีที่อาศัย วางไข่ ออกลูก ช่วยในการขยายพันธุ์ปลา เพิ่มจำนวนปลาให้มากขึ้น เป็นการแสดงถึงการเข้าใจกฎของธรรมชาติของชุมชนบ้านไทรงามที่ต้องใช้ปลาหรือสัตว์น้ำ เป็นแหล่งอาหารของชุมชนเพื่อยังชีพของตนเองและครอบครัว การอนุรักษ์แหล่งต้นน้ำ และการจับสัตว์น้ำบ้านไทรงามจึงใช้ความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรม คือ การนับถือผี สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สิงสถิตอยู่ในต้นไม้ แม่น้ำ โดยชุมชนบ้านไทรงามมีศาล ประจำหมู่บ้านเป็นที่อยู่ของเทวดา ผีนางงาไม้ เทพเจ้า และการมีความเชื่อว่าการทำสิ่งใดไม่ควรผิดผี หรือทำผิดประเพณี และวัฒนธรรมของบรรพบุรุษ

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า “การเดินทางของหมู่บ้านเราว่าจะจะไปถึงในตัวอำเภอ ยากลำบากมาก จะไปทุกวันก็ไม่ได้ เราจึงต้องหาของป่า หาอาหารจากรอบๆ ตัวเรานี่แหละในป่าในน้ำมีอะไรตั้งเยอะแยะให้เรากินเป็นอาหาร แต่ทุกวันนี้สมาชิกในหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้น อาหารการกินก็ลดลงไปมากเหมือนกันสิ่งที่เราอยากอนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลานและเป็นแหล่งอาหารของหมู่บ้านคือการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำซึ่งเป็นที่อยู่ของปลานานาชนิดซึ่งจะไม่มีวันหมดถ้ารู้จักดูแลรักษาไว้”

สมาชิกกล่าวว่า “เราทำกันมาสิบๆ ปีแล้ว พวกเราเชื่อว่าในแม่น้ำห้วยเสือและแม่น้ำท่าง้อบมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ปกปักรักษาอยู่ในแอ่งน้ำ ห่างจากหมู่บ้านประมาณหนึ่งกิโลเมตรเป็นแอ่งโชดหินมีปลาจำนวนมากอาศัยอยู่ที่นั่น ในแต่ละปีเราจะไปบวงสรวงและทำพิธีขอมาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ที่นั่น โดยทุกครัวเรือนจะส่งตัวแทนไปร่วมพิธี เป็นการให้ทุกคนรู้จักรักษาและหวงแหน รู้จักช่วยเหลือกันสามัคคีกัน”

ชุมชนบ้านไทรงามเป็นชุมชนเผ่าลีซอที่สามารถผสมผสานชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณี และวัฒนธรรมให้เข้ากับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี ไม่ค่อยมีการบุกรุกเพื่อทำไร่จำนวนมากแต่ทำการเกษตรเพื่อยังชีพ ซึ่งการดำรงชีวิตของชุมชนบ้านไทรงามและการมีแม่น้ำจำนวนมากแต่ทำการเกษตรเพื่อยังชีพ ซึ่งการดำรงชีวิตของชุมชนบ้านไทรงามและการมีแม่น้ำจำนวนมากสองสาย คือ แม่น้ำท่าง้อบและแม่น้ำเสือ ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนบ้านไทรงามสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้มาหลายชั่วอายุคน แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการอยู่กับธรรมชาติ

ซึ่งนับได้ว่าชุมชนบ้านไทรงามนำเอาประเพณีและวัฒนธรรมหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวให้ทุกคนในชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันได้ และการใช้ชีวิตอันเรียบง่าย นับเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีอย่างหนึ่งของชุมชนบ้านไทรงาม

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า “ถ้าใครทำผิดกฎ ระเบียบของหมู่บ้านและทำผิดข้อห้ามตามประเพณีถือว่าเป็นการผิดผี อาจทำให้ผู้นั้นมีอันเป็นไป เช่น เจ็บป่วย เสียสติ ดังนั้นจะต้องทำพิธีขอขมาผีหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน ซึ่งในแต่ละครั้งจะมีค่าใช้จ่ายเยอะ เช่น ต้องฆ่าหมู ฆ่าไก่ เช่นไหว้ขอขมา บางคนยากจนมากๆ ก็ไม่สามารถซื้อหมู ฆ่าไก่ ดังนั้นจึงไม่ค่อยมีใครทำผิดกัน”

สมาชิกกล่าวว่า “ผมว่าการทำแบบนี้เป็นการสร้างความตระหนักให้กับทุกคนในชุมชนของเราว่า การมีแหล่งทำมาหากินจะช่วยให้เราอยู่ได้แม้ไม่มีเงินสักบาทเดียว เพราะเรายังมีปลามีผัก มีผลไม้ และมีสัตว์ป่าให้ล่าอาศัย ไม่มีไฟฟ้าใช้เราก็อยู่ได้และอยู่อย่างนี้มานาน ตั้งแต่รุ่นปู่ ย่า ตา ยาย เราแล้ว”

ชุมชนบ้านไทรงามรู้จักประยุกต์วิถีชีวิตให้มีความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้านไทรงามในเรื่องของการต่อสู้เพื่อยังชีพของตนเองท่ามกลางหุบเขา ห่างไกลผู้คน และความเจริญสาธารณูปโภค ขาดแคลนทั้งน้ำสะอาด ถนนเข้าสู่หมู่บ้าน ไม่มีไฟฟ้าใช้ แต่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยวิถีชีวิตธรรมชาติ ต่อสู้ดิ้นรน เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของตนเองและหมู่บ้าน การที่ชุมชนบ้านไทรงามสามารถสร้างความรู้กับสมาชิกในชุมชนเพื่อให้ตระหนัก และเห็นคุณค่าของแหล่งต้นน้ำอันเป็นแหล่งอาหารของหมู่บ้านที่ทุกคนสามารถเข้าไปใช้ผลประโยชน์ได้ แต่ต้องเป็นไปตามกฎ ระเบียบและเงื่อนไขของชุมชนบ้านไทรงาม นับเป็นการสร้างองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์แหล่งต้นน้ำและการจับสัตว์น้ำ เพื่อให้คนรุ่นต่อไปสามารถใช้เป็นแหล่งอาหารได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด และได้นำเอาวิถีชีวิตในการหาอาหาร เช่น ช้อง ไช้ แห้ว เบ็ด สวิง เป็นต้น ซึ่งปลาที่ได้จะได้ขนาดตัวโตตามต้องการ ส่วนปลาตัวเล็กก็จะหลุดรอดหรือปล่อยทิ้งไป

ผู้นำกล่าวว่า “ถ้าวันไหนเราอยากกินปลาสักมื้อหนึ่ง เราก็ชวนเพื่อนๆ ไปสามสี่คนเพื่อช่วยกันหาปลา เราเตรียมข้อง ไช้ สวิง ถังน้ำ รำ หรือข้าวตอกย ไปด้วย ตอนแรกกันน้ำ พอไหลผ่านได้นิดหน่อยและเอาไชหรือสวิงไปกันไว้ให้น้ำไหลผ่านจากนั้นก็เอารำหรือข้าวตอกยหนึ่งแช่น้ำ และโยนในแม่น้ำเพื่อล่อปลาขึ้นมาเป็นการเรียกลาอย่างหนึ่ง หมู่บ้านเราทำอย่างนี้มานานแล้วและเด็กๆ ก็ชอบไปหาปลากับเรา เด็กๆ ได้เล่นน้ำ ได้รู้วิธีการจับปลาได้สนุกสนาน แล้วมาทำอาหารกินกันเราก็ว่ามันดีนะ”

การรู้จักสามัคคีในชุมชนนับเป็นคุณธรรมด้านหนึ่งของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่ชุมชนบ้านไทรงามสามารถสร้างคุณลักษณะความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ร่วมมือร่วมใจกัน เช่น เมื่อถึงเวลาต้องช่วยกันทำฝายชะลอน้ำและกั้นน้ำ เพื่อให้ปลาสามารถอาศัยและวางไข่ในโขดหินได้ในช่วยเดือนพฤษภาคมถึงเดือนกันยายน ทุกคนในชุมชนจะช่วยกันอย่างขยันขันแข็ง ความสามัคคีเกิดขึ้นจากความตระหนักและเห็นคุณค่าของปลาต่างๆ มากมายที่มีอยู่ในแม่น้ำท่างอบและแม่น้ำเสื่อ เช่น ปลากด ปลาชิว ปลาหมอ ปลาเข็มวง ปลากปก ปลาตะเพียน เป็นต้น ชุมชนบ้านไทรงามได้ช่วยกันอนุรักษ์ต้นน้ำและการจับสัตว์น้ำโดยแบ่งภาระหน้าที่กันทำตามกำลังความสามารถ

ตารางที่ 5 ประเด็นและผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี : ชุมชนบ้านไทรงาม
จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ประเด็น	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
1. บริบทชุมชน	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีประเพณีทางศาสนาที่หลากหลาย 2. อยู่บนหุบเขาสูงเดินทางยากลำบาก 3. ชุมชนเข้มแข็ง 4. มีแม่น้ำสองสายและบ่อน้ำร้อน 5. ห่างไกลจากสถานที่ราชการ 6. ขาดสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน

ตารางที่ 5 ประเด็นและผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี : ชุมชนบ้านไทรงาม
จังหวัดแม่ฮ่องสอน (ต่อ)

ประเด็น	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
2. กระบวนการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. การตระหนักถึงปัญหาร่วมกัน 2. การร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน 3. การดึงเอาเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วม 4. การศึกษาเพื่ออาชีพ 5. การมีสหกรณ์ออมทรัพย์เพื่อส่งเสริมการออม 6. การประยุกต์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติด้วยความเข้าใจส่งผลให้เกิด

	ความสมดุลของสภาพแวดล้อม
3. องค์ประกอบของการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. ความร่วมมือกับชุมชนรอบข้าง 2. การเคารพต่อกฎระเบียบในการจับสัตว์น้ำ 3. ผู้นำตระหนักถึงการอนุรักษ์ที่จะส่งผลกระทบต่อคนรุ่นหลัง 4. การให้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 5. การดำรงชีวิตกับธรรมชาติและความเชื่อตามบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมา
4. กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. การทำไร่แบบหมุนเวียน 2. การอนุรักษ์ป่าไม้ 3. การลดละเลิกอบายมุข 4. การสืบสานวัฒนธรรม 5. การศึกษาจากประสบการณ์ที่เกิดจากการทำงานร่วมกันกับชุมชนรอบข้าง ในด้านความรู้และทักษะในการจับสัตว์น้ำ
5. วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติในการอนุรักษ์ธรรมชาติ 2. การเรียนรู้จากปราชญ์ท้องถิ่น 3. การที่เยาวชนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ร่วมกับพ่อแม่ในการออกไปจับสัตว์น้ำด้วยกัน 4. การแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับชุมชนอื่น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตารางที่ 5 ประเด็นและผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี : ชุมชนบ้านไทรงาม
จังหวัดแม่ฮ่องสอน (ต่อ)

ประเด็น	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
6. ปัจจัยในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. ความเชื่อที่มีร่วมกันในการอนุรักษ์พันธุ์ปลาทำให้มีปลาจำนวนมาก 2. การสังเกตธรรมชาติรอบตัว และตั้งข้อสงสัย 3. ความพอประมาณของชุมชน 4. การเข้าใจถึงการพึ่งพิงกันระหว่างคนและธรรมชาติ 5. การมีความเชื่อทางประเพณีที่นับถือผี ไม่กล้าผิผี ทำให้ไม่ทำลาย

	<p>สิ่งแวดล้อม</p> <p>6. การมีอุปกรณ์ในการจับสัตว์น้ำที่จับได้เฉพาะสัตว์ใหญ่</p> <p>7. ความสามัคคีในชุมชน</p> <p>8. ความขยัน</p>
7. เงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<p>1. การขาดแคลนสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน</p> <p>2. การเดินทางที่ยากลำบากทำให้ต้องพึ่งพิงธรรมชาติรอบตัวให้มาก</p>

จากตารางที่ 5 พบว่า ชุมชนบ้านไทรงามเป็นชุมชนต้นแบบกรณีศึกษาที่ดีตามองค์ประกอบดังนี้

บริบทชุมชนบ้านไทรงามเป็นชุมชนที่การเดินทางยากลำบากขาดสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ห่างไกลสถานที่ราชการ แต่มีแม่น้ำที่ใช้หล่อเลี้ยงชุมชนเพื่อทำการเกษตรแบบผสมผสานการจับสัตว์น้ำเพื่อบริโภค

กระบวนการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านไทรงามมีความตระหนักถึงปัญหาร่วมกัน ความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน การให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการประยุกต์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เข้ากับวิถีชีวิต การสร้างความสมดุลของสภาพแวดล้อม

องค์ประกอบของการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านไทรงามโดยผู้นำตระหนักและให้ความร่วมมือกับชุมชนรอบข้าง การเคารพต่อกฎระเบียบของสมาชิกในชุมชน การดำรงชีวิตกับธรรมชาติ และความเชื่อตามบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมา การให้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านไทรงาม การส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าไม้ การสืบสานวัฒนธรรมของชุมชน การศึกษาจากประสบการณ์ที่เกิดจากการทำงานร่วมกันกับชุมชนรอบข้าง ในด้านความรู้และทักษะในการจับสัตว์น้ำ

วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านไทรงาม มีการเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติในการอนุรักษ์ธรรมชาติ การเรียนรู้จากปราชญ์ท้องถิ่น เยาวชนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงร่วมกับพ่อแม่และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์

ปัจจัยในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านไทรงามความเชื่อที่มีร่วมกันในการอนุรักษ์พันธุ์ปลา การเข้าใจถึงการพึ่งพิงกันระหว่างคนและธรรมชาติ ความสามัคคีในชุมชน การมีความเชื่อทางประเพณีที่นับถือผี ไม่กล้าผิผี ทำให้ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

เงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านไทรงาม คือการขาดแคลน
 สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานและการเดินทางที่ยากลำบากทำให้ต้องพึ่งพิงธรรมชาติรอบตัวให้มาก

1.2.4. ผลการวิเคราะห์ชุมชนจากการลงพื้นที่ภาคสนามชุมชนต้นแบบการ ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมใน เขตพื้นที่สูงด้านบริบททั่วไปชุมชนบ้านห้วยฮี จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.2.4.1 ประวัติความเป็นมาชุมชนบ้านห้วยฮี

บ้านห้วยฮี หมู่ที่ 8 ตำบล ห้วยปูลิง อำเภอแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน
 บ้านห้วยฮี มีประวัติก่อตั้งมานานนับร้อยปี แต่เดิมตั้งอยู่ใกล้ลำห้วยฮี คำว่า “ฮี” เป็นชื่อต้นไม้
 ชนิดหนึ่ง ใบอ่อนสามารถใช้ปรุงเป็นอาหารได้ ชาวไทยเรียกว่า “ผักฮี” มักขึ้นอยู่ตามลำห้วย
 ชาวบ้านจึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านห้วยฮี” โดยย้ายมาตั้งถิ่นฐานจากพื้นที่ใกล้เคียงเนื่องจาก
 ขาดแคลนน้ำมีผู้นำคนแรก คือ นายจันทพล ต่าหมื่อหลือ และเป็นหมู่บ้านที่เข้าร่วมเข้าสู่ระบบ
 มาตรฐานงานชุมชนในปี พ.ศ. 2554 โดยมีนายมาบือ กวางทุ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน ซึ่งเป็นผู้
 ที่ผ่านการรับรองตามระบบมาตรฐานงานชุมชนประเภทผู้นำชุมชนในปี พ.ศ. 2553 บ้านห้วยฮี
 สมัครเข้าร่วมการพัฒนาตนเองตามระบบมาตรฐานงานชุมชนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนในประเภท
 ชุมชน ประจำปี 2554 และอยู่ระหว่างการดำเนินงานพัฒนาตามตัวชี้วัดการพัฒนาตนเองอย่าง
 ต่อเนื่อง หมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในเขตป่าเขาสูง รอบๆ บริเวณหมู่บ้านเป็นพื้นที่ป่าใช้สอย มีลำห้วยไหล
 ผ่าน เหมาะแก่การเพาะปลูกและอาศัยมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ

ประชากร บ้านห้วยฮี มีบ้านเรือนอยู่อาศัยจำนวน 35 ครัวเรือน จำนวน
 ประชากร 192 คน แยกเป็นชายจำนวน 98 คน หญิงจำนวน 94 คน ซึ่งประชากรที่อาศัยอยู่ใน
 บ้านห้วยฮี เป็นคนพื้นเมืองเชื้อสายปกากะญอพูดภาษาถิ่นประจำเผ่าตนเอง ในการ
 ติดต่อสื่อสาร มีการตั้งบ้านเรือนอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม

อาณาเขตและแผนที่ชุมชน

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ หมู่ที่ 4 บ้านห้วยน้ำแม่ฮ่องสอน ตำบลห้วยปูลิง
ทิศใต้	ติดต่อกับ หมู่ที่ 2 บ้านห้วยกุ่ม ตำบลห้วยปูลิง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ หมู่ที่ 8 หย่อมบ้านน้ำฮูหายใจ ตำบลห้วยปูลิง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ หมู่ที่ 3 บ้านหนองขาวกลาง ตำบลห้วยปูลิง

การคมนาคมการเดินทางเข้าสู่หมู่บ้านสามารถเดินทางผ่านถนนสายบ้านห้วยน้ำ
 สะกืด บ้านห้วยตอง ระยะทางจากตัวเมืองประมาณ 32 กิโลเมตร โดยรถยนต์ และรถจักรยานยนต์ได้
 แต่เส้นทางมีความยากลำบาก เป็นหลุม บ่อ ร่องลึก ในฤดูฝนจะยากมาก ต้องอาศัยการฟันฝ่าที่ลื้อ

เนื่องจากถนนลื่นและลาดชัน ในฤดูแล้งเป็นฝุ่นหนา ต้องใช้ความระมัดระวังในการเดินทางบางช่วงของฤดูฝนอาจต้องเดินทางโดยการเดินเท้า

การประกอบอาชีพประชากรส่วนใหญ่ของบ้านห้วยฮี มีการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม เช่น การทำนาขั้นบันได ปลูกข้าวไร่ ในระบบไร่หมุนเวียน ทำสวนกาแฟปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ และอาชีพหัตถกรรมจักสาน ทอผ้า ตีมีด ผลิตภัณฑ์ของชาวบ้านมีดังนี้ ข้าว ผ้าทอมือย้อมสีธรรมชาติ ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ รายได้เฉลี่ยครัวเรือน 13,000 บาท ต่อคนต่อปี

แหล่งสาธารณูปโภคที่สำคัญในหมู่บ้านประปาภูเขา ซึ่งทุกคนในครัวเรือนสามารถใช้น้ำประปาภูเขาได้ทุกคนโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย บ้านห้วยฮีมีไฟฟ้าใช้ไม่ครบทุกครัวเรือน

โรงเรียน ศูนย์สาธารณสุขมูลฐาน โบสถ์ และศูนย์การเรียนรู้ชุมชน 1 แห่ง

ศาสนา ชุมชนบ้านห้วยฮีส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์และมีการนับถือผีบ้าง

กลุ่มองค์กร ที่สำคัญในหมู่บ้าน ได้แก่ กองทุน โครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน กองทุนแม่ของแผ่นดิน กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มเลี้ยงวัวพื้นบ้าน กลุ่มท่องเที่ยว และกลุ่มออมทรัพย์ พัฒนาดอยปู่ย กลุ่มสตรีทอผ้า กลุ่มเลี้ยงไก่พื้นเมือง กลุ่มเลี้ยงสุกร กลุ่มเลี้ยงเป็ด กลุ่มเลี้ยงปลา นิล ปลาตุ๊ก กองทุนธนาคารข้าว กลุ่มตีมีด กลุ่มเพาะเห็ดหอม

โครงการ/กิจกรรม การพัฒนาในรอบปีที่ผ่านมา โครงการปลูกพืชผักสวนครัว ปลอดภัยไร้สารพิษ โครงการครัวเรือนปลอดภัยจากยาสูบ โครงการผลิตปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ กิจกรรม การลงแขกเกี่ยวข้าว ปลูกข้าวโครงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โครงการเลี้ยงโคพันธุ์พื้นเมืองแบบปล่อย กลุ่มทอผ้า โครงการจักสานไม้ไผ่ โครงการทำปุ๋ยหมัก โครงการออมทรัพย์ โครงการกองทุนหมู่บ้าน โครงการกองทุน กข.คจ โครงการจักสานไม้ไผ่ การทอผ้า โครงการตีมีด โครงการเลี้ยงหมูพื้นเมือง เลี้ยงไก่พื้นเมือง เลี้ยงเป็ดเทศ เลี้ยงปลาตุ๊ก ปลานิล โครงการทำจุลินทรีย์จากหน่อกล้วยโครงการปลูกป่า ปลูกต้นไม้ยืนต้นตามที่สาธารณะ โครงการจัดตั้งธนาคารขยะ การรณรงค์ลดการใช้ถุงพลาสติก โครงการจัดทำฝายกักเก็บน้ำ โครงการส่งเสริมและพัฒนาศาสนาประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญ ในหมู่บ้าน การแต่งกาย การทอผ้า ตีมีด เป่าเขาควาย พิธีกรรมทางศาสนาคริสต์

1.2.4.2 ผลการวิเคราะห์จากการสังเกตชุมชนบ้านห้วยฮี

ด้านสภาพแวดล้อมชุมชนบ้านห้วยฮีมีการรักษาสิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรที่มีในชุมชนอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน โดยการใช้วัสดุขี้เถ้าที่มืออยู่รอบๆ ชุมชน นำมาประยุกต์ดัดแปลงเพื่อเป็นอาชีพให้กับชุมชน เช่น การชะลอการไหลของดินจึงทำนาแบบขั้นบันได การทำไร่หมุนเวียน การเลี้ยงสัตว์แบบปล่อยตามทุ่งหญ้า เป็นอาชีพหลัก การใช้ปุ๋ยจากมูลสัตว์มาช่วยในการปรับปรุงดิน และบำรุงดิน โดยผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นหมอดินอาสาได้ให้ความรู้ และเป็นผู้ดำเนินงานหมู่บ้าน

โฮมสเตย์ ทุกหลังคาเรือน ซึ่งแต่ละปีมีจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และต่างประเทศ เดินทางมาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ชุมชนบ้านห้วยฮี้มีการปลูกต้นไม้ในชุมชน เพื่อให้เป็นชุมชนที่น่าอยู่ มีการปลูกป่าทดแทนและปลูกตามลำน้ำ ลำห้วยในชุมชนเอง เพื่อให้เกิดความร่มรื่นและทุกคนในชุมชนจะร่วมกันปลูกต้นไม้ทั้งในที่สาธารณะของชุมชน บริเวณบ้านของตนเอง ในที่ไร่ ที่นา ของตนเองอีกด้วยชุมชนบ้านห้วยฮี้นับได้ว่าเป็นชุมชนที่มีความเอื้ออารีต่อกันโดยมีการดูแลช่วยเหลือ ผู้ที่ลำบาก ยากจนและครอบครัวที่ประสบปัญหาขาดแคลนอาหาร เสื้อผ้าและสิ่งของเครื่องใช้จำเป็น โดยการจัดสวัสดิการจากกองทุนต่างๆ เป็นการช่วยเหลือให้กับคนที่ประสบปัญหาเหล่านี้

การพัฒนาของชุมชนบ้านห้วยฮี้ชุมชน ได้มีการวิเคราะห์ศักยภาพของตนเอง และสมาชิกในชุมชนรวมถึงการวิเคราะห์ทรัพยากรที่มีในชุมชนว่า สามารถนำมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างไรกับชุมชนได้ โดยไม่เป็นการทำลายสภาพแวดล้อมของชุมชน สามารถอยู่กับป่าได้อย่างมีความสุข มีความพอดีไม่เบียดเบียนทรัพยากรและสภาพแวดล้อมมากเกินไป นอกจากนี้ชุมชนบ้านห้วยฮี้ยังได้วิเคราะห์ถึงสภาพเศรษฐกิจและสังคมของตนเองทำให้ชุมชนได้รู้และเข้าใจถึงความสามารถ ศักยภาพของตนเองได้เป็นอย่างดี จากนั้นจึงนำผลการวิเคราะห์เหล่านี้ มาจัดทำแผนเพื่อพัฒนาชุมชน โดยให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผน การตัดสินใจ อย่างมีเหตุผล โดยใช้ปัจจัย ปัญหา อุปสรรค ความพร้อมและความต้องการของชุมชนมาจัดทำแผนชุมชน ซึ่งแผนชุมชนสามารถส่งเสริมให้ทุกครอบครัวบ้านห้วยฮี้สามารถพึ่งตนเองได้รู้จักการใช้จ่ายอย่างประหยัด อุดหนุน มีความรัก ความสามัคคีและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน มีการรวมกลุ่มกิจกรรมกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มเช่น กลุ่มตีมืด กลุ่มทอผ้า กลุ่มออมทรัพย์ ธนาคารข้าว การทำจุลินทรีย์จากกล้วย การศึกษาความรู้เพิ่มเติมจากการศึกษาดูงานจากแหล่งเรียนรู้ภายนอก และจากสื่อต่างๆ เช่น ป้ายประกาศ แผ่นพับจากการประชาสัมพันธ์ของทางราชการและวิทยุ เป็นต้น ชุมชนบ้านห้วยฮี้มีการรณรงค์ให้ทุกคนหันมาใช้ปุ๋ยจากธรรมชาติในการทำเกษตรกรรม เพื่อเป็นการลดรายจ่ายในครอบครัว

ชุมชนบ้านห้วยฮี้มีการส่งเสริมการปลูกป่า ปลูกไม้ยืนต้นในวันสำคัญต่าง ๆ ในชุมชน ป่าชุมชน บ้านของตนเอง ป่าต้นน้ำ เขตป่าอนุรักษ์ของชุมชน มีการจัดตั้งธนาคารขยะ และการรณรงค์ลดการใช้ถุงพลาสติกและมีแผนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชน นอกจากนี้ยังมีการทำฝายเก็บกักน้ำไว้ในการเกษตรและใช้บริโภคในฤดูแล้งรวมถึงการกั้นฝาย เพื่อสร้างแหล่งอาหารตามธรรมชาติให้กับชุมชน ได้แก่ กุ้ง หอย ปู ปลา กบ และเขียด และมีการปลูกต้นไม้ เพื่อใช้เป็นแหล่งอาหารของชุมชน มีการแบ่งหน้าที่เพื่อดูแลรักษาลำธารหรือลำห้วยให้สามารถใช้น้ำเพื่อ

การเกษตรได้ตลอดเวลา ชุมชนบ้านห้วยฮี้ยังมีการจัดทำประปาภูเขา มีการจัดทำเหมืองฝาย ปลูกต้นไม้บนแหล่งต้นน้ำ และกระตุ้นให้เยาวชนของชุมชนสนใจที่จะไปศึกษาดูงานในพื้นที่อื่น เพื่อนำกลับมาประยุกต์ใช้ต่อไป

ด้วยลักษณะภูมิประเทศ สภาพอากาศ อุดมสมบูรณ์ เหมาะสมและความถนัดของคนในชุมชนเนื่องจากการมีกิจกรรมการใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ ในการประกอบอาชีพ ทำให้ดินดี อุดมสมบูรณ์ประกอบกับความสามารถและภูมิปัญญาของคนในชุมชน ทำให้มีอาชีพหลากหลาย นอกเหนือจากอาชีพหลัก คือ การปลูกข้าวไร่หมุนเวียนแล้วยังมีอาชีพหลากหลาย นอกเหนือจากอาชีพหลักคือ การปลูกข้าวไร่หมุนเวียนแล้ว ยังมีอาชีพเสริมเพื่อสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับชุมชน เช่น อาชีพจักสาน การท่องเที่ยว การเลี้ยงสัตว์ ซึ่งเป็นตัวชี้วัดให้กับชุมชนมีอาชีพทำอย่างต่อเนื่องเพื่อป้องกันการลดการอพยพไปทำงานนอกชุมชน คนในชุมชนมีการช่วยเหลือกันในเรื่องการให้สวัสดิการจากกลุ่มออมทรัพย์ การให้กู้ยืมข้าวเปลือกสำหรับสำหรับบริโภค การช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาในชุมชนอื่นๆ

ชุมชนบ้านห้วยฮี้มีการผลิตสินค้าและผลิตภัณฑ์หลากหลายรูปแบบ เพื่อใช้เป็นอาชีพเสริมให้กับชุมชน ซึ่งทำให้ชุมชนมีรายได้จากการขายให้กับนักท่องเที่ยวบ้าง อีกทั้งยังเป็น การส่งเสริมความสามัคคีในชุมชนได้เป็นอย่างดี ชุมชนบ้านห้วยฮี้จึงมีรายได้ตลอดปีซึ่งพอเพียงสำหรับการใช้จ่ายในครัวเรือน อีกทั้งชุมชนยังเปิดกว้างให้หน่วยงานทางการศึกษาเข้ามาศึกษาวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ภายในชุมชน สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การสร้าง ส่งเสริม เด็กเยาวชนและสมาชิกในชุมชนให้มีศักยภาพในการเป็นผู้นำชุมชน เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน สมาชิกสภาตำบลและหัวหน้าในกลุ่มองค์กรต่างๆ ทั้งในชุมชนและนอกชุมชน ผู้นำในชุมชนของชุมชนบ้านห้วยฮี้ยังได้ผ่านการอบรมสมาร์ทลีดเดอร์ของกรมการพัฒนาชุมชนอีกด้วย

ด้านวิถีชีวิตสิ่งที่เป็นจุดเด่นของชุมชนในการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงของชุมชนบ้านห้วยฮี้ หมู่ที่ 8 ตำบลห้วยปูลิง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีการดำเนินงานตามแนวทางพอเพียงมาโดยตลอด โดยใช้วิธีการประชาสัมพันธ์ให้กับคนในชุมชนโดยทางเสียงตามสายของชุมชน มีการสอดแทรกความรู้และชี้แจงเรื่องต่างๆ ในการประชุมและมีการจัดเวทีประชาคมของชุมชน ทุกครั้ง ชุมชนบ้านห้วยฮี้ยังเป็นชุมชนหลักในโครงการตามรอยพ่อและแม่ของแผ่นดินของพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองอีกด้วย และนอกจากนี้ชุมชนยังมีกลุ่มกิจกรรมหลากหลายกลุ่มที่ดำเนินตามความพอเพียงชุมชนบ้านห้วยฮี้ทุกครัวเรือนมีการปลูกพืชเพื่อใช้ในการบริโภคในครอบครัวของตนเอง เป็นการปลูกผักโดยไม่ใช้สารเคมีแต่ใช้ปุ๋ยมูลสัตว์หรือปุ๋ยที่ทำเองในชุมชน ทั้งนี้เพื่อเป็นการลดรายจ่ายของครอบครัว พืชผักที่นิยมปลูกในชุมชน ได้แก่ ขิง ข่า ตะไคร้ พริก

ผักกาด ต้นหอม ผักชี และผักอื่นๆ ที่ครอบครัวของตนเองชื่นชอบและปลูกตามความเหมาะสมของพื้นที่ครัวเรือนรวมทั้งอาหารแหล่งธรรมชาติใกล้หมู่บ้าน ซึ่งทำให้มีการลดรายจ่ายของครอบครัว เดือนละประมาณ 1,000 ถึง 1,500 บาท ต่อครัวเรือน ชุมชนบ้านห้วยฮี้เป็นชุมชนปลอดจากยาเสพติด ไม่มีการเล่นการพนันหรืออบายมุขอื่น และนอกจากนี้ยังมีกฎระเบียบที่ตกลงร่วมกันของทุกคนในชุมชน อาทิ การห้ามดื่มสุรา การห้ามนำยาเสพติดเข้ามาในชุมชน การลักขโมย นอกจากนี้ผู้นำหมู่บ้านรณรงค์ให้แต่ครอบครัว ผลิตปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด เพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิต และเป็นการรักษาไม่ให้ดินเสื่อม สภาพเร็วเกินไปทำให้ดินยังคงมีคุณภาพอยู่เสมอ ทำให้แต่ครัวเรือนสามารถลดรายจ่ายเพื่อซื้อปุ๋ยเคมีในแต่ละปีประมาณ 3,000 ถึง 5,000 บาท ภายในชุมชนจะมีการลงแขกกันในการปลูกข้าวไร่ ดำนาและเกี่ยวข้าว เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการจ้างแรงงาน โดยในปีหนึ่งๆ สามารถลดรายจ่ายในการจ้างแรงงานประมาณ 2,000 ถึง 3,000 บาท ชุมชนบ้านห้วยฮี้ส่งเสริมให้แต่ละครอบครัวประกอบอาชีพเสริม เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัวของตนเองหลังจากการเก็บเกี่ยวพืชไร่ของตนเองหรือหลังจากการทำเกษตรกรรมแล้วได้แก่ ส่งเสริมให้ครอบครัวจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ แบบโฮมสเตย์ การจักสานผลิตภัณฑ์ต่างๆ จากไม้ ส่งเสริมการเลี้ยงโค กระบือ พันธุ์พื้นเมือง เป็นการเลี้ยงแบบปล่อยทุ่ง การส่งเสริมการทอผ้า ชุมชนบ้านห้วยฮี้สามารถใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับตนเองได้เป็นอย่างดี ซึ่งเทคโนโลยีเหล่านี้ช่วยลดรายจ่ายได้จำนวนมากจากการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม เช่น การทำปุ๋ยพืชสด การทำปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยมูลสัตว์ ไว้ใช้เองในครอบครัวตนเอง ชุมชนบ้านห้วยฮี้ นับได้ว่ามีโครงการออมทรัพย์ โดยชุมชนส่งเสริมให้แต่ละครอบครัวออมเงินเพื่อนำไปใช้จ่ายเมื่อยามจำเป็น และนอกจากนี้ยังเป็นแหล่งเงินทุนที่สามารถนำไปหมุนเวียนในชุมชนผ่านกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสัจจะ เป็นต้น ซึ่งถือเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ครอบครัวของชุมชนบ้านห้วยฮี้เป็นอย่างดี เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มมัดคุเทศก์นำเที่ยวในชุมชน กองทุนหมู่บ้านห้วยฮี้ และกองทุนแก้ไขปัญหาความยากจน เป็นต้น ชุมชนบ้านห้วยฮี้ได้มีการจัดทำบัญชีสำหรับครัวเรือนส่งเสริมให้แต่ละครอบครัวจัดทำบัญชีรับรายจ่าย โดยใช้งบ ประมาณ จากกองทุนหมู่บ้านและการสนับสนุนสมุดมือบันทึกการจัดทำบัญชีจากสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอนโดยแจกให้ทุกครอบครัวและหลังการประชุมชี้แจง ผู้นำชุมชนและทุกคนจะให้ความสนใจร่วมกันถึงประโยชน์ของการจัดทำบัญชีรับรายจ่ายและเพื่อให้รู้ถึงการใช้จ่ายของครัวเรือนในแต่ละเดือน ซึ่งแต่ละครอบครัวสามารถนำมาใช้ในการวางแผนการใช้จ่ายเงินของตนเองที่เหมาะสมต่อไปชุมชนบ้านห้วยฮี้ร่วมกับกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนเชื่อมโยงกับเครือข่ายผู้นำชุมชนอื่น และสมาชิกร่วมกันส่งเสริมให้มีการออมเงินด้วยการ

จัดกลุ่มออมทรัพย์ต่างๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์มัคคุเทศก์ท่องเที่ยว กลุ่มออมทรัพย์สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ครัวเรือน เป้าหมายกองทุนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน เป็นต้น

ด้านประเพณีและวัฒนธรรมชุมชนบ้านห้วยฮี้มีศูนย์เรียนรู้ที่อยู่ภายในบริเวณบ้านผู้ใหญ่บ้านและพื้นที่บ้านนายโยธิน ไพรประเสริฐยิ่ง สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยปูลิง เป็นศูนย์การเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชนยังสามารถเข้าไปศึกษากิจกรรมพอเพียงได้ ทุกครัวเรือนนอกจากนี้ชุมชนบ้านห้วยฮี้ยังมีการสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมและใช้ภูมิปัญญาของชาวกระเหรี่ยงหรือปกากะญอ ชุมชนบ้านห้วยฮี้ได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาส่งเสริมการทำกิจกรรมของกลุ่มหลากหลายด้าน เช่น ด้านการจักสานผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ การทอผ้าขนเฝ่า การตีมีด เพื่อใช้ในการเกษตรกรรมและใช้ในครอบครัว และการนำมูลสัตว์หรือเศษวัสดุ เศษพืช เศษไม้ มาทำเป็นปุ๋ยหมักเพื่อลดต้นทุนในการใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อเกษตรกรรม นอกจากนี้ยังมีการใช้ยาสมุนไพรในการรักษาโรคและมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับเยาวชนต่อไป ชุมชนบ้านห้วยฮี้มีการเรียนรู้แบบพอเพียงในชีวิตประจำวัน ซึ่งการเรียนรู้ของทุกครอบครัวในชุมชนบ้านห้วยฮี้เกิดจากประชาคมของชุมชนการใช้เสียงตามสาย การเรียนรู้จากศูนย์เรียนรู้ของหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมให้ทุกครอบครัวในชุมชนได้ใช้ชีวิตแบบพอเพียงโดยไปศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง จากการสนับสนุนพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองและองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยปูลิงมีการดำเนินงานตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของบ้านห้วยฮี้ เป็นการส่งเสริมให้มีการดำเนินชีวิตแบบทางสายกลางมีความพอเพียง โดยยึดหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี จึงนำไปสู่การมีชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมสมดุล มั่นคง ยั่งยืนที่สุดในที่สุดโดยมีการดำเนินกิจกรรมในด้านต่างๆ ซึ่งเป็นการใช้ชีวิตแบบพอเพียงในชุมชน

ชุมชนบ้านห้วยฮี้เป็นชุมชนมีความเป็นอยู่กันแบบเครือญาติอาศัยซึ่งกันและกันช่วยเหลือเอื้อเฟื้อกันทั้งชุมชน การที่ชุมชนบ้านห้วยฮี้เป็นชุมชนที่มีประเพณีและวัฒนธรรมและความเชื่อที่ว่าป่าไม้คือชีวิตของชุมชน ดังนั้นชุมชนจึงต้องอยู่กับป่าได้โดยไม่ทำลายป่าไม้ การทำอาชีพของชุมชนบ้านห้วยฮี้ด้านเกษตรกรรมจึงมีการทำไร่แบบหมุนเวียน การปลูกข้าว การทำไร่อย่างพอดีพอเพียง เพื่อบริโภคภายในครอบครัวและชุมชน นอกจากนี้ชุมชนบ้านห้วยฮี้ยังมีการรวมกลุ่มกันเพื่อผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคภายในชุมชนเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น กลุ่มทอผ้า กลุ่มตีมีด กลุ่มเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ชุมชนบ้านห้วยฮี้สามารถรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชาวบ้านรวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เป็นอย่างดีจากการสังเกตของชุมชนบ้านห้วยฮี้พบว่าชุมชนมีแผนพัฒนาชุมชนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 เป็นต้นมา โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมือง สำนักงานเกษตรตำบลห้วยปูลิง สำนักงาน

การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลห้วยปูลิง รวมถึงองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยปูลิง โดยให้ความรู้ในการเขียนแผนพัฒนาชุมชน วิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค โดยทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผน

ชุมชนบ้านห้วยฮีเป็นชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้เป็นอย่างดี โดยทุกคนครัวเรือนมีการปลูกผักเพื่อบริโภคภายในครอบครัว ผักไร้สาร การเลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา เลี้ยงสุกร ไร่บริโภคในแต่ละครอบครัว และเมื่อเหลือจากการบริโภคในครอบครัวแล้วก็จะแบ่งปันให้เพื่อนบ้านหรือแปรรูปอาหารเพื่อไว้บริโภคต่อไป เช่น การดอง การตากแห้ง การย่าง เป็นต้น ทำให้ทุกครอบครัวสามารถพึ่งตนเองได้เป็นอย่างดี นับเป็นครอบครัวและชุมชนหนึ่งที่เข้มแข็งในตำบลห้วยปูลิง และอำเภอเมือง ชุมชนบ้านห้วยฮียังมีการเลี้ยงวัว การเลี้ยงควาย ซึ่งชุมชนนิยมเลี้ยงแทบทุกครัวเรือน จึงทำให้มีมูลวัว ควาย จำนวนมาก ชุมชนบ้านห้วยฮีมีแนวคิดที่จะนำมูลเหล่านั้นมาทำแก๊สหุงต้มชีวภาพเพื่อเป็นการลดรายจ่ายของครอบครัวได้ในอนาคต

ชุมชนบ้านห้วยฮีมีการสำรวจและเก็บข้อมูลทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้นำชุมชนส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนได้เรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาที่มีอยู่ และเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีการบันทึกไว้เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาชุมชนต่อไปนอกจากนี้ยังมีการติดตามและมีการประเมินผลอีกด้วย

ชุมชนบ้านห้วยฮีมีกิจกรรมส่งเสริมครอบครัวให้เกิดความอบอุ่น การส่งเสริม และให้ความสำคัญกับเยาวชน ผู้สูงอายุ ผู้พิการรวมทั้งผู้ด้อยโอกาส และเนื่องจากชุมชนมีอาชีพเสริม คือ การทอผ้า การตีมีด การปลูกผักเป็นต้นทุกคนในครอบครัวจึงไม่ได้ออกไปทำงานนอกชุมชน ทำให้อยู่พร้อมหน้ากัน ทำงานร่วมกัน ส่งผลให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวอบอุ่น รักใคร่กัน ซึ่งเป็นแบบอย่างที่ดีกับชุมชนอื่น

1.2.4.3 ผลการวิเคราะห์ชุมชนจากการลงพื้นที่ชุมชนบ้านห้วยฮี

จากการลงพื้นที่วิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยพบว่า โครงการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงของชุมชนบ้านห้วยฮี ได้แก่ โครงการกองทุนธนาคารข้าว

หมู่บ้านห้วยฮี เป็นหมู่บ้านที่มีการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย ชีวิตแบบชนบท ไม่มีการแก่งแย่งแข่งขัน บรรยากาศในยามเช้า บ้านใกล้เรือนเคียงกันมักจะไปมาหาสู่ พูดคุยกัน ใครทำอาหารอะไร ก็มักจะไม่ลืมที่จะต้องคอยแบ่งปันเพื่อนบ้านอยู่เป็นประจำ ความเป็นอยู่ของแต่ละครอบครัว จะแตกต่างกันเนื่องจากสมาชิกของครอบครัว เพราะบางครอบครัวจะมีลูกมากสาเหตุก็เกิดมาจากการไม่มีความรู้ในเรื่องการคุมกำเนิด ครอบครัวดังกล่าวก็จะได้รับผลกระทบใน

เรื่องข้าวปลาอาหารไม่เพียงพอต่อสมาชิก ทำให้เกิดปัญหาเรื่องทำมาหากิน เลี้ยงปากท้องของแต่ละคน บางครั้งข้าวก็ไม่พอกิน ต้องขอหยิบยืมเพื่อนบ้าน บางครั้งเพื่อนบ้านก็แบ่งปันให้ แต่เมื่อมีเหตุการณ์ซ้ำๆ บ่อยๆ หลายครอบครัวมากขึ้น ทำให้คนในหมู่บ้านเริ่มได้รับผลกระทบ เมื่อมีการประชุมหมู่บ้าน ชาวชุมชนบ้านห้วยฮี้ ก็ได้กล่าวถึงปัญหา และมีการเสนอความคิดของแต่ละคน เพื่อจะช่วยเหลือครอบครัวที่มีปัญหาในการเลี้ยงชีพภายในครอบครัว และด้วยชุมชนห้วยฮี้จะมีลักษณะเด่นเกี่ยวกับด้านเกษตรกรรม อาชีพที่นิยมมากที่สุด ได้แก่ การปลูกข้าว เพราะมีความเชื่อว่า “การปลูกข้าว เราไม่ต้องอดตาย เพราะมีข้าวไว้กินเอง ไม่มีเงินก็อยู่ได้ ขอให้ข้าวกิน ก็พอ” เมื่อทุกคนมีความเห็นเหมือนกัน จึงตกลงกันสร้างยุ้งข้าวไว้กลางหมู่บ้าน โดยมีผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้นำคอยดูแล รวมถึงคนในหมู่บ้านช่วยกันดูแล เมื่อยามเก็บเกี่ยวผลผลิต “ข้าว” ก็จะนำมาแบ่งรวมกันไว้ภายในยุ้งข้าวประจำหมู่บ้าน เมื่อในยามที่ครอบครัวไหนไม่มีข้าวกิน ข้าวไม่พอที่จะกิน ก็สามารถมาหยิบยืมเอาไปกินได้ แต่ต้องนำมาใช้ในภายหลังเมื่อเก็บเกี่ยวข้าวในฤดูต่อไป ชาวบ้านได้เกิดการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา จนกระทั่งได้มีโครงการกองทุนธนาคารข้าวจากทางภาครัฐเข้ามาในหมู่บ้าน เพื่อสำรวจและสนับสนุนโครงการที่ชาวบ้านได้ทำอยู่ก่อนแล้ว แต่จะเข้ามาช่วยในด้านความรู้ ให้เมล็ดพันธุ์ข้าว การดำเนินการจัดตั้ง และการดำเนินโครงการ แนะนำแนวทางที่เป็นรูปธรรมมากขึ้นซึ่งภาครัฐได้จัดส่งเสริมการเรียนรู้สู่ชุมชน และได้นำความรู้ที่ได้รับมาพัฒนาชุมชน ได้ดำเนินการตามพระราชดำริของในหลวง “เศรษฐกิจพอเพียง” โดยชาวบ้านทุกหลังคาเรือน มีการเรียนรู้ร่วมกัน

โครงการกองทุนธนาคารข้าวจึงเป็นโครงการที่ได้รับความร่วมมือร่วมใจของหมู่บ้านห้วยฮี้ ที่มองเห็นถึงความสำคัญ โดยได้ดำเนินการตามพระราชดำริของในหลวง “เศรษฐกิจพอเพียง” ทั้งนี้ชาวบ้านทุกหลังคาเรือนเรียนรู้ร่วมกัน โดยก่อนที่จะก่อตั้งโครงการนี้ขึ้นมา ผู้ใหญ่บ้าน และชาวบ้านจะมีการปรึกษาหารือ ประชุม ร่วมกันวางแผน จัดตั้งคณะกรรมการแบ่งหน้าที่กัน ในการดำเนินโครงการ โดยได้ข้อสรุปกันว่าทุกหลังคาเรือนที่ทำนา เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวให้เอาข้าวเปลือกที่เกี่ยวข้องแล้วมาหลังคาละหนึ่งถัง จึงอาจกล่าวได้ว่าโครงการกองทุนธนาคารข้าวทำให้ชาวบ้านในหมู่บ้านมีข้าวกินตลอดทั้งปี โดยไม่เดือดร้อน หรือออกไปหารายได้เพื่อนำเงินมาซื้อข้าวกิน หากใครในหมู่บ้านไม่มีข้าวกิน ก็สามารถหยิบยืมจากกองทุนธนาคารข้าวได้ ในราคาที่ถูกลงกว่าท้องตลาดหรือ เมื่อมีข้าวก็นำมาใช้คืน โดยไม่ต้องเสียดอกเบี้ยแต่อย่างใด ถือเป็นความช่วยเหลือเกื้อกูลคนในหมู่บ้าน จึงทำให้หมู่บ้านเกิดความพอเพียง

วัตถุประสงค์ของโครงการกองทุนธนาคารข้าว คือไม่ต้องขอให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อน และทุกคนมีข้าวกินกันตลอดทั้งปี เพราะข้าวเป็นปัจจัยหลักในการดำรงชีวิตของ

ชาวบ้าน และชาวบ้านก็ได้มีส่วนร่วมในการดูแลซึ่งกันและกัน เอื้อเพื่อแบ่งปันกัน โดยไม่มีใครหวังกำไร จากโครงการกองทุนธนาคารข้าว ดังนั้นกองทุนธนาคารข้าวจึงร่วมกันสะสมให้ไว้เพื่อพอกินเท่านั้น

ชาวบ้านห้วยฮี้ ต่างมีความรู้สึกที่ตรงกันคือ ไม่อยากลำบาก เมื่อไม่มีข้าวไว้กิน ก็ไม่อยากออกไปหางานทำต่างถิ่น เพื่อนำเงินมาไว้ซื้อข้าว หรือทำให้ครอบครัวต้องห่างเหิน และไม่ได้รับการดูแลซึ่งกันและกัน เช่น พ่อ แม่ ต้องอยู่ดูแลลูก ใช้ชีวิตประจำวันด้วยกัน มีกิจกรรมร่วมกัน ทำให้ครอบครัวอยู่อย่างมีความสุข เป็นต้น โครงการกองทุนธนาคารข้าวทำให้ชาวบ้านไม่มีความต้องการที่จะเดินทางออกนอกหมู่บ้านเพื่อหาเงิน นำมาซื้อข้าวกิน ทำให้ภายในครอบครัวและหมู่บ้าน เกิดความรักความสามัคคีกัน ปัญหาต่างๆ ย่อมไม่มี เช่น ขโมย การลักทรัพย์ ยาเสพติด เป็นต้น

โครงการกองทุนธนาคารข้าวเกิดจากการเรียนรู้ของชาวบ้าน เริ่มจากเมื่อมีชาวบ้านบางรายที่ไม่มีข้าวกินบ้าง บางรายไม่ได้ทำนาบ้าง และทิ้งลูกหลานอยู่กับ ตา ยาย บ้าง และออกหาทำงานต่างถิ่น เพื่อหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว แต่ชาวบ้านก็ได้สังเกตและเรียนรู้ว่าการทำแบบนี้ไม่ได้สนองต่อความต้องการที่แท้จริง เพราะออกไปทำงานนอกบ้านเท่าไรก็ไม่พอค่าใช้จ่าย ดังนั้นเมื่อเห็นถึงปัญหา ผู้นำหมู่บ้าน (ผู้ใหญ่บ้าน) จึงมีการปรึกษาหารือกัน สามารถถ่ายทอดความรู้สู่บุตรหลานได้เป็นอย่างดี เมื่อมีพ่อแม่ ปฏิบัติเป็นตัวอย่างและบุตรหลาน มีส่วนร่วมเรียนรู้ หากมีกิจกรรมต่างๆ พ่อ แม่ ก็จะนำบุตรหลานเข้าร่วมกิจกรรมด้วย โดยผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำและสมาชิกชุมชน ในวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2556

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า “แต่ก่อนนานมา พวกเราก็ไม่รู้เหมือนกัน ว่าลักษณะที่เราได้ถือปฏิบัติกันมา มันเรียกว่าเศรษฐกิจพอเพียงหรือเปล่าแต่ที่เราทำกัน เราอยู่ร่วมกันภายในหมู่บ้าน ทุกหลังคาเรือน ทุกครอบครัว ก็เปรียบเสมือนญาติพี่น้องกันทั้งนั้นเพราะเริ่มแรกชุมชนของเราก็มีไม่กี่หลังคาเรือน แต่เมื่อเวลาผ่านไปชุมชนของเราเริ่มมีประชากรเพิ่มมากขึ้น ก็เนื่องจากคนในหมู่บ้านเกิดความชอบพอกัน แล้วก็แต่งงานกัน และสร้างครอบครัวใหม่ มีลูก มีหลาน สืบต่อกันมาเรื่อยๆ แต่เราก็ไม่ได้ย้ายถิ่นฐานไปที่อื่น คนในชุมชนถึงแม้จะอยู่ห่างไกลตัวเมือง แต่เราก็อาศัยอยู่แบบของเราในหมู่บ้าน แต่ละครอบครัวก็จะมีปลูกผัก ผลไม้ ตามธรรมชาติ ไม่ได้ดูแลอะไรมาก ทุกคนก็จะเกิดการเรียนรู้เอง เช่น นำขี้หมู ขี้ไก่ ขี้เป็ด ขี้วัว ขี้ควาย นำไปเป็นปุ๋ยใส่พืชผัก ผลไม้ ที่ปลูกไว้ ผลปรากฏว่า ทำให้พืชผัก ผลไม้ เจริญเติบโต และได้ผลดี จึงทำต่อๆ กันมา ส่วนการเลี้ยงหมู เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ เลี้ยงวัว เลี้ยงควาย ก็ปล่อยแบบตามธรรมชาติ ปล่อยให้สัตว์หากินเอง เช่น วัว ควาย ก็ปล่อยให้กินหญ้าบริเวณบ้าน และใกล้เคียงตามป่า เมื่อถึงเวลา วัว

ควาย ก็จะมาที่บ้านเอง แรกๆ เราก็พามันไปหาอาหารก่อน เหมือนเป็นการนำทาง เมื่อวัว ควาย มันเรียนรู้หากินอาหารเอง มันก็จะออกไปหาอาหาร และกลับมาเองได้ ส่วนหมู ถ้าเราอยากให้มันอ้วนพลี เราก็จะนำต้นกล้วยที่เราปลูกไว้ นำมาหั่นเป็นชิ้นๆ แล้วต้มผสมน้ำ กับรำข้าว (แกลบ) หรือ ข้าวที่เหลือจากการเก็บเกี่ยว ซึ่งเมื่อในยามฤดูเก็บเกี่ยวข้าว มักจะมีข้าวที่ไม่สามารถเกี่ยวหมด หรือ ตกหล่นในไร่ข้าว ก็นำมาเป็นอาหารสัตว์ ส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งคือ รำข้าว หรือ แกลบ ที่ได้จากการขัดสีข้าวที่จะนำมาหุงหรือหนึ่ง กิน จะมีเศษข้าวที่มีประโยชน์ สามารถนำมาเป็นอาหารสัตว์ได้ด้วย ซึ่งสิ่งที่หมู่บ้านเราทำอยู่ส่วนแล้วเกิดจากความรู้อันของแต่ละคนในหมู่บ้าน อาจจะลองผิด ลองถูกกันบ้าง แต่เนื่องจากหมู่บ้านของเรามีการพูดคุย พบปะ ไปมาหาสู่กันอยู่ตลอดเวลา ก็จะมีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน อยู่เรื่อยๆ“

เนื่องจากหมู่บ้านห้วยฮี้เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ห่างไกลจากตัวเมือง เส้นทางสัญจรเข้าหมู่บ้านไม่ค่อยสะดวก รวมทั้งไม่มียานพาหนะที่ใช้ในการเดินทางแต่ก็ไม่ได้ได้รับความเดือดร้อน เพราะชาวบ้านไม่มีความจำเป็นในการหาเงินเลี้ยงชีพสักเท่าไร ทุกครอบครัวจึงมีวิถีชีวิตที่ค่อนข้างเรียบง่าย ความเจริญในด้านวัตถุยังเข้าไปไม่ถึงหมู่บ้านทำให้ชุมชนห้วยฮี้แต่ละครอบครัวเกิดการเรียนรู้ที่จะอยู่กับธรรมชาติ กับชุมชนแบบพึ่งพาอาศัยกันเหมือนญาติพี่น้อง ทำมาหากินโดยการปลูกข้าวไว้กินเอง มีการปลูกพืช ผัก ผลไม้ เช่น ขิง ข่า ตะไคร้ มะกรูด มะนาว พริก ตำลึง มะละกอ กระจับปี่ ฯลฯ และมีการ เลี้ยงสัตว์ เช่น หมู เป็ด ไก่ วัว ควาย เป็นต้น โดยเลี้ยงไว้บริเวณบ้าน เพื่อไว้เป็นอาหาร

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า “ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านห้วยฮี้ ถือปฏิบัติตามรุ่น ปู่ ย่า ตา ยาย ตามๆ กันมา ซึ่งบรรพบุรุษจะสอนในเรื่องการดำเนินชีวิต แบบเรียบง่าย โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับข้าวของ เงินทองแต่จะสอนให้รู้จักทำมาหากิน เช่น เมื่อเราอยากกินข้าว เราก็ต้องปลูกข้าวไว้กินเมื่ออยากกินไข่ กินไก่ เราก็เลี้ยงไก่ เราอยากกินผักเราก็ปลูกผักไว้กินอย่างนี้เป็นต้น ดังนั้นชาวบ้านห้วยฮี้จึงรู้จักความพอประมาณในการดำเนินชีวิต ในปัจจุบัน ไม่รู้สึกขาดอะไรและไม่มีความต้องการที่จะร่ำรวยเงินทองไปเพื่ออะไร”

ความเป็นอยู่แบบชุมชนบ้านห้วยฮี้ ถือว่าเป็นแบบอย่างที่ดี ในการดำเนินชีวิต เพราะทุกสิ่งทุกอย่าง ที่ชาวบ้านร่วมมือและถือปฏิบัติต่อๆ กันมา สามารถบ่งบอกถึงการมีเหตุผลในแต่ละสิ่งอย่างได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการทำเกษตรไร่ข้าว หรือเรียกอีกอย่างหนึ่ง คือการปลูกข้าวไร่ เนื่องจากหมู่บ้านห้วยฮี้ ตั้งอยู่บนที่ราบสูงหรือที่เรียกกันว่าดอย พื้นที่ดอยจะเป็นที่ดอนส่วนมาก ไม่มีระดับ จึงไม่สามารถไถปรับระดับเพื่อเตรียมดินได้ง่ายๆ เหมือนกับที่ดินในพื้นที่ราบ แต่ด้วยความคิดของชาวบ้านเอง จึงมีวิธีที่จะปลูกข้าวไร่แบบใหม่ โดยการหยอดเพื่อปลูกข้าวลงในหลุม

โดยในขั้นตอนแรกนั้นเจ้าของไร่จะทำการตัดหญ้าและตัดต้นไม้เล็กๆ ออกเสียก่อน จากนั้นทำ ความสะอาดพื้นที่ที่จะปลูกโดยใช้ไม้ปลายแหลมเจาะดินเป็นหลุมเล็กๆ ซึ่งมีระยะห่างกัน พอสมควร โดยจะต้องหยอดเมล็ดพันธุ์ 6-8 เมล็ดทันที แล้วให้ใช้เท้ากดดินปากหลุม เพื่อป้องกัน นกและแมลงมากินข้าว และเมื่อฝนตกลงมาเมล็ดได้รับความชื้นจากดิน ก็จะค่อยๆ งอก และ เจริญเติบโตเป็นต้นข้าวต่อไป เนื่องจากที่ดินเป็นที่ไร่ตอนไม่มีน้ำขังและไม่มีการชลประทาน การ ปลูกข้าวไร่จึงต้องอาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ดังนั้นการปลูกข้าวไร่จะต้องใช้พันธุ์ข้าวที่มี อายุสั้น โดยปลูกข้าวต้นฤดูฝน และเก็บเกี่ยวข้าวให้ได้ในปลายฤดูฝนและในการปลูกข้าวไร่ นั้น จะต้องหมั่นกำจัดวัชพืช เพราะว่าพื้นที่ดังกล่าวมักจะมีวัชพืชขึ้นปกคลุมได้เร็ว ส่วนในการเก็บ เกี่ยวสามารถเก็บเกี่ยวข้าวได้หลังข้าวออกดอกแล้วประมาณ 30-40 วัน ทั้งนี้ขึ้นกับสภาพอากาศ และสภาพแวดล้อมในขณะนั้น ชุมชนบ้านห้วยฮี้จะมีวิธีสังเกตข้าวว่ามีผลผลิตดี หรือไม่ดี ด้วย สภาพอากาศของฤดูนั้นๆ หากสภาพอากาศเย็น หรือดินมีความอุดมสมบูรณ์ ข้าวจะออกรวงช้า กว่าปกติ ทำให้ยืดอายุการเก็บเกี่ยวไปได้ หรืออาจสังเกตใบธงหากใบธงแห้งประมาณครึ่งหนึ่ง หรือสังเกตจากเมล็ดข้าวโค่นรวง หากเป็นแฉ่งแข็งก็สามารถเก็บเกี่ยวได้ ถ้าเก็บเกี่ยวช้าเมล็ดข้าว จะร่วง ส่วนเครื่องมือที่ใช้เก็บเกี่ยว คือ เคียว เช่นเดียวกับการเก็บเกี่ยวข้าวนาในพื้นที่ราบ หลังจาก ที่นวดข้าว ทำความสะอาดแล้ว เก็บไว้ในยุ้งฉาง ส่วนหนึ่งก็แบ่งนำมารวมกันในยุ้งฉางของหมู่บ้าน ซึ่งเปรียบเสมือนธนาคารข้าวของหมู่บ้าน เพื่อจะมีข้าวกินทั้งปี ไม่ให้เดือดร้อนและขาดแคลน

ชุมชนบ้านห้วยฮี้ได้ยึดถือปฏิบัติในเรื่องการดำรงชีวิตสืบต่อกันมา และได้เกิด การเรียนรู้จากรุ่นหนึ่งไปยังรุ่นหนึ่ง แม้ว่าปัจจุบันจะเกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมไป แต่สำหรับ หมู่บ้านห้วยฮี้แล้วแทบจะไม่ได้รับผลกระทบใดๆ เลย แม้ในยุคข้าวยากหมากแพง น้ำมันแพง ข้าว ราคาแพง และเกือบทุกอย่างก็แพงทั้งนั้น แต่หมู่บ้านห้วยฮี้ไม่เดือดร้อน เนื่องจากมีภูมิคุ้มกันที่ดี โดยการปลูกพืชหลากหลาย ปลูกผลไม้ เลี้ยง หมู เป็ด ไก่ วัว ควาย ซึ่งทำให้ชาวบ้านมีกิน มีใช้ ตลอดปี รวมทั้งมีการปลูกข้าวไร่ไว้กินภายในครอบครัวได้ตลอดปี และมีการตั้งยุ้งฉางไว้ประจำ หมู่บ้าน เพื่อนำมาใช้ในยามจำเป็นรวมทั้งชุมชนภายในหมู่บ้านห้วยฮี้ยังคงยึดถือเป็นแบบอย่างใน การทำไร่ร่นอย่างต่อเนื่องต่อไป

ชุมชนบ้านห้วยฮี้ จัดได้ว่าเป็นชุมชนที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นแบบอย่างในการ ดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากมีผู้นำชุมชนหรือผู้ใหญ่บ้านเป็นแกนนำซึ่ง เปรียบเสมือนเสาหลักของหมู่บ้าน การใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย บนที่ราบสูง ในสภาวะของคนใน ชุมชนที่มีการศึกษาค่อนข้างน้อย จึงจำเป็นต้องมีผู้นำชุมชน เพื่อช่วยเหลือชุมชน ทำให้ชุมชน มี ความรู้ มีอาชีพ มีแหล่งทำมาหากิน โดยปกติชาวบ้านก็จะมีความรู้ในอาชีพของตนอยู่แล้วทำมา

หากินตามปกติสุข แต่การวางแผน และร่วมมือกันปฏิบัติย่อมทำให้ชุมชนน่าอยู่ยิ่งขึ้น จากแหล่งความรู้ที่สามารถพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง และมีความรู้ในด้านต่างๆ เพิ่มขึ้น ในการใช้ชีวิตให้มีความสุขสมบูรณ์และยั่งยืน แหล่งความรู้ที่ชาวบ้านได้รับที่นำมาพัฒนาชุมชน ได้แก่ ความรู้จากผู้ใหญ่บ้าน จากการที่ทางภาครัฐได้จัดการส่งเสริมโครงการแต่ละโครงการของแต่ละหมู่บ้าน เพื่อความเป็นอยู่ของชาวบ้านให้ดียิ่งขึ้น โดยการเข้าร่วมประชุม ระดับ ตำบล อำเภอ และจังหวัด และจากการเยี่ยมชม ศึกษาดูงาน ตามโครงการต่างๆ ที่ทางภาครัฐ จัดขึ้นตามวาระ ทำให้ผู้ใหญ่บ้านได้รับความรู้ และสามารถนำไปถ่ายทอดให้ชาวบ้านได้รับรู้ทั่วกัน พร้อมกันนั้นยังนำไปสู่การประชุมระดับชุมชน ได้ร่วมแบ่งปันความรู้ ข่าวสาร และการระดมความคิดร่วมกันภายในชุมชน แหล่งความรู้ข่าวสารที่ชาวบ้านสามารถรับรู้ได้เอง ก็จะเป็นทางโทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์ รวมถึงความรู้จากบุตรหลานที่กำลังเรียน หรือศึกษา ในโรงเรียน และมหาวิทยาลัย บางบางส่วน แหล่งความรู้ต่างๆ ที่ชุมชนได้รับล้วนแต่เป็นประโยชน์ทั้งสิ้น

แม้กระทั่งความรู้ที่เกิดจากการเยี่ยมชมของพัฒนาชุมชนอำเภอเมือง แม่ฮ่องสอน องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยปูลิง สำนักงานการศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด ผู้คนที่มีความสนใจในวิถีชีวิตพอเพียงของหมู่บ้านห้วยฮี้ โดยเฉพาะ โครงการกองทุนธนาคารข้าว จัดได้ว่าเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้ดีมากทางหนึ่ง

ถึงแม้ว่าหมู่บ้านห้วยฮี้จะอยู่ห่างไกลจากในเมือง อาศัยอยู่บนที่ราบสูง แต่การอาศัยอยู่ร่วมกันของชาวบ้าน เสมือนเป็นครอบครัวเดียวกันหมดทั้งหมู่บ้าน เพราะแต่ละคนต่างอาศัยซึ่งกันและกัน อยู่กันแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย จะสังเกตได้จากชีวิตความเป็นอยู่ กิจวัตรประจำวันอย่างหนึ่งจากชาวบ้านที่เห็นได้ชัด คือ ในยามเช้า ก่อนจะออกไปทำงาน บ้านใกล้เรือนเคียงจะมีการแวะเวียน ทักทาย พูดคุย หาพืชผัก มาประกอบอาหารเช้า บ้านไหนต้องการทำอาหารเช้า แต่ไม่มีเครื่องปรุงรส เช่น กะปิ น้ำปลา เกลือ ฯลฯ ต่างก็สามารถขอ หรือหยิบยืมเพื่อนบ้านได้ อย่างเป็นกันเอง รวมทั้ง พืช ผัก ที่แต่ละครอบครัวปลูกไว้ไม่เหมือนกัน ก็ขอไปทำอาหารได้เหมือนกัน พอทำอาหารเสร็จก็จะแบ่งให้เพื่อนบ้านใกล้เรือนเคียงด้วยเช่นกัน เหตุการณ์ดังกล่าวนี้มักจะเห็นได้ทุกมื้ออาหารที่ชาวบ้านจะประกอบอาหารรับประทาน ทั้งเช้า กลางวัน เย็น จากกิจวัตรประจำวันดังกล่าวสามารถบ่งบอกได้ว่าคนในชุมชน มีความรัก ความสามัคคี เอื้อเฟื้อ แบ่งปันกัน รวมถึงหลายๆ กิจกรรม ที่ได้ร่วมมือร่วมใจช่วยเหลือกันมาโดยตลอด

ตารางที่ 6 ประเด็นและผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี : ชุมชนบ้านห้วยฮี้ จังหวัด

แม่ฮ่องสอน

ประเด็น	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
1. บริบทชุมชน	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเดินทางเข้าถึงลำบาก 2. การเกษตร ทำนา ปลูกข้าว ทำสวน เลี้ยงสัตว์ จักสาน ทอผ้า 3. มีศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน มีกลุ่มอาชีพที่หลากหลาย 4. มีโครงการพัฒนาอาชีพและโครงการส่งเสริมทางด้านสังคมในชุมชนจำนวนมากที่เกิดขึ้นในปีที่ผ่านมา 5. ใช้นำประปาภูเขา มีระบบการสื่อสารแบบเสียงตามสาย 6. มีภูมิอากาศที่เหมาะสมต่อการทำการเกษตร 7. มีการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

ตารางที่ 6 ประเด็นและผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี : ชุมชนบ้านห้วยอี
จังหวัดแม่ฮ่องสอน (ต่อ)

ประเด็น	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
2. กระบวนการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. การตระหนักในปัญหาาร่วมกัน 2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนร่วมกัน 3. การแบ่งหน้าที่กันในการดำเนินงาน 4. การมีกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหา 5. การมีหน่วยงานราชการเข้ามาส่งเสริมให้มีอาชีพเสริม 6. การให้ทุกครัวเรือนเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านทางเศรษฐกิจพอเพียง 7. การพัฒนาชุมชนด้วยการใช้การคิดวิเคราะห์ศักยภาพและทรัพยากรที่มีและสภาพแวดล้อมภายนอกที่ส่งผล 8. การพิจารณาถึงปัจจัยพื้นฐาน สู่ประการในการดำเนินชีวิต 9. การแยกแยะปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนา พร้อมทั้งคำนึงผลกระทบอย่างรอบคอบ 10. การพยายามคิดค้นวิธีการที่ดีกว่า ในการทำเกษตรอินทรีย์

3. องค์ประกอบของการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. องค์ความรู้จากบรรพบุรุษ 2. หลักความพอดี 3. หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 4. การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ 5. ความรักและสามัคคีในชุมชน 6. การมีผู้นำที่เข้มแข็ง เอาใจใส่
4. กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. ธนาคารข้าวเพื่อจัดสรรให้ทุกคนมีข้าวกินเพียงพอตลอดทั้งปี 2. การเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับนักศึกษา นักวิจัย 3. การแปรรูปผ้าทอ 4. การอนุรักษ์ป่าไม้ ป่าต้นน้ำ การทำฝายแม้ว 5. การส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรมชุมชน

ตารางที่ 6 ประเด็นและผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี : ชุมชนบ้านห้วยฮี้
จังหวัดแม่ฮ่องสอน (ต่อ)

ประเด็น	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
5. วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. การแลกเปลี่ยนความคิดทำให้เกิดความรู้ในการแก้ไขปัญหา 2. การที่พ่อแม่ทำตนเป็นตัวอย่างและถ่ายทอดความรู้สู่ลูกหลาน 3. การเรียนรู้และเข้าใจจากการปฏิบัติ 4. การเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มด้วยการสนทนาแลกเปลี่ยน 5. การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น 6. การเรียนรู้จากสื่อต่างๆ 7. การได้แลกเปลี่ยนกับบุตรหลานที่กำลังศึกษาในโรงเรียน มหาวิทยาลัยต่างๆ 8. การส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ 9. การเป็นแหล่งเรียนรู้ ทำให้ได้มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนความรู้จากผู้มาเยี่ยมชมที่เป็นนักศึกษา นักวิจัย เป็นต้น
6. ปัจจัยในการ	<ol style="list-style-type: none"> 1. การมีข้าวกินตลอดทั้งปีทำให้สมาชิกในชุมชนไม่ต้องกังวล

ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 2. การมีรายได้พอเพียงไม่ต้องดิ้นรน 3. การมีแผนการดำเนินการ 4. การมีวิธีการลดค่าใช้จ่ายและเพิ่มการออมทรัพย์ 5. การได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานราชการ 6. การเอื้อเฟื้อต่อกัน 7. การสามารถลดรายจ่ายได้ 8. การเคร่งครัดต่อประเพณีและวัฒนธรรม 9. การปลอดจากยาเสพติดทุกประเภท
7. เงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. การส่งเสริมความยั่งยืนในชุมชน 2. การส่งเสริมให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ 3. การจัดสรรทรัพยากรอย่างเท่าเทียม

จากตารางที่ 6 พบว่า ชุมชนบ้านห้วยฮี้เป็นชุมชนต้นแบบกรณีศึกษาที่ดีตามองค์ประกอบดังนี้

บริบทชุมชนบ้านห้วยฮี้การเดินทางเข้าถึงลำบาก มีอาชีพที่หลากหลาย การเกษตร ทำนา ปลูกข้าว ทำสวน เลี้ยงสัตว์ จักสาน ทอผ้า มีการใช้น้ำประปาภูเขา มีศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน การดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และมีภูมิอากาศที่เหมาะสมต่อการทำการเกษตร

กระบวนการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านห้วยฮี้ การตระหนักในปัญหาาร่วมกัน

การมีส่วนร่วมในการวางแผนร่วมกันการแบ่งหน้าที่กัน การมีหน่วยงานราชการเข้ามาส่งเสริมให้มีอาชีพเสริมการมีกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหา การให้ทุกครัวเรือนเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านทางเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาชุมชนด้วยการใช้การคิดวิเคราะห์ศักยภาพ และทรัพยากรที่มีและสภาพแวดล้อมภายนอกที่ส่งผล การพยายามคิดค้นวิธีการที่ดีกว่า ในการทำเกษตรอินทรีย์และการแยกแยะปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาพร้อมทั้งคำนึงผลกระทบอย่างรอบคอบ

องค์ประกอบของการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านห้วยฮี้ มีองค์ความรู้ จากบรรพบุรุษ หลักความพอดี หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้และ การมีความรักและสามัคคีในชุมชนและการมีผู้นำที่เข้มแข็ง เอาใจใส่

กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านห้วยฮี้ คือธนาคาร ข้าว เพื่อจัดสรรให้ทุกคนมีข้าวกินเพียงพอตลอดทั้งปีเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับนักศึกษา นักวิจัย การ ส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรมชุมชน การอนุรักษ์ป่าไม้ ป่าต้นน้ำ การทำฝายแม้ว การแปรรูปผ้าทอ

วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านห้วยฮี้ การที่พ่อแม่ทำตนเป็น ตัวอย่างและถ่ายทอดความรู้สู่ลูกหลาน การเรียนรู้และเข้าใจจากการปฏิบัติ การเรียนรู้ร่วมกันกับ กลุ่มด้วยการสนทนาแลกเปลี่ยน การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การเป็นแหล่งเรียนรู้ ทำให้ได้มี โอกาสในการแลกเปลี่ยนความรู้จากผู้มาเยี่ยมชมที่เป็นนักศึกษา นักวิจัย เป็นต้น การได้ แลกเปลี่ยนกับบุตรหลานที่กำลังศึกษาในโรงเรียน มหาวิทยาลัยต่างๆ การส่งเสริมจากหน่วยงาน ภาครัฐ การเรียนรู้จากสื่อต่างๆ

ปัจจัยในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านห้วยฮี้ การมีข้าวกินตลอด ทั้งปี ทำให้สมาชิกในชุมชนไม่ต้องกังวล การมีรายได้เพียงพอไม่ต้องดิ้นรน การเอื้อเฟื้อต่อกัน การเคร่งครัดต่อประเพณีและวัฒนธรรม การได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานราชการ การมีวิธีการ ลดค่าใช้จ่ายและเพิ่มการออมทรัพย์ การมีแผนการดำเนินการ

เงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านห้วยฮี้ มีการส่งเสริม ความยั่งยืนในชุมชน การจัดสรรทรัพยากรอย่างเท่าเทียม การส่งเสริมให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

1.2.5 ผลการวิเคราะห์ชุมชนจากการลงพื้นที่ภาคสนามชุมชนต้นแบบการ ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขต พื้นที่สูงด้านบริบททั่วไปชุมชนบ้านดอยปุย จังหวัดเชียงใหม่

1.2.5.1 ประวัติความเป็นมาชุมชนบ้านดอยปุย

หมู่บ้านดอยปุยมีการตั้งถิ่นฐานมากกว่า 50 ปี จากคำบอกเล่า การก่อตั้งครั้ง ประมาณ พ.ศ.2489 หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ผ่านไปหนึ่งปี มีชาวม้งอพยพเข้ามาอยู่ก่อน เรียกชื่อ บ้านว่า “หมู่บ้านปานขมุก” ต่อมาเมื่อเข้ามาจำนวน 3 ครอบครัว คือ นายซงหลือ แซ่ว่าง นายไซหลือ แซ่ลี และนายจู้สืบ แซ่ว่าง เข้ามาตั้งบ้านเรือน และทำไร่ในบ้านดอยปุย ในปี พ.ศ.2494 และมี ชาวม้ง ชาวจีนฮ่อ นำโดยนายเลาปีะ แซ่ย่าง อพยพหนีการปราบปรามยาเสพติดที่บ้านป่าคา ตำบลแม่แรม อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ เข้าตั้งถิ่นฐานเพิ่มอีก 30 ครอบครัว จากการที่บ้าน ดอยปุยมีพื้นที่อยู่ใกล้เมือง ใกล้ตลาดและเป็นหมู่บ้านที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของ

จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้มีการเคลื่อนย้ายของประชากรกลุ่มต่างๆ การตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรเริ่มในช่วงปี พ.ศ.2496 โดยเริ่มจากชาวจีนฮ่ออพยพมาจากบ้านแม่สาใหม่เข้ามาอาศัยกับชาวม้ง และเป็นกลุ่มที่ทำการค้าขายกับชาวม้งมาตั้งแต่นั้น ทำให้ชาวจีนฮ่อเรียนรู้วิธีการปลูกพืชบนพื้นที่สูงจากชาวม้ง นอกจากนี้ยังมีการอพยพของกลุ่มคนพื้นเมืองเข้ามาทำการค้าขายเพียงอย่างเดียว เพราะไม่มีความสามารถและความชำนาญทางการเพาะปลูกพืชบนพื้นที่สูง ส่วนชาวกระเหรี่ยงอพยพเข้ามาเพื่อเป็นแรงงานรับจ้างในสวนให้กับชาวม้งที่มีฐานะดี

หมู่บ้านดอยปุยเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และเชิงนิเวศที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ ประชาชนที่อาศัยอยู่บนดอยปุยส่วนใหญ่เป็นชาวม้ง มีสินค้าหัตถกรรมที่หลากหลายออกจำหน่ายและหมู่บ้านดอยปุยอยู่เหนือระดับน้ำทะเล 1,286 เมตร สภาพภูมิประเทศ โดยรอบหมู่บ้านดอยปุยมีเทือกเขาสลับซับซ้อน สูงชันต่างกัน เป็นผลให้มีลักษณะภูมิอากาศหนาวเย็นมีหมอกปกคลุมในช่วงฤดูหนาวมีอุณหภูมิระหว่าง 2-16 องศาเซลเซียส และอากาศเย็นสบายในช่วงฤดูร้อนมีอุณหภูมิระหว่าง 16-23 องศาเซลเซียสมีธรรมชาติที่สวยงาม

บ้านดอยปุยมีพื้นที่ประมาณ 10.85 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 6,781 ไร่ จำแนกเป็นพื้นที่ป่าไม้ 5,665.97 ไร่ คิดเป็น ร้อยละ 83.55 เป็นพื้นที่เกษตรกรรม 1,001.85 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 14.77 เป็นพื้นที่ชุมชนหรือหมู่บ้านดอยปุย 57.63 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.58 และเป็นพื้นที่สวนสองแสน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสถานีวิจัยดอยปุย 57.63 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.83 ของพื้นที่ทั้งหมด พื้นที่หมู่บ้านดอยปุยมีสภาพที่เป็นหุบเขาสลับซับซ้อน มีเทือกเขาโอบล้อมด้วยผืนป่าธรรมชาติและประชาชนตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณหุบเขาม้งดอยปุย

ประชากรบ้านดอยปุยทั้งหมดมีจำนวน 898 คน เป็นชายจำนวน 469 คน เป็นหญิงจำนวน 429 คน จำนวนครัวเรือนทั้งหมดจำนวน 150 ครัวเรือน ประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 80 เป็นชนเผ่าม้ง ส่วนที่เหลือร้อยละ 20 เป็นชาวจีนฮ่อ คนพื้นราบ กระเหรี่ยง (ซึ่งเป็นแรงงานรับจ้างทำสวนในพื้นที่) และกลุ่มที่เข้ามาค้าขายหมู่บ้าน

อาณาเขตและแผนที่ชุมชน

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ดอยผากอง บ้านแม่สาใหม่ อำเภอแมริ

ทิศใต้ ติดต่อกับ พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ยอดดอยปุย

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ น้ำตกศรีสังวาล บ้านทุ่งโป่ง อำเภอหางดง

การคมนาคมการเดินทางไปชุมชนบ้านดอยปุยจะผ่านพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ขึ้นไปเจอแยกขวาที่สามแยกไปหมู่บ้านดอยปุย เลี้ยวไปทางขุนช่างเคี่ยน เลยทางเข้าบ้านดอยปุย

ไปประมาณ 5 กิโลเมตร ทางขึ้นเขาเป็นถนนทางเดียว ถ้าไม่ถนัดหรือไม่ชำนาญทางก็สามารถใช้รถโดยสารประจำทาง ตั้งแต่ทางขึ้นดอย รถจะมีจอดอยู่หน้า วัดพระธาตุดอยสุเทพ และตรงพระตำหนักภูพิงศ์ราชนิเวศน์

การประกอบอาชีพประชาชนในหมู่บ้านดอยปุย มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพต่างๆ เช่น กลุ่มผู้ปลูกกาแฟ กลุ่มผู้ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ กลุ่มผู้ปลูกลิ้นจี่ กลุ่มผู้ปลูกผักปลอดสารพิษ กลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์และกลุ่มหัตถกรรมผ้าเขียนลายเทียน รายได้เฉลี่ยครัวเรือน 51,230 บาทต่อคนต่อปี

แหล่งสาธารณูปโภคที่สำคัญในหมู่บ้าน ถนนเป็นถนนลาดยางตลอดเส้นทาง เข้าถึงหมู่บ้าน ส่วนภายนอกเป็นถนนคอนกรีต 1 สาย และมีคลอง ขยายเข้าสู่สวนลิ้นจี่ มีไฟฟ้าครบทุกครัวเรือน น้ำที่ใช้ในการอุปโภค ใช้น้ำประปาภูเขาตลอดปี (ลำห้วยแม่ น้ำป่านและลำห้วยสาขา) มีโทรศัพท์สาธารณะ 2 เครื่อง และมีโทรศัพท์เคลื่อนที่ครบทุกครัวเรือน สำนักสงฆ์ 1 แห่ง โรงเรียนระดับประถมศึกษา ระบบสื่อสารเสียงตามสาย ร้านค้าขายผลิตภัณฑ์ชุมชนในหมู่บ้าน 310 แห่ง

การศึกษาโรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ จำนวน 1 แห่ง สำนักสงฆ์ดอยปุย จำนวน 1 แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจำนวน 1 แห่ง ศูนย์สาธารณสุขมูลฐาน หอกระจายข่าว จำนวน 1 แห่ง ห้องประชุมบ้านดอยปุย จำนวน 1 แห่ง สวนดอกไม้จำนวน 1 แห่ง พิพิธภัณฑ์บ้านม้งดอยปุย จำนวน 1 แห่ง ชุมแสดงสินค้าเกษตรจำนวน ประมาณ 80 ร้าน

กลุ่มองค์กร ที่สำคัญในหมู่บ้าน ได้แก่ กองทุนหมู่บ้านองค์กรสตรีบ้านดอยปุย กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิฝ่ายอาวุโส กลุ่มผู้แทนแซ่ว่าง กลุ่มผู้แทนแซ่ลี้กลุ่มผู้แทนแซ่ย่าง กลุ่มผู้ปลูกกาแฟ กลุ่มผู้ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ กลุ่มผู้ปลูกลิ้นจี่ กลุ่มผู้ปลูกผักปลอดสารพิษ กลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ กลุ่มหัตถกรรมผ้าเขียนลายเทียน

โครงการ/กิจกรรม การพัฒนาในรอบปีที่ผ่านมาโครงการพัฒนากองทุนหมู่บ้าน โครงการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต โครงการกองทุนปุ๋ยโครงการSML โครงการจัดตั้งองค์กรสตรีบ้านดอยปุยโครงการปลูกกาแฟ โครงการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ โครงการปลูกลิ้นจี่ โครงการปลูกผักปลอดสารพิษ โครงการเลี้ยงสัตว์ โครงการหัตถกรรมผ้าเขียนลายเทียน โครงการอบรมยาเสพติด โครงการสร้างสวนสมุนไพรม้ง โครงการจัดทำบัญชีครัวเรือนโครงการอบรมจัดทำปุ๋ยชีวภาพ โครงการคืนฟ้าม้งสู่ป่า โครงการเชิดชูเกียรติภูมิปัญญา

ประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญในหมู่บ้าน ประเพณีปีใหม่ม้ง การแต่งงาน การไหว้บรรพบุรุษ การเล่นลูกช่วง การเล่นสามล้อไม้

1.2.5.2 ผลการวิเคราะห์จากการสังเกตชุมชนบ้านดอยปุย

ด้านสภาพแวดล้อมชุมชนบ้านดอยปู่มีภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และ ทรัพยากรธรรมชาติสวยงาม มีต้นไม้และป่าไม้บริเวณกว้าง ส่งผลให้อากาศหนาวเย็นตลอดปี มี น้ำตกและสวนดอกไม้ที่เข้ากับธรรมชาติแวดล้อมเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยว ชุมชนบ้านดอยปู่มี ศูนย์ศึกษา ศูนย์พัฒนา และวิจัย ของหน่วยงานรัฐ หน่วยงานของสถาบันการศึกษา เช่น สถานี วิจัยดอยปู่ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ศูนย์วิจัยเห็ดเขตหนาว ศูนย์สาธิตและพัฒนาส่งเสริม การเกษตรของโครงการหลวง ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว อีกทั้งยังมีพิพิธภัณฑ์หมู่บ้านชาวเขา ดอย ปู่ ศูนย์ควบคุมไฟป่า ที่เป็นหน่วยงานของรัฐที่คอยช่วยเหลือ สนับสนุน ความรู้ กำลังคน อุปกรณ์ ต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชาวชุมชนดอยปู่และชมรมอนุรักษ์ป่าต้นน้ำดอยปู่ ทำให้คนในหมู่บ้าน สามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ต่างๆ

ด้านวิถีชีวิตชุมชนบ้านดอยปู่มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เกื้อกูลถ้อยที่ถ้อย อาศัยไม่แบ่งแยกความเป็นชนกลุ่มใหญ่ระหว่างตระกูลต่างๆ ว่าง ว่าง และแซ่ดี โดยมี กิจกรรมร่วมกัน เช่น กิจกรรมปีใหม่ม้ง กิจกรรมลานวัฒนธรรมม้ง กิจกรรมการแต่งกายม้ง กิจกรรมกีฬาต่อต้านยาเสพติด กิจกรรมถนนคนเดินบ้านดอยปู่ ชุมชนบ้านดอยปู่มีความเอื้อ ออาทรกัน อยู่อย่างฉันท์พี่น้องการรวมตัวกันของตระกูลต่างๆ ตระกูลต่างๆ ว่าง ว่าง และแซ่ ดี นับตั้งแต่ก่อตั้งหมู่บ้าน มีกิจกรรมร่วมกันลดการขัดแย้ง โดยการตั้งผู้อาวุโสของแต่ละตระกูลเป็น ผู้ไกลเกลี่ย เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้นของคนในชุมชน มีการจัดสรรที่ดินที่เหมาะสมให้กับคนในแค ะตระกูล มีกิจกรรมทางการเกษตร เช่น ปลูกข้าวไร่ ข้าวโพด ทำสวนลำไย ลิ้นจี่ หรือพืชสวน อื่นชุมชนบ้านดอยปู่จะมีการเอาแรงหรือที่เรียกว่าการลงแขก ซึ่งเป็นการสร้างมิตรภาพไมตรีและ ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

ชุมชนมีภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถผลิตสินค้าหัตถกรรมที่มีเอกลักษณ์ท้องถิ่น โดยผลิตภัณฑ์จากขนเผ่าม้งเป็นเอกลักษณ์ที่นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม นอกจากการมาชื่นชม บรรยากาศเย็นสบาย ผลิตภัณฑ์ของชุมชนบ้านดอยปู่ยังผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมและความ เชื้อในประเพณีดั้งเดิม เช่น การรักษาโรค ชุมชนบ้านดอยปู่มีหมอยาโบราณ และสามารถนำมา ทำเป็นผลิตภัณฑ์ขายให้กับนักท่องเที่ยว การทำกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชุมชนโดยมีช่วง วัฒนธรรมให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม มีพิพิธภัณฑ์ม้ง ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้สร้างรายได้ให้กับ ชุมชน ครอบครัวทำให้มีภูมิคุ้มกันที่ดี คือเลือกที่จะรักษาวัฒนธรรมมากกว่านำเอาระบบทุนนิยม และเทคโนโลยีมาเป็นปัจจัยหลักในการดำรงชีวิต ส่งผลให้ชุมชนบ้านดอยปู่อยู่อย่างพอเพียง มี โครงการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนได้แก่ โครงการหัตถกรรมผ้าเขียนลายเทียน โครงการอบรม

ยาเสพติด โครงการสร้างสวนสมุนไพร โครงการจัดทำบัญชีครัวเรือนโครงการอบรมจัดทำปุ๋ยชีวภาพโครงการคืนฟ้าเมืองสุพรรณ โครงการเชิดชูเกียรติภูมิปัญญา

ด้านประเพณีและวัฒนธรรมชุมชนบ้านดอยปุ๋ยมีการเรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลายเพราะมีโรงเรียนในระบบ มีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง" การร่วมมือกับหน่วยงานอื่น การฝึกอบรมตามความต้องการของตนเอง ชุมชนบ้านดอยปุ๋ยมีความสามัคคีและให้ความร่วมมือค่อนข้างสูง ซึ่งเป็นคุณธรรมสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านดอยปุ๋ย มีการทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชนด้วยความเต็มใจ โดยใช้ประเพณีและวัฒนธรรม เช่น ประเพณีปีใหม่ม้ง ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีไหว้บรรพบุรุษ และการรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมอื่นๆ เช่น การป้องกันแนวไฟป่า กิจกรรมคืนฟ้าเมืองสุพรรณ การก่อสร้างอ่างเก็บน้ำ การแต่งตั้งหัวหน้ากลุ่มเพื่อประสานงานกิจกรรมและไกล่เกลี่ยของแต่ละตระกูลให้เกิดความยุติธรรมจึงทำให้เกิดความรัก ความสามัคคีปรองดองกัน

1.2.5.3 ผลการวิเคราะห์ชุมชนจากการลงพื้นที่ชุมชนบ้านดอยปุ๋ย

จากการลงพื้นที่วิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยพบว่า โครงการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงของชุมชนบ้านดอยปุ๋ย ได้แก่ โครงการอนุรักษ์ป่าและการป้องกันไฟป่า

โครงการอนุรักษ์ป่าและการป้องกันไฟป่าเป็นโครงการที่ชุมชนบ้านดอยปุ๋ยตระหนักถึงความสูญเสียเมื่อเกิดไฟป่าและการตัดไม้ทำลายแหล่งต้นน้ำและจากการที่ดอยปุ๋ยเป็นชุมชนอยู่ใกล้ตำหนักภูพิงศ์ราชนิเวศน์ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถ แปรพระราชฐานบ่อยครั้ง ได้เข้ามาเยี่ยมชมชุมชนบ้านดอยปุ๋ย นอกจากนี้ยังมีวัดที่สมเด็จพระสังฆราชทรงเสด็จมาประทับที่นี้บ่อยครั้งทำให้ชุมชนบ้านดอยปุ๋ยซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณที่พระองค์ได้ทรงเมตตาंनाโครงการตามพระราชดำริเข้ามาในชุมชน ทำให้ชุมชนบ้านดอยปุ๋ย ทำโครงการที่ส่งเสริมให้ป่ามีความอุดมสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น เป็นแหล่งต้นน้ำของชุมชนอื่นๆ กอปรกับชุมชนบ้านดอยปุ๋ยมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำรงชีพด้วยการอยู่กับธรรมชาติ และมีประเพณีวัฒนธรรมที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติอยู่แล้ว จึงทำให้โครงการอนุรักษ์ป่าและป้องกันไฟป่า มีความเป็นเอกลักษณ์และสามารถบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ โดยชุมชนบ้านดอยปุ๋ยมีการแบ่งหน้าที่กันทำ ทำการฝึกอบรมให้กับสมาชิกในชุมชน อบรมให้กับเยาวชนเพื่อปลูกฝังให้มีความตระหนัก เกิดความรู้ ความเข้าใจ และมีประสบการณ์ สามารถดำเนินงานต่อไปในอนาคตได้

โครงการอนุรักษ์ป่าและการป้องกันไฟป่าเป็นโครงการที่ความเสี่ยงจากอุบัติเหตุจากไฟป่าซึ่งเป็นเหตุการณ์ภัยธรรมชาติในฤดูที่มีอากาศร้อน และไฟป่าที่อาจเกิดจาก

มนุษยชนชุมชนบ้านดอยปุย จึงได้ศึกษาเรียนรู้จากแหล่งต่างๆ เพื่อนำมาใช้เพื่อป้องกันผืนป่าอันเป็นแหล่งต้นน้ำและเป็นที่ยึดชีพพิง โดยผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำและสมาชิกชุมชน ในวันที่ 15 มีนาคม 2556

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า “เมื่อก่อนพวกเรานิยมทำไร่เลื่อนลอย ทำให้มีอากาศร้อนและแห้งแล้ง หลังจากนั้นก็มีโครงการปลูกป่าของรัฐบาลเข้ามา ก็เลยมีการปลูกจิตสำนึกให้คนในหมู่บ้านมากขึ้น ทำให้ป่าอุดมสมบูรณ์ จากการที่เราได้ดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุ อ่านหนังสือพิมพ์และได้รับเอกสารความรู้และก็ข่าวสารจากราชการ เราจึงมาปรึกษาหารือกัน และได้จัดทำโครงการกลุ่มเฝ้าระวังไฟป่าให้กับหมู่บ้าน หลังจากนั้นผมก็ขอความร่วมมือจากคนในหมู่บ้านว่า 1 หลังคา ให้ส่งตัวแทนมาร่วม 1 คน และจัดตั้งเป็นชมรมอนุรักษ์ป่าและการป้องกันไฟป่าขึ้น โดยไม่มีเบี้ยเลี้ยงหรือเงินสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ทำงานเป็นจิตอาสา แต่ในระยะหลัง มี อบต. เข้ามาช่วยเหลือปีละ 40,000 บาท ผมคิดว่าป่าคือชีวิต เราอยู่บนดอยเราต้องอยู่กับป่า ถ้าป่าเราไม่มีอาจอยู่ลำบาก แต่ก็ภูมิใจที่ได้อากาศดีๆ ได้ความรู้สึกดีๆ ด้วยความตั้งใจของคนในหมู่บ้านจึงได้ร่วมมือกันและยังทำให้มีความสามัคคีกันด้วยครับ”

ผู้นำกล่าวว่า “บริเวณดอยปุยเรานี้เป็นแหล่งที่เกิดต้นน้ำมากมาย มีป่าอันอุดมสมบูรณ์ มีผืนป่าที่สลับซับซ้อนทับกันไปมา สมัยก่อนเรามีปัญหาหมอกควัน ที่เกิดมาจากการเผาป่า ซึ่งสาเหตุที่เกิดไฟป่าส่วนใหญ่ก็มักจะเกิดเพราะมีคนเผาป่าเพื่อหาของป่า และเผาเพื่อขยายพื้นที่ทำกินของตน โดยขาดความรับผิดชอบต่อป่า อีกทั้งยังมีกลุ่มนายทุนเข้ามาลักลอบตัดไม้ในป่าอีกด้วย ผมจึงร่วมกับผู้ใหญ่บ้านในการให้ความรู้กับลูกบ้านให้มีจิตสำนึกรักป่าที่เปรียบเสมือนเป็นบ้านของเรา ก่อนจะมีการถางป่าหรือเผาป่าต้องแจ้งให้ผู้ใหญ่บ้านทราบก่อนเสมอ เพื่อทำการประเมินว่าทำอย่างไรจะกระทบผืนป่าน้อยที่สุด ส่วนหากพบกลุ่มคนที่เข้ามาแสวงหาผลประโยชน์จากป่าโดย การทำลายความอุดมสมบูรณ์ของป่านั้น ให้รีบแจ้งไปยังผู้ใหญ่บ้านโดยด่วน เพื่อให้ผู้ใหญ่บ้านประสานงานแจ้งไปยังสำนักอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ดอยปุย เพื่อหามาตรการจัดการต่อไป แต่ในปัจจุบันหลังจากมีการก่อตั้งชมรมอนุรักษ์ป่าต้นน้ำดอยปุยอีกทั้งยังมีโครงการอาสาสมัครป้องกันไฟป่าเกิดขึ้น ทำให้การลักลอบตัดต้นไม้ในป่าน้อยลง จนทุกวันนี้แทบไม่พบเจอเลย ส่วนการเผาป่าที่เคยเกิดจากชาวชุมชนขาดความรู้เรื่องการหาของป่าก็ดี การขยายที่ทำกินก็ดี มีการควบคุมจากสำนักอุทยานแห่งชาติ และชาวชุมชนมีจิตสำนึกรักบ้านเกิดมากยิ่งขึ้น ปัญหาทุกอย่างได้ถูกแก้ไขได้โดยสมบูรณ์ ผมรู้สึกภูมิใจที่วันนี้ชาวชุมชนดอยปุยของเรามีองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้วางแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงไว้ให้เป็นรากฐานที่สำคัญของชาว

ชุมชนบ้านดอยปุย ให้เกิดความเข้าใจ ความเข้าใจ หัวใจของการใช้ชีวิตแบบพอเพียง ทำให้เกิดความมั่นคง มีภูมิคุ้มกันให้กับหมู่บ้านจริงๆ ”

สมาชิกยังกล่าวว่า ”ผมมีความรู้สึกดีมาก ๆ เลยครับ ที่ได้อยู่ในชมรมอนุรักษ์ป่าต้นน้ำดอยปุย ผมคิดว่าที่ทำได้ก็ทำเพื่อลูกหลาน คือเขาจะได้มีสิ่งที่ได้เรียนรู้อีกมากมาย ถ้าพวกเราไม่ช่วยกันอนุรักษ์ป่า ก็คงไม่มีอากาศบริสุทธิ์ และลูกหลานเราอาจไม่เห็นความอุดมสมบูรณ์ของป่ามากขนาดนี้ ที่ผ่านมามีไม่เคยทำประโยชน์ให้หมู่บ้านเลย พอมีชมรมอนุรักษ์ป่าต้นน้ำดอยปุย ผมรู้สึกเลยว่าผมยังสามารถทำประโยชน์ให้กับหมู่บ้านได้อีกมาก ต้องขอบคุณผู้ใหญ่บ้านจริงๆ ที่เป็นผู้ก่อตั้งชมรม ทำให้พวกเราที่มีความรักกันสมัครสมานสามัคคีกันมากขึ้น”

เนื่องจากชุมชนดอยปุยอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติสุเทพ ซึ่งไม่สามารถขยายพื้นที่ทำกินได้ แต่ก่อนคนในชุมชนดอยปุยส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม เป็นเกษตรกรที่พึ่งพาตนเอง มีน้อยใช้น้อยมีมากแบ่งขาย หลังจากพื้นที่ได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทำให้ชาวดอยปุยส่วนใหญ่มีอาชีพค้าจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง และมีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นทุกปี ทำให้ชาวชุมชนมีรายได้มากขึ้น แต่ก็ยังมีการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าภายในชุมชนกันเหมือนเดิม เป็นชีวิตที่พอเพียงสำหรับชุมชนชาวดอยปุย

ถึงแม้ว่าชาวชุมชนดอยปุยจะมีการบริโภคสินค้าด้านเทคโนโลยีเพิ่มขึ้นนำความเจริญเข้ามาในชุมชน และมีผู้คนเข้ามาท่องเที่ยวบนดอยเพื่อชมสถานที่ต่างๆ บนดอยในแต่ละปีเพิ่มขึ้นทุกปี ทำให้ชาวชุมชนมีรายได้จากการค้าขายสินค้าพื้นเมืองจำนวนมากแต่ชาวชุมชนดอยปุย โดยส่วนใหญ่ยังมีการทำเกษตรปลูกข้าวไว้กิน ปลูกข้าวโพดไว้เลี้ยงสัตว์ มีการแลกเปลี่ยนสินค้าเกษตรระหว่างคนในชุมชน รู้จักความพอประมาณเป็นภูมิคุ้มกันชุมชนให้เข้มแข็ง ส่วนการป้องกันป่านั้นไม่มีสิ่งใดที่ยุ่งยากหรือมีปัญหาเลยเนื่องจากชาวชุมชนได้สร้างแนวกันไฟในจุดเสี่ยงต่างๆ โดยเฉพาะฤดูร้อนนั้นมีการสำรวจพื้นที่มากกว่า ฤดูอื่นเพื่อไม่ให้เกิดไฟป่า

หลักการสำคัญของชาวชุมชนดอยปุยนี้คือการให้ความสำคัญมีเหตุผลในการพัฒนาความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดีขึ้น มีการส่งเสริมการศึกษาสำหรับเด็กได้อย่างเหมาะสม บางครอบครัวสามารถส่งลูกหลานเรียนจบจากสถาบันชั้นนำได้เลย และได้นำความรู้ความสามารถมาผสมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่เดิมและประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความก้าวหน้าด้านต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมสามารถใช้ความอุดมสมบูรณ์จากป่าให้เกิดประโยชน์ต่อคนในชุมชนและใช้ชุมชนในการเฝ้าระวังรักษาป่าให้มีความอุดมสมบูรณ์อย่างยั่งยืน เป็นวิถีชีวิตที่มีแต่เกื้อกูล คือคนป้องกันป่า รักษาป่า เมื่อป่าสมบูรณ์ ป่าก็คืนอากาศที่สมบูรณ์ตอบแทน ต้นน้ำก็สมบูรณ์ สัตว์ป่าก็เพิ่มขึ้น เมื่อมองดูผล ก็ย้อนเห็นเหตุที่เกิดจากการอยู่ร่วมกันของคน สัตว์และป่า อย่าง

กลมกลืนเป็นเสมือนน้ำพึ่งเรือเสือพึ่งป่า ยั่งยืนตลอดไป ชาวชุมชนดอยปุยมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย โดยยึดหลักพอมีพอกิน ไม่ฟุ่มเฟือย อีกทั้งสินค้าอุปโภค บริโภคส่วนใหญ่ ล้วนแล้วมีแหล่งผลิตจากภายในหมู่บ้านตนเอง แทบไม่ได้พึ่งพาสิ่งที่มีอยู่ภายนอกเลยทำให้เห็นว่าชาวชุมชนมีภูมิปัญญาที่ดี สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ โดยอาศัยภูมิปัญญาหมู่บ้านจะเป็นการปลูกพืชแบบผสมผสาน การเลี้ยงสัตว์โดยอาศัยอาหารจากสิ่งที่ปลูก โดยไม่ได้ใช้อาหารสัตว์ที่ขายอยู่ทั่วไปตามท้องตลาด และเข้าใจสาเหตุของการเกิดไฟป่าอย่างถ่องแท้ จึงมีการทำแนวกันไฟในจุดเสี่ยงที่มีหญ้าแห้ง ใบไม้แห้งอยู่มาก อีกทั้งยังมีการสำรวจป่าอยู่ทุกวันเพื่อป้องกันไฟป่าหากมีเหตุไฟไหม้เกิดขึ้นชาวชุมชนจะแบ่งงานกันทำอย่างรวดเร็วเพื่อไม่ให้ไฟป่าลุกลามขยายวงกว้างไปเรื่อยตามภูมิปัญญาท้องถิ่น

ชุมชนบ้านดอยปุยมีศูนย์ศึกษา ศูนย์พัฒนา และวิจัย ของหน่วยงานรัฐ หน่วยงานของสถาบันการศึกษา เช่น สถาบันวิจัยดอยปุยของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ศูนย์วิจัยเห็ดเขตหนาว **ศูนย์สาธิตและพัฒนาส่งเสริมการเกษตรของโครงการ**

หลวง ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว อีกทั้งยังมีพิพิธภัณฑ์หมู่บ้านชาวเขาดอยปุย ศูนย์ควบคุมไฟป่าที่เป็นหน่วยงานของรัฐที่คอยช่วยเหลือ สนับสนุน ความรู้ กำลังคน อุปกรณ์ต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชาวชุมชนดอยปุยและชมรมอนุรักษ์ป่าต้นน้ำดอยปุย ทำให้คนในหมู่บ้านสามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ต่างๆ ได้ง่ายขึ้น ซึ่งชาวชุมชนได้แสดงให้เห็นแล้วว่า การใช้ชีวิตของคนบนดอยปุยไม่ได้อยู่แบบพึ่งตัวเองได้เท่านั้น ยังแสดงให้เห็นถึงการศึกษาค้นคว้าหาความรู้จากธรรมชาติ และจากหน่วยงานต่างๆ ที่ได้ทำการจัดตั้งขึ้นเพื่อให้สภาพความเป็นอยู่ของชาวชุมชนเกิดขึ้นด้วยรากฐานที่มาจากความรู้ความเข้าใจต่อสิ่งต่างๆ ความเป็นเหตุเป็นผลของสิ่งที่เกิดขึ้นและเป็นไปได้ถูกต้อง ถูกต้อง ถือได้ว่าเป็นชุมชนที่มีการใช้ความรู้ทุกด้านเพื่อความเข้มแข็งและความยั่งยืนของชาวชุมชนจริงๆ

ในอดีตชาวชุมชนบนดอยปุยมีการเผาป่าเนื่องมาจากการหาของป่า รวมถึงการขยายพื้นที่เกษตรของตนทำให้พื้นที่ป่ามากมายถูกทำลายไปมาก แสดงให้เห็นว่าชาวชุมชนแห่งนี้ขาดการบริหารจัดการที่ดี รวมถึงไม่สามารถควบคุมไฟป่าและการบุกรุกได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่หลังจากมีชมรมอนุรักษ์ป่าต้นน้ำดอยปุย บ้านแต่ละหลังต้องส่งตัวแทนเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครอย่างน้อย 1 คน พร้อมทั้งหน่วยงานของรัฐเข้ามาควบคุมการขยายอาณาเขตของการทำเกษตรของคนในชุมชน เนื่องด้วยบริเวณพื้นที่บนดอยปุยส่วนใหญ่เป็นเขตอุทยาน มีผลทำให้คนในหมู่บ้านต้องทำตามกฎระเบียบที่รัฐกำหนด พร้อมกันนั้นทางชมรมได้ปลูกฝังจิตสำนึกในการรักษาและหวงแหนที่อยู่ ที่ทำกินของตนเอง จนถึงปัจจุบันชาวชุมชนดอยปุยได้ใช้ชีวิตแบบมีความพอดี บริหารจัดการพื้นที่ทำกินให้มีประสิทธิภาพสูงสุด โดยได้รับความรู้จากหน่วยงานของรัฐร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและมีผู้ใหญ่บ้านที่มีความรู้ความสามารถในการผลักดัน ให้ลูกบ้านแต่ละหลังมีความ

เป็นอยู่ที่ดีขึ้นโดยน้อมนำแนวทางพระราชดำริขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่าด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาดำเนินการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ตารางที่ 7 ประเด็นและผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี : ชุมชนบ้านแม่ดอยบุญ
จังหวัดเชียงใหม่

ประเด็น	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
1. บริบทชุมชน	<ol style="list-style-type: none"> 1. อยู่บนดอยสูง 2. มีโครงการพระราชดำริ 3. เป็นแหล่งต้นน้ำจำนวนมาก 4. มีป่าที่อุดมสมบูรณ์ 5. มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

ตารางที่ 7 ประเด็นและผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี : ชุมชนบ้านแม่ดอยบุญ
จังหวัดเชียงใหม่ (ต่อ)

ประเด็น	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
2. กระบวนการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเห็นปัญหาและต้องการแก้ไข 2. การสร้างการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา 3. การดำเนินการแก้ไขปัญหาอย่างทันที 4. การร่วมมือกับหน่วยงานราชการ 5. การคำนึงถึงการมีทรัพยากรให้ลูกหลานได้ใช้ 6. การปลูกฝังให้เห็นประโยชน์ของป่า “ป่าคือชีวิต” 7. การเชื่อมโยงกับหน่วยงานของรัฐ หลายหน่วยงานที่ให้ทั้งความรู้และอุปกรณ์พร้อมทั้งกำลังคน
3. องค์ประกอบของการส่งเสริม	<ol style="list-style-type: none"> 1. การมีผู้นำที่เข้าใจและมุ่งพัฒนาชุมชน 2. มีทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว

การศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 3. การมีมาตรการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน 4. การมีวิถีชีวิตแบบชนเผ่า 5. การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ
4. กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. โครงการอนุรักษ์ป่าและป้องกันไฟป่า 2. การทำเกษตรกรรมแบบผสมผสาน 3. การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การทำชา สมุนไพร ผ้าเขียนลายเทียน สมุนไพร 4. การส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรม
5. วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. การจัดการฝึกอบรมให้กับสมาชิกในชุมชน 2. การอบรมเพื่อปลูกฝังให้เยาวชนมีความตระหนักรู้เข้าใจ และมีประสบการณ์เพียง 3. การเรียนรู้จากสื่อวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์และเอกสารจากราชการ 4. การศึกษาในระบบโดยการเรียนรู้จากหลักสูตรท้องถิ่น กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

ตารางที่ 7 ประเด็นและผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี : ชุมชนบ้านแม่ดอยบุญ จังหวัดเชียงใหม่ (ต่อ)

ประเด็น	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
6. ปัจจัยในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นโครงการในพระราชดำริ 2. มีการแบ่งหน้าที่ในการฝึกอบรมให้กับสมาชิกในชุมชน 3. การปฏิบัติตามข้อตกลงและระเบียบชุมชน 4. การมีจิตอาสาของสมาชิกในชุมชน 5. การเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้ง่าย และจำนวนมาก 6. ความสามัคคี 7. ความภาคภูมิใจที่ได้ทำหน้าที่ช่วยกันดูแลชุมชน
7. เงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. ความต่อเนื่องในการทำงาน 2. การสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

จากตารางที่ 7 พบว่า ชุมชนบ้านดอยปุยเป็นชุมชนต้นแบบกรณีศึกษาที่ดี ตามองค์ประกอบดังนี้

บริบทชุมชนบ้านดอยปุยตั้งอยู่บนดอยสูงมีโครงการพระราชดำริเป็นแหล่งต้นน้ำและมีป่าที่อุดมสมบูรณ์

กระบวนการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านดอยปุย การสร้างการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา การดำเนินการแก้ไขปัญหาอย่างทันที การปลูกฝังให้เห็นประโยชน์ของป่า “ป่าคือชีวิต” การคำนึงถึงการมีทรัพยากรให้ลูกหลานได้ใช้ การร่วมมือกับหน่วยงานราชการ

องค์ประกอบของการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านดอยปุย การมีผู้นำที่เข้าใจและมุ่งพัฒนาชุมชน การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ การมีมาตรการเพื่อให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ความรู้สึกดี ๆ ที่ได้ทำโครงการนี้

กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านดอยปุย การมีผู้นำที่เข้าใจและมุ่งพัฒนาชุมชน มีทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ การมีวิถีชีวิตแบบชนเผ่า การมีมาตรการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน

วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านดอยปุย การศึกษาในระบบโดยการเรียนจากหลักสูตรท้องถิ่น กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การอบรมเพื่อปลูกฝังให้เยาวชนมีความตระหนัก รู้ เข้าใจ และมีประสบการณ์ การเรียนรู้จากสื่อวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์และเอกสารจากราชการ การจัดการฝึกอบรมให้กับสมาชิกในชุมชน

ปัจจัยในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านดอยปุย เป็นโครงการในพระราชดำริการปฏิบัติตามข้อตกลงและระเบียบชุมชน การมีจิตอาสาของสมาชิกในชุมชนความภาคภูมิใจที่ได้ทำหน้าที่ช่วยกันดูแลชุมชน ความสามัคคี การเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้ง่ายและมีจำนวนมาก

เงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านดอยปุยมีความต่อเนื่องในการทำงาน การสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

1.2.6 ผลการวิเคราะห์ชุมชนจากการลงพื้นที่ภาคสนามชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงด้านบริบททั่วไปชุมชนบ้านเด่นฮ่อม จังหวัดเชียงใหม่

1.2.6.1 ประวัติความเป็นมาชุมชนบ้านเด่นฮ่อม

บ้านเด่นฮ่อม หมู่ที่ 9 ตั้งเป็นหมู่บ้าน ประมาณปี 2489 หรือ 60 กว่าปี ผู้ที่เป็นหัวหน้าหมู่บ้านคนแรก ชื่อ นายสะเป๊ะ โปมา โดยที่ครั้งแรกหมู่ที่ 9 นี้ ขึ้นอยู่กับหมู่ที่ 4 บ้านแม่ยางห้า ต่อมาปี พ.ศ. 2532 ได้แยกเป็นหมู่บ้านเป็นเอกเทศ ในวันที่ 24 พฤศจิกายน 2532 ปัจจุบันมี นายจිරศักดิ์ มอรวี เป็นผู้ใหญ่บ้าน คำว่า “เด่นฮ่อม” คือ เป็นสันตอย ดุเด่น และมีลำห้วยและมีผู้เฒ่าผู้แก่สมัยก่อนได้เอาต้นฮ่อมมาปลูกไว้ในชุมชนห้วยนั้น คนก็เรียกว่าเด่นฮ่อม ความหมายก็คือว่ามีเด่นอยู่ และมีลำห้วย มีต้นฮ่อม รวมกันคือ เด่นฮ่อมจึงนำมาเรียกเป็นชื่อหมู่บ้านปัจจุบัน บ้านเด่นฮ่อม มี 3 หย่อมบ้าน คือ หย่อมบ้านเด่นฮ่อม หย่อมบ้านแม่เนาเปอะเหนือ หย่อมบ้านแม่เนาเปอะใต้ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขามีสรรพชาติที่สวยงาม ประกอบด้วยป่าไม้สภาพอากาศหนาวเย็น เหมาะกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บนพื้นที่สูง

ประชากรมีครัวเรือนทั้งหมด 86 ครัวเรือน ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวกระเหรี่ยง มีประชากร 380 คน ชาย 197 คน หญิง 183 คน

อาณาเขตและแผนที่ชุมชน

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	บ้านห้วยเต่า หมู่ที่ 7 ตำบลบ่อแก้ว
ทิศใต้	ติดต่อกับ	บ้านแม่ยางห้า หมู่ที่ 4 ตำบลบ่อแก้ว
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	บ้านอมลอง หมู่ที่ 2 ตำบลแม่สาบ
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	บ้านห้วยฟานเหนือบ้านแม่แจ๊ะ

การคมนาคมเดินทางโดยใช้หลวงชนบทสายเชียงใหม่ที่ 5032 ตำบล สะเมิงใต้ จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนบ้านเด่นฮ่อมมียานพาหนะดังนี้ รถบัสจำนวน 8 คัน รถมอเตอร์ไซด์จำนวน 45 คัน รถไถนาจำนวน 20 คัน รถจักรยานจำนวน 10 คัน

การประกอบอาชีพอาชีพหลัก ทำการเกษตรร้อยละ 84 อาชีพรอง รับจ้างทั่วไปร้อยละ 14 รับราชการ ร้อยละ 2 รายได้เฉลี่ยครัวเรือน 29,320.38 บาท ต่อคนต่อปี

แหล่งสาธารณูปโภคที่สำคัญในหมู่บ้าน มีไฟฟ้าทุกครัวเรือน บ่อน้ำตื้น 7 แห่ง บ่อน้ำบาดาล 1 แห่ง ประปาหมู่บ้าน 1 แห่ง ลำห้วย 5 แห่ง โรงเรียนขนาดเล็ก 6 แห่ง โรงเรียนข้าวใหญ่ 1 แห่ง ร้านค้า 2 แห่ง บั๊มน้ำมัน/บั๊มหลด 1 แห่ง แม่น้ำ 1 สาย (แม่เนาเปอะ)

การศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 1 แห่ง จำนวนเด็ก 18 คน ผู้ดูแลเด็ก 1 คน โรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 1 แห่ง จำนวนเด็ก 30 คน (มีถึงชั้น ป.2) ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง

ศาสนาชุมชนบ้านเด่นฮ่อมส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิกมีโบสถ์ จำนวน 1 แห่ง ศาสนาคริสต์นิกาย โปรเตสแตนท์ มีโบสถ์ จำนวน 1 แห่ง และศาสนาพุทธมี สำนักสงฆ์จำนวน 1 แห่ง

กลุ่มองค์กร ที่สำคัญในหมู่บ้าน ได้แก่ กองทุนหมู่บ้าน โครงการแก้ไขปัญหา ความยากจน กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนธนาคารข้าว กองทุนแม่บ้าน ศูนย์ส่งเสริมวิสาหกิจกลุ่ม อาชีพเลี้ยงหมูกลุ่มดีเหล็ก

โครงการ/กิจกรรม การพัฒนาในรอบปีที่ผ่านมากิจกรรมอาสาพัฒนาชุมชน กิจกรรมเครือข่ายการเรียนรู้กระบวนการแผนชุมชน โครงการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง กิจกรรมปลูกป่ากับร่วมสำนักงานป่าไม้ กิจกรรมซ่อมแซมและพัฒนาโรงเรียนร่วมกับโรงเรียนบ้าน เด่นฮ่อม กิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน การจัดประชาคมหมู่บ้านทุกเดือนร่วมกิจกรรมสตรี วันเด็ก กีฬาเยาวชน การจัดทำคุ่มบ้านป้องกันยาเสพติด กิจกรรมการป้องกันป่า และทำแนวป้องกันไฟ ป่า กิจกรรมเวทีประชาคมหมู่บ้าน กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมปลูกป่าในหมู่บ้านกิจกรรมทำ ฝายในหมู่บ้าน อบต.บ่อแก้ว เคลื่อนที่การจัดเวรยามในหมู่บ้าน การประชาคมยาเสพติดในหมู่บ้าน กิจกรรมศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในหมู่บ้าน การทอดผ้าของแม่บ้าน กิจกรรมการรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุใน หมู่บ้าน กิจกรรมหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญในหมู่บ้านประเพณี ทำขวัญควาย ประเพณีปีใหม่ ประเพณีขับไล่สิ่งชั่วร้าย ประเพณีแต่งงาน วันอีสเตอร์ประเพณี ความหาไซ

1.2.6.2 ผลการวิเคราะห์จากการสังเกตชุมชนบ้านเด่นฮ่อม

ด้านสภาพแวดล้อมสภาพแวดล้อมและธรรมชาติเป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับชาวบ้านเด่น ฮ่อม เพราะชาวบ้านเติบโตมาพร้อมกับป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ แหล่งน้ำลำธารที่ไหลมาหล่อเลี้ยงชีวิต และสิ่งมีชีวิตทั้งหลายที่อาศัยอยู่กับธรรมชาติ ในป่าไม้ที่สมบูรณ์ ชุมชนบ้านเด่นฮ่อมมี สาธารณูปโภคเพียงพอ มีน้ำประปาภูเขา มีสระน้ำและแม่น้ำสำหรับชุมชนเพื่อเกษตรกรรม นอกจากนี้ยังมีที่ดินเพียงพอสำหรับมีที่ดินในการอยู่อาศัยและการเพาะปลูก มีภูมิอากาศในการ เพาะปลูกพืช ชุมชนบ้านเด่นฮ่อม จึงนิยมปลูกพืช ผัก ผลไม้เช่น สดอเบอร์รี่ หอม กระเทียมเป็น ต้น และเลี้ยงสัตว์ เช่น หมู เป็ด ไก่ ปลา กบ วัว ควาย เป็นต้นซึ่งจัดได้ว่าเป็นการเกษตร พื้นบ้านแบบผสมผสานได้เป็นอย่างดีเพราะเป็นการทำเกษตรพื้นบ้านโดยปลูกพืช ผัก ผลไม้ และ เลี้ยงสัตว์อยู่ในพื้นที่บริเวณบ้าน หรือในชุมชน และอาศัยการอยู่ร่วมกันของพืช สัตว์และ สิ่งแวดล้อม ต่างก็ได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน พืช ผัก ผลไม้ บางชนิดก็นำมาเป็นอาหารของสัตว์

เช่น เมล็ดข้าวโพด ข้าวเปลือก ในส่วนที่เมล็ดเสียหรือมีแมลงกัดก็จะเป็นอาหารของไก่ และ หมู เป็นต้น และมูลสัตว์ ก็สามารถนำมาเป็นปุ๋ยให้กับ พืช ผัก ผลไม้ ได้เป็นอย่างดี

ด้านวิถีชีวิต ชุมชนบ้านเด่นฮ่อมยังมีการใช้ชีวิตแบบชนบท คนส่วนใหญ่เป็นชนเผ่ากระเหรี่ยงดังนั้น ชาวบ้านเด่นฮ่อมทุกครัวเรือนจะปลูกข้าวไว้เพื่อบริโภคอย่างเดียว ไม่ได้ขาย และส่วนใหญ่จะปลูกพืชผักสวนครัวไว้ในบ้าน พืชผักที่ปลูกมักจะเป็น ถั่วฝักยาว มะเขือ พักทอง และในปีที่ผ่านมา ด้วยการนำของผู้ใหญ่บ้านนายสุดี โพงง ได้รณรงค์ให้ปลูกต้นกล้วยในบ้าน ในไร่ในสวนก็ได้ เหตุผลเพราะต้นกล้วยมีประโยชน์ทุกส่วน ตั้งแต่ ใบกล้วย ปลีกล้วย ผลกล้วย และลำต้น และกล้วยยังมีประโยชน์สูงต่อคนทุกวัย ด้านการเลี้ยงสัตว์ มีครัวเรือนที่เลี้ยงหมูจำนวน 73 ครัวเรือนเป็นการเลี้ยงเพื่อไว้บริโภคและแจกจ่าย ได้แก่ เลี้ยงวัวจำนวน 45 ครัวเรือนเลี้ยงกระบือจำนวน 18 ครัวเรือน ส่วนใหญ่จะเลี้ยงไว้ขายโดยบางครั้งจะมีคนซื้อเข้ามาซื้อในหมู่บ้านหรือบางครั้งชาวบ้านก็จะนำไปขายที่หมู่ 4 บ้านแม่ยางห้า และจากการวิเคราะห์ข้อมูลหมู่บ้าน ในการจัดทำแผนชุมชนบ้านเด่นฮ่อม มีจุดแข็งคือ เป็นหมู่บ้านที่ไม่มีอบายมุข ทุกวันอาทิตย์ชาวบ้านจะเข้าโบสถ์ บ้านเด่นฮ่อมมี 2 โบสถ์ เป็นการปลูกฝังสิ่งที่ดีและคำสอนให้แก่ เด็กๆ ไปด้วย มีการเพิ่มรายได้โดยสตรีทุกคนต้องทอผ้าเป็น เพราะต้องทอไว้ใช้เอง ทอให้ครอบครัวและบางส่วนทอไว้ขาย เป็นการเพิ่มรายได้อีกทาง ชุมชนบ้านเด่นฮ่อมมีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้น เมื่อปี 2550 โดยมีอาสาพัฒนาชุมชน นางแก้ว จันทรแก้ว เป็นแกนนำด้วยการชักชวนสตรีในหมู่บ้านเป็นกลุ่มจัดตั้งในครั้งแรก โดยได้ขอให้พัฒนาการประสานตำบลเข้ามาให้ความรู้ความเข้าใจ และกระบวนการ วิธีการในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งจากการดำเนินงานที่ผ่านมาในขณะนี้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านเด่นฮ่อมได้เป็นที่ยอมรับของคนในหมู่บ้าน และสามารถนำไปเป็นตัวอย่างให้หมู่บ้านอื่นได้ ในการทำงานที่เหมาะสมกับสภาพของตนเอง เพราะปัญหาที่สำคัญของบ้านเด่นฮ่อม คือปัญหาไม่ค่อยมีคนรู้หนังสือ

ด้านประเพณีและวัฒนธรรม ชุมชนบ้านเด่นฮ่อมมีการเรียนรู้โดยการสืบทอดภูมิปัญญาหลายแขนงวิชา เพราะมีปราชญ์ในหมู่บ้าน การทอผ้า การจักสาน ความรู้ด้านสมุนไพร ด้านหมอด้าย ประเพณีชนเผ่าซึ่งจะจัดขึ้นทุกๆ ปี นอกจากนี้ครัวเรือนยังมีการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน มีการเชิญหมอดินตำบลมาให้ความรู้ในเรื่องการทำปุ๋ยน้ำชีวภาพ สารไล่แมลง การทำปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ไว้ใช้เองเพื่อเป็นการลดการใช้สารเคมี ลดต้นทุนการผลิตและยังเป็นการรักษาคุณภาพดินและสุขภาพของคนบ้านเด่นฮ่อมด้วย มีการพัฒนาศักยภาพแกนนำของหมู่บ้านร่วมประชุม ให้ได้รับความรู้ในเรื่องการจัดทำแผนชุมชนจากหน่วยงานสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอสะเมิงและคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ได้เข้าร่วม

ประชุมเชิงปฏิบัติการประเมินสถานะกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตซึ่งเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ชาวบ้านเด่นฮ่อม ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ชาวบ้านเด่นฮ่อมมีการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำด้วยการปลูกต้นไม้ ปลูกต้นกล้วย ต้นราชพฤกษ์ ไม้ซ้อ มีการจัดเวรยามในการดูแลป่า การจัดทำแนวกันไฟป่า โดยได้รับงบประมาณจาก อบต.บ่อแก้ว มีการให้ความรู้ในเรื่องการแยกขยะ ฝึกความมีวินัยชาวบ้านในการทิ้งขยะมีการชูดบ่อขยะเพื่อป้องกันโรคต่างๆ และขณะนี้ทุกครัวเรือนจะมีถังขยะและดูแลบ้านตนเอง ชุมชนบ้านเด่นฮ่อมมีความเอื้ออาทรต่อกัน ในหมู่บ้านมีการดูแลคนจนและผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงอายุได้รับเบี้ยยังชีพ 30 คน คนพิการได้รับเบี้ยคนพิการ 3 คนและในกองทุนต่างๆ ที่มีในหมู่บ้านจะมีการจัดสรรผลกำไรส่วนหนึ่งเพื่อการสาธารณะประโยชน์ให้ชุมชนและบ้านเด่นฮ่อมนับเป็นชุมชนที่มีความสามัคคี มีความร่วมมือและมีการประชาคมอย่างสม่ำเสมอ มีการจัดทำแผนชุมชนที่มีระบอบการมีส่วนร่วมกับชาวบ้านมากที่สุด ชาวบ้านสามารถวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนได้เอง และมีแผนงานที่พึ่งตนเองสามารถปฏิบัติได้ มีแผนที่ขอความร่วมมือกับหน่วยงาน /อบท. เช่น การขอรับการสนับสนุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านอาชีพ ด้านการศึกษา อีกทั้งยังมีหน่วยงานราชการหลายหน่วยงานที่ได้เข้าไปให้การสนับสนุนในหลายด้าน เช่น การอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้ การสาธิตการทำปุ๋ย การให้ความรู้ชาวบ้าน การฝึกอบรม การส่งเสริมการเรียนรู้ การจัดทำแผน การสนับสนุนงบประมาณต่างๆ

1.2.6.3 ผลการวิเคราะห์ชุมชนจากการลงพื้นที่ชุมชนบ้านเด่นฮ่อม

จากการลงพื้นที่วิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยพบว่าโครงการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงของชุมชนบ้านเด่นฮ่อม ได้แก่ โครงการเกษตรพื้นบ้านผสมผสาน

โครงการเกษตรพื้นบ้านผสมผสานเริ่มจากนางแก้ว จันทร์แก้ว ซึ่งเป็นหัวหน้ากลุ่มสตรีได้เป็นแกนนำในการจัดตั้งโครงการ โดยได้แนวคิดจากการเข้าร่วมประชุมและการอบรมต่างๆ นางแก้ว จันทร์แก้ว จึงมีโอกาสเป็นตัวแทนของชุมชน เข้าร่วมกิจกรรมที่ภาครัฐ หรือส่วนราชการจัดขึ้นและเมื่อได้เข้าร่วมอบรมกับสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอสะเมิงแล้ว จึงมีแนวคิดในการทำโครงการของชุมชนเพื่อให้สมาชิกในชุมชนสามารถอยู่ได้ด้วยตนเองแบบพออยู่พอกินจึงได้จัดทำโครงการเกษตรพื้นบ้านผสมผสานขึ้นและนอกจากที่บ้านเด่นฮ่อมเป็นชุมชนที่ได้รับการยอมรับในเรื่องการดำเนินวิถีชีวิตแบบพอเพียงตามแนวพระราชดำริของในหลวง ซึ่งมีโครงการที่

โดดเด่นในด้านเศรษฐกิจพอเพียง คือ โครงการเกษตรพื้นบ้านผสมผสาน อันเนื่องมาจากบ้านเด่น ส่อมอาศัยอยู่บนดอย ซึ่งห่างไกลความเจริญ ถนนสัญจรไปมายากลำบาก มีลำห้วยอันเป็นแหล่ง น้ำที่ชาวบ้านนำมาใช้ประโยชน์ได้ ประกอบกับสภาพดิน และสิ่งแวดล้อมของบ้านเด่น ส่อม ล้อมรอบไปด้วยป่าเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นชุมชนบ้านเด่น ส่อม จึงนิยมปลูกพืช ผัก ผลไม้ และเลี้ยง สัตว์ เช่น หมู เป็ด ไก่ ปลา กบ วัว ควาย เป็นต้นซึ่งจัดได้ว่าเป็นการเกษตรพื้นบ้านแบบ ผสมผสานได้เป็นอย่างดีเพราะเป็นการทำเกษตรพื้นบ้านโดยปลูกพืช ผัก ผลไม้ และเลี้ยงสัตว์อยู่ ในพื้นที่บริเวณบ้าน หรือในชุมชน และอาศัยการอยู่ร่วมกันของพืช สัตว์และสิ่งแวดล้อม ต่างก็ ได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน พืช ผัก ผลไม้ บางชนิดก็นำมาเป็นอาหารของสัตว์ เช่น เมล็ดข้าวโพด ข้าวเปลือก ในส่วนที่ไม่ลืดยังหรือมีแมลงกัดก็จะเป็นอาหารของไก่ และ หมู เป็นต้น และ มูลสัตว์ ก็สามารถนำมาเป็นปุ๋ยให้กับ พืช ผัก ผลไม้ ได้เป็นอย่างดี ทำให้พืชผัก ผลไม้ การทำ เกษตรของบ้านเด่น ส่อม ไม่ได้ยุ่งยากอะไรมากมาย ปลูกพืช ผัก ผลไม้ ตามสภาพแวดล้อม และ พื้นที่ของแต่ละบ้าน บ้างก็ปลูกไว้บริเวณหน้าบ้าน บ้างก็ปลูกไว้บริเวณหลังบ้าน บ้างก็ปลูกไว้ทั่ว บริเวณบ้านที่สามารถปลูกได้ ส่วนสัตว์ที่เลี้ยงไว้ก็เลี้ยงแบบปล่อยบ้าง ทำเล้าอยู่อาศัยบ้างแต่ปลา และกบจะเลี้ยงไว้ในบ่อปูน ส่วนปลาที่เลี้ยงก็จะเป็นปลาดุกและปลานิลเพราะว่าเลี้ยงง่าย เจริญเติบโตไว ส่วนการดูแลการให้อาหารก็อาศัยเศษอาหารที่เหลือบ้างบางส่วนเป็นรำข้าว (แกลบ) บางส่วน และอาศัยอาหารจากธรรมชาติบ้างบางส่วนคืออาหารจากการติดหลอดไฟให้ แสงสว่างในตอนกลางคืน ไล่แมลงให้ตกลงมาเป็นอาหารของปลา โดยผู้วิจัยสัมภาษณ์ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำและสมาชิกชุมชน ในวันที่ 20 มีนาคม 2556

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า “เดิมทีแล้วชุมชนของเราก็อาศัยอยู่กันไม่กี่หลังคาแต่ก็ ขยายครอบครัว แต่งงานมีลูก มีหลาน เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ชุมชนของเราอยู่กันแบบพี่ แบบน้อง มีอะไรก็ แบ่งกันกินตามประสาชาวบ้าน ชาวสารบ้านเมืองก็ไม่ค่อยได้รับมากสักเท่าไร ก็คงเป็นเพราะ ชุมชนของเราอยู่ห่างไกลจากสังคมภายนอก สมัยก่อนจะอาศัยรับข้อมูลข่าวสารทางวิทยุ เป็นหลัก แต่ต่อมาเริ่มมีโทรทัศน์ เข้ามาบ้าง แต่ก็มีไม่กี่หลังคาเรือน เวลาลูกหลานอยากดูอะไรก็นั่งดูกับ เพื่อนบ้าน ต่อมาลูก หลานของชุมชน เริ่มได้รับการศึกษาเพิ่มมากขึ้น มีความรู้มากขึ้น พ่อ แม่ ก็ เหมือนจะได้รับความรู้จากลูกหลานไปด้วย”

สมาชิกชุมชนกล่าวว่า “ในส่วนเรื่องการเกษตรของชุมชนที่ได้ยอมรับเป็นการ ดำเนินชีวิตแบบพอเพียงนั้นก็เนื่องมาจากชุมชนของเราไม่มีความเดือดร้อนหรือปัญหาใดๆ ไม่ วุ่นวาย แต่ละครอบครัวไม่มีหนี้สินอยู่กันแบบพอมี พอกิน มีอาชีพหลัก คือการเกษตรทุกบ้านเรา จะปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ ได้แก่ ปลา กบ ไก่ เป็ด หมู วัว ควาย ไว้สำหรับเป็นอาหารของเรา ผมก็

สังเกตอยู่เหมือนกันนะครับว่าชุมชนของเราก็อาศัยกันอยู่ตามปกติ แต่ก็เกิดการพัฒนาขึ้นมาเรื่อยๆ ก็อาศัยชาวบ้านแต่ละหลังคา ที่มีกรไปมาหาสู่กัน พูดคุย ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในยามที่เกิดปัญหาอะไร หรือว่าปลูกพืช ผัก และเลี้ยงสัตว์แล้วดีมีคุณภาพและได้ผลผลิตก็จะคอยบอกต่อกันไปทำให้ชุมชนของเราดูเหมือนไม่มีการพัฒนาอะไรมากนักแต่ชาวบ้านในชุมชนจะรู้ดีครับทั้งการทำเกษตรพื้นบ้านแบบผสมผสาน ได้มีการพัฒนา พืช ผัก และสัตว์ที่เลี้ยงไว้ ได้รับการดูแล ใส่ใจจนทำให้มีการเจริญเติบโต อุดมสมบูรณ์ เป็นอย่างดี ทำให้ความเป็นอยู่ของแต่ละครอบครัวมีความสุข มีอาหารเลี้ยงปากท้อง ปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บ เพราะเรามีการเรียนรู้ที่จะอยู่กับธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมของชุมชนเรา”

สมาชิกชุมชนกล่าวว่า “ตอนที่มิโครงการเกษตรพื้นบ้านแบบผสมผสาน ตามแนวพระราชดำริของในหลวง เราก็อึดใจดีใจ และให้ความสำคัญมากขึ้น แต่เราก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของเราไปมากเท่าไร เพียงแต่ได้นำความรู้ที่ทางภาครัฐเข้ามาส่งเสริม ให้มีการเพาะปลูก การดูแล การเลี้ยงสัตว์ แบบถูกวิธี สะอาด ปลอดภัยและได้ผลผลิตที่ดี และช่วยส่งเสริมในด้านการตลาดเพิ่มมากขึ้น เมื่อผลผลิต พืช ผัก และสัตว์ที่เลี้ยงไว้ น่าจะสร้างรายได้ให้เกิดแก่ครอบครัวในชุมชนได้ผมก็ว่าดีครับ ชาวบ้านก็ได้มีชีวิตที่ดีขึ้นมากกว่าเดิมจากเดิมที่ก็ดีอยู่แล้วแต่ก็จะทำให้มันดียิ่งขึ้นทุกคนในชุมชนต่างยังมีความสุข ครับ”

บ้านเด่นฮ่อมได้อาศัยสภาพแวดล้อมที่เป็นดอย อยู่บนที่ราบสูง มีป่าไม้หนาแน่น มีแหล่งน้ำลำธาร อุดมสมบูรณ์ น้ำที่ใช้ส่วนใหญ่ก็จะได้จากน้ำประปาภูเขาซึ่งชาวบ้านก็ได้ช่วยกันทำขึ้นเอง เพื่อให้สะดวกต่อการนำมาใช้ได้มากขึ้น ซึ่งก็เอื้ออำนวยต่อการทำเกษตรชาวบ้านได้เรียนรู้จากธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เริ่มต้นจากการปลูกพืช ผักสวนครัวเอาไว้กินเองภายในครอบครัว ซึ่งพืชผักที่ปลูกก็เป็นพันธุ์ที่หาได้ง่ายและขยายพันธุ์ตามธรรมชาติหรือบางครั้งก็อาจขึ้นเองโดยที่เราไม่ได้ตั้งใจ เช่น พริก มะเขือ มะนาว มะกรูด โดยขยายพันธุ์หรือออกขึ้นจากที่เรานำเศษอาหารที่มีส่วนผสมของพืช ผักเหล่านี้ไปเททิ้งแต่มันยังคงมีเมล็ดที่สามารถงอกเกิดเป็นต้นขึ้นมาใหม่ออกดอกออกผลให้ได้เก็บกินอีกครั้งหมุนเวียนอยู่เช่นนี้

นอกจากชาวบ้านจะทำเกษตรแบบผสมผสานโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นอาหารในการดำรงชีวิตแล้ว ยังจักสาน เครื่องใช้ภายในครอบครัวใช้ในการเกษตรและอุปกรณ์ดัก จับ ปลาเองด้วย เป็นภาษาทางบ้านเด่นฮ่อม ได้แก่ ข้าวหวด ก่องข้าว ข้าวล่อม ข้าวตาห่าง กวยหมู เข่ง ช้องไซ น้ำเต้า คุ วิ บุง หมวกหรืออุบ ฯลฯ ส่วนของใช้ไม้สอยอุปกรณ์ต่างๆ ที่ทำขึ้นมาเอง จากวัตถุดิบที่มีอยู่ตามธรรมชาติ คือ ไม้ไผ่ ใบลาน และใบตาล ซึ่งสามารถบ่งบอกถึงความพอเพียงของชาวบ้านเด่นฮ่อมเป็นอย่างดี เครื่องนุ่งห่ม เสื้อผ้า บางส่วนชาวบ้านก็เย็บปัก ถักร้อย กันเอง

บ้าง แม้กระทั่งสีย้อมผ้าชาวบ้านก็สามารถทำใช้กันเอง เนื่องจากชาวบ้านเด่นฮ่อม ถ้าพึ่งจากชื่อชุมชนแล้ว ก็มาจากที่ตั้งเดิมผืนป่า หรือชุมชนที่ตั้งอาศัยอยู่ มีดินฮ่อมขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก จึงได้ตั้งชื่อว่าเด่นฮ่อม สีย้อมผ้าฮ่อมก็มาจากดินฮ่อมนี้เอง

การทำเกษตรพื้นบ้านแบบผสมผสานของบ้านเด่นฮ่อม แต่ละครอบครัว ทำเกษตรก็เพื่อการดำรงชีวิตเลี้ยงชีพ ให้พอมี พอกิน เลี้ยงลูก หลาน ไม่ให้อดอยาก โดยไม่ได้คำนึงถึงการตลาดแต่อย่างใด ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชุมชนไม่หวังที่จะเอา พืช ผัก และสัตว์เลี้ยง นำไปขายก็คือ ด้วยสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ที่อาศัยอยู่บนดอยซึ่งเป็นที่ราบสูงการไปมาก็ยากลำบาก ชาวบ้านต่างไม่เห็นความสำคัญ หรือความจำเป็นที่เราจะต้องนำผลผลิตการเกษตรของตนเอาไปขาย เพื่อให้ได้เงินมา เพราะสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตของชาวบ้านล้วนแล้วมีอยู่ในชุมชนทั้งสิ้น

ดังนั้นความพอเพียง พอประมาณของชุมชนบ้านเด่นฮ่อมจึงเห็นได้ชัดเจนจากโครงการเกษตรพื้นบ้านแบบผสมผสาน ที่ชาวบ้านได้ร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน

เกษตรพื้นบ้านแบบผสมผสานของบ้านเด่นฮ่อม เดิมทีแล้วชาวบ้านไม่ได้เรียกการเกษตรแบบเป็นทางการตั้งชื่อนี้ ก็เนื่องมาจากโครงการที่ทางภาครัฐเข้ามาส่งเสริม เพื่อดำเนินชีวิตตามแนวคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำริของในหลวงของเราชาวบ้านเกิดการเรียนรู้จากธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมที่อาศัยอยู่ เมื่อหิวก็ต้องหาอาหารมากิน อยากกินปลาก็ต้องจับปลา ต้องหาเครื่องมือมาจับปลา เมื่อจับเสร็จก็ต้องเอามาใส่ข้อง ถ้าไม่มีข้องก็ต้องจักรสานเอง มันเป็นเรื่องปกติของชาวบ้านอยู่แล้ว การปลูก พืช ผัก ผลไม้ และการเลี้ยงสัตว์ก็เช่นเดียวกันเมื่อชาวบ้านอยู่ห่างไกลจากตัวเมือง อาศัยอยู่บนที่ราบสูง บนดอย มีแหล่งน้ำ ป่าเขา มีสภาพที่อุดมสมบูรณ์ จึงมีการทำเกษตรในครอบครัว ภายในชุมชน ชอบกินพืช ผัก ชนิดไหน ก็เลือกปลูกตามใจชอบ ชอบกินสัตว์อะไรก็เลี้ยงสัตว์ชนิดนั้น ด้วยเหตุผลเพียงอย่างเดียวคือทำเกษตรไว้มาใช้ประโยชน์ในมื้ออาหารของแต่ละวัน เท่านั้น ถ้าหากพืช ผัก ผลไม้ ที่ปลูกไว้มีต้นเล็กหรือไม่สมบูรณ์ ก็นำมูลสัตว์ที่เลี้ยงไว้คอกให้ เป็นปุ๋ย คอยรดน้ำที่ได้มาจากประปาภูเขา ซึ่งชาวบ้านร่วมกันทำท่อน้ำไปยังแหล่งน้ำที่ไหลอยู่ตลอด และนำมาใช้ภายในชุมชน ก็ด้วยเนื่องจากความคิดความมีเหตุผลของชาวบ้าน เมื่อเราอยู่บนดอยไม่มีแหล่งกักเก็บน้ำเพื่อใช้ในการเกษตร และใช้ในการดำรงชีวิต ดังนั้นจึงร่วมกันสร้างที่กักเก็บและทางน้ำไหล เข้าชุมชนของชุมชนกันเอง จะได้มีน้ำกินน้ำใช้ตลอดปี

การใช้ชีวิตแบบพอเพียง พอมี พอกิน พอใช้ ของชุมชนเด่นฮ่อม เป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับลูก หลาน การดำเนินชีวิตของชุมชนล้วนแล้วแต่มีหลักการและเหตุผลโดยที่ชาวบ้านไม่รู้ตัวว่าสิ่งที่ถือปฏิบัติกันมามีวิธีการ ขั้นตอน การวางแผน ในการดำเนินชีวิตเพราะชาวบ้าน

เพียงให้ความสำคัญให้ลูกหลานอยู่ดีกินดี ไม่ได้รับความเดือดร้อน ใช้เวลาว่างการทำงานเกษตร ก็พอมีเวลาจักรสาน ปลูกถั่ว ข้าวของเครื่องใช้ รวมถึง ถัก ทอ เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม โดยที่ชีวิตครอบครัวอยู่กันพร้อมหน้า มีเวลาที่จะพูดคุย สนทนา ทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งสามารถปลูกฝังให้ลูกหลานยึดถือปฏิบัติกันไป ทำให้แต่ละครอบครัวเกิดความรัก ความสามัคคี และยังทำให้ลูกหลาน เกิดการเรียนรู้จากแบบอย่างที่ดี ทั้งการดำเนินชีวิต การเกษตร งานฝีมือ งานถักทอ จักรสานต่างๆ เรียกได้ว่าเป็น การสืบทอดวัฒนธรรมได้อย่างกลมกลืน ทำให้เด็กซึมซับความรู้ และนำไปใช้ปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน ทำให้ชุมชนเด่นฮ่อมดำเนินตามแนวพระราชดำริของในหลวง คือ เศรษฐกิจพอเพียง ได้อย่างยั่งยืน

สภาพแวดล้อมและธรรมชาติเป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับชาวบ้านเด่นฮ่อม เพราะชาวบ้านเติบโตมาพร้อมกับป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ แหล่งน้ำลำธารที่ไหลมาหล่อเลี้ยงชีวิตและสิ่งมีชีวิตทั้งหลายที่อาศัยอยู่กับธรรมชาติ ในป่าไม้ที่สมบูรณ์ ไม้ฮ่อมก็เป็นหนึ่งพันธุ์ไม้ที่อยู่กับบ้านเด่นฮ่อมมาตั้งแต่แรกเริ่มของชุมชนเพราะชื่อชุมชนก็ได้มาจากการตั้งชื่อตามพันธุ์ไม้ฮ่อมที่มีอยู่มากมายนั่นเอง และไม้ฮ่อมยังสร้างความรู้ให้แก่ชาวบ้านให้เกิดการเรียนรู้คือ เมื่อชุมชน เด่นฮ่อมมีต้นไม้ฮ่อมอยู่จำนวนมาก ด้วยการอาศัยอยู่กับไม้ฮ่อมมานานเกิดการสังเกตว่าใบของไม้ฮ่อมเวลาโดนเสื้อผ้า แล้วมักจะเป็นสีดำ จนซักล้างไม่ค่อยออกจึงเกิดการลองเอาใบแช่น้ำ ก็ปรากฏว่าน้ำที่แช่ใบฮ่อมเกิดสีครามขึ้นมาจึงลองเอาผ้าขาวไปแช่ทิ้งไว้ ก็กลายเป็นสีออกกรมท่า แต่สีไม่เข้มมาก เพราะระยะเวลาในการแช่ใบฮ่อม และระยะเวลาในการแช่ผ้าในการย้อมสีด้วยจึงทำให้สีของผ้าออกมาสีอ่อนแก่ ต่างกัน จึงเกิดการลองทำต่อๆ กันมาจนกลายมาเป็นอาชีพย้อมผ้า “หม้อฮ่อม” ในปัจจุบันลักษณะการเรียนรู้ดังกล่าวก็อาศัยธรรมชาติสอนให้ชุมชนได้รู้จักนำประโยชน์จากธรรมชาติมาใช้รวมถึงสิ่งต่างๆ ที่ชาวบ้านได้ประดิษฐ์ขึ้นมาและนำมาใช้ในชีวิตประจำวันก็จะมีลักษณะเดียวกันคือเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมและธรรมชาติ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตเรียนรู้ได้อยู่ตลอดเวลาจนถึงปัจจุบันอาจมีทางภาครัฐ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือนักการศึกษา นักวิจัยที่สนใจในการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาหาความรู้บ้าง นำความรู้มาให้ชาวบ้านบ้าง จึงเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาทำให้ชุมชนบ้านเด่นฮ่อมเกิดการพัฒนาในด้านเกษตร พื้นบ้านแบบผสมผสานและในด้านอื่นๆ เรื่อยมา

ถึงแม้บ้านเด่นฮ่อมจะอาศัยอยู่ห่างไกลความเจริญแต่ชาวบ้านกลับรู้สึกเป็นการดี ที่อยู่ห่างไกล มีชีวิตที่สงบ ไม่วุ่นวาย เหมือนเช่นอยู่ในเมืองทุกคนทุกคนต่างมีอาชีพทำ และมีกิจกรรมร่วมกันและคอยช่วยเหลือกันอยู่ตลอดเวลา ทั้งงานบุญ งานเทศกาล งานประเพณี ที่ยึดถือปฏิบัติกันมา ทำให้ชาวบ้านเกิดความรัก ความสามัคคี สนับสนุนกลมเกลียวช่วยเหลือกันอยู่

ตลอด อนึ่งชุมชนเด่นฮ่อมมีผู้นำที่ดี (ผู้ใหญ่บ้าน) เป็นผู้ที่มีความตั้งใจเพื่อ เพื่อแม่ คอยให้คำปรึกษา และช่วยเหลือชาวบ้านในยามที่มีปัญหา อีกทั้งเป็นแบบอย่างให้ชาวบ้าน นับถือและปฏิบัติตาม

ตารางที่ 8 ประเด็นและผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี : ชุมชนบ้านเด่นฮ่อม
จังหวัดเชียงใหม่

ประเด็น	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
1. บริบทชุมชน	<ol style="list-style-type: none"> 1. อยู่ห่างไกลจากตัวเมือง การเดินทางยากลำบาก 2. ล้อมรอบด้วยป่าและมีแหล่งน้ำ 3. มีป่าไม้หนาแน่น มีความอุดมสมบูรณ์
2. กระบวนการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. การส่งเสริมการแปรรูปจากต้นฮ่อม 2. การพัฒนาเครื่องใช้ไม้สอยขึ้นใช้เอง 3. มีการวางแผนการดำเนินงาน 4. การมุ่งเน้นให้ชุมชนอยู่พร้อมหน้าพร้อมตากันทั้งครอบครัว 5. การดึงเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วม 6. การเชื่อมโยงกับหน่วยงานภาครัฐที่เข้ามาให้ความรู้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 8 ประเด็นและผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี : ชุมชนบ้านเด่นฮ่อม
จังหวัดเชียงใหม่ (ต่อ)

ประเด็น	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
3. องค์ประกอบของการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. การอยู่ด้วยกันด้วยความรักและสามัคคีเหมือนพี่น้อง 2. ความสุขในการอยู่ร่วมกันในชุมชน 3. ผู้นำชุมชนริเริ่มกิจกรรมใหม่ๆ 4. การใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นประโยชน์ 5. การมีวิถีชีวิตกับธรรมชาติ
4. กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริม	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเกษตรพื้นบ้านแบบผสมผสาน 2. การทอผ้า

การศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 3. การตีพิมพ์ 4. การแปรรูปไม้ไผ่ 5. การแปรรูปต้นหอม 6. การถ่ายทอดประเพณีและวัฒนธรรมให้ลูกหลาน 7. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
5. วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเรียนรู้ร่วมกันจากสื่อต่าง ๆ เช่นโทรทัศน์ ที่สมาชิกชุมชนจะมาจับชมร่วมกัน แล้วก็แลกเปลี่ยน สอนความรู้ที่ได้จากโทรทัศน์กัน 2. การเรียนรู้จากโครงการของรัฐบาล 3. การเรียนรู้จากธรรมชาติที่อยู่รอบตัว แล้วร่วมกันแลกเปลี่ยนความรู้
6. ปัจจัยในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้นำที่เชื่อใจเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน 2. การมีจิตสำนึกในดำรงชีพอย่างพอเพียงของชุมชน 3. การแลกเปลี่ยนความรู้ในการทำการเกษตรอย่างสม่ำเสมอ 4. การเข้าใจธรรมชาติรอบตัวเป็นอย่างดี จนอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล 5. ความสามัคคี
7. เงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. การอยู่ห่างไกลทำให้ต้องดูแลกันเอง 2. การส่งเสริมการแปรรูปต้นหอม ให้สามารถนำมาข้อมผ้าได้ จึงมีผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

จากตารางที่ 8 พบว่า ชุมชนบ้านเด่นฮ่อมเป็นชุมชนต้นแบบกรณีศึกษาที่ดีตามองค์ประกอบดังนี้

บริบทชุมชนบ้านเด่นฮ่อม ซึ่งอยู่ห่างไกลจากตัวเมือง การเดินทางยากลำบาก มีป่าไม้หนาแน่น มีความอุดมสมบูรณ์ล้อมรอบด้วยป่าและมีแหล่งน้ำ

กระบวนการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านเด่นฮ่อม มีการวางแผนการดำเนินงาน มีการดึงเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วม มีการเชื่อมโยงกับหน่วยงานภาครัฐที่เข้ามาให้ความรู้ มีการทำการเกษตรผสมผสานเพื่อยังชีพทั้งปลูกผักและเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นอาหารให้กับครอบครัวและ มีการส่งเสริมการแปรรูปจากต้นหอม

องค์ประกอบของการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านเด่นฮ่อม การทำการเกษตรผสมผสานเพื่อยังชีพทั้งปลูกผักและเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นอาหาร การอยู่ด้วยกันด้วยความรัก

และสามัคคีเหมือนพี่น้อง การสร้างความสุขในการอยู่ร่วมกันในชุมชน การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ให้เป็นประโยชน์ผู้นำชุมชนริเริ่มกิจกรรมใหม่ๆ

กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านเด่นฮ่อม การเกษตรพื้นบ้านแบบผสมผสาน การถ่ายทอดประเพณีและวัฒนธรรมให้ลูกหลาน การแปรรูปต้นฮ่อมการแปรรูปไม้ไผ่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านเด่นฮ่อมมีการเรียนรู้ร่วมกันจากสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ที่สมาชิกชุมชนจะมารับชมร่วมกันแล้วก็แลกเปลี่ยน การอบรมสั่งสอนในครอบครัว ความรู้ที่ได้จากโทรทัศน์ การเรียนรู้จากธรรมชาติที่อยู่รอบตัว แล้วร่วมกันแลกเปลี่ยนความรู้ การเรียนรู้จากโครงการของรัฐบาล

ปัจจัยในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านเด่นฮ่อม ความสามัคคี การมีจิตสำนึกในดำรงชีพอย่างพอเพียงของชุมชน การแลกเปลี่ยนความรู้ในการทำเกษตรอย่างสม่ำเสมอ การเข้าใจธรรมชาติรอบตัวเป็นอย่างดี จนอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล ผู้นำมีจิตใจเอื้อเฟื้อ เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน

เงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านเด่นฮ่อม คือการอยู่ห่างไกล และต้องดูแลกันเอง การส่งเสริมการแปรรูปต้นฮ่อม ให้สามารถนำมาขายอมผ้าได้ จึงมีผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

1.2.7 ผลการวิเคราะห์ชุมชนจากการลงพื้นที่ภาคสนามชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงด้านบริบททั่วไปของชุมชนบ้านงอบเหนือ จังหวัดน่าน

1.2.7.1 ประวัติความเป็นมาชุมชนบ้านงอบเหนือ

บ้านงอบเหนือ หมู่ที่ 5 ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงของบ้านงอบโดยถือเอาทางหลวงแผ่นดินเป็นเส้นแบ่งเขต อยู่ห่างจากตัวอำเภอทุ่งช้าง 10 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากตัวจังหวัดน่าน 100 กิโลเมตร เหตุที่เรียกหมู่ที่ 5 ว่าบ้านงอบเหนือ เพราะว่า “เหนือ” ก็เนื่องมาจากมีพื้นที่อยู่ทางเหนือของน้ำงอบ การแบ่งเขตใช้ทางหลวงสายน่าน-ปอน คือฝั่งด้านตะวันออกเฉียงของทางหลวง เป็นเขตของหมู่ที่ 1 บ้านงอบเหนือมีประชากรเป็นชาวลื้อเป็นส่วนหนึ่งของบ้านงอบที่มีประวัติเล่าสืบต่อๆ กันมาว่าอพยพมาจากแคว้นสิบสองปันนามณฑลยูนนาน ประเทศจีนจะมาจากเมืองใดเมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด ภาษาพูดคล้ายกับชาวยองในจังหวัดลำพูน

จากหนังสือที่ค้นพบในประเทศจีนได้กล่าวถึงชาวไทยลื้อซึ่งในประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ วิถีชีวิต พบว่า ลักษณะการสร้างบ้าน ประเพณีการบริโภคอาหารและเครื่องดื่มรวมทั้งความเป็นอยู่ การตั้งชื่อ การนับถือพุทธศาสนา การนับถือบรรพบุรุษ การนับถือผี ประเพณีลอยกระทง พิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่ การเกี่ยวพาราณาสีของคนหนุ่มสาว การแต่งงาน การล่าสัตว์และการละเล่นต่างๆ ของชุมชนไทยลื้อที่อยู่บ้านงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน มีลักษณะเดียวกันที่ถูกจารึกไว้ในหนังสือ และหนังสือชาติวงศวิททยาว่าด้วยชนชาติเผ่าในประเทศไทย กล่าวในตอนหนึ่งว่า ชาวไทยลื้อส่วนใหญ่จะพบตะวันออกของแม่น้ำโขง และพบมากในจังหวัด ลำปาง ลำพูน แพร่ น่าน เชียงราย พะเยา และตั้งถิ่นฐานกระจายไปทั่วในจังหวัดเหล่านี้ พระยาอนุমানราชชน ได้กล่าวถึงชุมชนไทยลื้อ ไว้ว่าชาวไทยลื้อมีถิ่นกำเนิดมาจากแคว้นสิบสองปันนา ซึ่งอยู่ติดกับพม่าและอ่าวตังเกี๋ย ซึ่งสามารถแบ่งแคว้นสิบสองปันนาออกเป็นเมืองใหญ่ๆ ได้ 28 เมือง นอกจากนี้ ชำนาญ รอกเหตย์ ได้เขียนถึงลักษณะการอพยพของชาวไทยลื้อว่าเดิมอยู่ที่แคว้นสิบสองปันนาแต่อพยพเข้ามาในประเทศไทยหลายครั้งหลายครา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะถิ่นที่อยู่เดิมนั้นทุรกันดาร การหากินยากลำบาก ถูกโจรกรรมและปล้นสะดมหลายครั้ง ไม่มีความสงบสันติ และบางครั้งถูกรบกวนจากชนชาติจีนและพม่าที่กดขี่ข่มเหงชาวไทยลื้ออยู่ตลอดเวลาชาวไทยลื้อบางส่วนจึงอพยพเรื่อยมาสู่ดินแดนประเทศไทยในปัจจุบัน โดยเฉพาะจังหวัดเชียงราย

ในสมัยราชวงศ์ค้ำมั้นเชียงใหม่ยกทัพไปตีเมืองเชียงรุ่ง เมืองหลวงของไทยลื้อซึ่งตอนนั้นตกอยู่ภายใต้การปกครองของพม่าในที่สุดเจ้าเมืองเชียงรุ่งกับท้าวพระยาสิบสองปันนายอมแพ้และขอขึ้นอยู่กับอาณาจักรไทย อาณาจักรไทยจึงได้กวาดต้อนเอาชาวไทยลื้อจากเมืองต่างๆ ได้แก่ เมืองพง เมืองหย่วน เมืองล่า มาไว้ในเขตนครน่าน ขณะนี้คัมภีร์โบราณเก็บรักษาไว้ที่วัดศรีดอนชัย ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง

สภาพอากาศ ชุมชนบ้านงอบเหนือ ตั้งบ้านเรือนอยู่ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ทำให้มีสภาพอากาศ 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาว ในช่วงฤดูหนาวจะมีอากาศหนาวเย็นมากและมีหมอกในตอนเช้า

ประชากรบ้านงอบเหนือมีประชากรทั้งสิ้น 684 คน เป็นชาย 343 คน หญิง 341 คน มีหลังคาเรือน จำนวน 146 หลังคา เดิม 30-50 ครอบครั้ว

อาณาเขตและแผนที่ชุมชน

ทิศเหนือ	ติดต่อกับเขต หมู่ที่ 6 (บ้านน้ำลาด) และหมู่ที่ 7 (ขุนตาล)
ทิศใต้	ติดต่อกับเขต หมู่ที่ 4 (บ้านทุ่งสูง)

ทิศตะวันออก ติดต่อกับภูเขาสูงและพื้นที่หมู่ที่ 11 (บ้านมณีพุกฤษ์)

ทิศตะวันตก ติดต่อกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1080 สายทุ่งช้าง

การคมนาคมติดกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1080 สายน่าน-ทุ่งช้าง-เฉลิมพระเกียรติ อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอทุ่งช้าง 10 กิโลเมตร และห่างจากตัวจังหวัดน่าน 100 กิโลเมตร การเดินทางสะดวกโดยรถยนต์ส่วนบุคคล รถโดยสารประจำทาง และรถรับจ้างทั่วไป

การประกอบอาชีพประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมได้แก่ การทำสวนส้มเขียวหวาน เงาะ การทำนา ปลูกผักกาดเขียว ส่งโรงงาน ปลูกยางพารา ปลูกไม้สัก รับราชการ ค้าขาย มีอาชีพเสริม และทำไร่ ส่วนประชากรมีเชื้อสายไทลื้อ มีรายได้เฉลี่ยครัวเรือน 13,268 บาทต่อคนต่อปี

แหล่งสาธารณูปโภคที่สำคัญในชุมชนบ้านงอบเหนือ มีระบบสาธารณูปโภคที่ทำให้เกิดความสะดวกสบาย เช่น มีถนนคอนกรีต และลาดยางติดต่อชุมชนทั้ง 10 หมู่ มีระบบไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน มีประปาหมู่บ้านที่มีน้ำสะอาดบริโภคเพียงพอตลอดปี แหล่งน้ำในชุมชน อ่างเก็บน้ำงอบ ลำน้ำงอบ ลำน้ำเหมืองจำนวน 4 แห่ง ลำห้วยจำนวน 3 แห่ง สระหมู่บ้านจำนวน 3 แห่ง ประปาภูเขาจำนวน 1 แห่ง บ่อน้ำตื้นจำนวน 13 แห่ง น้ำดื่มจากบ่อน้ำตื้นและประปาพลังงานไฟฟ้า

การศึกษา ชุมชนได้รับการจัดการศึกษาร้อยละ 100 และสามารถอ่านออกเขียนได้ ส่วนใหญ่จะเดินทางไปศึกษาที่สถานศึกษาที่อยู่ใกล้เคียง เช่น โรงเรียนไทยรัฐวิทยาซึ่งอยู่ในตำบลงอบมีระดับการศึกษาถึงมัธยมและไปเรียนที่โรงเรียนมัธยมทุ่งช้าง ครอบครัวที่มีฐานะดีให้บุตรเดินทางไปศึกษาที่โรงเรียนมัธยมอำเภอบัว

ศาสนาชุมชนบ้านงอบเหนือส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ วัดจำนวน 1 แห่ง

กลุ่มองค์กร ที่สำคัญในชุมชน ได้แก่ กองทุนยาเสพติด กองทุนพีชไร่ กองทุนผู้ใช้น้ำ กองทุนกลุ่มออมทรัพย์ กองทุนปุ๋ยหมัก กองทุนดอกไม้ประดิษฐ์ กองทุนกลุ่มเยาวชน กองทุนแก้ไขปัญหาความยากจน กองทุนเศรษฐกิจชุมชน กองทุนหมู่บ้าน กองทุนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเศษผ้ากองทุนสมุนไพร กองทุนแม่แผ่นดินโครงการ/กิจกรรม การพัฒนาในรอบปีที่ผ่านมา โครงการต่อต้านยาเสพติด โครงการเสริมเกษตรกรรมพีชไร่ โครงการอบรมผู้ใช้น้ำเพื่อการเกษตร โครงการกลุ่มออมทรัพย์ โครงการทำปุ๋ยหมัก โครงการกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์ โครงการกลุ่มเยาวชน โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน โครงการเศรษฐกิจชุมชน โครงการกองทุนหมู่บ้าน โครงการกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเศษผ้า โครงการกลุ่มสมุนไพรบ้านงอบ โครงการแม่แผ่นดิน กิจกรรมพอเพียงบ้านงอบเหนือ กิจกรรมฝึกปลอดสารพิษ กิจกรรมสวนสมุนไพรเพื่อสุขภาพ

กิจกรรมการเรียนรู้ตนเองฝึกปฏิบัติ การจัดทำแผนชีวิตของครัวเรือน กิจกรรมส่งเสริม สนับสนุน การทำปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยอินทรีย์ กิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนการออม กิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนการ ปลูกพืชผักสวนครัวและเลี้ยงสัตว์บริเวณ กิจกรรมส่งเสริมการเลี้ยงปลาในบ่อซีเมนต์ (ความ ร่วมมือจาก กศน.ทุ่งช้าง) กิจกรรมส่งเสริมการเลี้ยงปลาในกระชัง และบ่อดิน (ความร่วมมือจาก ประมง อ.ทุ่งช้าง) กิจกรรมส่งเสริม สนับสนุนการทำน้ายาเอนกประสงค์ ประเพณีและวัฒนธรรมที่ สำคัญในชุมชน ประเพณีเลี้ยงผี การเล่นหมากและ การเล่นหมากคูป หมักไก่ หมักตีน หมักออก โหม่ง หมักข่าง

1.2.7.2 ผลการวิเคราะห์จากการสังเกตชุมชนงอบเหนือ

การจัดการศึกษาโดยชุมชนเป็นการศึกษาตามอัธยาศัยโดยใช้โครงการ กิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนโดยการอบรม ศึกษาดูงาน ส่งเสริมอาชีพเสริม เพิ่มทักษะการดำรงชีวิตแบบพอเพียง การลงมือปฏิบัติ ส่งเสริมให้ชุมชนมีรายได้จากการรวมกลุ่ม กิจกรรม เช่น กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผ้า กลุ่มประดิษฐ์ดอกไม้ศพ กลุ่มจักสาน กลุ่มสมุนไพร ชุมชนบ้านงอบเหนือเป็นชุมชนต้นแบบพอเพียง มีการบริหารจัดการเป็นระบบชุมชนมีความ ตระหนักในการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง โดยใช้ชีวิตตามวิถีปฏิบัติที่สืบทอดต่อกันมาและการประยุกต์ใช้ เทคโนโลยีให้เหมาะสมกับชุมชนมีการจัดเวทีประชาคมการจัดแผนชุมชนการจัดระเบียบชุมชน นอกจากนี้มีการลดรายจ่ายปลูกพืชผักสวนครัว ทำน้ายาล้างจาน ทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ สารไล่ แมลงจากสะเดา การปลูกข่างเพื่อบริโภค การจักสานเครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น กระติบข้าว ช้อง ไซ การทำครกไม้ เขียงไม้ ชุมชนบ้านงอบเหนือมีความสามัคคีและความร่วมมือของคนในชุมชน ชุมชนบ้านงอบเหนือมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทำกิจกรรมร่วมกันทั้งในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัดทำให้ได้รับรางวัลต่างๆ มากมาย ทั้งในระดับบุคคลและระดับชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ดีเด่น กลุ่มผลิตภัณฑ์ดีเด่นและบุคคลตัวอย่าง เป็นต้น

1.2.7.3 ผลการวิเคราะห์ชุมชนจากการลงพื้นที่ชุมชนบ้านงอบเหนือ

จากการลงพื้นที่วิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยพบว่า โครงการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงของชุมชนบ้านงอบเหนือ ได้แก่ โครงการกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์

กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ เป็นโครงการหนึ่งของชุมชนบ้านงอบที่มีความโดดเด่น และเป็นที่ยู่อักของจังหวัดน่านและกลุ่มอาชีพวิสาหกิจชุมชนอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้สืบเนื่องจาก การที่ชุมชนได้รับผลกระทบจากการทำการเกษตรที่ไม่เพียงพอกับรายจ่ายในครอบครัวโดยเริ่มจาก ผู้ใหญ่ บ้านชุมชนบ้านงอบเหนือเป็นผู้จุดประกายแนวคิดการทำอาชีพเสริมของสมาชิกในชุมชน และเกิดจากการสานแนวคิดของผู้ใหญ่บ้านงอบเหนือที่ต้องการให้ตนเองมีรายได้เพิ่มมากขึ้นและ

จากการที่สมาชิกในชุมชนบ้านงอบเหนือว่างจากการทำเกษตรกรรมแล้วพอถึงฤดูแล้งไม่สามารถทำเกษตรได้ สมาชิกในชุมชนว่างงานและถึงแม้จะปลูกพืชผักอื่นๆ ก็ไม่ได้ผล หัวหน้าโครงการกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เห็นว่าการทำพรมจากเศษผ้าก็น่าจะเป็นอาชีพเสริมได้ จึงได้ศึกษาเกี่ยวกับการทำพรมเช็ดเท้าจากเศษผ้าและได้รวมกลุ่มกันขึ้นเพื่อขอทุนสนับสนุนจากพัฒนาชุมชนอำเภอและหน่วยงานภาครัฐอื่น เช่น ศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 25 จังหวัดน่าน กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ที่ได้อบรมเกี่ยวกับอาชีพเสริมให้กับชุมชนบ้านงอบเหนือและหลังจากได้รวมกลุ่มกันขึ้นแล้ว จึงได้ไปศึกษาดูงานการทำพรมเช็ดเท้าจากบ้านร่องฟอง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ และหลังจากนั้นจึงได้ทดลองทำพรมเช็ดเท้า ซึ่งในตอนแรกไม่ดีเท่าที่ควรแต่ชุมชนก็ไม่ย่อท้อจนทำให้พรมเช็ดเท้ามีความทนทานไม่หลุดร่อนง่าย นอกจากนั้นกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ยังได้ออกผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายจากเศษผ้าได้แก่ ไม้ถูพื้น หมอนรองนั่ง เปลนอน ที่รองเตียง เป็นต้น จนกระทั่งเริ่มเป็นกลุ่มใหญ่ขึ้นทั้งนี้เพราะสมาชิกในชุมชนเห็นว่าเป็นอาชีพเสริมที่มีรายได้สามารถเลี้ยงครอบครัวได้จึงได้รวมกลุ่มกันขึ้นใหม่เพื่อผลิตดอกไม้สำหรับงานศพ ดอกไม้จันทน์ กระเช้าดอกไม้จากผ้าใยบัว กลุ่มสมุนไพรพื้นบ้าน เช่น ลูกประคบ สมุนไพรอบตัวและยาสมุนไพรอื่นๆ

บ้านงอบเหนือ ตำบลทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ส่วนใหญ่เป็นชาวไทยลื้อ ซึ่งในอดีตชุมชนนี้มีผู้คนอาศัยอยู่น้อยมาก เนื่องจากด้วยภูมิประเทศที่ถูกล้อมรอบด้วยภูเขาทั้งสี่ทิศและชาวไทยลื้อบางส่วนมีอาชีพเก็บของป่า ล่าสัตว์ ปลูกพืชเชิงเดี่ยว แต่อาชีพหลักของชาวชุมชน บ้านงอบเหนือ นั่นก็คือ การทำหลังจากเสร็จงานแล้ว ผู้หญิงจะนิยมทอผ้า แต่ก็จะมีบางรายที่ยึดเป็นอาชีพหลัก ผ้าที่ทอส่วนใหญ่จะเป็นผ้าทอลายไทลื้อ เสื้อผ้าพื้นเมือง ผ้าขึ้นลายน้ำไหล ผ้าหม่นวม จนมีการพัฒนาจนสามารถตั้งกลุ่มสตรีทอผ้าขึ้นและได้จดทะเบียนเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปเศษผ้าขึ้นเนื่องจากมีเศษผ้าหลังจากมีการแปรรูปผ้าในรูปแบบต่างๆ ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ได้แก่ พรมเช็ดเท้า ไม้ถูพื้น เบาะรองนั่ง หมอนอิง หมอนโซฟ ผ้าปูรองเตียง-ครก เปลนอน กระเป๋าชนิดต่างๆ ลูกประคบสมุนไพร สมุนไพรอบนวด ฯลฯ ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความนิยมมากคือพรมเช็ดเท้าซึ่งมีพ่อค้าคนกลางมารับถึงที่ และมีการส่งขายไปยังจังหวัดต่างๆ อีกด้วย โดยผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำและสมาชิกชุมชน ในวันที่ 11 ตุลาคม 2556

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า "สมัยก่อนชุมชนที่เราอยู่มีคนน้อยมากมีแค่ 200-300 คน ทั้งชุมชน ชาวบ้านส่วนใหญ่ มีอาชีพทำนา ทำเกษตรกรรม บางส่วนเข้าไปในป่าเพื่อหาของป่าและล่าสัตว์ เพราะเราอยู่กับป่าและห่างไกลเมืองมาก การเดินทางต่างๆ จะไม่ค่อยจะสะดวกนักถึงชุมชนของเราจะมีขนาดเล็กแต่เราก็อยู่กันแบบสามัคคี ไม่มีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งกันต่างคนต่าง

ทำงานในหน้าที่ของตน พวกเรามีการแต่งตัวที่แตกต่างจากคนไทยส่วนใหญ่ เรามีการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ ผู้หญิงส่วนใหญ่ยังใส่ผ้าซิ่นกันอยู่”

หัวหน้าโครงการกล่าวว่า “ตอนแรกก็ไม่ว่าจะทำอะไร ว่างงานมากหลังจากปลูกข้าว ข้าวโพด หอมแดง กระเทียม แล้ว ก็ทำผักสวนครัวบ้างแต่ก็ไม่พอเกิน ยิ่งไปกว่านั้นความแห้งแล้งยังยาวนานขึ้นอีก ผมก็เลยคิดว่าต้องหาอาชีพเสริมรายได้ บ้างเคยค้าขายอย่างอื่นแต่ก็ไม่ได้กำไร บางครั้งยังขาดทุนด้วย ก็เลยเปรยๆ กับภรรยาว่าจะทำอย่างไรดี พอได้เห็นพรหมเช็ดเท้าที่ซื้อมาก็เลยเอามาดูเห็นว่าไม่ยากเลยชวนภรรยาทำดูแต่ก็ท้อแท้หลายครั้ง เพราะมันไม่ดีเท่าของเขา ลองผัดลองถูอยู่หลายครั้งตอนนี้ทั้งแน่นแข็งแรงมากทำแทบไม่ทัน

นอกจากนี้สมาชิกบอกว่า “นี่ก็ทำมาปีกว่าแล้วขายอยู่บ้านว่างๆ พอหลานไปโรงเรียนก็ไม่ว่าจะทำอะไรก็เลยมาลองทำดู ช่วยเขาแยกผ้าได้วันละ 70- 80 บาท ก็ดีแล้วย้ายมาที่นี่ก็ได้พูดคุยกันหายเครียดไปเยอะเลยมันก็เพลินดีนะตอนเย็นก็ไปรับหลานกลับจากโรงเรียนแค่นี้ก็พอแล้ว”

ชุมชนบ้านงอบเหนือนับเป็นชุมชนต้นแบบการใช้ชีวิตพอเพียงดังจะเห็นได้จากการปลูกพืชผักสวนครัว ในบ้านของตนเอง เงินที่ได้จากกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ก็นำไปใช้จ่ายในครอบครัวและเก็บไว้ในกลุ่มออมทรัพย์ เป็นเงินออมเล็กๆ น้อยๆ และนอกจากนี้ ยังพบว่าที่อยู่อาศัยของคนในชุมชนอยู่กันตามสภาพแวดล้อมที่ร่มรื่น และใช้บริเวณบ้านของตนเองในการแปรรูปผลิตภัณฑ์โดยใช้ได้ถุนบ้านเป็นที่รวมกลุ่มกันแปรรูปผลิตภัณฑ์

หัวหน้าโครงการกล่าวว่า “ผมใช้ได้ถุนบ้านผมมาตั้งแต่แต่เริ่มกลุ่มใหม่ๆ พอเข้ามาทุกคนก็มารวมกันที่บ้านผม บ้างก็ห่อข้าวมากินร่วมกัน ได้กินข้าวหลายๆ อย่างด้วย คุณกันไปด้วยสนุกสนานดี บางทีก็ปรับทุกข์กันตามประสาคนหัวอกเดียวกัน แต่ผมก็ว่ามันทำให้เราได้สนิทสนมกันมากขึ้น กลุ่มของผมก็เลยมีความผูกพันกัน ขนาดยายอายุเจ็ดสิบกว่ายังมาทำ แกบอกว่าอยู่บ้านไม่ว่าจะทำอะไร มาที่นี่ได้เพื่อนคุย ได้เงินไปซื้อของด้วย”

ด้านความพอประมาณ

ชาวบ้านในชุมชนบ้านงอบเหนือนับเป็นแบบอย่างที่ดีด้านความพอประมาณจากการศึกษาและสอบถามทัศนคติชาวบ้านแล้วนั้น คนส่วนใหญ่พึงพอใจกับชีวิตความเป็นอยู่ของตน รายได้ส่วนบุคคลต่อเดือนนั้นอาจไม่ได้มากนักแต่ชาวชุมชนก็ไม่ได้ใช้จ่ายเกินตัวแต่อย่างใดยังสามารถเก็บหอมรอมริบ มีเงินฝากในกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนในแต่ละเดือนได้อีกด้วย

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า “ชุมชนเราก็ทำอย่างนี้มาหลายปีแล้ว แต่ละกลุ่มก็มีรายได้แต่ก็ไม่มากนักแต่สิ่งหนึ่งที่ข้าพเจ้าภูมิใจก็คือ ได้เป็นลูกบ้านอยู่ดีมีสุข มีรายได้เลี้ยงชีพของ

ตนเองและครอบครัว มีงานอะไรก็ช่วยกันด้วยความเต็มใจ อาหารการกินก็ไม่ต้องไปซื้ออะไรมากมาย มีผักที่พวกเขาปลูกเอง และถ้าอยากกินเนื้อ ก็ซื้อมาใส่ก็ได้กินกันแล้วอยู่อย่างเรียบง่าย ข้าพเจ้าจะย้ายกับลูกบ้านเสมอว่าบ้านเราจะอยู่ได้ ถ้าเราใช้พอเหมาะพอควร ไม่ต้องอยากได้อะไรเหมือนคนอื่นมากนัก ไม่เป็นหนี้ดีกว่าเป็นหนี้แล้วเดือนร้อนกันทั้งครอบครัว”

ในอดีตชาวชุมชนบ้านงอบเหนือส่วนใหญ่มีอาชีพทำเกษตรกรรมเป็นหลักแต่เนื่องจากผลผลิตทางการเกษตรยังด้อยคุณภาพ ประกอบกับสินค้าเกษตรมีราคาตกต่ำ ทำให้มีรายได้น้อยและเกษตรกรส่วนใหญ่ยังมีฐานะยากจนแต่สินค้าสิ่งทอของชาวชุมชนบ้านงอบเหนือกลับได้รับความนิยมมากขึ้นและมีเศษผ้าเหลือจากการตัดเย็บจำนวนมากจึงมีแนวคิดที่จะรวมกลุ่มกันขึ้นมาเพื่อตอบโจทย์แก้ปัญหาเศษผ้า หลังจากได้ปรึกษาทางหน่วยงานราชการ นักวิชาการท้องถิ่นและกรรมการชุมชนจึงได้ข้อสรุป โดยได้จัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเศษผ้างอบเหนือ ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเริ่มต้นตั้งแต่พรมเช็ดเท้า ไม้ถูพื้น เบาะรองนั่ง หมอนอิง ของชำร่วย เปลนอน กระเป๋าชนิดต่างๆ ผลิตภัณฑ์อีกหลายชนิด เช่น ลูกประคบสมุนไพร ยาหม่อง ยาเหลือง พิมเสนน้ำ และสมุนไพรสำหรับอบหญิงที่คลอดบุตร ผลิตภัณฑ์ที่ขายดีที่สุดก็คือพรมเช็ดเท้า ที่ทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเศษผ้า ชุมชนบ้านงอบเหนือได้ให้ข้อมูลว่ามีการจำหน่ายไปแล้วมากกว่า 125,000 ผืนในแต่ละปี ซึ่งตลาดมีความต้องการเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากผลิตภัณฑ์มีราคาถูก และมีคุณภาพดี มีการออกแบบใหม่ๆ ตลอดเวลาถือว่าชาวชุมชนบ้านงอบเหนือขึ้นตั้งอยู่บนเหตุและผลในการพัฒนาสิ่งต่างๆ ให้เกิดขึ้น ได้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดมีวิถีชีวิตที่พอเพียง ประหยัดมัธยัสถ์ เห็นคุณค่าจากเศษผ้าที่ไม่ใช้แล้ว

หัวหน้าโครงการกล่าวว่า“ชุมชนเราก็ออย่างนี้มาหลายปีแล้ว แต่ละกลุ่มก็มีรายได้ แต่ก็ไม่มากนัก แต่สิ่งหนึ่งที่ข้าพเจ้าภูมิใจก็คือได้เป็นลูกบ้านอยู่ดีมีสุข มีรายได้เลี้ยงชีพของตนเองและครอบครัว มีงานอะไรก็ช่วยกันด้วยความเต็มใจอาหารการกินก็ไม่ต้องไปซื้ออะไรมากมาย มีผักที่พวกเขาปลูกเองและซื้อหมู เนื้อมา ใส่ก็ได้กินกันแล้ว อยู่อย่างเรียบง่าย ข้าพเจ้าจะย้ายกับลูกบ้านเสมอว่าบ้านเราจะอยู่ได้ถ้าเราใช้พอเหมาะพอควร ไม่ต้องอยากได้อะไรเหมือนคนอื่นมากนัก ไม่เป็นหนี้ดีกว่าเป็นหนี้แล้วเดือนร้อนกันทั้งครอบครัว”

ผู้นำกลุ่มผลิตภัณฑ์แปรรูปกล่าวว่า “ตั้งแต่เราตั้งกลุ่มขึ้นมาเราก็พอมีรายได้จนเจือครอบครัว แต่ผมก็ทำงานหนักเหมือนเดิม แม้ภาระจะมากขึ้นแต่ก็ภูมิใจที่เห็นทุกคนในกลุ่มมีความเป็นอยู่สุขสบายมากขึ้น และการที่เราทำแบบนี้ทำให้เราสนิทสนมกันมากขึ้น และช่วยเหลือกันเสมอ ใครขาดเงินก็ขอยืมเงินของกลุ่มไปใช้ก่อนแล้วค่อยมาให้แต่ก็ไม่มากนัก”

สมาชิกกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์กล่าวว่า“ข้าพเจ้าอยู่ว่างๆ ไม่ได้ทำอะไรและก็ไม่
มีเงินที่จะเอาไปทำทุน เห็นเขาทำพรมเช็ดเท้ากันได้ทุนบ้านของแต่ละหลัง ในตอนแรกคิดว่ามันจะ
ได้เงินก็บาท แต่พอเห็นเขาทำกันบางทีก็ไม่พอขายและทุกคนในกลุ่มก็มีเงินใช้ ข้าพเจ้าก็เลยมา
สมัครเป็นสมาชิกกลุ่ม ยังได้ไม่ถึงปีเลย”

ชุมชนบ้านงอบเหนือเป็นชุมชนที่มีภูมิคุ้มกันที่ดีทั้งจากภายในและภายนอกมี
ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ และความจริงจังในการที่จะพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญก้าวหน้าและยั่งยืน
ชาวบ้านจึงมีความสมัครสมานสามัคคีกันมาก เนื่องมาจากเริ่มมาจากชาวไทลื้อกลุ่มเล็กๆ ที่อพยพ
มาจากประเทศจีนและได้ขยายเป็นชุมชนขนาดใหญ่ขึ้นทีละนิด โดยมีศาสนาหลักเป็นศาสนาพุทธ
มีการเข้าวัดทำบุญ ฟังเทศน์เป็นประจำ ซึ่งมีผลทำให้คนในชุมชนส่วนใหญ่มีจิตใจเมตตา
คุณธรรมประจำใจ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อยู่กันแบบเข้าใจซึ่งกันและกันและเครือญาติมีขนาด
ใหญ่ ส่วนภูมิคุ้มกันจากภายนอกก็ไม่ได้ด้อยไปกว่า เนื่องจากชาวชุมชนบ้านงอบเหนือเน้นมีการใช้
ชีวิตแบบพอเพียงไม่ฟุ้งเฟ้อเป็นพื้นฐานที่ดีหากมีปัจจัยภายนอกมากกระทบบ้างชาวชุมชนก็ยัง
สามารถอยู่ได้เป็นปกติสุข ไม่ได้ได้รับความเดือดร้อนมากแต่อย่างใด เพราะสินค้าที่ใช้บริโภคในชุมชน
ส่วนใหญ่ผลิตเอง เหลือก็จำหน่าย หรือหากมีความต้องการของตลาดมากจึงมีการผลิตเพิ่ม

ชาวชุมชนบ้านงอบเหนือเน้นปัจจุบันทุกคนได้รับการจัดให้มีการศึกษาทุกคน
และสามารถอ่านออกเขียนได้และส่วนใหญ่พูดได้ถึง 3 ภาษาคือภาษาไทยกลาง ภาษาเมืองและ
ภาษาไทยลื้อ ในโรงเรียนนอกจากจะมีการเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการแล้วยังได้
เพิ่มเติมวิชาที่เกี่ยวกับหัตถกรรม ศิลปวัฒนธรรม การทอผ้าเสริมเข้าไปด้วย หลังจากจบการศึกษา
คนในชุมชนบางส่วนก็จะมีการศึกษาต่อ และทำงานอยู่ตามจังหวัดต่างๆ รวมถึงใน เมืองหลวงอีก
ส่วนหนึ่งก็อยู่ทำงานร่วมกับคนในชุมชน ความรู้หลังจากในโรงเรียนแล้วผู้นำชุมชนยังให้การ
สนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนากลุ่ม เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยปัจจุบันมี
หน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนด้านความรู้ ได้แก่

- สำนักงานเกษตรอำเภอทุ่งช้าง
- สำนักพัฒนาสังคมหน่วยที่ 25 จังหวัดน่าน
- ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดน่าน
- ศูนย์ศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัยอำเภอ/จังหวัด
- องค์การบริหารส่วนตำบลงอบ

รวมทั้งผู้นำชุมชนยังได้เชิญวิทยากรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาให้ความรู้ และฝึกทักษะด้านต่างๆ ที่เหมาะสม ผสมผสานกับฝีมือแรงงาน ภูมิปัญญาชาวบ้าน ทำให้ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเศษผ้าออบเหนื่อเป็นไปอย่างยั่งยืน

ตารางที่ 9 ประเด็นและผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี : ชุมชนบ้านงอบเหนื่อ จังหวัดน่าน

ประเด็น	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
1. บริบทชุมชน	<ol style="list-style-type: none"> 1. ล้อมรอบด้วยภูเขาทั้ง 4 ทิศ 2. อยู่ห่างไกลจากตัวเมืองมากการเดินทางไม่สะดวก 3. มีป่าชุมชน มีฝายกั้นน้ำ 4. ประสบปัญหาความแห้งแล้ง
2. กระบวนการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้นำตระหนักและวางแผนเพื่อสร้างรายได้ให้กับกลุ่ม 2. มีการดำเนินการเป็นขั้นตอน 3. กระจายรายได้สู่ชุมชน ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ด้วยการทำงานที่บ้าน 4. การส่งเสริมให้ออมทรัพย์ร่วมกันในชุมชน 5. การเรียนรู้จากการปฏิบัติศาสนกิจว่าต้องมีเมตตาต่อกัน การเชื่อมโยงกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางภาครัฐหลายหน่วยงาน

ตารางที่ 9 ประเด็นและผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี : ชุมชนบ้านงอบเหนื่อ จังหวัดน่าน

(ต่อ)

ประเด็น	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
3. องค์ประกอบของการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้นำชุมชนมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อสมาชิก 2. การส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรม 3. การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น สมุนไพร การแปรรูปผลิตภัณฑ์ 4. การทำงานด้วยความเอื้ออาทร เข้าใจกัน 5. การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ การศึกษาดูงาน
4. กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริม	<ol style="list-style-type: none"> 1. การแปรรูปผลิตภัณฑ์ จากเศษผ้า 2. การทำกลุ่มประดิษฐ์ดอกไม้

การศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 3. การทำกิจกรรมกลุ่มสมุนไพรร 4. การเกษตรแบบไร้แบบหมุนเวียน 5. กิจกรรมปลูกป่าชุมชน
5. วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเรียนรู้จากการปฏิบัติ 2. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างสมาชิกที่มีคนหลากหลายวัยเข้าร่วม 3. การศึกษาเพื่อการอ่านออกเขียนได้ 3 ภาษา คือไทยกลาง ภาษาเมือง และภาษาไทยลื้อ 4. การศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการในวิชาหัตถกรรม ศิลปวัฒนธรรม การทอผ้า 5. การเชิญวิทยากรมาสอนด้านทักษะ ด้านภูมิปัญญา เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพดีขึ้น
6. ปัจจัยในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. การสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนในการพึ่งพาตนเอง 2. มีความสุขในการทำงาน 3. ความพอเพียงของชุมชน 4. การถ่ายทอดองค์ความรู้ โดยใช้ประเพณีและวัฒนธรรม
7. เงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. การมีผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลาย 2. การสร้างความรับผิดชอบร่วมกัน 3. การจัดสรรทรัพยากรและผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม

จากตารางที่ 9 พบว่า ชุมชนบ้านงอบเหนือเป็นชุมชนต้นแบบกรณีศึกษาที่ดีตามองค์ประกอบดังนี้

บริบทชุมชนบ้านงอบเหนือล้อมรอบด้วยภูเขาทั้ง 4 ทิศ อยู่ห่างไกลจากตัวเมืองมาก การเดินทางไม่สะดวก มีป่าชุมชน มีฝายกั้นน้ำ แต่ประสบปัญหาความแห้งแล้ง

กระบวนการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านงอบเหนือผู้นำตระหนักและวางแผนเพื่อสร้างรายได้ให้กับกลุ่ม มีการดำเนินการเป็นขั้นตอน การส่งเสริมให้ออมทรัพย์ร่วมกันในชุมชน กระจายรายได้สู่ชุมชน ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ด้ยการทำงานอยู่ที่บ้าน

องค์ประกอบของการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านงอบเหนือ ผู้นำชุมชนมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อสมาชิก การส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรม การสร้างเครือข่าย การเรียนรู้ การศึกษาดูงาน การทำงานด้วยความเอื้ออาทร เข้าใจกัน การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น สมุนไพร การแปรรูปผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านงอบเหนือ การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเศษผ้า การจัดตั้งกลุ่มประดิษฐ์ดอกไม้ การทำกิจกรรมกลุ่มสมุนไพร การเกษตรแบบไร้แบบหมุนเวียน กิจกรรมปลูกป่าชุมชน

วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านงอบเหนือ การเรียนรู้จากการปฏิบัติ การเชิญวิทยากรมาสอนด้านทักษะ ด้านภูมิปัญญา เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพดีขึ้น การศึกษาเพื่อการอ่านออกเขียนได้ 3 ภาษา คือ ไทยกลาง ภาษาเมืองและภาษาไทยลื้อ การศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการในวิชาหัตถกรรม ศิลปวัฒนธรรม การทอผ้า การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างสมาชิกที่มีคนหลากหลายวัยเข้าร่วม

ปัจจัยในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านงอบเหนือ การสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนในการพึ่งพาตนเอง การถ่ายทอดองค์ความรู้ โดยใช้ประเพณีและวัฒนธรรม ความพอเพียงของชุมชน การมีความสุขในการทำงาน

เงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านงอบเหนือ การมีผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลาย การจัดสรรทรัพยากรและผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม การสร้างความรับผิดชอบร่วมกัน

1.2.8 ผลการวิเคราะห์ชุมชนจากการลงพื้นที่ภาคสนามชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงชุมชนบ้านเมืองแพม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.2.8.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านเมืองแพม

ชุมชนบ้านเมืองแพมเป็นเผ่ากะเหรี่ยงขาวหรือปกากะญอแต่เดิมนั้นย้ายมาจากบ้านหนองขาว บ้านห้วยปมผาด โดยการนำของนายตาเราะ ประมาณ 4 ครอบครัว ต่อมาเมื่อประชากรเพิ่มขึ้นชุมชนได้รับผลกระทบจากที่ดินทำกินไม่เพียงพอต่อการขยายของครัวเรือนผู้นำชุมชน คือนายฮีไซ ได้เสียชีวิตลง จึงมีการอพยพย้ายที่ตั้งชุมชนอีกครั้งหนึ่งในบริเวณใกล้เคียงกัน ต่อมาเมื่อครอบครัวจากบ้านแม่ยาน บ้านแม่อุ้มอง เดินทางมาสมทบและตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ริมน้ำแพม จึงได้รับการแต่งตั้งให้เป็นชุมชนหนึ่งของตำบลถ้ำลอดอย่างเป็นทางการ คือบ้านเมืองแพม ในปี พ.ศ. 2500 นายกาเดอ วงศ์กะเหรี่ยง ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้านเมืองแพม คนแรก ปัจจุบันมีนายสมเพชร รัตนอารยธรรมเป็นผู้ใหญ่บ้านเมืองแพม ซึ่งเป็นคนที่ 6 ประชากรบ้านเมืองแพมมีทั้งหมดประมาณ 93 ครัวเรือน จำนวน 328 คน

อาณาเขตและแผนที่ชุมชน

ทิศเหนือ ติดกับ บ้านแอโก้ และบ้านแสนคำลือ ตำบลถ้ำลอด

ทิศใต้ ติดกับ บ้านผามอง ตำบลถ้ำลอด

ทิศตะวันออก ติดกับ บ้านแอลา ตำบลถ้ำลอด

ทิศตะวันตก ติดกับ บ้านถ้ำลอด ตำบลถ้ำลอด

การคมนาคมของบ้านเมืองแพมมีระยะทางจากตัวอำเภอถึงชุมชนบ้านเมืองแพมประมาณ 2 กิโลเมตร และห่างจากตัวจังหวัดแม่ฮ่องสอนประมาณ 71 กิโลเมตร

การประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมของชุมชนบ้านเมืองแพม มีจำนวน 129 ครัวเรือน อาชีพค้าขาย จำนวน 5 ครัวเรือน และอาชีพรับจ้าง จำนวน 50 ครัวเรือน รายได้ประมาณ 37,408 บาท ต่อคนต่อปี

มีสาธารณูปโภคที่ในชุมชน ได้แก่ ไฟฟ้า จำนวน 101 ครัวเรือน และประปาภูเขา จำนวน 101 ครัวเรือน

ด้านสถานศึกษา มีโรงเรียนบ้านเมืองแพมจำนวน 1 แห่ง ซึ่งเปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาประชาชน ประชากรส่วนใหญ่ของชุมชนบ้านเมืองแพมนับถือศาสนาพุทธ

มีสถานบริการด้านสาธารณสุข คือ สถานีอนามัยบ้านเมืองแพม จำนวน 1 แห่ง

กลุ่มองค์กรหรือกลุ่มกิจกรรมที่สำคัญในชุมชน ได้แก่ กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน กองทุนแก้ไขความยากจน กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มทอผ้าสตรีชุมชนบ้านเมืองแพม

ชุมชนบ้านเมืองแพม มีการสร้างบ้านเรือนอยู่ตามแนวไหล่เขา ซึ่งปัจจุบันชุมชนตั้งเป็นหมู่บ้านและอยู่อย่างถาวร ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 และมีการผลิตข้าวแบบนาขั้นบันไดควบคู่กับการทำไร่ มีทั้งการทำข้าวไร่ ข้าวโพด และการปลูกพืชไร่หมุนเวียน ชุมชนบ้านเมืองแพมมีวิถีชีวิตการผลิตแบบดั้งเดิมก่อนการประกาศให้ชุมชนเป็นพื้นที่เป็นป่าสงวนหรือเขตอนุรักษ์ พันธุ์สัตว์ป่า ชุมชนบ้านเมืองแพมยังมีการผลิตเป็นแบบยังชีพ มีการผลิตแบบพอเพียง สำหรับการบริโภค เช่น การปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์ไว้รับประทานภายในครอบครัวปลูกผักให้เหมาะสมกับฤดูกาลและเพียงพอกับความต้องการ การเก็บผักจากป่าชุมชน การจับปลา ปลูก หอย ในลำห้วยไว้กิน การปลูกพืชหลัก คือ ข้าวส่วนการปลูกพืชและพื้นที่ทำกินของแต่ละครอบครัวได้แก่

- การปลูกข้าวที่นา เป็นการทำนาแบบขั้นบันไดอาศัยน้ำฝนในฤดูฝนและเริ่มทำนาข้าวในช่วงกลางเดือนถึงปลายเดือนมิถุนายน

- การปลูกพืชในไร่หมุนเวียนชุมชนบ้านเมืองแพมจะทำแปลงปลูกครอบครัว 4-5 แปลง เพื่อเพาะปลูกพืชผักที่เหมาะสมและหลากหลายในที่ดินบริเวณเดียวกัน ในฤดูกาลผลิต

และเมื่อหลังจากเก็บเกี่ยวในแปลงที่เพาะปลูกแล้วจะย้ายไปเพาะปลูกพืชหมุนเวียนไปแปลงอื่น และดำเนินการเช่นเดียวกันนี้ หมุนเวียนกันไปเป็นแปลงแล้ว จึงกลับมาปลูกพืชในที่แปลงเดิมอีกครั้ง

- การปลูกข้าวไร่ ชุมชนบ้านเมืองแพมเริ่มทำไร่ช่วงเดือนมีนาคม พันธุ์ข้าวที่ใช้ ได้แก่ พันธุ์ป๊อเพอคำ หรือ ป๊อ หล่อไซบอ พันธุ์ป๊อเซียงดาว และพันธุ์ป๊อเอาะสา

- การปลูกผักสวนครัว ชุมชนบ้านเมืองแพมมีการปลูกกล้วย ข้าวโพด สับปะรด ตะไคร้ ขิง ข่า เสาวรส และผักหลากหลายชนิด ขึ้นอยู่กับฤดูกาล

ชุมชนบ้านเมืองแพมมีประเพณีและวัฒนธรรมความเชื่อและวิถีชุมชนที่สำคัญ ได้แก่

- การเลี้ยงหัวฝาย จะทำปีละครั้งระหว่างเดือนมิถุนายนถึงเดือนกรกฎาคม เพื่อเป็นการขอโทษและขอพรจากผีป่า ผีแม่น้ำ เจ้าที่ เจ้าเขา เพื่อให้ดูแลแม่น้ำ ลำธารและข้าวให้มีความอุดมสมบูรณ์ไม่ขาดแคลน การเลี้ยงหัวฝายจะไม่ทำรวมกันทั้งชุมชนแต่จะทำเฉพาะผู้ที่ใช้ น้ำสายเดียวกันเท่านั้น และที่สำคัญจะไม่ทำพิธีดังกล่าวในวันเดียวกับประเพณียี่โฮ

- การเลี้ยงผีไร่ผืนา ซึ่งภาษากะเหรี่ยงเรียกว่าแซ่คี่ แซ่จี่ โดยจะทำในช่วงเดือน สิงหาคม โดยให้ยี่โฮเป็นคนเลี้ยงผีไร่ผืนาก่อน แล้วคนอื่นจึงสามารถเลี้ยงได้

- เทศกาลข้าวใหม่หรืออ่อป๊อไซ จะทำระหว่างเดือนตุลาคมถึงเดือนธันวาคม โดยทุกคนรอบครัวจะทำที่บ้านของตนเอง พิธีมัดมือก่อนตีข้าว จะทำในช่วงเดือนมกราคมถึงเดือน กุมภาพันธ์หลังจากนำข้าวมาถึงที่บ้านแล้ว จะมีพิธีตำข้าวและต้มเหล้า จากนั้นให้เรียกผู้เฒ่าผู้แก่ มาอวยพรให้ เพื่อขอบคุณผู้ที่ให้ผลผลิต โดยเจ้าของไร่หรือเจ้าของที่นาเป็นคนทำพิธีดังกล่าว

- พิธีเลี้ยงผีน้ำ ผีป่า ผีเจ้าที่ พิธีมัดมือ พิธีปาดสะดือ ทำช่วงเด็กเกิด โดยเอา รกเด็กใส่กระบอกไม้ไผ่ไปผูกไว้กับต้นไม้ พิธีเรียกขวัญ ประเพณีแต่งงาน ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ พิธีเลี้ยงเจ้าเมืองเป็นต้น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านเมืองแพม ซึ่งมีการ ถ่ายทอดสืบต่อกันมา เกิดจากการปรับตัวของชุมชนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและทรัพยากรในท้องถิ่นที่อาศัยอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ เพื่อสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้กับธรรมชาติ ภูมิปัญญาที่โดดเด่นของชุมชนบ้านเมืองแพม ได้แก่ การทำสมุนไพรเพื่อรักษาโรคภัยไข้เจ็บ การทำเครื่องนุ่งห่ม การทอผ้า และการสร้างสีสับบนผ้า การปรุงอาหาร การเลือกพันธุ์พืช การดำข้าวให้ได้ลักษณะที่ต้องการ เพื่อใช้เป็นอาหารของคนแต่ละวัย การจักสานภาชนะจากไม้ไผ่ การหมักเหล้าจากข้าว และการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร การประกอบพิธีต่างๆ ของชุมชนความรู้เรื่องโป่ง เป็นต้น

แหล่งท่องเที่ยวของชุมชนบ้านเมืองแพม เขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา ป่าชุมชน โป่งหลวง ไร่หมุนเวียน ถ้ำยาว ถ้ำเจดีย์ เป็นต้น

1.2.8.2 ผลการวิเคราะห์จากการสังเกตชุมชนบ้านเมืองแพม

ด้านสภาพแวดล้อม ชุมชนบ้านเมืองแพมมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชนบ้านเมืองแพมรายได้หลักจากการเกษตรและการท่องเที่ยวล้วนเกิดจากทรัพยากรธรรมชาติ มีดิน น้ำ ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ ชุมชนยังต้องกำหนดแผนพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง โดยชี้ให้เห็นคุณประโยชน์ด้านการอนุรักษ์ โทษแห่งการทำลายและแนวทางการอนุรักษ์ธรรมชาติอย่างยั่งยืนโดยคนในชุมชน

ด้านวิถีชีวิต ชุมชนบ้านเมืองแพมมีวิถีชีวิตการผลิตแบบดั้งเดิมก่อนการประกาศให้ชุมชนเป็นพื้นที่เป็นป่าสงวนหรือเขตอนุรักษ์ พันธุ์สัตว์ป่า ชุมชนบ้านเมืองแพมยังมีการผลิตเป็นแบบยังชีพ มีการผลิตแบบพอเพียง สำหรับการบริโภค เช่น การปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์ไว้รับประทานภายในครอบครัวปลูกผักให้เหมาะสมกับฤดูกาลและเพียงพอับความต้องการ การเก็บผักจากป่าชุมชน การจับปลา ปู กุ้ง หอย ในลำห้วยไว้กิน การปลูกพืชหลัก คือ ข้าวส่วนการปลูกพืชและพื้นที่ทำกินของแต่ละครอบครัวได้แก่ การปลูกข้าวที่นา เป็นการทำนาแบบขั้นบันไดอาศัยน้ำฝนในฤดูฝน การปลูกพืชในไร่หมุนเวียนชุมชนบ้านเมืองแพมจะทำแปลงปลูกครอบครัว 4-5 แปลง เพื่อเพาะปลูกพืชผักที่เหมาะสมและหลากหลายในที่ดินบริเวณเดียวกัน การปลูกข้าวไร่ การปลูกผักสวนครัว ชุมชนบ้านเมืองแพมมีการปลูกกล้วย ข้าวโพด สับปะรด ตะไคร้ ขิง ข่า เสาวรส และผักหลากหลายชนิด ขึ้นอยู่กับฤดูกาล

บ้านเมืองแพมเป็นชุมชนพอเพียงอยู่ดีมีสุขมีกิจกรรมที่ดำเนินงานสามารถเป็นตัวอย่างแก่ชุมชนอื่นได้ประชาชนดำรงชีวิตตามวิถีของชาวกะเหรี่ยง โดดเด่นด้านภูมิปัญญาดังกล่าวมาข้างต้นแล้ว ชุมชนบ้านเมืองแพมได้มี การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งจุดเด่นของชุมชนเช่นเดียวกัน คนในชุมชนมีความสามัคคี มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ มีที่ดินสำหรับทำกินเป็นของตนเองและอยู่อาศัยอยู่กับธรรมชาติ และมีการแบ่งพื้นที่ทำกินกับพื้นที่อยู่อาศัยอย่างชัดเจนชุมชนได้ตระหนักถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงได้ร่วมวางแผนการอนุรักษ์อย่างจริงจังจนเกิดผลเป็นรูปธรรม

ชุมชนบ้านเมืองแพมมีแหล่งรายได้หลักจากการท่องเที่ยว มีการลดต้นทุนการผลิต มีการพัฒนาระบบการผลิตให้มีคุณภาพมีการจัดระบบน้ำเพื่อการเกษตรให้มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะมีการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ เพื่อเพิ่มมูลค่าทางการตลาดซึ่งสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาชุมชน

ด้านประเพณีและวัฒนธรรมด้านการสืบสานประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่นมี
 สร้างความสามัคคี การคงไว้ซึ่งวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยง การส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น จึงต้องสร้างความ
 ร่วมมือระหว่างคนรุ่นใหม่กับคนรุ่นปัจจุบัน ให้เรียนรู้ในวิถีชีวิต และเกิดความภาคภูมิใจใน
 ประเพณี และชาติกำเนิด มีประเพณีและวัฒนธรรมให้สอดคล้องในการดำรงชีวิตเช่น การเลี้ยงหัว
 ฝาย การเลี้ยงผีไร่ผีนา เทศกาลข้าวใหม่หรืออ้อบ่อไซ พิธีเลี้ยงผีน้ำ ผีป่า ผีเจ้าที่ พิธีมัดมือ พิธีปาด
 สะตือ ทำช่วงเด็กเกิด โดยเอารกเด็กใส่กระบอกไม้ไผ่ไปผูกไว้กับต้นไม้ พิธีเรียกขวัญ ประเพณี
 แต่งงาน ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ พิธีเลี้ยงเจ้าเมืองเป็นต้น และมีภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือองค์ความรู้ที่
 เกิดขึ้นในชุมชนบ้านเมืองแพม ซึ่งมีการถ่ายทอดสืบต่อกันมา เกิดจากการปรับตัวของชุมชนให้เข้า
 กับสภาพแวดล้อมและทรัพยากรในท้องถิ่นที่อาศัยอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ เพื่อสามารถดำรงชีวิต
 อยู่ได้กับธรรมชาติ ภูมิปัญญาที่โดดเด่นของชุมชนบ้านเมืองแพม ได้แก่ การทำสมุนไพรเพื่อรักษา
 โรคภัยไข้เจ็บ การทำเครื่องนุ่งห่ม การทอผ้า และการสร้างสีสับบนผ้า การปรุงอาหาร การเลือก
 พันธุ์พืช การดำข้าวให้ได้ลักษณะที่ต้องการ เพื่อใช้เป็นอาหารของคนแต่ละวัย การจักสานภาชนะ
 จากไม้ไผ่ การหมักเหล้าจากข้าว และการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร การประกอบพิธีต่างๆ ของ
 ชุมชนความรู้เรื่องโปง เป็นต้น

จุดเด่นของบ้านเมืองแพม คือ วิถีชีวิตของชาวปกากะญอ และ
 ทรัพยากรธรรมชาติและเป็นเส้นทางท่องเที่ยวหลักของอำเภอ ได้กำหนดเป็นชุมชนเศรษฐกิจ
 พอเพียง วิถีกะเหรี่ยง เพื่อพัฒนาสู่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

1.2.8.3 ผลการวิเคราะห์ชุมชนจากการลงพื้นที่ชุมชน

จากการลงพื้นที่วิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยพบว่า โครงการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต
 เพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงของของชุมชนบ้านเมืองแพม
 ได้แก่ โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ชุมชนบ้านเมืองแพมเป็นชุมชนที่มีสิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่สวยงามโดยเฉพาะที่
 มีความงดงาม อาทิ เขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา ป่าชุมชน โปงหลวง ถ้ำยาว และถ้ำเจดีย์ มีสถานที่
 สามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยว และชุมชนมีการจัดการบริหารแหล่งทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้นด้วย
 ตระหนักถึงคุณค่าที่คืนให้กับชุมชนในรูปของรายได้จากการท่องเที่ยว แหล่งธรรมชาติในชุมชน
 บ้านเมืองแพม และบริเวณรอบชุมชนซึ่งจากการที่ชุมชนได้ตระหนักถึง จึงได้ศึกษาหาความรู้วิธีการ
 ต่างๆ เพื่ออนุรักษ์ไว้ให้เป็นสมบัติของชุมชนตราบชั่วลูกชั่วหลาน ดังจะเห็นได้จากชุมชนมีโครงการ
 ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งโครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนในชุมชนและนักท่องเที่ยว
 ได้รู้และเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติ เช่น การปฏิบัติตนเมื่อเข้าเยี่ยมชมถ้ำยาว ถ้ำเจดีย์ วิธีการอนุรักษ์

พันธ์ปลาป่าชุมชนโดยใช้ข้อตกลงระเบียบเพื่อปฏิบัติของชุมชนและนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับ
โปงหลวงเป็นต้น

ผลจากการดำเนินงานด้านเกษตรและการท่องเที่ยว ซึ่งเกิดจากการมี
ทรัพยากร ธรรมชาติ มีดิน น้ำ ป่าไม้ ที่อุดมสมบูรณ์วิถีชีวิตของชาวปกากะญอความโดดเด่นด้าน
ภูมิปัญญา การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งสิ่งเหล่านี้ เกิดจากการเรียนรู้ของคน
ในชุมชนบ้านเมืองแพม ด้วยวิธีการที่หลากหลายทั้งจากการอบรม ลงมือปฏิบัติ เรียนรู้จาก
โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์และการเรียนในโรงเรียนหรือศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน จึงช่วยทำให้
ชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติเป็นการเรียนรู้ที่หลากหลายรูปแบบ

โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ชุมชนบ้านเมืองแพม จัดขึ้นมี
วัตถุประสงค์ เพื่อต้องการส่งเสริมให้ทุกคนได้รับความรู้และประสบการณ์ในการอนุรักษ์สถานที่ใน
ชุมชน ซึ่งองค์ประกอบย่อยของการศึกษาตลอดชีวิต ได้แก่ การกำหนดผู้สอน ผู้ถ่ายทอดความรู้
วัตถุประสงค์ผู้เรียน ผู้สอน วิธีการเรียนรู้ ระยะเวลาที่ดำเนินการ เนื้อหา หน่วยงานสนับสนุน สื่อ
และอุปกรณ์ สถานที่ การวัดและประเมินผล โดยผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำและสมาชิก
ชุมชน ในวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2556

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า “ตั้งแต่ผมเกิดมา ชุมชนเราเปลี่ยนแปลงไปมากนับตั้งแต่
ทางการส่งเสริมให้ชุมชนเราเป็นแหล่งท่องเที่ยว ในแต่ละปีมีนักท่องเที่ยวมากขึ้นเรื่อยๆ แต่สิ่งที่ผม
สังเกตได้ คือ ชยะเต็มไปหมด ทั้งชุมชนและที่ท่องเที่ยว ทั้งพลาสติก ขวดน้ำ เศษไม้ และใบไม้เต็ม
ไปหมด ไม่มีใครมาจัดเลยทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอ จนอดหวังไม่ได้ว่าอีกหน่อยคงจะไม่
มีใครมาเที่ยว อีกทั้งชาวบ้านก็ร้องเรียนมาเยอะว่าชุมชนเราสกปรกแต่หลังจากที่เราได้ประชุมกัน
หลายครั้ง เราก็จัดทำโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้น โดยแบ่งหน้าที่กัน เก็บเศษชยะ
หน่วยรักษาความสะอาดของชุมชน และนอกจากนี้เรายังได้ให้เด็กในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการ
ดำเนินโครงการนี้ ซึ่งทางโรงเรียนก็ได้ให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดี เช่นทุกวันศุกร์จะให้นักเรียน
ทำความสะอาดบริเวณถ้ำ วัด และสถานที่ใกล้เคียง กับโรงเรียน ผมว่าจะช่วยให้นักเรียนได้เห็นคุณค่า
ของสถานที่สำคัญของชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนได้อีกด้วย”

ชุมชนบ้านเมืองแพม เป็นชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่ผสมผสานเอา
ความรู้จากการเรียนรู้ทั้งภาครัฐ เอกชนและความสนใจของแต่ละคนมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับ
ชุมชน ดังจะเห็นได้จากโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ที่นอกจากทุกคนจะมีที่ดินทำกิน
แล้ว การไม่รบกวนธรรมชาติ เช่น การตัดไม้ทำลายป่า แต่มีการปลูกป่าชุมชนเพิ่มขึ้น แสดงถึง
การได้รับบทเรียนจากอดีตและนำมาปรับใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์กับทุกคนในชุมชนและจากการที่

ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจจากการศึกษาในรูปแบบต่างๆ ทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และตามอัธยาศัย

สมาชิกกล่าวว่า “ในตอนเริ่มก่อตั้งชุมชนใหม่ๆ บางครอบครัวที่มีลูกเยอะๆ ก็จะมีที่นา มีไร่จำนวนมาก บางคนมีเกือบครึ่งดอย ผมว่าป้ามันต้องหมดแน่ๆ ก็เลยประชุมกันว่าจะทำอย่างไรดี และพอดีกับทางรัฐบาลได้มาให้ความรู้เกี่ยวกับการตัดไม้ทำลายป่า เพื่อเป็นที่นา ที่ไร่ พวกเราก็ต้องหาทางออก จนในที่สุดเราก็ต้องแบ่งกัน บางคนไม่พอใจแต่สุดท้ายก็ตกลงกันได้เราก็เลยตั้งกฎขึ้นมาว่า ห้ามถางป่าเพิ่มและให้ช่วยกันดูแลป่าที่เหลือให้ดีที่สุด ไม่เช่นนั้นป่าจะไม่มีธรรมชาติที่เคยสวยงามก็จะเสียหาย”

ด้านความพอประมาณ การที่ชุมชนบ้านเมืองแพม สามารถจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสถานที่สำคัญในชุมชน จึงอาจกล่าวได้ว่าชุมชนรู้จักพอ ไม่เบียดเบียนธรรมชาติมากเกินไป ไม่ตัดไม้ทำลายป่า ไม่ถางป่าเพื่อประโยชน์ของตนเอง รู้จักพอเพียงในที่ดินทำกินตามสัดส่วนที่ได้รับ มีการปลูกป่าเพิ่มซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวหรือศึกษาวิถีธรรมชาติอีกรูปแบบหนึ่ง

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า “เราเริ่มปลูกป่าเพิ่มในป่าชุมชนเมื่อหลายปีแล้ว เราไม่ได้ทำปีสองปี เราตั้งใจที่ตอนนี้ทุกคนเข้าใจและช่วยกันปลูกต้นไม้เพิ่มขึ้น”

การที่ชุมชนบ้านเมืองแพม ดำเนินโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ นับเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชน เพราะเมื่อทุกคนมีความพร้อมในการเปลี่ยนแปลงและสามารถกำหนดอนาคตของชุมชนได้ว่า ในอนาคตรุ่นลูก รุ่นหลาน ก็จะสามารถพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรรวมทั้งสถานที่ต่างๆ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ตลอดไป

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า “ถ้าชุมชนของเราไม่มีป่าไม้ ธรรมชาติที่สวยงามเราก็คงมีเงินใช้จ่ายเลี้ยงครอบครัวได้ เพราะอาศัยทำไร่ ทำสวน ก็คงไม่พอกิน พานักท่องเที่ยวไปล่องแพบ้าง ขายของตามวัดบ้าง และผัก ผลไม้ที่มีในชุมชนก็เอาไปขาย แค่นี้เราก็อยู่ได้แล้ว กิจกรรมเหล่านี้เป็นหัวใจหลักของพวกเรา ถ้าไม่มีเขา เราก็อยู่ไม่ได้ ดังนั้นเราต้องคอยดูแลตลอดเวลาว่า กิจกรรม หรือสิ่งที่เราทำนั้น มีดีแล้วหรือยัง หรือต้องปรับปรุง แก้ไขอะไรอีก เพราะแต่ละกิจกรรม และโครงการนั้น มีผู้รับผิดชอบหลายคน”

โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นโครงการสร้างความรู้ใหม่ ให้กับเด็กนักเรียนและเยาวชน รวมทั้งคนในชุมชน ถึงวิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การรักษาภูมิลักษณ์ ระเบียบ ประเพณี ความรู้ที่ได้จึงได้รับการส่งผ่านจากรุ่นสู่รุ่น เพื่อให้ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สถานที่ท่องเที่ยวมีความสมบูรณ์และเป็นแหล่งรายได้ของชุมชน

จุดเด่นของชุมชนบ้านเมืองแพม คือ มีความสามัคคีของคนในชุมชน โดยชุมชนจัดสรรแบ่งที่ดินทำกินอย่างเท่าเทียมกัน มีที่ดินสำหรับทำกินเป็นของตนเองและอยู่อาศัย อยู่กับธรรมชาติซึ่งสอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงในด้านคุณธรรม คือ ความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความอดทน การรู้จักพอ และภูมิใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่

ตารางที่ 10 ประเด็นและผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี : ชุมชนบ้านเมืองแพม
จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ประเด็น	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
1. บริบทชุมชน	<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นชุมชนปกากะญอ 2. มีสิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่สวยงาม 3. เป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา ป่าชุมชน 4. มีสถานที่ที่สามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยว จำนวนมาก 5. สภาพอากาศหนาวเย็นตลอดปี

ตารางที่ 10 ประเด็นและผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี : ชุมชนบ้านเมืองแพม
จังหวัดแม่ฮ่องสอน (ต่อ)

ประเด็น	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
2. กระบวนการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. การตระหนักถึงการใช้ทรัพยากรให้เกิดคุณค่า 2. การวางแผนเพื่อดำเนินงานของชุมชน 3. การสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน 4. การปฏิบัติกิจกรรมในชุมชน ด้วยการใช้ความรู้มาจัดการ 5. การระมัดระวังในการใช้ทรัพยากร 6. การประเมินผลการดำเนินงาน
3. องค์ประกอบของการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. การใช้องค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนถ่ายทอดให้กับสมาชิกในชุมชน 2. ข้อตกลง ระเบียบปฏิบัติที่มีร่วมกัน 3. การเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติที่ต้องรักษาไว้ให้ลูกหลาน 4. การสร้างรายได้ที่พอเพียงทำให้คนอยู่ในชุมชนได้

4. กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. การทำไร่แบบหมุนเวียน 2. การส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรม 3. การอนุรักษ์ธรรมชาติ
5. วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. การหาความรู้เพื่อดำเนินการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ 2. การเรียนรู้จากการปฏิบัติ 3. การเรียนรู้จากสื่อโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ 4. การเรียนรู้จากศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน 5. หลักสูตรการอนุรักษ์สถานที่ต่างๆ ในชุมชน ประกอบด้วย การกำหนด ผู้สอน ผู้ถ่ายทอดความรู้ วัตถุประสงค์ผู้เรียน ผู้สอน วิธีการเรียนรู้ระยะเวลาที่ดำเนินการ เนื้อหา หน่วยงานสนับสนุน สื่อ และอุปกรณ์ สถานที่ การวัดและประเมินผล 6. การเรียนรู้จากอดีตนำมาปรับใช้ให้ดีขึ้น 7. โครงการอบรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้กับเยาวชน

ตารางที่ 10 ประเด็นและผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี : ชุมชนบ้านเมืองแพม
จังหวัดแม่ฮ่องสอน (ต่อ)

ประเด็น	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
6. ปัจจัยในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. การสร้างรายได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยว 2. ทักษะการธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ 3. ภูมิปัญญาที่โดดเด่น 4. การคิดถึงส่วนรวม
7. เงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. การแบ่งปันทรัพยากรอย่างเท่าเทียมของชุมชน 2. การให้ความร่วมมือของชุมชน 3. การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

จากตารางที่ 10 พบว่า ชุมชนบ้านเมืองแพมเป็นชุมชนต้นแบบกรณีศึกษาที่ดีตามองค์ประกอบดังนี้

บริบทชุมชนบ้านเมืองแพม มีสิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่สวยงาม เป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา ป่าชุมชน มีสถานที่ที่สามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยว จำนวนมาก

กระบวนการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านเมืองแพมการตระหนักถึงการใช้ทรัพยากรให้เกิดคุณค่า การวางแผนเพื่อดำเนินงานของชุมชน การสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน การปฏิบัติกิจกรรมในชุมชน ด้วยการใช้ความรู้มาจัดการประเมินผลการดำเนินงาน

องค์ประกอบของการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านเมืองแพมการใช้องค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนถ่ายทอดให้กับสมาชิกในชุมชน การสร้างรายได้ที่พอเพียงทำให้คนอยู่ในชุมชนได้ การเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติที่ต้องรักษาไว้ให้ลูกหลาน ข้อตกลง ระเบียบปฏิบัติที่มีร่วมกัน

กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านเมืองแพม มีการทำไร่แบบหมุนเวียน การอนุรักษ์ธรรมชาติ และการส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรม

วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านเมืองแพม การหาความรู้เพื่อดำเนินการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การเรียนรู้จากการปฏิบัติ การเรียนรู้จากสื่อโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ การเรียนรู้จากศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน การเรียนรู้จากอดีตนำมาปรับใช้ให้ดีขึ้น หลักสูตรการอนุรักษ์สถานที่ต่างๆ ในชุมชน ประกอบด้วย การกำหนดผู้สอน ผู้ถ่ายทอดความรู้ วัตถุประสงค์ผู้เรียน ผู้สอน วิธีการเรียนรู้ ระยะเวลาที่ดำเนินการ เนื้อหา หน่วยงานสนับสนุน สื่อและอุปกรณ์ สถานที่ การวัดและประเมินผล

ปัจจัยในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านเมืองแพม มีการสร้างรายได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยว การคิดถึงส่วนรวม ภูมิปัญญาที่โดดเด่น ความพอประมาณ ทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์

เงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านเมืองแพม มีการแบ่งปันทรัพยากรอย่างเท่าเทียมของชุมชน การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ การให้ความร่วมมือของชุมชน

1.2.9 ผลการวิเคราะห์ชุมชนจากการลงพื้นที่ภาคสนามชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในพื้นที่สูง ชุมชนบ้านสันติคีรี จังหวัดเชียงราย

1.2.9.1 ประวัติความเป็นมาชุมชนบ้านสันติคีรี

ชุมชนบ้านสันติคีรีแต่เดิมเรียนว่าบ้านแม่สลองเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บนดอยแม่สลอง อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสลับซับซ้อน และภูมิอากาศ

เย็นถึงเย็นจัด ชุมชนบ้านสันติคีรีหรือดอยแม่สลองมีชื่อเสียงด้านการทำไร่ชา ดอกชาฤดู
เมืองไทย ชุมชนบ้านสันติคีรีได้พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว และกลายมาเป็นหนึ่งในสิบนักท่องเที่ยว
ที่ได้รับความนิยมสูงสุด ชุมชนบ้านสันติคีรีในอดีตมีทหารจากจีนแผ่นดินใหญ่อพยพและได้ตั้งถิ่น
ฐานที่นี่ โดยทหารบางส่วนแต่งงานกับผู้หญิงที่มีเชื้อสายจีน และเมื่อสงครามกลางเมืองของจีนจะยุติ
ลง ทหารเหล่านี้ไม่ได้กลับประเทศตนเอง แต่ตั้งเป็นชุมชนที่ดำเนินชีวิตอย่างปกติสุข โดยมี
เอกลักษณ์ของความเป็นชาวจีนแผ่นดินใหญ่ มีภาษาหลักที่ใช้พูดกันคือภาษาจีนแมนดาริน ต่อมา
ทางราชการส่งเสริมให้ชุมชนบ้านสันติคีรีหันไปปลูกชาแทนการปลูกฝิ่นหรือทำไร่เลื่อนลอยและ
สนับสนุนให้ปลูก กาแฟ ข้าวโพดและไม้ผลเมืองหนาวแทน ต่อมาได้มีการจัดตั้งโรงงานผลไม้
โรงงานผลิตชา โรงงานการผลิตสำหรับไวน์ผลไม้และสมุนไพรจีน ซึ่งได้รับความนิยม โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งในหมู่นักท่องเที่ยวจำนวนมาก ชุมชนบ้านสันติคีรีตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองประมาณ 90
กิโลเมตร มียอดสูงสุดของทิวเขาแม่ฟ้าหลวงระดับความสูงประมาณ 1,800 เมตรเหนือจากระดับ น้ำ
ทะเล ในช่วงฤดูหนาวจะหนาวมากตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนไปจนถึงเดือนกุมภาพันธ์ ชุมชนบ้าน
สันติคีรีประกอบด้วยชาวเขาหลายชนเผ่า เช่น อาข่า เย้า กะเหรี่ยง และม้ง ซึ่งชาวเขาเหล่านี้มีถิ่น
กำเนิดจากจีนตอนใต้และบางส่วนอพยพมาจากพม่า แต่ละชนเผ่าต่างก็มีภาษาเป็นของตนเอง มี
ประเพณีและวิถีปฏิบัติแบบนับถือผี ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนจีน และ อาข่า ชุมชนสันติคีรีมี
ประชากรประมาณ 20,000 คน

สภาพทางเศรษฐกิจชุมชนสันติคีรีส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่ ทำสวน และ
รับจ้างทั่วไป คนจีนจะเป็นผู้จ้างแรงงานส่วนใหญ่ซึ่งชาวจีนประกอบอาชีพค้าขาย เช่น ชา กาแฟ
ผลไม้เชื่อม อาหารและผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปที่นำเข้ามาจากประเทศจีน ทำให้ชาวอาข่าซึ่งมาตั้งถิ่นฐาน
ที่หลังไม่มีที่ดินของตนเองมากนัก จึงต้องมีอาชีพรับจ้างให้กับชาวจีนในไร่ชา หรือไร่ผลไม้เมืองหนาว
เช่น ท้อ พลัม เชอรี่ การถือครองที่ดินส่วนใหญ่เป็นของชาวจีนร้อยละ 80 ทำให้อาข่า ลีวะ หรือ
ชาวไทยภูเขาอื่นไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ต้องเช่า หรือซื้อที่ดินจากชาวจีนในราคาแพง ชุมชนสันติ
คีรีมีจำนวน 530 ครอบครัว มีจำนวนประชากรทั้งหมด 7,466 คน เป็นชาย 3,654 คน เพศหญิง
3,729 คน ลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสลับซับซ้อน ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ชัน และราบมาก
ชาวบ้านได้ก่อสร้างบ้านเรือนเป็นชุมชนขนาดใหญ่ สภาพภูมิอากาศฤดูร้อนเริ่มประมาณเดือน
เมษายน ฤดูฝนเริ่มประมาณเดือนพฤษภาคม-ตุลาคม ฤดูหนาวจะเริ่มเย็นจัดประมาณ 5-6
เดือน โดยเริ่มประมาณเดือนพฤศจิกายน-มีนาคม

อาณาเขตและแผนที่ชุมชน

ทิศเหนือ ติดกับ หมู่บ้านเจียงจาใต้

ทิศใต้ ติดกับ หมู่บ้านป่าคาสุขใจ

ทิศตะวันออก ติดกับ บ้านกลาง

ทิศตะวันตก ติดกับ หมู่บ้านแม่จันทรวง แม่เต๋อ

การคมนาคมการเดินทางสามารถเข้าสู่ชุมชนโดยรถยนต์โดยสารประจำทาง รถตู้ โดยแยกจากสายเอเชียขึ้นสู่บ้านสันติคีรีประมาณ 32 กิโลเมตร และจากเส้นทางอำเภอแม่จัน-ฝาง โดยแยกขึ้นชุมชนสันติคีรีตรงจุดด้านตรวจบ้านกิวสไต

การประกอบอาชีพส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ปลูกชา กาแฟ ผลไม้ เมืองหนาว รับจ้างรายได้เฉลี่ยครัวเรือน 20,268 บาทต่อคนต่อปี

แหล่งสาธารณูปโภคที่สำคัญในชุมชนถนนลาดยางจำนวน 1 สายไฟฟ้ามี จำนวน 600 หลังคาเรือน ประปาภูเขาทุกหลังคาเรือน หอกระจายข่าวจำนวน 1 แห่ง

การศึกษาและสถานที่สำคัญของชุมชนบ้านสันติคีรีโรงเรียนประถมศึกษา 1 แห่ง โรงเรียนภาษาจีนจำนวน 1 แห่ง วัดจำนวน 1 แห่ง ศาลาประชาคมจำนวน 1 แห่ง พระบรมเจดีย์ศรีนครินทร์ สุสานนายพลตีวน ซีเหวิน อนุสรณ์สถานวีรชนจีน และบ้านเกี๋ยงศักดิ์ ชมนันท์

ศาสนาชุมชนบ้านสันติคีรีส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธและการนับถือผีนับถือ บรรพบุรุษรองลงมา ได้แก่ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม

กลุ่มองค์กร ที่สำคัญในชุมชน ได้แก่ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กองทุน โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสตรีชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มอาสาสมัคร สาธารณสุขมูลฐาน กลุ่มผลิตชาดอยแม่สลองอาสาสมัครป้องกันภัยพลเรือน กลุ่มปลูกกาแฟ

โครงการ/กิจกรรมการพัฒนาในรอบปีที่ผ่านมากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง กองทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน กองทุนหมู่บ้าน และ ชุมชนเมืองกิจกรรมปลูกผักสวนครัว รั้วกินได้ กิจกรรมการเก็บออมเงิน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสตรี ชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐานการสร้างฝายชะลอน้ำ กิจกรรมถ่ายทอด และ สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น กิจกรรมการผลิตน้ำหมักชีวภาพ กิจกรรมอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ กิจกรรม ป้องกันทำแนวไฟป่า

ประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญในชุมชนบ้านสันติคีรี มีวัดจำนวน 2 แห่ง คือ วัดสันติคีรีญาณสังวราราม และสำนักสงฆ์มหาโพธิ์มิ่งมงคลบุญชุ่ม ประเพณีตรุษจีน ประเพณีไหว้ พระจันทร์สำหรับชาวจีน เทศกาลปีใหม่ไข่มแดง ประเพณีไล่ชิงช้า ประเพณีกินข้าวใหม่ ประเพณี ปีใหม่ลูกท้อ และเทศกาลชิมชา

1.2.9.2 ผลการวิเคราะห์จากการสังเกตชุมชนบ้านสันติคีรี

ด้านสภาพแวดล้อมชุมชนบ้านสันติคีรีมีสภาพแวดล้อมอาศัยอยู่บนดอย อยู่กับธรรมชาติ มีป่าไม้ที่สมบูรณ์ และชาวบ้านก็ยังมี การดำเนินวิถีชีวิตตามแบบบรรพบุรุษ ปู ยา ตา ยาย มา ตั้งแต่สมัยก่อน ไม่มีเครื่องอำนวยความสะดวกอะไร อยากได้สิ่งของเครื่องใช้อะไรก็ประดิษฐ์ด้วยตนเองหรือหามาจากวัตถุดิบตามป่านำมาตัดแปรงและใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่า เช่น น้ำเต้า ซึ่งนิยมปลูกไว้ตามหลังบ้าน หรือตามสวนที่ๆ ไม่ไกลจากบ้านนัก เพื่อเอามาใส่น้ำสำหรับดื่มกิน ของที่ใช้รอง (เสมือนถาดใส่ของ) เวลาฆ่าสัตว์ ซึ่งเอาไม้ไผ่มาสานและจะเอาไว้ใช้รอง เวลาฆ่าสัตว์ ต่างๆ อุปกรณ์เครื่องใช้ในครัวเรือนยังมีการทำขึ้นมาใช้อยู่ ซึ่งจะสังเกตเห็นได้ว่าอุปกรณ์เครื่องใช้ของชาวบ้านสันติคีรี สามารถบ่งบอกวิถีชีวิตที่พอเพียงของชาวบ้านได้เป็นอย่างดี

ด้านวิถีชีวิตชุมชนบ้านสันติคีรีมีโครงการผักสวนครัว รั้วกินได้ ที่บอกถึงลักษณะความพอเพียงได้เป็นอย่างดี เป็นโครงการที่สมเหตุสมผลเพราะรู้จักประยุกต์ใช้บริบทของชุมชน และความเป็นแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถดำรงชีวิตท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคม แต่ชุมชนบ้านสันติคีรียังสามารถรักษาความเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง การรักษาประเพณีวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมไว้ได้ โดยเฉพาะวัฒนธรรมอาหารและการบริโภคยังคงรักษา และสืบทอดจากบรรพบุรุษของตนเองได้เป็นอย่างดีชุมชนสันติคีรีมีการทำเกษตรกรรมแบบผสมผสานมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง โดยจะเห็นได้จากการที่แต่ละบ้านมีพื้นที่จำกัดในการดำเนินชีวิตแต่ละบ้านปลูกพืชผักสวนครัวไว้เพื่อใช้ประกอบอาหารในครอบครัว หลากหลายชนิด และสามารถแบ่งปันให้กันและกันได้ เช่น การปลูกน้ำเต้า พักทอง หอม ถั่วฝักยาว ถั่วแดง กระเจี๊ยบ บวบ ชিং ข่า ตะไคร้ เป็นต้น การเลี้ยงสัตว์ส่วนใหญ่ คือ เลี้ยงไก่ และหมูพันธุ์พื้นเมือง

ด้านประเพณีและวัฒนธรรม ลักษณะเด่นของชุมชนบ้านสันติคีรี คือ การที่ชุมชนสามารถประยุกต์ใช้ และ บูรณาการประเพณีวัฒนธรรมให้เข้ากับ ความเปลี่ยนแปลงของสังคม เทคโนโลยี ดังจะเห็นได้จากวัฒนธรรมการบริโภค โดยการบริโภคผักที่ตนเองปลูก การมีประเพณีที่บรรพบุรุษได้ทำไว้ เช่น ประเพณีปีใหม่ไข่แดง ประเพณีแต่งงาน ประเพณีเกี่ยวข้าว การใช้ภาษา เป็นต้น มีโครงการต่าง ๆ ได้แก่ กิจกรรมปลูกผักสวนครัว รั้วกินได้ กิจกรรมการเก็บออมเงิน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสตรีชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐานการสร้างฝายชะลอน้ำ กิจกรรมถ่ายทอด และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น กิจกรรมการผลิตน้ำหมักชีวภาพ กิจกรรมอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ กิจกรรมป้องกันทำแนวไฟฟ้า ประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญในชุมชนบ้านสันติคีรี ประเพณีตรุษจีน ประเพณีไหว้พระจันทร์สำหรับชาวจีน เทศกาลปีใหม่ไข่แดง ประเพณีไล่ชิงช้า ประเพณีกินข้าวใหม่ ประเพณี ปีใหม่ลูกท้อ และเทศกาลชิมชา

1.2.9.3 ผลการวิเคราะห์ชุมชนจากการลงพื้นที่ชุมชนบ้านสันติคีรี

จากการลงพื้นที่วิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยพบว่า โครงการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงของชุมชนบ้านสันติคีรี ได้แก่ โครงการผักสวนครัวรั้วกินได้

โครงการผักสวนครัว รั้วกินได้ เป็นกิจกรรมเด่นที่ชุมชนบ้านสันติคีรีทำมาช้านานทั้งนี้ในชุมชนมีน้ำประปาภูเขาตลอดปีและน้ำประปาภูเขาไหลตลอดเวลา ที่ให้ผู้นำชุมชนคิดว่าน้ำที่ไหลอย่างเสียเปล่าน่าจะนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ดังนั้นชุมชนบ้านสันติคีรีจึงได้รณรงค์ให้สมาชิกในชุมชนปลูกผักไว้กินเอง และนอกจากนี้ชุมชนยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จักเป็นอย่างดี และแม้ว่าสมาชิกที่เป็นชุมชนชาวจีนจะนิยมปลูกชาก็ตาม แต่ทุกบ้านจะมีสวนผักเพื่อนำไปใช้ในการประกอบอาหารทุกมื้อ และเมื่อชุมชนได้รับการอบรมจากเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาชุมชนแม่ฟ้าหลวง จึงได้เกิดแนวคิดให้แต่ละบ้านปลูกผัก และเมื่อเหลือกินก็นำไปขายที่ตลาดชุมชน ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนเพื่อเป็นรายได้ของครอบครัวต่อไป โดยผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ใหญ่อาน ผู้นำและสมาชิกชุมชน ในวันที่ 17 พฤศจิกายน 2556

ผู้ใหญ่อานกล่าวว่า “อากาศบ้านผมเย็นตลอดปี ปลูกอะไรมันก็ขึ้น น้ำก็มียะเยะเยะ เพียงขยันหน่อยบ้านผมก็มีผักต่างๆ ออกดอก ออกผล ทั้งปี บางทีเอาไปแจกเพื่อนบ้าน ก็ยังเหลือเยะเยะ บางทีเขาก็เอามาให้เราบ้าง ถือว่าเป็นแบ่งปันกันไป”

สมาชิกกล่าวว่า “พวกเราช่วยกันปลูกผักเพื่อใช้กินในชุมชน เพราะมันอยู่ใกล้ ถังเก็บน้ำ รดง่าย ผักมันก็โตไว จะเอาไปขายมันก็ไม่ได้ราคาสักเท่าไร รู้เอามาแบ่งเพื่อนบ้าน ดีกว่า เพราะเมื่อเราเอาไปให้เขา เขาก็เอามาให้เรา เป็นการแลกเปลี่ยนกันไปมาอย่างนี้แหละ ตั้งแต่ปู่ย่าตายายแล้ว”

ชุมชนบ้านสันติคีรีเป็นชุมชนที่มีความกระตือรือร้นในการหาความรู้และพัฒนาชุมชนให้ทุกคนอยู่ดีกินดี รู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ซึ่งได้แก่ น้ำประปาภูเขาที่ไหลตลอดปีและต้องปล่อยทิ้งอย่างสูญเปล่าแต่ชุมชนได้ศึกษาเรียนรู้จากพัฒนาชุมชน เอกสารสื่อประชาสัมพันธ์ต่างๆ ทำให้มีความรู้เพิ่มขึ้นและสามารถนำไปประยุกต์ได้กับชุมชนตนเอง

ชุมชนบ้านสันติคีรีมีสภาวะแวดล้อมอาศัยอยู่บนดอย อยู่กับธรรมชาติมีป่าไม้ที่สมบูรณ์ และชาวบ้านก็ยังมีการดำเนินวิถีชีวิตตามแบบบรรพบุรุษ ปู่ ย่า ตา ยาย มาตั้งแต่สมัยก่อน ไม่มีเครื่องอำนวยความสะดวกอะไร อยากได้สิ่งของเครื่องใช้อะไรก็ประดิษฐ์ด้วยตนเองหรือหามาจากวัตถุดิบตามป่านำมาดัดแปลงและใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่า เช่น น้ำเต้า ซึ่งนิยม

ปลูกไว้ตามหลังบ้าน หรือตามสวนที่ๆ ไม่ไกลจากบ้านนัก เพื่อเอามาใส่สำหรับต้มกิน ของที่ใช้ รอง (เหมือนถาดใส่ของ) เวลาฆ่าสัตว์ ซึ่งเอาไม้ไผ่มาสานและจะเอาไว้ใช้รอง เวลาฆ่าสัตว์ต่างๆ อุปกรณ์เครื่องใช้ในครัวเรือนยังมีการทำขึ้นมาใช้อยู่ ซึ่งจะสังเกตเห็นได้ว่าอุปกรณ์เครื่องใช้ของ ชาวบ้านสันติคีรี สามารถบอกวิถีชีวิตที่พอเพียงของชาวบ้านได้เป็นอย่างดี

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า “ในชุมชนเราทั้งผู้หญิงและผู้ชายสามารถทำเครื่องมือ เครื่องใช้ได้กันแทบทุกคน เช่น กระจังไว้ใส่ข้าว ใสของ เวลาเกี่ยวข้าวเสร็จก็ใช้สำหรับมัดข้าวลือ ข้าวที่ไม่ดีออก มันมีประโยชน์หลายอย่าง เวลาเราทำกระจังก็ต้องเลือกไม้ไผ่ที่แก่จัด แล้วนำมาจัก เป็นตอก โดยผิวไม้เราจะเอามาทำเป็นกระจัง ส่วนเนื้อไม้ของมันจะเอามาทำเป็นกระจัง เมื่อจัก ตอกได้ตามความต้องการแล้ว ต้องเอาไปแช่น้ำก่อนแล้วนำไปตากแดดให้แห้ง เวลาสานเราก็ รวมกลุ่มกันสาน คู่กันไปด้วยสนุกจะตาย ถ้าไม่ยอมให้มอดมันกินก็เอาไปไว้บนหิ้งไฟในครัว มอดมันก็ไม่กินแล้ว เราจะเอาเครื่องจักสานไม้ไผ่ไปรวมควนทุกอันมันจะใช้ได้นานด้วย อย่างอื่นเรา ก็สานเป็น เช่น ปลูกมิด กระจัง ด้ามจอบ ด้ามเสียม มีวิธีการทำง่าย ๆ ทุกคนก็สามารถทำได้ ถ้า ไปซื้อข้างล่างในตัวอำเภอแม่จันจะแพงมากเสียค่ารถอีก”

ด้านความพอประมาณนั้น โครงการผักสวนครัว รั้วกินได้ เป็นโครงการที่ต้องการให้ชุมชน ได้รู้จักการนำพืชผักพื้นบ้านมาผสมผสานกับการทำไร่ โดยปลูกพืชไร่ และปลูกแทรกด้วยผักพื้น ต่างๆ ที่จำเป็นสำหรับครอบครัว เช่น หัวเผือก หัวมัน มันสำปะหลัง กระจับปี่ และดอก ดาวเรือง เป็นต้น จากการสังเกตชุมชนบ้านสันติคีรี พบว่าพืชผักสวนครัวที่ขึ้นตามรั้วบ้านและ บริเวณรอบๆ บ้าน เป็นผักที่ขึ้นง่าย ปลูกง่ายและไม่จำเป็นต้องดูแลเป็นพิเศษ นอกจากนี้จากการ สอบถามยังพบว่า เมื่อพืชผักที่ปลูกเกินความจำเป็นต่อการบริโภคในครอบครัวก็จะเก็บไปขายที่ ตลาดหน้าคุ่มนายพลตัวนริสอร์ท ซึ่งเป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวมาซื้อผลิตภัณฑ์ของชุมชนบ้าน สันติคีรี และนอกจากนี้ยังนำไปขายที่ตลาดเช้าของชุมชนบ้านสันติคีรีหมู่ที่ 3 เป็นการส่งเสริมให้ สมาชิกในชุมชนได้รู้จักถึงความพอประมาณและสามารถเลี้ยงครอบครัวได้

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า “ผักพวกนี้มันเจริญเติบโตเร็วอยู่แล้วตัดไปขายเกือบทุกวัน ได้วันละสิบยี่สิบบาทก็ดีแล้ว ไม่ได้ลงทุนอะไรทั้งไว้ก็เสียตาย จะเอาไปให้บ้านอื่นเขาก็มีกันหมด ภรรยาผมก็เก็บไปขายเป็นค่าเล่าเรียนของลูก ๆ”

สมาชิกกล่าวว่า “ผักคาวตองบ้านผมมีตลอดปี เดี่ยวนี้คนไทยชอบซื้อไปกิน เยอะแยะเลย ส่วนผักมะระหวานหรือผักแมงนี่ก็เหมือนกันผมปลูกกินบ้าง ขายบ้าง ได้ทั้งผลได้ทั้ง ยอด เอาไปผัดก็อร่อย เอาไปต้มกับหมู และที่ขาดไม่ได้คือพริกแดง บ้านผมจะทำน้ำพริกกินเป็น ประจำ”

ชุมชนบ้านสันติคีรีมีโครงการผักสวนครัว รั้วกินได้ ที่บอกถึงลักษณะความพอเพียงได้เป็นอย่างดี เป็นโครงการที่สมเหตุสมผลเพราะรู้จักประยุกต์ใช้บริบทของชุมชน และความเป็นแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถดำรงชีวิตท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคม แต่ชุมชนบ้านสันติคีรียังสามารถรักษาความเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง การรักษาประเพณีวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมไว้ได้ โดยเฉพาะวัฒนธรรมอาหารและการบริโภคยังคงรักษา และสืบทอดจากบรรพบุรุษของตนเองได้เป็นอย่างดี

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า “ก่อนที่ผมจะมาเป็นผู้ใหญ่บ้านชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมซื้อสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ตู้เย็น โทรทัศน์ มอเตอร์ไซด์ รถยนต์ แต่ละบ้านเป็นหนี้กันเยอะแยะ ทั้งที่ส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง ผมจึงส่งเสริมทุกบ้านปลูกพืชผักสวนครัวไว้ในบ้านแล้วเลี้ยงไก่ กระตุกดำโดยเลี้ยงใต้ถุนบ้าน รวมทั้งถ้ามีบริเวณก็เลี้ยงหมูด้วยจะดีมาก”

จากการที่ชาวอำเภอมัญเภาบ้านในการถนอมอาหารให้สามารถเก็บได้นาน เช่น การทำหมูรมควัน การทำผักกาดดอง การรักษาพันธุ์พืชไม่ให้มอดหรือแมลงกิน โดยการฝังไว้ที่หิ้งซึ่งแขวนไว้บนเตาไฟ ควันดังกล่าวจะช่วยทำให้หมูแห้งและขับไล่แมลงวัน รวมถึงแมลงต่างๆ ได้เป็นอย่างดี เมล็ดพืชที่ถูกควันรมก็จะไม่เสีย นอกจากนี้ผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น เครื่องใช้ไม้สอยจะถูกนำมาแขวนไว้บนเตาไฟเช่นกัน

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า “เราไม่ต้องการอะไรมากมายแค่นี้ก็อยู่ได้แล้ว ถ้ามีไก่ มีผัก รอบบ้าน มีกินตลอดปี เราก็มีความสุขดี”

สมาชิกกล่าวว่า “เราเอาปุ๋ยหมักที่เขาสอนเราไปใช้ในการปลูกผักและผสมกับขี้หมูมันถึงามขึ้นต้นโตใหญ่ ซึ่งมันก็ดี รัฐเขามาให้ความรู้เราก็เอา”

หัวหน้าโครงการกล่าวว่า “การปลูกหญ้าแฝกเพื่อป้องกันการพังทลายของดินเป็นสิ่งที่ดี ทุกคนในชุมชนต้องรู้และต้องตระหนัก พวกเราอยู่บนเขาบนดอย บางปีมีฝนตกหนักมากน้ำเขาจะเข้ามาถึงลานบ้านแล้วดินจะถล่มเหมือนกันเราเห็นว่าทุกคนควรอบรม”

ชุมชนสันติคีรีมีการทำเกษตรกรรมแบบผสมผสานมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง โดยจะเห็นได้จากการที่แต่ละบ้านมีพื้นที่จำกัดในการดำเนินชีวิตแต่ละบ้านปลูกพืชผักสวนครัวไว้เพื่อใช้ประกอบอาหารในครอบครัว หลากหลายชนิด และสามารถแบ่งปันให้กันและกันได้ เช่น การปลูกน้ำเต้า ฟักทอง หอม ถั่วฝักยาว ถั่วแดง กระเจี๊ยบ บวบ ชিং ข่า ตะไคร้ เป็นต้น การเลี้ยงสัตว์ส่วนใหญ่ คือ เลี้ยงไก่ และหมูพันธุ์พื้นเมือง

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า “ถ้าคนในชุมชนมีหมู ที่เจริญเติบโตเต็มที่ ก็จะประกาศให้ทราบที่บ้านตนเองจะฆ่าหมู แล้วคนที่ต้องการเนื้อหมูก็จะลงขันกันเพื่อซื้อหมูตัวนั้นแล้วมาแบ่ง

กัน การทำแบบนี้จะทำให้เงินไม่รั่วไหลออกนอกชุมชนซึ่งเป็นวิธีการที่เราทำมานานแล้ว” (สัมภาษณ์, 17 พฤศจิกายน 2556)

ชุมชนบ้านสันติคีรีมีแหล่งน้ำ คือ ประปาภูเขาที่มีใช้ตลอดปี เพียงพอสำหรับการบริโภคในชุมชน มีการปลูกข้าวเพื่อบริโภคในครอบครัว มีการเลี้ยงสัตว์ตามความสามารถของตนเองและบริโภคในครอบครัว เช่น เลี้ยงไก่ และหมู สำหรับพืชที่สามารถนำไปจำหน่ายได้ คือ ชา กาแฟ ข้าวโพด ลูกท้อ เซอร์รี่ น้ำเต้า ฟัก และตังกุย ซึ่งเป็นพืชสวนที่แต่ละบ้านมีมาก แต่เก็บขายเพื่อเลี้ยงชีพได้ ซึ่งแสดงถึงความพอเพียงของชุมชนสันติคีรี

ชุมชนสันติคีรีเป็นชุมชนตัวอย่างที่เปิดกว้างทางการศึกษาให้กับสมาชิกในชุมชน โดยให้ทุกคนมีโอกาสในการศึกษาหลากหลายรูปแบบ โดยเฉพาะการศึกษาตามอัธยาศัย โดยทุกคนมีอิสระในการเรียนรู้ สามารถเรียนรู้จากประสบการณ์ จากการทำงาน จากบุคคล จากครอบครัว จากชุมชน จากแหล่งความรู้ต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะด้วยตนเอง เช่น มีการฝึกอบรมทำน้ายาล้างจานไว้ใช้ในครัวเรือน การทำปุ๋ยหมัก การปลูกผักปลอดสารพิษ โดยมีหน่วยงานของทางราชการมาให้ความรู้

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า “เราเป็นชาวบ้านที่ไม่ค่อยมีความรู้ มีแต่รุ่นลูกรุ่นหลานที่ได้เรียนหนังสือ อ่านออกเขียนได้ ถ้าเขาเล่าให้ฟังเราก็ทำบ้าง บางครั้งก็จะมีเจ้าหน้าที่ให้ความรู้กับคนในชุมชนซึ่งเป็นสิ่งที่ดีที่ได้ความรู้ใหม่ๆ”

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า การใช้ชีวิตอย่างพอเพียงนั้นขึ้นอยู่กับทุกคนในชุมชนที่ต้องร่วมมือร่วมใจกัน ทั้งนี้ผู้ใหญ่บ้านต้องเป็นผู้นำและสร้างความตระหนักให้แก่ทุกคนในชุมชน ดังจะเห็นได้จากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า “ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังยากจนอยู่ หาเช้ากินค่ำ และต้องมีภาระใช้จ่ายสูง เราต้องช่วยกันประหยัดอดออมในสิ่งที่ไม่จำเป็น ถ้าปลูกผักกินเองได้ก็จะช่วยลดค่าใช้จ่ายเหมือนครั้งที่เป็นอยู่ ในอดีตที่ไม่ต้องดิ้นรนมากมายก็มีกินแล้ว เราจึงเริ่มให้ลูกบ้านใช้หลังบ้านหรือบริเวณบ้านให้เป็นประโยชน์ โดยการปลูกพืชผักสวนครัวให้หลากหลายแล้วมาแบ่งปันกัน”

ตารางที่ 11 ประเด็นและผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี : ชุมชนบ้านสันติคีรี

จังหวัดเชียงราย

ประเด็น	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
1. บริบทชุมชน	1. มีน้ำเพียงพอต่อการเกษตรและการใช้งานของชุมชน

	2. การทำเกษตรเพื่อยังชีพ 3. การปลูกใบชาเพื่อการค้า 4. อากาศเย็นตลอดปี
2. กระบวนการ ส่งเสริม การศึกษาตลอด ชีวิต	1. การศึกษาเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน 2. การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า 3. การอยู่ร่วมกัน การช่วยเหลือแบ่งปัน 4. การนำความรู้ใหม่ๆ มาประยุกต์ใช้ในครอบครัว ชุมชน 5. การดำเนินการหาทางรักษาป้องกันสภาพแวดล้อม

ตารางที่ 11 ประเด็นและผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี : ชุมชนบ้านสันติคีรี
 จังหวัดเชียงราย (ต่อ)

ประเด็น	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
3. องค์ประกอบ ของการส่งเสริม การศึกษาตลอด ชีวิต	1. การดัดแปลงทรัพยากรมาใช้อย่างคุ้มค่า 2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับทรัพยากรที่มี (การป้องกันมอด) 3. การมีความสุขที่ได้ทำงานร่วมกัน 4. การเป็นชุมชนเข้มแข็งที่มาจากรากฐานทางวัฒนธรรม
4. กิจกรรมที่ใช้ใน การส่งเสริม การศึกษาตลอด ชีวิต	1. ผักสวนครัวรั้วกินได้ 2. การทำเกษตรผสมผสาน 3. การแปรรูปสินค้าทางการเกษตร 4. การส่งเสริมประเพณีของชุมชน
5. วิธีการส่งเสริม การศึกษาตลอด ชีวิต	1. อบรมด้วยหลักสูตรระยะสั้นเฉพาะเรื่อง 2. การเรียนรู้จากบรรพบุรุษ 3. การเรียนรู้จากเอกสาร สื่อประชาสัมพันธ์ 4. การเรียนรู้จากการปฏิบัติ

6. ปัจจัยในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. การมีวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา 2. วิธีความพอเพียง 3. การมีอาหารที่เพียงพอต่อการบริโภค 4. ความอุดมสมบูรณ์ของภูมิภาค 5. ภูมิปัญญาในการถนอมอาหาร แปรรูปอาหาร
7. เงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. ความมีชื่อเสียงของชุมชนถึงการเป็นแหล่งท่องเที่ยว 2. การส่งเสริมให้ชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

จากตารางที่ 11 พบว่า ชุมชนบ้านสันติคีรีเป็นชุมชนต้นแบบกรณีศึกษาที่ดีตามองค์ประกอบดังนี้

บริบทชุมชนบ้านสันติคีรี มีน้ำเพียงพอต่อการเกษตรและการใช้งานของชุมชน การทำเกษตรเพื่อยังชีพ มีอากาศเย็นตลอดปี การปลูกใบชาเพื่อการค้า

กระบวนการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านสันติคีรี มีการศึกษา เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า การอยู่ร่วมกันด้วยการช่วยเหลือแบ่งปัน การเข้าใจถึงสภาพแวดล้อมของตนเองและหาทางรักษา ป้องกัน เพื่อให้สภาพแวดล้อมที่ดีคงอยู่ต่อไป การนำความรู้ใหม่ๆ มาประยุกต์ใช้เพื่อตอบสนองในการดำรงชีพทุกๆ ด้าน เช่น อาชีพ และครัวเรือน

องค์ประกอบของการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านสันติคีรี การดัดแปลงทรัพยากรมาใช้อย่างคุ้มค่า การเป็นชุมชนเข้มแข็งที่มาจากรากฐานทางวัฒนธรรม การมีความสุขที่ได้ทำงานร่วมกัน ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับทรัพยากร

กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านสันติคีรี ผักสวนครัวรั้วกินได้ การแปรรูปสินค้าทางการเกษตร การทำเกษตรผสมผสาน

วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านสันติคีรี มีการอบรมด้วยหลักสูตรระยะสั้น การเรียนรู้จากบรรพบุรุษ การเรียนรู้จากเอกสาร และสื่อประชาสัมพันธ์

ปัจจัยในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านสันติคีรี มีวัฒนธรรมการแบ่งปันที่สืบทอดกันมา วิธีความพอเพียง ภูมิปัญญาในการถนอมอาหาร แปรรูปอาหาร ความอุดมสมบูรณ์ของภูมิภาค การมีอาหารที่เพียงพอต่อการบริโภค

เงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านสันติคีรี ความมีชื่อเสียงของชุมชนถึงการเป็นแหล่งท่องเที่ยว การส่งเสริมให้ชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

1.2.10 ผลการวิเคราะห์ชุมชนจากการลงพื้นที่ภาคสนามชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ของชุมชนบ้านสามแยกอีก้อ จังหวัดเชียงราย

1.2.10.1 ประวัติความเป็นมาชุมชนบ้านสามแยกอีก้อ

เริ่มก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2520 โดยมีนายอาชะ หรือ นายอาซ่า อยู่ลือ (บิดา ของนางวิภา เบ็ญชา) เป็นผู้ก่อตั้ง เริ่มจากพาครอบครัวและญาติพี่น้องอพยพด้วยการเดินเท้าจากบ้านต้นม่วง หมู่ที่ 13 ตำบลแม่สลองใน ไปจับจองที่ทำกินที่บ้านแม่พร้าว ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ต่อมาเกิดไม่สบายด้วยโรคภัยและด้วยความเชื่อว่าคนพื้นที่สูงอยู่พื้นที่ราบไม่ได้ เพราะถูกผีป่ารังควาญ จึงพาครอบครัวและญาติพี่น้องส่วนหนึ่งเดินเท้ากลับจากบ้านแม่พร้าว และมาปักหลักสร้างที่ทำกินขึ้นใหม่ที่บ้านสามแยกอีก้อ โดยมีพี่น้องส่วนหนึ่งอพยพจากบ้านต้นม่วง หมู่ที่ 13 และบ้านอาเหมม หมู่ที่ 3 ตำบลแม่สลองใน มาสมทบ ซึ่งเดิมที่เรียก ชื่อหมู่บ้านว่าบ้านอาชะ (เรียกชื่อหมู่บ้านตามชื่อผู้ก่อตั้ง) ต่อมาเมื่ออำเภอ ได้แยกตามกิ่ง อ.แม่ฟ้าหลวง โดยเป็นหมู่บ้านบริวารของหมู่บ้านแม่เตือ หมู่ที่ 6 ต.แม่สลองใน และในปี พ.ศ. 2540 หมู่บ้านแม่สลป ได้รับการแต่งตั้งเป็นหมู่บ้านทางการ ได้ขึ้นเป็นหมู่บ้านบริวารของหมู่บ้านแม่สลป หมู่ที่ 19 และในเดือนตุลาคม ปี พ.ศ. 2547 ได้รับแต่งตั้งเป็นหมู่บ้านทางการ เป็นหมู่ที่ 24 ต.แม่สลองใน โดยมี นางวิภา เบ็ญชา เป็นผู้ใหญ่บ้าน จนถึงปัจจุบัน

สภาพภูมิอากาศของประเทศ มี 3 ฤดู เป็นภูเขาสูงสลับซับซ้อน พื้นที่ชุมชน 1,900 ไร่ ที่สวน 1,500 ไร่ ที่อยู่อาศัย 80 ไร่ ที่สาธารณประโยชน์ 20 ไร่และที่อื่นๆ 300 ไร่

ประชากรจำนวน 345 คน แยกเป็นชาย 136 คน แยกเป็นหญิง 210 คน ผู้สูงอายุ 28 คน เด็กเล็ก 36 คน คนวัยทำงาน 214 คน และคนพิการ 3 คน

อาณาเขตและแผนที่ชุมชน

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ บ้านแม่สลป หมู่ที่ 19 ตำบลแม่สลองใน
ทิศใต้	ติดต่อกับ ลำน้ำแม่สลอง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ บ้านผาเตือ หมู่ที่ 6 และบ้านแสนใจ หมู่ที่ 7 ตำบลแม่สลองใน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ บ้านอาเหมม หมู่ที่ 3 ตำบลแม่สลองใน

การคมนาคมอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอแม่ฟ้าหลวง ระยะทาง 36 กิโลเมตรอยู่ห่างจากตัวจังหวัดเชียงราย ระยะทาง 46 กิโลเมตร สามารถเดินทางโดยรถยนต์ รถจักรยานยนต์และรถรับจ้างประจำทาง หรือเดินทางถนนสายถาวร การเดินทางสะดวกเนื่องจากเป็นเส้นทางสัญจรผ่านไปยังดอยแม่สลอง และผ่านไปบ้านเทิดไทย

การประกอบอาชีพประชากรส่วนใหญ่ อาชีพหลัก คือ เกษตรกรรม ได้แก่ ทำไร่ ข้าวโพด ข้าวไร่ ทำสวนลิ้นจี่ ส้ม เลี้ยงไก่ หมู เป็ด อาชีพพรอง คือ การรับจ้างทั่วไป และหาของป่า รายได้เฉลี่ยครัวเรือน 13,268 บาทต่อคนต่อปี

การศึกษาชุมชนบ้านสามแยกก็้อ มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 1 แห่ง โบสถ์คริสต์ จำนวน 1 แห่ง สำนักสงฆ์ จำนวน 1 แห่ง อาคารอเนกประสงค์ จำนวน 1 แห่ง สถานีอนามัย จำนวน 1 แห่ง หอกระจายข่าว จำนวน 2 แห่ง หน่วยบริการประชาชน จำนวน 1 แห่ง

ศาสนาชุมชนบ้านสามแยกก็้อมีโบสถ์คริสต์ จำนวน 1 แห่ง

สำนักสงฆ์จำนวน 1 แห่ง

กลุ่มองค์กร ที่สำคัญในชุมชน ได้แก่ กลุ่มอาสาสมัครจำนวน 3 กลุ่ม กลุ่มอาชีพ จำนวน 2 กลุ่ม กลุ่มอาสาสมัคร จำนวน 1 กลุ่ม เยาวชน จำนวน 1 กลุ่ม กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 กลุ่ม กลุ่มพัฒนาสตรีจำนวน 1 กลุ่ม

โครงการ/กิจกรรม การพัฒนาในรอบปีที่ผ่านมากลุ่มออมทรัพย์ กิจกรรมการตรวจสอบและสอดส่องดูแลความเคลื่อนไหวเรื่องยาเสพติดภายในชุมชน กลุ่มตีมีด กลุ่มจักสาน โครงการส่งเสริมการทำปุ๋ยหมักจากเศษวัชพืชและขังข้าวโพด กิจกรรมการป้องกัน และแก้ไขปัญหาคาการบุกรุกป่าราษฎร โครงการชุมชนสีเขียว โครงการปลูกต้นไม้เฉลิมพระเกียรติ กิจกรรมการฟื้นฟูระบบนิเวศ กิจกรรมการยึดคืนพื้นที่ปลูกยางพาราของนายทุนเพื่อจัดทำป่าชุมชนของชุมชนการประชุมประชาคมเพื่อออกกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ว่าด้วยการดูแลป่าการปฏิบัติการดับไฟป่าของชุมชน กิจกรรมรณรงค์ให้ความรู้การป้องกันการติดต่อกิจกรรมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้าน สาธารณสุขโครงการประชาธิปไตย อบรมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยอบรมการปลูกพืชผักสวนครัว อบรมเกษตรปุ๋ยอินทรีย์ กิจกรรมรณรงค์ประหยัดน้ำ พลังงาน กิจกรรมปลูกพืชหมุนเวียน กลุ่มปักผ้าชาวเขา กิจกรรมการเกษตรแบบผสมผสาน เพื่อเพิ่มผลผลิตกิจกรรมแหล่งเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง

ประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญในชุมชน

- ประเพณี การละเล่นลูกข่าง ช่วงเวลาดำเนินการ ธันวาคม ถึงมกราคม
- ประเพณี ปีใหม่ไข่แดง ช่วงเวลาเดินเนินการ กุมภาพันธ์ ถึงเมษายน

การเอื้ออาทร/เอื้ออาทร/แบ่งปัน/ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนสม่ำเสมอ การได้รับการจัดสรรผลกำไรจากกลุ่มออมทรัพย์/กองทุนหมู่บ้าน/ศูนย์ส่งเสริมฯ เพื่อใช้ในกิจกรรมต่างๆ การเป็นสมาชิกกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์

การดำเนินชีวิตโดยยึดพอเพียงของบ้านสามแยกอีกก่อ ซึ่งให้เห็นว่าชาวบ้านมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างพอเพียงจริงๆ ไม่ว่าจะเป็นการทำไร่ การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ไว้กินเองที่เหลือก็สามารถจำหน่าย เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว และหมู่บ้านได้เป็นอย่างดีซึ่งบางครอบครัว ปลูกผัก เลี้ยงไก่พื้นบ้าน เลี้ยงเป็ด เลี้ยงหมู และบางครอบครัวเลี้ยงวัว ที่สำคัญชาวบ้านสามแยกอีกก่อยังมีความรัก ความสามัคคี มีความเอื้ออาทรต่อกัน และมีการยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษได้อย่างเหนียวแน่น โดยมีผู้นำชุมชน และคณะกรรมการชุมชน เป็นผู้ประสาน

1.2.10.3 สรุปผลการวิเคราะห์ชุมชนจากการลงพื้นที่ชุมชน

จากการลงพื้นที่วิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยพบว่า โครงการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงของบ้านสามแยกอีกก่อ ได้แก่ โครงการชุมชนสีเขียว

โครงการชุมชนสีเขียว เป็นโครงการที่ส่งเสริมให้ชุมชนรู้จักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งความเป็นมาของโครงการเกิดจากการร่วมมือระหว่างชุมชนและสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 15 โดยชุมชนเกิดความตระหนักถึงสภาวะแวดล้อมของชุมชนเสื่อมโทรม มีการตัดไม้ทำลายป่าจำนวนมาก อีกทั้งการมีนายทุนบุกรุกโดยการซื้อที่ทำกินของชุมชนแล้วปลูกยางพาราจำนวนมากหลายสิบไร่ ทำให้แหล่งน้ำที่เคยมีลดน้อยลงและพบดินไสลด ทำให้บ้านพักอาศัยเสียหายที่ดินทำการเกษตรไม่เพียงพอ ชุมชนจึงได้ร่วมมือกันทำโครงการดังกล่าว และขอความช่วยเหลือจากสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 15 เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของชุมชนและนอกจากนี้ การได้รับความรู้จากพัฒนาชุมชนอำเภอแม่ฟ้าหลวงที่ได้นำโครงการเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้กับชุมชนบ้านสามแยกอีกก่อ ทำให้โครงการชุมชนสีเขียวเกิดขึ้น และเป็นผลดีกับชุมชน เป็นที่ยอมรับให้เป็นชุมชนต้นแบบพอเพียง

ชุมชนบ้านสามแยกอีกก่อได้จัดทำโครงการชุมชนสีเขียว โดยตระหนักถึงผลเสียที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนในอนาคต จึงได้ขอความร่วมมือจากสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 15 ที่ให้ความรู้หลากหลายรูปแบบแก่เยาวชน ผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชนทั้งการฝึกอบรม การใช้เอกสารเผยแพร่ การประชาสัมพันธ์ การรณรงค์ เด็กนักเรียนได้รับความรู้จากโรงเรียนที่ตนเองเรียนอยู่ ได้แก่ โรงเรียนแม่สลับ โรงเรียนนิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขา โรงเรียนห้วยผึ้ง และ

ส่งเสริมให้ชุมชนตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน อาจกล่าวได้ว่าชุมชนบ้านสันติคีรีมีรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลายขึ้นอยู่กับความต้องการของสมาชิกในชุมชน โดยผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำและสมาชิกชุมชน ในวันที่ 22 พฤศจิกายน 2556

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า “ชุมชนเราขายที่ให้กับนายทุนและเขาก็บุกปลูกป่าเพิ่มอีกเพื่อเอาไปปลูกยางพารา แต่ชุมชนเรารู้ว่ายางพาราทำให้ดินถล่มได้เพราะรากมันไม่ลึก แต่หลายคนก็ขายไปแล้ว ไม่รู้ทำอย่างไรดี ก็ไปปรึกษาหน่วยงานราชการเขาก็แนะนำว่า ที่ดินมันไม่มีใบโฉนดมันเป็นของชุมชน เรามีสิทธิ์ที่จะทำเพื่อชุมชนของเรา ได้ทำให้เป็นป่าของชุมชนได้ก็ยิ่งดีพวกเราเลยชุมนุมไล่ที่ แล้วยึดเอาคืนมาเป็นของหมู่บ้าน ตอนนี้ก็ปลูกไม้หลายชนิด ผมอยากให้มันเป็นแหล่งต้นน้ำที่อยู่อาศัยของสัตว์และเป็นที่ทำกินของชุมชนครับ”

สมาชิกกล่าวว่า “ชุมชนทนไม่ได้ที่จะให้คนอื่นมาตัดไม้ทำลายป่าทำลายป่าไม่ชุมชนเราทำให้หมู่บ้านเราเสียหาย และตำหนิว่าเราเป็นผู้ทำลายป่า เราพยายามอยู่กับป่าไม่ทำลายป่า แต่พวกเขาตัดไม้ไปทำสวนยาง หาประโยชน์ให้กับตนเองเรายอมไม่ได้”

ชุมชนบ้านสามแยกอีโก้เป็นชุมชนต้นแบบพอเพียงที่มีพื้นฐานมาจากการอยู่กับธรรมชาติจากการที่ได้เติบโตและเรียนรู้จากสื่อ การอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติจากหน่วยงานต่างๆ ทำให้ตระหนักถึงการตัดไม้ทำลายป่าชุมชนและหันมาพึ่งพาทรัพยากรมากขึ้น โดยการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันธรรมชาติกลับคืนสู่ผืนป่า และชุมชนบ้านสามแยกอีโก้กลับมาใช้ตามวิถีชีวิตของตนเองมากขึ้น ลดการใช้สารเคมี เทคโนโลยีเพื่อการผลิต อาจกล่าวได้ว่าชุมชนบ้านสามแยกอีโก้มีการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงตามวิถีชีวิตที่เคยปฏิบัติมาตั้งแต่บรรพบุรุษ

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า “ข้าพเจ้าเป็นหัวหน้าจึงต้องปฏิบัติตนก่อน เพื่อให้ลูกบ้านได้เห็น ไม่อย่างนั้นใครจะเชื่อ ลูกบ้านก็มาช่วยกันในตอนนีทำให้ได้ผืนป่าคืนมา อีกสองสามปีมันก็ดีขึ้น ชาวบ้านจะได้ไปหาของป่าได้ เช่น หน่อไม้ เห็ด หนอนไม้ไผ่ และผักต่างๆ เป็นต้น ซึ่งสามารถเก็บมาขายได้อีก”

สมาชิกกล่าวว่า “สิ่งที่เราช่วยกันก็เพื่อให้ชุมชนของเราพัฒนาขึ้นถ้าเราไม่ช่วยกันเองรอให้แต่คนอื่นมาช่วยมันก็ไม่ไหวเราต้องช่วยกันเองก่อน”

โครงการชุมชนสีเขียวของชุมชนบ้านสามแยกอีโก้ เป็นโครงการที่มีลักษณะของความพอประมาณ โดยรู้จักการใช้พื้นที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำกิน และพื้นที่ป่าให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและชุมชน ชุมชนสามารถบริหารจัดการพื้นที่ชุมชนได้เป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จากการไม่เพิ่มพื้นที่ทำกิน การใช้บริเวณที่อยู่อาศัยให้เกิดประโยชน์ โดยการปลูกผักเพื่อใช้ประกอบอาหาร

และนำไปขายได้บ้าง การยึดพื้นที่สวนยางพาราจากกลุ่มนายทุนกลับคืนมา การปลูกป่าเพิ่มในโอกาสต่างๆ เพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับชุมชน การรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้คุ้มค่า

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า “สามสี่ปีก่อนมีนายทุนจากกรุงเทพฯ และภาคใต้ เข้ามาซื้อที่ของชุมชนเราจำนวนมากและส่วนใหญ่ก็ขายราคาถูกๆ ไร่ละไม่กี่พันเอง แต่เมื่อนายทุนเอายางพาราเข้ามาปลูก พวกเรารู้สึกว่าน้ำประปาภูเขาที่ใช้อยู่ลดน้อยลงไปเพราะพวกเขาแยกท่อน้ำไปไร่เขาและชุมชนที่อยู่ด้านล่างก็ไม่พอใช้มีความเดือดร้อนกันถ้วนหน้า พวกเราและชุมชนที่อยู่ข้างล่างก็ประท้วงและร่วมกันทวงพื้นที่ป่าคืนมา โดยอ้างว่าเป็นป่าชุมชนและมันก็ไม่มีใบโฉนดเราก็เลยได้คืนมาเราตัดต้นยางพาราทิ้งและปลูกต้นไม้ยืนต้นเพิ่มตอนนี้เริ่มดีขึ้นแล้วมีต้นไม้ ต้นมะค่า ต้นสักขึ้นแล้ว”

“ถ้าทุกคนในชุมชนไม่ช่วยกันก็คงไม่ได้คืนมาหรอก เราอยากให้คนรุ่นหลังมีป่าไว้เป็นแหล่งหากินและอยากให้คนรุ่นหลังรู้จักรักษาผืนป่าของชุมชนต่อไป”

จากการที่ชุมชนได้เห็นความเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ทำให้ชุมชนได้กลับมาคิดถึงความอุดมสมบูรณ์ในอดีตที่ทุกคนสามารถดำรงชีพด้วยการหาของป่า การใช้ประโยชน์จากไม้ไผ่ การล่าสัตว์ การสร้างบ้านที่อยู่อาศัย และเมื่อชุมชนได้เห็นถึงความสำคัญจึงได้จัดทำโครงการชุมชนสีเขียวขึ้น

ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า “เดี๋ยวนี้ทุกๆ สองเดือนจัดกิจกรรมปลูกป่าให้กับเด็กในชุมชนถ้าเราไม่มีป่าเราอยู่ไม่ได้เราต้องพึ่งป่า ส่วนเด็ก สองถึงสามปีจะให้ช่วยเก็บขยะ”

สมาชิกกล่าวว่า “เราอยู่มาตั้งแต่บรรพบุรุษของเราแล้ว และก็อยู่อย่างนี้ต่อไปเราก็อยู่ได้ เพราะเรามีอาหารจากธรรมชาติตลอดเวลา แต่วันนี้มันหายไปเราก็ต้องมาช่วยกันดูแลให้ลูกหลานคนรุ่นหลังอยู่ได้โดยอาศัยธรรมชาติรอบตัว”

โครงการชุมชนสีเขียวเป็นโครงการต้นแบบพอเพียงที่เกิดจากความตระหนักถึงผลเสียในอนาคตถ้าป่าไม่หมดไป ซึ่งจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตของชุมชน และส่งผลให้ชุมชนอ่อนแอ อาจต้องดิ้นรนหาเงินเพื่อมาใช้ในการดำรงชีวิต โครงการชุมชนสีเขียวจึงเป็นโครงการของชุมชนที่สามารถแก้ไขปัญหาได้ทั้งในระดับบุคคลและระดับชุมชน กล่าวคือในระดับบุคคล สามารถดำรงชีพอยู่ได้ด้วยการหาของป่า ล่าสัตว์ การทำไร่ข้าว ข้าวโพด การปลูกผัก ส่วนในระดับชุมชนชุมชนมีป่าไม้ให้เป็นสมบัติของลูกหลาน การสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี การสืบทอดองค์ความรู้ของชนเผ่า ซึ่งจำเป็นต้องสืบทอดให้ลูกหลานเยาวชนรุ่นหลังต่อไป

ชุมชนบ้านสามแยกอีกก่อ เป็นชุมชนที่มีความรู้ความเข้าใจ ที่ต้องการให้ชุมชนสามารถอยู่ได้ต่อไปในอนาคตจนชั่วลูกชั่วหลาน ดังจะเห็นได้จากการส่งเสริมให้มีโครงการชุมชน

สีเขียวก่อน มีการปลูกป่ารักษาต้นน้ำ การปลูกผักเพื่อยังชีพ การทำไร่เพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว และการรักษาวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม

ผู้ใหญ่กล่าวว่า “ถ้าไม่มีธรรมชาติ ป่าไม้ เราจะอยู่ได้อย่างไร อยากให้ลูกหลานได้รู้จักหาของป่า ดำรงชีวิตด้วยธรรมชาติ เราต้องสอนพวกเขาให้รู้ถึงวิถีชีวิตในการดำรงชีพท่ามกลางหุบเขา และความยากจน”

โครงการชุมชนสีเขียวเป็นโครงการที่ส่งเสริมให้สมาชิกได้รู้จักของความสามัคคี เพราะสามารถรักษาผืนป่า และสร้างเป็นป่าชุมชน โดยการร่วมมือร่วมใจกันเพื่อให้ได้ผืนป่ากลับมา ดังนั้น ความสามัคคี จึงทำให้ชุมชนอยู่ได้อย่างมีความสุขบนพื้นฐานของความพอเพียง

ตารางที่ 12 ประเด็นและผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี : ชุมชนบ้านสามแยกอีโก้
จังหวัดเชียงราย

ประเด็น	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
1. บริบทชุมชน	<ol style="list-style-type: none"> 1. อยู่บนภูเขาสูง 2. การเดินทางสะดวกสบาย เป็นทางผ่านไปยังสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ 3. มีพื้นที่เป็นที่ไร่ สวน 4. การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เพื่อการบริโภค
2. กระบวนการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. การตระหนักถึงปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อ การดำรงชีวิต 2. การร่วมมือกันทำโครงการเพื่อแก้ปัญหา 3. การเชื่อมโยงกับหน่วยงานราชการเพื่อร่วมกันดำเนินโครงการแก้ไขปัญหาต่างๆ ด้วยหลักการที่ถูกต้อง 4. การสร้างการมีส่วนร่วม 5. การคำนึงถึงส่วนรวม 6. การคำนึงถึงการอนุรักษ์เพื่อลูกหลานชุมชน

3.องค์ประกอบของการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้นำมีความความมุ่งมั่นใน 2. การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เป็นแหล่งท่องเที่ยว 3. การมีวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง
4. กิจกรรมที่ใช้ส่งเสริมการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรม	<ol style="list-style-type: none"> 1. การปลูกป่า 2. การสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมของชนเผ่า 3. การทำเกษตรแบบไร้หมุนเวียน 4. การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่
5. วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเรียนรู้จากหน่วยงานราชการ ทั้งด้านการศึกษา การพัฒนาชุมชน การเกษตร 2. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านต่าง ๆ 3. การอบรมวิถีประชาธิปไตย 4. การอบรมเรื่องการเกษตร 5. การเรียนรู้จากการปฏิบัติกิจกรรม

ตารางที่ 12 ประเด็นและผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี : ชุมชนบ้านสามแยกอีโก้
จังหวัดเชียงราย (ต่อ)

ประเด็น	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี
6. ปัจจัยในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. การมีองค์ความรู้ความหลากหลายของชุมชน 2. การดำรงชีวิตแบบพอเพียง 3. การที่ผู้นำปฏิบัติตนเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี 4. การมีอาหารที่ได้จากธรรมชาติ 5. ความสามัคคีของชุมชน
7. เงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. ความเป็นผู้นำของชุมชน 2. ความต่อเนื่องในการดำเนินงาน 3. ความรับผิดชอบของทุกคนในชุมชน

จากตารางที่ 12 พบว่า ชุมชนบ้านสามแยกอีโก้เป็นชุมชนต้นแบบกรณีศึกษาที่ดีตามองค์ประกอบดังนี้

บริบทชุมชนบ้านสามแยกอีโก้ อยู่บนภูเขาสูง การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ เพื่อการบริโภค มีพื้นที่เป็นที่ไร่ สวน การเดินทางสะดวกสบาย เป็นทางผ่านไปยังสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ

กระบวนการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านสามแยกอีโก้ การตระหนักถึงปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อชีวิต การร่วมมือกันทำโครงการเพื่อแก้ปัญหา การคำนึงถึงการอนุรักษ์เพื่อลูกหลานชุมชน การสร้างการมีส่วนร่วม การคำนึงถึงส่วนรวม การเชื่อมโยงกับหน่วยงานราชการเพื่อร่วมกันดำเนินโครงการแก้ไขปัญหาต่างๆ ด้วยหลักการที่ถูกต้อง

องค์ประกอบของการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านสามแยกอีโก้การที่ผู้นำมีความความมุ่งมั่น มีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เป็นแหล่งท่องเที่ยว การมีวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านสามแยกอีโก้การปลูกป่า การสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมของชนเผ่า การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ การทำเกษตรแบบไร้หมุนเวียน

วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านสามแยกอีโก้ การเรียนรู้จากหน่วยงานราชการ ทั้งด้านการศึกษา การพัฒนาชุมชน การเกษตร การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านต่างๆ การเรียนรู้จากการปฏิบัติกิจกรรม การอบรม เรื่อง การเกษตร

ปัจจัยในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านสามแยกอีโก้ การมีองค์ความรู้ความหลากหลายของชุมชน การดำรงชีวิตแบบพอเพียง การที่ผู้นำปฏิบัติตนเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี ความสามัคคีของชุมชนการมีอาหารที่ได้จากธรรมชาติ

เงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตชุมชนบ้านสามแยกอีโก้คือความเป็นผู้นำของชุมชน ความรับผิดชอบของทุกคนในชุมชน ความต่อเนื่องในการดำเนินงาน

โดยสรุปกรณีศึกษาที่ดีทั้ง 10 กรณี ได้แก่ 1) บ้านแม่จ๋อมอง ตำบลสบป่อง อำเภอลำปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน 2) บ้านถ้ำลอด ตำบลถ้ำลอด อำเภอลำปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน 3) บ้านไทรงาม ตำบลแม่ณาเต็ง อำเภอลำปาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน 4) บ้านห้วยฮี้ ตำบลห้วยปูลิง อำเภอมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน 5) บ้านเมืองแพม ตำบลถ้ำลอด อำเภอลำปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน 6) บ้านดอยปุย ตำบลสุเทพ อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่ 7) บ้านเด่นฮ่อม หมู่ที่ 9 ตำบลบ่อแก้ว อำเภอลำปาง จังหวัดเชียงใหม่ 8) บ้านสันติคีรี ตำบลแม่สลองนอก อำเภอ

แม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย 9) บ้านสามแยกอีก้อ ตำบล แม่สองใน อำเภอ แม่ฟ้าหลวง จังหวัด เชียงราย และ 10) บ้านงอบเหนือ หมู่ที่ 5 ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน เป็นชุมชนที่มีการ พัฒนาให้เป็นชุมชนแห่งความพอเพียงได้เป็นอย่างดี โดยใช้ประเพณี วัฒนธรรมของตนเองให้ สอดคล้องกับความรู้ ที่ได้จากการอบรม ฝึกปฏิบัติจากภาครัฐ รวมทั้งการศึกษาหาความรู้จากสื่อ ต่างๆ เช่น คู่มือ แผ่นพับ ใบปลิว วิทยู โทททัศน์แล้วนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และชุมชนซึ่งผลการวิเคราะห์และวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดีทั้ง 10 แห่ง สามารถแสดงดัง ตารางที่ 13 ดังนี้

ตารางที่ 13 แสดงสรุปผลการศึกษาชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิต อย่าง พอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงจำนวน 10 ชุมชน

สรุปผลการวิเคราะห์ชุมชนต้นแบบกรณีศึกษาที่ดี										
ประเด็น	ชุมชนบ้านแม่ฮ่อง	ชุมชนบ้านถ้ำลอด	ชุมชนบ้านไทรงาม	ชุมชนบ้านห้วยสี	ชุมชนบ้านดอยปุย	ชุมชนบ้านเด่นฮ่อม	ชุมชนบ้านงอบเหนือ	ชุมชนบ้านเมืองแพม	ชุมชนบ้านสันติคีรี	ชุมชนบ้าน
บริบทชุมชน	อยู่ในหุบเขาสูง เดินทางลำบาก ภูมิอากาศที่เหมาะสมต่อการทำการเกษตร การทำแบบผสมผสาน และ การทำไร่แบบหมุนเวียน มีวิถีชีวิตการเป็นชนเผ่า มีป่าที่อุดมสมบูรณ์มีแม่น้ำเหมาะสมในการทำเกษตรกรรม ชุมชนเข้มแข็ง ให้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายและมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน									
องค์ประกอบของการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต										
1. การสร้าง ความตระหนัก	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	-	✓
2. การมีส่วนร่วม	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	-	✓
3. การวางแผน	-	✓	-	-	-	✓	-	✓	✓	-

วัฒนธรรม	-	✓	-	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓
4. การอนุรักษ์ ทรัพยากร ธรรมชาติ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓
วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต										
1. การเรียนรู้จาก หลักสูตรท้องถิ่น	-	✓	-	✓	✓	-	✓	-	-	-
2. การเรียนรู้จาก ปราชญ์ชาวบ้าน จากภูมิปัญญา ท้องถิ่น	-	-	✓	✓	-	-	-	-	✓	-
3. การเรียนรู้จาก หลักสูตรการศึกษา นอกระบบโรงเรียน	-	-	-	✓	-	-	-	✓	-	-
4. การเรียนรู้จาก การปฏิบัติ	-	-	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓
5. การศึกษาแหล่ง เรียนรู้	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓	-	-
6. การฝึกอบรม	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
7. การศึกษาจากสื่อ ต่าง ๆ	✓	✓	-	✓	✓	✓	-	✓	✓	-

ตารางที่ 13 แสดงสรุปผลภาพรวมการศึกษาชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต

เพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

จำนวน 10 ชุมชน (ต่อ)

สรุปผลการวิเคราะห์ชุมชนต้นแบบกรณีศึกษาที่ดี										
ประเด็น	ชุมชนบ้าน แม่อุ้มอง	ชุมชนบ้าน ถ้ำลอด	ชุมชนบ้าน ไทรงาม	ชุมชนบ้าน ห้วยสี	ชุมชนบ้าน ดอยปุย	ชุมชนบ้าน แดนฮ่อม	ชุมชนบ้าน งอบเหนือ	ชุมชนบ้าน เมืองแพม	ชุมชนบ้าน สันติคีรี	ชุมชนบ้าน สามแยกถ้ำก่อ
8. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้	-	-	✓	✓	-	✓	✓	-	-	✓
ปัจจัยในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต										
1. การมี จิตสำนึกที่ดี	-	✓	✓	-	✓	✓	✓	-	-	✓
2. การปฏิบัติ ตามกฎ ระเบียบของ ชุมชน	-	✓	-	✓	-	-	-	-	-	-

3. การรักษา ประเพณี อย่าง เคร่งครัด	-	-	✓	✓	-	-	✓	-	✓	-
4. ความ สามัคคี	-	✓	✓	✓	✓	✓	-	-	-	✓
5. การดำรง ชีวิตอย่าง พอเพียง	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
เงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต										
1.การเป็น องค์กรแห่ง การเรียนรู้	-	✓	-	✓	✓	-	-	✓	✓	-
2.ความ รับผิดชอบ	✓	✓	-	-	-	-	✓	-	-	✓
3. การจัดสรร ทรัพยากร อย่างเท่า เทียม	-	-	-	✓	-	-	✓	✓	-	-

จากตารางที่ 13 สรุปภาพรวมที่เป็นผลการศึกษาชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงจำนวน 10 ชุมชน ในแต่ละประเด็นได้ข้อค้นพบสามารถอธิบายได้ดังนี้

ประเด็นที่ 1 บริบทชุมชน พบว่า ผลภาพรวมการศึกษาชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง จำนวน 10 ชุมชน มีการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีการปลูกผักเพื่อบริโภคในครัวเรือน และส่งเสริมส่งเสริมการทำไร่แบบผสมผสาน และการทำไร่หมุนเวียนมีวิถีชีวิต การเป็นชนเผ่าสามารถผสมผสานวัฒนธรรมที่หลากหลายมาปรับใช้ในชุมชนได้เป็นอย่างดี มีป่าที่อุดมสมบูรณ์ มีแม่น้ำที่หล่อเลี้ยงการทำเกษตรกรรมชุมชนเข้มแข็ง ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการอยู่ร่วมกันอยู่บนหุบเขาสูง เดินทางยากลำบาก มีภูมิอากาศที่เหมาะสมต่อการทำการเกษตร ทั้งนี้จุดเด่นของบริบทชุมชน ทุกชุมชนมีความคล้ายคลึงกัน ไม่มีความโดดเด่นเป็นการเฉพาะ

ประเด็นที่ 2 กระบวนการที่ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต พบว่า ผลภาพรวมการศึกษาชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงจำนวน 10 ชุมชน มีขั้นตอนและการปฏิบัติที่เด่นชัดในชุมชน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ความตระหนัก ชุมชน 8 ชุมชน ให้ความสำคัญตระหนักเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัด ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 2 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านเด่นฮ่อม และชุมชนบ้านสันติคีรี

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วม ชุมชน 8 ชุมชนเห็นความสำคัญของกระบวนการมีส่วนร่วมเด่นชัด ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัด ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 2 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านงอบเหนือและชุมชนบ้านสันติคีรี

ขั้นตอนที่ 3 การวางแผน ชุมชน 4 ชุมชน เห็นความสำคัญของการวางแผนเด่นชัด ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัด ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 6 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ชุมชนบ้านไทรงาม ชุมชนบ้านห้วยฮี ชุมชนบ้านดอยปุย ชุมชนบ้านงอบเหนือ และชุมชนบ้านสามแยกอีโก้

ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินการ ชุมชน 6 ชุมชน เห็นความสำคัญของการดำเนินการเด่นชัด ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัด ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 4 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านถ้ำลอด ชุมชนบ้านไทรงาม ชุมชนบ้านเด่นฮ่อมและชุมชนบ้านเมืองแพม

ขั้นตอนที่ 5 การติดตามผลการดำเนินงาน ชุมชน 2 ชุมชนเห็นความสำคัญของการติดตามผลการดำเนินงานเด่นชัด ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัด ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 8 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ชุมชนบ้านถ้ำลอด ชุมชนบ้านไทรงาม ชุมชนบ้านห้วยฮี ชุมชนบ้านดอยปุย ชุมชนบ้านเด่นฮ่อม ชุมชนบ้านงอบเหนือ ชุมชนบ้านเมืองแพม ชุมชนบ้านสันติคีรี ชุมชนบ้านสามแยกอีโก้

ประเด็นที่ 3 องค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิต พบว่า ผลภาพรวมการศึกษาชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงจำนวน 10 ชุมชน มีขั้นตอนและการปฏิบัติที่เด่นชัดในชุมชน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 องค์ความรู้ที่สืบทอดกันมา ชุมชน 5 ชุมชน ให้ความสำคัญกับองค์ความรู้ที่สืบทอดกันมาเด่นชัด ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัด ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 5 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ชุมชนบ้านดอยปุย ชุมชนบ้านเด่นฮ่อม ชุมชนบ้านงอบเหนือ และชุมชนบ้านสามแยกอีโก้

ขั้นตอนที่ 2 ผู้นำที่เข้มแข็ง ชุมชน 7 ชุมชน ให้ความสำคัญกับผู้นำที่เข้มแข็ง

เด่นชัด ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัด ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 3 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ชุมชนบ้านเมืองแพม และชุมชนบ้านสันติคีรี

ขั้นตอนที่ 3 ประเพณีและความเชื่อ ชุมชน 5 ชุมชน ให้ความสำคัญกับประเพณีและความเชื่อเด่นชัด ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัด ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 5 ชุมชนคือ ชุมชนบ้านถ้ำลอด ชุมชนบ้านห้วยฮี้ ชุมชนบ้านเด่นฮ่อม ชุมชนบ้านเมืองแพม และชุมชนบ้านสามแยกอีโก้

ขั้นตอนที่ 4 เครือข่ายการเรียนรู้ ชุมชน 2 ชุมชน ให้ความสำคัญกับเครือข่ายการเรียนรู้เด่นชัด ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัด ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 8 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ชุมชนบ้านถ้ำลอด ชุมชนบ้านไทรงาม ชุมชนบ้านดอยปุย ชุมชนบ้านเด่นฮ่อม ชุมชนบ้านเมืองแพม ชุมชนบ้านสันติคีรี และชุมชนบ้านสามแยกอีโก้

ขั้นตอนที่ 5 ทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ ชุมชน 6 ชุมชน ให้ความสำคัญกับทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์เด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัด ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 4 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ชุมชนบ้านห้วยฮี้ ชุมชนบ้านงอบเหนือ และชุมชนบ้านสันติคีรี

ขั้นตอนที่ 6 วิถีชีวิต ชุมชน 5 ชุมชน ให้ความสำคัญกับวิถีชีวิตเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัด ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 5 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ชุมชนบ้านถ้ำลอด ชุมชนบ้านห้วยฮี้ ชุมชนบ้านงอบเหนือและชุมชนบ้านเมืองแพม

ประเด็นที่ 4 กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต พบว่า ผลภาพรวมการศึกษาชุมชนต้นแบบส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงจำนวน 10 ชุมชน มีขั้นตอนและการปฏิบัติที่เด่นชัดในชุมชนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การทำเกษตรแบบผสมผสานและการทำไร่หมุนเวียน ชุมชน 10 ชุมชน ให้ความสำคัญกับการทำเกษตรแบบผสมผสาน และการทำไร่หมุนเวียนในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต

ขั้นตอนที่ 2 การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ชุมชน 6 ชุมชน ให้ความสำคัญกับการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ส่วนชุมชน

ที่ขาดความเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาลดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 4 ชุมชน คือ ชุมชน บ้านแม่อุ้มอง ชุมชนบ้านถ้ำลอด ชุมชนบ้านไทรงาม ชุมชนบ้านงอบเหนือ และชุมชนบ้านเมืองแพม

ขั้นตอนที่ 3 การส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรมชุมชน ชุมชน 7 ชุมชน ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรมชุมชนในการส่งเสริมการศึกษาลดชีวิต ส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัด ในการส่งเสริมการศึกษาลดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 3 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ชุมชนบ้านไทรงาม และชุมชนบ้านงอบเหนือ

ขั้นตอนที่ 4 การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชน 9 ชุมชน ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในการส่งเสริมการศึกษาลดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัด ในการส่งเสริมการศึกษาลดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 1 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านสันติคีรี

ประเด็นที่ 5 วิธีการส่งเสริมการศึกษาลดชีวิต พบว่า ผลภาพรวมการศึกษา ชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาลดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรม ในเขตพื้นที่สูงจำนวน 10 ชุมชน มีขั้นตอนและการปฏิบัติที่เด่นชัดในชุมชน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเรียนรู้จากหลักสูตรท้องถิ่น ชุมชน 4 ชุมชน ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้จากหลักสูตรท้องถิ่นในการส่งเสริมการศึกษาลดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัด ในการส่งเสริมการศึกษาลดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 6 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ชุมชนบ้านไทรงาม ชุมชนบ้านเด่นห่อม ชุมชนบ้านเมืองแพม ชุมชนบ้านสันติคีรี และชุมชนบ้านสามแยกอีโก้

ขั้นตอนที่ 2 การเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้านจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชน 3 ชุมชน ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน จากภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมการศึกษาลดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัด ในการส่งเสริมการศึกษาลดชีวิต ภายในชุมชนจำนวน 7 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ชุมชนบ้านถ้ำลอด ชุมชนบ้านดอยปู่ ชุมชนบ้านเด่นห่อม ชุมชนบ้านงอบเหนือ ชุมชนบ้านเมืองแพม และชุมชนบ้านสามแยกอีโก้

ขั้นตอนที่ 3 การเรียนรู้จากหลักสูตรการศึกษานอกระบบโรงเรียน ชุมชน 2 ชุมชน ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้จากหลักสูตรการศึกษานอกระบบโรงเรียน ในการส่งเสริมการศึกษาลดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาลดชีวิต ภายในชุมชนจำนวน 8 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ชุมชนบ้านถ้ำลอด ชุมชนบ้านไทรงาม ชุมชนบ้านดอยปู่ ชุมชนบ้านเด่นห่อม ชุมชนบ้านเมืองแพม ชุมชนบ้านสันติคีรี และชุมชนบ้านสามแยกอีโก้

ขั้นตอนที่ 4 การเรียนรู้จากการปฏิบัติ ชุมชน 7 ชุมชน ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้จากการปฏิบัติในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัด ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 3 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ชุมชนบ้านถ้ำลอด และชุมชนบ้านดอยปุย

ขั้นตอนที่ 5 การศึกษาแหล่งเรียนรู้ ชุมชน 7 ชุมชน ให้ความสำคัญกับการศึกษาแหล่งเรียนรู้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัด ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 3 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านดอยปุย ชุมชนบ้านสันติคีรีและชุมชนบ้านสามแยกอีก้อ

ขั้นตอนที่ 6 การฝึกอบรม ชุมชน 10 ชุมชน ให้ความสำคัญกับการฝึกอบรมในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชน

ขั้นตอนที่ 7 การศึกษาจากสื่อต่างๆ ชุมชน 7 ชุมชน ให้ความสำคัญกับการศึกษาจากสื่อต่างๆ ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัด การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 3 ชุมชนคือ ชุมชนบ้านไทรงาม ชุมชนบ้านงอบเหนือ และชุมชนบ้านสามแยกอีก้อ

ขั้นตอนที่ 8 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ชุมชน 5 ชุมชน ให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัด ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 5 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ชุมชนบ้านถ้ำลอด ชุมชนบ้านดอยปุย ชุมชนบ้านเมืองแพม และชุมชนบ้านสันติคีรี

ประเด็นที่ 6 ปัจจัยในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต พบว่า ผลภาพรวมการศึกษาชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงจำนวน 10 ชุมชน มีขั้นตอนและการปฏิบัติที่เด่นชัดในชุมชน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การมีจิตสำนึกที่ดี ชุมชน 6 ชุมชน ให้ความสำคัญกับการมีจิตสำนึกที่ดีในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัด ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 4 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ชุมชนบ้านห้วยฮี้ ชุมชนบ้านเมืองแพม และชุมชนบ้านสันติคีรี

ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติตามกฎ ระเบียบของชุมชน ชุมชน 2 ชุมชน ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตามกฎ ระเบียบของชุมชนในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัด ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 8 ชุมชน คือ ชุมชน

บ้านแม่อุ้มอง ชุมชนบ้านถ้ำลอด ชุมชนบ้านห้วยฮี ชุมชนบ้านเด่นฮ่อม ชุมชนบ้านงอบเหนือ
 ชุมชนบ้านเมืองแพม ชุมชนบ้านสันติคีรี ชุมชนบ้านสามแยกอีโก้

ขั้นตอนที่ 3 การรักษาประเพณีอย่างเคร่งครัด ชุมชน 4 ชุมชน ให้ความสำคัญกับการรักษาประเพณีอย่างเคร่งครัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 6 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ชุมชนบ้านถ้ำลอด ชุมชนบ้านดอยปุย ชุมชนบ้านเด่นฮ่อม ชุมชนบ้านเมืองแพม และชุมชนบ้านสามแยกอีโก้

ขั้นตอนที่ 4 ความสามัคคี ชุมชน 6 ชุมชน ให้ความสำคัญกับความสามัคคีในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 4 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ชุมชนบ้านงอบเหนือ ชุมชนบ้านเมืองแพม และชุมชนบ้านสันติคีรี

ขั้นตอนที่ 5 การดำรงชีวิตอย่างพอเพียง ชุมชน 9 ชุมชน ให้ความสำคัญกับการดำรงชีวิตอย่างพอเพียงในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 1 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านดอยปุย

ประเด็นที่ 7 เงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต พบว่า ผลภาพรวมการศึกษาชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงจำนวน 10 ชุมชน มีขั้นตอนและการปฏิบัติที่เด่นชัดในชุมชน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ชุมชน 5 ชุมชน ให้ความสำคัญกับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 5 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ชุมชนบ้านไทรงาม ชุมชนบ้านเด่นฮ่อม ชุมชนบ้านงอบเหนือ และชุมชนบ้านสามแยกอีโก้

ขั้นตอนที่ 2 ความรับผิดชอบ ชุมชน 4 ชุมชน ให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบต่อในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัด ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 6 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านไทรงาม ชุมชนบ้านห้วยฮี ชุมชนบ้านดอยปุย ชุมชนบ้านเด่นฮ่อม ชุมชนบ้านเมืองแพม และชุมชนบ้านสันติคีรี

ขั้นตอนที่ 3 การจัดสรรทรัพยากรอย่างเท่าเทียม ชุมชน 3 ชุมชน ให้ความสำคัญกับการจัดสรรทรัพยากรอย่างเท่าเทียมในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 7 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง

มอญ ชุมชนบ้านถ้ำลอด ชุมชนบ้านไทรงาม ชุมชนบ้านดอยปู่ย ชุมชนบ้านเด่นฮ่อม ชุมชนบ้าน
สันติคีรี ชุมชนบ้านสามแยกอีก้อ

ตอนที่ 2 ผลการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่าง พอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

การดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิต
อย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ในตอนที่ 2 นี้ ผู้วิจัยได้นำผลของการศึกษา
ชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชน
เกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงตามที่ได้จากการศึกษาในตอนที่ 1 ของการวิจัยครั้งนี้มาพิจารณา และ
จัดทำร่างรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชน
เกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง โดยดำเนินการใน 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผลของการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

จากการศึกษาชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ทำให้ผู้วิจัยได้ค้นพบว่า ชุมชนต้นแบบ
เกษตรกรรมจำนวน 10 ชุมชน ซึ่งเป็นกรณีศึกษาในการวิจัยได้มีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต
เพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง โดยได้ประเด็นต่างๆ เพื่อ
การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขต
พื้นที่สูงกับสมาชิกในชุมชนบนพื้นฐานของความพอเพียงได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล
ภูมิคุ้มกันที่ดี ความรู้และคุณธรรม ประเด็นต่างๆ ดังกล่าวเหล่านี้ ได้แก่

ประเด็นที่ 1 บริบทชุมชน คือ ลักษณะพื้นที่ของชุมชนซึ่งเป็นสภาพในการดำเนินชีวิต
อย่างพอเพียงที่มีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง โดย
เป็นข้อมูลดังนี้

- 1.1 สภาพทั่วไปของชุมชน
- 1.2 สภาพแวดล้อมของชุมชน
- 1.3 ประเพณีและวัฒนธรรม
- 1.4 วิถีชีวิต

ประเด็นที่ 2 กระบวนการที่ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต คือ ขั้นตอนการดำเนินงานที่
ชุมชนจัดขึ้น เพื่อใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ประกอบด้วย

- 2.1 การสร้างความตระหนัก

- 2.2 การมีส่วนร่วม
- 2.3 การวางแผน
- 2.4 การดำเนินการ
- 2.5 การติดตามผลการดำเนินงาน

ประเด็นที่ 3 องค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิต คือ สิ่งที่ชุมชนนำมาเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง มีองค์ประกอบดังนี้

- 3.1 องค์ความรู้ที่สืบทอดกันมา
- 3.2 ผู้นำที่เข้มแข็ง
- 3.3 ประเพณีและความเชื่อ
- 3.4 เครือข่ายการเรียนรู้
- 3.5 ทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์
- 3.6 วิธีการดำเนินชีวิต

ประเด็นที่ 4 กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต คือ สิ่งที่ชุมชนนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันเพื่อสร้างอาชีพ สร้างรายได้และการดำรงชีพ ได้แก่สิ่งดังต่อไปนี้

- 4.1 การทำเกษตรแบบผสมผสานและการทำไร่หมุนเวียน
- 4.2 การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร
- 4.3 การส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรม
- 4.4 การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ประเด็นที่ 5 วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต คือ สิ่งที่ชุมชนจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนได้ศึกษาเสริมความรู้ ทักษะและประสบการณ์สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ดังมีวิธีการดังต่อไปนี้

- 5.1 การเรียนรู้จากหลักสูตรท้องถิ่น
- 5.2 การเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน จากภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 5.3 การเรียนรู้จากหลักสูตรการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- 5.4 การเรียนรู้จากการปฏิบัติ
- 5.5 การศึกษาแหล่งเรียนรู้
- 5.6 การฝึกอบรม
- 5.7 การศึกษาจากสื่อต่างๆ

5.8 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ประเด็นที่ 6 ปัจจัยในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต คือ ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง มีปัจจัย ดังนี้

- 6.1 การมีจิตสำนึกที่ดี
- 6.2 การปฏิบัติตามกฎ ระเบียบของชุมชน
- 6.3 การรักษาประเพณีอย่างเคร่งครัด
- 6.4 ความสามัคคี
- 6.5 การดำรงชีวิตอย่างพอเพียง

ประเด็นที่ 7 เงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต คือ ข้อแม้ของการนำการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง มีเงื่อนไข ดังนี้

- 7.1 การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้
- 7.2 ความรับผิดชอบ
- 7.3 การจัดสรรทรัพยากรอย่างเท่าเทียม

ขั้นตอนที่ 2 ผลการตรวจร่างรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

ผู้วิจัยนำร่างรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ตามที่ได้ยกวางไว้ในขั้นตอนที่ 1 ดังกล่าวมาข้างต้นนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาโดยมีประเด็นตามที่กำหนดไว้ในแบบสัมภาษณ์เพื่อประเมินการตรวจรับรองการยกวางรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง และหลังจากที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้พิจารณาเรียบร้อยแล้ว โดยผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้อำนวยการสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดพะเยา ผู้อำนวยการสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดแพร่ นักวิชาการศึกษาสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา พัฒนาการจังหวัดแพร่ เกษตรจังหวัดแพร่ พัฒนาการจังหวัดพะเยา เกษตรจังหวัดพะเยา ผู้วิจัยได้สรุปในแต่ละประเด็นการประเมินตามลำดับดังต่อไปนี้

1. ความเป็นมาและแนวคิดของการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

1.1 ความเป็นมาและแนวคิดการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

มีความสอดคล้องและความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ มีความสอดคล้องและตรงกับเนื้อหา แสดงว่าผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้องกัน และมีข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า ควรมีการนำเสนอประเด็นในรูปแบบของการพรรณนาและวิเคราะห์ให้ครอบคลุมประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตลอดชีวิตและการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง

ผู้อำนวยการ กศน. พะเยา กล่าวว่า “ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย เราควรจะทำให้ความสำคัญกับพวกเขาเหล่านั้นด้วยเพราะปัจจุบัน ชาวเขาบางส่วนก็สร้างปัญหาให้กับสังคมไทยเช่น ยาเสพติด การใช้สารเคมีมากเกินไปแล้วไหลลงสู่แม่น้ำก็มีผลกระทบกับคนข้างล่าง แต่ถ้าเขาได้เรียนรู้มีความรู้แล้วก็อาจทำให้ปัญหาลดน้อยลงไปได้”

พัฒนาการจังหวัดแพร่ กล่าวว่า “แม้ว่าจะเป็ชนกลุ่มน้อยแต่เขาก็เป็นส่วนหนึ่งของเราซึ่งเราต้องช่วยเหลือกันอย่าเท่าเทียมกัน การส่งเสริมการศึกษาจึงต้องส่งเสริมให้เท่ากันแต่ขึ้นอยู่กับความจำเป็นของแต่ละชุมชนว่าจะมากน้อยแค่ไหน ถ้าชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงมีความรู้ เข้าใจและสามารถอยู่ได้ด้วยความปลอดภัยก็อาจจะทำให้วิถีชีวิตการดำรงชีพของพวกเขามีความยั่งยืนก็ได้”

เกษตรจังหวัดแพร่ กล่าวว่า “กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ได้ตระหนักถึงปัญหานี้เช่นกัน ซึ่งเราพบว่า ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง หลายแห่งยังมีปัญหาอยู่ ซึ่งเราจะต้องค่อยๆ แก่กันไปโดยทุกภาคส่วนต้องเข้าไปให้ความรู้ ความเข้าใจ ให้การศึกษา มีความรู้ และทักษะที่จะสามารถพึ่งพาตนเองได้”

1.2 ความจำเป็นสำหรับการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

มีความสอดคล้องและความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ มีความสอดคล้องและตรงกับเนื้อหา แสดงว่าผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้องกันและมีข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า ควรมีการให้หน่วยงานของรัฐหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง และบูรณาการการศึกษากับการเกษตรกรรมและการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้าด้วยกัน ซึ่งจะช่วยให้การขับเคลื่อนการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงเป็นไปได้อีก

ผู้อำนวยการ กศน. แพร่ กล่าวว่า “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปใช้ได้กับทุกภาคส่วนของสังคมยังเป็นชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงด้วยแล้วจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการส่งเสริมเพราะเขาทำเกษตรอยู่แล้วถ้าส่งเสริมการศึกษาให้เขาได้เรียนรู้เขาก็จะสามารถบูรณาการที่เราให้กับวิถีชีวิตที่เขาทำมันก็จะดีขึ้น”

พัฒนาการจังหวัดพะเยา กล่าวว่า “การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เราต้องการให้ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงได้ศึกษาเรียนรู้และมีความรู้ความสามารถเท่าเทียมกับคนส่วนใหญ่ โดยเฉพาะ ทาง กศน. ได้เข้าไปให้การศึกษาดูแลโดยการจัดตั้งศูนย์การศึกษาเพื่อชุมชนชาวไทยภูเขา เพื่อให้เขาเหล่านี้มีโอกาสได้รับการศึกษาและสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข”

เกษตรจังหวัดแพร่ กล่าวว่า “เดี๋ยวนี้ มีการจัดตั้งสถาบันวิจัย และพัฒนาพื้นที่สูง ซึ่งเป็นองค์กรมหาชน ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในการให้ความรู้ด้านการเกษตรและเกษตรแบบพอเพียงเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ได้ดี ซึ่งเราคิดว่าพวกเขาน่าจะมีความรู้ความเข้าใจในกรทำเกษตรกรรมมากยิ่งขึ้น”

เกษตรจังหวัดพะเยา กล่าวว่า “เราให้ความสำคัญกับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงค่อนข้างมาก เพราะชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงอาศัยอยู่ต้นน้ำซึ่งมาหล่อเลี้ยงคนข้างล่างซึ่งปัจจุบันแม่น้ำหลายสายที่มีปัญหาพบสารเคมีปะปนอยู่ในน้ำค่อนข้างสูง เราจำเป็นที่จะต้องให้เขาได้รับความรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมีและเราจะต้องให้เขามาสนใจ เรื่องสารที่ได้จากธรรมชาติแต่มีประสิทธิภาพเหมือนกัน ถ้าชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงเข้าใจก็จะทำให้ดีขึ้น”

สรุปว่า แนวคิด ความเป็นมา และความจำเป็นในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นสอดคล้องกัน และเห็นว่าเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ โดยให้มีหน่วยงานของรัฐเป็นผู้รับผิดชอบแล้วบูรณาการด้านการศึกษา การเกษตรกรรมและการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

2. ผลการแสดงความคิดเห็นรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ มีความสอดคล้องและตรงกับเนื้อหา แสดงว่าผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันและมีข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่าในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตนั้นควรมีการขับเคลื่อนในทุกภาคส่วนของสังคม ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ทั้งในระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติ

ผู้อำนวยการ กศน. แพร่ กล่าวว่า “รูปแบบที่ได้สามารถส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ได้ แต่ก็ต้องขึ้นกับหน่วยงานที่เอาไปใช้ว่าจะสามารถบูรณาการได้หรือไม่ เพราะเมื่อดูแล้วหน่วยงานของรัฐ ได้แก่ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ รวมทั้งกรมพัฒนาชุมชนจะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องด้วย”

จากผลการวิจัยในตอนที 2 นี้ ผู้วิจัยได้ผลสรุปของรูปแบบการพัฒนา รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง นั้น เป็นไปตามที่ผู้วิจัยได้ร่างขึ้นและผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบได้พิจารณาแล้วข้างต้นดังกล่าว มีรูปแบบดังนี้

1. บริบทชุมชน คือ ลักษณะพื้นที่ของชุมชนซึ่งเป็นสภาพในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงที่มีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง โดยเป็นข้อมูลดังนี้

- 1.1 สภาพทั่วไปของชุมชน
- 1.2 สภาพแวดล้อมของชุมชน
- 1.3 ประเพณีและวัฒนธรรม
- 1.4 วิถีชีวิต

2. กระบวนการที่ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต คือ ขั้นตอนการดำเนินงานที่ชุมชนจัดขึ้น เพื่อใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ขั้นตอนประกอบด้วย

- 2.1 การสร้างความตระหนัก
- 2.2 การมีส่วนร่วม
- 2.3 การวางแผน
- 2.4 การดำเนินการ
- 2.5 การติดตามผลการดำเนินงาน

3. องค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิต คือ สิ่งที่ชุมชนนำมาเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง มีองค์ประกอบดังนี้

- 3.1 องค์ความรู้ที่สืบทอดกันมา
- 3.2 ผู้นำที่เข้มแข็ง
- 3.3 ประเพณีและความเชื่อ
- 3.4 เครือข่ายการเรียนรู้
- 3.5 ทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์
- 3.6 วิถีการดำเนินชีวิต

4. กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต คือ สิ่งที่ชุมชนนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันเพื่อสร้างอาชีพ สร้างรายได้และการดำรงชีพ ได้แก่สิ่งดังต่อไปนี้

4.1 การทำเกษตรแบบผสมผสานและการทำไร่หมุนเวียน

4.2 การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร

4.3 การส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรม

4.4 การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

5. วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต คือ สิ่งที่ชุมชนจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนได้ศึกษาเสริมความรู้ ทักษะและประสบการณ์สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันดังมีวิธีการดังต่อไปนี้

5.1 การเรียนรู้จากหลักสูตรท้องถิ่น

5.2 การเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน จากภูมิปัญญาท้องถิ่น

5.3 การเรียนรู้จากหลักสูตรการศึกษานอกระบบโรงเรียน

5.4 การเรียนรู้จากการปฏิบัติ

5.5 การศึกษาแหล่งเรียนรู้

5.6 การฝึกอบรม

5.7 การศึกษาจากสื่อต่างๆ

5.8 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

6. ปัจจัยในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต คือ ข้อเสนอสนับสนุนในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง มีปัจจัยดังนี้

6.1 การมีจิตสำนึกที่ดี

6.2 การปฏิบัติตามกฎ ระเบียบของชุมชน

6.3 การรักษาประเพณีอย่างเคร่งครัด

6.4 ความสามัคคี

6.5 การดำรงชีวิตอย่างพอเพียง

7. เงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต คือ ข้อเสนอของการนำการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง มีเงื่อนไขดังนี้

7.1 การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

7.2 ความรับผิดชอบ

7.3 การจัดสรรทรัพยากรอย่างเท่าเทียม

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไข รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

การดำเนินการวิจัยเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไข รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงในตอนที่ 3 นี้ ผู้วิจัยได้นำผลของการวิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไขรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงตามที่ได้จากการศึกษาในตอนต้นที่ 1 ของการวิจัยครั้งนี้มาพิจารณาและนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา โดยมีประเด็นตามที่กำหนดไว้ในแบบสัมภาษณ์เพื่อหาปัจจัยและเงื่อนไขรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง และหลังจากที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้พิจารณาเรียบร้อยแล้วผู้วิจัยได้สรุปในแต่ละประเด็นการประเมินตามลำดับดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงมีดังนี้

1.1 การนำรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงไปใช้ ควรคำนึงถึงปัจจัยด้านบุคคล

คนเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินงานเพื่อขับเคลื่อนโครงการหรือกิจกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ การที่โครงการหรือกิจกรรมจะประสบผลสำเร็จได้นั้นจะต้องมีความตระหนักในสิ่งนั้นๆ เช่นเดียวกับการทำโครงการหรือกิจกรรม ถ้าเราสามารถสร้างคนเพื่อรับผิดชอบได้อย่างใดอย่างหนึ่ง

ผู้อำนวยการ กศน. แพร่ “ปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการขับเคลื่อนองค์กรให้ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ที่นั่นคนหรือบุคลากรเป็นปัจจัยสำคัญในการทำงานให้ลุล่วงสำเร็จด้วยดี ดังนั้นผู้ที่มารับผิดชอบต่อจะต้องเป็นความที่มีความรับผิดชอบ มุ่งมั่นตั้งใจทำงานและตระหนักถึงสิ่งสุดท้ายของการดำเนินงานว่ามีประสิทธิภาพ มีคุณภาพ”

พัฒนาการจังหวัดแพร่ “เราต้องใช้คนให้ตรงกับความรู้ความสามารถของเขา เพราะเขาจะทำงานได้ดีมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ เพราะเขาเข้าใจมีความพร้อมที่จะทำและมีความรู้ความเข้าใจงานอยู่แล้วเมื่อเขาสนุกและมีความสุขกับงานที่ทำภายใต้กฎระเบียบของทางราชการและสังคม เขาก็จะทำงานได้และได้รับความร่วมมือจากเขาได้ดี”

1.2 การนำรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ไปใช้ควรคำนึงถึงปัจจัยด้านงบประมาณหรือเงิน

เงินเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการขับเคลื่อนปัจจัยต่างๆ ที่จะดำเนินงาน การที่ชุมชนจะมีความเป็นอยู่อย่างพอเพียง หรือการขับเคลื่อนการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตที่ดี เงิน คือ ปัจจัยหนึ่ง ที่จะช่วยให้การขับเคลื่อนตามโครงการประสบผลสำเร็จ เพราะถ้าเราขาดงบประมาณ หรือเงินในการดำเนินงานก็จะทำให้เกิดปัญหาด้านต่างๆ ซึ่งเป็นอุปสรรคของความสำเร็จ เช่นเดียวกับการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงของชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ถ้าพวกเขาขาดเงินในการดำรงชีวิตและเพื่อใช้จ่ายในครอบครัวแล้วการที่จะเป็นชุมชนพอเพียงนั้นก็จะไม่สำเร็จผลเพราะสมาชิกในชุมชนต้องดิ้นรนในการหาเงินมาใช้จ่ายเพื่อตนเองและครอบครัว ดังนั้นแม้ว่าเงินจะใช้ปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนการทำงานแต่ก็มีความสำคัญเช่นกัน

ผู้อำนวยการ กศน พะเยา “ถ้าคนเราท้องไม่อิ่มการจะทำอะไรก็ยากที่จะสำเร็จ เพราะเราจะต้องดิ้นรนหาของใส่ท้องให้อิ่ม นั่นก็คือการได้มีอาหารกิน มีของจำเป็นที่ต้องใช้ ซึ่งบางอย่างหาได้จากรอบตัวเราเช่น ผัก ผลไม้ ปลา หมู เบ็ด ไก่ แต่ถ้าเราไม่สบายขึ้นมาเราจำเป็นต้องไปหาหมอเราก็ต้องใช้เงินเป็นค่าเดินทาง เป็นค่าหมอ และค่าอาหาร ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงก็เช่นกัน การที่จะเป็นชุมชนพอเพียงนั้นสมาชิกก็ต้องอิ่ม คือ หมายความว่า ไม่อดอยากปากแห้งมีเงินพอเลี้ยงชีพเลี้ยงครอบครัวซึ่งไม่ถึงกับมากมาย เขาก็พร้อมที่จะเรียนรู้เราจะส่งเสริมอะไรเขาก็รับ”

พัฒนาการจังหวัดพะเยา กล่าวว่า “สิ่งจำเป็นสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขต พื้นที่สูง เงินก็เป็นสิ่งสำคัญนะเพราะเขาจะต้องกินต้องใช้ต้องหามาจุนเจือครอบครัวบ้าง ไม่ใช่ว่าไม่มีเงินแล้วจะทำอะไรได้ทุกอย่าง มีเงินพอที่จะไม่ทำให้ครอบครัวต้องเดือนร้อน เป็นคนมีหนี้ มีสินไหมก็ไม่ใช่ การจะส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตให้กับเกษตรกรในเขตพื้นที่สูง จำเป็นที่ต้องให้เขาได้มีเงินพอใช้จ่ายในครอบครัวบ้าง และเมื่อเขามีเงินพอเขาก็พร้อมที่จะรับการเปลี่ยนแปลง เช่น การศึกษา ความรู้ประสบการณ์ใหม่ซึ่งเขาเห็นว่าเป็นประโยชน์กับพวกเขา”

1.3 การนำรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ไปใช้ควรคำนึงถึงปัจจัยด้านสื่อและวัสดุ

สื่อและวัสดุ เป็นปัจจัยหนึ่งในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง เพราะสื่อและวัสดุมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ของชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง สื่อที่ใช้อาจเป็นสื่อที่หาได้จากท้องถิ่นหรือภายในชุมชน เช่น แหล่งเรียนรู้ชุมชน สถานศึกษา ปรากฏชาวบ้าน ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือ สื่อจากทางราชการนำมาให้เพื่อเป็นความรู้เช่น สิ่งพิมพ์ต่างๆ หนังสือพิมพ์ แผ่นพับ หนังสือหรืออาจเป็นโทรทัศน์ วิทยุ วิทยุทัศน์ เป็นต้น สื่อและวัสดุเหล่านี้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตให้กับคนในชุมชน

เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ การที่เรามีสื่อพร้อมก็จะทำให้การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงประสบผลสำเร็จ

ผู้อำนวยการ กศน.แพรว กล่าวว่า “ชุมชนที่จะเป็นชุมชนต้นแบบพอเพียงได้นั้น เราจำเป็นต้องส่งเสริมการศึกษาให้เขาเสียก่อนในลักษณะต่างๆ ทั้งการศึกษาในระบบ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเด็กและเยาวชน การศึกษานอกระบบซึ่งจำเป็นสำหรับคนที่ขาดโอกาสในการเรียนในระบบโรงเรียน หรือการสนับสนุนสื่อ วัสดุ การเรียนรู้ให้กับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงสำหรับคนที่ไม่มีเวลาเรียนในระบบโรงเรียนหรือนอกระบบโรงเรียน แต่เขาสามารถมาศึกษาหาความรู้จากสื่อ วัสดุ ที่เราเตรียมไว้ให้แก่พวกเขาแล้ว ดังนั้นสื่อที่ควรจะมีอยู่ในชุมชนก็อาจเป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติหรือเราจัดทำขึ้น ศูนย์การเรียนรู้ ห้องสมุดหรืออะไรก็ตามที่สามารถทำให้พวกเขาได้เรียนรู้เพิ่มทักษะ ประสบการณ์ตามที่เขาสะดวก

เกษตรจังหวัดแพรว กล่าวว่า “ถ้าเรามีแหล่งเรียนรู้หรือสื่อ วัสดุ ที่จะส่งเสริมให้ได้ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงได้ศึกษานั้น เราจำเป็นต้องจัดให้เขาเพราะชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงเหล่านี้ไม่มีโอกาสที่จะได้มาศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ภายนอกมากนัก การที่เขาได้ศึกษาจากแหล่งเรียนรู้หรือสื่อที่มีในชุมชนของเขาก็จะไม่ทำให้เสียเวลาในการพัฒนาหรือเพิ่มพูนความรู้ให้กับเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ภาครัฐ ภาคเอกชนหรือองค์กรต่างๆ ควรจัดเตรียมสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็นเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงได้เรียนรู้ตลอดเวลาและสิ่งหนึ่งที่เราจะต้องมีความความตระหนักในหน้าที่ทั้งของหน่วยงานและชุมชนเราต้องไปด้วยกันงานมันจึงจะสำเร็จ”

1.4 การนำรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ไปใช้ควรคำนึงถึงปัจจัยด้านการจัดการ

ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยสรุปผลได้ว่าการจัดการเป็นสิ่งปัจจัยหนึ่งในความสำเร็จของการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง การจัดการที่มีขั้นตอนวางแผน กระบวนการ และวิธีการที่ดีจะทำให้การขับเคลื่อนประสบผลสำเร็จ การจัดการโดยมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องแต่ละส่วนต่างก็ทำหน้าที่ของตนเองภายใต้การประสานสัมพันธ์อย่างลงตัว แล้วมีการประเมินผลติดตามแล้วยอมรับประสบผลสำเร็จ ดังตัวอย่างความคิดเห็นที่สำคัญ ๗ ได้แก่

ผู้อำนวยการ กศน. พะเยากล่าวว่า “ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้

ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงนั้นเราจะต้องมีการจัดการที่ดีโดยทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องต่างก็ทำหน้าที่ของตนเองไปเช่น ทาง กศน ก็ส่งเสริมการศึกษาจากระบบหรือการศึกษาตามอัธยาศัยให้กับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ส่วนเกษตรก็ทำหน้าที่ในการจัดการทางเกษตรกรรม และทางพัฒนาชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของเรื่องการส่งเสริมความพอเพียงให้กับชุมชนจะต้องทำหน้าที่ส่งเสริมให้ชุมชนได้มีความรู้ ทักษะและประสบการณ์เพื่อนำไปสู่ความพอเพียงของชุมชนให้ได้การจัดการที่ดีมีขั้นตอนชัดเจนและรับผิดชอบร่วมกันแล้วจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงได้แน่นอน”

เกษตรจังหวัดพะเยา กล่าวว่า“ถ้าเรามีการจัดการที่ดีภายใต้การประสานร่วมมือกันทั้งของรัฐบาลและเอกชนหรือมูลนิธิต่าง ๆ แล้ว จะต้องสำเร็จแน่นอน เพราะการเข้าถึงชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงนี้มันต้องช่วยกันทุกฝ่ายและเขาพร้อมที่จะพัฒนาเช่นถ้าเรามีความพร้อมที่จะทำให้มันเกิด”

1.5 การนำรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ไปใช้ควรคำนึงถึงปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม

ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยสรุปผลได้ว่าการที่บุคคล ชุมชน องค์กรต่างๆ ได้มีบทบาทหรือพฤติกรรมในการแสดงความคิดเห็น ความรับผิดชอบในการร่วมค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากร การบริหารจัดการ การติดตามและประเมินผลด้วยความสมัครใจเพื่อการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงซึ่งสอดคล้องต่อวิถีชีวิตและบริบทของชุมชน การปลูกฝังสร้างการมีส่วนร่วมให้กับทุกคนเพื่อให้ทุกคนตระหนักถึงความเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โดยเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลาและจิตวิทยาที่จะทำให้สมาชิกทุกคนได้ซึมซับและเข้าใจถึงความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต ความพอเพียงและการเกษตร จะส่งเสริมให้ชุมชนมีความพอเพียงสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลาดังตัวอย่างความคิดเห็นที่สำคัญ ๆ ได้แก่

พัฒนาการจังหวัดแพร่ กล่าวว่า “สิ่งที่สำคัญที่สุดของการนำไปปฏิบัตินั้นการมีส่วนร่วมเป็นสิ่งสำคัญ การร่วมมือของทุกฝ่ายจะทำให้งานออกมาดี สมบูรณ์ มีคุณภาพเพราะแต่ละหน่วยงานก็มีความถนัดและเชี่ยวชาญเฉพาะ ถ้าเราใช้ความเชี่ยวชาญของหน่วยงานแล้วร่วมมือกันทำจะทำให้ได้ชุมชนที่มีความพอเพียงแน่นอน”

ผู้อำนวยการ กศน พะเยา กล่าวว่า “ทาง กศน. ก็คงจะทำไม่ได้ถ้าต้องให้ทำทั้งเรื่องของการศึกษาและการเกษตรเพราะเราถนัดเรื่องการศึกษาแต่ถ้าเราร่วมมือกันก็น่าจะดี”

เกษตรจังหวัดแพร่ กล่าวว่า “หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องต้องช่วยกันและร่วมมือกันนะถ้าต่างคนต่างทำความสำเร็จมันก็ไม่ค่อยมีถ้าอยากให้ได้จริง ๆ ต้องร่วมมือกันผมว่าสำเร็จแน่นอน”

1.6 การนำรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ไปใช้ควรคำนึงถึงปัจจัยด้าน จำนวนสมาชิกในชุมชน

ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยสรุปผลได้ว่า จำนวนสมาชิกในชุมชนเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ประสบผลสำเร็จได้เพราะการที่สมาชิกทุกคนซึ่งในบางชุมชนมีจำนวนน้อยก็มีโอกาสที่จะประสบผลสำเร็จได้เร็วยิ่งขึ้นเพราะทุกคนเรียนรู้ได้พร้อมกัน และการที่ชุมชนบางชุมชนมีสมาชิกมากก็อาจจะเป็นผลดีถ้ากลุ่มสมาชิกในชุมชนมีความพร้อมและดำเนินการไปพร้อมกันดังตัวอย่างความคิดเห็นที่สำคัญ ๆ ได้แก่

พัฒนาการจังหวัดพะเยา กล่าวว่า “ในการส่งเสริมการส่งเสริมการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงนั้น ปัจจัยหนึ่งที่น่าจะเกี่ยวข้องด้วยก็คือจำนวนคนที่อยู่ในชุมชนนั้นด้วยคือถ้าสมาชิกในชุมชนใดชุมชนหนึ่งมีไม่ค่อนมากเท่าไรคือพอเหมาะพอดีแล้วการพัฒนาน่าจะง่ายขึ้น จำนวนสมาชิกที่พอเหมาะเราสามารถควบคุมวิธีการ ขั้นตอนการทำงานได้ดีและมีประสิทธิภาพได้”

ผู้อำนวยการ กศน. แพร่ กล่าวว่า “ชุมชนในเขตพื้นที่สูงหลายพื้นที่มีจำนวนสมาชิกเยอะเกินไปเพราะเป็นชุมชนดั้งเดิมมีครอบครัวจำนวนมากเรามักจะทำงานได้ช้าและต้องเสียงบประมาณจำนวนมากด้วย การมีจำนวนที่พอเหมาะน่าจะทำให้การพัฒนาเกิดขึ้นเร็วและมีคุณภาพ”

เกษตรจังหวัดพะเยา กล่าวว่า “ถ้าเราจะส่งเสริมเราต้องนึกถึงจำนวนคนที่อยู่ในชุมชนและประเมินด้วยว่าจะต้องใช้งบประมาณเท่าใด เวลาและต้องใช้บุคลากรเท่าไรเพราะจะทำให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จมีประสิทธิภาพ”

2. เงื่อนไขในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงมีดังนี้

2.1 เงื่อนไขด้านการจัดทำแผนงาน แผนชุมชนอย่างเป็นรูปเป็นธรรมสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้

ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยสรุปผลได้ว่า กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน/ชุมชนเป็นกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้านและชุมชน โดยเริ่มจากการกระตุ้นจิตสำนึก และความรับผิดชอบของประชาชน/ชุมชน ให้มีจิตสำนึก และร่วมกันคิด ร่วมกันจัดหา ร่วมกันเรียนรู้/วิเคราะห์ เพื่อให้รู้

และเข้าใจตน โดยใช้กระบวนการชุมชน คือการสำรวจข้อมูลปัญหาและศักยภาพของชุมชน การวิเคราะห์สาเหตุ/แนวทางแก้ไข แล้วกำหนดอนาคตและทิศทางการพัฒนาตนเอง/หมู่บ้านและชุมชนออกมาเป็นกิจกรรม/โครงการที่จะแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการพัฒนาของชุมชนซึ่งจะเป็นการสร้างเสริมความเข้มแข็งและพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชน

การกำหนดอนาคตและกิจกรรมการพัฒนาของชุมชน โดยเกิดขึ้นจากคน ในชุมชนที่มีการรวมตัวกันจัดทำแผนขึ้นมา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเองให้เป็นที่ต้องการและสามารถแก้ปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ คนในชุมชนมีส่วนร่วมคิดร่วมกำหนดแนวทางและทำกิจกรรมการพัฒนาร่วมกัน ยึดหลักการพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพิงภายนอก คำนึงถึงศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นเป็นหลักจึงกล่าวได้ว่า แผนชุมชนเป็นของชุมชนดำเนินการโดยชุมชนเพื่อประโยชน์ของชุมชนเอง ซึ่งแตกต่างจากแผนที่ภาครัฐจัดทำขึ้นเพื่อการจัดสรรงบประมาณเป็นหลักดังตัวอย่างความคิดเห็นที่สำคัญ ๆ ได้แก่ พัฒนาการจังหวัดแพร่ กล่าวว่า “การจะพัฒนาชุมชนนั้นเราจำเป็นต้องมีการวางแผนเพื่อกำหนดคุณลักษณะที่เราต้องการหรือสิ่งที่เราต้องการให้เขาเป็นแผนงานจึงเป็นตัวช่วยเราในการควบคุมขั้นตอน วิธีการ กำหนดการและคุณลักษณะที่ต้องการและเราต้องมีความใส่ใจตระหนักว่าเราต้องพัฒนาชุมชนให้มีคุณภาพเพื่อสังคมที่ดี ”

ผู้อำนวยการ กศน. แพร่กล่าวว่า “ในการส่งเสริมการศึกษาให้กับชุมชนนั้นเราต้องมีการวางแผนมาอย่างยาวนานเพราะกว่าจะปฏิบัติได้ทุกฝ่ายต้องเข้าใจและสามารถดำเนินงานตามขั้นตอนและวิธีการได้”

นักวิชาการศึกษากล่าวว่า “สิ่งที่ทำให้งานที่เราทำวันนี้จำเป็นต้องมีการวางแผนอย่าเป็นระบบเพราะมันหมายถึงการดำเนินงานที่ต้องอาศัยหลายสิ่งหลายอย่างมาบูรณาการทั้ง คน เงิน งบประมาณและการจัดการที่ดี ถ้าเราไม่มีแผนแล้วเราก็ไม่สามารถทำได้ตามแผนนั้น”

2.2 เงื่อนไขด้านการสนับสนุนงบประมาณให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตได้อย่างเหมาะสมและเพียงพอต่อการจัดการศึกษาที่สามารถตอบสนองการเรียนรู้ของชุมชน รวมทั้งแก้ไขหรือมีกฎระเบียบต่าง ๆ เพื่อให้มีความคล่องตัวในการใช้งบประมาณ

ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยสรุปผลได้ว่า งบประมาณมีความสำคัญและประโยชน์ต่อการบริหาร หน่วยงานสามารถนำเอางบประมาณมาใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารหน่วยงานให้เจริญก้าวหน้า ความสำคัญ และประโยชน์ □ ของงบประมาณมีดังนี้

- 1) เป็นเครื่องมือในการบริหารหน วยงาน ตามแผนงานและกำลังเงินที่มี

อยู่โดยให้ มีการปฏิบัติงานให้สอดคล้อง องกับแผนงานที่วางไว้ เพื่อป้องกันการรั่วไหลและการปฏิบัติงานที่ไม่จำเป็นของหน่วยงานลดลง

2) เป็นเครื่องมือในการพัฒนาหน่วยงานถ้าหน่วยงานจัดงบประมาณการใช้จ่ายอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ จะสามารถพัฒนาให้ เกิดความเจริญก้าวหน้าแก่หน่วยงานและสังคมโดยหน่วยงานเองพยายามใช้จ่ายและจัดสรรงบประมาณให้ เกิดประสิทธิผลไปสู่ โครงการที่จำเป็นโครงการลงทุนเพื่อก่อให้เกิดความก้าวหน้าของหน่วยงาน

3) เป็นเครื่องมือในการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดให้มีประสิทธิภาพเนื่องจากทรัพยากรหรืองบประมาณของหน่วยงานมีจำกัด ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องใช้งบประมาณเป็นเครื่องมือในการจัดสรรทรัพยากรหรือใช้จ่ายเงินให้มี มีประสิทธิภาพ โดยมีการวางแผนในการใช้และจัดสรรเงินงบประมาณไปในแต่ละด้านและมีการวางแผนการปฏิบัติงานในการใช้จ่ายทรัพยากรนั้น ๆ วย เพื่อที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในเวลาที่เร็วที่สุดและใช้ทรัพยากรน้อยที่สุดดังตัวอย่างความคิดเห็นที่สำคัญ ๆ ได้แก่

พัฒนาการจังหวัดแพร่ กล่าวว่า “ในการพัฒนาชุมชนขาดโอกาสในทุกด้านเช่นชุมชนในเขตพื้นที่สูงนี้จำเป็นต้องใช้งบประมาณจำนวนมากกว่าชุมชนอื่นนะเพราะต้องสนับสนุนและส่งเสริมเหมือนกันแต่ชุมชนทั่วไปมีความพร้อมส่วนหนึ่งแล้วซึ่งมีความแตกต่างกันดังนั้นงบประมาณจึงต้องสำคัญเช่นกันในการพัฒนาชุมชนเหล่านี้”

ผู้อำนวยการ กศน พะเยากล่าวว่า “ก่อนที่เราจะทำงานนั้นเราจำเป็นต้องรู้ว่าจะทำอย่างไรบ้าง ใครเป็นคนรับผิดชอบ มีงบประมาณเท่าไรและใช้วิธีการอย่างไรบ้าง เพราะถ้าเราไม่รู้ข้อจำกัดของสิ่งเหล่านี้เราก็จะสะดุดอุปสรรคในการทำงานได้มากยิ่งขึ้นเพราะมีการศึกษาไว้แล้วว่า จะต้องอย่างไรบ้าง”

นักวิชาการศึกษากล่าวว่า “สิ่งที่จะทำให้งานที่เรากำหนดไว้นั้นจำเป็นต้องมีการวางแผนอย่าเป็นระบบเพราะมันหมายถึงการดำเนินงานที่ต้องอาศัยหลายสิ่งหลายอย่างมาบูรณาการทั้งคน เงิน งบประมาณและการจัดการที่ดี ถ้าเราไม่มีแผนแล้วเราก็ไม่สามารถทำได้ตามแผนนั้นและประการสำคัญก็คือทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องตั้งใจและตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนเองว่าทำเพื่ออะไรทำเพื่อใครแล้วผลที่เกิดขึ้นมันจะเป็นอย่างไรเราจึงต้องทำทุกอย่างร่วมกัน”

2.3 เงื่อนไขด้านให้ทุกส่วนของสังคม ตั้งแต่ ครอบครัว ชุมชน สังคม หน่วยงานรัฐ และเอกชนตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาตนเองและชุมชน

ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยสรุปผลได้ว่า ความตระหนักเป็นความรู้ที่ประจักษ์ชัดหรือความรู้ชัดเจน เป็นความสำนึก เป็นความรู้ตัวเป็น ความเข้าใจของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่างๆ ที่ประสบในสภาพแวดล้อมที่ดำรงอยู่ เป็นความรู้รู้สึกหรือ ความสำนึกหาเหตุผลในพฤติกรรมที่ได้กระทำไปทุกครั้ง เป็นสภาวะทางจิตใจที่เกี่ยวกับความรู้สึก ความคิดและความปรารถนาต่างๆ ต่อสิ่งหนึ่งหรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งการกระทำที่แสดงว่า จำได้มีการรับรู้ การมีความรู้หรือมีความสำนึก การรับรู้ การตอบสนอง การเห็นคุณค่า การ จัดระบบคุณค่า การเอาคุณค่ามาสร้างเป็นลักษณะนิสัยประจำตัว

พัฒนาการจังหวัดแพร่ กล่าวว่า “การจะพัฒนาชุมชนนั้นเราจำเป็นต้องมีการวางแผนเพื่อกำหนดคุณลักษณะที่เราต้องการหรือสิ่งที่เขาต้องการให้เขาเป็นแผนงานจึงเป็นตัวช่วยเราในการควบคุมขั้นตอน วิธีการ กำหนดการและคุณลักษณะที่ต้องการและเราต้องมีความใส่ใจ ตระหนักว่าเราต้องพัฒนาชุมชนให้มีคุณภาพเพื่อสังคมที่ดี ”

เกษตรจังหวัดแพร่ กล่าวว่า “ถ้าเรามีแหล่งเรียนรู้หรือสื่อ วัสดุ ที่จะส่งเสริมให้ได้ชุมชนเกษตรกรในเขตพื้นที่สูงได้ศึกษานั้น เราจำเป็นต้องจัดให้เขาเพราะชุมชนเกษตรกรในเขตพื้นที่สูงเหล่านี้ ไม่มีโอกาสที่จะได้มาศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ภายนอกมากนัก การที่เขาได้ศึกษาจากแหล่งเรียนรู้หรือสื่อที่มีในชุมชนของเขาจะไม่ทำให้เสียเวลาในการพัฒนาหรือเพิ่มพูนความรู้ให้กับเกษตรกรในเขตพื้นที่สูง ภาครัฐ ภาคเอกชนหรือองค์กรต่างๆ ควรจัดเตรียมสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็นเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนเกษตรกรในเขตพื้นที่สูงได้เรียนรู้ตลอดเวลาและสิ่งหนึ่งที่เราจะต้องมีความความตระหนักในหน้าที่ทั้งของหน่วยงานและชุมชนเราต้องไปด้วยกันงานมันจึงจะสำเร็จ”

นักวิชาการศึกษากล่าวว่า “สิ่งที่จะทำให้งานที่เรากำหนดไว้นั้นจำเป็นต้องมีการวางแผนอย่าเป็นระบบเพราะมันหมายถึงการดำเนินงานที่ต้องอาศัยหลายสิ่งหลายอย่างมาบูรณาการทั้งคน เงิน งบประมาณและการจัดการที่ดี ถ้าเราไม่มีแผนแล้วเราก็ไม่สามารถทำได้ตามแผนนั้นและประการสำคัญก็คือทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องตั้งใจและตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนเองว่าทำเพื่ออะไรทำเพื่อใครแล้วผลที่เกิดขึ้นมันจะเป็นอย่างไรเราจึงต้องทำทุกอย่างร่วมกัน”

2.4 เงื่อนไขด้านประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ครอบครัวยุวมชนและสังคมในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง

ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยสรุปผลได้ว่า การประสานงานเกิดจากความต้องการที่จะให้งาน หรือกิจกรรมย่อย ๆ ที่จะทำให้เกิดผลสำเร็จ โดยปฏิบัติอย่างสอดคล้องในจังหวะ เวลาเดียวกัน ได้ผลงานที่มีคุณภาพตามมาตรฐานที่เป็นไปตามข้อกำหนดประหยัดเวลาและทรัพยากรในการปฏิบัติงานทั้งนี้การบรรลุเป้าหมายเป็นมาตรการของ

การวัดความสำเร็จและวัดความล้มเหลว ก่อนการประสานงานเราควรกำหนดความต้องการให้แน่ชัดว่าเราจะประสานงานให้เกิดอะไรหรือเป็นอย่างไร หรือจะทำได้ ผลรับอย่างไรเพราะหากว่าไม่มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนแล้วเราก็อาจจะประสานงานไปผิดจากที่ควรจะเป็น โดยทั่วไปเราประสานงานเพื่อให้การดำเนินงานมีความสะดวกราบรื่นไม่เกิดปัญหาข้อขัดแย้งดังตัวอย่างความคิดเห็นที่สำคัญ ๆ ได้แก่

นักวิชาการศึกษากล่าวว่า “สิ่งที่จะทำให้งานที่เรากำหนดไว้นั้นจำเป็นต้องมีการวางแผนอย่าเป็นระบบเพราะมันหมายถึงการดำเนินงานที่ต้องอาศัยหลายสิ่งหลายอย่างมาบูรณาการทั้งคน เงิน งบประมาณและการจัดการที่ดี ถ้าเราไม่มีแผนแล้วเราก็ไม่สามารถทำได้ตามแผนนั้นและประการสำคัญก็คือทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องตั้งใจและตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนเองว่าทำอะไรทำอะไรเพื่อใครแล้วผลที่เกิดขึ้นมันจะเป็นอย่างไรเราจึงต้องทำทุกอย่างร่วมกัน”

พัฒนาการจังหวัดแพร่ กล่าวว่า “สิ่งที่สำคัญที่สุดของการนำไปปฏิบัตินั้นการมีส่วนร่วมเป็นสิ่งสำคัญ การร่วมมือของทุกฝ่ายจะทำให้งานออกมาดี สมบูรณ์ มีคุณภาพเพราะแต่ละหน่วยงานก็มีความถนัดและเชี่ยวชาญเฉพาะ ถ้าเราใช้ความเชี่ยวชาญของหน่วยงานแล้วร่วมมือกันทำจะทำให้ได้ชุมชนที่มีความพอเพียงแน่นอน”

เกษตรจังหวัดแพร่ กล่าวว่า “หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องต้องช่วยกันและร่วมมือกันนะถ้าต่างคนต่างทำความสำเร็จมันก็ไม่ค่อยมีถ้าอยากให้ได้จริง ๆ ต้องร่วมมือกันผมว่าสำเร็จแน่นอน”

เงื่อนไขด้านมีระบบการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนโดยเฉพาะชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงอย่างจริงจังและต่อเนื่องเพื่อให้เอื้ออำนวยต่อการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยสรุปผลได้ว่าโดยในการจัดการศึกษานั้นเราควรจัดให้ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงได้มีโอกาสในการศึกษาจากทั้งสามระบบได้แก่

1) การศึกษาในระบบโรงเรียน เป็นการศึกษาที่มีการกำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษาวัดและประเมินผลซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จ การศึกษาที่แน่นอน การศึกษาในระบบนี้เป็นการศึกษาที่จัดรูปแบบไว้แน่นอน เป็นเกณฑ์มาตรฐานเดียวกันส่วนใหญ่จัดในโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย หรือสถาบันการศึกษาที่มีชื่อเรียกอย่างอื่นและในอีกรูปแบบหนึ่งอาจเป็นการศึกษาทางไกลได้เช่นกัน

2) การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการจัดการศึกษา การวัดผลประเมินผล

ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของความสำเร็จ โดยเนื้อหาหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่มตัวอย่างของการศึกษานอกระบบ ได้แก่ การศึกษานอกโรงเรียน การฝึกอบรมหลักสูตรต่าง ๆ เป็นต้น

3) การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง

ตามความสนใจ ตามศักยภาพความพร้อมโอกาสโดยศึกษา จากบุคคลประสบการณ์สังคม สภาพแวดล้อม สื่อต่าง ๆ และแหล่งความรู้อื่น ๆ การศึกษารูปแบบนี้มีความยืดหยุ่นสูง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเลือกเนื้อหาที่สนใจหรือเป็นประโยชน์กับตนเองได้ สามารถใช้เวลาที่ปลอดจากภารกิจงานอื่น ๆ เพื่อศึกษาเล่าเรียนได้ รูปแบบของการศึกษาตามอัธยาศัยมีวิธีการที่หลากหลายเช่น การฟังการบรรยาย การศึกษาจากเอกสาร การศึกษาแหล่งเรียนรู้ การชมการสาธิต การฟังวิทยุ โทรทัศน์ การสืบค้นจากอินเทอร์เน็ต เป็นต้น ดังนั้นทุกคนควรเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตด้วยในรูปแบบต่าง ๆ ดังตัวอย่างความคิดเห็นที่สำคัญ ๆ ได้แก่

ผู้อำนวยการ กศน. แพร่ กล่าวว่า “ชุมชนที่จะเป็นชุมชนต้นแบบพอเพียงได้นั้น เราจำเป็นต้องส่งเสริมการศึกษาให้เขาเสียก่อนในลักษณะต่างๆ ทั้งการศึกษาในระบบ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเด็กและเยาวชน การศึกษานอกระบบซึ่งจำเป็นสำหรับคนที่ขาดโอกาสในการเรียนในระบบโรงเรียน หรือการสนับสนุนสื่อ วัสดุ การเรียนรู้ให้กับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงสำหรับคนที่ไม่มีเวลาเรียนในระบบโรงเรียนหรือนอกระบบโรงเรียน แต่เขาสามารถมาศึกษาหาความรู้จากสื่อ วัสดุ ที่เราเตรียมไว้ให้แก่พวกเขาแล้ว ดังนั้นสื่อที่ควรจะมีอยู่ในชุมชนก็อาจเป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติหรือเราจัดทำขึ้น ศูนย์การเรียนรู้ หอสมุด หรืออะไรก็ตามที่สามารถทำให้พวกเขาได้เรียนรู้เพิ่มทักษะ ประสบการณ์ตามที่เขาสะดวก”

ผู้อำนวยการ กศน. พะเยากล่าวว่า “ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงนั้นเราจะต้องมีการจัดการที่ดีโดยทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องต่างก็ทำหน้าที่ของตนเองไปเช่น ทาง กศน. ก็ส่งเสริมการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาตามอัธยาศัยให้กับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ส่วนเกษตรก็ทำหน้าที่ในการจัดการทางเกษตรกรรม และทางพัฒนาชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของเรื่องการส่งเสริมความพอเพียงให้กับชุมชนจะต้องทำหน้าที่ส่งเสริมให้ชุมชนได้มีความรู้ ทักษะและประสบการณ์เพื่อนำไปสู่ความพอเพียงของชุมชนให้ได้ การจัดการที่ดีมีขั้นตอนชัดเจนและรับผิดชอบร่วมกันแล้วจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงได้แน่นอน”

สรุปผลจากการวิจัยในตอนที 3 นี้ ด้านปัจจัยและเงื่อนไขในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง นั้น เป็นไปตามที่ผู้วิจัยได้ร่างขึ้นและผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบได้พิจารณามาแล้วข้างต้นดังนี้

1. ปัจจัยในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงมีดังนี้

1.1 การนำรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ไปใช้ควรคำนึงถึงปัจจัยด้านบุคคล

1.2 การนำรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ไปใช้ควรคำนึงถึงปัจจัยด้านงบประมาณหรือเงิน

1.3 การนำรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ไปใช้ควรคำนึงถึงปัจจัยด้านสื่อและวัสดุ

1.4 การนำรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ไปใช้ควรคำนึงถึงปัจจัยด้านการจัดการ

1.5 การนำรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ไปใช้ควรคำนึงถึงปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม

1.6 การนำรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ไปใช้ควรคำนึงถึงปัจจัยด้าน จำนวนสมาชิกในชุมชน

2. เงื่อนไขในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงมีดังนี้

2.1 เงื่อนไขด้านการจัดทำแผนงาน แผนชุมชนอย่างเป็นรูปเป็นธรรมสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้

2.2 เงื่อนไขด้านการสนับสนุนงบประมาณให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตอย่างเหมาะสมและเพียงพอต่อการจัดการศึกษาที่สามารถตอบสนองการเรียนรู้ของชุมชน รวมทั้งแก้ไขหรือมีกฎระเบียบต่าง ๆ เพื่อให้มีความคล่องตัวในการใช้งบประมาณ

2.3 เงื่อนไขด้านให้ทุกส่วนของสังคม ตั้งแต่ ครอบครัว ชุมชน สังคม หน่วยงานรัฐ และเอกชนตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาตนเองและชุมชน

2.4 เงื่อนไขด้านประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ครอบครัว ชุมชนและสังคมในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง

2.5 เงื่อนไขด้านมีระบบการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตของ

ชุมชนโดยเฉพาะชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงอย่างจริงจังและต่อเนื่องเพื่อให้เอื้ออำนวยต่อ

ตอนที่ 4 ผลการนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

การดำเนินการวิจัยตอนที่ 4 นี้เพื่อนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ซึ่งเป็นวิธีการในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตให้กับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงโดยผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลจากผลการวิจัยครั้งนี้ตั้งแต่ตอนที่ 1 ถึงตอนที่ 3 มาเป็นพื้นฐานความคิดสำหรับเสนอแนวทางในครั้งนี้โดยทำการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในวันที่ 27 เมษายน 2557 และได้ดำเนินการสรุปผลการศึกษาดังนี้

แนวทางการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ในตอนที่ 4 นี้ ผู้วิจัยได้นำผลของการนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงตามที่ได้จากการศึกษาในตอนที่ 1 ถึงตอนที่ 3 ของการวิจัยครั้งนี้มาพิจารณาและนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาโดยมีประเด็นตามที่กำหนดไว้ในแบบสัมภาษณ์เพื่อหาการนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง และหลังจากที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้พิจารณาเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้สรุปในแต่ละประเด็นการประเมินตามลำดับดังต่อไปนี้

1. องค์การภาครัฐและภาคเอกชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาบุคคล เด็กและเยาวชน ผู้ด้อยโอกาส ผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ และประชาชนที่อยู่ในชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงด้วยการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตทั้งสามรูปแบบการศึกษานอกระบบโรงเรียน การศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยการฝึกอบรม การให้ความรู้ทั้งด้านทักษะและประสบการณ์ การศึกษาดูงานจากแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในชุมชนและนอกชุมชน และการฝึกปฏิบัติจากสถานการณ์จริงการฝึกอบรมจากภาครัฐ การศึกษาจากหน่วยงานทางการศึกษาต่าง ๆ และที่ไม่เป็นทางการ การเรียนรู้ผ่านผู้ใหญ่ ครู ผู้สูงอายุในชุมชน การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ ส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้นอกห้องเรียน เช่น กิจกรรมอาสาสมัครเพื่อสาธารณะประโยชน์ ส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านขนบธรรมเนียม ประเพณีพื้นบ้านที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนรอบด้าน

ผู้อำนวยการ กศน. แพร่ กล่าวว่า “ในการจัดการศึกษาให้กับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงนั้นจำเป็นต้องจัดการศึกษาให้หลากหลายรูปแบบทั้งการศึกษานอกระบบโรงเรียน การศึกษา

ในระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยเพราะจะช่วยทำให้ชุมชนเหล่านี้นำความรู้ไปประยุกต์ได้โดย ทาง กศน มีความพร้อมในการจัดการศึกษาให้กับชุมชนเหล่านี้”

นักวิชาการศึกษา กล่าวว่า “ การจัดการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่จะสร้างให้ชุมชนเหล่านี้เกิดความพอเพียง เพราะการศึกษาเป็นการจัดความรู้ ทักษะ แลประสบการณ์ในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ การศึกษานอกระบบโรงเรียน การศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย”

2. องค์การภาครัฐและภาคเอกชนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมสนับสนุนพร้อมเปิดโอกาสให้ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงได้**ศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง** การพัฒนาระบบการเตรียมความพร้อมและการแนะแนวการใช้ชีวิต การศึกษาและอาชีพ การเสริมสร้างโอกาสในการเข้าถึงกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนทุกคน โดยผ่านกระบวนการกลุ่มเวทีประชาคม สื่อกลางการเรียนรู้ ได้แก่ ผู้นำชุมชน สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ สื่อวิทยุ หรือหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

ผู้อำนวยการ กศน. พะเยา กล่าวว่า “ในการส่งเสริมการศึกษาเพื่อชุมชนเหล่านี้มีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาและการนำไปสู่การใช้ชีวิตอย่างพอเพียงต้องให้ชุมชนได้มีการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยหน่วยงานต่าง ๆ เป็นผู้ส่งเสริม สนับสนุนเพื่อให้เกิดกิจกรรมสำหรับชุมชนนำไปใช้เช่น การจัดแหล่งเรียนรู้ให้เพียงพอ การจัดสื่อ วัสดุและอุปกรณ์ให้ชุมชนได้นำไปศึกษา”

นักวิชาการศึกษา กล่าวว่า “การที่ชุมชนจะสามารถพัฒนาให้ตนเองเป็นชุมชนพอเพียงและยั่งยืนได้นั้นจำเป็นต้องส่งเสริมให้ชุมชนเหล่านี้ได้ศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง เพราะการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องซึ่งเป็นการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตทุกหน่วยงานจำเป็นต้องส่งเสริม สนับสนุนอย่างเต็มที่”

3. **การส่งเสริมและสนับสนุนบทบาทของคนในชุมชนเกษตรกรรม** ในเขตพื้นที่สูงในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของสมาชิกในชุมชนในทุกระดับและทุกประเภทการศึกษา รวมทั้งการส่งเสริมการศึกษาที่ไม่เป็นและเป็นทางการ โดยเน้นให้บุคคลในชุมชนได้พัฒนาแหล่งเรียนรู้เฉพาะด้านที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงและทักษะการถ่ายทอดองค์ความรู้ การจัดสภาพแวดล้อมหรือบรรยากาศการเรียนรู้ในครอบครัวและชุมชน บทบาทของพ่อแม่ผู้ปกครองสำคัญที่สุดเพราะสามารถอบรมสั่งสอน และถ่ายทอดความรู้ที่เหมาะสมและถูกต้องให้แก่บุตรหลาน เนื่องจากสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันหลักของชุมชน การส่งเสริมบทบาทของทุกคนทั้งผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำ ผู้ปกครอง พ่อแม่ มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชนและสังคม

ผู้อำนวยการ กศน. พะเยา กล่าวว่า “ชุมชนมีบทบาทที่สำคัญในการพัฒนาประเทศและสังคมให้เจริญก้าวหน้าการพัฒนาชุมชนต่าง ๆ ให้เข้มแข็งจะเป็นรากฐานของสังคมที่แข็งแรงและยั่งยืน ดังนั้นสิ่งแรกที่เราควรพัฒนาคือชุมชนโดยการให้ชุมชนได้แสดงศักยภาพของตนเองภายใต้การส่งเสริม สนับสนุนของหน่วยงานเช่น กศน. พัฒนาชุมชน เกษตรจังหวัด ”

พัฒนาการจังหวัดแพร่ กล่าวว่า “คนในชุมชนมีบทบาทสำคัญที่จะส่งเสริมให้ชุมชนมีความพอเพียงอย่างยั่งยืน การสนับสนุนบทบาทของคนเหล่านี้จะทำให้ชุมชนแข็งแรงสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้แม้อยู่ภายใต้สภาวะยากลำบาก”

4. องค์การหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมและสนับสนุน **การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้**ที่มีคุณภาพในหลากหลายรูปแบบ และให้ครอบคลุมทั่วถึงทุกพื้นที่ โดยเฉพาะชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงโดยพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนให้เป็นสถานที่เสริมการศึกษาตลอดชีวิตโดยพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ภายในชุมชน ได้แก่ การศึกษาเรียนรู้ในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ห้องสมุดชุมชน ศูนย์วัฒนธรรมชุมชน พิพิธภัณฑ์ชุมชน ศูนย์สาธิตความรู้ชุมชน ประชาชนชาวบ้าน จัดทรัพยากรและแหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียน ศูนย์การศึกษา และชุมชนเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่องของชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

ผู้อำนวยการ กศน. แพร่ กล่าวว่า “การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้เมื่อเราส่งเสริม สนับสนุน การศึกษา กศน. เองก็จำเป็นที่จะต้องส่งเสริมให้ชุมชนเหล่านี้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างพอเพียง โดยเฉพาะการสร้างแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชนอาทิ ที่อ่านหนังสือ ห้องสมุด หนังสือ ศูนย์การศึกษา ประจำตำบล หรือการจัดทำแหล่งเรียนรู้ในชุมชนจากภูมิปัญญาของชุมชนที่มีอยู่ ”

นักวิชาการศึกษา กล่าวว่า “แหล่งเรียนรู้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชุมชนเพราะพวกเขาสามารถศึกษาได้ตลอดเวลาตามความต้องการซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้เลย หน่วยงานทางการศึกษาและหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงเช่น กศน. หน่วยงานในระดับอำเภอซึ่งเข้าถึงชุมชนได้ง่ายและมีข้อมูลอยู่แล้ว”

5. องค์การหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงที่เอื้อต่อการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตให้มี **บรรยากาศการเรียนรู้ตลอดเวลา** โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีประโยชน์ทั้งกิจกรรมการเรียนในระบบโรงเรียน กิจกรรมการเรียนรู้นอกโรงเรียน และกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย สมาชิกในชุมชนสามารถเลือกกิจกรรมการเรียนรู้ได้ทุกครั้งที่ต้องการเรียนรู้ เช่น การเรียนรู้จากตัวบุคคล ประชาชนชาวบ้าน การเรียนรู้จากสื่อต่าง ๆ ที่มีในชุมชน นิทรรศการ เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงที่

เกิดขึ้นในชุมชนเช่น การจักสาน การทอผ้า การตีมีด เรียนรู้จากขนบธรรมเนียมประเพณีในชุมชน หรือการเรียนรู้จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองจากชุดการฝึกอบรมหรือจากสื่อประเภทต่างๆ เป็นต้น

ผู้อำนวยการ กศน. พะเยา กล่าวว่า “การสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้จะช่วยทำให้ชุมชน ขวนขวายที่จะหาความรู้เพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับตนเองและครอบครัว ถ้ารัฐส่งเสริมศึกษา โดยการจัดกิจกรรมให้ชุมชนเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาจะทำให้ชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้”

ผู้อำนวยการ กศน. แพร่ กล่าวว่า “เราควรสร้างประสบการณ์ให้ชุมชนโดยส่งเสริม การศึกษาให้กับชุมชนโดยมีบรรยากาศของการเรียนรู้ตลอดเวลาเช่นการเรียนรู้จากตัวบุคคล ประชาชนชาวบ้าน การเรียนรู้จากสื่อต่าง ๆ ที่มีในชุมชน นิทรรศการ ชุมชนจะได้มีความรู้ทักษะ สามารถนำไปใช้ในครอบครัวของตนเองต่อไป”

6. การพัฒนารูปแบบและหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่สอดคล้องกับสภาพของ ชุมชน โดยเปิดพื้นที่ทั้งสถานศึกษาและชุมชนให้เป็นสถานที่เรียนรู้ของคนในชุมชน พัฒนากิจกรรม สื่อการเรียนรู้ในแหล่งการเรียนรู้ โดยจัดกิจกรรมหลังเวลาเรียนในโรงเรียน ขยายหลักสูตรสำหรับ คนทั่วไปในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เพิ่มการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะในชุมชนเพื่อการเรียนรู้ อาทิ ห้างสมุด พิพิธภัณฑ์ ศูนย์การเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ ป่าชุมชน เป็นต้น

ผู้อำนวยการ กศน. แพร่ กล่าวว่า “จากการที่รัฐบาลได้ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตกับ ประชาชนดังนั้นเพื่อให้การศึกษาเข้าถึงทุกคน ทุกกลุ่ม ทุกวัย ทางรัฐบาลควรส่งเสริมสนับสนุนให้ ทาง กศน. จัดทำหลักสูตรการศึกษาเพื่อส่งเสริมให้ทุกคนได้เรียนรู้ตลอดเวลา ”

นักวิชาการศึกษา กล่าวว่า “ถ้าชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงได้มีโอกาสทาง การศึกษาจะทำให้ชุมชนเข้มแข็งดังการถ้ำทาง กศน. หรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ทำหลักสูตรที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของพวกเขาโดยการจัดทำหลักสูตรหลากหลายรูปแบบเพื่อให้ เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต”

7. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรพัฒนา กิจกรรมการ เรียนรู้ที่หลากหลายอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ทั้งกิจกรรมที่ส่งเสริมต้องจัดให้มีทั้งในระบบ โรงเรียน นอกโรงเรียน และกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ประชาชนสามารถเลือกกิจกรรม การเรียนรู้ได้ตามต้องการ โดยกิจกรรมการเรียนรู้มีหลากหลายลักษณะ เช่น การเรียนรู้จากตัว บุคคล วิทยากร การเรียนรู้จากสื่อ นิทรรศการ เรียนรู้จากการปฏิบัติ เรียนรู้จากขนบธรรมเนียม ประเพณีในท้องถิ่น หรือการเรียนรู้จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองจากชุดการ ฝึกอบรมหรือจากสื่อประเภทต่างๆ จนเกิดเป็นงานที่ต้องดำเนินการเป็นประจำทุกปี

ผู้อำนวยการ กศน. แพร่ กล่าวว่า “การมีกิจกรรมให้ชุมชนได้ศึกษาจะเป็นการสร้าง ศักยภาพของชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้และถ้าส่งเสริมให้มีกิจกรรมพอเพียงแล้วชุมชน ได้มีการนำไปประยุกต์ใช้ได้กิจกรรมที่หลากหลายจะทำให้ชุมชนมีความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ มากขึ้น”

นักวิชาการศึกษา กล่าวว่า “ กิจกรรมจะเป็นตัวช่วยให้ผู้ศึกษามีความรู้ทักษะ ประสบการณ์ซึ่งกิจกรรมอาจเป็น สื่อ นิทรรศการ เรียนรู้จากการปฏิบัติ เรียนรู้จากขนบธรรมเนียม ประเพณีในท้องถิ่น หรือการเรียนรู้จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองจากชุดการ ฝึกอบรม ก็ได้”

8. หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้แก่พัฒนาชุมชน อำเภอและจังหวัด สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอและ จังหวัด เกษตรอำเภอ เกษตรจังหวัด สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง(องค์กรมมหาชน) ศูนย์ สงเคราะห์ชาวเขาและชุมชนเกษตรกรรม ในเขตพื้นที่สูงเองต้องร่วมมือกัน **วิเคราะห์และ สังเคราะห์องค์ความรู้ในชุมชน**ที่ดึงมาในผู้ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้นำชุมชน และนำองค์ความรู้ มาจัดการอย่างเป็นระบบ รวบรวมความรู้จากแหล่งต่างๆ ทั้งภายใน และภายนอกชุมชน เพื่อเป็น การแสวงหาองค์ความรู้ที่หลากหลายและมีประโยชน์สูงสุดต่อบุคคล และชุมชน พัฒนาระบบ สารสนเทศเพื่อการจัดเก็บ เช่น จัดทำเอกสารความรู้ หลักสูตรสำหรับการเรียนการสอน การเก็บ ข้อมูลในสื่อเทคโนโลยีต่างๆ และค้นคว้าองค์ความรู้ได้อย่างรวดเร็วสามารถใช้ประโยชน์ได้ทันที

พัฒนาการจังหวัดแพร่ กล่าวว่า “องค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่ จะต้องได้รับการถอดความรู้เพราะ สิ่งที่ได้จากการถอดองค์ความรู้คือทุกคนในชุมชนสามารถ นำไปศึกษาและเป็นการสืบทอด ภูมิปัญญาให้กับรุ่นต่อไป”

นักวิชาการศึกษา กล่าวว่า “แต่ละชุมชนมีภูมิปัญญาไม่เหมือนกันซึ่งสิ่งเหล่านี้ เป็นขุมความรู้ของชุมชน เมื่อเราถอดองค์ความรู้จากชุมชนก็สามารถนำไปใช้กับชุมชนอื่นได้โดย การนำไปบูรณาการให้เข้ากับชุมชนของตนเองได้”

9. **ควรมีหน่วยงานที่รับผิดชอบหลัก**ในการทำหน้าที่พิจารณาเสนอนโยบาย แผน ส่งเสริม และประสานการวิจัย การพัฒนา และการใช้ รวมทั้งการประเมินคุณภาพและ ประสิทธิภาพของการวิจัย เพื่อส่งเสริมให้ผลงานวิจัยมีประสิทธิผลอย่างแท้จริง พัฒนาระบบ ตัวชี้วัดด้านการพัฒนาองค์ความรู้และนวัตกรรมการศึกษาตลอดชีวิต เช่น สถาบันวิจัยและพัฒนา พื้นที่สูง(องค์กรมมหาชน) ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา กรมพัฒนาชุมชน สำนักงานส่งเสริม การศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นต้น

ผู้อำนวยการ กศน. พะเยา กล่าวว่า “ในการพัฒนาชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงนั้น เราจะต้องร่วมมือกันหลายฝ่ายเพราะแต่ละฝ่ายก็มีหน้าที่แตกต่างกันไปแต่เราต้องบูรณาการให้เข้ากับชุมชนเพื่อทำให้ชุมชนเป็นชุมชนพอเพียง”

เกษตรจังหวัดแพร่ กล่าวว่า “ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงเป็นชุมชนที่ขาดโอกาสหลายประการแต่ชุมชนเหล่านี้พร้อมที่จะพัฒนาถ้าหน่วยงานภาครัฐและเอกชน องค์กร มูลนิธิให้ความสำคัญและร่วมกันพัฒนาแล้วเชื่อว่าชุมชนเหล่านี้จะเป็นชุมชนแห่งความพอเพียงได้”

10. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องหรือองค์กรกลางควรมีการ **ประเมินผลตามสภาพจริง** เพื่อดูความก้าวหน้าของโครงการ กิจกรรม บุคคลและชุมชนว่าเป็นอย่างไร บรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ ดำเนินงานตามขั้นตอนและประสบผลสำเร็จหรือไม่ มีอุปสรรค ปัญหาและต้องการความช่วยเหลือเพิ่มเติมหรือไม่อย่างไร การประเมินจะช่วยทำให้กิจกรรมโครงการที่ชุมชนดำเนินงานประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพ

ผู้อำนวยการ กศน. แพร่ กล่าวว่า “การที่ชุมชนเกษตรกรรมจะพัฒนาได้อย่างยั่งยืนนั้นเราจะต้องมีการประเมินอย่างต่อเนื่อง คอยตรวจสอบว่าชุมชนนั้นดำเนินงานไปอย่างต่อเนื่องหรือไม่ อย่างไร และเป็นการกระตุ้นให้ชุมชนได้ตระหนักถึงการบรรลุเป้าหมายซึ่งเมื่อสำเร็จแล้วจะเป็นชุมชนที่มีศักยภาพ”

พัฒนาการจังหวัดแพร่ กล่าวว่า “การดำเนินงานตามโครงการนั้นเราจำเป็นที่จะต้องตรวจสอบเป็นระยะ ๆ เพื่อดูความก้าวหน้าของงาน และเช่นเดียวกับการพัฒนาชุมชนเมื่อเราเข้าไปพัฒนาแล้วเราต้องคอยกำกับติดตามเพื่อให้การพัฒนาชุมชนบรรลุเป้าหมายที่วางไว้”

11. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง และทุกภาคส่วนในสังคมควรร่วมมือกัน **ปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต** สำหรับทุกคน ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงสามารถเป็นแหล่งสำหรับการเรียนรู้ได้อย่างไม่มีขีดจำกัด ส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ในวิถีชีวิตการสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มคนในชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ผ่านรูปแบบการเรียนรู้แบบง่าย ๆ อย่างไม่เป็นทางการ เช่น การเรียนรู้ผ่านเรื่องเล่า การร่วมกิจกรรมตามประเพณีนิยม งานที่จัดขึ้นในชุมชนหรือการเรียนรู้ร่วมกันของคนระหว่างชุมชนได้ การเรียนรู้จากผู้รู้ ผู้นำศาสนา ครู ผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุ กลุ่มเด็กและเยาวชน กลุ่มผู้อื่นๆ ทั้งจากภายในชุมชนและภายนอกชุมชน เป็นต้น

ผู้อำนวยการ กคน. แพร์ กล่าวว่า “ชุมชนที่เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ นั้น สภาพแวดล้อม เป็นปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยให้การศึกษาของชุมชนบรรลุเป้าหมาย ทาง กคน เองได้พยายามจัดสิ่ง เหล่านี้เพื่อชุมชนเกษตรกรรมเหล่านี้เช่นกัน”

นักวิชาการศึกษา กล่าวว่า “การส่งเสริมการศึกษาเพื่อให้มีบรรยากาศของการ เรียนรู้อย่างเต็มที่ การสนับสนุนและการส่งเสริมการศึกษาควรมีการจัดบรรยากาศให้น่าเรียนรู้อาติการเรียนรู้ผ่านเรื่องเล่า การร่วมกิจกรรมตามประเพณีนิยม งานที่จัดขึ้นในชุมชนหรือการ เรียนรู้ร่วมกันของคนระหว่างชุมชนได้ การเรียนรู้จากผู้รู้ ผู้นำศาสนา ครู ผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุ กลุ่ม เด็กและเยาวชน กลุ่มผู้รู้อื่นๆ ทั้งจากภายในชุมชนและภายนอกชุมชน”

5. รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับ ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชน เกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง โดยเรียงลำดับจากแนวทางการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงจนกระทั่งไปสู่การใช้ชีวิตอย่างพอเพียง สำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ดังสรุปผลในแต่ละประเด็นมีดังต่อไปนี้

1. แนวทางการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชน เกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ประกอบด้วย

1.1 การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตทั้งสามรูปแบบการศึกษานอกระบบโรงเรียน การศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยให้ชุมชนได้มีโอกาสศึกษาจากระบบ การศึกษาในระบบโรงเรียน นอกระบบโรงเรียนและตามอัธยาศัย ซึ่งพัฒนาชุมชน สำนักงาน ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เกษตรอำเภอ เกษตรจังหวัด สถาบันวิจัย และพัฒนาพื้นที่สูง(องค์กรมหาชน) และศูนย์ส่งเสริมอาชีพชาวเขาและชุมชน รวมทั้งสถานศึกษาใน ชุมชนเป็นส่งเสริมให้ชุมชนได้เกิดการเรียนรู้

1.2 การศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษา ตามศักยภาพของตนเอง ตามความชอบและความต้องการ ซึ่งแต่ละคนมีความต้องการใน การศึกษาไม่เหมือนกัน

1.3 การส่งเสริมและสนับสนุนบทบาทของคนในชุมชน ทุกคนในชุมชนมีความรู้ ความสามารถแตกต่างกันดังนั้นการส่งเสริมให้ทุกคนมีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบจะช่วยให้เกิดการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

1.4 การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญในการส่งเสริม การศึกษาให้กับชุมชนทั้งนี้คนในชุมชนไม่สามารถศึกษาได้ในเวลาเดียวกันขึ้นอยู่กับความพร้อม

ของแต่ละคน การมีแหล่งเรียนรู้จะช่วยส่งเสริมการศึกษาของคนในชุมชนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ได้

1.5 บรรยายภาคการเรียนรู้ตลอดเวลา การได้รับโอกาสทางการศึกษาของคนเป็นสิ่งสำคัญเมื่อคนพร้อมที่จะศึกษาเรียนรู้แล้วการสร้างบรรยากาศให้น่าศึกษาเรียนรู้ตลอดเวลาช่วยให้การศึกษาเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.6 การพัฒนารูปแบบและหลักสูตรการศึกษาตลอดชีวิต ในปัจจุบันสังคมโลกเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การปรับเนื้อหา หลักสูตรการศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อส่งเสริมให้ทุกคนในสังคมได้ศึกษาโดยสามารถจัดได้หลากหลายรูปแบบ อาทิ การใช้สื่อออนไลน์ การใช้สื่อมัลติมีเดีย การใช้สื่อทางไกล เป็นต้น

1.7 กิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ในการส่งเสริมการศึกษาของคนในชุมชนต้องให้สอดคล้องกับความต้องการของในชุมชนด้วย ดังนั้นต้องจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อให้ทุกคนได้มีโอกาสเรียนรู้ตามความสนใจของตนเอง

1.8 วิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ในชุมชน การนำองค์ความรู้มาจัดการอย่างเป็นระบบ รวบรวมความรู้จากแหล่งต่างๆ ทั้งภายใน และภายนอกชุมชน เพื่อเป็นการแสวงหาองค์ความรู้ที่หลากหลายและมีประโยชน์สูงสุดต่อบุคคล และชุมชน พัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการจัดเก็บ เช่น จัดทำเอกสารความรู้ หลักสูตรสำหรับการเรียนการสอน การเก็บข้อมูลในสื่อเทคโนโลยีต่างๆ และค้นคว้าองค์ความรู้ได้อย่างรวดเร็วสามารถใช้ประโยชน์ได้ทันที

1.9 ควรมีหน่วยงานที่รับผิดชอบหลัก การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงนั้น ควรให้หน่วยงานดังต่อไปนี้ รับผิดชอบหลักได้แก่ สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง(องค์กรมมหาชน) ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา กรมพัฒนาชุมชน สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นต้น

1.10 การประเมินผลตามสภาพจริง เพื่อดูความก้าวหน้าของโครงการ กิจกรรมบุคคลและชุมชนว่าเป็นอย่างไร บรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ ดำเนินงานตามขั้นตอนและประสบผลสำเร็จหรือไม่ มีอุปสรรค ปัญหาและต้องการความช่วยเหลือเพิ่มเติมหรือไม่อย่างไร การประเมินจะช่วยทำให้กิจกรรม โครงการที่ชุมชนดำเนินงานประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพ

1.11 ปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงสามารถเป็นแหล่งสำหรับการเรียนรู้ได้อย่างไม่มีขีดจำกัด ส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ในวิถีชีวิตการสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มคนในชุมชน

เกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ผ่านรูปแบบการเรียนรู้แบบง่าย ๆ อย่างไม่เป็นทางการ เช่น การเรียนรู้ผ่านเรื่องเล่า การร่วมกิจกรรมตามประเพณีนิยม งานที่จัดขึ้นในชุมชนหรือการเรียนรู้ร่วมกันของคนระหว่างชุมชนได้ การเรียนรู้จากผู้รู้ ผู้นำศาสนา ครู ผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุ กลุ่มเด็กและเยาวชน กลุ่มผู้รู้อื่นๆ ทั้งจากภายในชุมชนและภายนอกชุมชน เป็นต้น

ผู้ดำเนินการตามรูปแบบนี้จะต้องตระหนักและให้ความสำคัญเพื่อใช้เป็นแรงขับเคลื่อนการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง หากผู้ดำเนินการมีความรู้ความเข้าใจในแนวทางตามการวิจัยครั้งนี้ค้นพบจะทำให้การดำเนินการในส่วนภาพรวมของการพัฒนาชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงบังเกิดผลสำเร็จได้เป็นอย่างดี พร้อมทั้งต้องศึกษาบริบทของชุมชนเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นการใช้วิถีชีวิตอย่างพอเพียงของคนในชุมชนด้วย

1. บริบทชุมชน

1.1 สภาพทั่วไปของชุมชน

สภาพภูมิประเทศหรือลักษณะภูมิประเทศเป็นอีกปัจจัยหนึ่งในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง เพราะลักษณะภูมิประเทศที่ชุมชนในเขตพื้นที่สูง อาศัยอยู่และมีความเป็นอยู่อย่างพอเพียงนั้น แหล่งน้ำนับว่ามีความสำคัญของการดำรงชีวิตของชุมชนในเขตพื้นที่สูง เพราะชุมชนต้องพึ่งแหล่งน้ำในการทำเกษตรกรรม เมื่อมีแม่น้ำลำธารอุดมสมบูรณ์เพียงพอต่อการบริโภค การเกษตรกรรมจะช่วยทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งยืนอยู่ได้ด้วยตนเองไม่ต้องพึ่งพาการช่วยเหลือจากภาครัฐมากนัก นอกจากนี้ สภาพภูมิอากาศที่มีความหนาวเย็นเกือบทั้งปี ส่งผลให้ชุมชนสามารถทำการเกษตรได้หลากหลายประเภท ทำให้มีรายได้หมุนเวียนในชุมชนตลอดเวลา ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า สภาพลักษณะภูมิประเทศช่วยให้ชุมชนสามารถทำเกษตรกรรมได้ตลอดปีบนวิถีความพอเพียงของชุมชน โดยไม่ต้องขนขวายหาเทคโนโลยีในการทำเกษตรกรรมมากนัก

1.2 สภาพแวดล้อมของชุมชน

สิ่งต่างๆ ที่อยู่ล้อมรอบตัวมนุษย์ภายในบริเวณชุมชน มีทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาไว้ในชุมชน อาจจะเป็นสิ่งที่มีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ได้ อาจจะเป็นสิ่งที่มีตัวตนหรือไม่มีตัวตนก็ได้ แต่ทุกอย่างจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องต่อเนื่องกันเป็นวงจรซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วนใหญ่ๆ คือ สภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ ได้แก่ อากาศ แม่น้ำ ลำคลอง ทะเลสาบ มหาสมุทร พื้นดิน แร่ธาตุ ภูเขา ป่าไม้ และสัตว์อื่นๆ เป็นต้น และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ บ้านเรือน โรงเรียน ถนน รถยนต์ เขื่อนเก็บน้ำ ตลอดจนขนบธรรมเนียม

ประเพณีวัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจและสังคม ด้วยสภาพแวดล้อมเหล่านี้ประกอบกันขึ้นเป็นชุมชน โดยมีชนบทธรรมเนียมประเพณี ระบบเศรษฐกิจและสังคมที่มนุษย์สร้างขึ้นและข้อจำกัดทางธรรมชาติเป็นกฎเกณฑ์และเป็นหลักสำหรับการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เพื่อให้เกิดการดำรงชีวิตอย่างผาสุกและเสริมสร้างคุณภาพแห่งชีวิต ในแต่ละชุมชนก็จะมีสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับลักษณะภูมิประเทศ ดิน ฟ้า อากาศ ทัศนคติ และนิสัยใจคอของผู้คนที่อยู่อาศัยในชุมชนด้วย เช่น บางแห่งอาจอุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้ บางแห่งอาจมีความกว้างใหญ่ไพศาลของทะเลและบางแห่งก็สลับซับซ้อนด้วยทิวเทือกเขา มีภูเขามาก สิ่งแวดล้อมในบางแห่งเหมาะที่จะใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยว บางแห่งก็เหมาะที่จะใช้ทำการเกษตรกรรม เป็นต้น ซึ่งแต่ละชุมชนต่างได้รับประโยชน์จากสภาพแวดล้อมแตกต่างกันไป

1.3 ประเพณีและวัฒนธรรม

การที่ชุมชนสามารถนำเอาความรู้ ประสบการณ์ที่นอกเหนือจากธรรมเนียมประเพณีที่ตนเองมีอยู่มาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในการทำเกษตรกรรม เช่น การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ การทำน้ำหมัก หรือการนำเอาวันสำคัญต่างๆ ที่เห็นว่าเหมาะสมกับชุมชนแล้วนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ชุมชนได้ เช่น การรณรงค์ปลูกต้นไม้ วันสิ่งแวดล้อม วันครอบครัว เป็นต้น วัฒนธรรมเหล่านี้เป็นสิ่งที่ดี ชุมชนสามารถนำมาปรับใช้แล้วไม่ทำให้วิถีชีวิตของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปมากนัก

1.4 วิถีชีวิต

ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงที่เป็นต้นแบบที่ดีส่วนใหญ่จะมีวิถีการดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ แต่อยู่กับธรรมชาติเอาธรรมชาติรอบตัวมาใช้ในการดำรงชีวิต เช่น ผักที่ขึ้นตามธรรมชาติ ปลาที่หาได้จากแม่น้ำ เนื้อสัตว์ที่ได้จากการเลี้ยงด้วยวัตถุดิบในชุมชน เป็นต้น

2. กระบวนการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต

2.1 การสร้างความตระหนัก

ความตระหนักเป็นความรู้ที่ประจักษ์ชัดหรือความรู้ชัดเจน เป็นความสำนึก เป็นความรู้ตัว เป็นความเข้าใจของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่างๆ ที่ประสบในสภาพแวดล้อมที่ดำรงอยู่ เป็นความรู้ลึกหรือความสำนึกหาเหตุผลในพฤติกรรมที่ได้กระทำไปทุกครั้ง เป็นสภาวะทางจิตใจที่เกี่ยวกับความรู้ลึกความคิด และความปรารถนาต่างๆ ต่อสิ่งหนึ่งหรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง การกระทำที่แสดงว่าจำได้มีการรับรู้การมีความรู้หรือมีความสำนึก การรับรู้ การตอบสนอง การเห็นคุณค่า การจัดระบบคุณค่า การเอาคุณค่ามาสร้างเป็นลักษณะนิสัยประจำตัว

2.2 การมีส่วนร่วม

เป็นการที่บุคคล ชุมชน องค์กรต่างๆ ได้มีบทบาท หรือ พฤติกรรมในการแสดงความ คิดเห็น ความรับผิดชอบในการร่วมค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากร การบริหารจัดการ การติดตามและประเมินผลด้วยความสมัครใจ เพื่อการพัฒนาที่สอดคล้องต่อ วิถีชีวิตและบริบทของชุมชน การปลูกฝัง สร้างการมีส่วนร่วมให้กับทุกคนเพื่อให้ทุกคนตระหนักถึง ความเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โดยเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลาและจิตวิทยาที่จะทำให้สมาชิกทุกคนได้ ซึมซับและเข้าใจถึงความสำคัญของ การศึกษาตลอดชีวิต ความพอเพียงและการเกษตร ตลอดจน บทบาทหน้าที่ที่ทุกคนพึงมีเพื่อให้การดำเนินงานของโครงการ กิจกรรมสามารถดำเนินต่อไปได้

2.3 การวางแผน

กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน/ชุมชน เป็นกระบวนการเรียนรู้ และการมี ส่วน ร่วมของประชาชนในชุมชนและชุมชน โดยเริ่มจากการกระตุ้นจิตสำนึก และความรับผิดชอบต่อ ประชาชน/ชุมชน ให้มีจิตสาธารณะ และร่วมกันคิด ร่วมกันค้นหา ร่วมกันเรียนรู้/วิเคราะห์ เพื่อให้รู้ และเข้าใจตน โดยใช้กระบวนการชุมชน คือ การสำรวจข้อมูลปัญหาและศักยภาพของชุมชนการ วิเคราะห์สาเหตุ/แนวทางแก้ไข แล้วกำหนดอนาคตและทิศทางการพัฒนาตนเอง/ชุมชนและชุมชน ออกมาเป็นกิจกรรม/โครงการ ที่จะแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการการพัฒนาในลักษณะ จากชุมชน โดยชุมชนและเพื่อชุมชน ซึ่งจะเป็นการสร้างความเข้มแข็งและพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของ ชุมชน

การกำหนดอนาคตและกิจกรรมการพัฒนาของชุมชน โดยเกิดขึ้นจากคนในชุมชนที่มี การรวมตัวกันจัดทำแผนขึ้นมา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเองให้ เป็นไปตามที่ต้องการ และสามารถแก้ปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ คนในชุมชนมีส่วนร่วมคิด ร่วม กำหนด แนวทางและทำกิจกรรมการพัฒนาร่วมกัน ยึดหลักการพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพิงภายนอก คำนึงถึงศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นเป็นหลัก จึง กล่าวได้ว่า แผนชุมชนเป็นของชุมชนดำเนินการโดยชุมชนเพื่อประโยชน์ของชุมชนเอง ซึ่งแตกต่าง จากแผนที่ภาครัฐจัดทำขึ้นเพื่อการจัดสรรงบประมาณเป็นหลัก

2.4. การดำเนินการ

เป็นการเตรียมความพร้อมการรองรับสถานการณ์สร้างความปลอดภัยในการทำงาน เป็นสิ่งที่ดีการบริหารจัดการความต่อเนื่องให้กับองค์กร ชุมชน เกี่ยวกับการจัดการชุมชนด้าน ความพอเพียงเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ได้แก่

2.4.1 การบริหารโครงการการจัดการความต่อเนื่องที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมด้าน ความพอเพียง เช่น การจัดทำกรอบนโยบาย การจัดโครงสร้างชุมชน การมอบหมายหน้าที่ และ

การส่งเสริมความความรับผิดชอบของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่ผู้นำจนถึงสมาชิกในชุมชน รวมถึงการจัดตั้งทีมงาน การกำหนดตัวชี้วัดผลการดำเนินงานหรือกิจกรรมด้านความปลอดภัย

2.4.2 การศึกษาและทำความเข้าใจชุมชน การเข้าใจองค์กรหรือชุมชนเป็นการทำความเข้าใจและเข้าใจในสภาพและการดำเนินงานขององค์กรหรือชุมชนว่าจะรับผลกระทบหรือความเสี่ยงอย่างไรเมื่อชุมชนขาดความปลอดภัย การประเมินความเสี่ยง (Risk Assessment - RA) เพื่อระบุความเร่งด่วนของกิจกรรมต่างๆ ที่ต้องทำให้สามารถดำเนินกิจกรรมด้านความปลอดภัยและสามารถระบุระดับความสามารถที่ต้องการ เพื่อนำไปเป็นข้อมูลในการจัดระดับความสำคัญของกระบวนการ การกำหนดแนวทาง และการกำหนดกลยุทธ์ต่อไป

2.4.3 การกำหนดกลยุทธ์ (Determining Strategy) ในการสร้างความต่อเนื่องของโครงการกิจกรรมด้านความปลอดภัยเป็นการกำหนดแนวทางที่ต้องจัดทำก่อนการพัฒนา และเตรียมการตอบสนองอนาคตและการกำหนดกลยุทธ์ด้านความปลอดภัยที่เหมาะสมประกอบด้วยบุคลากร (People) สถานที่ (Place) อุปกรณ์และเครื่องมือ (Equipment) เทคโนโลยี (Technology) ข้อมูล (Information) และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stake Holder)

2.4.4 การพัฒนาและเตรียมการเพื่อการดำเนินงานตามโครงการ (Developing and Implementing Response) กิจกรรมด้านความปลอดภัยเป็นการรองรับการพัฒนาของชุมชนซึ่งจะต้องมีการจัดการกับสถานะต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั้งเริ่มต้นดำเนินการ ระหว่างดำเนินการ และเมื่อสิ้นสุดโครงการหรือกิจกรรมด้านความปลอดภัยแล้ว โดยใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม และมีแผนรองรับเพื่อขจัดปัญหานั้นได้

2.5 การติดตามผลการดำเนินงาน

เป็นขั้นตอนที่สำคัญเนื่องจากเป็นกระบวนการที่ทำให้แน่ใจได้ว่า โครงการกิจกรรมที่ได้จัดทำขึ้นสามารถใช้ได้จริง รวมทั้งเพื่อเตรียมความพร้อม ตลอดจนตรวจสอบความสามารถของบุคลากร และประสิทธิภาพของโครงการกิจกรรม ซึ่งอาจใช้การประชุม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับทุกหน่วยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ทุกคนพร้อมที่จะดำเนินการได้ทันที ต่อเนื่องและเป็นระบบ

3. องค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิต

3.1 องค์ความรู้ที่สืบทอดกันมา

เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากการถ่ายทอดจากประสบการณ์ หรือ จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล โดยความรู้เกิดขึ้นนั้นผู้รับสามารถ

นำไปใช้ได้โดยตรง หรือสามารถนำมาปรับใช้ได้ เพื่อให้เหมาะกับสถานการณ์หรืองานที่กระทำอยู่ เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยความรู้ที่เกิดขึ้นนั้นผู้รับสามารถนำไปใช้ในลักษณะต่างๆ ได้

3.2 ผู้นำที่เข้มแข็ง

ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงที่ประสบผลสำเร็จให้เป็นชุมชนพอเพียงนั้น ชุมชน มีการศึกษาเรียนรู้ตลอดเวลา ดังจะเห็นได้จากโครงการ กิจกรรมที่ทำในชุมชนเหล่านั้น และโครงการหรือกิจกรรมก็ประสบผลสำเร็จ ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากภาวะผู้นำของชุมชนที่เป็นผู้นำกลุ่ม ปฏิบัติงานต่างๆ บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ ดังนั้นผู้นำที่ดีจะต้องมีภาวะผู้นำ กล่าวคือเป็นผู้นำที่สามารถสร้างความเชื่อมั่น ศรัทธา มีความเพียร มีความพยายาม คิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความมั่นใจและมีพลังอันแรงกล้าที่จะให้การสนับสนุนชุมชนหรือองค์กรให้สามารถทำกิจกรรมต่างๆ บรรลุเป้าหมาย บุคคลที่มีภาวะผู้นำนั้นจึงต้องเป็นผู้มีความมุ่งมั่น มีวิสัยทัศน์ ชี้อัตถ์ ยุติธรรม สามารถตัดสินใจได้มีวินัยในตนเอง รับผิดชอบ อดทน อดกลั้น มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด มีเป้าหมายและมีความยืดหยุ่น ผู้นำชุมชนในเขตพื้นที่สูงที่เป็นชุมชนต้นแบบที่ดี จึงเป็นผู้มีภาวะผู้นำที่สามารถนำชุมชนให้บรรลุเป้าหมายตามโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี

3.3 ประเพณีและความเชื่อ

ปัจจัยอีกประการหนึ่งที่จะส่งเสริมให้เกิดความพอเพียงในชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงนั้น ประเพณีนับได้ว่ามีความสำคัญกับการดำรงชีวิตของชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ต้นแบบ เพราะประเพณีของแต่ละชุมชนเป็นการจัดการองค์ความรู้ ความเชื่อและการปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ซึ่งเชื่อว่าการปฏิบัติตามแล้วจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้กับสภาพแวดล้อมต่างๆ ได้ ส่วนวัฒนธรรมคือทุกสิ่งทุกอย่าง ที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตมนุษย์ในสังคมของกลุ่มคนกลุ่มหนึ่ง หรือสังคมใดสังคมหนึ่ง ซึ่งมนุษย์ได้สร้างสภาวะเบียบ กฎเกณฑ์ วิธีในการปฏิบัติ รวมทั้งการจัดระเบียบ ตลอดจนระบบความ ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้ และเทคโนโลยีต่างๆ โดยได้วิวัฒนาการ สืบทอดกันมาอย่างมีแบบแผน ดังนั้นประเพณีและวัฒนธรรมจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะขับเคลื่อน การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงได้ เพราะประเพณีวัฒนธรรมเป็นตัวส่งเสริมให้กิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตดำเนินไปตามความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน

ดังนั้นการดำเนินวิถีชีวิตที่มีความหลากหลายตามบริบทของตนเอง ครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น เป็นกิจกรรมพื้นฐานของการดำเนินวิถีชีวิตพอเพียง ของชุมชนประเพณี วัฒนธรรมวิถีชีวิต

และความเชื่อ จึงเป็นสิ่งสนับสนุนกิจกรรมพอเพียงและเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนให้มีความมั่นคงแข็งแรงสามารถอยู่ในสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

3.4 เครือข่ายการเรียนรู้

การเรียนรู้ตลอดชีวิตควรเริ่มจากการมีส่วนร่วมของบุคคล องค์กร และชุมชนในการตระหนักถึงปัญหาและการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการสร้างเสริมประสบการณ์ ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกันจนทำให้เกิดการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ก็เป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิต เครือข่ายจึงเป็นระบบการเชื่อมโยงระหว่างบุคคล หน่วยงาน องค์กร ชุมชนเข้าด้วยกัน ทำให้สามารถแลกเปลี่ยนความรู้ความคิด ข้อมูลข่าวสาร ทักษะการ ตลอดจนส่งเสริมการภารกิจให้มีผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เครือข่ายสามารถช่วยแก้ปัญหาข้างต้นได้ ด้วยการเปิดโอกาสให้บุคคลและองค์กรได้แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารรวมทั้งบทเรียนและประสบการณ์กับบุคคลหรือองค์กรที่อยู่นอกหน่วยงานของตน ลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน ให้ความร่วมมือและทำงานในลักษณะที่เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน เสมือนการเปิดประตูสู่โลกภายนอก

3.5 วิถีชีวิต

การกระทำตามวิถีการและแนวทางอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้มีความสุข และประสบความสำเร็จในชีวิต โดยกระทำอย่างต่อเนื่องจนติดเป็นนิสัย กระทั่งการกระทำนั้น ได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตการที่ชุมชนมีวิถีชีวิตพอเพียงนั้นคือการประเมินตน มีเหตุผลไม่ประมาท ดำรงตนอยู่ในความพอดี มีชีวิตที่สมดุลและพึ่งตนเอง

3.6 ทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์

ทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ตั้งอยู่ในภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมในการนำเอาทรัพยากรมาใช้ ชุมชนดังกล่าวมีจิตสำนึกหวงแหนร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้มีความมั่นคง หากชุมชนที่มีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์เกินความต้องการและชุมชนนั้น ไม่เคยพบวิกฤติด้านทรัพยากรขาดแคลน ทำให้มีการใช้ทรัพยากรที่ฟุ่มเฟือย ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญที่นำสู่การพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ โดยมีการสร้างพฤติกรรมให้ชุมชนรู้สึกว่สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

4. กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต

4.1 การทำเกษตรแบบผสมผสานและการทำไร่หมุนเวียน

การทำเกษตรแบบผสมผสานเป็นการเกษตรอีกรูปแบบหนึ่งที่นิยมทำกันในประเทศไทย เพราะเป็นการทำการเกษตรเพื่อยังชีพของเกษตรกร แต่เมื่อเกินความจำเป็นในครัวเรือนก็จึง

ชาย เกษตรกรรมแบบนี้จึงนับได้ว่าเป็นเกษตรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอีกแบบหนึ่ง เกษตรแบบผสมผสาน ชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การเกษตรแบบไร่นาสวนผสม ซึ่งหมายถึงการทำ เกษตรกรรม โดยปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ไว้ในพื้นที่หรือบริเวณเดียวกัน การเกษตรแบบผสมผสานให้ ความสำคัญของการสร้างความหลากหลายในพื้นที่เกษตรของตนเอง ได้แก่ การใช้ปุ๋ยหมักพืชสด ปุ๋ยคอกจากสัตว์ที่เลี้ยง การใช้วัสดุที่ได้จากการทำนาเป็นพืชคลุมดิน การปลูกพืชหลากหลาย ประเภท การใช้แหล่งน้ำให้เกิดความคุ้มค่า ลักษณะของการทำการเกษตรแบบผสมผสานแบ่งออก ได้เป็นสามชนิด คือ

- 4) การปลูกพืชเป็นหลักและเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพเสริม
- 5) การเลี้ยงสัตว์เป็นหลักและปลูกพืชเป็นอาชีพเสริม
- 6) การเลี้ยงปลาเป็นหลักและปลูกพืชรวมทั้งเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพเสริม

ข้อดีของการทำการเกษตรแบบผสมผสานคือมีรายได้แน่นอน ไม่มีความเสี่ยงในเรื่อง ของการขาดรายได้ที่จุนเจือครอบครัว อีกทั้งเป็นการลดการพึ่งพาชุมชน ภาครัฐและองค์กร สันนิบาตต่างๆ นอกจากนี้ยังมีอาชีพตลอดปี

การทำไร่หมุนเวียนเป็นวิธีการหนึ่งในการเกษตรของไทยที่ส่งเสริมให้เกิดดุลยภาพ ระหว่างการดำรงชีวิตของคนกับสิ่งแวดล้อม การทำไร่หมุนเวียนในปัจจุบันยังมีการทำกันในหลาย พื้นที่ โดยเฉพาะในทางภาคเหนือ และในบริเวณที่มีชาวเขาหรือชนกลุ่มน้อยหรือชุมชนในเขตพื้นที่สูง ทั้งนี้เนื่องจากมีชุมชนในเขตพื้นที่สูง ไม่สามารถจัดการพื้นที่ของตนเองให้มีความอุดมสมบูรณ์ได้ ตลอดเวลาเนื่องจากข้อจำกัดของเทคโนโลยีและทุนทรัพย์ แต่การทำไร่แบบหมุนเวียนเป็นเกษตรกรรม ที่สามารถทำให้ชุมชนในเขตพื้นที่สูงสามารถอยู่กับป่าได้โดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ของตนเอง การทำไร่จึงต้องอาศัยพื้นที่หลายแห่งที่อยู่ใกล้กันเพื่อทำการเกษตร เช่น ปลูกข้าว ทำไร่ ทำสวนผัก เป็นต้น ลักษณะการทำไร่หมุนเวียน คือ ในปีแรกจะทำในพื้นที่หนึ่งก่อนพอปีที่สองก็จะ ไปทำอีกพื้นที่หนึ่งใกล้กันปล่อยให้พื้นที่แรกพักฟื้นด้วยตัวของมันเอง เพื่อคืนความสมบูรณ์ให้กับ ดิน พอปีที่สามก็ย้ายไปทำที่ใหม่และปล่อยให้พื้นที่ที่สองปรับสมดุลในตัวมันเอง เพื่อให้ดินมี ความอุดมสมบูรณ์ต่อไป พอปีที่สี่และห้าก็ย้ายไปทำในพื้นที่ใหม่และเมื่อพื้นที่แรกดินมีความอุดม สมบูรณ์แล้วก็กลับมาทำใหม่อีกครั้งสลับกันไป ซึ่งการทำไร่หมุนเวียนจะไม่ใช่การทำลาย สภาพแวดล้อมธรรมชาติแต่สามารถทำให้ชุมชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยการใช้ทรัพยากรและ สิ่งแวดล้อมที่มีอยู่อย่างยั่งยืน

4.2 การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร

การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเป็นการนำผลผลิตทางการเกษตรที่อยู่ในพื้นที่นำมาแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าของผลผลิต ช่วยเก็บรักษาผลผลิตทางการเกษตรไว้บริโภคในครัวเรือนเป็นเวลานาน โดยไม่เน่าเสีย ทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ที่มีรูปแบบและรสชาติแตกต่างจากเดิม ช่วยเพิ่มความหลากหลายให้แก่ผลผลิตทางการเกษตร ทำให้บริโภคสะดวกและง่ายขึ้น นอกจากนี้ยังช่วยเพิ่มช่องทางของตลาดให้มากขึ้น ตลอดจนช่วยกระจายปริมาณสินค้าเกษตรออกสู่ตลาดได้เป็นอย่างดี

4.3 การส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรม

เป็นการสืบทอดและพัฒนาภูมิปัญญาและวัฒนธรรมชุมชนให้คงอยู่ มีกิจกรรมในการทำให้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมชุมชน มีความคงอยู่ตลอดไปและมีการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน แต่ยังคงเอกลักษณ์ของเดิมไว้ เศรษฐกิจพอเพียงจึงมีลักษณะองค์ประกอบสำคัญด้วยความเป็นวัตถุดิบและจิตวิสัยที่มีความพอประมาณในการผลิต การบริโภค การลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น และการเพิ่มรายได้จากฐานการผลิตที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นในการนำทรัพยากรมาใช้ ความมีเหตุมีผลในการเอื้ออาทรบุคคลอื่นหรือขอรับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น มีเหตุมีผลในการผลิตการบริโภคและการสะสมทรัพย์ตามความเหมาะสมกับความพอดี มีการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีสำหรับป้องกันตนเอง โดยการรวมกลุ่มให้เกิดความเข้มแข็งการประหยัดด้วยการสะสมทรัพย์ที่พอประมาณเหมาะสม และร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีสำหรับชุมชนตลอดไป

4.4 การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

การที่ชุมชนใช้ทรัพยากรธรรมชาติด้วยวิธีการฉลาดและเหมาะสมโดยใช้อย่างประหยัดให้เกิดประโยชน์และเกิดคุณค่ามากที่สุด รวมทั้งการปรับปรุงของเสียให้นำกลับมาใช้ใหม่ เพื่อให้เกิดการสูญเสียน้อยที่สุด ในชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงมีลักษณะทางสังคมและลักษณะเศรษฐกิจ ฐานรากคล้ายกันลักษณะความเป็นอยู่ทางสังคมเป็นระบบเครือญาติครอบครัวใหญ่มีบ้านอยู่ในละแวกเดียวกัน ความผูกพันกันในชุมชนและเผ่าพันธุ์ ประเพณีมาจากความความสำนึกในบุญคุณของธรรมชาติ เช่น การกินข้าวใหม่ เทศกาลปีใหม่ไข่แดง การเซ่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองชุมชน การมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ชุมชนพึ่งพาอาศัยกัน การแลกเปลี่ยนอาหาร สิ่งของเครื่องใช้ประดิษฐ์ขึ้นเอง และการอุปโภคบริโภคหาได้ภายในชุมชน เป็นเศรษฐกิจชุมชนขนาดเล็ก โดยการพึ่งพาอาศัยกันธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวเรา เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือมนุษย์สร้างขึ้น ต่างก็มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพื่อให้การดำรงชีวิตของคนในชุมชนมีความสุขชุมชนที่ประสบผลสำเร็จจะมีความสำนึก

เกี่ยวกับการอนุรักษ์ ป้องกันและพัฒนาสภาพแวดล้อมให้กับชุมชน ซึ่งทุกคนในชุมชนมีความตระหนักและปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่ของชุมชน ดังนั้นธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ชุมชนสามารถอยู่ได้ด้วยความปลอดภัย นอกจากนี้จะมีประเพณีและวิถีชีวิตของชนเผ่าและของตนเองแล้ว สิ่งแวดล้อมเป็นตัวส่งเสริมให้ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงตระหนักรถึงความสำคัญของธรรมชาติแวดล้อมที่อยู่รอบตัว ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ ดิน แม่น้ำลำธาร ลำคลอง หนองน้ำ หรือแหล่งน้ำในชุมชน ชุมชนมีวิธีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างพอดี มีกฎระเบียบ ป้องกันการลักลอบตัดไม้ การป้องกันไฟป่า เพื่อให้สิ่งแวดล้อมในชุมชนดำรงอยู่ได้ และมีการใช้ประโยชน์จากป่าของชุมชนได้อย่างคุ้มค่า ธรรมชาติและชุมชนจึงสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสมดุล

5. วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต

5.1 การเรียนรู้จากหลักสูตรท้องถิ่น

เป็นการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนโดยนักเรียนที่เรียนอยู่ในระบบโรงเรียนจะได้เรียนหลักสูตรหลักสูตรท้องถิ่นซึ่งเป็นหลักสูตรที่ยืดหยุ่น จัดทำโดยโรงเรียนซึ่งเป็นหลักสูตรที่มีบริบทเกี่ยวข้องกับชุมชนโดยตรง สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตรประจำวันได้เลยทั้งที่ขณะเรียนอยู่ในโรงเรียนและเมื่อจบการศึกษาแล้วก็ตาม

5.2 การเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้านจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

เป็นการส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนที่สนใจได้เรียนรู้จากผู้ที่มีความชำนาญหรือเชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ เช่น ในชุมชนมีผู้ชำนาญการหรือที่เรียกว่าปราชญ์ชาวบ้าน บุคคลเหล่านี้จะมีความสามารถเฉพาะตัวซึ่งในการถ่ายทอดความรู้อาจจะกระทำได้โดยการสอนกับผู้สนใจและผ่านกิจกรรมต่างๆที่ชุมชนจัดขึ้นตามประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ซึ่งทุกคนสามารถสร้างประสบการณ์ได้โดยตรง

5.3 การเรียนรู้จากหลักสูตรการศึกษานอกระบบโรงเรียน

เป็นการจัดการศึกษาของ กศน. หรือศูนย์เรียนรู้ชุมชนนั้นๆ เพื่อให้ผู้ที่ขาดโอกาสในการเรียนจากระบบโรงเรียน สามารถเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากการจัดกิจกรรมของ กศน.หรือศูนย์เรียนรู้ ซึ่งสามารถจัดได้ในหลากหลายรูปแบบ อาทิ การฝึกอบรม การในรูปแบบของหลักสูตรการลงทะเบียนเรียน เป็นต้นขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้เรียนและหลักสูตรที่ กศน. หรือศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจัดขึ้น

5.4 การเรียนรู้จากการปฏิบัติ

เป็นการจัดกิจกรรมในลักษณะกลุ่มการปฏิบัติที่เรียนรู้ด้วยประสบการณ์ตรงจากการเผชิญสถานการณ์จริงและแก้ปัญหาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากการกระทำ ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง ฝึกค้นคว้าฝึกลงมือทำ ฝึกทักษะกระบวนการต่างๆ ฝึกการแก้ปัญหาด้วยตนเอง และฝึกทักษะการแสวงหาความรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม เป็นต้น

5.5 การศึกษาแหล่งเรียนรู้

การศึกษาแหล่งเรียนรู้เป็นอีกวิธีการหนึ่งในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต เพราะทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองเมื่อต้องการสามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา เมื่อมีความพร้อม แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชนจึงเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ตรงกับความต้องการของชุมชนเพราะความรู้ที่ศึกษาได้ แหล่งเรียนรู้สามารถนำไปใช้ได้ทันทีและแหล่งเรียนรู้ภายนอกก็เช่นกัน เป็นการสร้างประสบการณ์ของผู้เรียนเมื่อต้องการความรู้ที่แปลกใหม่หรือความหลากหลายเพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับวิถีชีวิตของตนเองและครอบครัว

5.6 การฝึกอบรม

การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนนั้น การฝึกอบรมทั้งจากวิทยากรภายในชุมชนเองหรือวิทยากรจากภายนอก จะช่วยให้ผู้อบรมหรือผู้สนใจมีความรู้และประสบการณ์สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทันที ซึ่งในการอบรมอาจมีการฝึกปฏิบัติ

5.7 การศึกษาจากสื่อต่างๆ

การศึกษาจากสื่อต่างๆ เป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ซึ่งขึ้นอยู่กับความพร้อมที่จะรับเอาความรู้นั้นเพื่อมาปรับใช้ในการดำรงชีวิต สื่อจึงเปรียบเสมือนสิ่งนำทางความรู้ประสบการณ์ตรง สื่อแบ่งได้เป็นหลายประเภท เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อของจริง สื่อรูปภาพ สื่อจำลอง เป็นต้น

5.8 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing) คือ การที่กลุ่มคนที่มีความสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกันมารวมตัวกันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้วยความสมัครใจ เพื่อร่วมสร้างความเข้าใจหรือพัฒนาแนวปฏิบัติในเรื่องนั้นๆ องค์ประกอบหลักที่สำคัญๆ ของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing) มีอยู่ด้วยกัน 3 องค์ประกอบ ได้แก่

1) คน (People) ซึ่งถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นแหล่งศูนย์รวมของความรู้ที่สมควรนำออกมาแบ่งปันเป็นอย่างยิ่ง โดยก็ควรจะเป็นคนที่มีความรู้จากการปฏิบัติจริงและอยากจะมาแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้นั้น ด้วยความเต็มใจ

2) สถานที่ และบรรยากาศ (Place) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่จะทำให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้มีชีวิตชีวาและน่าสนใจ เพราะสถานที่และบรรยากาศที่ดี (สบายๆ ผ่อนคลาย) มีความเหมาะสมกับแต่ละกลุ่มคน จะทำให้คนเหล่านั้นมาเจอกันพูดคุย ปรีกษา วิเคราะห์ปัญหา แบ่งปัน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันอย่างสบายใจ

3) สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ (Infrastructure) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ช่วยให้การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกิดได้ง่ายและสะดวกขึ้น เช่น กระดานสำหรับเขียน คอมพิวเตอร์สำหรับการสรุปและจัดเก็บความรู้รวมถึงการแบ่งปัน (Share) หรือการส่งต่อข้อมูล

เมื่อมีองค์ประกอบทั้ง 3 ประการพร้อมแล้ว การที่จะทำให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นั้นประสบความสำเร็จ และใช้ประโยชน์ได้จริง ก็ควรคำนึงถึงปัจจัยที่สำคัญๆ ของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่มีประสิทธิผล (Effective Knowledge Sharing) โดยปัจจัยหลักของการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มี 6 ประการดังนี้

- 1) ตั้งจุดประสงค์ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับชุมชน
- 2) ผู้บริหาร หัวหน้าเป็นตัวอย่างที่ดีในการทำงาน
- 3) ผู้บริหาร หัวหน้าเป็นแบบอย่างที่ดีกับบุคลากรในองค์กรในชุมชน
- 4) ประสานสัมพันธ์กับเครือข่ายต่างๆ กับ ภูมิปัญญา ผู้เชี่ยวชาญ ประชาชนชาวบ้าน
- 5) สร้างบรรยากาศการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในองค์กรให้มีความเป็นกันเองอยากเรียนรู้
- 6) กระตุ้นบุคลากรในองค์กร ชุมชนให้กระตือรือร้นพร้อมที่จะรับการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์

6. ปัจจัยในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต

6.1 การมีจิตสำนึกที่ดี

จิตสำนึกต่อชุมชนนั้น ผู้นำและสมาชิกทุกคนในชุมชนต้องมีจิตสำนึกร่วมกัน เพื่อขับเคลื่อนเป้าหมายที่ตั้งไว้ เมื่อทุกคนมีจิตสำนึกที่ดีแล้ว การลงมือกระทำหรือปฏิบัติร่วมกันแล้ว จะเป็นแรงผลักดันให้กิจกรรมนั้นบรรลุเป้าหมาย การสร้างจิตสำนึกที่ดีนั้นต้องเริ่มจากผู้นำของชุมชนปฏิบัติเป็นแบบอย่างให้กับสมาชิกหรือครอบครัวในชุมชนนั้นๆ เมื่อแต่ละครอบครัวซึ่งรวมทั้งเด็กและเยาวชนด้วยจะซึมซับจากพ่อแม่หรือบุคคลในครอบครัวรวมทั้งตัวผู้นำด้วยการสร้างจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนให้ก้าวหน้าต่อไปได้ กิจกรรมความพอเพียงส่วนใหญ่ที่เกิดในชุมชนนั้นๆ เกิดจากความตระหนักและจิตสำนึกที่ดีของหัวหน้า

ชุมชนผู้นำโครงการหรือผู้นำกลุ่มองค์กรในชุมชนที่จะทำให้ชุมชนอยู่ได้ด้วยตนเองบนความพอเพียงแม้จะอยู่ในสภาวะยากลำบากอย่างไรก็ตาม ฉะนั้น ความตระหนักและจิตสำนึกที่ดีจึงพบได้ในชุมชนพอเพียงเหล่านี้ด้วย

6.2 การปฏิบัติตามกฎ ระเบียบของชุมชน

ชุมชนจะอยู่อย่างมีความสุขได้นั้น ชุมชนนั้นจะต้องอยู่ร่วมกันโดยปราศจากความขัดแย้ง ความอคติ และความลำเอียง เพราะชุมชนถือได้ว่าเป็นหน่วยย่อยของสังคมซึ่งในสังคมจะต้องมีกฎระเบียบร่วมกันเพื่อสร้างบรรทัดฐานหรือมาตรฐานให้ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน กฎระเบียบจึงถูกสร้างขึ้นเพื่อควบคุมให้ความเป็นธรรมกับสมาชิกในชุมชน ดังนั้นถ้ามีกฎระเบียบร่วมกันและทุกคนสามารถปฏิบัติตามได้นั้นก็จะทำให้ชุมชนนั้นดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข การเคารพกฎระเบียบจึงเป็นหลักการขั้นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนและในสังคม ในการอยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมากต้องอาศัยกฎระเบียบของชุมชนและสังคม ซึ่งเราจะต้องเรียนรู้กฎระเบียบของชุมชนและของสังคม และมีความรับผิดชอบร่วมกัน การยอมรับและปฏิบัติตามกฎระเบียบ ดังนั้นกระบวนการปลูกฝังกฎ ระเบียบเพื่อให้ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันได้โดยเริ่มตั้งแต่เด็ก เยาวชน จนถึงวัยผู้ใหญ่ ในขณะที่เดียวกันที่ครอบครัวก็ต้องทำหน้าที่สำคัญในการเลี้ยงดูเด็ก และเยาวชนเหล่านั้นเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในการกฎระเบียบของชุมชนและของสังคม เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนและสังคมได้อย่างมีความสุข

6.3 การรักษาประเพณีอย่างเคร่งครัด

ปัจจัยอีกประการหนึ่งที่จะส่งเสริมให้เกิดความพอเพียงในชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงนั้น ประเพณีนับได้ว่าเป็นมีความสำคัญกับการดำรงชีวิตของชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงต้นแบบ เพราะประเพณีของแต่ละชุมชนเป็นการจัดการองค์ความรู้ ความเชื่อและการปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ซึ่งเชื่อว่าเมื่อปฏิบัติตามแล้วจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้กับสภาพแวดล้อมต่างๆ ได้ ส่วนวัฒนธรรมคือทุกสิ่งทุกอย่าง ที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตมนุษย์ในสังคมของกลุ่มคนกลุ่มหนึ่ง หรือสังคมใดสังคมหนึ่ง ซึ่งมนุษย์ได้สร้างสรรระเบียบ กฎเกณฑ์วิธีในการปฏิบัติรวมทั้งการจัดระเบียบ ตลอดจนระบบความ เชื่อ ค่านิยม ความรู้ และเทคโนโลยีต่างๆ โดยได้วิวัฒนาการสืบทอดกันมาอย่างมีแบบแผน ดังนั้นประเพณีและวัฒนธรรมจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะขับเคลื่อนการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงได้ เพราะประเพณีวัฒนธรรมเป็นตัวส่งเสริมให้กิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตดำเนินไปตามความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน

ดังนั้นการดำเนินวิถีชีวิตที่มีความหลากหลายตามบริบทของตนเอง ครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น เป็นกิจกรรมพื้นฐานของการดำเนินวิถีชีวิตพอเพียง ของชุมชนประเพณี วัฒนธรรมวิถีชีวิต และความเชื่อ จึงเป็นสิ่งสนับสนุนกิจกรรมพอเพียงและเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนให้มีความมั่นคงแข็งแรงสามารถอยู่ในสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

6.4 ความสามัคคี

ในการพัฒนาชุมชนนั้นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง คือ การที่ทุกคนในชุมชนมีความรัก ความสามัคคี โดยยึดผลประโยชน์ของส่วนรวมและของชุมชนเป็นหลัก ความสามัคคีเป็นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เป็นทีม ทุกคนมีจิตใจมุ่งมั่น มีความทุ่มเท และเสียสละ สามารถร่วมทุกข์ ร่วมสุข ช่วยเหลือเกื้อกูล ยึดมั่นในคุณธรรมและทำอย่างเต็มกำลัง สุดความสามารถเต็มศักยภาพ หากเราเสริมสร้างความสามัคคีให้กับทุกคนในชุมชนและในสังคมแล้วก็จะเกิดความเข้มแข็งเกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันของสมาชิกในชุมชน เมื่อความสามัคคีมีความเข้มแข็งก็จะเป็นพลังขับเคลื่อน ชุมชน สังคมและองค์กร ให้ก้าวไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่อง

7. เงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต

7.1 การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

องค์กรแห่งการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญที่สุด ได้แก่ ผู้นำ หรือผู้บริหารต้องสามารถจัดการ และพัฒนาบุคลากรในองค์กรให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ให้ได้ ดังนั้นการสื่อสารจึงเป็นสิ่งสำคัญระหว่างผู้บริหารหรือผู้นำกับบุคลากร โดยองค์กรนั้นจะพัฒนาได้นั้นจำเป็นที่จะต้องสร้างแรงจูงใจทั้งภายในและภายนอก เพื่อกระตุ้นบุคคลเกิดการการเรียนรู้ เสาะแสวงหาความรู้ใหม่ๆ โดยผู้บริหารหรือผู้นำจะเป็นผู้อำนวยความสะดวกและหลังจากที่บุคลากรได้อบรม เรียนรู้เกิดทักษะประสบการณ์ แล้วก็จะสามารถนำมาพัฒนาองค์กรได้เป็นอย่างดีและเมื่อทุกคนรักองค์กร เห็นองค์กรเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตรักการศึกษาหาความรู้ใหม่ๆ องค์กรนั้นจะเจริญเติบโตมั่นคง แข็งแรง ยั่งยืนและในที่สุดก็จะเกิดการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

7.2 ความรับผิดชอบ

รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ความรับผิดชอบเป็นลักษณะของความเป็นพลเมืองที่ดีที่สำคัญอย่างหนึ่ง ความรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคม เป็นลักษณะนิสัยและทัศนคติของบุคคล ซึ่งเป็นเครื่องผลักดันให้เกิดการปฏิบัติตามระเบียบ เคารพสิทธิของผู้อื่น ทำตามหน้าที่ของตนเองและมีความซื่อสัตย์ สุจริต

การที่บุคคลมีลักษณะความผิดชอบ จะช่วยให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปด้วยความราบรื่นสงบสุข นอกจากนี้ความรับผิดชอบยังเป็นคุณธรรมที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ

7.3 การจัดสรรทรัพยากรอย่างเท่าเทียม

ในการอยู่ร่วมกันในชุมชนนั้น สิ่งที่จะทำให้ชุมชนมีความสงบสุข สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่ชุมชนต้นแบบพอเพียงมีก็คือ ความเท่าเทียมกันในชุมชน ซึ่งจากการสังเกต วิเคราะห์ และการประชุมกลุ่ม ในชุมชนต้นแบบความพอเพียงนั้น พบว่าการที่ทุกคนในชุมชนได้มีโอกาสศึกษาเรียนรู้ตามความต้องการของตนเองบนพื้นฐานการอยู่ร่วมกันนั้น ผู้นำชุมชน หรือหัวหน้าโครงการ หรือผู้นำกิจกรรมจะต้องจัดสรรปันส่วนให้สมาชิกในชุมชนได้มีโอกาสเท่าเทียมกัน

8. การใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

การใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงเป็นการดำรงชีวิตที่อาศัยธรรมชาติโดยปรับวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับบริบทและสภาพแวดล้อมภูมิประเทศที่ตั้งอยู่กับการประยุกต์ใช้กับประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อประกอบด้วย

8.1 กิจกรรมพอเพียงด้านเกษตรกรรม เป็นการทำเกษตรเพื่อยังชีพของชุมชนโดยใช้บริโภคในครัวเรือนในชุมชน ถ้าเหลือก็นำไปขายเป็นรายได้ของครอบครัว การทำเกษตรแบบพอเพียงได้แก่ การทำเกษตรแบบผสมผสานและการทำไร่หมุนเวียน และนอกจากนี้ยังใช้ปุ๋ยที่มาจากธรรมชาติแทนปุ๋ยเคมี เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ ซึ่งผลิตเองในในครัวเรือนและชุมชน กิจกรรมด้านเกษตรกรรมยังมีการปลูกผักพื้นบ้านและเลี้ยงสัตว์เพื่อการบริโภคในครอบครัวเช่นกัน

8.2 กิจกรรมพอเพียงด้านการใช้ผลิตผลทางการเกษตรเป็นการใช้ผลิตผลที่มีอยู่ในชุมชนได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ผักพื้นบ้าน ผักสวนครัว ผักที่ปลูกตามฤดูกาล เช่น ผักกูด ผักคาวตอง ผักชะอม ผักตำลึง ผักไผ่ มะระหวาน มะเขือ มัน กระเจี๊ยบ กะหล่ำปลี ผักกาดเขียว ผักกวางตุ้ง ผักปวยเล้ง หัวผักกาดเป็นต้น ส่วนสัตว์ได้แก่ เป็ด ไก่ หมู วัว เป็นต้น และผักบางอย่างสามารถนำมาแปรรูปเช่น ทำเป็น ผักดอง ตากแห้งเช่น พริก หัวผักกาด เป็นต้น ส่วนเนื้อสัตว์แปรรูปเป็น หมูเค็ม ไข่กรอก หมูตากแห้ง เป็นต้น และเมื่อครอบครัวเหลือจากบริโภคในครอบครัวแล้วสามารถนำไปขายหรือแลกเปลี่ยนกับเพื่อนบ้านได้

8.3 กิจกรรมพอเพียงด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เป็นการป้องกันชุมชนและทรัพยากร ธรรมชาติในชุมชนให้คงอยู่ เช่น การจัดทำแนวกันไฟ การทำฝายชะลอน้ำ การปลูกป่า การใช้กฎระเบียบของชุมชน

8.4 กิจกรรมพอเพียงด้านประเพณีและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต ชุมชนพอเพียง

มีความรัก ความสามัคคี การเชื่อฟังและการนับถือผู้อาวุโส ดังนั้นกิจกรรมพอเพียงที่เห็นได้ชัดจากการมีประเพณีและวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมาเช่น การช่วยเหลือกันเก็บเกี่ยวผลผลิตหรือการลงแขก การทำพิธีตามความเชื่อของชุมชน เช่น การเซ่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ก่อนทำไร่ การปลูกข้าว การทำบุญบ้าน การขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น

9. ปัจจัยในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

ปัจจัยในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงเป็นสิ่งที่สนับสนุนในการนำรูปแบบไปใช้ให้เกิดผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพได้แก่

9.1 การคำนึงถึงปัจจัยด้านบุคคล คนเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินงานเพื่อขับเคลื่อนโครงการหรือกิจกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ การที่โครงการหรือกิจกรรมจะประสบผลสำเร็จได้นั้นจะต้องมีความตระหนักในสิ่งนั้นๆ เช่นเดียวกับการทำโครงการหรือกิจกรรม ถ้าเราสามารถสร้างคนเพื่อรับผิดชอบได้อย่างใดอย่างหนึ่งก็จะทำให้งานนั้นออกมามีประสิทธิภาพและประสิทธิผลการเลือกใช้คนในการทำงานต้องเลือกใช้ให้ตรงความสามารถของบุคคลนั้น

9.2 การคำนึงถึงปัจจัยด้านงบประมาณหรือเงินเพราะเงินเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการขับเคลื่อนปัจจัยต่างๆ ที่จะดำเนินงาน การที่ชุมชนจะมีความเป็นอยู่อย่างพอเพียง หรือการขับเคลื่อนการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตที่ดี เงิน คือ ปัจจัยหนึ่ง ที่จะช่วยให้การขับเคลื่อนตามโครงการประสบผลสำเร็จ เพราะถ้าเราขาดงบประมาณ หรือเงินในการดำเนินงานก็จะทำให้เกิดปัญหาด้านต่างๆ ซึ่งเป็นอุปสรรคของความสำเร็จ เช่นเดียวกับการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงของชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ถ้าพวกเขาขาดเงินในการดำรงชีวิตและเพื่อใช้จ่ายในครอบครัวแล้วการที่จะเป็นชุมชนพอเพียงนั้นก็ไม่ได้สำเร็จผลเพราะสมาชิกในชุมชนต้องดิ้นรนในการหาเงินมาใช้จ่ายเพื่อตนเองและครอบครัว ดังนั้นแม้ว่าเงินจะใช้ปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนการทำงานแต่ก็มีความสำคัญเช่นกัน

9.3 การคำนึงถึงปัจจัยด้านสื่อและวัสดุ เพราะสื่อและวัสดุเป็นปัจจัยหนึ่งในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง เพราะสื่อและวัสดุมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ของชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง สื่อที่ใช้ อาจเป็นสื่อที่หาได้จากท้องถิ่นหรือภายในชุมชน เช่น แหล่งเรียนรู้ชุมชน สถานศึกษา ปรากฏชาวบ้าน ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือ สื่อจากทางราชการนำมาให้เพื่อเป็นความรู้เช่น สิ่งพิมพ์ต่างๆ หนังสือพิมพ์ แผ่นพับ หนังสือหรืออาจเป็นโทรทัศน์ วิทยุ วัสดุทัศนเป็นต้น สื่อและวัสดุเหล่านี้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริม

การศึกษาตลอดชีวิตให้กับคนในชุมชนเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ การที่เรามีสื่อพร้อมก็จะทำให้การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงประสบผลสำเร็จ

9.4 การคำนึงถึงปัจจัยด้านการจัดการ เป็นสิ่งปัจจัยหนึ่งในความสำเร็จของการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง การจัดการที่มีขั้นตอนวางแผน กระบวนการ และวิธีการที่ดีจะทำให้การขับเคลื่อนประสบผลสำเร็จ การจัดการโดยมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องแต่ละส่วนต่างก็ทำหน้าที่ของตนเองภายใต้การประสานสัมพันธ์อย่างลงตัว แล้วมีการประเมินผลติดตามแล้วยอมรับประสบผลสำเร็จ

9.5 การคำนึงถึงปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม การที่บุคคล ชุมชน องค์กรต่างมีบทบาทหรือพฤติกรรมในการแสดงความคิดเห็น ความรับผิดชอบในการร่วมค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากร การบริหารจัดการ การติดตามและประเมินผลด้วยความสมัครใจ เพื่อการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงซึ่งสอดคล้องต่อวิถีชีวิตและบริบทของชุมชน การปลูกฝังสร้างการมีส่วนร่วมให้กับทุกคน เพื่อให้ทุกคนตระหนักถึงความเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โดยเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลาและจิตวิทยาที่จะทำให้สมาชิกทุกคนได้ซึมซับและเข้าใจถึงความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต ความพอเพียง และการเกษตร จะส่งเสริมให้ชุมชนมีความพอเพียง สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา

9.6 การคำนึงถึงปัจจัยด้าน จำนวนสมาชิกในชุมชนจำนวนสมาชิกในชุมชนเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ประสบผลสำเร็จได้เพราะการที่สมาชิกทุกคนซึ่งในบางชุมชนมีจำนวนน้อยก็มีโอกาสที่จะประสบผลสำเร็จได้เร็วยิ่งขึ้นเพราะเพราะทุกคนเรียนรู้ได้พร้อมกัน และการที่ชุมชนบางชุมชนมีสมาชิกมากก็อาจจะเป็นผลดีถ้ากลุ่มสมาชิกในชุมชนมีความพร้อมและดำเนินการไปพร้อมกัน

2. เงื่อนไขในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงมีดังนี้

2.1 เงื่อนไขด้านการจัดทำแผนงานหรือแผนชุมชนอย่างให้เป็นรูปเป็นธรรม สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้ กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน/ชุมชนเป็นกระบวนการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้านและชุมชน โดยเริ่มจากการกระตุ้นจิตสำนึก และความรับผิดชอบต่อประชาชน/ชุมชน ให้มีจิตสาธารณะ และร่วมกันคิด ร่วมกันจัดหา ร่วมกันเรียนรู้/

วิเคราะห์ เพื่อให้รู้และเข้าใจตน โดยใช้กระบวนการชุมชน คือการสำรวจข้อมูลปัญหาและศักยภาพของชุมชน การวิเคราะห์สาเหตุ/แนวทางแก้ไข แล้วกำหนดอนาคตและทิศทางการพัฒนาตนเอง/หมู่บ้านและชุมชนออกมาเป็นกิจกรรม/โครงการที่จะแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการพัฒนาของชุมชนซึ่งจะเป็นการสร้างความเข้มแข็งและพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชน

การกำหนดอนาคตและกิจกรรมการพัฒนาของชุมชน โดยเกิดขึ้นจากคน ในชุมชนที่มีการรวมตัวกันจัดทำแผนขึ้นมา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเองให้เป็นที่ตามที่ต้องการและสามารถแก้ปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ คนในชุมชนมีส่วนร่วมคิดร่วมกำหนดแนวทางและทำกิจกรรมการพัฒนาร่วมกัน ยึดหลักการพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพิงภายนอก คำนึงถึงศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นเป็นหลักจึงกล่าวได้ว่า แผนชุมชนเป็นของชุมชนดำเนินการโดยชุมชนเพื่อประโยชน์ของชุมชนเอง ซึ่งแตกต่างจากแผนที่ภาครัฐจัดทำขึ้นเพื่อการจัดสรรงบประมาณเป็นหลัก

2.2 เงื่อนไขด้านการสนับสนุนงบประมาณให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตได้อย่างเหมาะสมและเพียงพอต่อการจัดการศึกษาที่สามารถตอบสนองการเรียนรู้ของชุมชน รวมทั้งแก้ไขหรือมีกฎระเบียบต่าง ๆ เพื่อให้มีความคล่องตัวในการใช้งบประมาณ งบประมาณมีความสำคัญและประโยชน์ต่อการบริหาร หน่วยงานสามารถนำเองงบประมาณมาใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารหน่วยงานให้เจริญก้าวหน้า ความสำคัญและประโยชน์ ของงบประมาณมีดังนี้

- 1) เป็นเครื่องมือในการบริหารหน่วยงาน ตามแผนงานและกำลังเงินที่มี

อยู่โดยให้ มีการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับแผนงานที่วางไว้ เพื่อป้องกันการรั่วไหลและการปฏิบัติงานที่ไม่จำเป็นของหน่วยงานลดลง

- 2) เป็นเครื่องมือในการพัฒนาหน่วยงานถ้าหน่วยงานจัดงบประมาณการใช้จ่ายอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ จะสามารถพัฒนาให้ เกิดความเจริญก้าวหน้าแก่หน่วยงานและสังคมโดยหน่วยงานเองพยายามใช้จ่ายและจัดสรรงบประมาณให้ เกิดประสิทธิผลไปสู่ โครงการที่จำเป็นโครงการลงทุนเพื่อก่อให้เกิดความก้าวหน้าของหน่วยงาน

- 3) เป็นเครื่องมือในการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดให้มีประสิทธิภาพ เนื่องจากทรัพยากรหรืองบประมาณของหน่วยงานมีจำกัด ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องใช้งบประมาณเป็นเครื่องมือในการจัดสรรทรัพยากรหรือใช้จ่ายเงินให้มี มีประสิทธิภาพ โดยมีการวางแผนใน

การใช้และจัดสรรเงินงบประมาณไปในแต่ละด้านและมีการวางแผนการปฏิบัติงานในการใช้จ่ายทรัพยากรนั้น ๆ ควบคู่กัน เพื่อที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในเวลาที่เร็วที่สุดและใช้ทรัพยากรน้อยที่สุด

2.3 เจาะใจด้านให้ทุกส่วนของสังคม ตั้งแต่ ครอบครัว ชุมชน สังคม หน่วยงานรัฐ และเอกชนตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาตนเองและชุมชน ความตระหนักเป็นความรู้ที่ประจักษ์ชัดหรือความรู้ชัดเจน เป็นความสำนึก เป็นความรู้ตัวเป็นความเข้าใจของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่างๆ ที่ประสบในสภาพแวดล้อมที่ดำรงอยู่ เป็นความรู้ลึกหรือความสำนึกหาเหตุผลในพฤติกรรมที่ได้กระทำไปทุกครั้ง เป็นสภาวะทางจิตใจที่เกี่ยวกับความรู้ลึก ความคิดและความปรารถนาต่างๆ ต่อสิ่งหนึ่งหรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งการกระทำที่แสดงว่าจำได้มีการรับรู้ การมีความรู้หรือมีความสำนึก การรับรู้ การตอบสนอง การเห็นคุณค่า การจัดระบบคุณค่า การเอาคุณค่ามาสร้างเป็นลักษณะนิสัยประจำตัว

2.4 เจาะใจด้านประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ครอบครัว ชุมชนและสังคมในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตอย่างเป็นระบบต่อเนื่องการประสานงานเกิดจากความต้องการที่จะให้งาน หรือกิจกรรมย่อย ๆ ที่จะทำให้เกิดผลสำเร็จ โดยปฏิบัติอย่างสอดคล้องในจังหวะ เวลาเดียวกัน ได้ผลงานที่มีคุณภาพตามมาตรฐานที่เป็นไปตามข้อกำหนดประหยัดเวลา และทรัพยากรในการปฏิบัติงานทั้งนี้การบรรลุเป้าหมายเป็นมาตรการของการวัดความสำเร็จและวัดความล้มเหลว ก่อนการประสานงานเราควรกำหนดความต้องการให้แน่ชัดว่าเราจะประสานงานให้เกิดอะไรหรือเป็นอย่างไร หรือจะทำได้ ผลรับอย่างไรเพราะหากว่าไม่มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนแล้วเราก็อาจจะประสานงานไปผิดจากที่ควรจะเป็น โดยทั่วไปเราประสานงานเพื่อการดำเนินงานมีความสะดวกราบรื่นไม่เกิดปัญหาข้อขัดแย้ง

2.5 เจาะใจด้านมีระบบการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนโดยเฉพาะชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงอย่างจริงจังและต่อเนื่องเพื่อให้เอื้ออำนวยต่อการจัดการศึกษานั้นเราควรจัดให้ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงได้มีโอกาสในการศึกษาจากทั้งสามระบบได้แก่

1) การศึกษาในระบบโรงเรียน เป็นการศึกษาที่มีการกำหนดจุดมุ่งหมาย วิธี การศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษาวัดและประเมินผลซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จ การศึกษาที่แน่นอน การศึกษาในระบบนี้เป็นการศึกษาที่จัดรูปแบบไว้แน่นอน เป็นเกณฑ์ มาตรฐานเดียวกันส่วนใหญ่จัดในโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย หรือสถาบันการศึกษาที่มีชื่อเรียกอย่างอื่นและในอีกรูปแบบหนึ่งอาจเป็นการศึกษาทางไกลได้เช่นกัน

2) การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนด จุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการจัดการศึกษา การวัดผลประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของความสำเร็จ โดยเนื้อหาหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับ สภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่มตัวอย่างของการศึกษานอกระบบ ได้แก่ การศึกษานอกโรงเรียน การฝึกอบรมหลักสูตรต่าง ๆ เป็นต้น

3) การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ตามความสนใจ ตามศักยภาพความพร้อมโอกาสโดยศึกษา จากบุคคลประสบการณ์สังคม สภาพแวดล้อม สื่อต่าง ๆ และแหล่งความรู้อื่น ๆ การศึกษารูปแบบนี้มีความยืดหยุ่นสูง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเลือกเนื้อหาที่สนใจหรือเป็นประโยชน์กับตนเองได้ สามารถใช้เวลาที่ปลอดจาก ภารกิจงานอื่น ๆ เพื่อศึกษาเล่าเรียนได้ รูปแบบของการศึกษาตามอัธยาศัยมีวิธีการที่ หลากหลายเช่น การฟังการบรรยาย การศึกษาจากเอกสาร การศึกษาแหล่งเรียนรู้ การชมการ สาธิต การฟังวิทยุ โทรทัศน์ การสืบค้นจากอินเทอร์เน็ต เป็นต้น ดังนั้นทุกคนควรเข้ามามีส่วน ร่วมกับชุมชนเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตด้วยในรูปแบบต่าง ๆ การศึกษาตลอดชีวิตอย่าง เหมาะสมและเพียงพอต่อการจัดการศึกษาที่สามารถตอบสนองการเรียนรู้ของชุมชน รวมทั้ง แก้ไขหรือมีกฎระเบียบต่าง ๆ เพื่อให้มีความคล่องตัวในการใช้งบประมาณ

จากการวิเคราะห์ชุมชน พัฒนารูปแบบ ปัจจัยและเงื่อนไข และแนวทางการส่งเสริม การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงในการ วิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นแผนภาพที่ 4.1 เพื่อแสดงถึง บริบท กระบวนการ องค์ประกอบ กิจกรรม วิธีการ ปัจจัยและเงื่อนไข และแนวทาง ที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ดังต่อไปนี้

กิจกรรมพอเพียงด้านเกษตรกรรม 1.การทำเกษตรแบบผสมผสาน 2.การทำไร่หมุนเวียน 3.การใช้ปุ๋ยธรรมชาติแทนปุ๋ยเคมี 4.การปลูกผัก เลี้ยงสัตว์เพื่อบริโภค	กิจกรรมพอเพียงด้านการใช้ผลิตผลทางการเกษตร 1.การบริโภคผลิตผลที่มีอยู่ในชุมชน 2.การแลกเปลี่ยนผลิตผลภายในชุมชน	กิจกรรมพอเพียงด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม 1.การจัดทำแนวกันไฟ 2.การทำฝายชะลอน้ำ 3.การปลูกป่า 4.การใช้กฎระเบียบของชุมชน	กิจกรรมพอเพียงด้านประเพณีและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต 1.การช่วยเหลือกันเก็บเกี่ยวผลผลิต 2.การทำพิธีตามความเชื่อ
---	--	---	---

การใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต

1.การวางแผน - การทำเกษตรกรรม - การศึกษาจากภูมิปัญญาชาวบ้าน - การศึกษาจากหลักสูตร กศน.	2.การปฏิบัติ - จัดทำตารางการปฏิบัติ - กำหนดผู้รับผิดชอบ	3.ตรวจสอบประเมิน	4.แก้ไขปรับปรุง
--	---	------------------	-----------------

- แนวทางการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง**
1. ควรส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตทั้งสามรูปแบบการศึกษานอกระบบโรงเรียน การศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษาดตามอัธยาศัย
  2. ควรส่งเสริมศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง
  3. ควรส่งเสริมและสนับสนุนบทบาทของคนใน
  4. ควรพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ การศึกษาตลอดชีวิต
  5. ควรส่งเสริมให้มีบรรยากาศการเรียนรู้ตลอดเวลา
  6. ควรพัฒนารูปแบบและหลักสูตรอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา
  7. ควรมีกิจกรรมการเรียนรู้หลากหลาย
  8. ควรวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ในชุมชน
  9. ควรมีหน่วยงานที่รับผิดชอบหลัก
  10. ควรมีการประเมิน ผลตามสภาพจริง
  11. ควรปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต

ภาพที่ 6 แสดงรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง
สำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการพัฒนา รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาดลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้แก่ 1) เพื่อศึกษาชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาดลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงของชุมชนต้นแบบ 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการศึกษาดลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง 3) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไขในการนำรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาดลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงที่ได้พัฒนาขึ้นไปใช้ 4) เพื่อนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการศึกษาดลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

จากวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งระยะเวลาการวิจัยได้ 4 ระยะตาม วัตถุประสงค์การวิจัยดังกล่าวโดยใช้ระยะเวลาทั้งสิ้น 2 ปี 8 เดือน 17 วันและมีวิธีการดำเนินการในแต่ละระยะ โดยสรุปดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาดลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง : การวิจัยระยะนี้เป็นการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลในชุมชนเกษตรกรรมต้นแบบของคณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นกรณีศึกษาในการวิจัยครั้งนี้จำนวน 10 ชุมชน ซึ่งเป็นชุมชนที่มีการดำเนินการส่งเสริมการศึกษาดลอดชีวิตให้แก่คนในชุมชน อันนำไปสู่การได้ข้อมูล ได้แก่ 1) บริบทของชุมชน 2) กระบวนการที่ส่งเสริมการศึกษาดลอดชีวิต 3) องค์ประกอบของการศึกษาดลอดชีวิต 4) กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาดลอดชีวิต 5) วิธีการส่งเสริมการศึกษาดลอดชีวิต 6) ปัจจัยในการส่งเสริมการศึกษาดลอดชีวิตและ 7) เงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษาดลอดชีวิตผู้วิจัยใช้ระยะเวลาดำเนินการวิจัยในระยะนี้จำนวน 1 ปี 11 เดือน 23 วัน (วันที่ 20 มิถุนายน 2555 ถึง วันที่ 13 พฤษภาคม 2557) โดยมีวิธีดำเนินการในระยะนี้มี 2 ขั้นตอนประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเอกสาร เอกสารประเมินชุมชน แผนกลยุทธ์ขององค์การบริหารส่วนตำบล แผนชุมชน บันทึกการประชุมประจำเดือน รายงานผลการดำเนินงานของโครงการ บทความ สื่อ สิ่งพิมพ์ ต่างๆ และงานที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการศึกษาดลอดชีวิตการส่งเสริมการศึกษาดลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานเพื่อการวิจัย เพื่อการศึกษาชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงที่เป็นกรณีศึกษาทั้ง 10 ชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างเครื่องมือในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยสร้างแบบวิเคราะห์เอกสารเพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์กับชุมชนต้นแบบพอเพียงโดยมีการดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับหน่วยงาน ชุมชน ประเภทเอกสาร แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตแนวคิดเกี่ยวกับความพอเพียง แนวคิดเกี่ยวกับการเกษตร หลังจากได้วิเคราะห์ข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยได้นำเสนอ ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรง(Validity)และตรวจสอบความสอดคล้องของคำถามกับวัตถุประสงค์โดยใช้เกณฑ์ประเมินความสอดคล้อง(IOC) ทำให้ได้ผลการตรวจสอบครั้งนี้เท่ากับ 0.94 แสดงให้เห็นว่าแบบวิเคราะห์เอกสารเป็นเครื่องมือที่มีความตรงที่น่าเชื่อถือได้ จากนั้น เมื่อได้ข้อมูลแบบวิเคราะห์เอกสารแล้ว ผู้วิจัยนำมาจัดกลุ่มข้อมูลให้เป็นไปตามองค์ประกอบของกระบวนการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ได้แก่ 1) บริบทของชุมชน 2) กระบวนการที่ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต 3) องค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิต 4) กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต 5) วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต 6) ปัจจัยในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตและ 7)เงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาชุมชนต้นแบบ จำนวน 10 ชุมชน

ขั้นตอนนี้เป็นการศึกษากลุ่มประชากร การสร้างเครื่องมือในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลโดยสรุปการดำเนินการมีดังนี้

3.1 การกำหนดประชากร : เพื่อศึกษาและรวบรวมข้อมูลในศึกษาชุมชนจำนวน โดยกำหนดประชากรแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มและเลือกแบบเจาะจงเพื่อเป็นกลุ่มประชากรในการวิจัยครั้งนี้มีดังต่อไปนี้

1) เกษตรกรชุมชนในเขตพื้นที่สูงที่มีอาชีพทำนา ทำไร่ ทำสวน ที่มีอายุตั้งแต่ 15- 55 ปี จำนวน 140 คน(10 ชุมชน) เป็นกลุ่มประชากรในการวิจัยโดยเลือกจำนวนชุมชนละ 14 คน

2) ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 20 คน (10 ชุมชน) เป็นกลุ่มประชากรในการวิจัยโดยเลือกจำนวนชุมชนละ 2 คน(ผู้ใหญ่บ้าน 1 คน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 1 คน)

3) สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน 20 คน (10 ชุมชน) เป็นกลุ่มประชากรในการวิจัยโดยเลือกจำนวนชุมชนละ 2 คน

4) หัวหน้ากลุ่มเกษตรกรภายในชุมชนจำนวน 20 คน

(10 ชุมชน)เป็นกลุ่มประชากรในการวิจัยโดยเลือกจำนวนชุมชนละ 2 คน

3.2) การสร้างเครื่องมือในการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์ที่มีข้อความ 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ตอนที่ 2 ประเด็นการสัมภาษณ์ และตอนที่ 3 ข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม รวมทั้งใช้แบบสังเกตเพื่อการรวบรวมข้อมูลให้ครบถ้วน ประกอบด้วย 3 ตอนได้แก่ ข้อมูลทั่วไปและประเด็นการสังเกตอื่น ๆ

3.3) การเก็บรวบรวมข้อมูล : เก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนด้านเกษตรกรรมที่ประสบความสำเร็จในการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง โดยเก็บข้อมูลกับชุมชนจำนวน 10 ชุมชน ดังนี้

3.3.1) ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ต.สบป่อง อ.ปางมะผ้า

จ.แม่ฮ่องสอน

3.3.2) ชุมชนบ้านถ้ำลอด ต.ถ้ำลอด อ.ปางมะผ้า

จ.แม่ฮ่องสอน

3.3.3) ชุมชนบ้านไทรงาม ต.แม่नाเติง อ.ปาย

จ.แม่ฮ่องสอน

3.3.4) ชุมชนบ้านห้วยฮี้ ต.ห้วยปูลิง อ.เมือง

จ.แม่ฮ่องสอน

3.3.5) ชุมชนบ้านเมืองแพม ต.ถ้ำลอด อ.ปางมะผ้า

จ.แม่ฮ่องสอน

3.3.6) ชุมชนบ้านดอยบุญ ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่

3.3.7) ชุมชนบ้านเด่นฮ่อม ต.บ่อแก้ว อ.สะเมิง

จ.เชียงใหม่

3.3.8) ชุมชนบ้านสันติคีรี ต.แม่สลองนอก

อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย

3.3.9) ชุมชนบ้านสามแยกอีก้อ ต.แม่สลองใน

อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย

3.3.10) ชุมชนบ้านอบเหนือ ต.งอบ อ.ทุ่งช้าง จ.น่าน

3.4) การวิเคราะห์ข้อมูล : เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์แล้วนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เนื้อหา(Content Analysis)โดยการจำแนกถ้อยคำหรือใจความที่กลุ่มเป้าหมายแสดงความคิดเห็น แล้วนำมาตีความ สร้างข้อสรุป

แบบอุปนัย (Induction Analysis) แล้วอภิปรายถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นถึงความสัมพันธ์ และ ประเด็นสำคัญ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวคิดการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมการใช้ชีวิตอย่าง พอเพียงด้านเกษตรกรรม

ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการศึกษตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิต อย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง : เป็นการวิจัยระยะนี้ เป็นการนำผลของการ วิจัยในระยะที่ 1 เพื่อนำมาจัดทำร่างรูปแบบการส่งเสริมการศึกษตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่าง พอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงพร้อมทั้งจัดทำแบบสัมภาษณ์เพื่อประเมินการ ตรวจรับรองการยก่างรูปแบบการส่งเสริมการศึกษตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง สำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องพิจารณาและตรวจสอบ ทำ ให้ได้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชน เกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง การดำเนินการวิจัยในระยะที่ 2 นี้ ใช้ระยะเวลาดำเนินการ จำนวน 4 เดือน 4 วัน(วันที่ 26 สิงหาคม 2556 ถึง 22 มกราคม 2557)โดยมีวิธีดำเนินการในระยะนี้มี 2 ขั้นตอนประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 นำข้อมูลที่ได้จากผลการดำเนินการวิจัยในระยะที่ 1 โดย นำมาดำเนินการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการศึกษตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่าง พอเพียง สำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงซึ่งมีประเด็นประกอบด้วย

- 1) บริบทชุมชน
- 2) กระบวนการที่ส่งเสริมการศึกษตลอดชีวิต
- 3) องค์ประกอบของการศึกษตลอดชีวิต
- 4) กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษตลอดชีวิต
- 5) วิธีการส่งเสริมการศึกษตลอดชีวิต
- 6) ปัจจัยในการส่งเสริมการศึกษตลอดชีวิต
- 7) เงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษตลอดชีวิต

จากข้อ 1-7 นี้มาพัฒนาเป็นร่างรูปแบบการส่งเสริมการศึกษตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่าง พอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง(ภาคผนวก ข)

ขั้นตอนที่ 2 การตรวจสอบ(ร่าง)รูปแบบการส่งเสริมการศึกษตลอด ชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่าง พอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ได้มีการดำเนินการ ได้แก่

จัดทำเครื่องมือ : แบบสัมภาษณ์ 2) ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบแบบสัมภาษณ์เพื่อประเมินการตรวจรับรองร่างรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงโดยแบบสัมภาษณ์นี้ได้ตรวจสอบความสอดคล้อง(IOC)เนื้อหากับประเด็นคำถามแล้วได้ผลปรากฏว่ามีค่าความสอดคล้องเท่ากับ 0.95 แสดงให้เห็นว่าแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือที่มีความตรงที่น่าเชื่อถือได้จากนั้น เมื่อได้ข้อมูลการสัมภาษณ์แล้ว ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์เพื่อให้ได้คำตอบจากข้อคำถาม 6 ข้อดังนี้

2) ความเป็นมาและแนวคิดของการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

1.1) ความเป็นมาและแนวคิดการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงเป็นอย่างไร

1.2) มีความจำเป็นสำหรับการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงหรือไม่อย่างไร

2) ร่างรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงเป็นอย่างไร

2.1) มีความสอดคล้องและตรงกับเนื้อหา มีข้อพิจารณาและข้อคิดเห็น

2.2) ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ มีข้อพิจารณาและข้อคิดเห็น

3) ปัจจัยในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงควรเป็นอย่างไร

4) เงื่อนไขในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

5) แนวทางในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงควรเป็นอย่างไร

6) หน่วยงานใดควรเป็นผู้รับผิดชอบหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

7) ข้อเสนอแนะและข้อเพิ่มเติมอื่น ๆ

ระยะที่ 3 การศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไข รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงด้านเกษตรกรรมของชุมชนในเขตพื้นที่สูง : เป็นการนำผลของการวิจัยในระยะที่ 2 เพื่อนำมาหาปัจจัยและเงื่อนไขในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษา

ตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงพร้อมทั้งจัดทำแบบสัมภาษณ์เพื่อหาปัจจัยและเงื่อนไขในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงการดำเนินการวิจัยในระยะที่ 3 นี้ใช้ระยะเวลาดำเนินการจำนวน 2 เดือน 7 วัน (วันที่ 23 มกราคม 2557 ถึง 30 มีนาคม 2557) โดยมีวิธีดำเนินการในระยะนี้มี 2 ขั้นตอนประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 นำข้อมูลที่ได้จากผลการดำเนินการวิจัยในระยะที่ 2 โดยนำมาหาปัจจัยและเงื่อนไขในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

ขั้นตอนที่ 2 หาปัจจัยและเงื่อนไขในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดทำขึ้นโดยจัดทำเครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์เพื่อหาปัจจัยและเงื่อนไขในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงที่ผู้วิจัยได้จัดทำขึ้นและมีผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบแบบสัมภาษณ์นั้นจากนั้นได้ตรวจสอบความสอดคล้อง (IOC) ของเนื้อหากับประเด็นคำถามแล้วได้ผลปรากฏว่ามีค่าความสอดคล้องเท่ากับ 0.95 แสดงให้เห็นว่าแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือที่มีความตรงที่น่าเชื่อถือได้ และเมื่อได้ข้อมูลการสัมภาษณ์แล้ว จากนั้นนำข้อมูลไปวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสรุปผลปัจจัยและเงื่อนไขในการนำรูปแบบ การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงไปใช้

ระยะที่ 4 การนำเสนอแนวการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง : เป็นการวิจัยระยะที่ 4 นี้ เป็นการนำผลของการวิจัยในระยะที่ 2 เพื่อนำมาหาแนวทางในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงพร้อมทั้งจัดทำแบบสัมภาษณ์เพื่อประเมินการตรวจรับรองการยก่างรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องพิจารณาและตรวจสอบ ทำให้ได้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง การดำเนินการวิจัยในระยะที่ 4 นี้ ใช้ระยะเวลาดำเนินการจำนวน 2 เดือน 13 วัน (วันที่ 31 มีนาคม 2557 ถึง 13 พฤษภาคม 2557) โดยมีวิธีดำเนินการในระยะนี้มี 2 ขั้นตอนประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในระยะที่ 1 ถึง 3 มาใช้เป็น

พื้นฐานความคิดเพื่อพิจารณาหาแนวทางการนำใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

ขั้นตอนที่ 2 หาปัจจัยและเงื่อนไขในการนำใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดทำขึ้นโดยจัดทำเครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์เพื่อหาปัจจัยและเงื่อนไขในการนำใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงที่ผู้วิจัยได้จัดทำขึ้นและมีผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบแบบสัมภาษณ์นี้จากนั้นได้ตรวจสอบความสอดคล้อง (IOC) ของเนื้อหากับประเด็นคำถามแล้วได้ผลปรากฏว่ามีค่าความสอดคล้องเท่ากับ 0.95 แสดงให้เห็นว่าแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือที่มีความตรงที่น่าเชื่อถือได้ และเมื่อได้ข้อมูลการสัมภาษณ์แล้ว จากนั้นนำข้อมูลไปวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสรุปผลปัจจัยและเงื่อนไขในการนำรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงไปใช้

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาารูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ผู้วิจัยได้ศึกษาชุมชนต้นแบบจำนวน 10 ชุมชน และสรุปผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงมีดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 บริบทชุมชน พบว่า ผลภาพรวมการศึกษาชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงจำนวน 10 ชุมชนมีการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีการปลูกผักเพื่อบริโภคในครัวเรือน และส่งเสริมส่งเสริมการทำไร่แบบผสมผสานและการทำไร่หมุนเวียนมีวิถีชีวิตการเป็นชนเผ่าสามารถผสมผสานวัฒนธรรมที่หลากหลายมาปรับใช้ในชุมชนได้เป็นอย่างดีมีป่าที่อุดมสมบูรณ์มีแม่น้ำที่หล่อเลี้ยงการทำเกษตรกรรมชุมชนเข้มแข็งใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการอยู่ร่วมกันอยู่บนหุบเขาสูงเดินทางยากลำบากมีภูมิอากาศที่เหมาะสมต่อการทำการเกษตร ทั้งนี้จุดเด่นของบริบทชุมชนทุกชุมชนมีความคล้ายคลึงกันไม่มีความโดดเด่นเป็นการเฉพาะ

ประเด็นที่ 2 กระบวนการที่ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต พบว่า ผล

ภาพรวมการศึกษาชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงจำนวน 10 ชุมชน มีขั้นตอนและการปฏิบัติที่เด่นชัดในชุมชนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ความตระหนัก ชุมชน 8 ชุมชนให้ความตระหนักเด่นชัด

ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 2 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านเด่นฮ่อมและชุมชนบ้านสันติคีรี

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วม ชุมชน 8 ชุมชนเห็นความสำคัญ

ของกระบวนการมีส่วนร่วมเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 2 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านงอบเหนือและชุมชนบ้านสันติคีรี

ขั้นตอนที่ 3 การวางแผน ชุมชน 4 ชุมชนเห็นความสำคัญ

ของการวางแผนเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 6 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านบ้านแม่อุ้มองชุมชนบ้านไทรงาม ชุมชนบ้านห้วยฮี้ ชุมชนบ้านดอยปุย ชุมชนบ้านงอบเหนือและชุมชนบ้านสามแยกอีโก้

ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินการ ชุมชน 6 ชุมชนเห็นความสำคัญ

ของการดำเนินการเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 4 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านถ้ำลอด ชุมชนบ้านไทรงาม ชุมชนบ้านเด่นฮ่อม และชุมชนบ้านเมืองแพม

ขั้นตอนที่ 5 การติดตามผลการดำเนินงาน ชุมชน 2 ชุมชน

เห็นความสำคัญของการติดตามผลการดำเนินงานเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 8 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ชุมชนบ้านถ้ำลอด ชุมชนบ้านไทรงาม ชุมชนบ้านห้วยฮี้ ชุมชนบ้านดอยปุย ชุมชนบ้านเด่นฮ่อม ชุมชนบ้านงอบเหนือ ชุมชนบ้านเมืองแพม ชุมชนบ้านสันติคีรี ชุมชนบ้านสามแยกอีโก้

ประเด็นที่ 3 องค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิต พบว่า ผลภาพรวม

การศึกษาชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงจำนวน 10 ชุมชน มีขั้นตอนและการปฏิบัติที่เด่นชัดในชุมชนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 องค์ความรู้ที่สืบทอดกันมา ชุมชน 5 ชุมชนให้

ความสำคัญกับองค์ความรู้ที่สืบทอดกันมาเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 5 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ชุมชนบ้านดอยปุย ชุมชนบ้านเด่นฮ่อม ชุมชนบ้านงอบเหนือ และชุมชนบ้านสามแยกอีก้อ

ขั้นตอนที่ 2 ผู้นำที่เข้มแข็ง ชุมชน 7 ชุมชนให้ความสำคัญกับผู้นำที่เข้มแข็งเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 3 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ชุมชนบ้านเมืองแพม และชุมชนบ้านสันติคีรี

ขั้นตอนที่ 3 ประเพณีและความเชื่อ ชุมชน 5 ชุมชนให้ความสำคัญกับประเพณีและความเชื่อ เด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 5 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านถ้ำลอด ชุมชนบ้านห้วยฮี้ ชุมชนบ้านเด่นฮ่อม ชุมชนบ้านเมืองแพม และชุมชนบ้านสามแยกอีก้อ

ขั้นตอนที่ 4 เครือข่ายการเรียนรู้ ชุมชน 2 ชุมชนให้ความสำคัญกับเครือข่ายการเรียนรู้เด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 8 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ชุมชนบ้านถ้ำลอด ชุมชนบ้านไทรงาม ชุมชนบ้านดอยปุย ชุมชนบ้านเด่นฮ่อม ชุมชนบ้านเมืองแพม ชุมชนบ้านสันติคีรี และชุมชนบ้านสามแยกอีก้อ

ขั้นตอนที่ 5 ทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ ชุมชน 6 ชุมชนให้ความสำคัญกับทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์เด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 4 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ชุมชนบ้านห้วยฮี้ ชุมชนบ้านงอบเหนือ และชุมชนบ้านสันติคีรี

ขั้นตอนที่ 6 วิถีชีวิต ชุมชน 5 ชุมชนให้ความสำคัญกับวิถีชีวิตเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 5 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ชุมชนบ้านถ้ำลอด ชุมชนบ้านห้วยฮี้ ชุมชนบ้านงอบเหนือและชุมชนบ้านเมืองแพม

ประเด็นที่ 4 กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต พบว่า ผลภาพรวมการศึกษาชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงจำนวน 10 ชุมชน มีขั้นตอนและการปฏิบัติที่เด่นชัดในชุมชนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การทำเกษตรแบบผสมผสานและการทำไร่

หมุนเวียน ชุมชน 10 ชุมชนให้ความสำคัญกับการทำเกษตรแบบผสมผสานและการทำไร่ หมุนเวียนในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต

ขั้นตอนที่ 2 การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ชุมชน 6

ชุมชนให้ความสำคัญกับการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 4 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ชุมชนบ้านถ้ำลอด ชุมชนบ้านไทรงาม ชุมชนบ้านงอบเหนือ และชุมชนบ้านเมืองแพม

ขั้นตอนที่ 3 การส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรมชุมชน ชุมชน 7

ชุมชนให้ความสำคัญกับการส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรมชุมชนในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 3 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ชุมชนบ้านไทรงาม และชุมชนบ้านงอบเหนือ

ขั้นตอนที่ 4 การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชน 9

ชุมชนให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 1 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านสันติคีรี

ประเด็นที่ 5 วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต พบว่า ผลภาพรวม

การศึกษาชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงจำนวน 10 ชุมชน มีขั้นตอนและการปฏิบัติที่เด่นชัดในชุมชนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเรียนรู้จากหลักสูตรท้องถิ่น ชุมชน 4

ชุมชนให้ความสำคัญกับการเรียนรู้จากหลักสูตรท้องถิ่นในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 6 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ชุมชนบ้านไทรงาม ชุมชนบ้านเด่นฮ่อม ชุมชนบ้านเมืองแพม ชุมชนบ้านสันติคีรี และชุมชนบ้านสามแยกอีโก้

ขั้นตอนที่ 2 การเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้านจากภูมิปัญญา

ท้องถิ่น ชุมชน 3 ชุมชนให้ความสำคัญกับการเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้านจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 7 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ชุมชนบ้านถ้ำลอด ชุมชนบ้านดอยปู่ย ชุมชนบ้านเด่นฮ่อม ชุมชนบ้านงอบเหนือ ชุมชนบ้านเมืองแพม และชุมชนบ้านสามแยกอีโก้

ขั้นตอนที่ 3 การเรียนรู้จากหลักสูตรการศึกษานอกระบบ

โรงเรียน ชุมชน 2 ชุมชนให้ความสำคัญกับการเรียนรู้จากหลักสูตรการศึกษานอกระบบโรงเรียนในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 8 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ชุมชนบ้านถ้ำลอด ชุมชนบ้านไทรงาม ชุมชนบ้านดอยปุย ชุมชนบ้านเด่นฮ่อม ชุมชนบ้านเมืองแพม ชุมชนบ้านสันติคีรี และชุมชนบ้านสามแยกอีโก้

ขั้นตอนที่ 4 การเรียนรู้จากการปฏิบัติ ชุมชน 7 ชุมชนให้

ความสำคัญกับการเรียนรู้จากการปฏิบัติในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 3 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ชุมชนบ้านถ้ำลอด และชุมชนบ้านดอยปุย

ขั้นตอนที่ 5 การศึกษาแหล่งเรียนรู้ ชุมชน 7 ชุมชนให้

ความสำคัญกับการศึกษาแหล่งเรียนรู้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 3 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านดอยปุย ชุมชนบ้านสันติคีรี และชุมชนบ้านสามแยกอีโก้

ขั้นตอนที่ 6 การฝึกอบรม ชุมชน 10 ชุมชนให้ความสำคัญกับการ

ฝึกอบรมในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต

ขั้นตอนที่ 7 การศึกษาจากสื่อต่าง ๆ ชุมชน 7 ชุมชนให้

ความสำคัญกับการศึกษาจากสื่อต่าง ๆ ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 3 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านไทรงาม ชุมชนบ้านงอบเหนือ และชุมชนบ้านสามแยกอีโก้

ขั้นตอนที่ 8 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ชุมชน 5 ชุมชนให้

ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 5 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ชุมชนบ้านถ้ำลอด ชุมชนบ้านดอยปุย ชุมชนบ้านเมืองแพม และชุมชนบ้านสันติคีรี

ประเด็นที่ 6 ปัจจัยในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต พบว่า ผลภาพรวมการศึกษาชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงจำนวน 10 ชุมชน มีขั้นตอนและการปฏิบัติที่เด่นชัดในชุมชนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การมีจิตสำนึกที่ดี ชุมชน 6 ชุมชนให้

ความสำคัญกับการมีจิตสำนึกที่ดีในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 4 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ชุมชนบ้านห้วยฮี้ ชุมชนบ้านเมืองแพม และชุมชนบ้านสันติคีรี

ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติตามกฎ ระเบียบของชุมชน ชุมชน

2 ชุมชนให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตามกฎ ระเบียบของชุมชนในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 8 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ชุมชนบ้านถ้ำลอด ชุมชนบ้านห้วยฮี้ ชุมชนบ้านเด่นฮ่อม ชุมชนบ้านงอบเหนือ ชุมชนบ้านเมืองแพม ชุมชนบ้านสันติคีรี ชุมชนบ้านสามแยกอีโก้

ขั้นตอนที่ 3 การรักษาประเพณีอย่างเคร่งครัด ชุมชน 4

ชุมชนให้ความสำคัญกับการรักษาประเพณีอย่างเคร่งครัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 6 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ชุมชนบ้านถ้ำลอด ชุมชนบ้านดอยปุ๋ย ชุมชนบ้านเด่นฮ่อม ชุมชนบ้านเมืองแพม และชุมชนบ้านสามแยกอีโก้

ขั้นตอนที่ 4 ความสามัคคี ชุมชน 6 ชุมชนให้ความสำคัญกับ

ความสามัคคีในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 4 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ชุมชนบ้านงอบเหนือ ชุมชนบ้านเมืองแพม และชุมชนบ้านสันติคีรี

ขั้นตอนที่ 5 การดำรงชีวิตอย่างพอเพียง ชุมชน 9 ชุมชนให้

ความสำคัญกับการดำรงชีวิตอย่างพอเพียงในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 1 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านดอยปุ๋ย

ประเด็นที่ 7 เงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต พบว่า ผลภาพรวม

การศึกษาชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงจำนวน 10 ชุมชน มีขั้นตอนและการปฏิบัติที่เด่นชัดในชุมชนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ชุมชน 5 ชุมชน

ให้ความสำคัญกับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 5 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ชุมชนบ้านไทรงาม ชุมชนบ้านเด่นฮ่อม ชุมชนบ้านงอบเหนือ และชุมชนบ้านสามแยกอีโก้

ขั้นตอนที่ 2 ความรับผิดชอบ ชุมชน 4 ชุมชนให้ความสำคัญ

กับความรับผิดชอบในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 6 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านไทรงาม ชุมชนบ้านห้วยฮี ชุมชนบ้านดอยปุย ชุมชนบ้านเด่นฮ่อม ชุมชนบ้านเมืองแพม และชุมชนบ้านสันติคีรี

ขั้นตอนที่ 3 การจัดสรรทรัพยากรอย่างเท่าเทียมชุมชน 3

ชุมชนให้ความสำคัญกับการจัดสรรทรัพยากรอย่างเท่าเทียมในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตส่วนชุมชนที่ขาดความเด่นชัดในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตภายในชุมชนจำนวน 7 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ชุมชนบ้านถ้ำลอด ชุมชนบ้านไทรงาม ชุมชนบ้านดอยปุย ชุมชนบ้านเด่นฮ่อม ชุมชนบ้านสันติคีรี ชุมชนบ้านสามแยกอีโก้

ตอนที่ 2 ผลการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

2.1 บริบทชุมชน คือ ลักษณะพื้นที่ของชุมชนซึ่งเป็นสภาพในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงที่มีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง โดยเป็นข้อมูลดังนี้

- 2.1.1 สภาพทั่วไปของชุมชน
- 2.1.2 สภาพแวดล้อมของชุมชน
- 2.1.3 ประเพณีและวัฒนธรรม
- 2.1.4 วิถีชีวิต

2.2 กระบวนการที่ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต คือ ขั้นตอนการดำเนินงานที่ชุมชนจัดขึ้นเพื่อใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ขั้นตอนประกอบด้วย

- 2.2.1 การสร้างความตระหนัก
- 2.2.2 การมีส่วนร่วม
- 2.2.3 การวางแผน
- 2.2.4 การดำเนินการ
- 2.2.5 การติดตามผลการดำเนินงาน

2.3 องค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิต คือ สิ่งที่ชุมชนนำมาเป็นเครื่องมือในการการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง มีองค์ประกอบดังนี้

2.3.1 องค์ความรู้ที่สืบทอดกันมา

2.3.2 ผู้นำที่เข้มแข็ง

2.3.3 ประเพณีและความเชื่อ

2.3.4 เครือข่ายการเรียนรู้

2.3.5 ทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์

2.3.6 วิธีการดำเนินชีวิต

2.4. กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต คือ สิ่งที่ชุมชนนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันเพื่อสร้างอาชีพ สร้างรายได้และการดำรงชีพ ได้แก่สิ่งดังต่อไปนี้

2.4.1 การทำเกษตรแบบผสมผสานและการทำไร่หมุนเวียน

2.4.2 การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร

2.4.3 การส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรม

2.4.4 การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

2.5 วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต คือ สิ่งที่ชุมชนจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนได้ศึกษาเสริมความรู้ ทักษะและประสบการณ์สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ดังมีวิธีการดังต่อไปนี้

2.5.1 การเรียนรู้จากหลักสูตรท้องถิ่น

2.5.2 การเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน จากภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.5.3 การเรียนรู้จากหลักสูตรการศึกษานอกระบบโรงเรียน

2.5.4 การเรียนรู้จากการปฏิบัติ

2.5.5 การศึกษาแหล่งเรียนรู้

2.5.6 การฝึกอบรม

2.5.7 การศึกษาจากสื่อต่าง ๆ

2.5.8 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

2.6. ปัจจัยในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต คือ ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง มีปัจจัยดังนี้

2.6.1 การมีจิตสำนึกที่ดี

2.6.2 การปฏิบัติตามกฎ ระเบียบของชุมชน

2.6.3 การรักษาประเพณีอย่างเคร่งครัด

2.6.4 ความสามัคคี

2.6.5 การดำรงชีวิตอย่างพอเพียง

2.7. เงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต คือ ข้อแม้ของการนำการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง มีเงื่อนไขดังนี้

2.7.1 การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

2.7.2 ความรับผิดชอบ

2.7.3 การจัดสรรทรัพยากรอย่างเท่าเทียม

2.8 การใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

2.8.1 กิจกรรมพอเพียงด้านเกษตรกรรม

2.8.2 กิจกรรมพอเพียงด้านการใช้ผลิตผลทางการเกษตร

2.8.3 กิจกรรมพอเพียงด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.8.4 กิจกรรมพอเพียงด้านประเพณีและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต

2.9 ปัจจัยในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

2.9.1 การคำนึงถึงปัจจัยด้านบุคคล

2.9.2 การคำนึงถึงปัจจัยด้านงบประมาณหรือเงินเงิน

2.9.3 การคำนึงถึงปัจจัยด้านสื่อและวัสดุสื่อและวัสดุ

2.9.4 การคำนึงถึงปัจจัยด้านการจัดการ

2.9.5 การคำนึงถึงปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม

2.9.6 การคำนึงถึงปัจจัยด้านจำนวนสมาชิกในชุมชนจำนวนสมาชิก

2.10 เงื่อนไขในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงมีดังนี้

2.10.1 การจัดทำแผนงาน แผนชุมชนอย่างเป็นทางการเป็นรูปเป็นธรรมสามารถนำไปสู่การปฏิบัติ

2.10.2 การสนับสนุนงบประมาณให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตอย่างเหมาะสมและเพียงพอต่อการจัดการศึกษาที่สามารถตอบสนองการเรียนรู้ของชุมชน รวมทั้งแก้ไขหรือมีกฎระเบียบต่าง ๆ เพื่อให้มีความคล่องตัวในการใช้งบประมาณ

2.10.3 การให้ทุกส่วนของสังคม ตั้งแต่ ครอบครัว ชุมชน สังคม หน่วยงานรัฐ และเอกชนตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาตนเองและชุมชน

2.10.4 การประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ครอบครัวยุวมชนและสังคมในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง

2.10.5 การมีระบบการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนโดยเฉพาะชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงอย่างจริงจังและต่อเนื่องเพื่อให้เอื้ออำนวยต่อชุมชน

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไข รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

3.1 ปัจจัยในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงมีดังนี้

3.1.1 การนำรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ไปใช้ควรคำนึงถึงปัจจัยด้านบุคคล

3.1.2 การนำรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ไปใช้ควรคำนึงถึงปัจจัยด้านงบประมาณหรือเงิน

3.1.3 การนำรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ไปใช้ควรคำนึงถึงปัจจัยด้านสื่อและวัสดุ

3.1.4 การนำรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ไปใช้ควรคำนึงถึงปัจจัยด้านการจัดการ

3.1.5 การนำรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ไปใช้ควรคำนึงถึงปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม

3.1.6 การนำรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ไปใช้ควรคำนึงถึงปัจจัยด้าน จำนวนสมาชิกในชุมชน

3.2 เงื่อนไขในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงมีดังนี้

3.2.1 เงื่อนไขด้านการจัดทำแผนงาน แผนชุมชนอย่างเป็นรูปเป็นธรรมสามารถ

นำไปสู่การปฏิบัติได้

3.2.2 เงื่อนไขด้านการสนับสนุนงบประมาณให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตอย่างเหมาะสมและเพียงพอต่อการจัดการศึกษาที่สามารถตอบสนองการเรียนรู้ของชุมชน รวมทั้งแก้ไขหรือมีกฎระเบียบต่าง ๆ เพื่อให้มีความคล่องตัวในการใช้งบประมาณ

3.2.3 เงื่อนไขด้านให้ทุกส่วนของสังคม ตั้งแต่ ครอบครัว ชุมชน สังคม หน่วยงานรัฐและเอกชนตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาตนเองและชุมชน

3.2.4 เงื่อนไขด้านประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ครอบครัว ชุมชนและสังคมในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง

3.2.5 เงื่อนไขด้านมีระบบการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนโดยเฉพาะชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงอย่างจริงจังและต่อเนื่องเพื่อให้เอื้ออำนวยต่อชุมชน

ตอนที่ 4 ผลการนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

4.1 การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตทั้งสามรูปแบบการศึกษานอกระบบโรงเรียน การศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย

4.2 การศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

4.3 การส่งเสริมและสนับสนุนบทบาทของคนใน

4.4 การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้

4.5 การบรรยากาศการเรียนรู้ตลอดเวลา

4.6 การพัฒนารูปแบบและหลักสูตรการศึกษาตลอดชีวิต

4.7 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา

4.8 การวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ในชุมชน

4.9 การมีหน่วยงานที่รับผิดชอบหลัก

4.10 การประเมิน ผลตามสภาพจริง

4.11 การปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต

การอภิปรายผล

การวิจัยเรื่องการพัฒนาารูปแบบการส่งเสริมการศึกษาลดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงมีประเด็นในการอภิปรายตามวัตถุประสงค์ 4 ข้อ ดังนี้

1. การศึกษาชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาลดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

1.1 ชุมชนต้นแบบแม่น้ำเพื่อการเกษตร ที่ดินในการเพาะปลูก มีที่ดินในการอยู่อาศัย มีสาธารณูปโภคแบบพอเพียง ภูมิอากาศในการเพาะปลูกพืชแบบพอเพียง ลักษณะภูมิประเทศในการทำการเกษตรแบบพอเพียง สภาพพื้นฐานสิ่งแวดล้อม มีทรัพยากรที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิต มีบริบทและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการปลูกพืชแบบผสมผสานและการปลูกพืชหมุนเวียนการทำเกษตรกรรมชุมชนเข้มแข็งใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการอยู่ร่วมกันอยู่บนภูเขาสูงเดินทางยากลำบากมีภูมิอากาศที่เหมาะสมต่อการทำการเกษตร มีป่าที่อุดมสมบูรณ์มีแม่น้ำที่หล่อเลี้ยง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ มุลินธิเกษตรกรรมยั่งยืนแห่งประเทศไทย (2546) พบว่าบริบทการตั้งถิ่นฐานทำกินในเขตป่าของชุมชนเกษตรกร พบว่า ระบบเกษตรยั่งยืนในเขตป่าแตกต่างจากเขตทั่วไปตรงที่ระบบนิเวศน์เกษตรกับระบบนิเวศน์ของป่าแยกไม่ออก มีระบบสวนดุษง ระบบสวนสมรม และระบบไร่หมุนเวียน การปลูกพืชแทรกในป่า ปลูกมะแขว่นในพื้นที่พักการทำไร่ จัดที่ป่าชุมชนไว้ชุดหาของป่าเฉพาะ หน่วยงานรัฐบาลมองว่าพื้นที่ทำกินของชาวบ้านทั้งหมดคือป่า แต่สำหรับชุมชนในเขตป่าแยกระหว่างพื้นที่ป่ากับพื้นที่การเกษตรออกจากกันอย่างชัดเจน โดยมีการกันพื้นที่ป่าไว้อย่างถาวรแยกออกจากป่าพื้นที่ใช้สอย และสอดคล้องกับ แนวคิดของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย(2553)ที่ได้กล่าวว่าการจัดการศึกษาควรมีความสอดคล้องและเหมาะสมกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง บริบทของชุมชนของท้องถิ่น เพื่อตอบสนองของความต้องการ และปัญหา ได้อย่างแท้จริง กล่าวได้ว่า ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตป่าไม้ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการศึกษาเช่นการมีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายสามารถจัดการส่งเสริมการศึกษาลดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงได้

1.2 การมีวิถีชีวิตที่เหมาะสมในการดำเนินชีวิตโดยใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น การรับประทานอาหาร การทำการเกษตรเพื่อยังชีพ การแต่งกาย การช่วยเหลือกันในชุมชน การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการทำกิจกรรมพอเพียงที่ชุมชนจัดขึ้น การใช้ภูมิปัญญาชุมชนดำเนินชีวิตตามแบบพอเพียงและการดำเนินกิจกรรมหลากหลายโดยใช้พื้นฐานจากวัฒนธรรมจะช่วยให้ชุมชน

สามารถรับเอาความรู้หรือสิ่งใหม่ ๆ ไปปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ของชุมชนเพราะเมื่อชุมชนวิถีชีวิตที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงและเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีเป็นประโยชน์สามารถพัฒนาได้อย่างรวดเร็วสอดคล้องกับ อรสุดา เจริญรัต (2546) ที่ได้ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยพบว่า มีการปรับตัวของเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้บริบททางสังคม การดำรงอยู่ของเศรษฐกิจพอเพียงคือการมีสภาพความอุดมสมบูรณ์ของป่า การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม การมีจำนวนประชากรที่พอเหมาะ พิธีกรรมที่เอื้อต่อการผลิตและการบริโภคที่สมดุล รวมถึงการควบคุมพฤติกรรม การบริโภคให้อยู่บนพื้นฐานของปัจจัยการผลิตและวิถีชีวิตของชุมชน แสดงว่า วิถีชีวิตของชุมชนมีความสำคัญในการส่งเสริมการศึกษาของคนในชุมชนด้วยและเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดความพอเพียงของชุมชนด้วย

1.3 ชุมชนประเพณีและวัฒนธรรมวิถีชีวิต ได้แก่การทำอาชีพด้านเกษตรกรรมที่ยึดถือกันมาจากบรรพบุรุษ การมีภูมิปัญญาแบบพอเพียง ความเชื่อ ค่านิยมจากประเพณี วัฒนธรรมของตนเอง มีการอุปถัมภ์เครื่องใช้ด้านเกษตรกรรมที่สืบทอดกันมาและมีรากฐานความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายแบบความพอเพียงสอดคล้องกับบัวพันธ์ พรหมพักพิง (2545) ที่ได้ศึกษาลักษณะการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ และสังคมของหมู่บ้าน พบว่า ความเข้มแข็งของชุมชนด้านวัฒนธรรมประเพณีหรือค่านิยมแบบดั้งเดิมของชุมชนเสื่อมสลายลงไปมาก แต่ชุมชนพยายามนำเอาประเพณีและวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมมาใช้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนา รวมทั้งการสร้างเครือข่ายแบบใหม่ขึ้นมาทั้งแนวราบและแนวตั้ง นั้นแสดงว่า ประเพณีและวัฒนธรรมซึ่งสืบทอดกันมาช้านานยังสามารถใช้ได้กับสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงไป ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนเมื่อสามารถนำไปบูรณาการกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ แล้วจะส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งเมื่อได้รับการส่งเสริมการศึกษาจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและชุมชนก็จะอยู่อย่างพอเพียง

2. รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับ

ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ประกอบด้วย บริบทชุมชน กระบวนการที่ส่งเสริม การศึกษาตลอดชีวิต องค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิต กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ปัจจัยในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตและเงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต มีประเด็นที่น่าสนใจในการอภิปรายดังนี้

2.1 กระบวนการที่ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตมีขั้นตอนการดำเนินงานที่ชุมชนจัดขึ้นเพื่อใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง โดยมีขั้นตอนประกอบด้วย การสร้างความตระหนัก การมีส่วนร่วม การวางแผน การดำเนินการ การติดตามผล

การดำเนินงาน กระบวนการเหล่านี้ส่งผลต่อการเป็นชุมชนพอเพียงทั้งนี้เนื่องจากการที่ชุมชนได้เห็นความตระหนักมีส่วนร่วมในการวางแผนรวมทั้งการดำเนินการและการติดตามผลการดำเนินการอย่างสม่ำเสมอชุมชนอื่นสามารถนำไปเป็นแบบอย่างใช้ในการขับเคลื่อนชุมชนของตนเองได้ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2549) ที่ได้เสนอแนะว่าเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการจัดการศึกษาตลอดชีวิตนั้นควรสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตให้สังคมเห็นว่ามีความสำคัญสนับสนุนและมีส่วนร่วมในการดำเนินงานทุกขั้นตอนส่งเสริมให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการศึกษาตลอดชีวิตทั้งภาครัฐและเอกชนในรูปของเครือข่ายโดยมีองค์กรหลักระดับชาติเป็นแม่ข่าย ดังนั้นกระบวนการที่ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตนั้นจำเป็นต้องมีการวางแผน และการมีส่วนร่วมของทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพราะถ้ามีการวางแผนและทุกฝ่ายร่วมมือรวมถึงชุมชนเองทำยู่สุดแล้วการศึกษาตลอดชีวิตและความพอเพียงเป็นไปอย่างยั่งยืน

2.2 องค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิตเป็นสิ่งที่ชุมชนนำมาเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงซึ่งประกอบด้วย องค์ความรู้ที่สืบทอดกันมา ผู้นำที่เข้มแข็ง ประเพณีและความเชื่อ เครือข่ายการเรียนรู้ ทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ วิธีการดำเนินชีวิต องค์ประกอบเหล่านี้จะช่วยผลักดันให้ชุมชนมีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตและเป็นชุมชนพอเพียงได้เพราะการนำเอาองค์ความรู้ ประเพณีความเชื่อมาประยุกต์ใช้กับชุมชนตนเองพร้อมทั้งการได้รับความร่วมมือกับทุกคนในชุมชนโดยเฉพาะผู้นำชุมชนซึ่งเป็นบุคคลสำคัญที่จะส่งเสริมสมาชิกในชุมชนขับเคลื่อนสิ่งต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นเป็นรูปธรรมแล้วในที่สุดก็จะเกิดเป็นชุมชนพอเพียงได้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ สมคิด พรหมจ้อย และคณะ (2546) ได้ศึกษาเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสานใต้เกี่ยวกับประวัติและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของชุมชน ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมและแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนของเศรษฐกิจชุมชนของหมู่บ้านอีสานใต้ พบว่าในอดีตอีสานใต้มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรและการผลิตแบบยังชีพโดยมีอาชีพหลักคือทำนา และผลการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการคงอยู่ของเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสานใต้ มีวัฒนธรรมและความเชื่อความสามารถในการจัดการทรัพยากรในชุมชนผู้นำองค์กรระดับชุมชน ความเข้มแข็งขององค์กรทางเศรษฐกิจและสังคมภายในชุมชน พฤติกรรมการผลิตและการบริโภคของชุมชนการสะสมทุนและแหล่งทุนเพื่อการผลิต การใช้อำนาจรัฐ และผลจากการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ภายนอกชุมชน ดังนั้น การมีผู้นำองค์กรที่เข้มแข็งจะทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ที่ชุมชนดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดผลสำเร็จได้

2.3 กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต เป็นสิ่งที่ชุมชนนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันเพื่อสร้างอาชีพ สร้างรายได้และการดำรงชีพ ได้แก่ การทำเกษตรแบบผสมผสานและการทำไร่หมุนเวียน การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร การส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเป็นกิจกรรมที่ชุมชนเมื่อปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอแล้วจะมีรายได้เพียงพอในการใช้จ่ายเพื่ออุปโภคบริโภคจะไม่เกิดภาวะหนี้สินสามารถดำรงอยู่ได้อย่างพอเพียงสอดคล้องกับผลการศึกษาของ (นิคม ไชยวรรณ และคณะ 2542) ที่ได้ศึกษาถึงปัจจัยเงื่อนไขที่ทำให้เกษตรกรตัดสินใจทำเกษตรกรรมยั่งยืนภายใต้เครือข่ายองค์กรชุมชนและปัจจัยภายใน และภายนอกที่มีผลกระทบต่อกระบวนการยอมรับและขยายตัวของเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตตำบลแม่ทา กิ่งอำเภอ แม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ พบว่ากระบวนการเรียนรู้จากกลุ่มเครือข่ายของชุมชนมีความสัมพันธ์กับการยอมรับของเกษตรกร โดยปัจจัยภายในที่มีผลต่อการยอมรับ คือ ความรู้และความเชื่อมั่นของตัวเกษตรกรในการทำเกษตรกรรมยั่งยืน การถือครองที่ดินกรรมสิทธิ์และขาดเงินทุนรวมทั้งการรวมกลุ่มและองค์กรเครือข่ายชุมชน ส่วนปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการยอมรับคือระบบตลาด การจัดการผลผลิตและเจ้าหน้าที่หรือองค์กรที่เข้ามาส่งเสริมชุมชนและยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของตะวัน ห่างสูงเนิน (2540) ได้ศึกษารูปแบบและวิธีการทำเกษตรแบบผสมผสานโดยศึกษาเฉพาะกรณีเกษตรกรดีเด่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย พบว่าเกษตรกรดีเด่น ทุกคนทำการเกษตรในรูปแบบเดียวกันที่เรียกว่าเกษตรผสมผสานแบบเป็นการค้าและเกษตรกรต้องมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นต้องการมีรายได้ตลอดปี และต้องการลดค่าใช้จ่ายในครอบครัวในเรื่องอาหารและปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่เกษตรกรดีเด่นประสบความสำเร็จคือ ลักษณะเฉพาะตัวของเกษตรกรที่มีความขยัน อดทน ประหยัด และใฝ่หาความรู้ตลอดเวลา ดังนั้น การทำเกษตรแบบผสมผสานและการทำไร่หมุนเวียนเป็นกิจกรรมที่จะส่งเสริมให้ชุมชนเป็นชุมชนพอเพียงได้และเป็นแบบอย่างในการศึกษาของคนรุ่นใหม่ได้สามารถนำไปประยุกต์ได้ชุมชนอื่นเช่นกัน

2.4 วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเป็นสิ่งที่ชุมชนจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนได้ศึกษาเสริมความรู้ ทักษะและประสบการณ์สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยการเรียนรู้จากหลักสูตรท้องถิ่น การเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน จากภูมิปัญญาท้องถิ่น การเรียนรู้จากหลักสูตรการศึกษานอกระบบโรงเรียน การเรียนรู้จากการปฏิบัติ การศึกษาแหล่งเรียนรู้ การฝึกอบรม การศึกษาจากสื่อต่าง ๆ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งการเรียนรู้เหล่านี้จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการดำรงชีวิตประจำวันได้รวมทั้งด้านเกษตรกรรมด้วย วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกคนและชุมชนสอดคล้องกับ วารีย์ ถาวรรุ่งกิจ (2550) ได้ศึกษา

เรื่อง เครือข่ายการเรียนรู้ของเกษตรกรในการประกอบอาชีพเสริมในชุมชนชนบทที่พบว่า 1) เครือข่ายการเรียนรู้ของเกษตรกรในการประกอบอาชีพเสริมในชุมชนชนบท เป็นเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ข้อมูลข่าวสาร ทักษะอาชีพ และประสบการณ์การประกอบอาชีพเสริมที่เกษตรกรสนใจและเลือกทำ เครือข่ายการเรียนรู้ของเกษตรกรที่เกิดขึ้นในชุมชนได้แก่ เครือญาติ เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมอาชีพและผู้นำชุมชน ซึ่งเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ในแนวนอนที่มีให้เห็นเสมอในสังคมชนบท และเครือข่ายการเรียนรู้กับภายนอก ชุมชน ได้แก่ กลุ่มบุคคล องค์กร สถาบัน หรือหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เป็นเครือข่ายการเรียนรู้แนวตั้งที่มีบทบาทต่อการถ่ายทอดความรู้ ทักษะการประกอบอาชีพ รวมทั้งสนับสนุนด้านการเงินและด้านการตลาด แสดงว่าการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากเครือข่ายต่าง ๆ ทั้งในชุมชนและนอกชุมชนเป็นการสร้างเสริมประสบการณ์ ทักษะเพื่อให้เกิดความรู้ใหม่สามารถนำไปประกอบอาชีพเสริมได้ หรือการพัฒนาตนเองและครอบครัวเพื่อการดำเนินชีวิตได้

2.5 การรักษาประเพณีอย่างเคร่งครัด การมีจิตสำนึกที่ดี การปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชน ความสามัคคี การดำรงชีวิตอย่างพอเพียง ปัจจัยเหล่านี้เป็นพื้นฐานสำคัญของชุมชนพอเพียงเพราะชุมชนสามารถบูรณาการความรู้ใหม่ซึ่งได้จากภาครัฐหรือองค์กรต่าง ๆ กับกฎระเบียบของชุมชนและประเพณีของชุมชนและสามารถทำให้เกิดความพอเพียงเป็นการแสดงถึงการยอมรับสิ่งใหม่ ๆ เข้ามา สอดคล้องกับผลการศึกษาของ บัณฑิต พรหมพักพิง (2545) ได้ศึกษาลักษณะการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ และสังคมของหมู่บ้าน ศึกษาถึงพลังหรือปัจจัยที่ทำให้ชุมชนดำรงอยู่ได้และพัฒนาต่อไปอย่างมีศักดิ์ศรี ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการยังชีพที่สำคัญมี 3 รูปแบบ คือ รูปแบบอาศัยที่ดินหรือทำการเกษตรเป็นหลัก รูปแบบการยังชีพโดยการหาอยู่หากินโดยอาศัยทักษะและประสบการณ์แบบดั้งเดิมบวกกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบหมู่บ้าน และรูปแบบสุดท้ายเป็นการยังชีพโดยการอพยพแรงงานหรือการทำงานรับจ้างในภาคเศรษฐกิจสมัยใหม่ ในสภาพของความเข้มแข็งของชุมชนพบว่า วัฒนธรรมประเพณีหรือค่านิยมแบบดั้งเดิมของชุมชนเสื่อมสลายลงไปมาก แต่ชุมชนบ้านท่าพยายามนำเอาประเพณีและวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมมาใช้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนา รวมทั้งการสร้างเครือข่ายแบบใหม่ขึ้นมาทั้งแนวราบและแนวตั้งและสอดคล้องกับผลการศึกษาของสิน พันธุ์พินิจ (2545) ได้ศึกษาสภาพสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรเพื่อเสนอปัจจัยส่งเสริมการเกษตรตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของเกษตรกรรายย่อยภาคตะวันตก ผลพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ มี 3 ปัจจัย คือ มีความรักและความพอใจในอาชีพเกษตร มีความศรัทธาในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และมีความเป็นหลักฐานที่มั่นคงสำหรับรุ่นต่อไปและสภาพของเกษตรกรมีความพอเพียงระดับปานกลาง เกี่ยวกับ

การเสริมสร้างความเข้มแข็ง ดังนั้นความรัก ความสามัคคี ความเอาใจใส่ในการทำงานจะทำให้
งานมีประสิทธิภาพและส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็ง

2.6 การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ความรับผิดชอบ การจัดสรรทรัพยากรอย่าง
เท่าเทียม การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นข้อจำกัดหนึ่งที่ชุมชนเกษตรกรรมในพื้นที่สูงอื่นไม่มี
เพราะการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นการแสวงหาความรู้ตามความต้องการของชุมชนเพื่อให้
ชุมชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อที่มีต่อตนเอง ครอบครัวและชุมชน
ดังนั้นถ้าชุมชนสามารถสร้างตนเองให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้นั้นจะช่วยให้ชุมชนมีความ
พอเพียงสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ (2549) ได้ศึกษา
กระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ของชุมชนด้านการจัดการองค์กรชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง
โดยการสังเคราะห์การวิจัย 6 กรณีศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง พบว่า
กระบวนการเรียนรู้มีการถ่ายทอดโดยวิธีบอกเล่า ภูมิปัญญา อุดมการณ์ของผู้นำชุมชน โดยเริ่ม
จากการศึกษาประวัติท้องถิ่น การศึกษาดูงาน และการเรียนรู้โดยผ่านกระบวนการกลุ่ม กระตุ้น
ความคิดเชิงสังคมและเศรษฐกิจรอบตัว ส่วนปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ มีปัจจัยภายใน ได้แก่
ผู้นำ สมาชิกและนักพัฒนาในพื้นที่ ปัจจัยภายนอก ได้แก่ แหล่งทุนสนับสนุนงบประมาณ แผน
กิจกรรมโครงการต่างๆ นักวิชาการภายนอกชุมชน และเอกสาร ดังนั้น องค์กรเป็นกลไกสำคัญใน
การผลักดันให้ชุมชนขับเคลื่อนโครงการ กิจกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายภายใต้การใช้
ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่าเป็นธรรมและมีประสิทธิผลที่ดี

3. ปัจจัยและเงื่อนไขในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต
เพื่อการมีชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

3.1 ปัจจัยในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการ
มีชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

3.1.1 การนำรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการมีชีวิตอย่าง
พอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ไปใช้ควรคำนึงถึงปัจจัยด้านบุคคล : คนหรือ
บุคลากรเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการขับเคลื่อนโครงการหรือกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้
เพราะถ้าคนมีความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ก็จะทำ มีความตระหนัก รับผิดชอบ รู้ภาระหน้าที่ของ
ตนเองและพร้อมที่จะลงมือทำแล้วสิ่งที่กำหนดไว้ก็จะบรรลุเป้าหมาย สอดคล้องกับ
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 มาตรา 8 กล่าวว่าจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับคนทุก
เพศทุกวัยควรยึดหยุ่นและทุกองค์ประกอบควรมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อพัฒนา

กระบวนการขึ้นและตอนการเรียนรู้ของทุกคนอย่างต่อเนื่องโดยพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในประเทศเพื่อรองรับการเปิดเสรีประชาคมอาเซียน โดยมีการวางแผน การพัฒนาคน ให้มีประสิทธิภาพ คุณภาพ และมีปริมาณเพียงพอ และได้การรับรองมาตรฐานวิชาชีพ ซึ่งทางสถาบันการศึกษาและภาคเอกชน ต้องมาร่วมกันวางแผน และพัคตร์ พิบูลย์ (2549) กล่าวว่า การวิจัยและพัฒนาเป็นทางเลือกสำคัญที่จะมีผลต่อการยกระดับคุณภาพงานในองค์กร รวมทั้งการยกระดับคุณภาพชีวิตของบุคคล หากองค์กร / หน่วยงาน / กลุ่มนักวิชาชีพใดๆ มีการพัฒนาสื่อ คู่มือ อุปกรณ์ สิ่งประดิษฐ์ต่างๆ ตลอดจนวิธีการทำงานใหม่ แล้วนำมาใช้ในการพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง จะส่งผลให้องค์กรหรือนักวิชาชีพกลุ่มนั้นๆ สามารถยกระดับคุณภาพงานได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ บุคลากรหรือคนในรุ่นหลังจะมีนวัตกรรมหรือทางเลือกเพื่อใช้ในการดำรงชีวิตที่หลากหลาย ช่วยให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ถ้าคนในชุมชนต่าง ๆ มีความพร้อมที่จะพัฒนา พร้อมที่จะลงมือทำและพร้อมที่จะปฏิบัติแล้วจะนำไปสู่ความสำเร็จของชุมชน สรุปได้ว่าคนเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินงานเพื่อขับเคลื่อนโครงการหรือกิจกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ การที่โครงการหรือกิจกรรมจะประสบผลสำเร็จได้นั้นจะต้องมีความตระหนักในสิ่งนั้นๆ เช่นเดียวกับการทำโครงการหรือกิจกรรม ถ้าเราสามารถสร้างคนเพื่อรับผิดชอบได้อย่างใดอย่างหนึ่งก็จะทำให้งานนั้นออกมามีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การเลือกใช้คนในการทำงานต้องเลือกใช้ให้ตรงความสามารถของบุคคลนั้น

3.1.2 การนำรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิต

อย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ไปใช้ควรคำนึงถึงปัจจัยด้านงบประมาณหรือเงิน การที่ชุมชนจะประสบผลสำเร็จได้นั้น เงินหรืองบประมาณเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้ชุมชนสามารถดำเนินงานต่อเนื่องจนสำเร็จผล นอกจากนี้การที่ครอบครัวมีเงินไว้ใช้จ่ายในยามจำเป็นอย่างเพียงพอเป็นการสร้างความมั่นคงทางครอบครัวและส่งผลต่อชุมชนที่เข้มแข็งสอดคล้องกับแผนการพัฒนาศึกษากระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.-2555- 2559) ที่ได้กำหนดแนวทางในการส่งเสริมให้เกิดการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตที่ต้องการให้ จัดตั้ง จัดหาและพัฒนาระบบงบประมาณ เพื่อสนับสนุนให้เกิดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง สนับสนุนค่าใช้จ่ายและปัจจัยพื้นฐานให้เพียงพอต่อความต้องการจำเป็นสำหรับผู้เรียน สรุปได้ว่าเงินเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการขับเคลื่อนปัจจัยต่างๆ ที่จะดำเนินงาน การที่ชุมชนจะมีความเป็นอยู่อย่างพอเพียง หรือการขับเคลื่อนการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตที่ดี เงิน คือ ปัจจัยหนึ่ง ที่จะช่วยให้การขับเคลื่อนตามโครงการประสบผลสำเร็จ เพราะถ้าเราขาดงบประมาณ หรือเงินในการดำเนินงานก็จะทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ซึ่งเป็นอุปสรรคของความสำเร็จ เช่นเดียวกับการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง

ของชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ถ้าพวกเขาขาดเงินในการดำรงชีวิตและเพื่อใช้จ่ายในครอบครัวแล้วการที่จะเป็นชุมชนพอเพียงนั้นก็จะไม่สำเร็จผลเพราะสมาชิกในชุมชนต้องดิ้นรนในการหาเงินมาใช้จ่ายเพื่อตนเองและครอบครัว ดังนั้นแม้ว่าเงินจะใช้จ่ายหลักในการขับเคลื่อนการทำงานแต่ก็มีความสำคัญเช่นกัน

3.1.3 การนำรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิต

อย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ไปใช้ควรคำนึงถึงปัจจัยด้านสื่อและวัสดุ สื่อและวัสดุเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำเนินงานต่าง ๆ ภายในชุมชนเพราะ สื่อ อุปกรณ์เป็นสิ่งที่จะช่วยส่งเสริมการศึกษาให้มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์โดยการเรียนรู้ผ่าน สื่อ สิ่งพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือ แผ่นพับจะอธิบายวิธีการ กระบวนการ ขั้นตอนต่าง ๆ ให้เห็นภาพชัดเจน นอกจากนี้สื่อที่เป็นของจริงจะช่วยให้เราได้ประสบการณ์จริงและนำไปใช้ประโยชน์กับตนเอง ครอบครัว ชุมชนได้ทันทีเช่น การทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ การทำน้ำยาล้างจาน เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559) ที่ได้มีการกำหนดแผนการศึกษาให้เป็นไปตามเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ ซึ่งกำหนดไว้คือการนำเอาสื่อ อุปกรณ์ เทคโนโลยี สารสนเทศ มาใช้ช่วยพัฒนาในการศึกษาของบุคคล ให้ได้รับโอกาสทางการศึกษามากขึ้น เกิดการเรียนรู้ อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในด้านการบริหาร การศึกษา มีการกระจายอำนาจไปตามชุมชน สถานการศึกษา องค์กรต่างๆ มีการร่วมแรงร่วมใจช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีการระดมความคิดและทรัพยากร ทุกภาคส่วน ทั้งร่วมมือกับนานาชาติ ทำให้ประชาชนอยู่ร่วมกับพลโลกได้อย่างมีความสุข สรุปได้ว่าสื่อและวัสดุเป็นปัจจัยหนึ่งในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง เพราะสื่อและวัสดุมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ของชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง สื่อที่ใช้อาจเป็นสื่อที่หาได้จากท้องถิ่นหรือภายในชุมชน เช่น แหล่งเรียนรู้ชุมชน สถานศึกษา ราษฎรชาวบ้าน ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือ สื่อจากทางราชการนำมาให้เพื่อเป็นความรู้เช่น สิ่งพิมพ์ต่างๆ หนังสือพิมพ์ แผ่นพับ หนังสือหรืออาจเป็นโทรทัศน์ วิทยุ วีดิทัศน์ เป็นต้น สื่อและวัสดุเหล่านี้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตให้กับคนในชุมชนเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ การที่เรามีสื่อพร้อมก็จะทำให้การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงประสบผลสำเร็จ

3.1.4 ปัจจัยด้านการจัดการ ชุมชนที่ขาดการจัดการ ขาดการวางแผน

อย่างเป็นระบบ จะไม่สามารถดำเนินงานหรือกิจกรรมที่กำหนดไว้ให้สำเร็จได้หรือบางครั้งไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ การจัดการจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้งานสำเร็จ โดยเฉพาะถ้าผู้นำ

ชุมชน สามารถจัดการได้อย่างเป็นระบบแล้วสิ่งที่ทำก็จะประสบผลสำเร็จ การศึกษาตลอดชีวิต และการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงจะเกิดขึ้นได้ในชุมชนนั้น ๆ เพราะทุกคนสามารถจัดการศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้สอดคล้องกับจินตนา สุวจานนท์ (2547) ที่มีมุมมองว่าปัจจัยสำคัญที่จะต้องมีการจัดการศึกษาตลอดชีวิต มีดังนี้ 1) ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคมรวมทั้งบทบาทหน้าที่ของบุคคลซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามวัยต่างๆ 2) ความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้คนต้องการความรู้ใหม่ๆ เพื่อจะได้ปรับตัวได้อย่างเหมาะสม และความก้าวหน้าเหล่านี้ทำให้ต้อง การเข้าถึงข้อมูลได้อย่างสะดวก รวดเร็ว ดังนั้นการเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อช่วยให้ได้รับความรู้ใหม่ๆ และทันสมัยอยู่ตลอดเวลา 3) ความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและการเมือง สภาพของสังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และซับซ้อน เพื่อให้สามารถปรับตัวได้กับสังคมที่เปลี่ยนแปลงประชา ชนควรได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ได้รับการศึกษาและข้อมูลข่าวสารอยู่ตลอดเวลา 4) ความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและอาชีพการงาน สภาพเศรษฐกิจมีการแข่งขันอย่างรุนแรง คนจึงจำเป็นต้องพัฒนาตนเองให้มีความสามารถเพิ่มขึ้น จึงจำเป็นต้องเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนา และเพิ่มคุณค่าให้กับตนเอง 5) ข้อจำกัดของการจัดการศึกษาในระบบ มีระเบียบและหลักเกณฑ์ตายตัว จึงทำให้คนบางกลุ่มพลาดโอกาสเรียนในระบบโรงเรียน คนเหล่านี้ควรมีโอกาสได้รับการศึกษา แม้อายุจะพ้นวัยเรียนไปแล้วก็ตาม เพื่อให้ทุกคนมีโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึงและเสมอภาคกัน ดังนั้นการจัดการเป็นสิ่งปัจจัยหนึ่งในความสำเร็จของการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง การจัดการที่มีขั้นตอนวางแผน กระบวนการ และวิธีการที่ดีจะทำให้การขับเคลื่อนประสบผลสำเร็จ การจัดการโดยมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตร กรรมในเขตพื้นที่สูง โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องแต่ละส่วนต่างก็ทำหน้าที่ของตนเองภายใต้การประสานสัมพันธ์อย่างลงตัว แล้วมีการประเมินผลติดตามแล้วยอมประสบผลสำเร็จ

3.1.5 การนำรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง สำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ไปใช้ควรคำนึงถึงปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม ซึ่งการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เมื่อมีการร่วมมือกันอย่างจริงจังเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตและพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนพอเพียงเป็นผลดีต่อชุมชนอย่างยิ่งเมื่อทุกฝ่ายมีส่วนร่วมทำให้ชุมชนประสบผลสำเร็จจะเกิดความภาคภูมิใจ ชุมชนเองก็จะมีพลังที่จะขับเคลื่อนต่อไปได้ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2549) ที่ได้เสนอแนะว่าเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการจัดการศึกษาตลอดชีวิตนั้นควรส่งเสริมให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม

ร่วมในการศึกษาตลอดชีวิตทั้งภาครัฐและเอกชนในรูปแบบของเครือข่ายโดยมีองค์กรหลักระดับชาติ เป็นแม่ข่ายและสอดคล้องกับผลการวิจัยของ นิमित ไคว่วานิช (2544) ได้ศึกษาดังนี้การวัดระดับ เศรษฐกิจพึ่งตนเองในชุมชนภาคเหนือตอนบน โดยเสนอว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่สามารถกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้ ทำให้การเจริญเติบโตเป็นไป อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน ประกอบไปด้วยโครงสร้างหลักในสามส่วน คือ การมีส่วนร่วมของชุมชน ระดับการพัฒนาของชุมชน และประสิทธิ ภาพของชุมชน ดังนั้นการที่บุคคล ชุมชน องค์กรต่างๆมี บทบาทหรือพฤติกรรมในการแสดงความคิดเห็น ความรับผิดชอบในการร่วมค้นหาปัญหา การ วางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากร การบริหารจัดการ การติดตามและประเมินผลด้วยความ สมารถใจเพื่อการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชน เกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงซึ่งสอดคล้องต่อวิถีชีวิตและบริบทของชุมชน การปลูกฝังสร้างการมีส่วน ร่วมให้กับทุกคนเพื่อให้ทุกคนตระหนักถึงความเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โดยเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลา และจิตวิทยาที่จะทำให้สมาชิกทุกคนได้ซึมซับและเข้าใจถึงความสำคัญของ การศึกษาตลอดชีวิต ความพอเพียงและการเกษตร จะส่งเสริมให้ชุมชนมีความพอเพียง สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา

3.2. เงื่อนไขในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิต อย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงมีดังนี้

3.2.1 เงื่อนไขด้านการจัดทำแผนงานและแผนชุมชนอย่างเป็นทางการ

ธรรมชาติสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้ แผนงานชุมชนเป็นตัวกำหนดการทำงานของชุมชน ถ้าชุมชน ขาดแผนงานที่ดีแล้วการพัฒนาชุมชนให้สู่เป้าหมายนั้นก็จะได้ยากเพราะว่าไม่เมื่อถึงเวลา ดำเนินการแล้วก็จะไม่รู้ทำอะไรบ้าง ความสำเร็จจึงยากที่จะเกิดขึ้น ในชุมชนที่มีการส่งเสริม การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงนั้นมีแผนงาน แผนชุมชนที่ชัดเจนและ ดำเนินงานการโครงการหรือกิจกรรมที่กำหนดไว้ทำให้งานหรือโครงการบรรลุเป้าหมายซึ่ง สอดคล้องกับทัศนะของ ปรีชา ธรรมมา(2543)ที่ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความพอเพียงว่าควร ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ 1)ส่วนที่เกี่ยวกับความสามารถในตัวของบุคคล ได้แก่ เชาวปัญญา ความ ถนัด ความคิดสร้างสรรค์ ประสพการณ์ การเรียนรู้ การศึกษาเล่าเรียน การเข้าใจตนเอง การ ปรับตัวทักษะและคตินิยมที่จำเป็นต่อการปฏิบัติภารกิจงาน 2)ส่วนที่เกี่ยวกับกิจการงาน ได้แก่ การรู้ลักษณะของภาระงาน การรู้วิธีทำงาน การรู้วิธีแก้ปัญหาการวางแผนงาน การประเมินผลงาน และการสร้างงาน 3)ส่วนที่เกี่ยวกับเป้าประสงค์ของบุคคลในการกระทำกิจการงาน ได้แก่ ความ คาดหวังความต้องการ แรงจูงใจ ระดับความปรารถนา ความกล้าเสี่ยง ประสพการณ์ด้าน ความสำเร็จ ความล้มเหลว การหวังความสำเร็จ การกลัวความสำเร็จ รางวัลและโทษที่จะเป็นผล

ตามมา ดังนั้น แผนงานสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้ กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน/ชุมชน เป็นกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้านและชุมชน โดยเริ่มจากการ กระตุ้นจิตสำนึก และความรับผิดชอบของประชาชน/ชุมชน ให้มีจิตสาธารณะ และร่วมกันคิด ร่วมกันจัดหา ร่วมกันเรียนรู้/วิเคราะห์ เพื่อให้รู้และเข้าใจตน โดยใช้กระบวนการชุมชน คือการ สสำรวจข้อมูลปัญหาและศักยภาพของชุมชน การวิเคราะห์สาเหตุ/แนวทางแก้ไข แล้วกำหนด อนาคตและทิศทางการพัฒนาตนเอง/หมู่บ้านและชุมชนออกมาเป็นกิจกรรม/โครงการที่จะแก้ไข ปัญหาและตอบสนองความต้องการพัฒนาของชุมชนซึ่งจะเป็นการสร้างความเข้มแข็งและ พึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชน

3.2.2 เงื่อนไขด้านการสนับสนุนงบประมาณให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตได้อย่างเหมาะสมและเพียงพอต่อการจัดการศึกษาที่สามารถ ตอบสนองการเรียนรู้ของชุมชน รวมทั้งแก้ไขหรือมีกฎระเบียบต่างๆ เพื่อให้มีความคล่องตัวในการ ใช้งบประมาณ ดังนั้นงบประมาณจึงจำเป็นสำหรับการดำเนินงานของชุมชนถ้าชุมชนมี งบประมาณเพียงพอก็จะทำให้บรรลุเป้าหมายได้ หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุน เพียงพอสำหรับการดำเนินงานของชุมชนซึ่งสอดคล้องกับแผนการพัฒนาศึกษา การทวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.-2555- 2559) ที่ได้กำหนดแนวทางในการส่งเสริมให้เกิด การศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตโดยให้ จัดตั้งจัดหาและพัฒนาระบบงบประมาณ ทุน เพื่อ สนับสนุนให้เกิดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าอย่างเหมาะสมและเพียงพอต่อการ จัดการศึกษาที่สามารถตอบสนองการเรียนรู้ของชุมชน รวมทั้งแก้ไขหรือมีกฎระเบียบต่าง ๆ เพื่อให้ มีความคล่องตัวในการใช้งบประมาณงบประมาณมีความสำคัญและประโยชน์ต่อการบริหาร หน่วยงานสามารถนำเอางบประมาณมาใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารหน่วยงานให้เจริญก้าวหน้า

3.2.3 เงื่อนไขด้านให้ทุกส่วนของสังคม ตั้งแต่ ครอบครัว ชุมชน สังคม หน่วยงานรัฐและเอกชนตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาตนเอง และชุมชนการประสานงานและการทำงานแบบบูรณาการจะช่วยให้การส่งเสริมการศึกษาตลอด ชีวิตและการส่งเสริมการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงของชุมชนในเขตพื้นที่สูงมีประสิทธิภาพและเกิด ความยั่งยืน ความตระหนักเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาชุมชนให้เกิดการเรียนรู้ การสร้างความ ตระหนักให้กับชุมชนเห็นความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิตและการใช้ชีวิตอย่างเพียงนั้น ทุก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงต้องตระหนักการช่วยเหลือ สนับสนุน ส่งเสริมให้กับชุมชนซึ่งสอดคล้องกับ เป้าหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559) ที่ต้องการให้มีการกระจาย อำนาจไปตามชุมชน สถานการศึกษา องค์กรต่างๆ มีความตระหนักและร่วมแรงร่วมใจ ช่วยเหลือ

เกี่ยวเนื่องกัน ต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีการระดมความคิดและทรัพยากร ทุกภาคส่วน ทั้งร่วมมือกับนานาชาติ ทำให้ประชาชน ชุมชนและสังคมอยู่ร่วมกับพลโลกได้อย่างมีความสุข ดังนั้น

3.2.4 เงื่อนไขด้านประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน

ครอบครัว ชุมชนและสังคมในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง การประสานและร่วมมือของหน่วยงานต่าง ๆ ในการแก้ไขและพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่สูงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและรับผิดชอบต้องประชุมปรึกษาหารือกันเพื่อส่งเสริมให้การพัฒนาชุมชนเป็นขั้นตอนโดยทุกฝ่ายมีส่วนร่วม รู้และเข้าใจในหน้าที่ของตนเองซึ่งสอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ (2543) ที่ว่าในการพัฒนาประเทศอย่างมีคุณภาพในระยะต่อไปนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องส่งเสริมการเรียนรู้ และสร้างสภาพการณ์เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาคุณภาพ ประสิทธิภาพ และขีดความสามารถของคนส่วนใหญ่ของประเทศโดยยึดถือ/เน้นหลักการ พัฒนาโดยประชาชนด้วยระบบการบริหารและการจัดการที่ดีซึ่งเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมมือ ร่วมใจในการกำหนดและตัดสินใจในกิจกรรมสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับตนเองและชุมชนท้องถิ่น การสนับสนุนให้สังคมทุกส่วนและทุกระดับได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ และการสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อความสำเร็จในการปฏิบัติเช่นนี้ ทำให้เกิดพลังชุมชนท้องถิ่นที่เข้มแข็งอันจะเป็นฐานรากที่มั่นคงในการพัฒนาประเทศอย่างมีเสถียรภาพและยั่งยืนตลอดไป ดังนั้น การประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ครอบครัวยุวมชนและสังคมในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตอย่างเป็นระบบต่อเนื่องการประสานงานเกิดจากความต้องการที่จะให้งาน หรือกิจกรรมย่อย ๆ ที่จะทำให้เกิดผลสำเร็จ โดยปฏิบัติอย่างสอดคล้องในจังหวะ เวลาเดียวกัน ได้ผลงานที่มีคุณภาพตามมาตรฐานที่เป็นไปตามข้อกำหนด ประหยัดเวลาและทรัพยากรในการปฏิบัติงานทั้งนี้การบรรลุเป้าหมายเป็นมาตรการของการวัดความสำเร็จและวัดความล้มเหลว ก่อนการประสานงานเราควรกำหนดความต้องการให้แน่ชัดว่าเราจะประสานงานให้เกิดอะไรหรือเป็นอย่างไร หรือจะทำได้ ผลรับอย่างไรเพราะหากว่าไม่มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนแล้วเราก็คงจะประสานงานไปผิดจากที่ควรจะเป็น โดยทั่วไปเราประสานงานเพื่อให้การดำเนินงานมีความสะดวกรวดเร็วไม่เกิดปัญหาข้อขัดแย้ง

3.2.5 เงื่อนไขด้านมีระบบการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอด

ชีวิตของชุมชนโดยเฉพาะชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงอย่างจริงจังและต่อเนื่องเพื่อให้เอื้ออำนวยต่อการศึกษาในสามรูปแบบได้แก่ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยต้องบูรณาการให้เหมาะสมกับบริบท ประเพณีและวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนซึ่งส่งผลต่อการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชาวไทยภูเขา

ซึ่งสอดคล้องกับกับสูมาลี สังข์ศรี (2543) ที่กล่าวว่าการศึกษามีความจำเป็นต่อชีวิตมนุษย์ในทุกช่วงอายุ เพราะมนุษย์ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม และสิ่งแวดล้อมอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะในสภาวะการณ์ปัจจุบันที่มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและมากมาย ซึ่งมีผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ และการดำเนินชีวิตเกินกว่าที่จะใช้ความรู้ที่สะสมมาในช่วงวัยเรียนช่วยได้ การศึกษาที่บุคคลได้รับ เมื่ออยู่ในช่วงวัยเรียนนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของชีวิตเท่านั้น เรียกว่าเป็นพื้นฐานการเรียนรู้ และใช้เป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้บุคคลแสวงหาความรู้ได้ต่อไป ซึ่งช่วงชีวิตหลังวัยเรียนเป็นช่วงชีวิตที่ยาวนานกว่าหลายเท่า ดังนั้นการศึกษาจึงมีความจำเป็นสำหรับบุคคลในทุกช่วงชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย บุคคลมีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต การศึกษาของแต่ละบุคคลมิได้สิ้นสุดเมื่อจบภาคบังคับจากในโรงเรียน หรือจบจากสถาบันการศึกษา การศึกษาตลอดชีวิตซึ่งเป็นภาพรวมทั้งหมดของการศึกษาทุกประเภท และทุกระดับแนวคิด ดังนั้น การส่งเสริมให้มีระบบการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนโดยเฉพาะ ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงอย่างจริงจังและต่อเนื่องเพื่อให้เอื้ออำนวยต่อการจัดการศึกษานั้น เราควรจัดให้ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงได้มีโอกาสในการศึกษาจากทั้งสามระบบโดย กระทรวงศึกษาธิการจำเป็นต้องสร้างหลักสูตรเหล่านี้ให้ตรงกับความต้องการของชุมชน

4. แนวทางในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

4.1 การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตทั้งสามรูปแบบการศึกษานอกระบบโรงเรียน การศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย การส่งเสริมการศึกษาทั้งสามรูปแบบ จำเป็นอย่างยิ่งในปัจจุบันซึ่ง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (2545) ได้ส่งเสริมให้มีการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับคนทุกคนในประเทศอย่างทั่วถึงโดยให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นผู้จัดการศึกษา ซึ่งรวมถึงชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงด้วย และยังสอดคล้องกับ Cropley (1978) ที่ว่าการศึกษาตลอดชีวิตเป็นการรับความรู้ ทักษะและเจตคติตั้งแต่เกิดจนตายทั้งจากภายในโรงเรียนนอกโรงเรียนและโดยตั้งใจและไม่ได้ตั้งใจทั้งที่มีการวางแผนไว้และไม่ได้วางแผน โดยที่บุคคลเรียนรู้ได้ต่อเนื่องจนบังเกิดทำให้บุคคลนั้นมีคุณภาพและศักยภาพในชีวิตของตนเองและแนวคิดของ Faure (1972) ที่กล่าวถึงว่าการศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมการศึกษาทุกลักษณะ ทุกรูปแบบ เป็นการศึกษาโดยรวมทั้งหมด ไม่ว่าจะมองการศึกษาในส่วนใดหรือการศึกษาลักษณะใด ล้วนเป็นการศึกษาตลอดชีวิตทั้งสิ้น การศึกษาตลอดชีวิตไม่ได้เป็นระบบการศึกษา แต่เป็นหลักการจัดการศึกษา ซึ่งรวมการศึกษาทุกระบบ ทุกหน่วยทุกแหล่งไว้ด้วยกันทั้งหมดและเป็นการพัฒนาการศึกษาในทุกส่วน ดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการหรือหน่วยงาน

พัฒนาชุมชนต้องให้ชุมชนได้มีโอกาสศึกษาจากระบบการศึกษาในระบบโรงเรียน นอกกระบบโรงเรียนและตามอัธยาศัย ซึ่งพัฒนาชุมชน สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เกษตรอำเภอ เกษตรจังหวัด สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง(องค์การมหาชน) และศูนย์ส่งเสริมวิชาชีพชาวเขาและชุมชน รวมทั้งสถานศึกษาในชุมชนเป็นส่งเสริมการศึกษาแก่ชุมชน เพื่อให้สามารถนำไปใช้ได้

4.2. การศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง เป็นการส่งเสริมให้คนได้เรียนรู้

ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องนั้นเป็นสิ่งที่ทุกหน่วยงานต้องให้การสนับสนุน ส่งเสริมชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงได้เรียนรู้ด้วยตนเองเต็มศักยภาพซึ่งแต่ละคนมีความต้องการแตกต่างกันแต่หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจะต้องจัดหาสื่อ แหล่งเรียนรู้ วิธีการต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของพวกเขาเหล่านั้นสอดคล้องกับเปี่ยมพงศ์ นุ้ยบ้านด่าน (2543) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้สิ่งมีชีวิตทุกชนิดมีการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม เพื่อที่จะสามารถดำรงชีวิต อยู่ในโลกนี้ได้ สิ่งมีชีวิตใดก็ตามที่ไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมก็ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ องค์การหนึ่งๆ ที่กำลังดำเนินกิจการอยู่เป็นสิ่งมีชีวิตที่ดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางกระแสแห่งโลกาภิวัตน์ องค์การใดที่มีการเรียนรู้มีการปรับตัวที่ดีก็สามารถดำรงอยู่ได้ ดังนั้น หน่วยงาน กศน หรือพัฒนาชุมชนต้องพัฒนาระบบ การเตรียมความพร้อมและการแนะแนวการใช้ชีวิต การศึกษาและอาชีพ การเสริมสร้างโอกาสในการเข้าถึงกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนทุกคน โดยผ่านกระบวนการกลุ่ม เวทีประชาคม สื่อกลางการเรียนรู้ ได้แก่ ผู้นำชุมชน สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ สื่อ วิทยุ หรือหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

4.3 การส่งเสริมและสนับสนุนบทบาทของคนในชุมชน สมาชิกในชุมชนแต่ละคน

มีบทบาท หน้าที่ความรับผิดชอบแตกต่างกัน แต่ทุกคนต้องทำบทบาทหน้าที่ของตนให้ดีที่สุดมีความคุณภาพ การสนับสนุนส่งเสริมให้แต่ละคนได้แสดงศักยภาพของตนเองอย่างเต็มความสามารถ ชุมชนก็จะเกิดการพัฒนาเป็นชุมชนพอเพียง มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเป็นชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงที่มีคุณภาพกรมส่งเสริมการเกษตร (2542) ได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ ได้แก่ 1) การดำเนินงานตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ควรคำนึงถึงการคัดเลือกสมาชิกโดยพิจารณาตามความพร้อม ความขยันหมั่นเพียร ความตั้งใจ มีที่ดินและทุนบ้างพอสมควร นอกจากนี้ควรมีความรู้ความเข้าใจอาชีพเกษตรกรรม พร้อมที่จะรับเอาวิธีการใหม่ๆมาใช้และสามารถถ่ายทอดให้กับบุคคลอื่นได้ 2) สมาชิกในชุมชนควรเข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ทฤษฎีใหม่ ตามความสมัครใจ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และควรสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนในลักษณะของการทำการเกษตรแบบไร้สารพิษ การทำไร่แบบ

หมุนเวียน การทำไร่แบบวนเกษตร การทำการเกษตรแบบผสมผสาน ซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติของพื้นที่และทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ดังนั้นบทบาทของพ่อแม่ผู้ปกครองสำคัญที่สุดเพราะสามารถอบรมสั่งสอน และถ่ายทอดความรู้ที่เหมาะสมและถูกต้องให้แก่บุตรหลาน เนื่องจากสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันหลักของชุมชน การส่งเสริมบทบาทของทุกคนทั้ง ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำ ผู้ปกครอง พ่อแม่ มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชนและสังคม

4.4 การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ การมีแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเป็นการส่งเสริมการศึกษาสำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลาที่ตนเองต้องการ การมีแหล่งเรียนรู้ในชุมชนจึงเป็นการส่งเสริมการศึกษาของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจึงต้องสร้างแหล่งเรียนรู้ที่เชื่อมต่อกับชุมชนและชุมชนบริเวณใกล้เคียงซึ่งสามารถเข้าร่วมกันได้ สอดคล้องกับทัศนะของ Dave (1976) ได้ให้ทัศนคติเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตว่าเป็นการรวมการศึกษาทุกประเภทไว้ได้แผนอันเดียวกันและดำเนินการตั้งแต่เกิดจนอายุขัยอย่างต่อเนื่องโดยไม่มีเงื่อนไขด้านเวลา สถานที่ แหล่งเรียนรู้ วิธีการ จุดประสงค์ การศึกษาตลอดชีวิตจึงเกิดขึ้นได้กับทุกคน ทุกเพศ ทุกวัยและทุกโอกาสและการศึกษาตลอดชีวิตต้องมีความยืดหยุ่นทั้งด้านเนื้อหา รูปแบบและกระบวนการและนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2552) ที่กล่าวว่าการศึกษาที่ผู้เรียนต้องการหาความรู้ด้วยตนเองนั้นกลุ่มองค์การทางการศึกษาและผู้เกี่ยวข้องของการจัดการศึกษาต้องสร้างและจัดหาแหล่งเรียนรู้ไว้ให้พร้อมเพื่อสามารถทำกิจกรรมที่หลากหลายให้กับบุคคลที่ต้องการหาความรู้อย่างครบถ้วน ทันเหตุการณ์ทันสมัยโดยทุกภาคส่วนต้องสร้างให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ดังนั้น การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนให้เป็นสถานที่เสริมการศึกษาตลอดชีวิตโดยพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ภายในชุมชน ได้แก่ การศึกษาเรียนรู้ในระบบโรงเรียน นอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ห้องสมุดชุมชน ศูนย์วัฒนธรรมชุมชน พิพิธภัณฑ์ชุมชน ศูนย์สาธิตความรู้ชุมชน ประชาชนชาวบ้าน จัดทรัพยากรและแหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียน ศูนย์การศึกษา และชุมชนเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่องของชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

4.5 การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ตลอดเวลา บรรยากาศการเรียนรู้สามารถกระตุ้นให้คนในชุมชนรักการเรียนรู้ มีนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียนโดยทุกที่ในชุมชนมีสิ่งเร้าความสนใจให้นำศึกษา เช่น ป้ายความรู้ต่าง ๆ ประนิเทศ ป้ายประชาสัมพันธ์ ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน เสียงตามสาย การจัดกิจกรรมในชุมชนอย่างต่อเนื่องเป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นบรรยากาศที่ส่งเสริมการศึกษาของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของ อัญชลี ธรรมะวิธิกุล (2552) ที่ได้เสนอองค์ประกอบของการจัดการศึกษาในระบบไว้คือสถานที่และบรรยากาศแวดล้อมเป็นสิ่งที่ควรให้ความสำคัญ

ด้วยเช่นกัน ในการจัดการเรียนการสอนในแต่ละครั้ง อาคาร สถานที่ และบรรยากาศ รวมถึงสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไปนั้น เป็นปัจจัยและสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี มีความสุข ในสภาวะที่สบาย ผ่อนคลาย ส่งผลให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพ ดังนั้นกิจกรรมที่ส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ต้องหลากหลายมีประโยชน์ทั้งกิจกรรมการเรียนในระบบโรงเรียน กิจกรรมการเรียนรู้นอกระบบโรงเรียน และกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย สมาชิกในชุมชนสามารถเลือกกิจกรรมการเรียนรู้ได้ทุกครั้งที่ต้องการเรียนรู้ เช่น การเรียนรู้จากตัวบุคคล ปรากฏชาวบ้าน การเรียนรู้จากสื่อต่างๆ ที่มีในชุมชน นิทรรศการ เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงที่เกิดขึ้นในชุมชนเช่น การจักสาน การทอผ้า การตีมีด เรียนรู้จากขนบธรรมเนียมประเพณีในชุมชนหรือการเรียนรู้จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองจากชุดการฝึกอบรมหรือจากสื่อประเภทต่างๆ เป็นต้น

4.6 มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ต้องให้ชุมชนได้มีโอกาสในการศึกษาตามความต้องการของตนเอง ผู้จัดการศึกษาหรือผู้ส่งเสริมการศึกษาจึงต้องจัดกิจกรรมต่อเนื่องเพื่อให้ชุมชนได้มีโอกาสและทางเลือกที่จะเรียนรู้ซึ่งจะสร้างให้ชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ต่อไป สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2549) กล่าวว่าหลักการของการศึกษาตลอดชีวิตว่าควรจัดการศึกษาที่หลากหลายและหลายสาขาวิชาเพื่อสนองความต้องการที่จำเป็นของผู้เรียน นอกจากนี้การจัดการศึกษาต้องสัมพันธ์และกลมกลืนกับวิถีชีวิตของบุคคล ชุมชน และประเทศชาติ กระบวนการเรียนรู้ต้องให้ความสำคัญแก่ตัวผู้เรียนเป็นรายบุคคล และมีบริการช่วยเหลือหรือแนะแนวผู้เรียนด้วย กฎระเบียบต้องมีความยืดหยุ่นทั้งในด้านเวลา สถานที่และวิธีสนองความต้องการจำเป็นของผู้เรียนจัดการศึกษาตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอและจริงจังในวาระแห่งชาติและสังคมจนเป็นวัฒนธรรมในชีวิตของคน ครอบครัวและชุมชนควรเป็นแหล่งการเรียนรู้ ทั้งด้านวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตและความรู้ในทุกด้านหน่วยงานต่างๆ ทั้งของภาครัฐและเอกชนต้องร่วมมือกันในการบริการการศึกษาตลอดชีวิตในลักษณะหุ้นส่วนกัน ดังนั้นกิจกรรมที่ส่งเสริมต้องจัดให้มีทั้งในระบบโรงเรียน นอกระบบโรงเรียน และกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ประชาชนสามารถเลือกกิจกรรมการเรียนรู้ได้ตามต้องการ โดยกิจกรรมการเรียนรู้มีหลากหลายลักษณะ เช่น การเรียนรู้จากตัวบุคคล วิทยากร การเรียนรู้จากสื่อ นิทรรศการ เรียนรู้จากการปฏิบัติ เรียนรู้จากขนบธรรมเนียมประเพณีในท้องถิ่น หรือการเรียนรู้จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองจากชุดการฝึกอบรมหรือจากสื่อประเภทต่างๆ จนเกิดเป็นงานที่ต้องดำเนินการเป็นประจำทุกปี

4.7 ควรมีหน่วยงานที่รับผิดชอบหลัก การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงนั้นจำเป็นจะต้องมีหน่วยงานหลักที่

รับผิดชอบซึ่งอาจต้องให้การบูรณาการ หน่วยงานที่ควรเป็นหน่วยงานหลักได้แก่ สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กรมพัฒนาชุมชน เป็นต้น หน่วยงานเหล่านี้ต้องร่วมมือกันเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนเหล่านี้ได้พัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพสอดคล้องกับสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2549) ที่ได้เสนอแนะว่าเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการจัดการศึกษาตลอดชีวิตนั้นให้เมืองคึกครหลักระดับชาติรับผิดชอบงานในระดับนโยบายและองค์กรระดับพื้นที่ทำหน้าที่บริหารจัดการบริการการศึกษาตลอดชีวิต และสอดคล้องกับ เสมอ แผ่นปิ่น (2550) ได้ศึกษาความต้องการของเกษตรกรตอบบทบาทการดำเนินงานของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลจังหวัดสุพรรณบุรี ที่พบว่า ความต้องการของเกษตรกรตอบบทบาทการดำเนินการของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อให้สามารถติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทางการเกษตร การได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการทำการเกษตร การรับรู้ข่าวสารด้านการเกษตร การได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการทำการเกษตร การรับรู้ข่าวสารด้านการเกษตร เป็นต้น ดังนั้น หน่วยงานที่รับผิดชอบซึ่งมีหน้าที่พิจารณาเสนอนโยบาย แผน ส่งเสริม และประสานการวิจัย การพัฒนา และการใช้ รวมทั้งการประเมินคุณภาพและประสิทธิผลของการวิจัย เพื่อส่งเสริมให้ผลงานวิจัยมีประสิทธิผลอย่างแท้จริง พัฒนาระบบตัวชี้วัดด้านการพัฒนาองค์ความรู้และนวัตกรรมการศึกษาตลอดชีวิตได้ เช่น สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) ศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขา กรมพัฒนาชุมชน สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเข้าไปช่วยเหลือชุมชนอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. การนำรูปแบบการส่งเสริมการศึกษานอกระบบเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง หน่วยงานด้านการศึกษาหรือหน่วยงานพัฒนาชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ต้องคำนึงถึงบริบทชุมชนสภาพทั่วไปของชุมชน สภาพแวดล้อมของชุมชน ประเพณีและวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชน โดยต้องดำเนินงานเป็นขั้นตอนและสามารถปรับเปลี่ยนได้ ขึ้นอยู่กับลักษณะความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนนั้น
2. การนำผลการวิจัยไปใช้ต้องคำนึงถึงความพร้อมของคนหรือบุคลากรซึ่งต้องเตรียมการ วางแผนและดำเนินงานอย่างต่อเนื่องจึงจะเกิดประสิทธิภาพสามารถพัฒนาชุมชนได้ โดยหน่วยงานที่รับผิดชอบได้แก่ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม

อัยยาศัย พัฒนาชุมชนจังหวัดหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการเกษตร ต้องพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจก่อนดำเนินงานและลงพื้นที่ชุมชน

3. การนำผลการวิจัยไปใช้ต้องให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเพราะ การมีส่วนร่วม จะช่วยให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ชุมชนได้รับการพัฒนาอย่างจริงจังส่งผลให้เกิดความยั่งยืน หน่วยงานที่รับผิดชอบจึงต้องประสานงานให้ทุกฝ่ายตระหนักและให้มีส่วนร่วมทุกขั้นตอนของการดำเนินงานทั้งนี้รวมถึงชุมชนเองก็ต้องมีส่วนร่วม

4. ในการนำผลการวิจัยไปใช้ งบประมาณ สื่อวัสดุ และการจัดการ มีความสำคัญในการวิจัยพัฒนาชุมชนดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่รับผิดชอบด้านการส่งเสริมการศึกษาและการพัฒนาชุมชนต้องสนับสนุนปัจจัยเหล่านี้ให้เพียงพอโดยจัดทำเป็นแผนงาน โครงการหรือกิจกรรม ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

5. ในการนำผลการวิจัยไปใช้ต้องกำหนดแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายเพียงพอ ทั้งในชุมชนและนอกชุมชน โดยกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทยหรือหน่วยงานอื่นที่ดูแลเกี่ยวกับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงสามารถนำไปใช้ได้จริง

6. ก่อนนำเอารูปแบบการส่งเสริมการศึกษาดลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงไปใช้ต้องศึกษาชุมชนให้ดีโดยเฉพาะจารีต ประเพณี ความเชื่อของชุมชน ทุกคนที่เข้าไปศึกษา พัฒนาชุมชนเหล่านี้ต้องศึกษา ทำความเข้าใจ ประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ ก่อนเข้าชุมชน

7. หน่วยงานที่จะนำรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาดลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงไปใช้ ควรกำหนดบทบาทของตนเองให้เป็นผู้สนับสนุน ส่งเสริม กระบวนการเรียนรู้ตามความต้องการที่แท้จริงชุมชน เพราะเป้าหมายสูงสุดของหน่วยงานและของชุมชนคือการทำชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงต้องส่งเสริมการศึกษาทั้งระบบ นอกกระบบและตามอัยยาศัย เป็นพี่เลี้ยงให้กับชุมชนในการแสวงหาความรู้มากกว่าที่หน่วยงานกำหนดขึ้น การให้โอกาสชุมชนในการสร้างองค์ความรู้ให้กับตนเอง การศึกษาดูงาน การศึกษาแหล่งเรียนรู้ การฝึกปฏิบัติเพื่อเป็นทางเลือกทางการเรียนรู้ให้กับชุมชน หน่วยงานทุกภาคส่วนจึงต้องให้โอกาสและส่งเสริมสนับสนุนอย่างเต็มที่

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ต้องสื่อสารกับชุมชนให้เข้าใจและ ศึกษาประเพณี วัฒนธรรมก่อนลงชุมชนซึ่งจะทำให้ได้รับการยอมรับและให้ความร่วมมือจากชุมชน
2. การทำวิจัยเพื่อศึกษาและพัฒนาารูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงอื่นอายุแยกเป็นชุมชนที่มีบริบทสิ่งแวดล้อม ภาษา ประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อเหมือนกันหรือใกล้เคียงกัน
3. การนำรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงไปใช้ควรคำนึงถึง ขั้นตอน วิธีการต่าง ๆ โดยพิจารณาให้เหมาะสมกับพื้นที่ซึ่งอาจปรับได้ตามความเหมาะสมขึ้นอยู่กับเป้าหมายของผู้วิจัย

รายการอ้างอิง

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาคผนวก ก
รายนามผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือ

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือ

1. ผศ.ดร. สุชาติ ลิ้มตระกูล รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
2. ดร.สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล อาจารย์ประจำสาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. ดร.วิเลชา ลีสุวรรณ ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ
และการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดเชียงใหม่
4. ดร. เกศราพรรณ คงเจริญ ผู้ช่วยคณบดีคณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏ
เชียงใหม่
5. ดร. มิ่งขวัญ คงเจริญ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2. กิจกรรมพอเพียงด้านการใช้ผลิตผลทางการเกษตร

การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรการแปรรูปผลิตผลทางการเกษตรเป็นการนำผลิตผลทางการเกษตรที่อยู่ในพื้นที่นำมาแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าของผลิตผล ช่วยเก็บรักษาผลิตผลทางการเกษตรไว้บริโภคในครัวเรือนเป็นเวลานาน โดยไม่เน่าเสีย ทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ที่มีรูปแบบและรสชาติแตกต่างจากเดิม ช่วยเพิ่มความหลากหลายให้แก่ผลิตผลทางการเกษตร ทำให้บริโภคสะดวกและง่ายขึ้น นอกจากนี้ยังช่วยเพิ่มช่องทางของตลาดให้มากขึ้น ตลอดจนช่วยกระจายปริมาณสินค้าเกษตรออกสู่ตลาดได้เป็นอย่างดี

3. กิจกรรมพอเพียงด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เป็นการสืบทอดและพัฒนาภูมิปัญญาและวัฒนธรรมชุมชนให้คงอยู่ มีกิจกรรมในการทำให้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมชุมชน มีความคงอยู่ตลอดไปและมีการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน แต่ยังคงเอกลักษณ์ของเดิมไว้ เศรษฐกิจพอเพียงจึงมีลักษณะองค์ประกอบสำคัญด้วยความ เป็นวัตถุดิบและจิตวิสัยที่มีความพอประมาณในการผลิต การบริโภค การลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น และการเพิ่มรายได้จากฐานการผลิตที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นในการนำทรัพยากรมาใช้ ความมีเหตุมีผลในการเอื้ออาทรบุคคลอื่นหรือขอรับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น มีเหตุมีผลในการผลิตการบริโภคและการสะสมทรัพย์ตามความเหมาะสมกับความพอดี มีการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีสำหรับป้องกันตนเอง โดยการรวมกลุ่มให้เกิดความเข้มแข็งการประหยัดด้วยการสะสมทรัพย์ที่พอประมาณเหมาะสม และร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีสำหรับชุมชนตลอดไป

4. กิจกรรมพอเพียงด้านประเพณีและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต

การที่ชุมชนใช้ทรัพยากรธรรมชาติด้วยวิธีการฉลาดและเหมาะสมโดยใช้อย่างประหยัดให้เกิดประโยชน์และเกิดคุณค่ามากที่สุด รวมทั้งการปรับปรุงของเสียให้นำกลับมาใช้ใหม่ เพื่อให้เกิดการ

สูญเสียน้อยที่สุดในชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงมีลักษณะทางสังคมและลักษณะเศรษฐกิจฐานรากคล้ายกันลักษณะความเป็นอยู่ทางสังคมเป็นระบบเครือญาติครอบครัวใหญ่มีบ้านอยู่ในละแวกเดียวกัน ความผูกพันกันในชุมชนและเผ่าพันธุ์ ประเพณีมาจากความความสำนึกในบุญคุณของธรรมชาติ เช่น การกินข้าวใหม่ เทศกาลปีใหม่ไข่มแดง การเซ่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองชุมชน การมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ชุมชนพึ่งพาอาศัยกัน การแลกเปลี่ยนอาหาร สิ่งของเครื่องใช้ ประดิษฐ์ขึ้นเอง และการอุปโภคบริโภคหาได้ภายในชุมชน เป็นเศรษฐกิจชุมชนขนาดเล็ก โดยการพึ่งพาอาศัยกันธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวเรา เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือมนุษย์สร้างขึ้น ต่างก็มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพื่อให้การดำรงชีวิตของคนในชุมชนมีความสุขชุมชนที่ประสบผลสำเร็จจะมีความสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ป้องกันและพัฒนาสภาพแวดล้อมให้กับชุมชน ซึ่งทุกคนในชุมชนมีความตระหนักและปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่ของชุมชน ดังนั้นธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ชุมชนสามารถอยู่ได้ด้วยความพอเพียง นอกจากนี้จะมีประเพณีและวิถีชีวิตของชนเผ่าและของตนเองแล้ว สิ่งแวดล้อมเป็นตัวส่งเสริมให้ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงตระหนักถึงความสำคัญของธรรมชาติแวดล้อมที่อยู่รอบตัว ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ ดิน แม่น้ำลำธาร ลำคลอง หนองน้ำ หรือแหล่งน้ำในชุมชน ชุมชนมีวิธีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างพอดี มีกฎระเบียบ ป้องกันการลักลอบตัดไม้ การป้องกันไฟป่า เพื่อให้สิ่งแวดล้อมในชุมชนดำรงอยู่ได้และมีการใช้ประโยชน์จากป่าของชุมชนได้อย่างคุ้มค่า ธรรมชาติและชุมชนจึงสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสมดุล

รายชื่อผู้เข้าร่วมการสัมมนาชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต
เพื่อการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

1. ชุมชนบ้านแม่อุ้มอง ต.สบป่อง อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน
  - 1.1 นายสมชาย สุนธิยา
  - 1.2 นายแอชา ขจรธรรมกุล
  - 1.3 นายบุญเลิศ พนาไพโรจน์
2. ชุมชนบ้านถ้ำลอด ต.ถ้ำลอด อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน
  - 2.1 นายทวีศักดิ์ สุภานันดรวิไล
  - 2.2 นายยนต์รชย์ ไสภาวรการ
  - 2.3 นายสายธาร วนาสนงคุณ
3. ชุมชนบ้านไทรงาม ต.แม่नाเติง อ.ปาย จ.แม่ฮ่องสอน
  - 1.1 นายวิทยา กมลเจริญรัตน์
  - 1.2 นายคะนอง เลาयीปา
  - 1.3 นายหลวง โหลโล
4. ชุมชนบ้านห้วยฮี ต.ห้วยปูลิง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน
  - 1.1 นายชินพงศ์ กวางทู
  - 1.2 นายมาบือ กวางทู
  - 1.3 นายชวานทอง กวางทู
5. ชุมชนบ้านเมืองแพม ต.ถ้ำลอด อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน
  - 1.1 นายณรงค์ บุญสุขประสิทธิ์
  - 1.2 นายเอกชัย ไพโรสถิทธิฤทธิ์
  - 1.3 นายรังสี ศิริประสพทอง
6. ชุมชนบ้านดอยปุย ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่

- 1.1 นายอำนาจ เฟื่องฟูกิจการ
  - 1.2 นายจรินทร์ ดาวนภาศิริ
  - 1.3 นายเล่ง แซ่ลี
7. ชุมชนบ้านเด่นห่อม ต.บ่อแก้ว อ.สะเมิง จ.เชียงใหม่
- 1.1 นายสุรชัย โชตบานบุรี
  - 1.2 นายศรีคำ คอแอะ
  - 1.3 นายแก้ว จันทรแก้ว
8. ชุมชนบ้านสันติคีรี ต.แม่สลองนอก อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย
- 8.1 นายพิพัฒน์ พิมลธิติกุล
  - 8.2 นายบุญช่วย สุขยอดสำราญ
  - 8.3 นายทวี ทวีอภิรดีชนะ
9. ชุมชนบ้านสามแยกอีโก้ ต.แม่สลองใน อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย
- 9.1 นางวิภา เบ็ญชา
  - 9.2 นายธรรณิษฐ์ เบ็ญชา
  - 9.3 นายปัญญา อยู่ลือ
10. ชุมชนบ้านงอบเหนือ ต.งอบ อ.ทุ่งช้าง จ.น่าน
- 10.1 นางสาวสนม คำรังสี
  - 10.2 นายอินสม คำรังสี
  - 10.3 นายศรีวงศ์ ร่อนทอง

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายพิทักษ์ กาวีวน เกิดที่จังหวัดแพร่ เมื่อเดือนตุลาคม พุทธศักราช 2516 สำเร็จ การศึกษาระดับปริญญาตรี ปี พ.ศ.2539 หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต(ค.บ) สาขาวิชา ภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์ เมื่อจบแล้วเข้ารับราชการครูตำแหน่ง อาจารย์ 1 ระดับ 3 หลังจากสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท ปี พ.ศ.2545 หลักสูตร การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ดำรงตำแหน่งรองผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านป่าเหมือด สำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาเขียงราย เขต 3 จนกระทั่ง ปี พ.ศ.2551 ได้เข้าศึกษาต่อในระดับดุษฎีบัณฑิต หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ค.ด.) สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชา การศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปัจจุบัน ดำรงตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านปางเคาะ วิทยฐานะชำนาญการพิเศษ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาแพร่เขต 2

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY